MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

C U P R I N S U L

VIAŢA CREŞTINĂ - PREGĂTIRE PENTRU ÎNVIERE

† *DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei*,
Pastorală de Sfintele Paşti 1997 5
† *PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor*,
Pastorală la Învierea Domnului - 1997 12
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului*,
Pastorală la Învierea Domnului - 1997 15
† *IOACHIM, Episcopul Huşilor*,
Pastorală la Învierea Domnului - 1997 19

CREAŢIA - OPERĂ A IUBIRII LUI DUMNEZEU

Pr. prof. dr. Petre SEMEN, **Concepţia biblică despre proprietatea asupra pământului** 25
Pr. lect. Viorel SAVA, **Iubirea lui Dumnezeu faţă de creaţia Sa reflectată în cultul ortodox** 43
Pr. asist. Ioan-Cristinel TEŞU, **Învăţătura despre creaţie în spiritualitatea ortodoxă** 51
Pr. asist. Ion VICOVAN, **Concepţia Sfântului Vasile cel Mare despre creaţie în "Hexaemeron"** 77
Pr. prof. dr. Petre SEMEN, **Sfânta Scriptură apără demnitatea umană de degradare** 95
Pr. lect. dr. Nicolae ACHIMESCU, **New Age şi ecologia — consideraţii critice din perspectivă creştină** 107
Prof. dr. Jürgen MOLTMANN, **Redescoperirea Pământului — spiritualitate cosmică. Despre teologie şi ecologie**, (trad. din limba germană de *Pr. lect. dr. Nicolae ACHIMESCU*). 128

CULTUL ORTODOX

Un teolog grec despre viaţa liturgică românească — prezentare sistematică şi critică a cărţii părintelui Konstantinos Karaisaridis "*Elemente liturgice specifice în Biserica Ortodoxă Română*" (*Pr. Petru SIDOREAC*) 143

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VII (LXXIII), Nr. 1-6, IANUARIE - IUNIE 1997

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: CENTRUL MITROPOLITAN - IAŞI

Bulevardul Ştefan cel Mare şi Sfânt Nr. 16 - Iaşi 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PREŞEDINTE
† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

VICEPREŞEDINŢI
† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor
† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului
† P.S. IOACHIM, Episcopul Huşilor

MEMBRI
P.C. Pr. prof. dr. PETRE SEMEN, decanul Facultăţii de Teologie - Iaşi
P.C. Pr. prof. IOAN MIHOC, directorul Seminarului Teologic - Neamţ
P. Cuv. prof. FILOTEIA COSMA, directoarea Seminarului Teologic - Agapia
P.C. Pr. prof. ADRIAN IFTIMIU, directorul Seminarului Teologic - Suceava
P.C. Pr. prof. NICOLAE HURJUI, directorul Seminarului Teologic - Roman

REDACŢIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil, Ovidiu Ciobotaru - tehnoredactor, Răzvan Porumb - redactor, Rema Zugravu - corector, Pr. Victor Dornescu - culegere computerizată.

Plata abonamentelor se va face în contul
401.400.141.000
B.C. "Ion Ţiriac", Filiala Iaşi
ISSN 1221 - 5988
Articolele nepublicate nu se înapoiază

HANÁTACIC

Viaţa creştină - pregătire pentru Înviere

PASTORALĂ DE SFINTELE PAŞTI - 1997

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

"Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea şi să intre în slava Sa? Şi începând de la Moise şi de la toţi proorocii, le-a tâlcuit lor, din toate Scripturile cele despre El".
(Luca 24, 26-27)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dreptmăritori creştini,

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel înviat din morţi, S-a arătat chiar în ziua învierii Sale femeilor mironosiţe (Matei 28, 1-10), celor doi ucenici Luca şi Cleopa în drum spre Emaus şi celor unsprezece ucenici apropiaţi care se aflau adunaţi într-o casă de teama iudeilor (Luca 24, 1-53), iar după opt zile, S-a arătat lui Toma (Ioan 20, 26-29). Apoi, mai târziu, în timpul celor patruzeci de zile de la Înviere până la Înălţarea Sa la cer, S-a arătat la peste cinci sute de fraţi în Galileea (I Corinteni 15, 6).

În drum spre Emaus, Iisus Cel înviat din morţi, Se arată la început ca un călător necunoscut, Care intră în vorbă cu cei doi ucenici, Luca şi Cleopa, miraţi de cele ce se întâmplaseră în Ierusalim cu Iisus Nazarineanul. Pe drum, acest necunoscut le-a tâlcuit Scripturile şi a arătat că cele întâmplate acum fuseseră prezise cu multe secole în urmă de către profeţi.

În momentul în care, însă, acest călător necunoscut a fost invitat în casă, El S-a aşezat la masă, a binecuvântat şi a frânt pâinea şi le-a dat ucenicilor ca să mănânce din ea. Pe când frângea El pâinea, ochii lor duhovniceşti s-au deschis şi L-au recunoscut: era Iisus Însuşi. Dar îndată, El S-a făcut nevăzut. Atunci, ucenicii au zis între ei: *"Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale şi când ne tâlcuia Scripturile?"*

(Luca 24, 32). Luca şi Cleopa s-au întors apoi la Ierusalim şi au povestit celor unsprezece ucenici ai lui Iisus şi celor care erau împreună cu ei cum L-au întâlnit pe Domnul înviat din morţi. Dar iată că, pe când vorbeau acestea, El (Iisus) a stat în mijlocul lor şi le-a zis: *"Pace vouă!"*. Iar ei, înfricoşându-se, au crezut că văd duh. Însă pentru a-i convinge pe ucenici că este El Însuşi, Iisus le-a arătat mâinile şi picioarele străpunse, iar apoi le-a cerut ceva de mâncare. Atunci, ucenicii I-au dat o bucată de peşte fript şi dintr-un fagure de miere. Luând Iisus, a mâncat înaintea lor. Apoi le-a zis: *"Acestea sunt cuvintele pe care le-am grăit către voi, fiind încă împreună cu voi, că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci şi în psalmi. Atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile. Şi le-a spus că aşa este scris şi aşa trebuie să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi. Şi să se propovăduiască în numele Său pocăinţa spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începând de la Ierusalim"* (Luca 24, 44-47). Din cele scrise de către Sfântul Evanghelist Luca despre învierea lui Hristos, învăţăm mai multe lucruri minunate şi folositoare, şi anume: *Iisus Cel înviat din morţi Se arată ca necunoscut şi totuşi cunoscut; El ne arată cum trebuie tâlcuite Scripturile; iar întâlnirea cu El în rugăciune şi Împărtăşanie este începutul cunoaşterii tainei Învierii; dar, mai ales, El ne arată că moartea şi Învierea Sa fac parte din planul lui Dumnezeu de mântuire a lumii.*

Iisus Se arată după înviere ucenicilor într-o desăvârşită libertate: când vrea, unde vrea, şi cum vrea El. Iisus Cel înviat din morţi este viu şi prezent, dar Se lasă văzut şi recunoscut numai printr-o lucrare de deschidere a ochilor duhovniceşti şi a minţii ucenicilor. Recunoaşterea Lui este deci o lucrare duhovnicească. *El Se arată o clipă, apoi Se face nevăzut, adică El nu mai poate fi reţinut de nimeni şi de nimic din lumea aceasta pământească.* Iisus Cel înviat este absolut liber: El trece prin uşile încuiate şi stă în mijlocul ucenicilor; El pare ca fiind un duh, o vedenie şi totuşi, ucenicii pot după aceea să constate că este El, are trup ce poate fi atins şi recunoscut, mănâncă nu pentru că Îi este foame ci pentru a arăta că este Om în trup. Trupul Lui după înviere este schimbat şi totuşi acelaşi, adică trupul lui Iisus din Nazaret, Cel răstignit şi înviat, trupul lui Dumnezeu-Fiul devenit Om, trupul care a suferit moartea. Spre deosebire, însă, de Lazăr cel înviat din morţi a patra zi, care trăieşte încă o vreme în lumea aceasta pământească şi apoi moare din nou ca toţi oamenii, *Iisus Cel înviat din morţi nu revine la viaţa biologică, pământească, ci inaugurează altă viaţă pentru trup: viaţa cerească. Trupul Său înviat rămâne veşnic viu.* De aceea, Biserica Ortodoxă cântă în ziua de Paşti: *"Prăznuim astăzi omorârea morţii şi începutul unei alte vieţi, veşnice"*.

Iisus, călătorul necunoscut în drum spre Emaus, călător necunoscut pentru fiecare om, devine cunoscut după ce este chemat, invitat să intre în

casa noastră, în viața noastră. El nu forțează uşile sufletului nostru, nu anulează libertatea noastră; drumul Lui se întâlneşte cu drumul vieții noastre, dar în casă El nu intră, decât dacă este primit.

Sfântul Evanghelist Luca ne arată clar că *cele întâmplate în Ierusalim cu Iisus Nazarineanul nu sunt totuşi lucruri întâmplătoare!* Adică moartea şi învierea lui Hristos, suferința Sa până la moarte şi biruința Sa asupra morții *au fost prevăzute şi prezise de către profeți cu secole în urmă.* De aceea, potrivit Sfintelor Scripturi, moartea lui Iisus nu se prezintă doar ca o crimă săvârşită de autoritățile religioase iudaice şi de cele politico-militare romane care stăpâneau în Ierusalim în vremea aceea. Moartea Lui este o pătimire a dreptului care are de suferit în lumea aceasta marcată de păcatul ce întunecă mintea, umple de răutate inima şi ucide viața. Astfel, moartea şi învierea lui Iisus sunt prezentate ca o împlinire a unui plan al lui Dumnezeu de mântuire a lumii de păcat şi moarte, plan în care moartea lui Iisus este liber acceptată de El: *"Şi le-a spus că aşa este scris şi aşa trebuie să pătimească Hristos şi să învieze din morți a treia zi"* (Luca 24, 46). De altfel, pe când era împreună cu ucenicii Săi şi învăța, Iisus le spusese: *"Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăşi să-l iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însumi îl pun. Putere am ca să-l pun şi putere am iarăşi să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu"* (Ioan 10, 17-18).

Această dimensiune a morții lui Iisus ca jertfă liber acceptată, ca dăruire de Sine pentru viața lumii, este exprimată în Liturghia euharistică ortodoxă prin cuvintele: *"în noaptea în care (Iisus) a fost vândut sau mai degrabă S-a dat pe Sine pentru viața lumii..."*.

Iisus acceptă să treacă prin moarte, pentru ca moartea să fie învinsă din interiorul fenomenului însuşi. De aceea, troparul Sfintelor Paşti spune: *"Hristos a înviat din morți* ***cu moartea pe moarte călcând*** *şi celor din mormânturi viață dăruindu-le"*.

Fiind deodată Dumnezeu şi Om, Iisus moare ca om, dar învinge moartea ca Dumnezeu, atotputernic şi veşnic viu, aşa cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur în *Cuvântul său de Paşti*, atunci când afirmă că, în cazul lui Iisus, moartea pune stăpânire pe Om, dar se întâlneşte cu Dumnezeu, se atinge de trup, dar se întâlneşte cu cerul!

Din felul în care Iisus tâlcuieşte ucenicilor Luca şi Cleopa Sfintele Scripturi, vedem faptul că Dumnezeu *are un plan, un proiect, un program de înviere, mai întâi cu Fiul Său Care S-a făcut Om, iar, prin El, cu omenirea întreagă.*

Astfel, *prima tâlcuire a Sfintelor Scripturi ale Vechiului Testament* în care se arată că Persoana lui Iisus Hristos este centrul de convergență şi legătură a tot ceea ce au scris Moise, profeții şi psalmistul, *a fost făcută de Însuşi Iisus Cel înviat din morți.*

Din aceasta se vede că Biserica trebuie totdeauna să tâlcuiască Sfintele Scripturi *în lumina Învierii, în lumina tainei iubirii nesfârşite a lui Dumnezeu pentru oameni arătată în Hristos*.

Taina Persoanei lui Hristos leagă din interior, printr-o conexiune minunată lucrată de Sfântul Duh, mulţimea diferită a cărţilor Sfintei Scripturi, cărţi scrise de oameni diferiţi, în epoci diferite şi în stiluri literare diferite.

Într-o predică de Sfintele Paşti, un părinte al Bisericii din secolul al II-lea, Meliton de Sardes, arată cum taina pătimirii sau a suferinţei lui Hristos a fost nu numai profeţită în cuvinte, ci şi prefigurată sau preînchipuită în unele personaje din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, ca o pregătire a venirii Sale în lume.

"El (Iisus) este Paştele mântuirii noastre, scrie Meliton de Sardes. El este Acela Care a suferit mult în mulţi oameni: El a fost ucis în Abel, legat în Isaac, simbriaş în Iacob, vândut în Iosif, primejduit în Moise, înjunghiat în miel, persecutat în David, defăimat în prooroci" (**Despre Paşti**, par. 69).

Faptul că, după ce a tâlcuit ucenicilor Sfintele Scripturi, Iisus Se face cunoscut lor în momentul frângerii pâinii, ne arată că *înţelegerea deplină a Sfintei Scripturi nu poate fi despărţită de viaţa liturgică şi sacramentală a Bisericii*. Acelaşi Hristos Care ni Se dăruieşte tainic prin cuvintele Scripturii ca hrană pentru suflet, ni Se dăruieşte şi mai deplin în Sfânta Împărtăşanie, ca hrană pentru suflet şi trup sau ca merinde pentru înviere. De aceea, împărtăşirea cu Sfânta Euharistie este *"gustare din izvorul cel fără de moarte"* şi a fost numită *"antidotul nemuririi"*.

După cum cuvintele inspirate de Duhul Sfânt ale Sfintei Scripturi conţin tainic parfumul învierii, aşa Sfânta Împărtăşanie conţine tainic gustul vieţii veşnice. Prin ele amândouă şi prin toată viaţa şi lucrarea sfântă a Bisericii presimţim că suntem chemaţi la înviere şi viaţă veşnică. De aceea, Biserica este în lumea aceasta laboratorul învierii.

Iubiţi fii şi fiice duhovniceşti,

Domnul nostru Iisus Hristos, înviat din morţi, arată ucenicilor Săi că **taina morţii şi învierii Sale are un scop sau un ţel anume: mântuirea tuturor popoarelor**: *"trebuie să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi, şi să se propovăduiască în numele Său pocăinţa spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începând de la Ierusalim"* (Luca 24, 46-47). Aşadar, taina morţii şi învierii lui Hristos cheamă lumea la pocăinţă spre iertarea păcatelor, pentru dobândirea vieţii veşnice.

Iată de ce, postul şi pocăința spre iertarea păcatelor prin spovedanie şi împărtăşirea cu Sfânta Euharistie se practică atât de intens ca pregătire a noastră pentru Înviere, pentru Sfintele Paşti.

Dar pregătirea pentru mântuire şi înviere nu se limitează numai la o perioadă a anului, pentru că Mântuitorul Iisus Hristos şi Biserica Sa ne cheamă să vedem viața noastră întreagă în lumina învierii, să o vedem ca fiind timp de mântuire, timp de pregătire pentru învierea cea de obşte. De aceea, ori de câte ori rostim Crezul, la sfârşitul lui mărturisim: *"aştept învierea morților şi viața veacului ce va să vină"*. Astfel, în viața creştină, Hristos este *"Paştele nostru"* (I Corinteni 5, 7), baza şi începutul sau anticipația învierii noastre. Întreaga viață sfântă a Bisericii este o legătură tainică între Învierea lui Hristos şi învierea noastră. Acest program dumnezeiesc de înviere a omenirii întregi care s-a realizat ca anticipație sau arvună în Hristos este descris de Sfântul Apostol Pavel astfel: *"Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greşelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos - prin har suntem mântuiți! - Şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat în ceruri, în Hristos Iisus, ca să arate în veacurile viitoare covârşitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus"* (Efeseni 2, 4-7).

Învierea este darul exclusiv al lui Dumnezeu pentru toți oamenii din toate timpurile, din toate locurile şi din toate popoarele, dar existența de după înviere depinde de faptele noastre săvârşite în trup, în timpul vieții pământeşti. Învierea de obşte este deci, darul lui Dumnezeu pentru toți oamenii, ea depinde numai de Dumnezeu, dar fericirea sau nefericirea celor înviați depinde şi de libertatea lor. Astfel, taina vieții veşnice este o tainică legătură dintre iubirea nesfârşită a lui Dumnezeu *pentru toți* oamenii şi răspunsul sau refuzul liber al *fiecărui om* față de iubirea lui Dumnezeu: *"pentru că noi toți - spune acelaşi Sf. Apostol Pavel - trebuie să ne înfățişăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău"* (II Corinteni 5, 10).

Lumina învierii lui Hristos ne arată, aşadar, cât de mult prețuieşte înaintea lui Dumnezeu viața pământească a fiecărui om, tocmai pentru că ea este anticamera învierii şi a vieții cereşti şi veşnice.

De aceea, taina învierii ne aduce speranță şi tărie, curaj şi dăruire să săvârşim cât mai multe fapte bune în viața aceasta şi să ne pocăim pentru cele rele. Puterea învierii susține lupta sau strădania noastră pentru bine, dreptate, adevăr şi sfințenie. *Pentru că percepe timpul, spațiul şi întreaga existență în lumina Învierii lui Hristos, Ortodoxia este prin excelență o Biserică a Învierii sau a arătării biruinței Crucii prin înviere*. De altfel, în nici o altă Biserică sărbătoarea Sfintelor Paşti nu este mai solemnă şi mai

bogată teologic şi simbolic-liturgic ca în Ortodoxie. În Biserică, timpul vieţii noastre creştine este îndreptat spre înviere, fiecare săptămână începe cu ziua de înviere, cu duminica. Sfinţii din fiecare zi a calendarului sunt înaintaşii noştri şi călăuzele noastre spre înviere. De aceea, iconografia ortodoxă îi prezintă pe sfinţi nu morţi, ci vii, în aşteptarea şi lumina învierii. Iar la sărbătoarea Învierii, credincioşii nu îngenunchează. Spaţiul sacru al Bisericii este spaţiu îndreptat spre Răsărit şi spre învierea cea de obşte sau universală, care se va săvârşi la cea de-a doua venire a lui Hristos, întru slavă; el este spaţiul în care întâlnim pe Iisus Care în ziua învierii Sale din morţi a biruit spaţiul cel mai separator şi opac — mormântul — a întâmpinat pe femeile mironosiţe şi le-a zis: *"Bucuraţi-vă!"*, iar după ce a biruit spaţiul izolat al uşilor încuiate, a zis ucenicilor: *"Pace vouă!"*.

Pacea şi bucuria învierii împreună cu iertarea păcatelor (Ioan 20, 22-23) sunt darurile cele mai scumpe pe care Hristos Cel înviat le dăruieşte neîncetat Bisericii Sale, ca o arvună a învierii şi a vieţii veşnice.

Lumina învierii dă sens sau înţeles sfânt întregului univers, întregii existenţe. De aceea, la slujba ortodoxă din noaptea de Paşti, ce este o icoană profetică a învierii universale, se cântă: "*Acum toate s-au umplut de lumină, cerul şi pământul şi cele de sub pământ!*".

Fără înviere, însă, viaţa noastră nu este, în final, decât un progres iluzoriu ce se termină la mormânt şi o libertate exercitată într-un labirint fără ieşire; istoria omenirii devine o luptă dramatică pentru existenţă şi o nesfârşită alergare după fericiri limitate şi trecătoare, iar universul întreg pare o necropolă imensă în expansiune şi dezintegrare.

Fără Evanghelia Învierii, Biserica riscă să fie redusă la o morală şi o sociologie religioasă, să devină o instituţie ca oricare alta din lumea aceasta (cf. I Corinteni 15, 14).

Dar credinţa dreaptă în înviere ne ajută azi să respingem învăţătura sau mentalitatea greşită că toată existenţa umană s-ar termina la mormânt sau că duşmanul ultim al omului, moartea, ar fi o fatalitate. Credinţa ortodoxă în înviere ne ajută, de asemenea, să respingem religiile false ale reîncarnării, precum şi ideologiile succesului prin câştig necinstit, prin violenţă şi crimă. Credinţa în înviere ne ajută să nu ne pierdem nădejdea în faţa greutăţilor vieţii, ci să cerem mai intens ajutorul lui Hristos Cel înviat, Care, tainic, dar real cunoaşte viaţa, neputinţa şi dorul vieţii noastre după viaţa veşnică.

Iubiţi credincioşi şi credincioase,

Sărbătoarea Sfintelor Paşti ne îndeamnă să lucrăm prin pocăinţă şi fapte bune pentru învierea sufletelor noastre din moartea păcatului, astfel

încât să simţim bucuria şi pacea învierii lui Hristos în sufletele şi casele noastre.

Acum, când atâţia oameni au nevoie de pace în inimă, în vâltoarea unei vieţi frământate şi zbuciumate, să căutăm pacea care vine de la Hristos Cel înviat şi să o răspândim în jurul nostru pe cât ne stă în putinţă.

Într-o vreme, în care în lume din ce în ce mai mulţi oameni sunt întristaţi şi deznădăjduiţi, să căutăm mai intens bucuria pe care ne-o aduce întâlnirea în rugăciune şi în fapta cea bună cu Hristos Cel înviat din morţi şi să o împărtăşim şi celor întristaţi, întristaţi pentru că sunt neajutoraţi, întristaţi pentru că sunt săraci, întristaţi pentru că sunt bolnavi, întristaţi pentru că nu-i mai iubeşte nimeni! Să le arătăm un cuvânt de mângâiere şi încurajare, o faptă de ajutorare şi de iubire frăţească, ca să aprindem în suflete o făclie a bucuriei de Paşti.

Prin aceste fapte, vom simţi în inimile noastre încă din lumea aceasta arvuna învierii noastre şi adevărul viu al imnului de biruinţă: *"Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le"*.

Cu prilejul Sfintelor Paşti, vă adresăm tuturor calde şi părinteşti urări de sănătate şi fericire, tot binele de la Hristos-Domnul Cel înviat din morţi, pentru a ne dărui nouă înviere şi mântuire, pace şi bucurie nesfârşită.

HRISTOS A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1997

† ***PIMEN***
ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR

"Şi dacă Hristos n-a înviat zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră".
(I Corinteni 15, 14)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Bucuria pe care o trăim cu toţii în această sfântă noapte de Paşti izvorăşte din credinţa noastră neclintită în dumnezeiescul adevăr al învierii Domnului; prin învierea Mântuitorului moartea a fost biruită de viaţă; înviind Domnul vom învia şi noi *"la înviere, în ziua cea de apoi"* (I Corinteni 15, 20-54; Ioan 11, 24).

Bucuria de Paşti este bucuria trăită timp de două mii de ani de întreaga creştinătate; este o bucurie dumnezeiască necuprinsă de minte şi de cuvânt.

Credinţa în înviere ne ridică pe culmile sfinţeniei; ne îndreaptă trăirea noastră spre veşnicie şi tot ea ne dă împăcarea sufletească pe patul de moarte; aceeaşi credinţă ne dă mângâierea pentru cei ce au plecat dintre noi murind cu credinţa în Dumnezeu; credinţa ne ţine în comuniune sufletească cu ei. Această credinţă a însufleţit ostaşii eroi căzuţi pe câmpurile de luptă, în lagăre şi în închisori pentru credinţa strămoşească, ţară şi neam; credinţa în înviere ne face să înţelegem că moartea trupească este adormire întru nădejdea învierii şi a vieţii veşnice.

Credinţa în înviere a stat la temelia propovăduirii Sfinţilor Apostoli şi tot ea stă la temelia vieţii noastre creştine. *"Dacă Hristos n-a înviat"* — scrie Sfântul Apostol Pavel — *"zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră"* (I Corinteni 15, 14).

Iubiţi credincioşi,

De adevărul învierii Domnului s-au încredinţat femeile mironosiţe, Sfinţii Apostoli şi chiar ostaşii care străjuiau mormântul pecetluit, adică aceiaşi martori ai patimilor, răstignirii şi îngropării Domnului.

Maria Magdalena, venind la mormânt dis-de-dimineață şi văzând pe Domnul Iisus Hristos în apropierea mormântului, a crezut că este grădinarul, dar — strigând-o pe nume — îndată L-a cunoscut că este Mântuitorul; atunci ea a alergat să vestească apostolilor că a văzut pe Domnul înviat (Ioan 20, 15-18).

Femeile mironosițe, văzând mormântul gol şi aflând de la înger că a înviat Domnul, au fost cuprinse de *"frică"* dar şi *"de bucurie mare"* (Matei 28, 8). Mergând să vestească apostolilor învierea, pe cale, Mântuitorul le-a întâmpinat zicându-le: *"Bucuraţi-vă!"*. *"Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui şi I s-au închinat"* (Matei 28, 9).

Apostolul Petru, aflând că Domnul a înviat, îndată a alergat la mormânt *"şi a văzut giulgiurile puse jos, iar mahrama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfăşurată, la o parte, într-un loc."* (Ioan 20, 6-7); de acolo *"a plecat mirându-se în sine de ceea ce se întâmplase"* (Luca 24, 12). Dar, pe cale, Mântuitorul *"S-a arătat lui Simon"* (Luca 24, 34), risipindu-i nedumerirea, încredințându-l de învierea Sa.

Apostolul Ioan, care a venit împreună cu Sf. Petru la mormânt, văzând mahrama şi giulgiurile, *"a crezut"* (Ioan 20, 8) că a înviat Domnul.

În după-amiaza zilei învierii, către seară, Luca şi Cleopa, în drum spre Emaus, călătoresc o bună bucată de drum cu Însuşi Mântuitorul fără să-L fi cunoscut, pentru că *"ochii lor erau ținuți ca să nu-L cunoască"* (Luca 24, 16), inima lor era însă cuprinsă de o frământare tainică; iar la frângerea pâinii *"s-au deschis ochii lor şi L-au cunoscut; şi El S-a făcut nevăzut de ei."* (Luca 24, 31).

În aceeaşi zi, seara, *"uşile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor, [...] a venit Iisus şi a stat în mijloc şi le-a zis: Pace vouă! Şi zicând acestea le-a arătat mâinile şi coasta Sa. Deci s-au bucurat ucenicii, văzând pe Domnul."* (Ioan 20, 19-20).

La opt zile Mântuitorul S-a arătat din nou Sfinților Apostoli, când era şi Toma împreună cu ei. Acum Toma se încredințează şi el că Mântuitorul a înviat (Ioan 20, 26-29).

Timp de patruzeci de zile, de la înviere până la înălțare, Mântuitorul *"S-a înfățişat pe Sine viu [...] prin multe semne doveditoare"* (Faptele Apostolilor 1, 3) ale învierii Sale. Trupul Mântuitorului după înviere avea o altă înfățişare; era un trup duhovnicesc, un trup care îşi pierduse materialitatea. De aceea, când Mântuitorul S-a arătat Sfinților Apostoli cu acest trup, ei, Apostolii, s-au înspăimântat şi înfricoşat, crezând *"că văd duh"* (Luca 24, 37). Atunci Mântuitorul le-a zis: *"De ce sunteți tulburați [...]? Vedeți mâinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă şi vedeți, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeți pe Mine că am. Şi zicând acestea, le-a arătat mâinile şi picioarele Sale"* (Luca 24, 38-40).

Mai mult, Mântuitorul văzând că ucenicii nu credeau *"de bucurie şi se minunau"*, pentru a-i încredința pe deplin că El este, a mâncat înaintea lor

o bucată de peşte fript şi dintr-un fagure de miere (Luca 24, 42-43), deşi trupul Său după înviere nu mai avea nevoie de hrană materială.

Sfinţii Apostoli au vrut să se încredinţeze de învierea Domnului prin simţurile trupeşti, din teama de a nu fi înşelaţi.

Mântuitorul a fericit pe cei care, deşi nu L-au văzut înviat, totuşi au crezut pe martorii învierii (Marcu 16, 14; Ioan 20, 29).

Iubiţi fii duhovniceşti,

"Duh este Dumnezeu" (Ioan 4, 24); luând trup omenesc El Se face văzut şi cunoscut oamenilor. După înviere noi vedem şi cunoaştem pe Dumnezeu cu ochii credinţei şi ai inimii curate, potrivit cuvintelor Mântuitorului: *"Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu."* (Matei 5, 8). Inimă curată înseamnă viaţă de sfinţenie.

Pe Dumnezeu Îl simţim şi Îl iubim în măsura în care îl vedem, îl simţim şi îl iubim pe semenul nostru aflat în nevoi, care este frate prea mic al lui Hristos (Matei 25, 40).

Spre această slujire a fratelui prea mic al lui Hristos, care este şi fratele nostru, să ne silim în toate zilele vieţii noastre, fără a ne împuţina sufleteşte când privim la necazurile, nedreptăţile, lipsurile şi ispitele care ne înconjoară la tot pasul şi în tot ceasul; să avem în minte permanent că prin suferinţe şi numai prin ele trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu (Faptele Apostolilor 14, 22). Însuşi Mântuitorul a spus: *"În lume necazuri veţi avea; dar îndrăzniţi. Eu am biruit lumea."* (Ioan 16, 33).

Odată cu acest cuvânt de învăţătură creştinească şi povăţuire părintească, în ziua luminată a Sfintelor Paşti, vă întâmpin cu salutarea pascală:

HRISTOS A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1997

† ***EFTIMIE***
EPISCOPUL ROMANULUI

"Fiul Omului va să fie dat în mâinile oamenilor. Şi-L vor omorî, dar a treia zi va învia".

(Matei 17, 22-23)

Prea iubiţii mei fii duhovniceşti,

Am ajuns, cu darul lui Dumnezeu, la luminatul praznic al Învierii Domnului, care este cel mai de preţ lucru pe care ni-l oferă astăzi Dumnezeu. Cartea vieţii, faptelor şi învăţăturii Mântuitorului nostru Iisus Hristos — care este Sfânta Evanghelie — ne oferă adevăruri care niciodată nu se dezic. Sfânta Carte este mereu deschisă în faţa noastră cu aspecte şi înţelesuri care ne îndeamnă la ascultare.

Capitolul ultimelor zile ale trăirii pământeşti a Mântuitorului este cutremurător. Însuşi Domnul Îşi vesteşte suferinţa pe care o va suporta, prinderea Sa de către oameni răi care Îl vor omorî. În acelaşi timp, Domnul vesteşte şi Învierea Sa. Aceste două vestiri **nu pot despărţi suferinţa şi moartea Domnului de Învierea Sa**.

Istoria Patimilor Domnului nu este numai istoria unui asasinat juridic pentru că ea are, şi va avea mereu, încărcătura credinţei, a luminii, a modului prin care Sângele Fiului lui Dumnezeu a împăcat pe om cu Dumnezeu Tatăl.

Demonstraţia pe care Sfântul Apostol Pavel o face credincioşilor din Corint rămâne mereu valabilă: *"Hristos a murit pentru păcatele noastre [...] a fost îngropat şi a înviat a treia zi, după Scripturi"* (I Corinteni 15, 3-4). Învierea morţilor este condiţionată de Învierea Domnului, pentru că *"dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră."* (I Corinteni 15, 13-14).

Suferinţa şi Moartea Domnului Iisus a condus la Învierea Sa; de aceea, Învierea Domnului a devenit **pârga** învierii celor adormiţi, ca şi a noastră a tuturor (I Corinteni 15, 20-21). În legătura nedespărţită dintre Moartea şi Învierea Domnului stă mântuirea noastră, răscumpărarea păcatelor şi împăcarea cu Dumnezeu Tatăl. Dacă articolul al patrulea din Simbolul credinţei ne îndeamnă să credem şi să mărturisim cele în legătură cu Moartea Domnului, în articolul al cincilea mărturisim cele despre Învierea Domnului. Cutremuraţi de Moartea Domnului ne bucurăm şi ne veselim de Învierea Sa.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

De două mii de ani Sfânta noastră Biserică vesteşte Patimile Domnului, săvârşind Sfânta Liturghie în care se aduce Jertfa cea fără de sânge, iar în Săptămâna Patimilor ne-am reîmprospătat în suflete, odată mai mult, amintirea acelor evenimente. Am parcurs *"Drumul Crucii"* şi al Durerii până la Golgota Răstignirii. Golgota a fost ultimul popas — unde s-a înfipt Crucea pe care a fost pironit Domnul, pe care a suportat durerea, de pe care a deschis tâlharului Raiul, de pe care a încredinţat pe Sfânta Sa Mamă ucenicului iubit — Ioan, de pe care a pronunţat iertarea păcatelor celor care L-au răstignit, de pe care a fost coborât, uns cu aloe, învelit în giulgiu şi pus în mormântul oferit cu generozitate de veşnicul de pomenire Iosif cel din Arimateea. Şi totul a intrat în linişte adâncă! Mormântul a fost pecetluit. Era Vinerea cea Mare. Urma ziua marii tăceri... Femeile mironosiţe, în frunte cu Prea Sfânta Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoarea şi Pururea Fecioara Maria, erau frământate de gânduri şi iniţiative de mare curaj.

Dis-de-dimineaţă — în ziua a opta — Duminica, în tăcere, cu aloea cu care trebuiau să împlinească ritualul pentru Cel mort (în condiţiile şi rigorile impuse de mai-marii puterii de atunci) au pornit către Golgota. Mai mult le neliniştea gândul: *"Cine ne va prăvăli nouă piatra de la uşa mormântului?"* (Marcu 16, 3), pentru că piatra aceea era *"foarte mare"*!

Ceea ce purtau în mâini, şi mai ales ceea ce aveau în inimi şi în minte, era mai de preţ decât toate comorile pământului. Nu simţeau ascuţişul pietrelor şi nici ghimpii spinilor — erau învăpăiate de dorinţa de a ajunge mai repede la locul unde era mormântul Domnului şi Dumnezeului nostru. Timpul a trecut şi iată-le ajunse acolo, constatând pline de emoţie că piatra era răsturnată de pe mormânt de către Îngerul Domnului, care *"răspunzând, a zis femeilor: Nu vă temeţi, că ştiu că pe Iisus cel răstignit Îl căutaţi. Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis; veniţi de vedeţi locul unde a zăcut."* (Matei 28, 5-6). Şi, pe lângă această îmbucurătoare şi încurajatoare vestire, le-a încredinţat misiunea de a merge *"degrabă"* să spună toate acestea ucenicilor Lui (Matei 28, 7). Este tot ceea ce spune Sfânta Evanghelie despre clipa de măreţie dumnezeiască când Domnul a înviat, ridicându-Se din mormânt.

Prea iubiţii mei,

Ziua de astăzi este *"Împărăteasa şi Doamna zilelor"*; este *"ziua Învierii Domnului, Sărbătoarea Sărbătorilor şi Praznicul Praznicelor"*; *"Paştile cele frumoase, Paştile Domnului!"*; Paştile cele prea cinstite care *"nouă ne-a răsărit. Paştile care ne scapă de întristare!"*.

De ce? Pentru că aşa cum ne arată cântările din această noapte a bucuriei şi a luminii: *"Astăzi din mormânt ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe noi pe toți de bucurie ne-a umplut, descoperindu-ni-Se în puterea măririi Sale dumnezeiești".*

Învierea Domnului este marea taină a creştinătății.

Prin Înviere Mântuitorul S-a descoperit pe Sine ca Dumnezeu, îmbrăcat cu slava pe care a avut-o la Tatăl mai înainte de a fi lumea (Ioan 17, 5); prin Înviere s-a dovedit că Iisus este rânduit *"Fiu al lui Dumnezeu întru putere"* (Romani 1, 4); prin Înviere ne-a dat putința ca *"să aştepiăm fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos"* (Tit 2, 12-13).

Iisus Hristos a venit în lume ca DOMN şi HRISTOS, iar prin Înviere s-a dovedit în chip lămurit - că fiind Domn - a învins răul şi moartea, iar ca Hristos ne-a dat *"ungerea"* deplină cu Sfântul Duh, pentru mântuirea noastră. Pe Domnul şi Hristosul Cel înviat întru putere a venit şi ni L-a propovăduit Sfântul Apostol Andrei. Acest Apostol al neamului nostru a avut misiunea propovăduirii Învierii Domnului în tot pământul şi acest lucru se va face până la sfârşitul veacurilor (Matei 28, 18-20).

Iubiții mei,

Trăim în lumina cea dumnezeiască şi neînserată a Învierii Domnului. Ne-am înveşmântat în lumină; s-a risipit întunericul. Ne-am ridicat de la moarte la viață şi trebuie să trăim **aici** şi **acum** împreună cu Mântuitorul. Este de mare nevoie *"pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățişați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească, [...] să vă schimbați prin înnoirea minții, ca să deosebiți care este voia lui Dumnezeu, ce este bun şi plăcut şi desăvârşit."* (Romani 12, 1-2). Hărnicia noastră în muncă să o întărim cu dragostea neclintită de pământul strămoşesc. Ca fii ai păcii să urâm dezbinarea şi vrăjmăşia.

Parcurgem o mare etapă a istoriei. Sunt greutăți. Ele vor fi învinse prin solidaritatea creştinească şi românească.

Strădaniile unite ale tuturor vor aduce mângâiere şi bucurie, precum şi buna stare în pământul binecuvântat al moşilor şi strămoşilor noştri, cinstitori de Dumnezeu şi păstrători ai adevăratei credințe — cea ortodoxă.

Am avut Golgota noastră ca şi Golgota Mântuitorului.

Moartea Mântuitorului, cu momentele ei cutremurătoare a determinat pe ostaşi să mărturisească: *"Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu era Acesta!"* (Matei 27, 54). Învierea Domnului a adus bucurie în inimile celor care şi-au pus nădejdea în El. De aceea la El alergăm, pentru El trăim, la El îndrăznim ca *"să luăm milă şi să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit."* (Evrei 4, 16).

Pacea, liniştea, buna înţelegere să ne fie călăuzitoare pentru a progresa în viaţa aceasta, spre dobândirea vieţii veşnice.

Prea iubiţii mei fii duhovniceşti,

Nu pot să nu mă opresc la un moment care a avut loc în anul 1996 când, la 21 decembrie, s-au împlinit 400 de ani de la naşterea celui care a fost Mitropolitul Kievului, Petru Movilă, fiul domnitorului Simion Movilă care a domnit în Ţara Românească şi în Moldova. Vremurile de atunci au făcut ca tânărul Petru să se ducă în Polonia spre a scăpa de urgia celor care doreau să ia tronul. În Polonia a crescut, a învăţat carte, a făcut armata, dar inima lui era învăpăiată de dragostea pentru viaţa frumoasă a monahismului, încât a intrat în Lavra Pecerska de la Kiev pe care a şi condus-o ca stareţ şi apoi a fost Mitropolit al Kievului.

În timpul vieţii sale, care a fost destul de scurtă — doar 50 de ani († 22 decembrie 1646), Mitropolitul Petru Movilă, s-a dovedit a fi un mare apărător al credinţei ortodoxe, a fost o făclie luminoasă, a înfiinţat tipografii, a scris cărţi teologice. A fost un *"compatriot al nostru"*, *"un bărbat din sângele nostru românesc"* care s-a dovedit stâlp al Bisericii neamului nostru.

Pentru apărarea Ortodoxiei a alcătuit lucrarea prea bine cunoscută cu numele de **Mărturisirea Ortodoxă**, care a fost cercetată la un Sinod ţinut în anul 1642 la Iaşi, şi aprobată de Patriarhii Bisericii Ortodoxe.

Această lucrare s-a tipărit şi în limba română începând cu anul 1691 până acum, în mai multe ediţii, şi a fost un adevărat **manual** după care s-a predat şi s-a învăţat în şcolile teologice de-a lungul timpului.

Mitropolitul Petru Movilă este astăzi trecut în rândul sfinţilor — ceea ce este o mare bucurie — şi îi cinstim numele cu toată fiasca recunoştinţă.

Vă mai fac cunoscut şi faptul că Eparhia noastră se străduieşte să facă cât mai bine cunoscut adevărul credinţei noastre ortodoxe. Cu 1 martie al anului acesta (1997) s-a început editarea unui periodic cu numele ***"Credinţa ortodoxă"***. Dorim ca acest periodic bisericesc să fie un îndrumător în viaţa noastră creştină ortodoxă, un stimulent atât pentru tineretul doritor de a cunoaşte cât mai mult şi cât mai bine problemele vieţii noastre creştineşti ortodoxe, cât şi pentru toţi credincioşii creştini din toate straturile sociale.

Prea iubiţilor,

Ca Părinte sufletesc vă rog, vă povăţuiesc şi vă invit ca *"libertatea harului"* dobândit prin Învierea Domnului să o păstraţi nealterată.

Cu dragoste de Părinte sufletesc vă îmbrăţişez, vă binecuvântez şi vă întâmpin cu îngereasca vestire:

HRISTOS A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1997

† *IOACHIM*
EPISCOPUL HUŞILOR

"Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim întru ea".

(Psalm 117, 24)

Iubiţi credincioşi,

Prin osteneala postului, fiecare din noi am urcat pe scara pocăinţei şi desăvârşirii până la asemănarea cu lacrimile femeii păcătoase, până la căinţa tâlharului de pe cruce, până la întoarcerea fiului risipitor, învrednicindu-ne astăzi şi noi de binecuvântatele cuvinte ale Părintelui Ceresc Care ne primeşte în braţele dragostei Sale, zicând: *"Acest fiu al Meu mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat."* (Luca 15, 24).

În săptămâna Sfintelor Patimi am răstignit şi noi păcatele şi patimile noastre şi cu credinţă L-am urmat pe Mântuitorul pe drumul Crucii, până la Golgota răstignirii.

Acum cerul şi pământul s-au umplut de lumina Învierii Domnului şi această veste bună a fost transmisă de mironosiţele femei Apostolilor şi prin ei *"în Ierusalim [...] şi până la marginea pământului."* (Fapte 1, 8).

Şi noi, ca trimişi ai Domnului şi mesageri ai Apostolilor Săi, cu credinţă şi cu dragoste părintească, vă întâmpinăm cu creştinescul *"Hristos a Înviat!"*.

Aceasta este vestea care a străbătut veacurile şi astăzi, ca un imn al biruinţei, răsună peste tot pământul. Păsările o ciripesc în graiul lor şi mugurii ce se deschid pe ramuri o mărturisesc, ca şi zefirul cald de primăvară.

Clopotele bisericilor transmit în văzduhuri simfonia Învierii, preoţii în sfintele altare o preaslăvesc în serafimice cântări, iar credincioşii, pătrunşi fiind de farmecul şi lumina Învierii Domnului, răspund cu îngerescul lor glas *"Adevărat a Înviat!"*.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

"Acum toate s-au umplut de lumină: şi cerul şi pământul şi cele dedesubt."

A înviat Hristos şi s-a omorât moartea; a înviat Hristos şi s-a dezlegat stricăciunea, a înviat Hristos şi a răsărit nemurirea; a înviat Hristos şi iarăşi

ni s-a deschis raiul. *"Unde-ţi este moarte boldul? Unde-ţi este iadule biruinţa? Înviat-a Hristos şi tu ai fost nimicit"*. **Hristos a înviat din morţi cu moartea pre moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le.**

Noi cădem în păcat ca nişte muritori, dar prin înviere ne sculăm ca nişte nemuritori; ne ferecăm în închisoarea unui mormânt întunecos, dar în el ajunge să pătrundă lumina cea fericită a preamăritei Învieri. Aşteptăm moartea, dar aşteptăm şi viaţa nemuritoare pentru care ni s-a dat arvuna Învierii Mântuitorului.

Domnul a înviat, dar împreună cu El a înviat şi lumea; şi a înviat rupând legăturile morţii. Adam a păcătuit şi a murit; dar Hristos n-a păcătuit şi a murit. Acum ne întrebăm pentru ce a murit şi Hristos, Care n-a păcătuit. Hristos a murit pentru ca omul care a păcătuit şi a murit să poată să se elibereze din legăturile morţii prin Hristos, Care n-a păcătuit dar a murit şi *"a înviat din morţi, fiind începătură a învierii celor adormiţi"* (I Corinteni 15, 20).

Adam, după căderea în păcat, a murit şi cu trupul şi cu sufletul. Hristos a murit numai cu firea trupească, fiind fără de păcat; *"Nici s-a aflat vicleşug în gura Lui"* (I Petru 2, 22).

Mântuitorul a avut o singură moarte, primită pe Cruce, de bună voie, pentru noi şi pentru a noastră mântuire, şi pentru aceasta a şi înviat cu o singură înviere.

Adam şi urmaşii săi au primit o îndoită moarte; pentru aceasta au trebuinţă de o îndoită înviere. Mai întâi învierea din păcat, care se spală prin taina Botezului, şi apoi învierea firii trupeşti, care va avea loc la a doua venire a Domnului. *"Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului şi vor plânge toate neamurile pământului şi vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere şi cu slavă multă."* (Matei 24, 30).

Dacă începutul căderii noastre este păcatul, începutul învierii este izbăvirea din păcat: *"Au nu ştiţi că toţi câţi în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morţi prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi pentru înnoirea vieţii."* (Romani 6, 3-4).

Binecuvântaţi creştini,

Ziua învierii Mântuitorului Hristos este praznicul luminii, al vieţii şi al învierii neamului omenesc din robia păcatului. Din ziua învierii ne răsar şi ne strălucesc nouă tuturor: *"Paştile cele de taină, Paştile cele sfinte, Paştile care au deschis nouă uşile raiului; Paştile cele ce sfinţesc pe toţi credincioşii."*

Acesta este Paştile care pe toți ne invită la har, lumină, bucurie şi binecuvântare. Acum glasul cântărilor de înviere ne îndeamnă: *"Luminează-te, luminează-te, Noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit"*. Deci acum, prin Cruce şi Înviere, a venit bucurie la toată lumea; pentru aceasta cu bucurie se cuvine ca *"unul pe altul să ne îmbrățişăm"*, pentru că *"Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim întru ea"* (Psalm 117, 24).

Prin înviere Hristos a dovedit lumii că este *"Fiul al lui Dumnezeu şi Mântuitorul lumii"* (Romani 1, 4).

Lumea nu L-a cunoscut. *"Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit."* (Ioan 1, 10-11). Nu L-au primit cu toate că Mântuitorul, vorbind despre moartea şi învierea Sa, i-a încunoştiințat: *"Dărâmați templul acesta şi în trei zile îl voi ridica."* (Ioan 2, 19); iar Apostolilor Săi în trei rânduri le-a mărturisit: *"Fiul Omului trebuie să pătimească multe şi să fie defăimat de către bătrâni şi de către arhierei şi de către cărturari şi să fie omorât, iar a treia zi să învieze."* (Luca 9, 22).

Prin aceasta Mântuitorul *"S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte de cruce. Pentru aceea, şi Dumnezeu L-a preaînălțat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt. Şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl."* (Filipeni 2, 8-11).

Pentru împietrirea inimii lor, Sfântul Apostol Petru, în cea dintâi predică ținută după pogorârea Sfântului Duh, spune iudeilor cuvintele: *"Pe Acesta [...] voi L-ați luat şi, pironindu-L, prin mâinile celor fără de lege L-ați omorât, pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegând durerile morții, întrucât nu era cu putință ca El să fie ținut de ea."* (Faptele Apostolilor 2, 23-24) Cel ce era Domn al vieții.

"Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toți suntem martori." (Faptele Apostolilor 2, 32). Pentru aceasta *"nu putem să nu vorbim cele ce am văzut şi am auzit."* (Faptele Apostolilor 4, 20).

Iubiți credincioşi,

Despre acest fapt şi adevăr istoric al învierii Mântuitorului ne mărturiseşte îngerul Domnului, zicând femeilor mironosițe: *"De ce căutați pe Cel viu între cei morți? Nu este aici, ci S-a sculat."* (Luca 24, 5-6). Adevărul învierii Domnului a fost confirmat, rând pe rând: de Maria Magdalena (Marcu 16, 9); de femeile galileene (Matei 28, 1-9); de Apostolii Petru (Luca 24, 34) şi Iacob (I Corinteni 15, 7-9), precum şi de Apostolii Luca şi Cleopa în călătoria lor spre Emaus (Luca 24, 13-35).

După înviere Mântuitorul intră la Apostolii Săi prin uşile încuiate, mănâncă cu ei, încredinţându-i că *"Fiul lui Dumnezeu era Acesta"* (Matei 27, 54).

"Vedeţi mâinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiţi-Mă şi vedeţi, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeţi pe Mine că am." (Luca 24, 39).

Apostolul Toma, plin de uimire, exclamă: *"Domnul meu şi Dumnezeul meu"* (Ioan 22, 26-28).

Timp de 40 de zile, până la înălţarea Sa, Mântuitorul a dovedit adevărul învierii Sale arătându-Se în repetate rânduri Apostolilor Săi, în Galileea şi la Marea Tiberiadei (Faptele Apostolilor 1, 3; 13, 31); apoi la cei *"peste cinci sute de fraţi"* (I Corinteni 15, 6); iar în anul 37 d. Hr., la trei ani şi jumătate de la învierea Sa din morţi, Se arată în strălucirea luminii dumnezeieşti Sfântului Apostol Pavel, în drum spre Damasc (I Corinteni 15, 8).

Astfel, de la mormântul gol la poarta Damascului, de la Hristos Cel înviat la Saul cel convertit, de la Apostoli la cuvioşi, martiri şi sfinţi, peste culmea veacurilor până la noi s-a transmis acest adevăr istoric prin cuvintele: *"HRISTOS A ÎNVIAT!"*.

Prin învierea Mântuitorului s-a împlinit întreaga Scriptură, pentru că *"trebuie să se împlinească toate cele scrise [...] în Legea lui Moise, în prooroci şi în psalmi [...] şi aşa trebuie să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi [...] Voi sunteţi martorii acestora"* (Luca 24, 44-48).

Sfinţii Apostoli au fost martori ai Învierii Domnului (Faptele Apostolilor 1, 8) şi cei dintâi convertiţi de fapta învierii Lui. Pe fondul acestui adevăr istoric şi în numele lui, Apostolii au convertit lumea, prin jertfa lor şi cu preţul sfânt al vieţii lor. *"Sângele martirilor este sămânţa creştinismului"* (Tertulian).

Cutremurat, convins şi pătruns de fiorul şi adevărul învierii Domnului, Apostolul Pavel le scrie corintenilor: *"Şi dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră. Iar dacă nădăjduim în Hristos numai în viaţa aceasta, suntem mai de plâns decât toţi oamenii. Dar acum Hristos a înviat din morţi, fiind începătură (a învierii) celor adormiţi.* (I Corinteni 15, 14; 15, 19-20).

Pentru toate acestea *"popoare bucuraţi-vă"*, fiindcă Hristos a înviat şi, prin învierea Sa, noi *"astăzi prăznuim omorârea morţii, sfărâmarea iadului şi începutul altei vieţi veşnice"*.

Iubiții mei fii duhovniceşti,

După cuvântul de învățătură al Sfântului Ioan Gură de Aur, noi astăzi *"am lepădat povara postului, dar n-am lepădat şi rodul postului, căci este cu neputință şi osteneala postului a lepăda şi rodul postului a-l secera. A trecut osteneala nevoințelor, dar să nu treacă şi râvna faptelor bune. S-a dus postul, dar să rămână evlavia. A trecut postul cel trupesc, dar n-a trecut şi postul cel duhovnicesc, care este mai bun decât acela, iar acela pentru acesta s-a făcut".*

Hristos a înviat înseamnă că noi suntem vii prin El, în credință, în nădejde şi dragoste.

Iisus Cel înviat a devenit modelul vieții noastre creştine. După cuvintele Sfântului Grigorie de Nazianz *"în această zi a învierii s-a rânduit mântuirea lumii. Hristos a înviat din morți, învie şi tu cu El. Hristos a părăsit mormântul, rupe şi tu cătuşele păcatului. Vechiul Adam e nimicit şi unul nou s-a făcut; fă-te şi tu o făptură nouă în Hristos."*

Pătrunşi de Duhul Sfânt, în această noapte de lumină, fiecare din noi trebuie să fie un martor al Învierii Domnului, prin felul în care vom şti să arătăm prezența Mântuitorului Hristos în viața noastră, în familia noastră, în fapta şi în truda noastră de zi cu zi.

În spectrul sfânt al Învierii, să izvorască din inima noastră dragostea creştină: *"Să zicem fraților şi celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere şi aşa să strigăm:*

Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcând
Şi celor din morminte
Viață dăruindu-le."

Pătrunşi fiind de lumina, bucuria şi pacea Sfintei Învieri, vă îmbrățişăm părintește în dragostea Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi pe toți vă întâmpinăm cu creştinescul:

"HRISTOS A ÎNVIAT!"

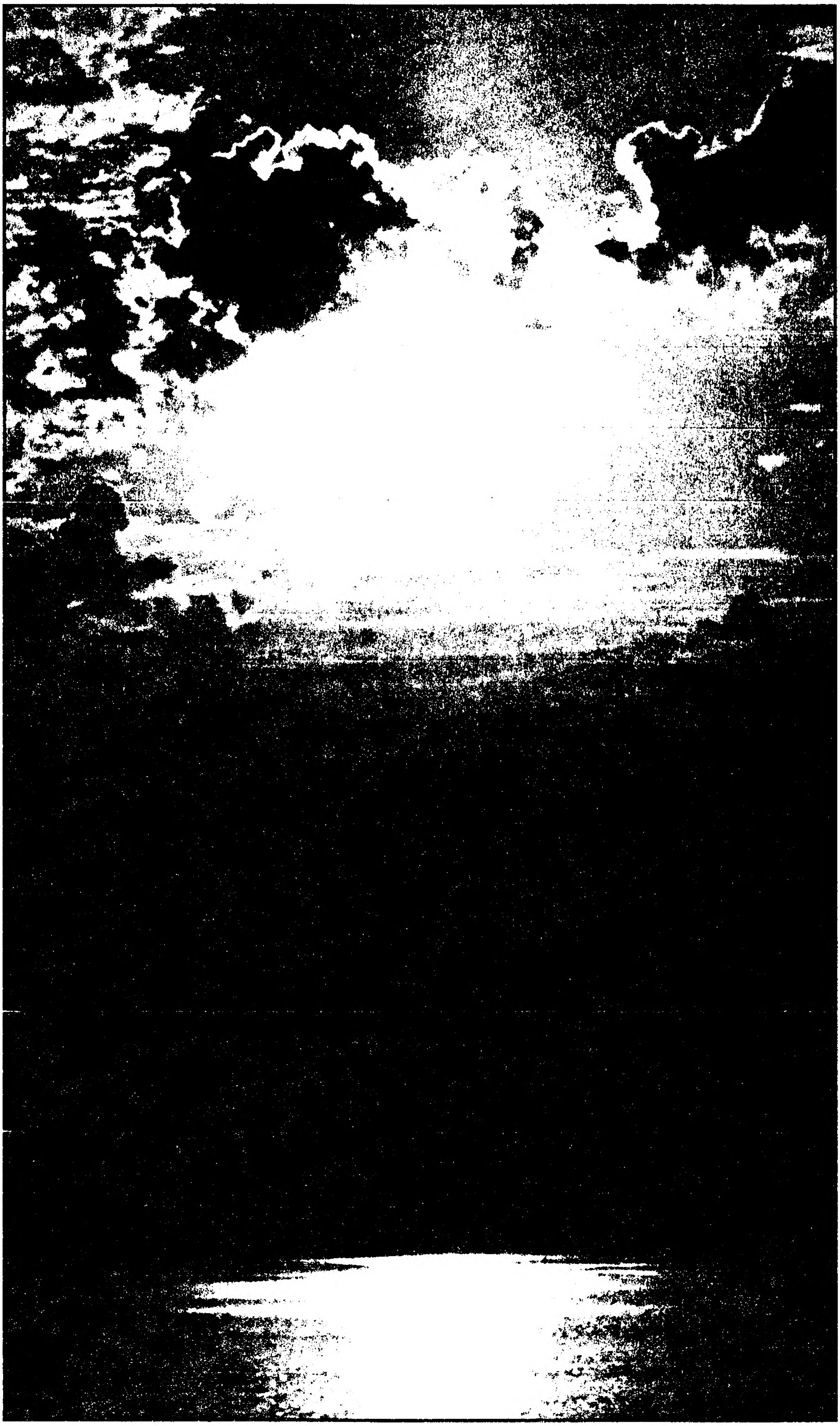

Creația — operă a iubirii lui Dumnezeu

CONCEPȚIA BIBLICĂ DESPRE PROPRIETATEA ASUPRA PĂMÂNTULUI

Pr. prof. dr. *Petre Semen*

"La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul" (Facerea 1, 1). Cerul — "şamayim" — este numit în Sfânta Scriptură "sălaşul lui Dumnezeu" (Psalmul 32, 14), sanctuarul Său (Psalmul 102, 19; Isaia 63, 15), iar pământul este destinat omului. Ca urmare, omul a fost adus la existență numai după ce i s-a pregătit un mediu adecvat. Ca şi omul, pământul a fost creat în mod gradat. În contrast cu cerul, despre care nu se spune că Dumnezeu i-ar mai fi adăugat ceva, pământul este înfățişat în prima fază a creației ca ceva dezordonat şi dezorganizat, adică netocmit şi gol ("tohu va bohu") în limbaj biblic. Numai prin lucrarea lui Dumnezeu Tatăl, împlinită prin Cuvântul şi în Duhul Sfânt (Facerea 1, 1-15), pământul a devenit propice pentru a fi locuit de cel ce era destinat să-l stăpânească (Facerea 1, 28).

În gândirea teologică nu numai pământul, ci viața însăşi s-a dat omului ca un dar. Însă acest prim dar nu ar fi fost deplin fără cel de-al doilea, pământul, ca mediu vital în care omul să se împlinească pe sine. Pământul apare deci, în concepția biblică vechitestamentară, ca un mediu destinat omului. De aceea, aşa cum subliniază mitropolitul Filaret al Moscovei, omul a fost creat ultimul pentru a intra în cosmos "ca împărat şi pontif".

Trăsătura esențială a cosmologiei biblice şi a gândirii majorității Sfinților Părinți ai Bisericii este aceea că omul a fost destinat să aibă o poziție privilegiată, o poziție regală şi sacerdotală. Din păcate, nu totdeauna s-a arătat a fi la înălțimea chemării sale. Chiar de la începutul existenței sale, binecuvântarea divină ce i s-a adresat — aceea de a "stăpâni pământul" — din cauza neascultării s-a transformat în blestem: "blestemat va fi pământul pentru tine" (Facerea 3, 17). Deci chiar de la început omul a ratat şansa care i se oferise — aceea de a fi rege şi sacerdot al creației. Pentru Sf. Maxim Mărturisitorul lumea era un templu cosmic în care omul fusese aşezat cu destinația precisă de a-şi exercita sacerdoțiul în numele întregii

creaturi pe lângă Creator. Deşi era parte integrantă a creaţiei, omul a accentuat în chip exagerat destinaţia de stăpân, s-a comportat deci mai mult ca un rege, neglijând total cea de-a doua chemare, aceea de sacerdot al creaţiei. A uitat, cu alte cuvinte, de orice responsabilitate faţă de natura în care a fost plasat. Aşa cum se subliniază în documentul final al celei de a VII-a Adunări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Dumnezeu a fixat nişte limite precise ale permisiunii acordate lui Adam şi Eva de a se înfrupta din fructele grădinii Eden. Atâta timp cât au respectat aceste limite au trăit în armonie cu mediul înconjurător, iar grădina Edenului şi-a păstrat calitatea de paradis. Din momentul neascultării, deci a depăşirii limitelor impuse, mânia divină s-a şi abătut asupra lor, iar raporturile care fuseseră stabilite între cei dintâi oameni şi mediul înconjurător au fost abolite.

În consecinţă, raporturile de armonie care existau, din rânduiala divină, între om şi restul creaţiei, au fost întrerupte. El nu a mai avut loc în paradisul terestru destinat lui şi a fost alungat într-un mediu mai puţin prielnic (Facerea 2, 9; 3, 17). De acum, pentru el, munca pământului nu mai este o delectare, ci mai curând o încercare, pământul producându-i spini şi pălămidă (Facerea 3, 18). Îndeletnicirile agricole apar ca o consecinţă a păcatului, iar pământul pare a-i fi şi el destul de ostil căci a devenit sărac (Numerii 13, 19), arid (Deuteronom 32, 10), sărat (Iov 39, 6) sau chiar metalic (Levitic 26, 19). Ostilitatea pământului se accentuează prin crima lui Cain care devine un rătăcitor permanent (Facerea 4, 12), iar blestemul divin rostit asupra pământului se concretizează prin declanşarea potopului (Facerea 7, 10). După marele diluviu însă, ca o consecinţă a încheierii legământului cu Noe (Facerea 9, 1-17), omul este pentru a doua oară binecuvântat de Dumnezeu şi ca urmare reconfirmat în poziţia de stăpân al făpturii. În plus, se pare că de această dată obţine drept de viaţă şi de moarte asupra tuturor creaturilor vii care-i vor completa hrana alături de regnul vegetal (Facerea 1, 28-29; 9, 3). Era interzisă omului doar consumarea sângelui (Facerea 9, 4), căci acesta era considerat sinonim cu viaţa[1].

Dacă prin voia şi lucrarea lui Dumnezeu pământul este fertil şi productiv, aşa cum a fost asigurat Noe de către Dumnezeu Care i-a zis: "Cât va trăi pământul, semănatul şi seceratul, frigul şi căldura, vara şi iarna, ziua şi noaptea nu vor mai înceta" (Facerea 8, 22), prin lucrarea omului se poate strica echilibrul fixat de la început spre binele întregii făpturi. Omului i s-a încredinţat stăpânirea pământului pentru că era cea mai perfectă dintre făpturi, însă nu-i un bun ce-i aparţine în exclusivitate, ci este al tuturor celor vii (Isaia 38, 11).

---

[1] André Boudart, **Deluge**, în "Dictionnaire Encyclopedique de la Bible", Brepols, 1987, p. 338.

2. CREAȚIA CA MANIFESTARE A IUBIRII DIVINE

Interpretând referatul creației expus sumar în cartea Facerea, gândirea creştină dintotdeauna şi de pretutindeni a pus creația pe seama iubirii divine. Astfel, întregul univers în care va fi plasat omul a fost creat înaintea acestuia, pentru că Dumnezeu a vrut să-i facă omului bucuria de a i-i oferi ca pe un al doilea dar. Primul dar primit de om din mâna Creatorului său, cum antropomorfic se exprimă Scriptura, a fost viața însăşi. Acest lucru îl subliniază şi autorul cărții Ecclesiastul: "Tot ce mănâncă şi bea omul de pe urma muncii lui este un dar de la Dumnezeu" (Ecclesiastul 3, 13). Dacă pentru om în general este mai greu de înțeles în ce mod lumea a fost creată din iubire, cu menirea de a fi dăruită omului, pentru ca prin ea să se întâlnească mereu cu Creatorul şi cu Dăruitorul aşa cum zice psalmistul (Psalmul 18), pentru credinciosul israelit era clar că țara Canaanului a fost proprietatea lui Dumnezeu şi a fost încredințată poporului lui Israel din simplă iubire față de Avraam. Pe aceeaşi linie de gândire se situează şi profetul Ioil care-L prezintă pe Dumnezeu ca având sentimente pur umane, de proprietar zelos pentru țara Sa. Ca urmare, ori de câte ori va interveni în istorie ca să judece neamurile o va face ca să apere pe poporul Său (Ioil 2, 18). Prin dăruirea Canaanului fiilor lui Israel, Dumnezeu S-a arătat credincios legământului încheiat cu Avraam, acela de a dă urmaşilor săi Canaanul spre moştenire veşnică (Facerea 17, 8-9).

Desigur, Scriptura vorbeşte doar de fiii lui Israel că au primit o moştenire, însă nu numai ei au fost dăruiți de Dumnezeu cu un pământ de moştenire, ci toți oamenii de pretutindeni. Dispersați pe fața întregului pământ (Facerea 11, 9) oamenii au luat în stăpânire pământul pe care au început să-l muncească şi să-l exploateze în mod individual, sau în comun (Iov 31, 38; Psalmul 49, 12). Terenul ocupat de mai multe familii sau grupuri sociale a devenit apoi proprietatea unei seminții, a unui trib (Deuteronom 34, 2) sau a unei cetăți. Deoarece fiii lui Israel s-au asezat în Canaan, pe de o parte pentru că Dumnezeu aşa a promis lui Avraam, strămoşul israeliților, pe de altă parte pentru a se împlini blestemul rostit asupra lui Canaan - fiul lui Ham (Facerea 9), această țară a început să se numească moştenirea lui Israel sau țara făgăduinței. Cu toate că primeşte un nume comun ea era moştenirea tuturor celor 12 seminții israelite.

3. PĂMÂNTUL - PROPRIETATEA LUI DUMNEZEU ŞI BUN AL OMULUI

Conform concepţiei scripturistice, Dumnezeu singur este Stăpân absolut al întregului pământ pe care-l dă popoarelor spre folosinţă cumpătată şi provizorie. De fapt acesta a şi fost rostul creării pământului, ca să fie oferit omului în ideea ca prin intermediul darului, omul să-şi amintească mereu de Dumnezeu. Prin pământul oferit oamenilor spre lucrare, Dumnezeu dorea să rămână în dialog cu ei. Din această raţiune, Iosua împarte pământul Canaanului la cele 12 seminţii ale lui Israel, în numele lui Dumnezeu, ca proprietate veşnică ce trebuia transmisă urmaşilor neştirbită. Actul împărţirii pământului presupune două elemente clare: proprietatea, redată în limba ebraică prin termenul "goral" - moştenire şi "helek" - porţiune, parte. Primul termen desemnează proprietatea colectivă pe care Dumnezeu o distribuie pentru toţi locuitorii pământului în sens larg, iar în sens mai restrâns pentru fiii lui Israel. Într-adevăr, în cazul urmaşilor lui Avraam, pământul Canaan era destinat tuturor deoarece aşa li se promisese de către Dumnezeu, prin strămoşul lor (Facerea 15,18). Numai după ce a devenit un bun comun, în urma cuceririi Canaanului, el poate fi distribuit fiecăruia. Prin urmare, o parte din întreg, care aparţine de fapt poporului, devine o parte a unei seminţii, familii, etc. Înaintea lui Dumnezeu toţi membrii comunităţii sunt egali căci toţi primesc moştenirea după aceleaşi criterii. Primind doar o parte din ceea ce se cuvenea tuturor, israelitului i se aminteşte că el nu este stăpân. În cartea Proverbelor citim că "se aruncă sorţii în pulpana hainei, dar hotărârea toată vine de la Domnul" (Proverbe 16, 33), deci Domnul este Cel ce decide. Prin analogie cu distribuirea pământului Canaan, chiar dacă omul este uzufructuarul, Dumnezeu este în realitate proprietarul deplin. Prin această manieră de împroprietărire a israeliţilor, autorul cărţii Iosua vrea să sublinieze că, din punct de vedere teologic, toţi oamenii sunt egali înaintea lui Dumnezeu, cu numai două mici excepţii: Caleb, fiul lui Iefone Chenezeul, căruia, pentru serviciile aduse întregii comunităţi în timpul lui Moise, ca de altfel şi pentru deosebita sa corectitudine, i s-a dat o parte de pământ spre moştenire veşnică lui şi copiilor săi (Iosua 14, 9) şi leviţii care n-au primit nici o moştenire fiindcă moştenirea lor era Domnul, Căruia Îi slujeau. Chiar şi moştenirea celorlalte seminţii era limitată, căci Ţara Sfântă este "moştenirea Domnului" (Iosua 22, 19), "pământul lui Iahve" (Osea 9, 3; Psalmul 23, 1) de moştenire (Numerii 32, 4; Ieremia 16, 18; Iezechiel 36, 5). El a cucerit-o efectiv pentru poporul Său şi i-a dat-o moştenire (Iosua 23, 3-10; 24, 11-13).

Primind în mod gratuit pământul spre moştenire temporară, fiii lui Israel, şi de fapt nu numai ei, trebuiau să recunoască neîncetat că pământul

pe care s-au aşezat este darul lui Dumnezeu, că El este stăpânul şi numai Lui trebuie să I se supună. Deci, în viziunea biblică, pământul trebuie să-i amintească omului de Dumnezeu, iar nu să se interpună între el şi divinitate. Cu alte cuvinte, nu trebuie să-l copleşească peste măsură grija de pământ şi să uite de Dumnezeu. Aceasta vrea să sublinieze în mod expres scriitorul sacru când îi îndeamnă pe fiii lui Israel la un perpetuum memento ("şema Işrael" — ascultă Israele — Deuteronom 6) despre binefacerile divine, începând cu momentul ieşirii din Egipt — casa robiei - continuând cu protecția părintească timp de 40 de ani în pustiu şi culminând cu ocuparea pământului făgăduit. Omul are, prin urmare, datoria morală să-şi amintească de faptul că Dumnezeu i-a dat pământul de care nu poate dispune chiar după bunul său plac. Acest memento este de fapt o recunoştință față de Donator. "Când vei mânca şi te vei sătura, să binecuvântezi pe Domnul Dumnezeul tău [...] să nu se mândrească dar inima ta şi să uiți pe Domnul Dumnezeul tău [...]" (Deuteronom 8, 11; 8, 14; 8, 19). În dezvoltarea gândirii teologice a cărților Deuteronom şi Iosua ajungem la concluzia pozitivă că poporul ales, primind spre moştenire pământul şi înfruptându-se din roadele sale, trebuie să-L binecuvânteze pe Dumnezeu. Pentru om, Dumnezeu a pregătit în mod special pământul cu toate bunurile sale, întocmai ca pe o masă plină de felurite bunătăți, din care are dreptul să se înfrupte, dar după aceea să nu uite să şi mulțumească (Deuteronom 6, 11-12). Din păcate, adesea omul uită de binefăcătorul său. Aghiograful şi-a dat seama de primejdia în care poate cădea omul. De aceea, a prevăzut că pentru fiii lui Israel va urma o etapă în care vor lucra pământul primit, iar după ce vor strânge primele recolte şi se vor înfrupta din belşugul pământului vor începe să-L uite pe Dumnezeu, proclamându-şi propria lor suficiență. De aceea, Israel este tentat să creadă că numai prin sine a realizat totul. Dumnezeu poate fi de acum exclus de pe proprietatea şi din gândurile sale. Deci, din cauza acestei primejdii mereu prezente, aghiograful îl îndeamnă pe credincios să-şi amintească fără încetare de deşert, adică de momentele grele ale vieții, când a simțit nevoia acută de a fi protejat de divinitate. Aluzia, desigur, nu este valabilă numai pentru credinciosul israelit, deoarece tot omul, mai mult sau mai puțin, are şi un moment de deşert în viața sa, un moment de încercare. Din această cauză se face permanentă referire la deşertul cel din trecutul foarte îndepărtat, pentru ca proiectând experiența trecutului asupra prezentului, omul să fie stimulat spre o continuă priveghere. Prin îndemnul de a-şi aminti de trecut, nu numai poporului Israel ci şi omului în general i se atrage atenția că prezentul este un dar al lui Dumnezeu şi că acest dar poate fi limitat, dacă nu chiar retractat. Altfel spus, el poate fi retras oricând, în cazul în care primitorul se dovedeşte a nu fi demn de el.

Omul nu poate şi nu trebuie să fie niciodată prea sigur de prezent. Intrând în posesia unei moşteniri sau a unei slujbe importante, omul nu trebuie să uite niciodată că marea experienţă a pustiului este o experienţă general umană pentru toate poziţiile sociale şi toate generaţiile. Un alt motiv al amintirii momentului din deşert este acela că perioada grea a pustiului Sinai a constituit timpul întâlnirii maxime a omului israelit cu Dumnezeul său şi chiar a dependenţei sale de Dumnezeu. Fiecare dintre noi, sau dacă nu noi cel puţin părinţii noştri, au trăit cândva un anume moment de deşert, un moment în care au simţit puterea şi lucrarea lui Dumnezeu.

Maniera cea mai obişnuită pentru credinciosul israelit de a-şi exprima gratitudinea faţă de Dumnezeu era aducerea zeciuielilor din roada câmpului, a livezii şi a şeptelului înaintea altarului locaşului sfânt. Primul rod, în mentalitatea antică orientală în general şi în cea israelită în special, fie că este vorba de oameni, animale, cereale sau fructe, era considerat ca fiind cel mai important şi cel mai preţios. Pe de o parte, lipsindu-se de aceste prime roade pentru a le oferi Stăpânului, credinciosul aducea într-adevăr lui Dumnezeu ceea ce avea mai bun, iar pe de altă parte acestea erau considerate ca o anticipare a ceea ce avea să vină. Din acest motiv cele întâi-născute aveau o valoare şi o semnificaţie aparte, încât în acest context înţelegem la justa valoare aprecierea deosebită pe care Mântuitorul Hristos o face asupra darului văduvei sărace către locaşul sfânt. De fapt, Domnul Hristos n-a vrut să aprecieze numai darul acelei văduve, ci a vrut să ne atragă nouă atenţia — în mod expres — asupra mărimii datoriei noastre faţă de Dumnezeu, Care a binevoit să ofere pentru mântuirea noastră pe Fiul Său, Cel Unul şi Întâi-născut, şi prin urmare totul. Prin exemplul văduvei înţelegem mult mai uşor semnificaţia cuvintelor din rugăciunea ecteniei care ne îndeamnă: "Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm!".

Promisiunea privind moştenirea ţării Canaanului a fost făcută tuturor fiilor lui Israel. Ea aparţinea mai întâi tuturor, şi numai după aceea a fost atribuită fiecărei familii în parte. Aceasta trebuia însă păstrată nedivizată. Ca urmare, Legea divină nu îngăduia sub nici o formă acapararea de noi pământuri şi nici înstrăinarea celui primit ca să nu prolifereze sărăcia. Din punct de vedere scripturistic, cel bogat este un fel de uzurpator al drepturilor aproapelui său. Pe aceeaşi linie de gândire se situează şi profeţii, care critică foarte aspru tendinţa de a acapara noi proprietăţi. Această tendinţă era împotriva voii divine care rânduise păstrarea moştenirii de către fiecare; pe de o parte grija ca fiii lui Israel să nu sărăcească, iar pe de altă parte, ca să fie un semn al legământului cu Dumnezeu. În ţara peste care, în numele teocraţiei, Iahve era considerat ca singurul Stăpân, nu trebuia să fie nimeni nedreptăţit. Este adevărat însă că se mai aflau unii care prin Lege nu aveau nici o moştenire. Aceştia erau leviţii, văduvele, orfanii, sclavii şi

străinii. Legea mozaică însă nu agrea în nici un caz această excludere de la dreptul comun de proprietate. Pământul Canaanului era destinat tuturor oamenilor, deoarece Dumnezeu Însuşi le dăduse dreptul de a trăi din munca pământului. Când Legea porunceşte israeliţilor să dea zeciuială din cele dintâi roade ale pământului (Deuteronom 15, 1-11) vrea de fapt să restabilească dreptatea socială de la început şi care din păcate se depreciase tot mai mult pe măsură ce omul s-a îndepărtat de voia divină. Acest aspect îl are în vedere şi Domnul Hristos când spune: "Căci pe săraci totdeauna îi aveţi cu voi" (Matei 26, 11). Cu alte cuvinte, voi oamenii nu sunteţi întotdeauna drepţi. Ca urmare, din cauza voastră, a nedreptăţii voastre sociale, cei săraci au dreptul divin de a fi ajutaţi. De fapt, Vechiul Testament, în multiple rânduri, face referire la grija insistentă a lui Dumnezeu pentru dreptate între oameni, fie ei israeliţi sau neisraeliţi. În această idee li se recomandă israeliţilor să nu dispună după bunul plac de pământ deoarece nu este al lor: "Pământul să nu-l vindeţi pentru totdeauna, căci pământul este al Meu; iar voi sunteţi străini şi venetici înaintea Mea." (Levitic 25, 23). Moştenirea, indiferent că este vorba de o familie sau seminţie, rămânea provizorie. Scriptura ne aminteşte deci că suntem nişte moştenitori provizorii ai pământului şi, ca atare, nu putem dispune de el ca şi cum am fi ultima realitate a acestei lumi.

Din punct de vedere biblic şi teologic desigur, dacă avem în vedere că toată teologia se fundamentează pe Sfânta Scriptură, în calitate de administratori ai lumii, avem o responsabilitate comună faţă de natură, faţă de mediu şi nu în ultimă instanţă faţă de generaţiile viitoare care au acelaşi drept divin pe care îl avem noi şi înaintaşii noştri de a moşteni un pământ nealterat. Suntem deci responsabili înaintea lui Dumnezeu de modul cum folosim darul pe care ni l-a încredinţat. Ca şi israeliţii, nu avem o moştenire permanentă, căci suntem cu toţii străini şi trecători. De vreme ce aparţine lui Dumnezeu, pământul este încă sfânt prin destinaţie şi ca urmare trebuie respectat. El nu trebuie profanat în nici un chip. Profanarea pământului în limbaj scripturistic înseamnă închinarea la idoli ori săvârşirea unor fapte abominabile. În baza dreptului Său de proprietar absolut, Dumnezeu dispune utilizarea pământului de către israeliţi conform cu voia Sa, expusă pe larg în Legea de pe Sinai încredinţată lui Moise. Astfel, El singur decide, din motive religioase şi sociale, instituirea sărbătorii anului Jubileu (Levitic 25, 22) şi tot El limitează folosirea pământului impunându-le israeliţilor obligaţia de a le permite celor săraci dintre ei să strângă spice după secerarea orzului sau a grâului, iar strugurii rămaşi reveneau de drept celor nevoiaşi şi străini (Levitic 19, 9-10; 23, 22; Deuteronom 24, 19; Rut 2). Tot în baza proprietăţii limitate, Legea prevedea dreptul trecătorului de a-şi potoli foamea cu spicele din lanul de grâu al aproapelui sau cu fructe din livadă ori struguri din vie (Deuteronom 23, 24-25). De asemenea, zeciuiala

anuală, datorată lui Dumnezeu (Levitic 27, 30-32) şi care se consuma doar la locaşul sfânt (Deuteronom 14, 22-27), zeciuiala din anul al treilea destinată exclusiv celor săraci (Deuteronom 14, 28-29; 26, 12-15) era tot un semn că proprietatea trebuia exploatată de către uzufructuar cu gândul la Dăruitor şi în deplin acord cu voia Proprietarului absolut. Cel ce stăpânea în mod absolut pământul Canaan îşi întindea autoritatea în mod evident şi peste cei ce-l foloseau temporar. Ca urmare, israelitul, când făcea dovada unui ataşament deosebit faţă de pământul primit ca moştenire de la părinţii săi, mărturisea în mod indirect că acesta este şi vrea să rămână veşnic proprietate a lui Iahve. În această idee săracul Nabot refuză să vândă regelui Ahab via pe care o deţinea în şesul Izreel şi pe care, din punct de vedere legal, nu i-o putea lua în nici un chip (I Regi 21, 4). Atitudinea lui Nabot nu însemna pur şi simplu un ataşament sentimental faţă de moştenirea părinţilor săi, ci mai curând un ataşament faţă de Legea mozaică care reglementa cu stricteţe raportul omului faţă de pământ şi în acelaşi timp ataşamentul faţă de ţara pe care Domnul o dăduse strămoşilor săi şi evident familiei lui Nabot (Numerii 36, 7; Levitic 25, 13)[2]. Deci Nabot refuză oferta regelui Ahab nu pentru că preţul oferit de acesta ar fi fost inacceptabil, în sensul că nu acoperea valoric moştenirea sa, ci pentru că păstrarea proprietăţii părinteşti era un ideal permanent pentru oricare familie israelită consacrată de practică şi protejată strict de Lege. În consecinţă, nici chiar regele nu putea constrânge pe nimeni să renunţe la proprietatea sa de familie ori s-o vândă (Deuteronom 19, 14; Numerii 27, 7-11; Ieremia 32, 6-9; Rut 4, 9). Proprietatea se putea înstrăina doar în caz de extremă sărăcie, însă cu dreptul răscumpărării de către proprietar, până la anul Jubileu, când oricum revenea fostului stăpân.

Instituirea prin Legea lui Moise a zilei de sabat (odihnă), a anului Sabatic şi a anului Jubileu a mai avut şi rolul unei reconcilieri economice, în sensul că proprietatea revenea la vechii stăpâni, se iertau datoriile celor ajunşi insolvabili până în anii sabatici sau Jubileu. Tot acum săracii ţării puteau strânge de pe terenul agricol recolta care creştea de la sine, unii sclavi erau eliberaţi. Tot acum se putea vorbi de o restabilire sumară a sistemului ecologic, prin aceea că pământul se refăcea cât de cât prin nelucrare. Sabatul ne aminteşte totodată că timpul în care ne mişcăm şi trăim are, sau măcar trebuie să aibă, un caracter sacru, de recunoştinţă faţă de Creator.

Foarte adesea, în domeniul patrimonial se aflau şi mormintele familiei (Iosua 24, 30-32; I Samuel 25, 1; I Regi 2, 34, etc.) tot în ideea moştenirii în sânul aceleiaşi familii. Idealul social în comunitatea israelită era ca

---

[2] Rolland de Vaux, **Les Institutions de l'Ancien Testament**, Cerf, Paris, 1989, p. 255.

fiecare familie să aibă proprietatea sa pe care s-o îngrijească şi să se bucure fiecare sub vița sa de vie și sub smochinul său (I Regi 5; Miheia 4, 7; Zaharia 3, 10). Într-adevăr. moștenirea nu era înstrăinată. În cazul în care un israelit murea înainte de a lăsa moştenitori de parte bărbătească, moştenirea era transferată fiicelor sale (Numerii 27, 7-8) care trebuiau să se căsătorească tot în tribul lor pentru ca proprietatea să nu treacă la alt trib (Numerii 36, 6-9). Dacă însă după decesul cuiva nu mai rămânea nimeni care să moştenească averea. aceasta trecea automat în posesia fraților săi, unchilor sau rudelor celor mai apropiate (Numerii 27, 9-11). Tot în ideea neînstrăinării averii pământești s-a dat şi legea de levirat care, pe lângă scopul de a ridica urmaşi celui decedat înainte de vreme, urmărea de fapt neînstrăinarea averii familiale. Când un israelit, forțat de împrejurări, ajungea în stare nefericită de a-şi înstrăina averea moştenită de la părinți şi nu mai era capabil s-o răscumpere, acest lucru îl putea face aşa-numitul "goel" (răzbunătorul sângelui). Acesta avea rolul de a proteja în orice chip familia. Exemplu concludent în acest sens a fost profetul Ieremia care, în calitate de "goel", a trebuit să răscumpere pământul unei rudenii apropiate pe nume Hanameel (Ieremia 32, 6-9). Un caz asemănător a fost şi Booz (Rut 4). Acesta fiind cel mai apropiat goel al familiei lui Elimelec a răscumpărat proprietatea pusă în vânzare de văduva aceluia, pe nume Noemina (Rut 4, 9).

Desigur, aceste practici erau respectate cu strictețe şi erau importante nu numai pentru faptul că diminuau posibilitatea sărăcirii excesive a unei anumite categorii sociale, dar avea şi un evident caracter ecologic prin aceea că pământul nu ajungea în stare de sălbăticie.

4. GÂNDIREA BIBLICĂ ŞI ECOLOGIA

Grija deosebită a fiilor lui Israel față de pământul Canaanului își are motivația în certitudinea că această țară aparține tuturor deopotrivă, căci în repetate rânduri este numită "moştenirea lui Israel", cu toate că rămâne proprietatea lui Iahve. Prin urmare, israeliții înşişi s-au aşezat pe proprietatea lui Iahve. devenind în ultimă instanță ei înşişi proprietate divină. Erau permanent conştienți de prezența divină în această țară mai mult decât în altă parte şi aveau față de pământ, animale şi natura întreagă o considerație aparte. Mediul era folosit în limitele legale şi cu extremă responsabilitate. Astfel, lucrarea pământului este prezentată de Biblie ca o responsabilitate majoră a omului chiar de la crearea sa (Facerea 2, 15). Păcatul nu-l absolvă în nici un fel de această responsabilitate, numai că de acum lucrarea pământului este mai împovărătoare, ca o consecință a blestemului rostit de Dumnezeu asupra lui (Facerea 3, 17-19).

Religia poporului Israel, ca de altfel şi viaţa socială în general, era profund marcată de activitatea agricolă. Astfel, calendarul, deşi vădit influenţat de cel egiptean, era strâns legat de lucrările agricole ale fiecărui sezon. De altfel şi sărbătorile israelite, pe lângă caracterul lor eminamente religios, aveau referire directă şi la agricultură. Spre exemplu, sărbătoarea azimelor era asociată perioadei secerişului (Levitic 23, 9-14), iar sărbătoarea colibelor din ramuri de copac sau a corturilor era de fapt sărbătoarea recoltei (Ieşirea 23, 16; 34, 22). Prin toate sărbătorile, legate direct sau indirect de strângerea recoltei, omul trebuia să-şi dovedească recunoştinţa faţă de Iahve, oferind templului cele dintâi roade ale pământului (Deuteronom 26, 1-4) şi dând zeciuială pentru locaşul sfânt şi slujitorii acestuia, din care o bună parte era destinată săracilor ţării: văduvelor, orfanilor, leviţilor şi străinilor.

Folosindu-se cu responsabilitate şi prudenţă de natură ca de ceva care-l ajuta să-şi împlinească rosturile sale, credinciosul israelit nu uita niciodată că darul divin a fost destinat lui şi în egală măsură şi semenilor săi. El era, de asemenea, pe deplin conştient că, tot aşa, omul nu posedă viaţa în plenitudinea sa şi în totală autonomie, deoarece datorează lui Dumnezeu existenţa, viaţa însăşi fiind proprietatea lui Dumnezeu. Ca urmare, nu putea folosi până la abuz natura înconjurătoare. Şi în vreme de pace, ca şi în timp de război, se impunea obligaţia de a nu strica bunurile aproapelui. In timpul asedierii vreunei cetăţi nu era permisă tăierea pomilor fructiferi dimprejurul acesteia: "De vei ţine multă vreme înconjurată vreo cetate, ca s-o cuprinzi şi s-o iei, să nu strici pomii ei cu securea, ci să te hrăneşti din ei şi să nu-i dobori la pământ." (Deuteronom 20, 19). De asemenea, prin Legea lui Moise, li se interzicea israeliţilor ca, la asedierea cetăţilor duşmane, să distrugă pomii din jurul acelora - pentru a-şi confecţiona maşini şi arme necesare în luptă - şi evitarea, pe cât era cu putinţă, a devastării semănăturilor şi livezilor.

Pentru că în viziunea biblică orice formă de viaţă îşi are izvorul în Dumnezeu şi se întoarce după o vreme tot la Dumnezeu (Ecclesiastul 12, 7; Psalmul 104), ni se recomandă ca faţă de tot ce există şi faţă de tot ce ne înconjoară să avem o atitudine ca de apartenenţă la Dumnezeu. Dacă într-adevăr noi nu suntem stăpâni nici chiar pe propriul nostru trup (Matei 6, 27; 10, 30) căci este mădular al lui Hristos (I Corinteni 7, 15; 7, 19) şi nici pe propria viaţă, care, aşa cum spune aceeaşi Scriptură, "stă ca o picătură de apă pe streaşină", nu putem fi stăpâni absoluţi pe nimic, nici chiar pe aer şi pe pământ care ne sunt dăruite de Dumnezeu. În repetate rânduri, Mântuitorul Hristos a arătat că toţi oamenii sunt creaturi deosebit de preţioase înaintea lui Dumnezeu, dar a subliniat totodată că şi alte făpturi se bucură de providenţa divină, ceea ce denotă că şi acelea sunt preţuite de El în egală măsură. Este foarte adevărat însă că aceeaşi Scriptură arată că

omul a fost adus la existenţă la urmă, "după chipul lui Dumnezeu" (Facerea 1, 27) nu numai ca o încoronare a creaţiei, ci şi ca stăpân al acesteia. Din păcate însă, omul s-a comportat uneori ca un adevărat despot, încât, din cauza dorinţelor sale nelimitate, echilibrul naturii a fost bulversat cu totul. De aceea, aşa cum spune Sf. Pavel, "toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri până acum" (Romani 8, 22). Cel puţin până în prezent nu se observă o "metanoia" din parte omului. Cuvântul biblic "metanoia" exprimă ideea de schimbare, o schimbare nu numai în comportament dar şi în felul de a gândi, şi o întoarcere totală a omului, a umanităţii spre absolut, spre Dumnezeu, spre valorile universale care dau certitudinea vieţii spirituale şi materiale.

Problema mediului este abordată din ce în ce mai insistent pe aproape toate meridianele globului, de pe diferite poziţii şi de către oameni de felurite formaţii. Soluţionarea acesteia înseamnă supravieţuirea speciei umane, şi nu numai, înseamnă salvarea vieţii însăşi, care este din ce în ce mai ameninţată. Aşa cum sublinia un gânditor grec contemporan, "o panică aproape generală a pus stăpânire pe om, panică născută nu din complexul vinovăţiei omului faţă de Dumnezeu ci faţă de natură, răspândind groaza unei iminente catastrofe"[3].

O primejdie esenţială şi suficientă pentru distrugerea civilizaţiei moderne o constituie şi inechitatea socială, împărţirea nejustă a bunurilor care în mod natural se cuvin tuturor oamenilor, indiferent de rasă sau de poziţie geografică. Dacă învăţătura creştină susţine egalitatea tuturor oamenilor, căci Îl au Creator pe Acelaşi Dumnezeu, decurge în mod logic o împărţire echitabilă a bunurilor ce susţin viaţa, iar unii Sfinţi Părinţi recomandă în mod expres acest lucru[4], din păcate nici progresul tehnic şi nici mentalitatea actuală nu sunt în măsură să echilibreze distribuirea corectă măcar a apei, ca primă şi stringentă necesitate. Cu toate că specia umană n-a trăit niciodată în atâta abundenţă pe zone atât de întinse ale terrei şi n-a beneficiat vreodată de atâtea posibilităţi şi de o asemenea forţă economică, ea n-a reuşit să rezolve încă problema nutriţiei întregii populaţii, căci, la polul opus, foamea, mizeria, violenţa şi ignoranţa au atins cote fără precedent. Este adevărat pe de altă parte că, deşi cu multă timiditate, lumea începe să fie din ce în ce mai conştientă de unitatea sa, de dependenţa tuturor faţă de aceleaşi surse vitale precum aerul, apa şi resursele naturale energetice, umanitatea întreagă nu mai ezită să considere că binefacerile

---

[3] Kostas Assimakopoulos, **Gândirea greacă, eseişti contemporani**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 172.

[4] Vezi Sf. Ioan Gură de Aur, **Omilii la Matei**, trad. şi introd. de Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1994, p. 570.

civilizației pot şi trebuie în mod real să se extindă la toate popoarele terrei[5]. Pentru moment acest deziderat rămâne totuşi nerealizabil, întrucât un număr tot mai mare de persoane, grupuri sau popoare doresc o viață cât mai îmbelşugată, liberă, plină de facilități, o viață într-adevăr demnă de omul modern, dar care impune, din nefericire, punerea în propriul serviciu a tuturor posibilităților pe care le poate oferi civilizația actuală. Ca urmare, lumea actuală se dovedeşte a fi foarte puternică, dar şi cu multe slăbiciuni în acelaşi timp, capabilă de mai bine dar şi de mult mai rău[6]. Desigur, ființa umană în ea însăşi este caracterizată de multe contradicții care se reflectă şi la nivel de societate, la întreaga comunitate planetară. În calitate de creatură, omul a făcut de-a lungul mileniilor şi face încă experiența multiplelor sale limite: pe de o parte, el nu are nici o limită în ceea ce priveşte dorințele de mai bine, căci este sădită chiar în ființa lui chemarea spre o viață superioară, iar pe de altă parte este limitat şi silit adesea să aleagă sau să renunțe[7]. Este slab şi neputincios tocmai prin aceea că împlineşte de cele mai multe ori ceea ce nu doreşte şi nu împlineşte ceea ce ar dori, după cum se exprimă Sf. Apostol Pavel (Romani 7, 14-15). Toată lumea, sau cea mai mare parte a ei, recunoaşte efectele catastrofale ale poluării sau a infectării atmosferei şi doreşte o redresare imediată a situației, însă nimeni nu acceptă să renunțe măcar la o parte infimă a avantajelor evidente pe care i le oferă tehnica şi civilizația modernă. Cu mulți ani în urmă, o statistică a Națiunilor Unite arăta că, în ultimii 100 de ani (până în momentul respectiv), bioxidul de carbon din atmosferă crescuse cu 10% peste limitele normale şi se estima în continuare o creştere de 25% până în anul 2000. Ne apropiem de acest an şi nu sunt semne că situația ar fi început să se redreseze. De asemenea, distrugerea algelor mării, producătoare de oxigen, duce inevitabil la reducerea posibilităților de înnoire a atmosferei. Estimările celor peste 100 de experți întruniți la Geneva în renumita Organizație Meteorologică Mondială (World Meteorological Organisation) atrăgeau atenția că "din cauza arderilor de combustibili fosili, a despăduririlor masive, ca şi a altor cauze, a crescut alarmant bioxidul de carbon în atmosferă şi de aceea [...] este posibil ca unele efecte pe scară regională sau globală [...] să devină destul de semnificative înaintea mijlocului secolului următor"[8].

---

[5] Concile Oecumenique Vatican II, **Constitutions, Decrets, Declarations, Messages**, Edition du Centurion, Paris, 1967, p. 219.

[6] **Idem**, p. 220.

[7] **Ibidem**.

[8] **Science for some Societies**, by Paulos Mar Gregorios, Paragon house, New-York, 1987, p. 39.

O altă problemă destul de delicată este şi aceea a deprecierii solului din cauza irigărilor şi a fertilizării chimice iraționale, a despăduririlor nechibzuite, care duc la schimbarea lentă dar sigură a climatului şi la extinderea deşerturilor. După estimările cele mai optimiste sunt temeri justificate că la sfârşitul secolului doar 2% din suprafața pământului va mai putea fi utilă pentru a acoperi nevoile de hrană a peste 6 bilioane de oameni, dacă se ia în considerație faptul că mai mult de 70.000 de km^2 de teren agricol se pierd în fiecare an[9].

5. O NOUĂ VIZIUNE CREŞTINĂ ASUPRA NATURII

Gândirea creştină este predominată de ideea că Dumnezeu l-a adus pe om la existență în ultima etapă a creației ca să stăpânească pământul în numele Lui. Urmarea firească a fost că raporturile omului cu natura au fost bazate pe ideea de "stăpânire" cu orice preț a pământului, ceea ce a dus la exploatarea sistematică şi la distrugerea irațională a mediului. De puțin timp omenirea a început să-şi dea însă seama, din ce în ce mai mult, că a ajuns într-un impas, la o răscruce a existenței şi că trebuie, fără a ocoli desigur sacrificiile ce se impun, să-şi reconsidere raporturile cu natura înconjurătoare. Dacă această reconsiderare nu va da roade concrete, omenirea riscă, fără îndoială, ca natura să-i producă de data aceasta doar spinii groazei, ai suferinței şi pălămida deznădejdii pe termen lung.

Întrebarea care se pune este în ce măsură religiile în general, iar în cazul nostru religia creştină, îşi pot aduce aportul la stoparea declinului şi la ameliorarea mediului. Este adevărat ceea ce afirma de curând Hans Küng, că menirea şi preocupările majore ale religiilor au fost dintotdeauna de a se îngriji de ele însele, de a-şi menține propriile instituții, de a-şi apăra învățăturile[10], dar ele sunt totuşi în stare, dacă bineînțeles vor să o facă, şi trebuie să o facă, deoarece nu se pot izola de lume, ca, în virtutea puterii lor morale superioare altor numeroase organizații internaționale, să mărturisească înaintea lumii că ele au în vedere binele omului[11]. În special religia creştină are datoria de a-i reaminti lumii că Dumnezeu, Creatorul tuturor, a plasat istoria umanității într-un context mult mai vast, într-un context cosmic. Să-i reamintească de asemenea că, înainte de crearea ființelor umane şi independent de ele, Dumnezeu a creat şi regnul animal.

---

[9] **Ibidem**, p. 37.

[10] Hans Küng, **Projet d'ethique planetaire, la paix mondiale par la paix entre religions**, Seuil, traduit de l'allemand par Joseph Feisthauer, 1992, p. 98.

[11] **Idem.**

Când omul a fost adus la existenţă creaţia era desăvârşită, sau după limbajul biblic "era bună foarte" (Facerea 1, 25). Omul nu trebuie să uite vreodată că porunca pe care au primit-o cei dintâi oameni, respectiv cel dintâi cuplu uman, de a se înmulţi, nu trebuie împlinită în dauna restului fiinţelor terestre, care au primit o poruncă asemănătoare. Omul are într-adevăr o poziţie privilegiată în univers, şi acest lucru îl subliniază şi cartea Facerea când spune că Dumnezeu l-a creat "după chipul Său" (Facerea 1, 27). În interpretarea Sf. Vasile cel Mare, şi de fapt nu numai a lui, a fi după chipul lui Dumnezeu înseamnă a avea menirea de a stăpâni. Faptul de a fi după chipul lui Dumnezeu, şi indirect de a fi într-un fel asociatul lui Dumnezeu la stăpânirea lumii, nu implică neapărat exploatarea fără nici un discernământ a animalelor şi a naturii întregi, ci mai curând o solicitudine responsabilă faţă de acestea.

Înainte de primul legământ încheiat cu Noe (Facerea 9, 13) toate plantele comestibile au fost destinate oamenilor şi animalelor spre hrană. Aceasta era deci forma ideală integrală a creaţiei. Însă dezarmonia dintre om şi ambient a apărut odată cu căderea, omul dobândind roadele neascultării sale: lăcomia pântecelui, pofta ochiului şi trufia vieţii, concretizată prin dorinţa nestăvilită de a stăpâni. Conştient de aceste slăbiciuni umane, Moise, prin dispoziţiile sale legale referitoare la raportul fiilor lui Israel cu mediul înconjurător, respectiv cu pământul Canaan, urmărea în primul rând bunăstarea acestora, dar exploatarea pământului trebuia să se încadreze în nişte limite precise. Concret, cel ce făcea parte din comunitatea poporului sfânt şi mărturisea odată cu acesta credinţa în acelaşi Dumnezeu, trebuia, potrivit legii, să aibă în vedere nu numai binele propriu, ci şi al aproapelui său. Acesta era de fapt sensul poruncii de a-L iubi pe Dumnezeu şi pe aproapele (Deuteronom 6, 5). Ideea fundamentală ce se desprinde din Decalog este realizarea binelui în raporturile cu semenii şi păstrarea cu orice preţ a demnităţii umane. Cert este că aproape toate marile religii istorice ale lumii cunosc cele cinci porunci legate de datoria faţă de aproapele, adică "să nu ucizi", "să nu furi", "să nu minţi", "să nu fii desfrânat" şi "să-ţi cinsteşti părinţii", dar nici în Sfânta Scriptură şi nici în cărţile sacre ale altor religii, nu aflăm răspunsuri la multiplele probleme cu care se frământă lumea contemporană, cum ar fi spre exemplu, printre multe altele: avortul, anticoncepţionalele, eutanasia, etc., deoarece în vremea sedimentării principiilor mai sus enunţate nu se puneau astfel de probleme. Evident, nici creştinismul nu poate pretinde că ar deţine soluţia cea mai bună, dar cel puţin poate influenţa pe credincioşii săi să aibă un comportament mai responsabil cu privire la aproapele şi la mediul înconjurător - creaţie a lui Dumnezeu. Pe această poziţie se află gândirea biblică vechitestamentară care, prin multiplele sale porunci referitoare la aproape toate compartimentele vieţii individuale şi sociale, avea ca scop prioritar să nască

în credinciosul israelit în primul rând virtutea morală. Să dirijeze, cu alte cuvinte, comportamentul omului dinspre interior, sedimentând convingeri şi determinând comportamente superioare.

Fără a pretinde oamenilor o ascultare oarbă şi fără a le violenta conştiința, religia Vechiului Testament propunea credincioşilor motivații morale convingătoare de conduită, astfel încât apare adesea ca un laitmotiv expresia: "Ca să-ți fie ție bine pe pământul pe care ți-l va da Domnul, Dumnezeul tău" (Ieşirea 20, 12; Deuteronom 28).

Prin împărțirea dreaptă a țării Canaanului între fii lui Israel se căuta de fapt o cale care să-i aducă pe oameni la înfăptuirea unei societăți cât mai drepte, cu aceleaşi drepturi pentru toți membrii ei. Aceştia trebuiau să trăiască pe cât posibil solidari unii cu alții. Când fiii lui Israel au uitat de menirea lor, aceea de a se închina unui singur Dumnezeu (Ieşirea 20, 3; 23, 13; 34, 17; Deuteronom 6. 4) şi de a fi un model pentru celelalte neamuri în ce priveşte viața morală şi respectarea drepturilor şi bunurilor aproapelui, Dumnezeu a trimis profeți care să-i îndrume. Aceştia, în calitate de "ambasadori extraordinari" ai Divinității, au arătat clar că Dumnezeu nu vorbeşte numai prin ei, ci şi prin natura însăşi care de multe ori s-a făcut obiect al binecuvântării şi al mustrării divine, şi chiar prin modul derulării evenimentelor istorice. De fapt, ei au învățat adesea că discordia dintre om şi natură este o urmare firească a păcatului, a fărădelegii. Aşa grăieşte şi profetul Agheu: "Fiți cu băgare de seamă la căile voastre... Pentru aceasta cerul se va încuia, nu va da rouă şi nici pământul roadele sale. Şi am chemat seceta peste pământ şi peste munți, peste grâu, peste vin şi peste orice rodeşte pământul" (Agheu 1, 5; 1, 7; Amos 4, 7).

6. CREAȚIA CA MIJLOC DE ÎMPLINIRE A FIINȚEI UMANE

Am arătat deja că omul a fost creat la urmă, după aducerea la existență a întregii firi înconjurătoare, în scopul de a i se dărui acestuia puteri nelimitate asupra tuturor celor create, ceea ce nu pare prea firesc. Pare mai just din punct de vedere teologic ca omul să fi fost creat la urmă, pentru a purta grijă de mediu, pentru a lucra pământul, aşa cum a lucrat grădina Edenului până în clipa părăsirii forțate a acesteia. După cum sublinia părintele Stăniloae: "natura ține de om şi-l întregeşte, iar el nu se poate desăvârşi fără să reflecte şi să lucreze asupra naturii"[12].

---

[12] Pr. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, Bucureşti, 1978, vol. I, p. 324.

A vrut Dumnezeu ca omul să fie plasat în natură, pe de o parte pentru că prin trup aparţine naturii, iar pe de altă parte, pentru ca transformând pozitiv natura să se transforme de fapt pe sine. Natura i-a fost dată deci ca mijloc, iar nu ca scop. De aceea, prin distrugerea naturii, omul distruge chiar mijlocul devenirii sale şi a semenilor. Spre deosebire de orice altă fiinţă, omul este chemat să dialogheze cu natura în vederea propriei creşteri spirituale. Din dialogul său cu natura trebuie să se nască civilizaţia, pe de o parte, iar pe de altă parte şi împărăţia lui Dumnezeu, în sensul pregătirii lui pentru împărăţie.

Cu toate că omul adesea a trişat natura, ea continuă să existe fiindcă Dumnezeu vrea ca ea să existe. Omul nu trebuie însă să uite că natura rămâne pentru el un dar şi o necesitate a împlinirii rosturilor sale în lume. Uzând de natură ca de un dar preţios, omul va avea mereu în vedere necesitatea rămânerii sale în relaţie cu Dăruitorul, cu Dumnezeu, fără de Care nu poate beneficia de viaţă şi nu poate supravieţui. O arată destul de lămurit profetul Osea: "Poporul Meu va pieri, pentru că nu mai cunoaşte pe Domnul" (Osea 4, 6).

Recunoscând deci că lumea, cu tot ceea ce ţine de ea, nu poate exista prin ea însăşi, că nu-şi este suficientă sieşi, credinciosul creştin mărturiseşte fără încetare că orice ruptură a comuniunii cu Dumnezeu determină readucerea creaturii în limitele sale naturale, făcând să planeze asupra ei spectrul morţii. Fiind considerată ca un cosmos, ca o ordine creată de Dumnezeu cu propria sa integritate, lumea rămâne o realitate pozitivă. Ea rămâne totodată lucrarea bună a lui Dumnezeu (Facerea 1), făcută de El pentru binecuvântarea umanităţii. Ea este în acelaşi timp şi o revelaţie a lui Dumnezeu (Romani 1, 20). De aceea, când locuitorii terrei o văd ca pe un dar divin şi în acelaşi timp ca pe o cale de revelare a lui Dumnezeu, au posibilitatea să descopere în aceasta înţelepciunea şi puterea divină. Vechiul Testament dă suficiente mărturii despre revelarea lui Dumnezeu prin natură şi mai ales despre grija Lui pentru natură (vezi Psalmul 103) şi pentru realizarea dreptăţii între oameni. Astfel, cartea Ieşirea este o dovadă elocventă a intervenţiei lui Dumnezeu în favoarea celor oprimaţi (Ieşirea 3, 7-8; 12, 37; Amos 9, 7). Nu de puţine ori în situaţii de nedreptate, Dumnezeu Se identifică cu cei oprimaţi, cu cei săraci, cu cei exploataţi şi marginalizaţi. Pentru aceste categorii sociale trimite mai întâi profeţi, în ideea de a-i avertiza pe cei ce-i nedreptăţesc, iar când starea de lucruri nu se schimbă cu nimic intervine Dumnezeu Însuşi.

Când Scriptura spune că omul a fost creat din pământ, la care s-a adăugat duhul de viaţă de la Dumnezeu (Facerea 2, 7), vrea de fapt să atragă atenţia că umanitatea aparţine pe de o parte lumii din care a fost luată şi în care a fost plasată, iar pe de altă parte aparţine lui Dumnezeu, Care Se îngrijeşte continuu de ea. Fiinţele umane sunt destinate să poarte grijă

responsabilă de restul creației, să lucreze pământul și să-l păzească (Facerea 2, 15). Numai în măsura în care va împlini această a doua poruncă de după așezarea sa în Eden, omul va moșteni într-adevăr pământul.

După cum se sublinia în raportul final al celei de a VII-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Canberra (Australia) "numai printr-o interpretare eronată a Scripturii, a credinței noastre ca și din cauza aviditații omului, pământul pe care trăim a fost pus în primejdia de a nu mai fi locuibil. O altă cauză majoră, de altfel, pare a fi și neîmplinirea poruncii divine de a-l lucra cum trebuie și mai ales de a-l păzi cum trebuie. De aceea, cum se subliniază în același document, "semnele timpului" ne îndeamnă să ne pocăim, să stabilim relații juste cu creația întreagă. Pentru aceasta se impune însă a avea o nouă viziune și mai ales o nouă concepție despre creația lui Dumnezeu, "pentru ca nivelul de bunăstare atins de civilizația actuală să nu fie spulberat de catastrofe ecologice, trebuie să înceteze concepția unei separări nete între om și restul creației"[13].

În concluzie, plecând de la principiul creștin că Dumnezeu ne-a creat pe noi și întreaga natură, dată fiind starea destul de alarmantă în care a ajuns creația printr-o administrare nejudicioasă din partea omului, considerăm că a venit momentul unei reveniri la starea normală de bune relații între om și natură, la o revizuire de atitudini, a unei convertiri la Dumnezeu, și a transformării comportamentului față de mediu. Prin instituirea Sabatului, a anului Sabatic și a anului Jubileu, Sfânta Scriptură ne-a arătat cum se poate reconcilia economia și ecologia, cum se reînnoiește umanitatea și se refac drepturile oamenilor. Evident, nu se poate reedita această stare de lucruri valabilă pentru o societate abia în formare, dar se poate să ne reamintim că pământul este încă sacru pentru că este darul lui Dumnezeu.

BIBLIOGRAFIE:

1. André Boudart, **Deluge**, în **Dictionnaire Encyclopedique de la Bible**, Brepols, 1987, p. 338.
2. Rolland de Vaux, **Les Institutions de l'Ancien Testament**, Ed. du Cerf, Paris, 1989.
3. Kostas Assimakopoulos. **Gândirea greacă, eseiști contemporani**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

[13] Hans Küng, **op. cit.**, p. 116.

4. Sf. Ioan Gură de Aur, **Omilii la Matei**, trad., introd. de Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1994.
5. Concile Oecumenique Vatican II, **Constitutions, Decrets, Declarations, Messages**, Edition du Centurion, Paris, 1967, p. 219.
6. **Science for some Societies**, by Paulos Mar Gregorios, Paragon house New-York, 1987.
7. Hans Küng, **Projet d'ethique planetaire, la paix mondiale par la paix entre religions**, Seuil, traduit de l'allemand par Joseph Feisthauer, 1992.
8. Pr. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, Bucureşti, 1978.

IUBIREA LUI DUMNEZEU FAȚĂ DE CREAȚIA SA REFLECTATĂ ÎN CULTUL ORTODOX

Pr. lect. *Viorel Sava*

1. PREZENȚA LUI DUMNEZEU ÎN SÂNUL CREAȚIEI SAU DUMNEZEU PETRECÂND ÎNTRU ALE SALE

Referatul biblic despre creație ne arată că Dumnezeu este prezent în sânul făpturii, iar această prezență este arătată ca prezență întru ale Sale. Sfânta Scriptură Îl prezintă pe Dumnezeu ca făcătorul tuturor celor văzute şi nevăzute: "La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul." (Facerea 1, 1); "Toate prin El s-au făcut (prin Hristos); şi fără El, nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut." (Ioan 1, 3); "Pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute, fie tronuri, fie dómnii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin El şi pentru El. El este mai înainte decât toate şi toate prin El sunt aşezate." (Coloseni 1, 16-17). În **Omilii la Hexaemeron** Sfântul Vasile cel Mare întăreşte adevărul scripturistic, arătând că lumea nu-şi are cauza existenței în ea însăşi "ci Dumnezeu a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înțelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare"[1].

Dumnezeu creând lumea nu S-a izolat de ea, ci S-a interiorizat ei, a rămas petrecând întru cele zidite de El. Acest lucru ni-l arată cartea Facerii care consemnează că întru început Dumnezeu umbla prin rai, în răcoarea serii (Facerea 3, 8), iar Sfântul Vasile cel Mare spune: "Moise ți-a arătat pe Meşter, Care nu numai a intrat în ființa tuturor celor din lume, dar a şi pus toate părțile ei în armonie unele cu altele şi a făcut un tot armonic, corespunzător şi de acord cu El"[2].

Prezența lui Dumnezeu în creație este activă, plină de iubire şi dătătoare de viață. La crearea lumii "Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor." (Facerea 1, 2). Această **purtare** arată pe Duhul în acțiune, lucrând, aducând la viață şi dăruind viața. În rugăciuni El este invocat ca "dătătorul

---

[1] Sfântul Vasile cel Mare, **Omilia I, "La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul"**, trad. de Pr. D. Fecioru, în "Părinți şi Scriitori Bisericeşti", vol. 17, Bucureşti, 1986, p. 78.

[2] **Ibidem.**

de viaţă". Această calitate Duhul Sfânt o exercită chiar de la începutul lumii: "Cuvântul **Se purta** se interpretează prin **încălzea şi dădea viaţă apelor**, după chipul găinii care clocește şi dă putere de viaţă ouălor. Acesta este înţelesul pe care îl au cuvintele: **Duhul Se purta**, adică pregătea apele pentru naşterea vieţii"[3]. Duhul Sfânt încălzea apele şi dădea viaţă dar şi unifica făptura armonizând-o. Ceea ce Duhul făcea la creaţie a reînnoit şi activat Hristos în timpul petrecerii Sale pe pământ. Deplângând starea Ierusalimului, oraşul simbol al unităţii naţionale şi spirituale pentru poporul evreu, Mântuitorul spune: "Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proorocii şi cu pietre ucizi pe cei trimişi la tine; de câte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar nu aţi voit." (Matei 23, 37).

2. OMUL, STĂPÂN AL CREAŢIEI DAR ŞI PARTE COMPONENTĂ A EI

Creat de Dumnezeu, omul a fost aşezat "ca să stăpânească peştii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietăţile ce se târăsc pe pământ şi tot pământul!" (Facerea 1, 26). Mai mult decât atât, Dumnezeu l-a asociat pe om cu Sine la conducerea creaţiei. Un eveniment petrecut în timpul lui Iosua Navi este edificator în acest sens: "În ziua aceea în care Dumnezeu a dat pe amorei în mâinile lui Israel şi când i-a bătut la Ghibeon şi au fost zdrobiţi înaintea feţei fiilor lui Israel, a strigat Iosua către Domnul şi a zis înaintea israeliţilor: «Stai, soare, deasupra Ghibeonului, şi tu lună opreşte-te deasupra văii lui Aialon!» Şi s-a oprit soarele şi luna a stat până ce Dumnezeu a făcut izbândă asupra vrăjmaşilor lor." (Iosua 10, 12-13). La rugăciunea lui Ilie cerul s-a închis şi nu a plouat trei ani şi şase luni şi tot la rugăciunea lui cerul a slobozit ploaie şi pământul şi-a dat roada sa (Iacov 5, 17-18). În această demnitate de stăpân al făpturii şi împreună conducător al ei cu Dumnezeu, omul rămâne atâta vreme cât stăpâneşte în mod constructiv, ziditor, făptura.

Dar omul nu este numai stăpân al făpturii ci şi parte componentă a ei. Dumnezeu l-a făcut pe om din ţărână peste care a suflat suflare de viaţă (Facerea 2, 7). Prin pământul din care a fost modelat omul este parte a creaţiei, iar prin suflarea de viaţă el este parte şi din lumea cea mai presus de lume. Când omul este aşezat stăpân peste făptură, este aşezat, implicit, stăpân şi peste partea din creaţie prezentă în el, dar nu ca stăpân cu materialitatea (cu trupul) peste materialitate, ci ca stăpân cu duhul peste materie. Materia este pusă ca să slujească spiritului, iar trupul este pus ca

---

[3] Idem, **Omilia II, Despre: "Pământul era nevăzut şi netocmit"**, trad. şi colecţia cit., p. 92.

să slujească sufletului[4], el este bună slugă dar rău stăpân, cum spune un Sfânt Părinte. Când omul trece la cele veşnice, el se desface în cele dintru care a fost alcătuit, făpturii dându-i-se ceea ce îi aparține din firea umană, iar sufletul se întoarce acolo de unde şi-a luat ființă, la Dumnezeu. În acest sens se roagă şi Biserica în cadrul slujbei de înmormântare: "[...] din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinților noştri ai poruncit amestecului şi împreunării acesteia şi acestei negrăite legături a Ta, prin vrerea Ta cea dumnezeiască, să se desfacă şi să se risipească, pentru ca sufletul să meargă acolo de unde ființă şi-a luat, până la obştească Înviere, iar trupul să se desfacă în cele dintru care a fost alcătuit"[5]. În virtutea acestei legături cu întreaga făptură, purtarea de grijă pe care omul o manifestă față de creația lui Dumnezeu se răsfrânge şi asupra sa, dar şi nepurtarea de grijă față de creație sau distrugerea ei se răsfrânge negativ asupra firii umane. Străduania omului pentru a proteja creația este implicit străduanie pentru a-şi proteja propria ființă.

3. SOLIDARITATEA OMULUI CU CREAȚIA ÎN MIJLOCUL CĂREIA TRĂIEŞTE

Prin creație omul este dependent de Dumnezeu şi de făptura înconjurătoare. Prin intermediul făpturii Dumnezeu vorbeşte omului. Ea este "o cuvântare coerentă a lui Dumnezeu către om"[6]. Dacă tot ceea ce există a fost adus la existență prin Cuvânt, prin intermediul făpturii Dumnezeu rosteşte într-una cuvântul Său spre om, chemându-l la Sine.

Pe de altă parte, creația este darul făcut de Dumnezeu oamenilor. Din iubire Dumnezeu dăruieşte şi Se dăruieşte, iar darurile Sale, expresii ale bunătății Sale, sunt bune. Toate cele făcute de El erau bune foarte (Facerea 1, 31). Dar omul nu este numai primitor ci şi dăruitor. După chipul Celui care l-a zidit, el face daruri, dar el dăruieşte din ceea ce a primit ca dar. Din aceste daruri omul întoarce o parte lui Dumnezeu, le oferă, le dăruieşte. Aducerea darurilor la Sfânta Liturghie este o **dăruire răspuns** la dăruirea ce ne-o face Dumnezeu. Această dăruire este prinosul de recunoştință şi de mulțumire. Prin această oferire mărturisim "că nu avem nimic al nostru,

---

[4] **Molitfelnic**, ediția a III-a, Bucureşti, 1976, Rugăciunea la tunderea pruncului în cadrul Botezului, p. 37.

[5] **Ibidem**, din rugăciunea întâi de iertare din cadrul slujbei de înmormântare, p. 184-185. Ideea este subliniată de trei ori în cadrul aceleiaşi rugăciuni.

[6] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, vol. I, Bucureşti, 1978, p. 340.

propriu a constitui din partea noastră un dar vrednic de Dumnezeu, ci Îi oferim din cele ce sunt de fapt ale Lui"[7].

Omul este solidar cu lumea din care face parte şi împreună cu ea dependent de Dumnezeu. Refuzul de a accepta această realitate a dus la cristalizarea ideologiilor materialiste care neagă existenţa lui Dumnezeu şi consideră materia ca adevăr unic şi realitate ultimă. Pe de altă parte, unele "pseudo-religii" şi "pseudo-spiritualităţi" identifică materia cu răul, blasfemiind astfel creaţia lui Dumnezeu. Creştinismul, însă, "revelează şi cunoaşte materia ca fiind, pe de o parte, esenţialmente bună, pe de altă parte, vehicolul căderii, al aservirii omului faţă de moarte şi al separării de Dumnezeu. Numai în Hristos şi datorită puterii Lui materia poate fi eliberată şi poate să redevină simbolul slavei şi al prezenţei lui Dumnezeu, taina acţiunii Sale, a comuniunii Lui cu omul"[8].

În calitatea sa de stăpân al creaţiei omul poartă cu sine firea înconjurătoare: în drumul său spre desăvârşire o poartă spre Dumnezeu, o înalţă; în neascultare şi nesupunere faţă de Dumnezeu, o poartă cu sine în căderea sa. În acest sens Scriptura ne spune că după cădere pământul a început să rodească spini şi pălămidă (Facerea 3, 18) şi că făptura întreagă a suferit şi aşteaptă izbăvirea (Romani 8, 22). Aceasta înseamnă că omul şi făptura sunt solidari atât în drumul spre desăvârşire cât şi în cădere. Şi dacă iubirea lui Dumnezeu, în actul Răscumpărării se revarsă asupra firii umane, ea, iubirea, ţinteşte deopotrivă şi creaţia care poartă în sânul ei pe om.

4. CREAŢIA - ŢINTĂ A IUBIRII LUI DUMNEZEU

"Mântuitorul nu este numai Mântuitorul sufletelor ci şi al trupurilor şi în consecinţă a lumii întregi"[9].

Hristos vine ca să mântuiască întreaga făptură. Mântuirea omului nu se realizează independent de făptura în sânul căreia el trăieşte, prin intermediul căreia se întâlneşte şi dialoghează cu Dumnezeu, şi în mijlocul căreia îşi pregăteşte şi aşteaptă "învierea morţilor şi viaţa veacului ce va să vină". Iubirea lui Dumnezeu se răsfrânge şi asupra pământului din care făptura cea mai minunată, omul, pentru care iubirea Fiului lui Dumnezeu a mers până la jertfirea de Sine, a fost făcut.

Hristos venind, vine întru ale Sale, iar prezenţa Lui este sfântă şi sfinţitoare. Rugăciunile din Molitfelnic dau mărturie despre prezenţa lui

---

[7] Pr. Petru Vintilescu, **Liturghierul explicat**, Bucureşti, 1972, p. 238.

[8] Alexandre Schmemann, **Din apă şi din Duh**, trad. de Pr. prof. Ion Buga, Editura Symbol, Bucureşti, 1992, p. 42.

[9] S. Bulgakoff, **Ortodoxia**, trad. de Nicolae Grosu, Sibiu, 1933, p. 174.

Dumnezeu şi despre poruncile Lui care sunt sfinte şi sfinţitoare[10]. Omul bun şi sfânt cu prezenţa lui sfinţeşte locul. "Omul sfinţeşte locul" sau cu întinăciunea lui îl poate întina, ceea ce s-a şi întâmplat în urma căderii, când pământul a început să rodească spini şi pălămidă, iar făptura a început să suspine aşteptând izbăvirea.

Începutul activităţii pământeşti a Mântuitorului Iisus Hristos este marcat de venirea Sa la Iordan pentru a fi arătat de Sfântul Ioan Botezătorul ca Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii, şi de Tatăl ca Fiul Său iubit. Însă venirea Lui la Iordan comportă şi alte dimensiuni. Prin coborârea Lui în apele Iordanului, Hristos arată nu numai că Se solidarizează cu lumea păcătoasă, cu aceia care veneau să-şi mărturisească păcatul şi să primească botezul pocăinţei, ci şi faptul că revine întru ale Sale, ca să sfinţească făptura cu prezenţa Sa, în mijlocul căreia, şi în armonie cu care, omul să-şi pregătească mântuirea.

Hristos, Cel mai presus decât toată făptura, Şi-a împletit şi armonizat viaţa Sa cu cea a oamenilor şi a întregii naturi. "El a mers pe pământ, a străbătut ogoarele şi lanurile de grâu, a iubit florile câmpului şi păsările cerului, pe care le-a dat pildă omului pentru frumuseţea şi strălucirea lor (Matei 6, 26-29), a mâncat din roadele pământului, a fost botezat în apa Iordanului, trupul Său a fost uns cu mir şi aromate... Într-un cuvânt, nimic din opera creaţiei n-a rămas străin omenităţii Sale şi nimic n-a rămas în afara harului Sfântului Duh, Care plutea pe deasupra apelor la facerea lumii (Facerea 1, 2)"[11].

Unul dintre modurile în care Dumnezeu Îşi arată iubirea faţă de făptura Sa este purtarea de grijă. Dumnezeu poartă de grijă de ceea ce este al Său.

În chip văzut, iubirea lui Dumnezeu faţă de întreaga făptură se concretizează în revărsarea harului şi a binecuvântării Lui peste toată creaţia. Harul lui Dumnezeu pur şi simplu curge, "ca ploaia pe lână", peste creaţie. Binecuvântarea lui Dumnezeu îmbrăţişează întreaga făptură, iar aceasta se realizează în Biserică prin intermediul ierurgiilor. Este suficient să amintim doar **Rânduiala binecuvântării la începerea semănatului, Rugăciunea la arie, Rugăciunea la culesul viei, Rânduiala binecuvântării corăbiei noi** etc. pentru a vedea cât de cuprinzătoare este această dimensiune a vieţii bisericeşti. Prin acestea, şi prin altele asemenea, făptura este restaurată în starea ei dintru început. Prin toate Duhul lui Dumnezeu pluteşte din nou pe deasupra apelor.

Prin Taine şi ierurgii activitatea sfinţitoare a Bisericii se concretizează şi se manifestă în toată plinătatea ei. Prin această activitate Biserica

---

[10] **Molitfelnic**, p. 571 (din Rugăciunea întâi din cadrul Vecerniei zilei de luni după Rusalii, oficiată în Duminica Rusaliilor, imediat după Sfânta Liturghie).

[11] Pr. prof. dr. Ene Branişte, **Liturgica specială**, Bucureşti, 1980, p. 438.

re-creează pe om şi întreaga fire. Biserica este locul în care Dumnezeu Se "poartă în răcoarea serii". "Tocmai pentru aceasta există Biserica, esența ei fiind aceea de a manifesta şi de a împlini acest început, mereu şi pretutindeni, de a re-crea — în Hristos şi în Sfântul Duh — omul, recreând — în Hristos şi în Duhul Sfânt — lumea care îi este încredințată"[12].

Expresie deplină îşi găseşte acest lucru în rugăciunea de sfințire a apei, din cadrul Tainei Botezului: "Tu Însuți dar, Iubitorule de oameni Împărate, vino şi acum cu pogorârea Sfântului Tău Duh şi sfințeşte apa aceasta. Şi-i dă ei harul izbăvirii, binecuvântarea Iordanului. Fă-o pe ea izvor de nestricăciune, har de sfințenie, dezlegare de păcate, vindecare de boli, diavolilor pieire, de puterile cele potrivnice neatinsă, plină de putere îngerească"[13].

Biserica binecuvântează şi sfințeşte făptura prin multitudinea de rânduieli de rugăciune pe care **Molitfelnicul** le consemnează. Dar sfințenia şi binecuvântarea din Biserică se revarsă în exterior şi prin imagine. În înțelepciunea lor zugravii au scos biserica "afară din biserică", împodobind pereții exteriori ai bisericilor cu imagini sfinte. Ele îmbogățesc cunoştințele, dar şi sufletul, dând mărturie despre o realitate vie şi veşnică, prezentă în Biserică. Această pictură exterioară, prezentă în mod deosebit la mănăstirile din nordul Moldovei, arată bogăția şi bunătatea sufletească a creştinului ortodox, bunătate şi bogăție care se revarsă în afară şi te copleşeşte — vrei nu vrei — precum apele care trec peste albia râului. Dar odată cu această revărsare se revarsă şi binecuvântarea lui Dumnezeu peste creația Lui.

Prin rugăciunile de binecuvântare Dumnezeu restaurează făptura care suspină. "Ierurgiile operează o «deprofanare» în chiar ființa acestei lumi. Prin sfințirea elementelor naturii, universul se transformă într-o «liturghie cosmică», într-un templu al prezenței şi acțiunii lui Dumnezeu. Totul e pus în legătură cu Dumnezeu, se referă la El, creştinul fiind astfel conştient că el trăieşte, se mişcă şi activează nu într-o lume ostilă ci într-o lume a lui Dumnezeu, pătrunsă de puterea şi iubirea Lui"[14].

Ierurgiile constituie mijlocul prin care Biserica țintește să realizeze desăvârşirea creației, ele pregătesc şi anticipează făptura cea nouă care va să fie, adică acel "cer nou şi pământ nou" (Apocalipsa 21, 1) şi pe care le aşteptăm după sfârşitul acestui veac (II Petru 3, 13)[15].

În urma căderii pământul a rodit spini şi pălămidă, ca răspuns la atitudinea lipsită de ascultare a omului față de Dumnezeu. Ierurgiile dau un

---

[12] Alexandre Schmemann, **trad. cit.**, p. 41.

[13] **Molitfelnic**, p. 30.

[14] Pr. prof. dr. Ene Branişte, **op. cit.**, p. 439. Vezi şi S. Bulgakoff, **trad. cit.**, p. 172-173.

[15] **Ibidem**, p. 440. Vezi şi S. Bulgakoff, **trad. cit.**, p. 173.

nou sens roadelor creației, transformându-le în jertfă plăcută, ca răspuns la iubirea lui Dumnezeu şi spre care Dumnezeu caută. În Rugăciunea punerii înainte din Liturghia Sfântului Vasile cel Mare preotul se roagă ca jertfa să fie primită în Sfântul şi cel mai presus de ceruri şi duhovnicescul jertfelnic, aşa cum au fost primite darurile lui Abel, jertfele lui Noe, arderile de tot ale lui Avraam, preoția lui Moise şi a lui Aaron şi cele de pace ale lui Samuel[16].

Dar ca răspuns la iubirea lui Dumnezeu făptura nu aduce numai jertfă ci şi laudă lui Dumnezeu. Este un dialog care se poartă între om şi Dumnezeu prin intermediul creației şi un dialog purtat între Dumnezeu şi creație prin intermediul Bisericii: "De Tine se cutremură toate puterile îngereşti. Pe Tine Te laudă soarele. Pe Tine Te slăveşte luna. Ție se pleacă stelele. Pe Tine Te ascultă lumina. De Tine se îngrozesc adâncurile. Ție slujesc izvoarele. [...] Puterile îngereşti Ție slujesc şi cetele arhanghelilor Ție se închină. [...] Toată făptura Te laudă pe Tine [...]"[17]. Acest dialog este un dialog creator. Odinioară Dumnezeu a aşezat pe om la conducerea făpturii. Binecuvântând şi sfințind firea înconjurătoare, prin intermediul Tainelor şi ierurgiilor, Dumnezeu asociază făptura în acțiunea Sa de restaurare a firii umane: "Însuți Stăpâne, sfințeşte untdelemnul acesta, ca să fie celor ce se vor unge din el spre tămăduire şi spre izbăvirea de toată patima şi întinăciunea trupului şi a sufletului şi de toată răutatea"[18]. Ceea ce era "bun de mâncat şi plăcut ochilor la vedere şi vrednic de dorit" (Facerea 3, 6), ceea ce stârnea "pofta ochiului" (Ioan 2, 16) acum se face cale de izbăvire.

Între actul creației şi re-crearea lumii prin Biserică există o strânsă legătură. Atunci a privit Dumnezeu toate câte făcuse şi erau "bune foarte" (Facerea 1, 31). Acum cele care se sfințesc sunt din nou bune. În acest sens Sfântul Pavel spune: "orice făptură a lui Dumnezeu este bună şi nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire; căci se sfințeşte prin cuvântul lui Dumnezeu şi prin rugăciune" (I Timotei 4, 4-5). Acesta este dealtfel temeiul fundamental pe care Biserica a alcătuit mulțime de rugăciuni, "cuvântul lui Dumnezeu", prin care făptura dobândeşte iarăşi statutul ei de "bună foarte".

---

[16] **Liturghier**, Bucureşti, 1987, p. 207.

[17] **Molitfelnic**, p. 29.

[18] **Molitfelnic**, p. 102 (din Rugăciunea de sfințire a uleiului la Taina Maslului. Ideea apare exprimată şi în Rugăciunea de sfințire a uleiului la Taina Botezului, ca şi în alte rugăciuni).

5. FĂPTURA SFINŢITĂ ESTE LOCUL PREZENŢEI LUI DUMNEZEU

Prin sfinţire în materie nu se produce o schimbare care să fie constatată şi probată cu ajutorul simţurilor, însă pe plan spiritual făptura sfinţită dobândeşte o altă dimensiune şi o altă finalitate în cadrul relaţiei omului cu Dumnezeu. "Hristos a venit nu pentru a înlocui materia naturală cu una supranaturală şi sfinţită, ci pentru a o restabili şi împlini ca mijloc de comuniune cu Dumnezeu. Apa binecuvântată la botez, pâinea şi vinul în Euharistie iau locul ansamblului creaţiei, reprezentând întreaga creaţie, dar aşa cum va fi ea la sfârşit, când se va săvârşi în Dumnezeu, când El va fi totul în toate"[19]. Sfinţirea făpturii nu are doar caracter purificator, nu este doar expresia mulţumirii pentru darurile primite, nu înseamnă numai exprimarea dependenţei faţă de Dumnezeu, ci este şi cale de întâlnire cu Dumnezeu. În rugăciunea de sfinţire a apei se spune: "Arată-Te, Doamne, în apa aceasta"[20]. Este deodată cerere şi împlinire a ei. Arătarea lui Dumnezeu nu este ceva ce se va întâmpla doar în viitor. Sigur că apa sfinţită va arăta, în chipuri diferite, puterea lui Dumnezeu. Dar mai important este faptul că Dumnezeu Se arată în momentul în care am cerut. Aceasta este viziunea Sfintei Scripturi[21] şi a experienţei ortodoxe. În Evanghelia după Sfântul Marcu se spune: "Toate câte le cereţi, rugându-vă, să credeţi că le-aţi şi primit şi le veţi avea." (Marcu 11, 24). Nu spune "le veţi primi" ci "le-aţi şi primit". La fel face Mântuitorul la învierea lui Lazăr, mulţumeşte Părintelui ceresc pentru că L-a ascultat mai înainte de a fi săvârşit minunea, ca şi cum rugăciunea I-ar fi fost deja împlinită (Ioan 11, 41). Iar în Liturghie, deşi Darurile se sfinţesc în timpul Epiclezei, preotul mulţumeşte pentru aceasta mai înainte: "Mulţumim Ţie şi pentru Liturghia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deşi stau înaintea Ta mii de arhangheli..."[22].

În cele sfinţite Dumnezeu Se descoperă sau Se arată, cum şi cele sfinţite Îl descoperă sau Îl arată pe Dumnezeu. Făptura sfinţită nu mai este locul care tăinuieşte pe Dumnezeu şi nici locul în care omul, vinovat de neascultare, se ascunde de frica lui Dumnezeu, ci locul în care omul se întâlneşte cu prezenţa lui Dumnezeu, activă, iubitoare şi dătătoare de viaţă.

---

[19] Alexandre Schmemann, **trad. cit.**, p. 43.

[20] **Molitfelnic**, p. 30.

[21] Vezi textele indicate şi notele explicative din **Noul Testament revizuit şi comentat de** Bartolomeu Valeriu Anania (în prezent Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului), Bucureşti, 1993.

[22] **Liturghier**, p. 148.

ÎNVĂȚĂTURA DESPRE CREAȚIE ÎN SPIRITUALITATEA ORTODOXĂ

Pr. asist. *Ioan C. Teşu*

Pentru spiritualitatea creştină în general, dar în mod deosebit pentru ascetica ortodoxă, atitudinea față de lume şi față de lucrurile ce o compun este fundamentală în planul mântuirii şi al eshatologiei.

Un prim pericol, urmare a păcatului originar, îl constituie acela de a înțelege creația deformat, ca sursă de provocare a plăcerii, ceea ce o aruncă într-o existență paranaturală, făcând din ea o cale spre iad. Contemplată însă în rațiunile ei divine, duhovniceşti, ea devine o adevărată "arenă" sau "stadion", cum o numesc Părinții filocalici, de exersare a puterilor spirituale superioare, o cale spre rai, un drum spre îndumnezeire şi spre unirea cu Dumnezeu-Iubire.

Învățătura creştină nu priveşte doar aspectul exterior al lumii şi nici nu o consideră un simplu cadru sau mediu al vieții raționale, ci îi acordă acesteia o înaltă valoare educativă şi soteriologică. Lumea, în învățătura creştină, este drum sau cale spre desăvârşire. Alături de om şi prin el, ea este chemată să participe la viața duhovnicească, să fie mântuită, restaurată şi recapitulată ontologic, să "pătimească îndumnezeirea".

Vom vedea că spiritualitatea ortodoxă, deşi vorbeşte uneori în sens negativ despre "lume", sensul pe care îl dă acesteia este pozitiv, ea fiind chemată să devină un "laborator al desăvârşirii şi sfințeniei", pentru că îşi descoperă adevăratul rol şi adevărata semnificație doar în legătură cu omul, şi acesta nu în starea căzută, ci în starea restaurată.

Creația are un rol fundamental, este indispensabilă omului, nu doar din punct de vedere fizic, material, ci şi spiritual. Ea este locul, mediul în care omul îşi lucrează mântuirea, urcându-i variatele trepte, pe calea rațiunilor lucrurilor, deci este absolut necesară desăvârşirii omeneşti, după cum nici ea nu-şi dobândeşte adevăratul ei sens decât în legătură cu omul, cel care o mântuieşte.

Astfel, "mântuirea nu se obține în izolare, ci în cadrul cosmic"[1]. Mântuindu-se pe sine, omul înalță lumea la treapta de "materie înduhovnicită"[2] şi, ridicând lumea, se exersează duhovniceşte pe sine.

Privită doar în aspectul ei exterior, fizic, lumea este trecătoare. Ea nu îşi descoperă scopul şi nu îşi atinge vocația decât în şi prin om, "chip al lui Dumnezeu".

În cele ce urmează, vom încerca să prezentăm câteva din elementele definitorii, fundamentale, ale spiritualității ortodoxe, cu privire la învățătura despre creație, referindu-ne în mod deosebit la învățătura filocalică.

O primă delimitare este de ordin terminologic, dar cu implicații profunde. Părinții filocalici vorbesc despre lume folosind doi termeni oarecum diferiți: cel de **creație** şi cel de **lume**.

Conceptul de "cosmos" sau "creație" are un sens pozitiv şi o semnificație în planul veşniciei, pe când "lumea" are nu atât un sens peiorativ, cât mai ales o conotație negativă, în deplină continuitate față de învățătura Noului Testament, potrivit căreia "lumea zace sub puterea celui rău" (I Ioan 5, 19; I Ioan 2, 15), înțelegându-se prin aceasta lumea contaminată de păcat. Alteori, în scrierile filocalice întâlnim o altă pereche de sintagme: "chipul interior" şi "chipul exterior" al lumii, cu un înțeles oarecum apropiat de cel de "creație" şi respectiv "lume", ceea ce dovedeşte faptul că Părinții nu se limitează la simple precizări de ordin tehnic, ci pătrund în esența problemei.

Cu toate acestea, trebuie clar precizat că în învățătura lor nu este vorba nicidecum de un platonism sau maniheism mascat, iar această delimitare nu are un caracter reducționist, ci elastic. "Creația" sau "lumea" sunt una şi aceeaşi realitate de ordin material chemată să se spiritualizeze, dar în două aspecte sau manifestări ale sale.

ÎNVĂȚĂTURA PĂRINȚILOR FILOCALICI DESPRE "CREAȚIE"

Părinții spiritualității răsăritene dezvoltă adevărurile dogmatice fundamentale cu privire la creație, dându-le nuanțări şi profunzimi deosebite. Concepția lor despre lume este în conformitate cu adevărurile revelate şi cu dogmele formulate de sinoadele ecumenice, pe care le explicitează într-o manieră duhovnicească, ajungând la învățături de o valoare deosebită, cum este cea privind rațiunile lucrurilor sau raționalitatea

---

[1] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica şi mistica**, EIBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 166.

[2] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă** pentru Institutele teologice, volumul 3, EIBMBOR, Bucureşti, 1978, p. 417.

creației. Trăirea Părinților și-a pus amprenta asupra cugetării lor, înălțând-o, înduhovnicind-o, ceea ce a determinat pe unii teologi să vorbească despre o adevărată spiritualitate a "deșertului"[3].

Învățătura lor despre lume este atât de înaltă și subtilă, încât putem vorbi la unii dintre ei, cum este Sfântul Maxim Mărturisitorul, de o adevărată "ontologie" a creației. În cadrul acestei ontologii, categoriile pe care le utilizează Sfântul Maxim sunt filosofice, dar modul în care le valorifică, din punct de vedere spiritual, face ca acestea să devină curente în teologia și spiritualitatea ortodoxă ulterioară.

Învățătura constantă a Bisericii Ortodoxe învață că lumea a izvorât din iubirea lui Dumnezeu și nu își află odihna decât în oceanul, în adâncul sau abisul iubirii divine, în iubirea supremă a Sfintei Treimi.

Spiritualitatea filocalică a încetățenit, prin Sfântul Maxim Mărturisitorul, ideea potrivit căreia lumea, creată "bună", era un rai, o biserică, în care omul trebuia să se întărească în săvârșirea binelui, în dobândirea asemănării cu Dumnezeu.

Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că Dumnezeu era "pricină, început și scop al nașterii și devenirii tuturor"[4].

Lumea, adusă la existență din nimic de către Dumnezeu, se împarte în **"cosmosul inteligibil"**, alcătuit din ființele spirituale și netrupești și **"cosmosul sensibil și corporal"**, țesut grandios, alcătuit din multe forme și naturi[5].

Prin creație cosmosul este o Biserică în care Adam, primul om, era chemat să devină "preot", aducând jertfă de laudă lui Dumnezeu. Aceasta este o Biserică "nefăcută de mâini"[6], ea având ca **ieration, sfântă a sfintelor** sau **altar** - cosmosul de sus, destinat puterilor cerești, iar ca **naos**, pe cele de jos, lumea sensibilă, a ființelor sensibile și a omului. Omul este o **"biserică tainică"**, prezența sa în fața Creatorului având o dimensiune eclesiologică.

Prin trup, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, iradiază, ca dintr-un naos, partea făptuitoare a sufletului, în împlinirea poruncilor prin înțelepciunea practică; prin suflet, omul aduce ca dintr-un ieration lui Dumnezeu, folosindu-se de rațiune în cunoașterea naturală, sensurile desprinse din simțuri, după ce a depărtat de la ele, în duh, tot ceea ce era material și necurat, iar prin minte, ca dintr-un altar, "cheamă tăcerea

---

[3] Jean Meyendorff, **St. Gregoire Palamas et la mystique orthodoxe**, Paris, 1959, p. 7.

[4] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Mistagogia**, de Pr. protopop dr. Dumitru Stăniloae, în "Revista Teologică", an XXXIV (1944), nr. 3-4, p. 171.

[5] **Ibidem**, p. 173.

[6] **Ibidem**.

prealăudată a ascunsei şi necunoscutei mari grăiri a dumnezeirii, cea din adâncurile nepătrunse, prin altă tăcere grăitoare şi prea răsunătoare"[7]. Deci, Sfântul Maxim consideră trupul o biserică, un templu sfânt, iar sufletul şi mintea - altar, sfântă a sfintelor.

Între om şi biserică există o relaţie interioară, biserica lui Dumnezeu fiind şi ea "om", ce are ca suflet *ierationul*, ca minte *dumnezeiescul altar* şi ca trup *naosul* (cele trei aspecte ale bisericii)[8].

Aşadar, Sfântul Maxim numeşte biserica "om duhovnicesc"[9] şi "icoană a întregului om"[10], a "sufletului însuşi"[11], iar pe om îl consideră o "biserică tainică"[12].

Cele două dimensiuni - antropologică şi eclesiologică - se îmbină, aflându-se într-o relaţie perfectă. Lumea este un macrocosmos atotcuprinzător, iar omul este un microcosmos care cuprinde în sinteză elementele macrocosmosului.

Între cele trei aspecte ale Bisericii în starea primordială nu exista discontinuitate, ci coerenţă şi convergenţă, ele ducând la adevăratul Creator şi Arhiereu.

În ciuda acestei împărţiri, "cosmosul este unul şi neîmpărţit, cu toată deosebirea părţilor sale"[13]. Aceste caracteristici sunt sintetizate şi duc la unitatea şi neîmpărţirea lui, fiecare parte întregindu-se şi împlinindu-se în întreg, în chip unitar şi integral. Cosmosul inteligibil se oglindeşte, în chip tainic şi simbolic, în cel sensibil şi corporal, iar acesta duce, prin figuri şi sensuri, la cel inteligibil[14].

Cosmosul este deci o **sinteză** a acestor trei înţelesuri spirituale, dar în mod deosebit el este o extindere a Bisericii lui Dumnezeu, care constituie "temelia mistică a lumii"[15].

Păcatul a provocat căderea din această stare harică, de armonie şi osmoză. Prin păcat, pe care Sfântul Maxim îl defineşte ca fiind "întrebuinţa-

---

[7] **Ibidem**, p. 175.

[8] **Ibidem**, p. 174.

[9] **Ibidem**, p. 337.

[10] **Ibidem**, p. 175.

[11] **Ibidem**, p. 177.

[12] **Ibidem**, p. 327.

[13] **Ibidem**, p. 173.

[14] **Ibidem**, p. 174.

[15] Vladimir Lossky, **Teologia mistică a Bisericii de Răsărit**. Traducere, studiu introductiv şi note Pr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, p. 231.

rea greşită a lucrurilor"[16], omul a ajuns să îndumnezeiască lumea, în care caută să-şi afle astâmpărarea poftelor şi a patimilor sale[17]. La originea păcatului Sfântul Maxim Mărturisitorul aşează "necunoaşterea lui Dumnezeu"[18], datorită căreia omul a îndumnezeit zidirea. Acesta, în loc să caute asemănarea cu Dumnezeu prin comuniune, "a părăsit frumusețea dumnezeiască, menită să alcătuiască podoaba lui spirituală şi a socotit zidirea văzută drept Dumnezeu, îndumnezeind-o, pentru motivul că e de trebuință pentru susținerea trupului; iar trupul propriu, legat prin fire de zidire, luat drept Dumnezeu, l-a iubit cu toată puterea. Şi aşa, prin grija exclusivă de trup, a slujit cu toată sârguința zidirii în loc de Ziditor"[19].

Sensul pe care îl dă Sfântul Maxim acestei iubiri de sine este unul general, de început şi sfârşit al tuturor patimilor. Lucrarea principală sau manifestarea fundamentală a *filavtiei* (iubirii de sine) este legată de lanțul plăcere - durere, de pofta de plăcere şi frica de durere. Ea caută "să născocească multe forme ale patimilor, după cum se nimeresc timpurile şi lucrurile şi după cum îl îndeamnă (pe om) modul lui de a fi..."[20], caută să născocească "surse neînchipuite de patimi făcătoare de stricăciune"[21].

Învățătura despre "cercul de fier al plăcerii şi al durerii trupeşti"[22] şi cauzalitatea dintre patimile pe care le provoacă lucrarea lor au o valoare deosebită în antropologia şi cosmologia Sfântului Maxim.

Resortul ultim al circuitului plăcere-durere îl constituie faptul că "omul, aflând prin însăşi experiența sa că orice plăcere are ca urmare în mod sigur durerea, îşi avea toată pornirea spre plăcere şi toată fuga de durere"[23].

---

[16] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Capete despre dragoste. Suta a doua**, în **Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârşirii**, volumul 2. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ediția a II-a, Ed. Harisma, Bucureşti, 1993, p. 97.

[17] Sfântul Maxim defineşte păcatul ca fiind "întrebuințarea greşită a ideilor, căreia îi urmează reaua întrebuințare a lucrurilor", iar patima ca "o mişcare a sufletului împotriva firii, fie spre o iubire nerațională, fie spre o ură fără judecată a vreunui lucru sau din pricina vreunui lucru din cele supuse simțurilor." **Filocalia...**, volumul 2, **Capete despre dragoste. Suta a doua...**, p. 82.

[18] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Cuvânt înainte**, în **Filocalia sau culegere din Scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina şi desăvârşi**, volumul 3. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ediția a II-a, Ed. Harisma, Bucureşti, 1994, p. 36.

[19] **Ibidem**, p. 34.

[20] **Ibidem**, p. 36.

[21] **Ibidem**, p. 32.

[22] **Ibidem**, p. 17.

[23] **Ibidem**, p. 32.

"Mâncând mereu din pomul neascultării"[24], omul, înlănțuit în această existență paranormală şi rob al propriilor sale patimi şi slăbiciuni, nu realizează că "plăcerea nu poate fi niciodată fără de durere, căci în plăcere este amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii"[25].

Sfântul Maxim dezvoltă această concepție, arătându-i efectele în cadrul învățăturii despre îndoita întristare şi plăcere, a **trupului** şi a **sufletului**. Întristarea trupului este urmarea plăcerii sufletului, iar întristarea sufletului este urmarea plăcerii simțurilor. La fel, întristarea simțirii se naşte din lipsa plăcerilor trupeşti, iar cea a minții din lipsa bunurilor sufletului. Sfântul Maxim nu constată doar, ci dă soluții, arătând că "plăcerea mântuitoare este plăcerea sufletului pentru virtute, iar întristarea folositoare - durerea trupului de dragul virtuții"[26].

Păcatul duce la ruperea armoniei omului cu Dumnezeu, cu lumea şi cu sine însuşi. Păcatul distruge comuniunea filială a omului cu Dumnezeu, transformându-l din rege al creației în rob şi dușman al acesteia, tocmai datorită falsei impresii de posesie. Încercând să o stăpânească, omul este el însuşi supus naturii, căci, adeseori, obținând un lucru pe care l-ai dorit, ajungi, dacă nu ai dobândit discernământ, să fii rob al lui. În loc să-l stăpâneşti, te stăpâneşte el pe tine, dându-ți falsa impresie de suveranitate asupra lui. Şi aceasta, pentru că, potrivit Părinților, materia şi lumea sunt "amăgitoare".

Cercul vicios plăcere - durere se prelungeşte, prin efectele sale, asupra întregii ființe umane, asupra omului întreg. Căutând plăcerea trupului, omul trăieşte, fără să vrea, durerea şi nefericirea sufletului. Încercând să-şi spiritualizeze aceste porniri, pentru a ajunge la liniştea şi dulceața sufletului, omul experiază durerea şi nefericirea trupului pe care le provoacă asceza, nevoința.

Deosebit de valoroasă este şi învățătura Sfântului Maxim despre biserică în starea paradisiacă - sau originară - a omului. Biserica era în lume, lumea era o biserică, iar omul - preotul ei - era el însuşi biserică, icoană a lumii şi împărăției divine.

Într-un înțeles spiritual, lumea este biserica, având cerul ca ieration, iar podoaba pământului ca naos. La fel, "sfânta biserică a lui Dumnezeu este expresia şi imaginea universului întreg, compus din ființe vizibile şi invizibile"[27]. Creația, cosmosul, cuprinde lumea celor inteligibile, adică a ființelor spirituale şi netrupeşti şi lumea celor sensibile şi corporale. În

---

[24] **Ibidem**, p. 35.

[25] **Ibidem**, p. 32.

[26] **Ibidem**, p. 36.

[27] Idem, **Mistagogia...**, p. 174.

totalitatea sa, cosmosul este o biserică văzută, în care se reflectă ierationul, altarul, Ierusalimul ceresc, spiritual. Cele două laturi ale bisericii se află într-o unitate desăvârşită, indivizibilă[28].

Omul însuşi este o biserică, precum şi biserica are un pronunțat caracter antropologic, realizându-se şi desfăşurându-şi deplin potențele ei în umanitate.

Chiar şi după căderea în păcat a primilor oameni, Dumnezeu nu S-a îndepărtat de lume, ci i-a purtat de grijă, a proniat-o, adică a conservat-o, a cooperat cu ea şi a condus-o spre "plinirea vremii" (Gal. 4, 4). Sfântul Maxim spune că "Dumnezeu, după ce a adus toate la existență, cu putere nesfârşită le susține, le adună, le cuprinde şi le strânge întreolaltă şi la Sine, prin purtare de grijă, atât pentru cele cugetabile, cât şi pentru cele supuse simțurilor"[29].

Sfântul Maxim vorbeşte despre o prezență graduală, despre două nuanțe ale prezenței Duhului Sfânt în lume: în cei de sub Lege şi în cei din duh. Această prezență este în acelaşi timp o prezență generală, pentru că îmbrățişează întreaga creație. "Duhul Sfânt nu e absent din nici o făptură şi mai ales din cele ce s-au învrednicit de rațiune. El susține fiecare făptură, întrucât Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu Se află, prin puterea providen-țiatoare, în toate. Şi El mişcă rațiunea naturală în fiecare, iar prin aceasta îl aduce la cunoştința faptelor săvârşite greşit, împotriva rânduielii firii, pe cel în stare, adică pe cel care are o voință dispusă spre privirea gândurilor drepte ale firii"[30].

Chiar şi în starea de cădere omul poartă sădit în sufletul său dorul de Creator. Prin Duhul Sfânt "toate există în împreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice şi indisolubile, în care le ține începutul şi cauza unică..."[31].

În centrul concepției Sfântului Maxim se află noțiuni precum mişcarea necontenită a lumii spre "existența veşnică" (αεῖ εἶναι), sinonimă cu "pătimirea îndumnezeirii" (πάθειν τά θεῖα). Istoria lumii are în spiritualitatea Sfântului Maxim trei repere fundamentale, trei momente definitorii. Cel dintâi îl reprezintă crearea omului şi, în legătură cu aceasta, căderea în păcatul strămoşesc şi urmările ei. Al doilea moment, de fapt centrul întregii spiritualități maximiene, îl reprezintă Întruparea Mântuitorului, care dă sens lumii, istoriei, vieții, omului. Al treilea moment

---

[28] Pr. prof. Ene Branişte, **Biserică şi Liturghie în opera «Mistagogia» a Sfântului Maxim Mărturisitorul**, în "Ortodoxia", an XXXIII (1981), nr. 1, p. 16.

[29] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Mistagogia...**, p. 170.

[30] Idem, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 15: Despre prezența duhului în toate...**, p. 67.

[31] Idem, **Mistagogia...**, p. 170.

îl constituie Parusia Domnului, mai exact pregătirea pentru aceasta, care include întregul efort, întreaga lucrare ascetică a omului.

Firul roşu, care leagă aceste momente între ele este Întruparea Logosului divin, prin Care lumea şi omul sunt restaurate ontologic, iar sensul imprimat de El prin această restaurare este "îndumnezeirea prin participare" - cheia de boltă a spiritualităţii Sfântului Maxim.

Eşecul omenesc în lucrarea de îndumnezeire este depăşit prin ***înomenirea Fiului lui Dumnezeu***. Întruparea Mântuitorului restaurează ontologic firea umană, redeschizând calea deplinei accesibilităţi către piscurile desăvârşirii, către culmile îndumnezeirii. Prin Întrupare, "Hristos devine om, pentru a-l face pe om Dumnezeu, prin unirea cu Sine"[32]. Hristos recapitulează şi uneşte în Sine toate cele dezbinate prin păcat, reaşezându-le în propriile lor raţiuni divine[33]. Astfel, între Hristos, om şi lume există o relaţie de convergenţă şi continuitate, lumea "pătimind îndumnezeirea" prin om. Prin om — preotul Cosmosului, Hristos împarte darurile Sale lumii. Lumea este chemată să împlinească în chipul ei actual virtualităţile pe care i le-a dat Dumnezeu prin creaţie şi pe care Hristos le-a recapitulat ontologic în Sine.

ÎNVĂŢĂTURA DESPRE RAŢIONALITATEA LUMII IMPRIMATĂ ÎN CREAŢIE

Întreaga creaţie este, în fiinţa ei, un mediu de reflectare, de străvedere a transcendenţei[34]. Acest caracter şi această structură simbolică a lumii este exprimată de Părinţii filocalici în învăţătura despre raţionalitatea ei.

Un prim argument pentru raţionalitatea creaţiei îl aflăm tot la Sfântul Maxim Mărturisitorul, care consideră că tot ceea ce este făcut de Dumnezeu are un caracter raţional. Singură patima - consideră Sfântul Maxim - este

---

[32] Idem, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 22: Despre sfârşitul veacurilor ajuns la noi...**, p. 84.

[33] Hans Urs Von Balthasar, în **Liturgie cosmique. Maxime le Confesseur**, Paris, 1947, spune că, prin Întruparea Sa, Mântuitorul a reunit în Sine cele dispersate, realizând o sinteză cosmologică (prin unirea fiinţei cu mişcarea, a universalului cu particularul, a subiectului cu obiectul, a duhului cu materia), o sinteză antropologică (prin unitatea dintre bărbat şi femeie), o sinteză hristologică şi o sinteză spirituală, constând în unirea revelaţiei divine şi în sinteza liturgică.

[34] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, **Simbolul ca anticipare şi temei al posibilităţii icoanei**, în "Studii teologice", an VII (1957), nr. 7-8, p. 438.

irațională[35]. Dacă el afirmă raționalitatea creației ca întreg, Calist Catafygiotul învață că fiecare lucru are un sens rațional în planul iconomiei divine. "Şi nu este în nici unul din lucruri - spune el - oricât ar fi de mic, ceva care să fie lipsit de un înțeles. Şi aceasta este o rânduială foarte potrivită. Căci nimic din toate cele făcute prin Cuvântul dumnezeiesc al Atottțiitorului pentru om nu trebuia să se arate făcut fără rațiune..."[36].

Aşadar lumea în ansamblul ei, precum şi fiecare lucru creat de Dumnezeu, au o raționalitate, au fost create cu un scop şi spre o anumită finalitate. Scopul general al creației, dat încă de la facerea ei, îl constituie înălțarea ei, cu ajutorul omului, până la treapta de suport pentru duhovnicesc.

Sfântul Maxim numeşte acest scop dat creației "plan bun şi negrăit"[37]. Aşa cum lumea, în ansamblul ei, are vocația de a urca spre îndumnezeire prin om, la fel, fiecare din elementele ce o alcătuiesc trebuie să servească drept ajutor pentru om în dobândirea mântuirii şi a îndumnezeirii. Creația şi omul au, prin voința divină, o vocație solidară. Descifrând creația, omul se înalță pe sine pe treptele spiritualului, ale duhovnicescului, atrăgând după sine şi antrenând lumea într-un dinamism creştin al desăvârşirii, al îndumnezeirii.

Vorbind despre relația dintre creatură şi Creator, Sfântul Maxim spune că Dumnezeu a sădit în firea omului dorul de El şi i-a dat şi modurile împlinirii dorului[38]. Într-un alt loc, Sfântul Maxim vorbeşte despre mintea omului ca despre "un adânc ce caută adâncul dumnezeiesc", care caută pe Creator ca "să-i dăruiască zvonul căderilor de apă, dar nu căderile însele, adică să-i dăruiască o oarecare înțelegere a credinței, care să-i facă cunoscute modurile şi rațiunile providenței dumnezeieşti referitoare la toate cele ce sunt"[39]. Aşadar, la adâncul sau abisul pe care îl caută, omul nu

---

[35] Sfântul Maxim învață că patima este irațională şi ne întunecă mintea, **Filocalia...**, volumul 2, p. 141.

[36] Calist Patriarhul, **Capete care au lipsit, 30**, în **Filocalia...**, volumul 8, EIBMBOR, Bucureşti, 1979, p. 277.

[37] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 22...**, în **Filocalia...**, volumul 3, p. 84.

[38] Idem, **Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe şi adânci înțelesuri din Sfinții Dionisie Areopagitul şi Grigorie Teologul**. Traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Colecția "Părinți şi Scriitori Bisericeşti", volumul 80, EIBMBOR, 1983, p. 307.

[39] **Ibidem**, p. 346. În aceeaşi lucrare, p. 306-307, Sfântul Maxim spune: "Cel ce a adus la subzistență toată firea cu înțelepciune şi a sădit în chip ascuns, în fiecare dintre ființele raționale, ca primă putere, cunoaşterea Sa, ne-a dat nouă, umiliților oameni, ca un Stăpân prea darnic, după fire, dorul de El, împletind cu acesta în chip natural puterea

poate ajunge decât prin ascultarea şi descifrarea acestui zvon al căderilor de apă, pe calea raţiunilor lucrurilor.

În **Răspunsuri către Talasie**, Sfântul Maxim spune că puterile de căutare şi de cercetare a lucrurilor dumnezeieşti şi a raţiunilor lor sunt sădite în firea oamenilor de către Creator, odată cu aducerea la existenţă. Însă această lucrare nu este pur naturală, ci una **harică**. În aflarea raţiunilor dumnezeieşti, omul este ajutat de Duhul Sfânt, Care îi potenţează firea slăbită de păcat prin întrebuinţarea ei într-un mod potrivit raţiunii ei, înălţând-o la înţelegerea celor dumnezeieşti[40]. Deci, Duhul Sfânt este Cel care caută şi cercetează în noi cunoştinţa lucrurilor. Dar nu caută pentru Sine ceea ce caută, fiindcă e Dumnezeu şi e mai presus de orice cunoştinţă, ci pentru om, care are o cunoaştere limitată[41].

Prin urmare, spiritualitatea ortodoxă evidenţiază, pe de o parte, raţionalitatea creaţiei şi arată necesitatea înţelegerii ei pentru desăvârşirea umană — însă cu ajutorul harului Duhului Sfânt, pe de altă parte, afirmă rolul fundamental al omului în ordinea creaţiei.

Deşi învăţătura despre raţionalitatea creaţiei şi despre raţiunile lucrurilor se întâlneşte în scrierile filocalice, meritul de a o fi sintetizat într-o cugetare profundă aparţine, prin excelenţă, Sfântului Maxim. Şi alţi Părinţi, înainte şi după el, au vorbit despre raţiuni şi raţionalitate, dar ceea ce îl deosebeşte pe Sfântul Maxim este stăruinţa cu care a tratat această problemă. Înaintea lui, Sfântul Vasile făcuse deja distincţia între fiinţa şi lucrările lui Dumnezeu. Sfântul Dionisie Areopagitul, la rândul său, în cadrul învăţăturii sale despre incognoscibilitatea lui Dumnezeu şi despre numirile divine, vorbise despre "ideile-voinţă" sau "modelele" (παραδείγματα), despre "predeterminările" (προορισμοί), "despre bunăvoirile" sau "providenţele" divine (πρόνιαι)[42]. Sfântul Maxim preia toate aceste înţelesuri, reunindu-le sub denumirea de "raţiuni" - logoi.

Existenţele sunt o mărturie a unui Creator iubitor şi înţelept. Zidirea întreagă "îşi strigă prin făpturile din ea şi îşi vesteşte celor ce pot să audă cu mintea, cauza sa, preamărind-o în chip întreit, descoperind adică pe Dumnezeu şi Tatăl şi puterea Lui negrăită şi dumnezeirea sau pe Fiul Său Cel Unul născut şi pe Duhul Cel Sfânt"[43].

---

raţiunii, ca să putem cunoaşte cu uşurinţă modurile împlinirii dorului şi, ca nu cumva, greşind, să nu nimerim la ceea ce luptăm să ajungem."

[40] Idem, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 59: Despre căutare şi cercetare...**, în **Filocalia...**, volumul 3, p. 319.

[41] **Ibidem**, p. 317.

[42] Vladimir Lossky, **op. cit.**, p. 126.

[43] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 14: Ce este**

Rațiunile lucrurilor sunt manifestări ale voinței divine creatoare, iubitoare. Dumnezeu a vrut ca prin crearea lumii să împărtășească iubirea Sa treimică şi de aceea a sădit în fiecare lucru o rațiune. Această rațiune este un dar, o manifestare iubitoare a lui Dumnezeu, care se cere însă corect şi profund receptată şi folosită, împlinită conform voinței divine iubitoare. Rațiunile lucrurilor sunt ideile lui Dumnezeu cu privire la lucrul respectiv, modele virtuale sau paradigme ale lucrurilor[44].

Rațiunile dumnezeieşti sunt gândurile inteligibile şi totodată inexprimabile, inefabile, ale lui Dumnezeu. Ele - aşa cum le înțelege Sfântul Maxim Mărturisitorul - nu sunt coeterne cu Dumnezeu, dar sunt totuşi veşnice, de o veşnicie relativă, actualizată într-un anumit moment bine definit. Nu sunt identice cu ființa divină, nici nu se confundă cu aceasta, ci sunt expresia lucrării ei iubitoare față de creație şi om, a voinței Sale creatoare şi proniatoare. Rațiunile divine subzistă unitar în monada treimică, actualizându-se, devenind rațiuni ale lucrurilor prin creație. Paradigmele sau rațiunile divine prime, dumnezeieşti, ale lucrurilor rămân în planul transcendent, atemporal, în Dumnezeu, în timp ce rațiunile lucrurilor (λόγοι) coboară în imanent, în temporal, fiind manifestări ale iubirii divine[45].

Rațiunea ontologică a unui lucru sau ființa lui este "temeiul care susține în existență, defineşte sau dă semnificație specifică (*Bedeutung*) unei unități din creație"[46].

În rațiunile **naturale** sau **prime** ale lucrurilor sunt cuprinse scopurile lor naturale, originare, şi totodată sunt date scopurile finale ale lor. Rațiunile, devenite prin creație **naturale**, au fost rațiuni **divine**, pentru că ele au fost date de Dumnezeu. Lumea, în totalitatea ei, a primit şi poartă în sine rațiunile **particulare** ale lucrurilor, care, prin legăturile interioare ale lor, duc la rațiunile **generale**.

Rațiunile inferioare trebuie să fie suport pentru cele superioare, spirituale, şi toate acestea trebuie să ducă, asemenea unei piramide, către **Rațiunea supremă, Rațiunea divină** sau **Logosul dumnezeiesc**. "Rațiunea mai generală e ca un vârf de piramidă față de rațiunile particulare. Pe

---

închinarea la făpturi..., în **Filocalia...**, volumul 3, p. 66.

[44] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, **Dinamica creației în Biserică**, în "Ortodoxia", an XXIX (1973), nr. 3-4, p. 283.

[45] Prof. N. Chițescu, **Paradigmele divine şi problemele pe care le ridică ele pentru Teologia Dogmatică**, în "Ortodoxia", an X (1958), nr. 1, p. 48 şi Ierom. Daniil Nacu Stoenescu, **Învățătura Sfântului Maxim Mărturisitorul despre rațiunile divine**, în "Mitropolia Banatului", an XXXV (1985), nr. 7-8, p. 421.

[46] Pr. prof. D. Stăniloae, **Creația ca dar şi Tainele Bisericii**, în "Ortodoxia", anul XXVIII (1976), nr. 1, p. 21, nota 6.

măsură ce ne ridicăm prin raţiuni tot mai generale în cunoaşterea şi activitatea noastră, devenim mai virtuoşi şi ne apropiem de Raţiunea supremă cea mai generală. Raţiunea cea mai generală a fiinţei noastre caută să le subordoneze unei raţiuni generale mai înalte care îmbrăţişează mai multe fiinţe şi lucruri, iar Raţiunea cea mai generală este Logosul divin"[47].

Raţiunile lucrurilor sunt, în ultimă instanţă, nu simplu materiale, ci duhovniceşti, îmbogăţindu-se şi spiritualizându-se una pe alta, prin legătura dintre ele. Părintele Stăniloae explică această intercondiţionare materială şi spirituală ca lege fundamentală a creaţiei: "Raţiunile inferioare nespirituale ale creaţiunii sunt implicate în Dumnezeu, în raţiunile treptelor spirituale ale creaţiunii. Ierarhia existenţelor create implică o ancorare a treptelor inferioare în cele superioare. Treptele inferioare sunt o condiţionare pentru treptele superioare, iar treptele superioare au menirea să spiritualizeze pe cele inferioare sau, prin participarea lor la spiritualitatea de care sunt capabile, să le îndumnezeiască şi pe acelea. Toate treptele existenţei create participă în ultimă analiză la Raţiunea divină cea una. Pe măsură ce creaturile participă mai mult la Dumnezeu, treptele inferioare ale lor sunt mai luminate de cele superioare şi, în ultimă instanţă, îndumnezeite de Logosul divin"[48].

Toate raţiunile lucrurilor sunt fixate ferm în Raţiunea supremă. Ea cunoaşte pe toate înainte de facerea lor, în însuşi adevărul lor, ca pe unele ce sunt toate în El şi la El. Aceste raţiuni există în El, dar ele sunt aduse efectiv la existenţă la timpul potrivit, după voinţa atotînţeleaptă a Creatorului. Deosebirea este că "Făcătorul există pururea în mod actual, pe când făpturile există în potenţă, dar actual încă nu"[49]. "Raţiunile lucrurilor, ale tuturor celor ce sunt şi vor fi, în mod subzistent şi substanţial preexistă în Dumnezeu, aflându-se în El în chip neclintit [...]. Căci nu e nici o existenţă a cărei raţiune să nu preexiste în chip sigur în Dumnezeu"[50].

În ideea de raţionalitate a lumii în general şi a tuturor lucrurilor ce o alcătuiesc sunt cuprinse legăturile şi relaţiile fireşti, originare, dintre lucruri. Numai Dumnezeu există de la Sine şi prin Sine. Creaţia există în virtutea unei legi interioare, manifestată sub forma unei legături interioare între componentele ei. Fiecare lucru creat există pentru şi prin altul. Sensul fiecăruia este de a fi suport pentru altceva mai înalt. La baza creaţiei stă această intercondiţionare. Fiecare lucru are un sens propriu, o cauză şi o finalitate proprie, dar acestea nu trebuie înţelese ca ultimă realitate, ci în

---

[47] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie...**, nota 17, p. 465.

[48] Idem, **Ambigua...**,p. 81.

[49] Idem, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 21: Despre dezbrăcarea stăpâniilor...**, p. 83.

[50] Aceste raţiuni preexistă în Dumnezeu.

legătură cu rațiunile celorlalte lucruri. Toate lucrurile, împreună cu rațiunile sădite în ele, au menirea de a participa, alături de om, la epectaza către desăvârşire - creația fiindu-i absolut necesară omului în acest urcuş neîncetat - după cum şi creația are absolută trebuință de conducere (sau guvernare) din partea omului. Epectaza creației spre om are sens şi finalitate numai dintr-o perspectivă antropocentrică, după cum şi lucrarea umană are o implicație în plan cosmologic.

Sfântul Maxim consideră că fiecare lucru are zidită în sine o rațiune duhovnicească din trei motive: 1) **pentru a vesti pe Creatorul lui**; 2) **pentru a fi spre ajutor omului în aflarea căii spre Rațiunea supremă**; 3) **pentru ca nici unul dintre credincioşi să nu aibă drept scuză neştiința**[51].

Căderea în păcat, însă, a dus la slăbirea facultăților spirituale ale omului. Părinții filocalici spun că păcatul aşează pe ochii sufletului o ceață, o negură, omul nemaiputând sesiza rațiunile prime, naturale, divine, juste, ale lucrurilor ce alcătuiesc creația. Prin păcat şi prin actualizarea lui repetată (patimă), omul ajunge să **subiectivizeze** rațiunile obiective ale lucrurilor, conferindu-le înțelesuri pătimaşe, menite să astâmpere acea iubire păcătoasă de sine şi de plăcere pentru sine. Prin aceste rațiuni pătimaşe sau subiective "se acoperă rațiunile mai adânci, mai «spirituale», ale lucrurilor, văzându-se numai latura materială şi de utilitate trupească a acestora [...]. Lumea devine exclusiv materială şi utilă sau utilizabilă exclusiv trupeşte"[52].

Sensul spiritual al creației este de a fi treaptă spre desăvârşire, prin contemplarea ei duhovnicească. Alături de Sfânta Scriptură, ea este absolut necesară devenirii noastre întru Hristos[53].

Contemplarea în duh a lumii este absolut necesară în urcuşul duhovnicesc. Pentru Evagrie, cunoaşterea lui Dumnezeu din creație sau **theoria fizică** este o treaptă către contemplarea Lui sau către **gnoza spirituală**[54]. Acelaşi lucru îl exprimă şi Sfântul Maxim Mărturisitorul, considerând contemplarea paşnică a lucrurilor în duh începutul teologiei mistice, prin care se descoperă în chip tainic frumusețile cele cu totul nevăzute. "Cel ce

---

[51] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 51: Mulți aduceau daruri lui Dumnezeu şi plocoane lui Ezechia**, în **Filocalia...**, volumul 3, p. 222.

[52] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea ortodoxă...**, p. 171.

[53] Calist Catafygiotul în **Filocalia**, volumul 8, p. 415, spune: "[...] cele cauzate din creațiune, privite drept, înalță mintea prin această privire la oglindirea Unuia şi o unesc, dezlegând-o de toate, în chip simplu cu înțelesul unitar al Unului, dacă mintea priveşte la ele cum se cuvine".

[54] Vladimir Lossky, **Mistica vederii lui Dumnezeu**. În româneşte de Maria Cornelia Oros. Studiu introductiv diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1995, p. 93.

vrea să călătorească drept şi fără greşeală spre Dumnezeu - spune Sfântul Maxim Mărturisitorul - are nevoie în chip necesar de amândouă, de cunoştința Scripturii în duh şi de contemplarea naturală a lucrurilor în duh..."[55]. Sfânta Scriptură şi creația sunt două căi spre apropierea şi unirea cu Dumnezeu. Cea dintâi cuprinde cuvântul lui Dumnezeu adresat oamenilor, iar creația este o manifestare evidentă, o aplicare a cuvântului lui Dumnezeu.

Creația sau zidirea, atunci când este contemplată duhovniceşte, oferă cunoştința binelui. Înțeleasă deformat, trupeşte, ea oferă cunoştința răului. De aceea, la adevărata contemplație, omul nu ajunge decât în urma unui efort ascetic, a unei lucrări ascetice al cărei scop principal este **spiritualizarea, înduhovnicirea materiei, a trupului şi a simțurilor**. Aceasta presupune o lucrare neîncetată de curățire de gânduri şi înțelesuri pătimaşe, de pază a minții pentru a ajunge la contemplare. Această contemplare presupune asceză, curățire, pentru că sensurile autentice nu se descoperă decât minților şi sufletelor curățite de patimi. Ea are la bază "frica lui Dumnezeu prin fapte"[56]. Mintea curățită ajunge la întrezărirea sensurilor şi rațiunilor reale, fundamentale, prime şi ultime ale lucrurilor, precum şi legătura lor cu Rațiunea supremă. În această stare de restaurare ontologică a firii, "toate făpturile lui Dumnezeu, contemplate de noi prin fire, cu ajutorul cuvenitei ştiințe şi cunoştințe, ne vestesc în chip ascuns rațiunile după care s-au făcut şi ne descoperă prin ele scopul aşezat de Dumnezeu în fiecare făptură"[57]. Rațiunile simple devin în mintea contemplativului rațiuni duhovniceşti, înalte.

Cunoaşterea şi contemplarea în duh a creației ne descoperă caracterul ei simbolic. Acesteia îi corespunde o cunoaştere simbolică, analogică, o cunoaştere rațională, premiză a contemplației (θεῶρεια) spirituale. Contemplarea în duh ne duce la înțelegerea fundamentelor lumii, a raționalității ei, la sesizarea sensului ei de simbol şi de etapă spre lumea cerească.

Rațiunile lucrurilor au un caracter dinamic, nu static, aflându-se într-o continuă redescoperire a valorii lor. Acest dinamism vizează unificarea lor şi fixarea lor în Dumnezeu.

Totuşi, Sfântul Maxim Mărturisitorul lasă să se înțeleagă că această cunoaştere a lui Dumnezeu, prin intermediul rațiunilor lucrurilor, are un caracter limitat. Omul, contemplând rațiunile duhovniceşti ale lucrurilor şi urcând pe calea deschisă de ele spre Rațiunea divină, conştientizează existența unui Făcător al tuturor, "dar nu cugetă cum este Acela, căci

---

[55] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 30: Paharul şi botezul**, în **Filocalia...**, volumul 3, p. 126-127.

[56] **Ibidem, Întrebarea 55: Numărătoarea celor întorşi din Babilon**, p. 281.

[57] **Ibidem, Întrebarea 13: Despre "cele nevăzute ale lui Dumnezeu"**, p. 65.

aceasta nu o poate înțelege nimeni. Făptura văzută ne ajută să înțelegem că este un Făcător, dar nu şi cum este Făcătorul"[58]. Prin rațiunile sădite în ființa ei, lumea este chemată să îşi atingă desăvârşirea în Hristos, prin om. Din această cauză ea depinde de modul în care omul o conduce: rațional, inspirat, adaptat la rațiunile ei, sau despotic, spre un țel străin finalității ei.

SENSURILE FILOCALICE ALE CONCEPTULUI DE "LUME"

Atunci când se referă la aspectul trecător şi subiectivizat, pătimaş, al creației, Părinții duhovniceşti îl numesc "lume" şi îi dau un sens aparent negativ. Sfântul Isaac Sirul învață, de exemplu, că "lumea este un nume cuprinzător care îmbrățişează şi patimile"[59], dar îi recunoaşte şi valoarea de loc de exersare a discernământului duhovnicesc, căci "de nu cunoaşte omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărțit de lume şi prin câte e legat de ea"[60].

Tot el ne spune că "lumea îşi are numele de la cunoaşterea ei prin contemplație şi de la conținutul cuprinzător ce îmbrățişează patimile cele împărțite, în întregimea lor. Căci, când voim să numim patimile în întregime, le numim patimi. Şi patimile sunt părți ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta şi unde sfârşesc patimile acolo lumea se opreşte din această trecere de la o stare la alta"[61]. Pe scurt, Sfântul Isaac Sirul consideră că "lumea este viețuirea trupească şi cugetul trupesc"[62].

În acelaşi sens, Cuviosul Isaia Pustnicul învață că "lumea este împrăştierea păcatului. Lumea înseamnă a împlini cineva voile sale după trup. Lumea înseamnă a se socoti pe sine trăind numai în veacul acesta. Lumea constă în a se îngriji cineva de trup mai mult decât de suflet. Lumea constă în a te lăuda cu cele pe care le părăseşti aici"[63].

Mai mult chiar, Sfântul Isaac şi Sfântul Ioan Scărarul spun că lumea este "o amăgitoare", "o ispititoare" şi "o înşelătoare", care atrage, prin

---

[58] **Ibidem, Întrebarea 51...**, p. 223.

[59] Sfântul Isaac Sirul, **Cuvinte despre nevoință**, volumul 10, traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1981, p. 168.

[60] **Ibidem**.

[61] **Ibidem**.

[62] **Ibidem**.

[63] Cuviosul Isaia Pustnicul, **Douăzeci şi nouă de cuvinte**, în **Filocalia...**, volumul 12. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, Bucureşti, 1991, p. 154.

poftirea frumuseţilor ei, pe cei ce o văd la dorirea ei pătimaşă. Personificând-o, el descrie robirea omului de către lucrurile ce alcătuiesc lumea astfel: "[...] cel ce a fost prins în parte de dorinţa ei şi s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din braţele ei până nu-l va dezbrăca pe el de viaţa lui. Şi când îl va dezbrăca pe el de toate şi-l va scoate din casa lui, în ziua morţii lui, atunci o va cunoaşte că este o amăgitoare şi o înşelătoare"[64].

În acelaşi sens, Părinţii filocalici vorbesc despre trup ca despre "un prieten viclean şi nerecunoscător, căruia nu trebuie să i te încrezi până la moarte"[65], "duşman aspru"[66]. pe care îl numesc "moarte"[67] sau "Antihrist"[68], dar în aceste exprimări nu este nici o urmă de platonism sau de maniheism. Aceste numiri vor să ne prevină despre pericolul pe care îl reprezintă patimile care se pot naşte şi manifesta prin trup.

Din icoană a Împărăţiei cereşti, din Biserică, lumea, prin folosirea ei iraţională, poate deveni un loc al păcatului. Astfel, ea devine un simbol fals înţeles, nu al nemărginirii divine care trebuie să-i fie ţinta, ci al unei aparente libertăţi, în fond o orbire şi o limitare unilaterală, pe care o produce patima. Din simbol anticipativ al "cerului nou şi pământului nou" spre care este chemată şi în loc de *cale*, *drum* spre împărăţia cerească şi în loc de rai, ea se transformă, se deformează, devenind cale spre moarte şi spre iad.

Părinţii duhovniceşti învaţă că lumea, privită în ea însăşi, este trecătoare, de modul cum ne raportăm la ea depinde însă locul şi starea pe care o vom dobândi în Împărăţia cerurilor. În ***Ambigua***, Sfântul Maxim învaţă că locurile şi stările în care pot petrece oamenii sunt trei: **lumea aceasta**, în care ne naştem, primind existenţa; **locul de după moarte**, unde petrecem trecând de aici; şi **veacul viitor**, în care vom locui cu sufletele şi cu trupurile. În funcţie de aceste trei stări, există trei moduri de fiinţare: **existenţa** sau **simpla existenţă** (εἶναι), cea după trup; **existenţa cea bună** (ἐν εἶναι), dobândită prin Botez, şi **existenţa veşnică** (αεἶ εἶναι), prin preschimbarea harică de la Înviere; sau **a fi**, **a fi bine** şi **a fi pururea bine**.

---

[64] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, **Cuvântul LXXXV: Despre felurite teme. Prin întrebări şi răspunsuri**, p. 426.

[65] Sfântul Ioan Scărarul, **Scara dumnezeiescului urcuş. Cuvântul IX: Despre ţinerea de minte a răului**, în **Filocalia...**, volumul 9. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1980, p. 197.

[66] **Ibidem, Cuvântul V: Despre pocăinţa cea făcută cu grijă şi deplin arătată în care se vorbeşte şi despre viaţa sfinţilor osândiţi şi despre închisoare**, p. 150.

[67] **Ibidem, Cuvântul XV: Despre curăţia şi neprihănirea (castitatea) nestricăcioasă, agonisită de cei stricăcioşi prin osteneli şi sudori**, p. 229.

[68] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Ambigua...**, p. 30.

Acestea sunt, de fapt, şi scopurile pentru care Dumnezeu ne-a adus la existenţă[69].

Cuviosul Nichita Stithatul arată că "viaţa omenească se împarte în două şi are trei feluri de sfârşituri. Una este în societate şi în lume. Alta este în afară de societate şi mai presus de lume. Cea din societate se deosebeşte în cumpătată şi nesăturată. Cea din afară de societate se deosebeşte în înţelepciunea lucrătoare, în ştiinţa firii şi în lucrarea mai presus de fire"[70]. De aceea, în spiritualitatea filocalică accentul nu este pus pe material şi vremelnic, ci pe spiritual şi veşnic.

În faţa acestei lumi "înşelătoare", Părinţii ne recomandă ***înstrăinarea, retragerea, lepădarea*** şi ***moartea faţă de ea*** sau chiar ***ura împotriva ei***. Cuviosul Nichita Stithatul consideră că "începutul vieţii după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului şi mutarea cugetului pământesc, prin care, înălţându-ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupeşti, duhovniceşti, omorâţi lumii cu trupul şi înviaţi cu sufletul şi cu duhul[71]. Sfântul Isaac spune că "omul nu poate vedea frumuseţea ce se află înlăuntrul lui înainte de a disprețui orice frumuseţe din afara lui [...]"[72], iar Sfântul Ioan Scărarul, în cel dintâi cuvânt al ***Scării*** sale, intitulat ***Despre lepădarea de viaţa deşartă şi despre retragere***, consideră lepădarea, retragerea din lume sau înstrăinarea - "maică" a tuturor celor bune, condiţie a despătimirii.

Retragerea din lume este "ferirea de bunăvoie de materia lăudată şi tăgăduirea firii, pentru dobândirea celor mai presus de fire"[73], iar înstrăinarea este "despărţirea de toate pentru a ne face nedespărţit gândul la Dumnezeu"[74]. Înstrăinarea are numeroase efecte binefăcătoare, de aceea Sfântul Ioan Scărarul o numeşte după roadele sale: "purtare necutezătoare, înţelepciune necunoscută, viaţă ascunsă, ţintă nevăzută, gând nedescoperit,

---

[69] Idem, **Capete despre dragoste. Suta a treia...**, p. 114 şi **Tâlcuire la Tatăl nostru...**, p. 278.

[70] Cuviosul Nichita Stithatul, **Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă. Suta a treia a capetelor despre cunoştinţă, despre iubire şi despre desăvârşirea vieţii**, în **Filocalia...**, volumul 6. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1977, p. 324.

[71] **Ibidem**, p. 212.

[72] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Capitolul XLIII: Despre păzirea şi ferirea de cei moleşiţi şi leneşi. Şi că din apropierea de ei se fac stăpâne pe om lenea şi moleşeala şi el se umple de toată patima. Despre trebuinţa de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gânduri de desfrânare**, p. 224.

[73] Sfântul Ioan Scărarul, **op. cit., Cuvântul I: Despre lepădarea de viaţa deşartă şi despre retragere**, p. 47.

[74] **Ibidem, Cuvântul III: Despre înstrăinare**, p. 66.

dorire a puținătății, poftire a strâmtorării, pricină a dorului de Dumnezeu, mulțimea dragostei, respingerea slavei deşarte, adânc de tăcere"[75].

Sensul autentic al acestei retrageri sau lepădări de lume, esența acestora, îl constituie ***despătimirea***, adevărată "ştiință a firii"[76].

Ceea ce dorim să subliniem este că, dincolo de aceste exprimări negative cu privire la lumea păcatului, Părinții filocalici au o gândire pozitivă: pentru a ajunge prin virtuți la nepătimire (απαθεια), trebuie să ne înstrăinăm de păcatele şi de gândurile păcătoase, ce zămislesc împrăştierea.

Moartea față de lume sau mortificarea față de plăcerile ei înseamnă de fapt a deveni, în urma unor încercări duhovniceşti, insensibili la ispitele ei. Iar aceasta nu constă doar în "a se depărta cineva de părtăşia cu lucrurile lumii, ci şi în a nu mai dori vreuna din bunătățile ei în convorbirea cugetării lui"[77].

Sfântul Grigorie Palama arată sensul autentic al acestei mortificări, spunând că "ni s-a poruncit să răstignim trupul cu patimile şi poftele lui (Galateni 5, 24) nu ca să ne sinucidem, omorând toată lucrarea trupului şi toată puterea sufletului, ci, pe de o parte, ca să ne eliberăm de poftele şi faptele rele şi să ne facem fuga de ele neîntoarsă, iar pe de altă parte să ne facem bărbați ai poftelor Duhului"[78].

De aceea, sensul pe care Sfântul Grigorie Palama îl dă nepătimirii nu este acela de omorâre a puterii pătimitoare, ci mutarea ei de la cele mai rele la cele mai bune şi lucrarea ei îndreptată, prin deprindere, spre cele dumnezeieşti, după ce ne-am întors cu totul de la cele rele şi ne-am îndreptat spre cele bune[79].

Învățătura filocalică afirmă că nu poate dobândi cineva dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, şi nici nu poate ajunge la comuniunea cu El împreună cu părtăşia de lume, precum nici să se îngrijească de Dumnezeu odată cu grijile lumii[80].

Petru Damaschinul descrie patru reacții față de lucrurile sensibile: *unii urăsc lucrurile lui Dumnezeu*, aşa cum fac diavolii, care luptă dintr-o pornire malefică, distructivă, de a le strica, de a le dezbina; *alții le iubesc*

---

[75] **Ibidem**, p. 66-67.

[76] Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 324.

[77] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Cuvântul XXXVIII: Despre trebuința de a cunoaşte cineva, din gândurile ce se mişcă în el, la ce măsură a ajuns**, p. 208.

[78] Sfântul Grigorie Palama, **Cuvânt pentru cei ce se liniştesc cu evlavie. Al doilea din cele din urmă. Despre rugăciune**, în **Filocalia...**, volumul 7. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1977, p. 252.

[79] **Ibidem**, p. 249.

[80] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Cuvântul IV: Despre poftirea lumii**, p. 40.

ca bune, dar cu patimă, cum fac dobitoacele necuvântătoare, lipsite de rațiune; *alții le iubesc firesc, folosindu-se de toate cu înfrânare*; iar *alții*, cum fac îngerii, *privesc toate spre slava Făcătorului, folosindu-se cu discernământ doar de cele trebuincioase pentru viață*[81].

Părinții filocalici fac o distincție clară între bine şi rău, între Dumnezeu şi lume, arătând că "poruncile lui Dumnezeu sunt mai presus de toate comorile lumii, iar cel care le-a dobândit pe acestea înlăuntrul lui L-a aflat pe Dumnezeu"[82]. Calea spre Dumnezeu este "crucea de fiecare zi"[83] sau altfel spus "legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume"[84]. Aceasta presupune o lucrare ascetică intensă, al cărei scop este liniştirea, nepătimirea. "Bunul înaintemergător al liniştii este negrija de toate lucrurile cuvenite şi necuvenite"[85], iar liniştea este "lepădarea gândurilor şi renunțarea la grijile îndreptățite"[86].

Sfântul Ioan Scărarul vorbeşte despre trei trepte ale lepădării, sau de trei lepădări. Cea dintâi este **lepădarea de toate lucrurile, de toți oamenii, până şi de părinți**. Cea de-a doua constă în **lepădarea voii proprii**, iar cea de-a treia este **lepădarea de slava deşartă**, care urmează ascultării[87].

Acestor etape ale lepădării le corespund alte patru trepte ale înaintării în virtute şi ale nepătimirii, descrise de Sfântul Maxim Mărturisitorul. Prima etapă a înaintării constă în lucrarea simplă a poruncilor, iar nepătimirea corespunzătoare este înfrânarea desăvârşită de la păcatul cu fapta. A doua etapă este dobândirea tuturor virtuților, prin lepădarea totală a gândurilor care conduc la plăcere. A treia etapă duce la spiritualizarea firii, prin nemişcarea totală a poftei spre patimi, iar cea de-a patra treaptă este curățirea totală de patimi, chiar şi de închipuirea lor.

"**Ştiința firii**", despre care vorbeşte Cuviosul Nichita Stithatul, ca exersare a ființei noastre în planul spiritual, trebuie să fie o "lucrare permanentă

---

[81] Sfântul Petru Damaschinul, **Învățături duhovniceşti. Cartea întâia. Mare bine este pocăința adevărată**, în **Filocalia...**. Traducere, introducere şi note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, Bucureşti, 1976, p. 145-146.

[82] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Cuvântul V: Despre depărtarea de lume şi despre toate cele ce tulbură mintea**, p. 43.

[83] **Ibidem**, p. 42.

[84] **Ibidem, Cuvântul XXIII: Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare şi despre odihna cea întru El**, p. 121.

[85] Sfântul Ioan Scărarul, **op. cit., Cuvântul XXVII: Despre sfințita liniştire a trupului şi a sufletului. Acelaşi cuvânt. Despre feluritele liniştiri şi despre deosebirile lor**, p. 390.

[86] **Ibidem**, p. 392.

[87] **Ibidem, Cuvântul II: Despre despătimire**, p. 64.

a crucii"[88]. A muri lumii înseamnă pentru el "a muri mădularelor trupului", a desfiinţa robia faţă de trup şi a fi purtaţi doar de legea superioară a duhului[89].

Retragerea deplină din lume este, în asceza filocalică, "omorârea voii proprii"[90]. Prin aceasta, contemplativul petrece viaţă îngerească pe pământ. El petrece între oameni, dar lucrarea lui inteligibilă este contemplarea raţiunilor înalte ale lucrurilor.

Retragerea exterioară din lume este recomandată doar celor neexersaţi în cele duhovniceşti, celor începători. Pentru cei încercaţi şi înaintaţi duhovniceşte, care ştiu să se folosească de lucrurile lumii cu discernământ, aceasta este o adevărată arenă, un loc de creştere şi sporire duhovnicească. Pentru aceştia se consideră că "e de prisos pustiul şi putem intra în Împărăţia cerurilor şi fără el, prin pocăinţă şi prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face *în tot locul stăpânirii Lui*"[91].

Ceea ce recomandă Părinţii filocalici în mod insistent este ***retragerea interioară din lume, fuga interioară de lume***. Aceasta este însă necesară pentru toţi cei ce vor să se desăvârşească.

Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că "pustia este firea omenească sau lumea aceasta"[92], iar Cuviosul Nichita Stithatul spune că pentru a vedea bunătăţile pe care Dumnezeu le-a creat pentru cei ce-L iubesc "mută-te în pustiul lepădării de voia ta şi fugi de lume"[93]. Şi tot el, întrebându-se "care este această lume", răspunde: "pofta ochilor trupeşti, trufia gândurilor şi amăgirea celor văzute..."[94], adică patimile noastre interioare. Rodul acestei retrageri interioare, care de fapt este o "trezvie", o pază permanentă a trupului şi a sufletului, a inimii şi a minţii, duce la dezrădăcinarea patimilor şi la darul lacrimilor. "De nu va fugi omul de lumea păcatului, nu-i va fi nimic fuga de lumea văzută, iar de se va elibera de păcate şi va dobândi virtuţile, descoperind cu adevărat Împărăţia lui Dumnezeu din

---

[88] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Cuvântul XXXI...**, p. 64.

[89] **Ibidem, Cuvântul LXVII: Despre sufletul ce tinde spre vedere adâncă pentru a se scufunda în ea din gândurile trupeşti şi din amintirea lucrurilor**, p. 342.

[90] Sfântul Simeon Noul Teolog, **Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul**, în **Filocalia...**, volumul 6, p. 100.

[91] Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit., Suta întâia a capetelor despre făptuire**, p. 242.

[92] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 39: Înţelesul celor trei zile cât au stat mulţimile lângă Domnul**, în **Filocalia...**, volumul 3, p. 146.

[93] Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 243.

[94] **Ibidem.**

ăuntrul său, petrecând în mijlocul lumii şi al poporului va fi ca unul ce ›etrece în pustiu şi nu vede om"[95].

Sfântul Ioan Scărarul, care se adresează în special monahilor, vorbeşte ;i de o fugă exterioară de lume, de o retragere din lucrările ei cotidiene. Dar cercetarea atentă a învăţăturii sale descoperă un sens interior, mai adânc, al acestei retrageri sau fugi. **Fuga nu are ca obiect lumea. Nu din lume trebuie să ne retragem, să ne păzim şi să fugim, ci de latura ei mai puţin luminoasă, negativă, de păcatul din ea.**

Prin aceasta, se descoperă viziunea globală a Părinţilor filocalici. Lumea este considerată un stadion, o arenă, un loc de luptă, mediul războiului nevăzut. Ambele tabere îşi au sediul aici, deşi vin din lumea inteligibilă, pentru că subiectul luptător — ostaşul lui Hristos — este omul. Aici sunt şi îngerii care ne ajută, aici sunt şi diavolii care ne războiesc. Mai mult chiar, Părinţii filocalici învaţă că lupta se dă în planul conştiinţei, de aceea consideră mintea ca fiind generalul care primeşte să conducă una sau alta dintre aceste armate de gânduri contrare.

La Cuviosul Nichita aflăm temeiuri pentru ceea ce teologia contemporană denumeşte tehnic "monahismul interior sau interiorizat". "A te face monah - spune el - nu înseamnă a ieşi dintre oameni şi din lume, ci a te părăsi pe tine, ieşind din voile trupului şi plecând din pustiul patimilor"[96]. Mărturia că această idee a fost înţeleasă în sensul ei interior, profund, o constituie istoria întregului monahism răsăritean, organizat **cenobitic** sau **de obşte**. Chiar şi pustnicii, care duceau o viaţă idioritmică, după ce se exersau trupeşte şi duhovniceşte în retragere, în locuri singuratice şi tainice, se întorceau apoi în comunităţile monahale, pentru a îndruma cu experienţa lor ucenicii şi creştinii dornici de desăvârşire. Aceasta dovedeşte, de fapt, sensul autentic al monahismului răsăritean şi, în fond, al creştinismului ortodox, acela de a fi "luminător al lumii" şi "sare a pământului". Rolul duhovnicesc al monahismului este de a fi o mărturie vie, de a propovădui, într-o formă mai interiorizată, idealul desăvârşirii printre oameni[97]. Sfântul Isaac Sirul ne arată că pustnicii, chiar şi în retragere, în izolare, "au prefăcut pustia în cetate şi au făcut-o locuinţă a îngerilor"[98].

Dacă se vorbeşte, totuşi, de o fugă exterioară de lume, aceasta trebuie înţeleasă în aspectul ei interior, nu de simplă ostracizare, ci de căutare şi descoperire a adevăratei lumi, a celei interioare, a Împărăţiei lui Dumnezeu din noi, a cerului din sufletele noastre. Sfântul Isaac Sirul consideră fuga

---

[95] **Ibidem**.

[96] **Ibidem**.

[97] Sfântul Ioan Scărarul, **Filocalia...**, vol. 9, consideră, pe bună dreptate, că îngerii sunt lumina călugărilor, iar vieţuirea călugărească este lumina tuturor oamenilor.

[98] Sfântul Isaac Sirul, **op. cit., Cuvântul V...**, p. 47.

interioară de lume a călugărului ca fiind fuga de materie, adică fugă de patimile care pot demoniza materia, şi retragere în adâncul sufletului, pe care să vegheze a-l păstra curat şi neîntinat.

O actualitate deosebită are, astăzi, poziţia Părinţilor filocalici privind posibilitatea şi accesibilitatea mântuirii, a desăvârşirii, pentru cei aflaţi "în lume". Este important să precizăm această poziţie, date fiind orientările oarecum exclusiviste la care s-a ajuns de-a lungul istoriei creştine, uneori având şi suportul unor autorităţi monahale[99], considerându-se că "îndumnezeirea" ar fi apanajul unei "elite spirituale monahale". Mărturiile filocalice privind desăvârşirea creştinilor sunt numeroase. Vom cita aici doar una dintre ele. Sfântul Ioan Scărarul - deşi se adresează preponderent monahilor - spune foarte clar că mântuirea este accesibilă fiecărui creştin care a intrat prin Botez în Împărăţia harului. Creştinilor care doresc să-şi îmbunătăţească viaţa duhovnicească, el le recomandă: "nu defăimaţi pe nimeni, nu vă înălţaţi faţă de nimeni, nu urâţi pe nimeni, nu vă depărtaţi de adunările de la slujbele din biserică, pătimiţi împreună cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală, de ceea ce e al altuia să nu vă apropiaţi; îndestulaţi-vă cu ceea ce vă pregătesc femeile voastre. De veţi face aşa, nu veţi fi departe de Împărăţia cerurilor"[100].

Prin urmare, am văzut că unii Părinţi filocalici vorbesc de o anume "fugă de lume", de retragere, chiar de o lepădare sau mortificare faţă de lume. Trebuie, însă, subliniat clar că sensul tuturor acestor exprimări, oarecum negative, este acela de despătimire, de dobândire a nestricăciunii şi nepătimirii. Prin niciuna dintre aceste expresii ei nu condamnă lumea, ci păcatul sau patima ce se poate lucra în şi prin intermediul lumii. Lumea nu este rea, pentru că este opera lui Dumnezeu; patima, pe care o ataşează omul prin exerciţiul falsificat al liberei sale voinţe, o devalorizează şi o contrafăce, o perverteşte.

A părăsi lumea echivalează pentru Părinţii filocalici cu a descoperi ceea ce este mai frumos şi nobil în fiinţa noastră, a ne regăsi vocaţia noastră iniţială şi deplină, a ne regăsi în ceea ce este mai adânc şi profund în noi înşine, adică a ne întâlni cu Hristos în Duhul Sfânt, sălăşluit în noi înşine prin Botez. Celui care s-a apropiat de poarta credinţei, după ce a părăsit lumea iluzorie şi fantasmele ei ucigătoare de suflet, şi bate, cu smerenie, la poarta poruncilor lui Hristos, îi deschide "portarul", adică Însuşi Duhul Sfânt, ajutându-l să înţeleagă adevărata dimensiune şi semnificaţie a lucrurilor, imprimată în ele de Dumnezeu prin creaţie. Sensul acesta al lucrurilor ce alcătuiesc lumea are un pronunţat caracter duhovnicesc.

---

[99] Vezi Teoclit Dionisiatul, **Dialoguri la Athos**, p. 193.

[100] Sfântul Ioan Scărarul, **op. cit., Cuvântul I...**, p. 56.

TAINA SAU MISTERUL "MATERIEI ÎNDUHOVNICITE" ȚEL FINAL AL EPECTAZEI CREAȚIEI SPRE DESĂVÂRȘIRE

Potrivit învățăturii filocalice, omul şi creația au un destin solidar, prin legătura care există între ele. Omul, prin trupul său, este legat de lumea creată, de materie, dar prin sufletul său el este chemat să participe la viața desăvârşită, îndumnezeită, spiritualizându-şi trupul şi prin aceasta înduhovnicind materia cu care trupul se află în legătură.

Concepția spiritualității creştine în privința lumii şi a realităților ce o alcătuiesc este una pozitivă, duhovnicească. Sensul lumii este de a deveni treaptă spre desăvârşire, de a-şi redescoperi rațiunile şi valorile ei autentice şi de a se înduhovnici prin această lucrare rațională a omului. De aceea, teologia creştină vorbeşte de un anume "materialism mistic" sau "misterul materiei înduhovnicite", o "sfântă materie"[101], în care se cuprinde ideea potrivit căreia creația trebuie să fie obiectul unei lucrări de pnevmatizare, prin lucrarea omului restaurat în Hristos şi sub asistența Duhului Sfânt.

Spiritualitatea creştină nu neagă şi nici nu minimalizează înfăptuirile vieții şi lumii acesteia, dar trăieşte în pregătirea şi aşteptarea vieții şi a veacului viitor. Lumea şi viața aceasta au şi dobândesc sens numai în legătură cu lumea şi cu viața viitoare. Sensul creştin integral al lumii şi al vieții nu constă în chipul acesta pieritor, care trece, căci atunci viața însăşi ar fi un nonsens şi ar fi lipsită de valoare din perspectiva veşniciei, ci sensul vieții constă tocmai în acceptarea de către om a înțelesului ei fundamental - de treaptă spre o ordine şi o lume deplină. "Lumea şi omul sunt absurde când sunt considerate ultima realitate [...]. Ele îşi au sensul când sunt văzute ca având-şi existența în Dumnezeu şi înaintând în bogăția lui de viață..."[102].

Materia nu are sens prin ea însăşi, ci prin om, care îi dă sens, împlinind virtualele ei potențe. În afara prezenței dătătoare de valoare a omului, materia nu îşi acoperă sensul ei fundamental, de treaptă spre spiritual. Prin om, ea este chemată să devină un mediu de lucrare şi reflectare a bogăției de sensuri pe care le cuprinde în sine viața spirituală. Omul se află în lume, "are nevoie de lume, dar ca de un drum în care nu se fixează niciodată definitiv într-o etapă, ci urcă spiritual mai sus. Trebuie

---

[101] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, volumul 3, p. 417.

[102] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Iisus Hristos, Lumina lumii şi îndumnezeirea omului**, Editura Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 26.

să depăşească lipirea egoistă de ea, dar nu anulând-o, ci făcând-o transparentă şi sfinţind-o pe ea şi pe sine prin despătimirea de ea"[103].

Această pnevmatizare are înţelesul unei "subţieri" a elementului material şi umplerea lui de semnificaţie duhovnicească, a unei covârşiri a materialului de către spiritual.

Creaţia este chemată ca prin om să se pnevmatizeze şi să se sfinţească. Ea este chemată să redevină Biserică, să revină la ordinea paradisiacă a lumii. Menirea ei fundamentală este de a săvârşi lucrarea cultului iubirii[104]: Liturghia cerească, prin intermediul preotului ei — omul. În acest Cosmos-Biserică, operă şi mărturie a Unui Dumnezeu-Iubire, toate primesc, prin legea credinţei, "o singură formă şi numire dumnezeiască, adică existenţa şi numele de la Hristos; şi o singură şi neîmpărţită relaţie (cu Hristos n.r.), prin credinţă, simplă şi fără părţi, care nu lasă să fie cunoscute relaţiile cele multe şi nenumărate ale fiecăruia, nici măcar că sunt, din pricina raportării şi concentrării universale a tuturor spre ea"[105]. Această lucrare de armonizare a lucrurilor şi existenţelor create nu înseamnă o anulare a individualităţii lor. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune că această unire sau unificare o înfăptuieşte Dumnezeu Însuşi, în chip neamestecat, "îndulcind şi aducând la identitate deosebirile dintre ele (dintre toate lucrurile şi existenţele create n.r.) [...] prin raportarea lor la El şi prin unirea cu El, ca pricină, început şi scop"[106].

Prin urmare, "universul întreg este chemat să intre în Biserică, să devină Biserică a lui Hristos, pentru a fi prefăcut, după sfârşitul veacurilor, în veşnica Împărăţie a lui Dumnezeu"[107].

Dacă esenţa răului constă în "înstrăinarea reciprocă şi dezbinarea tuturor existenţelor, în aceea că ele se opun şi se exclud reciproc"[108], în Hristos şi prin Hristos toate elementele lumii sunt recapitulate şi restaurate în raţiunile lor prime, fundamentale, obiective, generale, pozitive, duhovniceşti, divine. Cosmosul, restaurat ontologic de Mântuitorul Iisus Hristos, trebuie păstrat în integritatea sa, în aspectul său global, precum şi în elementele raţionale care îl alcătuiesc.

---

[103] **Ibidem**, p. 24.

[104] Hans Urs von Balthasar, **op. cit.**, p. 251.

[105] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Mistagogia...**, p. 171.

[106] **Ibidem**, p. 172.

[107] Vladimir Lossky, **Teologia mistică...**, p. 140.

[108] Vladimir Soloviov, **Fundamentele spirituale ale vieţii. Scrisori duminicale şi pascale**. Studiu introductiv şi traducere Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul, Alba-Iulia, 1994, p. 72.

Aşadar, lumea are un sens numai din perspectiva originii şi a finalităţii ei. Prin aceasta îşi descoperă valoarea ei eshatologică. Ea are sens din perspectiva înduhovnicirii, a sfinţirii. Sfinţenia, ca "taină luminoasă şi activă a prezenţei Dumnezeului transcendent, taină care luminează şi transformă"[109], preface, transfigurează, "schimbă la faţă" lumea. Sensul lumii constă în prefacerea ei, în mişcarea ei spre desăvârşire, spre pnevmatizare. Sensul materiei este de a fi condusă de spirit, de a-i deveni acestuia un mediu transparent de reflectare a perfecţiunii, şi nicidecum de a se transforma într-un mediu opac sau refractar.

Sensul creaţiei este de a sluji cu vrednicie liturghia cosmică a lumii. Ea are valoare doar prin lucrarea şi efortul ascetic, curăţitor, al fiinţei umane. Totodată, omul trebuie să-şi actualizeze potenţa sa de slujitor al liturghiei cosmice, de preot al creaţiei. Vocaţia eclesială a omului este de a se sfinţi pe sine şi lumea, supunându-se voii Arhiereului ceresc. Prin depăşirea ascetică a lumii, creatoare de valoare duhovnicească, omul se spiritualizează pe sine, devenind "om ceresc şi înger pământesc", iar creaţia se înduhovniceşte, devenind o Biserică în extensiune, în manifestare, o icoană a paradisului primordial în care legea care conservă şi leagă toate este legea duhovnicească, a armoniei spirituale. Prin aceasta, dintr-o "lume de confuzie şi de haos"[110], ea devine Împărăţia lui Dumnezeu în mijlocul nostru, în lumea aceasta. Prin "pătimirea îndumnezeirii", omul şi creaţia depăşesc ordinea naturală, intrând în Împărăţia harului.

CONCLUZII

Pentru spiritualitatea ortodoxă, atitudinea faţă de om, de lume şi faţă de lucrurile care o alcătuiesc este fundamentală în planul mântuirii şi al eshatologiei.

Lumea are valoare educativă şi soteriologică, desăvârşirea omului neputându-se realiza izolat, ci în cadrul acestei lumi.

Contribuţia deosebită a Părinţilor filocalici la înţelegerea rosturilor lumii, în special a Sfântului Maxim Mărturisitorul, o reprezintă învăţătura despre raţionalitatea creaţiei sau învăţătura despre raţiunile lucrurilor imprimate în acestea de către Dumnezeu, prin creaţie. În starea primordială lumea a fost o Biserică. Păcatul, însă, a dus la îndumnezeirea creaţiei, la înţelegerea greşită a raţiunilor ei. Întruparea Mântuitorului a restaurat ontologic firea omenească şi lumea.

---

[109] Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Rugăciunea lui Iisus şi experienţa Duhului Sfânt**, în româneşte de Marilena Rusu, Editura Deisis, Sibiu, 1995, p. 56.

[110] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie. Întrebarea 49: Ezechia astupă izvoarele**, p. 196.

Deşi vorbesc despre retragerea, fuga, lepădarea de lume, sensul pe care îl dau Părinţii tuturor acestora este dobândirea despătimirii. Ei nu neagă şi nu minimalizează înfăptuirile vieţii şi lumii acesteia, dar trăiesc în pregătirea şi aşteptarea vieţii şi veacului viitor. Pentru spiritualitatea ortodoxă lumea este o treaptă spre desăvârşire. Sensul ei se descoperă în "misterul sau taina materiei înduhovnicite". Prin om, materia este chemată să devină un mediu de reflectare a bogăţiei ei de sensuri. Ea este chemată să se "schimbe la faţă", să se pnevmatizeze, să devină un mediu de reflectare a raţiunilor divine.

Omul are datoria de a păstra creaţia în elementele şi în ansamblul ei, de a conduce spre adevărata ei finalitate această operă a iubirii treimice manifestată în afară. Ea trebuie să redevină paradisul primordial şi să ajungă o Biserică în actualitate, o Biserică în extindere.

CONCEPȚIA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE DESPRE CREAȚIE ÎN *HEXAEMERON*

Pr. asist. *Ion Vicovan*

Sfântul Vasile cel Mare, una dintre cele mai proeminente personalități ale secolului al IV-lea, prin scrisul, activitatea practică şi viața sa, a rămas în conştiința vie a Bisericii ca un model demn de urmat. Pentru noi, românii, interesul pentru viața Sfântului Vasile este mare poate şi datorită legăturilor sale cu oraşul Tomis (Constanța). Cu toate că viața sa a fost destul de scurtă (330-379), ea a fost foarte bogată, ajungând la un nivel de viață creştină apropiat de *"statura bărbatului desăvârşit"*. Pentru a confirma cele spuse, redăm două din afirmațiile Sfântului Grigorie de Nazianz, autorul necrologului său: *"Întreaga viață a lui Vasile n-a fost decât o înălțare spre cer, dovedindu-se a fi om desăvârşit într-o viață desăvârşită"*[1]; *"Atât de mult strălucea virtutea lui Vasile, atât de mult copleşeau pe contemporani purtarea şi felul lui de viețuire, încât unii, ca să dobândească şi ei aceeaşi faimă, îi imitau înfățişările sale exterioare, căutau să aibă o față palidă ca a lui, să aibă barba la fel cu barba lui, să vorbească fără grabă şi rar şi să-şi dea un aer gânditor şi meditativ"*[2].

Cât priveşte scrisul său, putem spune că lucrările Sfântului Vasile sunt fundamentale pentru teologia şi viața creştină. Să amintim doar lucrările dogmatice: **Despre Sfântul Duh**, **Contra lui Eunomiu**, care s-au dovedit hotărâtoare în disputele teologice ale vremii, fiind de referință până în ziua de azi; **Regulile monahale Mari şi Mici**, de asemenea, o carte de căpătâi pentru cei care vor să primească *"chipul îngeresc"*; **Sfânta Liturghie**, pe

---

[1] Cuvântul 43, M. G. 36, tradus de Pr. prof. N. Donos (Sfântul Grigorie de Nazianz, **Apologie sau cuvântare în care se arată motivele care l-au îndemnat să fugă de preoție şi Elogiul Sfântului Vasile**, 1931, Huşi, p. 192), apud. Pr. D. Fecioru, **Introducere la Sf. Vasile cel Mare**, Scrieri, partea întâia, în col. P.S.B., vol. 17, p. 30.

[2] **Ibidem**.

care clerul şi credincioşii o trăiesc de veacuri cu mare folos duhovnicesc, etc.

Lucrarea de faţă, **Hexaemeronul**, abordează crearea lumii nevăzute şi văzute dintr-o perspectivă atât teologică, cât şi ştiinţifică. Demn de menţionat este faptul că odată cu partea teologică - ştiinţifică se insistă şi asupra laturii duhovniceşti. Prin această lucrare exegetică, Sfântul Vasile ne face să înţelegem mai bine creaţia, dar, în acelaşi timp, să pătrundem şi sensul ei duhovnicesc. Sfântul Grigorie de Nazianz vorbeşte în termeni laudativi despre Hexaemeronul Sfântului Vasile: *"Când pun mâna pe Hexaemeronul lui şi citesc cu glas tare, mă simt mai aproape de Creatorul, încep a pricepe temeiurile creaţiei, admir pe Creator mai mult decât mai înainte"*[3].

Omiliile la Hexaemeron, în număr de 9, au fost rostite înainte de anul 370, când era preot, într-o săptămână din Postul Mare, în unele zile predicând şi de două ori pe zi, dimineaţa şi seara. Omiliile cuprind descrieri minunate ale puterii creatoare a lui Dumnezeu şi ale frumuseţilor naturii. Citind acest Comentar, cititorul nu ştie ce trebuie să admire mai mult: bogatele cunoştinţe ale Sfântului Vasile, care cuprind întreaga filosofie a antichităţii cu toate teoriile ei despre geneza lumii, temeinicia argumentelor scripturistice şi raţionale cu care combate aceste teorii şi prezintă concepţia creştină despre creaţie, sau dragostea sa pentru Creator, pe Care-L preamăreşte pentru frumuseţile create de El în lumea aceasta.

Această lucrare a avut o mare influenţă asupra contemporanilor; o dovedeşte faptul că Sfântul Ambrozie o imita în Hexaemeronul său, iar la 20 de ani de la moartea Sfântului Vasile, Eustaţie traducea Hexaemeronul în limba latină[4]. În limba română s-au făcut mai multe traduceri, ultima fiind cuprinsă în volumul *"Sfântul Vasile cel Mare"*, colecţia *"Părinţi şi Scriitori Bisericeşti"*[5].

---

[3] **Ibidem.**

[4] Arhid. prof. C. Voicu, **Învăţătura despre creaţie la Sfântul Vasile cel Mare,** în volumul omagial "Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvârşirea sa", în colecţia Bibiioteca teologică, Bucureşti, 1980, p. 72.

[5] "Ieromonahul şi didascălul Ilarion, în Sfânta Mănăstire Neamţul (BAR, Ms. 3094, f. 1-279, V, anul 1782) în **Studiu Introductiv** p. 35 la Sf. Vasile cel Mare, **Scrieri, partea întâia**, traducere Pr. D. Fecioru, Edit. Instit. biblic şi de misiune al BOR, Bucureşti, 1986, 649 p.; "Rafail smeritul monah din soborul stareţului Paisie" (BAR, Ms. 1458, f. 1-230, anul 1805) în **op. cit**; Samuil Micu Clain (BARC, Ms. 415, f. 23-24, se păstrează numai un fragment) în **op. cit.**; de Mitropolitul Grigorie Dascălul care a revizuit traducerea lui Ilarion Dascălul (CGD, f. 1-46 u) în **op. cit.**; de arhim. Sofronie Garboschi (BMN, Ms. 198, f. 1 - 197, anul 1847) în **op. cit**; de Pr. I. Avramescu (MMS, 55 (1979), 362 - 376, 543 - 554, 716 - 726, 56 (1980), 110 - 128) în **op. cit.**; au fost publicate şi fragmente (vezi notele 93, 94, 95 şi 96) în **op. cit.**

*

Înainte de abordarea propriu-zisă a acestei teme, apreciem ca fiind necesare câteva consideraţii generale privitoare la această scriere (Hexaemeron), prima de acest fel în istorie. Prin învăţătura sa despre creaţie, Sfântul Vasile cel Mare caută să-i apere pe ascultătorii săi de rătăcirile sectare şi păgâne, aprofundând doctrina creştină. El arată că *"numai cele relatate de Moise se bazează pe adevăr, în timp ce celelalte sunt născociri iraţionale"*[6].

El prezintă crearea simultană a elementelor materiei şi organizarea ei în decursul celor 6 zile cosmogonice. În consens cu ceilalţi Sfinţi Părinţi, Sfântul Vasile combate concepţiile şcolilor ioniană şi atomistă, care puneau la începutul lumii elemente iraţionale; el urmează învăţăturii biblice, potrivit căreia lumea e creată de Dumnezeu, stabilind totodată (contrar lui Platon şi neoplatonicienilor) că lumea aceasta a fost creată din nimic, arătând în acelaşi timp iraţionalitatea faptului de a cugeta materia ca preexistentă creaţiei şi coeternă cu Dumnezeu. Potrivit concepţiei Sfântului Vasile, lumea nu este din veci, ci a fost creată în timp, fiind permanent sub ochiul proniator al Creatorului. În Omiliile sale, Sfântul Vasile prezintă o viziune creştină despre lume, în contrast cu vechile credinţe păgâne şi cu noile învăţături maniheice, înfăţişând puterea creatoare a lui Dumnezeu[7].

Sfântul Vasile cel Mare a folosit ştiinţa timpului fără să recurgă în mod abuziv la mister, la atotputernicia lui Dumnezeu. În acest sens, cu toate că ar fi fost firesc să afirme că numai cosmologia lui Moise este cea adevărată, întrucât este de origine divină, el foloseşte raţionamente logice.

Astfel, în primele Omilii s-a inspirat mai ales din operele platonice şi neoplatonice (arătând că, deşi materială, lumea este bună şi plină de frumuseţe, frumuseţe şi armonie care se manifestă în întreaga creaţie), din lucrările lui Aristotel (atunci când vorbeşte despre cosmologie, geografie sau istorie naturală), din gândirea stoicilor (în ceea ce priveşte preponderenţa focului în univers şi acţiunea sa mistuitoare la sfârşitul lumii)[8]. Pe lângă influenţele menţionate, autorul Hexaemeronului a cunoscut şi folosit comentariile la Facere ale lui Filon, Teofil de Antiohia şi Origen. Dacă este adevărat că Sfântul Vasile s-a inspirat din ştiinţa vremii, tot atât de adevărat este că el a făcut uz în mare măsură de propriile sale cunoştinţe de fizică şi istorie naturală.

---

[6] Ausgewählte Scrifter des hl. Basilius des Großen Bischofs von Cäsarea und Kirchenlehres, nach dem Urtext übersetzt, Kempten, 1875, p. 19, apud arhid. Prof. C. Voicu, **op. cit.** p. 71.

[7] **Ibidem**, p. 71.

[8] **Ibidem**, p. 74-75.

Această lucrare (Hexaemeronul) poate fi abordată din diverse puncte de vedere. În cele ce urmează însă, ne vom opri la ideile generale şi, acolo unde este cazul, vom sublinia mesajul duhovnicesc al omiliilor. Acesta este de altfel şi scopul lucrării marelui capadocian. În acest sens, putem afirma cu toată tăria că, deşi Sfântul Vasile a folosit în opera sa informaţii de ordin filozofic şi ştiinţific, el urmăreşte ca abordarea sa să aibă un profund caracter teologic şi moral, bazându-se pe o solidă fundamentare biblică.

OMILIA I

Această omilie este dedicată cuvintelor: *"La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul"*. Sfântul Vasile arată că expresia *"la început"* are menirea de a sublinia faptul că lumea are un început, împotriva părerii celor care socoteau că n-ar avea început. Cuvintele următoare, *"a făcut"*, vor să arate că ceea ce Dumnezeu a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a Lui[9]. În concepţia Sfântului Vasile aceste cuvinte mai arată, pe de o parte, că cele ce nu se văd nu înseamnă că sunt fără început, ci, doar că ele scapă simţurilor noastre, iar pe de altă parte, că tot ceea ce are început are şi un sfârşit. Vrednică de subliniat este constatarea pe care marele ierarh o face cu privire la cei care se ocupau cu astronomia, care *"împart bolta cerului şi a ciclului zodiac în mii şi mii de părţi, observă cu precizie răsăritul, oprirea şi apusul stelelor, deci au o bogată ştiinţă, însă o singură ştiinţă le lipseşte, aceea de a înţelege pe Dumnezeu, Creatorul nostru"*. Sfântul Vasile arată apoi că vorbindu-se numai despre cer şi pământ nu înseamnă că Dumnezeu n-a mai creat şi alte elemente, cum ar fi de pildă: focul, apa, aerul, etc., ci, precizează marele ierarh, cele două extreme le presupun pe celelalte şi *"n-ar fi de folos pentru zidirea Bisericii să ne ocupăm de ele"*[10]. Ca o concluzie la cea dintâi omilie, Sfântul Vasile zice: *"Nu trebuie să ne punem întrebări în legătură cu fiinţa cerului, a pământului, a modului cum există, care este temelia lor, cum apa din jurul pământului, care este curgătoare şi se îndreaptă spre locurile înclinate, stă suspendată şi nu se revarsă nicăieri. Din toate acestea trebuie să vedem puterea creatoare şi susţinătoare a lui Dumnezeu"*[11].

---

[9] Sfântul Vasile cel Mare, **Omilii la Hexaemeron** (Sfântul Vasile cel Mare, **Scrieri**, partea întâia, în col. P.S.B. vol. 17, Bucureşti, 1986, p. 75).

[10] **Ibidem**, p. 79.

[11] **Ibidem**, p. 81.

OMILIA A II-A

Această omilie Sfântul Vasile o rostește tâlcuind cuvintele *"Pământul era nevăzut şi netocmit"*. Prin *"netocmit"*, el înțelege că pământul nu odrăslise încă plante, pomi, etc., iar *"nevăzut"* semnifică fie că nu exista încă omul pentru a-l vedea, fie înseamnă că pământul era acoperit de apă, astfel încât acesta nu s-ar fi văzut. El arată că Dumnezeu a făcut lumea odată cu forma şi materia, cea din urmă existând din momentul creării ei. Celor care afirmau că materia, fiind nefăcută, este de aceeaşi cinste cu Dumnezeu şi deci, implicit, materia trebuie să fie învrednicită de aceeaşi prețuire, exegetul Facerii le răspunde clar: *"Acest mod de a judeca se datorează slăbiciunii firii omeneşti, anume de a judeca cele dumnezeieşti după criterii omeneşti"*. În continuare se arată că Atoatecreatorul, la creație, a folosit un anume "plan de acțiune", în sensul că, înainte de a crea cele ce se văd, a adus la existență cele ce nu se văd şi, totodată, a hotărât cum trebuie să fie lumea. Astfel, cerului i-a rânduit o natură potrivită cerului, iar formei pământului i-a dat o substanță proprie şi trebuincioasă lui. Sfântul Vasile spune că: *"A unit într-o singură unitate şi armonie întreaga lume, alcătuită din diferite părți"*.

Întunericul care era deasupra pământului se explică prin faptul că lumina încă nu fusese făcută. Ce înseamnă cuvintele *"Duhul Se purta deasupra apelor"*? După autorul omiliilor la Hexaemeron, Duhul pregătea apele pentru naşterea vieții, de aici rezultând puterea creatoare a Duhului[12].

Şi a zis Dumnezeu: *"Să fie lumină!"*. Şi a fost lumină. Apoi Dumnezeu a despărțit lumina de întuneric, ceea ce înseamnă că starea lumii, înainte de crearea luminii, nu era noaptea, ci întunericul; noapte a numit Dumnezeu întunericul atunci când l-a despărțit de zi[13].

OMILIA A III-A

În această omilie, autorul vorbeşte despre *"tărie"*. Prin *"tărie"* se înțeleg cele ce au o tărie covârşitoare. Sfântul Vasile nu aseamănă tăria cu nici una din materii, deoarece, după el, asta ar însemna *"a fi copil şi a avea mintea uşoară"*. Rolul acestei *"tării"* este de a despărți apele de ape. La întrebarea de ce era nevoie de atât de multă apă, Sfântul Vasile răspunde: pentru a domina puterea focului, în sensul de a nu se usca pământul din cauza căldurii.

---

[12] **Ibidem**, p. 92.

[13] **Ibidem**, p. 95.

OMILIA A IV-A

Această omilie are ca temă formarea mării şi a uscatului. Ierarhul capadocian arată că pământul e compus din cele 4 elemente, fiecare din ele având o însuşire specifică (pământul - uscăciunea, aerul - umiditatea, apa - răceala, iar focul - căldura). Aceste însuşiri specifice se întrepătrund şi, datorită afinităţii care există între diferitele elemente, se produce materialul variat al diverselor corpuri compuse. La versetul *"Să se adune apele"*, autorul omiliei pune unele întrebări, din răspunsul cărora să se poată vedea măreţia şi atotputernicia Creatorului:

"- Cine este cel care împinge apa aceasta din sânul pământului?

- Cine o sileşte să meargă înainte?

- Ce fel sunt vistieriile din care porneşte?

- Care este locul spre care se grăbesc?

- Cum se face că izvoarele acestea nu încetează să curgă, iar locurile spre care se duc nu se umplu?"

Aceste întrebări nu sunt nici pur retorice, nici nu sunt puse cu scopul de a li se da un răspuns ferm. Sigur, poate chiar ştiinţa din vremea Sfântului Vasile — cu atât mai mult cea din ultimele veacuri — a dat un răspuns la ele. Însă intenţia autorului este aceea de a scoate în evidenţă minunatele efecte ale lucrării lui Dumnezeu. Căci ce este mai uşor (şi propriu omului) să înţeleagă efectul sau să-l determine? Aşadar, scopul întrebărilor este acela de a arăta că Dumnezeu este "Cel Care pe toate le pune în mişcare", este atotputernic şi pantocrator.

La toate întrebările acelaşi răspuns: Datorită acelui dintâi glas!

Sfântul Vasile arată mai departe cum apa, deşi are tendinţa de a se scurge spre locurile adânci, s-a adunat în mări abia la porunca lui Dumnezeu. Înainte ca Dumnezeu să poruncească adunarea apelor, El a creat locul destinat acestui scop. Când vorbeşte de frumuseţea mării, de faptul că e *"bună"*, nu a spus Atoateţiitorul aceasta pentru că era plăcută vederii, ci pentru că îşi împlinea scopul specific dat ei în întregul plan divin[14]. Frumuseţea mării nu ţine numai de farmecul aparent al ei, ci şi de utilitatea ei - fiind izvorul comun al umidităţii globului pământesc - precum şi pentru faptul că leagă părţile cele mai îndepărtate ale pământului şi înlesneşte navigaţia marinarilor, etc.[15].

---

[14] **Ibidem**, p. 112, 117.

[15] Arhid. prof. C. Voicu, **op. cit.**, p. 87.

OMILIA A V-A

Omilia a V-a tratează despre odrăslirea pământului. Sfântul Vasile arată că această lucrare a pământului a fost posibilă după ce pământul s-a odihnit şi a fost despovărat de greutatea apei, când a primit porunca şi puterea de a naşte şi a rodi. El arată că, pentru a nu socoti că soarele este cauza celor ce răsar din pământ, Dumnezeu a dat această podoabă pământului înainte de facerea soarelui[16]. Pentru Sfântul Vasile, iarba şi florile care acoperă pământul nu au numai rostul de a împodobi pământul, ci, în acelaşi timp, ele sunt şi un tablou viu, care ne arată că toate cele create de Dumnezeu, inclusiv omul, sunt supuse trecerii. Astfel, Sfântul Vasile zice: *"Vreau să rămână în tine şi mai puternică minunea creaţiei, pentru ca, oriunde te-ai găsi şi lângă orice fel de plantă te-ai afla, să-ţi aduci aminte cu tărie de Creator. Când vezi un fir de iarbă verde şi o floare, să te duci cu mintea la firea omenească, aducându-ţi aminte de imaginea înţeleptului Isaia, care a spus că «tot trupul este ca iarba şi toată slava omului, ca floarea ierbii» (Isaia 40, 6)"*. Şi - continuă Sfântul Vasile - *"puţinii ani ai vieţii, bucuria cea scurtă şi veselia fericirii omeneşti au găsit în cuvintele profetului o preafrumoasă icoană. Astăzi trupul îţi este înfloritor şi plin de carne din pricina desfătării; faţa ţi-i rumenă că eşti în floarea vârstei; eşti zdravăn şi puternic, iar când te porneşti, nu ţi se poate nimeni împotrivi; mâine, tot tu, eşti vrednic de milă, fie vestejit de vreme, fie istovit de boală"*[17].

Sfântul Vasile arată că fiecare plantă are rostul ei, *"nici una din ierburile făcute de Dumnezeu nu-i de prisos, nu-i nefolositoare: sau dau hrană uneia dintre necuvântătoare, sau sunt descoperite de ştiinţa medicală pentru vindecarea bolilor noastre"*[18].

O remarcă demnă de subliniat, şi pe care de altfel nu trebuie s-o pierdem din vedere, este cea în legătură cu trandafirul care, iniţial, după Sfântul Vasile, era fără spini; mai târziu a fost adăugat spinul la frumuseţea florii *"ca să avem durerea aproape de veselia desfătării, spre a ne aduce aminte de păcat, din pricina căruia pământul a fost osândit să răsară spini"*[19].

Un alt exemplu din natură pe care-l foloseşte Sfântul Vasile, este cel al viţei de vie, deoarece Mântuitorul Însuşi S-a numit viţă. *"Ţi-i de ajuns să te uiţi la viţa de vie [...] ca să-ţi aduci aminte de firea ta. Îţi aminteşti negreşit de comparaţia făcută de Domnul! Domnul S-a numit pe Sine viţă,*

---

[16] Sf. Vasile cel Mare, **op. cit.**, p. 119.

[17] **Ibidem**, p. 121.

[18] **Ibidem**, p. 123.

[19] **Ibidem**, p. 125.

pe Tatăl lucrătorul (Ioan 15, 1), iar pe cei sădiţi prin credinţă în Biserică, pe fiecare din noi, i-a numit mlădiţe (Ioan 15, 5); pe toţi ne cheamă să aducem rod bogat, ca nu cumva, osândiţi fiind ca nefolositori, să fim daţi focului (Ioan 15, 2-6)"[20]. Autorul comentariului dă şi alte exemple din Sfânta Scriptură în care se vorbeşte tot de vița de vie: *«Vie s-a făcut iubitului, în pisc, în loc gras»* (Isaia 5, 1); şi *«Vie a sădit şi a împrejmuit-o cu gard»* (Matei 21, 23). El arată că Sfânta Scriptură numeşte «vie» sufletele oamenilor, în jurul cărora a pus gard, adică poruncile dumnezeieşti şi paza îngerilor: *«Străjui-va îngerul Domnului împrejurul celor ce se tem de El»* (Psalmul 33, 7). Apoi, Dumnezeu a înfipt în jurul nostru ca nişte araci, în Biserică, *«întâi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învăţători»* (I Corinteni 12, 28)[21]. De la cârceii viței de vie - ne îndeamnă Sfântul Vasile - să învăţăm să ne ţinem strâns unii de alţii prin legăturile dragostei şi *"să tindem mereu spre înălţime"*. Asemeni viței de vie agăţătoare *"să ne urcăm spre culmile celor mai înalte virtuţi"*. În continuare, el spune că asemenea viței de vie *"Dumnezeu cere apoi de la noi să primim a fi săpaţi; iar sufletul este săpat atunci când leapădă grijile lumeşti, care sunt poveri pe inimile noastre"*[22]. O importantă pildă pentru viaţă trebuie să învăţăm de la măslin. În acest sens, Sfântul Vasile ne adresează exemplul biblic *«Să fii ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu»* (Psalmul 51, 7), arătând şi înţelesul versetului citat: *"Să nu-ţi pierzi niciodată nădejdea, ci să ai totdeauna, prin credinţă înfloritoare, mântuirea. Aşa vei imita acest pom care e totdeauna verde şi te vei lua la întrecere cu el în facerea de roade, dând din belşug milostenie în orice vreme"*[23].

OMILIA A VI-A

În această omilie, Sfântul Vasile interpretează referatul biblic din ziua a IV-a, anume despre crearea luminătorilor. El arată că ziua şi noaptea existau mai înainte, acum însă, prin aceşti luminători, se marchează despărţirea lor. Prin contemplarea lor, omul este condus la adorarea lui Dumnezeu şi la închipuirea frumuseţii pregătite celor aleşi ai Săi. *"Dacă aceasta este frumuseţea lucrurilor văzute, cum să ne închipuim frumuseţea lucrurilor nevăzute?"*. Şi *"dacă acestea sunt lucrurile bune ale timpului,*

---

[20] **Ibidem**, p. 125 - 126.

[21] **Ibidem**, p. 126.

[22] **Ibidem**, p. 126.

[23] **Ibidem**, p. 126.

cum vor fi cele ale veşniciei? Dacă măreția cerului întrece măsura înțelegerii omeneşti, care minte va putea pricepe natura celei veşnice?"[24].

Dacă la început s-a adus la existență natura luminii, acum, corpul acesta ceresc a fost menit să fie vehiculul luminii întâi-născute: *"după cum altceva este focul şi altceva lampa - focul are puterea să lumineze, iar lampa este făcută să lumineze pe cei care au nevoie de lumină - tot aşa şi acum au fost creați luminătorii, ca să fie vehicule ale acelei lumini prea curate, adevărate şi nemateriale"*. Pentru o mai bună înțelegere a acestei distincții, Sfântul Vasile citează un text din Noul Testament, din care, totodată, reiese şi sensul duhovnicesc al luminii: *"După cum apostolul spune că unii sunt luminători în lume (Filipeni 2, 15), dar alta este Lumina cea adevărată (Ioan 1, 9) a lumii, la care participând sfinții au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvindu-le de întunericul neştiinței, tot aşa şi acum, Creatorul universului, încărcând soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii"*.

Concluzia Sfântului Vasile este clară: lumina şi corpul încărcat de lumină sunt deosebite prin fire, dar unite prin puterea Creatorului. Prin aceste imagini, Sfântul Vasile ne determină să ne imaginăm frumusețea şi măreția primei noastre cetăți din rai. În aceeaşi omilie, autorul vorbeşte despre zile, mărimea lor, anotimpuri, iar în ultimul capitol despre influența lunii asupra schimbărilor atmosferice. Pentru Sfântul Vasile, schimbarea fazelor lunii are şi un sens duhovnicesc. El spune despre aceasta că Atoatefăcătorul *"a vrut să ne dea învățături despre cele cu privire la noi prin fazele lunii; iar noi, luând cunoştință de grabnica schimbare a celor omeneşti, să nu ne îngâmfăm când ne merge bine în viață, nici să ne lăudăm cu puterea, nici să ne mândrim cu bogăția cea nestatornică, ci să disprețuim trupul care suferă schimbări şi să ne îngrijim de suflet, de bunul cel nemişcător"*[25].

OMILIA A VII-A

Omilia aceasta tratează despre crearea târâtoarelor. Marele Părinte al Bisericii spune că după ce pământul şi-a primit podoaba lui, cerului i s-au dat ca podoabă stelele şi luminătorii, rămăsese ca şi apele să dobândească podoaba lor. O importanță deosebită este acordată ideii potrivit căreia, odată cu porunca, apele au primit şi capacitatea de a naşte. Aşa cum precizează Sfântul Vasile, acum, pentru întâia oară, a fost creată o ființă vie, înzestrată

---

[24] **Ibidem**, p. 132.

[25] **Ibidem**, p. 144.

cu simţire. Cu o deosebită precizie descrie autorul omiliilor forma târâtoarelor, precum şi modul lor de viaţă.

Sfântul Vasile se foloseşte de exemplul peştilor pentru a învăţa cum trebuie să trăim noi, oamenii. El spune că cei mai mulţi peşti se mănâncă unii pe alţii, şi anume cel mai mic este hrana celui mai mare, însă, după cum se întâmplă uneori, peştele care a înghiţit un peşte mai mic devine pradă altuia, iar atunci ajung împreună în pântecele celui din urmă. Şi de aici învăţătura Sfântului Vasile: *"Ce altceva, oare, facem noi, oamenii, când împilăm pe cei săraci? În ce se deosebeşte de peştele cel din urmă omul care, prin lacoma lui iubire de bogăţie, îi bagă pe cei slabi în sânurile nesăţioase ale lăcomiei lui? Un om a luat acelea pe care le avea săracul; dar tu, înghiţindu-l pe acela, ţi-ai făcut din bogăţia lui bogăţia ta. Făcând această nedreptate mai nedrept te-ai arătat şi mai lacom decât lacomul"*[26]. Dar exemplul ierarhului nu se opreşte aici, ci continuă cu o avertizare: *"Vezi să nu te aştepte şi pe tine acelaşi sfârşit ca şi pe peşti: undiţa, sau vârşa, sau mreaja. Că negreşit şi noi, dacă vom face multe nedreptăţi, nu vom scăpa de osânda cea din urmă"*[27].

Pentru a arăta pe de o parte atotînţelepciunea Creatorului, iar pe de altă parte pentru a zugrăvi în ochii oamenilor un exemplu de convieţuire, Sfântul Vasile descrie comportamentul necuvântătoarelor, al peştilor, despre care el spune: *"sunt peşti care merită să fie imitaţi"*, iar pentru a-şi argumenta afirmaţia zice: *"Cum se face că fiecare neam de peşti, după ce i s-a dat locul lui propriu, nu intră peste alte neamuri, ci locuieşte în propriile lui hotare?"* Şi continuă: *"Peştii n-au geometrie, care să le împartă locuinţele, nu sunt împrejmuiţi cu ziduri; nu sunt hotărniciţi cu pietre de hotar, ci singuri şi-au luat locul care îi este de folos fiecăruia. Golful acesta hrăneşte cutare neamuri de peşti, celălalt altele; unele golfuri sunt pline de peşti, altele goale. Nici un munte cu vârfurile lui ascuţite întinse în sus nu-i desparte, nici râul care să le taie trecerea, ci o lege a naturii distribuie în chip egal şi drept locuinţa de care are nevoie fiecare neam de peşti"*[28].

Concluzia Sfântului Vasile este laconică, dar precisă: *"Peştele nu se împotriveşte legii lui Dumnezeu, iar noi oamenii nu suferim învăţăturile cele mântuitoare!"*[29]. Raţiunea pe care oamenii au primit-o de la crearea lor trebuie pusă sub lucrarea Sfântului Duh, căci dacă nu lucrăm sub impulsul legii morale naturale, ajungem sub nivelul celor necuvântătoare: *"Dacă cele*

---

[26] **Ibidem**, p. 150.

[27] **Ibidem**, p. 150.

[28] **Ibidem**, p. 151.

[29] **Ibidem**, p. 152.

necuvântătoare născocesc şi-şi găsesc mijloace pentru mântuirea lor, dacă peştele ştie ce trebuie să aleagă şi de ce trebuie să se ferească, ce vom spune noi cei înzestrați cu rațiune, cei instruiți de lege, cei îndemnați de făgăduințe şi înțelepțiți de Duhul, când rânduim viața noastră mai fără de minte decât peştii? Ei ştiu să se îngrijească pentru viitor, iar noi, pentru că nu nădăjduim în viitor, ne cheltuim dobitoceşte viața în plăceri. Peştii străbat atâtea noianuri de ape, ca să găsească un oarecare folos; dar tu ce poți spune, tu, care trăieşti în trândăvie? Că trândăvia este început al facerii de rău. Nimeni să nu dea vina pe neştiință! Este sădită în noi o lege naturală, care ne arată să ne apropiem de bine şi să ne depărtăm de cele ce ne vatămă"[30].

OMILIA A VIII-A

Penultima omilie face referire la *"cele zburătoare şi despre cele din apă"*. La începutul acestei omilii, Sfântul Vasile arată că pământul şi-a primit podoaba ca urmare a poruncii divine creatoare. Dar - precizează autorul - odată cu porunca, Dumnezeu a dat pământului şi puterea de a scoate din sânurile lui făpturi vii. O distincție interesantă face autorul omiliilor între porunca dată apelor: «*Să scoată apele târâtoare cu suflete vii*» (Facerea 1, 20) şi cea dată pământului «*Să scoată pământul suflet viu*», anume aceea că firea celor ce înoată în apă participă mai nedesăvârşit la viață decât viețuitoarele de pe uscat.

"Cuvântul Scripturii ne arată oarecum că la viețuitoarele din apă viața trupească conduce mişcările sufleteşti, pe când la vietățile de pe uscat, a căror viață este mai desăvârşită, sufletul are întreaga conducere"[31]. Pentru a argumenta cele afirmate, autorul dă ca exemplu peştele şi cu asinul, arătând că *"peştele nu cunoaşte pe cel care îl hrăneşte; asinul, însă, recunoaşte glasul cu care este obişnuit"*.

Ca şi în celelalte omilii, Sfântul Vasile înfățişează un exemplu din lumea viețuitoarelor, de data aceasta negativ, din care omul, singura ființă rațională, creată după chipul lui Dumnezeu, să aibă de învățat: *"Care vietate din mare ar putea imita ranchiuna, mânia şi urgia continuă a cămilelor? O cămilă, bătută demult, păstrează amintirea bătăii vreme îndelungată şi se răzbună când găseşte prilejul. Ascultați, voi ranchiunoşilor, voi care socotiți virtutea ținerii de minte a răului, cu cine vă asemănați când păstrați*

---

[30] **Ibidem**, p. 153.

[31] **Ibidem**, p. 158.

supărarea pe vecini, ca pe o scânteie ascunsă în cenuşă, până când găsiţi prilej, ca să vă aprindeţi mânia ca pe o flacără"[32].

Cât priveşte sufletul animalelor, Sfântul Vasile precizează că sufletul animalului este pământesc. Cum ajunge la această concluzie? El porneşte în argumentaţia sa de la cuvântul Scripturii care zice că *«sângele este sufletul oricărui animal»* (Levitic 17, 11), arătând că *"sângele, când se încheagă, se preface în carne; iar carnea, când se strică, se desface în pământ; urmează, deci, că sufletul animalului este pământesc"*[33].

Merită să fie subliniată legătura pe care Sfântul Vasile o face între suflet, sânge şi carne pe de o o parte, şi pământ pe de altă parte: *"Acum întoarce-te iarăşi de la pământ la carne, de la carne la sânge, şi de la sânge la suflet şi vei găsi că pământul este sufletul animalelor"*[34]. Faptul că referatul biblic vorbeşte în acelaşi verset de peşti şi de păsări dezvăluie înrudirea care există între ele. În continuare, ierarhul exeget descrie o parte dintre aceste vieţuitoare, cu însuşirile lor specifice.

Sfântul Vasile, în urma descrierii unor peşti şi a unor păsări, ne recomandă următoarea învăţătură: *"Ei bine, purtarea de grijă, pe care Dumnezeu a legiuit-o peste cele necuvântătoare, să te îndemne să-I ceri lui Dumnezeu cele spre mântuire!"*. Şi mai departe se întreabă: *"Ce minune n-ar face, oare, Dumnezeu pentru tine, care ai fost făcut după chipul Lui, când, pentru o pasăre atât de mică, porunceşte mării celei întinse şi înfricoşătoare să se stăpânească şi să se liniştească în mijlocul iernii?"*[35].

La fel de interesante sunt şi descrierile unor păsări, de la care, de asemenea, se dovedeşte că avem de învăţat. Aşa sunt, de pildă: turturica, care, după despărţirea de soţul ei, rămâne singură, refuzând orice altă însoţire, ea fiind, astfel, model pentru femeile văduve; cioara, este zugrăvită ca model de iubire faţă de pui, în contrast cu vulturul, care dacă are doi pui pe unul îl aruncă.

Dar cel mai important exemplu, pe care autorul îl înfăţişează, este cel al unor păsări care nu au nevoie *"de împreunare cu bărbăţuşii ca să nască"*. Vulturul, zice Marele Vasile, de multe ori naşte *"fără să se împreuneze şi încă până la vârstă foarte înaintată"*. Acest exemplu îl dă autorul Hexaemeronului, scoţând în evidenţă, că dacă Dumnezeu a rânduit să se întâmple asemenea lucruri în lumea păsărilor, cu atât mai mult în planul mântuirii oamenilor se pot întâmpla lucruri mult mai mari şi minunate:

---

[32] **Ibidem**, p. 158.

[33] **Ibidem**, p. 159.

[34] **Ibidem**, p. 159.

[35] **Ibidem**, p. 164.

"Notează-mi aceasta din istoria păsărilor, pentru ca atunci când vei vedea pe cineva că râde de taina noastră, spunând că este cu neputință şi peste fire să nască o fecioară, păzindu-şi neîntinată fecioria, tu atunci să-ți aduci aminte că Cel Care a binevoit «în nebunia propovăduirii să mântuiască pe cei ce cred» (I Corinteni 1, 21) a luat-o înainte şi ți-a dat în natură nenumărate temeiuri de a crede în minuni"[36].

În continuare, Părintele capadocian arată că toate cele create: cerul înfrumusețat, pământul împodobit, marea îmbogățită cu viețuitoarele ei şi văzduhul plin de păsările care zboară prin el, au fost aduse prin porunca lui Dumnezeu dintru neființă întru ființă, şi în toate trebuie să vedem înțelepciunea Creatorului şi să-L admirăm fără încetare.

Noaptea are păsările ei, ziua, asemenea. Şi după ce descrie însuşirile unora, ca o concluzie, Sfântul Vasile afirmă cu admirație: *"Dumnezeul nostru n-a creat nimic de prisos şi nici n-a lăsat vreo lipsă din cele de neapărată trebuință"*[37].

În ultima parte a acestei omilii, se aduc noi exemple din lumea viețuitoarelor, pentru a învăța lucruri duhovniceşti: *"Ce spuneți voi, care nu credeți în cele spuse de Pavel despre schimbarea noastră la învierea cea de obşte (I Corinteni 15, 35-50), când vedeți că multe din vietățile ce zboară în aer îşi schimbă forma lor?"* În sprijinul acestei afirmații, aduce un exemplu practic: viermele indian, purtătorul de corn: *"Acest vierme, spune Sfântul Vasile, se schimbă mai întâi în omidă, apoi cu trecere de vreme se preface în bondar; dar nu rămâne nici în această formă, ci se întraripează cu aripi moi şi late"*[38].

OMILIA A IX-A

Cea din urmă omilie se intitulează *"Despre cele de pe uscat"*. Chiar de la începutul acestei omilii, Sfântul Vasile reaminteşte (ascultătorului) cititorului puterea creatoare a cuvântului lui Dumnezeu: *"Gândeşte-te la cuvintele lui Dumnezeu, care străbat creația! Au început de atunci, de la facerea lumii, şi lucrează şi acum şi merg mai departe până la sfârşitul lumii"*[39].

Importantă este şi observația potrivit căreia *"Această poruncă a rămas statornică în pământ şi nu încetează să stea în slujba Creatorului. Unele*

---

[36] **Ibidem**, p. 165.

[37] **Ibidem**, p. 167.

[38] **Ibidem**, p. 168.

[39] **Ibidem**, p. 171.

vieţuitoare sunt aduse la existenţă prin naştere din cele care existau mai înainte, iar altele încă şi acum se nasc chiar din pământ"[40].

În capitolul al doilea al acestei omilii, marele teolog face o paralelă foarte interesantă între vieţuitoarele de pe pământ şi om, pe care-l numeşte *"sadul cel ceresc"*. Pentru frumuseţea exemplului şi pentru profunzimea învăţăturii, redăm în întregime paragraful amintit: *"Animalele cele de pe pământ privesc spre pământ; dar omul, sadul cel ceresc, se deosebeşte de animale atât prin forma alcătuirii lui trupeşti, cât şi prin vrednicia sufletului său. Cum este forma animalelor cu patru picioare? Capul le este plecat spre pământ, privesc spre pântece şi urmăresc să-i facă pântecelui cu orice chip plăcere. Capul tău, însă, este ridicat spre cer; ochii tăi privesc cele de sus. Că dacă vreodată te faci de râs prin patimile trupului, slujind trupului şi celor de sub pântece, te-ai alăturat dobitoacelor celor fără de minte şi te-ai asemuit lor (Psalmul 48, 12). Altă grijă îţi este de cuviinţă ţie! Să cauţi cele de sus, unde este Hristos! (Coloseni 3, 1). Să-ţi fie mintea mai presus de cele pământeşti! Să-ţi rânduieşti viaţa după forma pe care ţi-a dat-o Dumnezeu! În ceruri să-ţi fie vieţuirea! (Filipeni 3, 20). Patria ta cea adevărată este Ierusalimul cel de sus (Evrei 12, 22). Cetăţenii şi compatrioţii tăi sunt cei întâi-născuţi înscrişi în ceruri (Evrei 12, 23)"*[41].

Sfântul Vasile precizează şi faptul că sufletele vieţuitoarelor care nu au darul vorbirii se deosebesc totuşi între ele printr-o însuşire specifică. Ca şi în celelalte omilii, Sfântul Vasile, vorbind de însuşirile necuvântătoarelor, ne îndeamnă să fim cu mare luare aminte la viaţa noastră, în vederea mântuirii sufletelor: *"Dacă ne gândim cât de mare este la aceste animale grija pe care, în chip firesc, o au de viaţa lor, nu învăţată de la cineva, atunci vom fi îndemnaţi sau să ne păzim pe noi înşine şi să purtăm grijă de mântuirea sufletelor noastre, sau să ne osândim şi mai mult, când vedem că nu imităm nici animalele necuvântătoare"*[42].

Referindu-se la prevestirile pe care le fac animalele despre schimbarea vremii, autorul arată că acest lucru demonstrează că animalele se află sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi că au un simţ al viitorului. Din aceasta trebuie să învăţăm *"să nu ne topim pentru viaţa de aici, ci toată râvna noastră să ne fie pentru veacul ce va să fie"*. Furnica, de asemenea, este zugrăvită de Sfântul Vasile ca purtătoare a unui mesaj eshatologic: *"Luând, omule, pildă de la furnică, nu te vei osteni pentru tine şi nu-ţi vei depozita, oare, în viaţa de aici odihnele veacului ce va să fie?"*[43].

---

[40] **Ibidem**, p. 171

[41] **Ibidem**, p. 172.

[42] **Ibidem**, p. 173.

[43] **Ibidem**, p. 172.

Descriind varietatea viețuitoarelor şi mulțimea însuşirilor lor, Sfântul Vasile repetă cuvintele rostite de împăratul şi proorocul David *"Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne! Toate întru înțelepciune le-ai făcut"*(Psalmul 103, 25).

Analizând însuşirile viețuitoarelor, diversitatea şi specificul lor, autorul spune că acestea sunt o dovadă că firea lor poartă urmele înțelepciunii Celui Care le-a făcut şi că ele au fost aduse pe lume *"gata pregătite pentru paza mântuirii lor"*.

Înțelepciunea lui Dumnezeu se vede şi din aceea că animalele care se prind mai uşor nasc mai mulți pui, ca să nu să li se stingă neamul din pricina animalelor mâncătoare de carne, iar cele care mănâncă pe altele fac puțini pui.

Şi dacă există unele animale veninoase, aceasta nu trebuie să ne facă să cârtim împotriva Creatorului. Asta ar echivala cu a învinui pe pedagogul care pune ordine în uşurătatea tinereții. El arată că existența lor (a viețuitoarelor veninoase) sunt o dovadă de credință *"Ai încredere în Domnul? «Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi peste balaur» (Psalmul 90, 13). Prin credință, continuă el, vei avea puterea să calci peste şerpi şi peste scorpioni"*[44].

În finalul celei de-a noua omilii, Sfântul Vasile vorbeşte, pe scurt, despre crearea omului, arătând că el a fost făcut de întreaga Sfântă Treime după chipul lui Dumnezeu. Despre semnificația cuvintelor *"chip"* şi *"asemănare"*, marele ierarh capadocian spune că va vorbi cu altă ocazie.

*

Suntem la peste 16 secole de la rostirea Omiliilor la Hexaemeron. O distanță uriaşă în timp, dacă avem în vedere progresul ştiinței, tehnologiei şi civilizației. Cu toate acestea, în ceea ce priveşte creația, deşi s-au înregistrat progrese remarcabile, rămân încă multe taine. Şi aceste taine l-au făcut pe Henri Poincaré, marele om matematician şi fizician francez, să declare ştiința *"convențione şi ipoteză"*[45]. Asemenea lui, Ferdinand Brunetière, luând în considerare caracterul ipotetic al ştiinței şi neputința ei de a procura omului fericirea dorită, proclamă *"falimentul ştiinței"*[46]. În concluzie, în sens strict, *"chimiştii nu ştiu ce e materia, fizicienii nu ştiu ce*

---

[44] **Ibidem**, p. 177.

[45] Pr. Ilarion Felea, **Religia culturii**, Arad, 1994, p. 80.

[46] **Ibidem**.

e energia, biologii nu ştiu ce e viaţa"[47]. Cu siguranţă că ştiinţa va înregistra noi, rapide şi mari progrese, însă mereu vor rămâne taine la care cunoaşterea ştiinţifică nu va avea acces. Pentru că *"Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înţelegându-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire"* (Romani 1, 20). Cunoaşterea lumii, descifrarea tainelor ei, nu sunt scopuri în sine, ci omul, coroana creaţiei, trebuie să se folosească de toate cele existente, (fără a le exploata în mod abuziv), slăvind pe Ziditorul lor.

Asemenea Sfântului Vasile, mulţi, nenumăraţi oameni de ştiinţă, din toate ramurile ei, căutând să descifreze tainele creaţiei, L-au cunoscut pe Creator, aducând cuvinte de laudă atotputerniciei şi atotînţelepciunii Lui. Multe sunt lucrările care ne prezintă mari oameni de ştiinţă deveniţi profund credincioşi tocmai cercetând tainele universului. Dintre acestea amintim:

- Pr. dr. Ilarion Felea, **Religia culturii**, Arad, 1994;

- Irineu Mihălcescu, **Mărturii despre prezenţa şi intervenirea lui Dumnezeu în natură şi în istorie** (B.O.R. 10 (XXXIV), febr. 1911, B.O.R. 11 (XXXIV), ian. 1911);

- Idem, **Cunoaşterea lui Dumnezeu din studiul naturii neînsufleţite** (B.O.R. 8 (XXVIII) nov. 1909; B.O.R. 10 (XXXIII) ian. 1910);

- Idem, **Mărturia geologilor şi paleontologilor moderni în sprijinul religiei**, (Rev. Ortodoxă, an I, nr. 1/1912);

- Idem, **Religiozitatea marilor geologi şi paleontologi moderni ai Angliei, Franciei şi Elveţiei**, în Rev. Ortodoxă an I, nr. 3-4 dec. 1912 - ian. 1913 ş.a.

Prezentăm în continuare câteva citate din studiile menţionate, al căror rost este acela de a confirma în epoca modernă şi contemporană ceea ce Sfântul Vasile prezenta deja în sec. IV.

Marele astronom Mädler spunea: *"Un adevărat cercetător al naturii nu poate fi ateu; căci cine are prilej să privească aşa de adânc în atelierul lui Dumnezeu cum am privit eu, să admire nesfârşita Sa înţelepciune şi ordine veşnică, trebuie să-şi plece genunchii cu umilinţă în faţa rânduielii unui spirit mai înalt"*[48].

Marele chimist Justus von Liebig — în cuvântarea de deschidere a cursului de chimie vegetală din München 1865 — spunea: *"Lumea este Istoria atotputerniciei şi înţelepciunii unei Fiinţe nesfârşit superioare. Cunoaşterea naturii este calea către admirarea măreţiei Creatorului, ea ne dă adevăratele mijloace de percepere a înţelepciunii lui Dumnezeu.*

---

[47] **Ibidem**; vezi şi p. 81-82.

[48] I. Mihălcescu, **Mărturii despre prezenţa şi intervenirea lui Dumnezeu în natură şi în istorie**, p. 1178.

Fără cunoaşterea legilor naturale şi a fenomenelor naturii, spiritul omenesc nu izbuteşte să-şi facă o idee potrivită despre măreția înțelepciunii Creatorului, căci tot ceea ce își poate imagina închipuirea cea mai bogată şi cea mai înaltă cultură spirituală nu e decât clăbuc de săpun față de realitate"[49].

Naturalistul Oswald Heer sfârşeşte opera sa **Lumea străveche a Elveției** cu cuvintele: *"Cu cât pătrundem mai adânc în cunoaşterea naturii, cu atât mai mult ajungem la convingerea că numai credința într-un Creator atotputernic şi preaînțelept - Care a făcut cerul şi pământul după un plan întocmit din veci - poate dezlega enigmele firii şi ale vieții omeneşti. Prin urmare, nu numai inima omenească ne vorbeşte despre Dumnezeu, ci şi fizica"*[50].

Astronomul, fizicianul şi chimistul francez Jean-Baptise Biot face următoarea afirmație: *"Cu cât examinez mai mult ordinea universului, imensitatea sa şi toate minunile creațiunii, cu atât mai mult admir această rânduială admirabilă, dar cu atât mai puțin mă cred în stare de a o explica; aş îndrăzni chiar să spun, ceea ce am experimentat adesea, că explicațiunile imperfecte, raporturile false sau vagi pe care unii scriitori moderni vor să le prezinte ca armonii sublime, nicăieri nu se arată mai putrede în îndrăzneala lor şi mai de nimic decât în fața naturii. Când ai avut fericirea să cunoşti şi să simți adevăratele frumuseți pe care natura le înfățişează, eşti ispitit să socoteşti ca profanatori şi nelegiuiți pe cei care o desfigurează prin nedemnele lor travestiri"*[51].

Cel mai mare geolog al Americii James Dwigt Dana († 1895) spune: *"Niciodată natura nu zice ceva, iar înțelepciunea altceva"*. Iar manualul lui de geologie începe cu un cuvânt de laudă adusă lui Dumnezeu *"Care conduce toate către scopul lor şi sub a Cărui lege şi priveghere pământul îşi trăieşte istoria sa"* şi se încheie cu câteva observații asupra referatului biblic despre creație: *"Referatul Sfintei Scripturi este plin de gânduri profunde, cuprinse în schița pe care ne-o dă despre întregul plan al creației. El e în acelaşi timp adevărat şi dumnezeiesc, dă lămuriri, chiar şi pe prima pagină a Sfintei Cărți, atât despre Autorul creațiunii cât şi despre Cel care a insuflat cuvintele Sfintei Scripturi. Nu poate fi contrazicere reală între cele două cărți ale Autorului suprem. Amândouă sunt lăsate pentru ca omul să le cerceteze. Cea dintâi istoriseşte despre operele minunate ale lui*

---

[49] Zöckler, **Gotteszeugen in der Natur**, p. 159, apud I. Mihălcescu, **op. cit.**, p. 1179.

[50] Oswald Heer, **Die Urwelt der Schweiz**, p. 601, apud I. Mihălcescu, **op. cit.**, p. 1043.

[51] **Mélanges scientifique et litteraires**, vol. 11, apud I. Mihălcescu, **Cunoaşterea lui Dumnezeu...**", p. 116.

Dumnezeu, care încep din cel mai îndepărtat trecut şi ating punctul lor culminant în apariția omului. Cea de-a doua dă învățături despre raportul omului cu Făcătorul său şi vorbeşte de lucruri şi mai minunate în viitorul fără margini"[52].

*

Ca o concluzie la **Comentar la Hexaemeron**, putem spune că:

1. Sfântul Vasile a dovedit o complexă pregătire ştiințifică şi teologică în ceea ce priveşte crearea lumii şi a tuturor viețuitoarelor, diversitatea şi specificul însuşirilor lor.

2. În tot ceea ce ne înconjoară el vede lucrarea Creatorului atotînțelept, întreaga creație copleşindu-l. Dacă în unele omilii a încercat să descrie aspectele mai importante, şi de cele mai multe ori necunoscute, ale lucrărilor lui Dumnezeu, în finalul Comentarului spune numai: *"Cât s-au mărit lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut!"* (Psalmul 103, 25).

3. Natura în general, şi necuvântătoarele în special, deşi mult inferioare omului, deseori ne oferă exemple demne de urmat, iar noi trebuie să avem *"ochi de văzut"*, pentru a înțelege mesajul duhovnicesc, *"pentru a noastră mântuire"*.

4. Sfântul Vasile a scris un tratat despre creație foarte documentat pentru acele timpuri, care, exceptând unele afirmații despre care ştiința ulterioară a dobândit o nouă înțelegere, este valabil şi fundamental până astăzi. Scopul lucrării, ca şi în cazul marilor oameni de ştiință, este a vedea în făpturi pe Creator, de a vedea *"veşnica Lui putere şi dumnezeire"*.

---

[52] La I. Mihălcescu, **Religiozitatea marilor geologi...**, p. 107.

SFÂNTA SCRIPTURĂ APĂRĂ DEMNITATEA UMANĂ DE DEGRADARE

Pr. prof. dr. *Petre Semen*

După doctrina creştină, omul creat "după chipul" lui Dumnezeu (Facerea 1, 27) este alcătuit din trup şi suflet. În starea actuală trupul este supus, din îngăduința lui Dumnezeu, unor încercări pentru a i se verifica felul în care foloseşte libertatea dar şi iubirea față de Creatorul său. Predominanta vieții biologice este căutarea senzațiilor plăcute şi evitarea suferinței. Fiind creația lui Dumnezeu, omul are obligații egale atât față de trup, ca suport al sufletului, cât şi față de acesta din urmă, pe care trebuie să-l înnobileze până la asemănarea cu Dumnezeu. Din punct de vedere creştin, omul nu-şi poate împlini rosturile sale în lume decât printr-o egală preocupare atât față de unul cât şi față de celălalt. Ca şi sufletul, trupul este destinat să existe în două stări: cea a vieții biologice, cu menirea de a servi de vehicol al sufletului spre Dumnezeu, şi cea de înduhovnicire maximă, după înviere, când va fi într-o perfectă armonie cu sufletul.

Cu toate că în starea actuală trupul omului se simte în mod firesc atras doar de senzațiile plăcute, de el depinde dacă se face sau nu ajutor al sufletului în căutarea lui Dumnezeu. Având deci sorgintea în Dumnezeu, ca şi sufletul, trupul este destinat îndumnezeirii. De aceea, creştinul ştie că trupul îi este dăruit spre folosință limitată. Față de trup oamenii au greşit sau pot greşi în două feluri: unii creştini, influențați de gândirea platonică, au căutat să se războiască efectiv cu propriul trup, în timp ce alții, uitând că au o responsabilitate față de acest dar primit de la Dumnezeu spre folosință temporară, şi-l etalează provocator ca să stârnească pofte păcătoase în aproapele.

Ne-am gândit la o abordare a temei privind imoralitatea din punctul de vedere al scrierilor sacre, întrucât se simte din ce în ce mai acut necesitatea unei astfel de abordări. Se impune a trage un semnal de alarmă pentru a veni în sprijinul celor ce voiesc a gândi şi vieții creştineşte. Nu-i greu de observat că trăim într-o evidentă criză morală, caracterizată printr-un dezinteres quasigeneral față de valorile moral-spirituale autentic creştine, care se manifestă, printre altele, şi prin acceptarea unor comportamente de-a

dreptul bizare. Pe lângă multe alte simptome ce caracterizează maladia morală a societății moderne este şi revenirea în forță la păgânism, prin grija exagerată față de trup. De asemenea, se constată cu stupoare că remuşcarea pentru anumite păcate lipseşte cu totul, iar ceea ce este mai grav, se încearcă chiar o justificare a păcatului. Este cazul unor crime pentru care de multe ori cel vinovat este achitat, plecându-se de la prezumția că cel în cauză n-ar fi în deplinătatea facultăților mintale, ca şi când a fi alienat mintal ar fi o stare aproape generală. În Sfânta Scriptură este considerat ca nebun doar cel necredincios: "Zis-a nebunul în inima lui - nu este Dumnezeu" (Psalmii 13, 1; 9, 24; 52, 1). Păcătoşii sunt numiți de Scriptură nebuni fiindcă lucrează şi gândesc împotriva rațiunii de a rămâne supuşi voinței divine. Prin urmare, acea stare de presupusă alienare mintală, ce-l duce pe om la săvârşirea unor fapte abominabile, nu este decât rezultatul unei înstrăinări de Dumnezeu. Aşa se şi explică dispariția, la unii oameni, a conştiinței de culpă în general şi, în aceeaşi măsură, nu se mai simte nici o remuşcare pentru păcatul carnal. S-ar zice că s-a uitat sau se uită cu totul greutatea poruncii divine care-i cere omului să-şi păstreze trupul curat, ca pe un dar foarte prețios, încredințat temporar, şi de al cărui mod de folosire va trebui să dea seama. Sunt, din nefericire, din ce în ce mai numeroşi cei ce consideră trupul ca pe o proprietate absolută pe care-şi propun s-o folosească în exclusivitate pentru împlinirea plăcerilor. De asemenea, pentru mulți a dispărut aproape cu totul perspectiva unei responsabilități de dincolo de moarte. În mod cu totul nejustificat, uneori în numele artei, se încearcă să se impună felul decadent al lui "carpe diem" şi pentru generațiile tinere, cărora cu bună ştiință li se refuză idealuri serioase de urmat. De asemenea, în libertatea care s-a câştigat cu atâtea jertfe, se observă o vădită tendință din partea mass-media de a avea un din ce în ce mai pronunțat caracter provocator.

Problema eroticului din perspectiva biblică este mai greu de abordat, dată fiind reticența scriitorilor sacri, care au utilizat un limbaj decent, pe de o parte pentru a nu sugera idei păcătoase, iar pe de altă parte ca să arate cât de pătrunşi erau de prezența divinului în viața lor personală. De fapt, nici nu se putea vorbi altfel într-o societate în care familia era privită cu o considerație aparte. Viața cuplurilor în societatea israelită din timpurile biblice depăşea cu mult necesitatea pur biologică, ea având în primul rând un scop creativ. În această idee, tovarăşa de viață a bărbatului era numită "Eva" - "cea vie" sau "mamă a celor vii" (Facerea 3, 20). Destinația unirii bărbatului cu femeia era de a-i face pe cei doi creatori, şi prin urmare, imitatorii lui Dumnezeu.

Comunitatea fiilor lui Israel era destinată sfințeniei şi, ca urmare, ea nu tolera nici o abatere de la principiile morale descoperite de Dumnezeu. Păcatul desfrânării era considerat printre delictele foarte grave şi se

pedepsea ca şi asasinatul (Facerea 20, 9; Iov 24, 14-15; Deuteronom 22, 13-21; 23, 27; Levitic 20, 10). În principiu, acest păcat nu era tolerat nici chiar regelui, fiind pasibil de aceeaşi pedeapsă (II Regi 12, 5-7; 12, 13-14) cu atât mai mult cu cât el conducea poporul în numele lui Dumnezeu.

Desfrâul se considera printre păcatele mari deoarece atrăgea după sine excluderea din comunitatea lui Israel, căci aceasta avea o destinație sfântă, aceea de a aparține unui Dumnezeu sfânt. Ca şi alte păcate de aceeaşi gravitate, desfrâul nu numai că îl aducea pe cel în cauză în starea de necurăție, dar făcea ca vinovăția să se răsfângă asupra întregii comunități sfinte, deoarece exista o reală solidaritate de destin între individ şi comunitate. Astfel, conform mentalității orientale, în care se încadra şi societatea israelită, cinstea sau disprețul unui membru al poporului ales se răsfrângea asupra tuturor. În consecință, fiecare credincios israelit în parte, şi comunitatea în totalitate, avea chemarea specială de a da mărturie despre sfințenia absolută a lui Dumnezeu (Iosua 6, 7). De aici decurgea în mod logic şi responsabilitatea colectivă pentru eventualele transgresiuni morale ale unora dintre fiii lui Israel. Cum blestemul sau pedeapsa divină se răsfrângea asupra tuturor, inevitabil erau lezați şi cei nevinovați. De multe ori, chiar dacă credinciosul, ca individ, nu greşea cu nimic față de legea divină, el devenea culpabil prin simplul fapt că făcea parte din întregul comunității. În acest sens apare ca un laitmotiv, în aproape toate cărțile referitoare la lege, motivația: "Pierde deci răul din Israel şi va auzi tot poporul, şi se va teme, şi nu se va mai purta în viitor cu îndărătnicie" (Deuteronom 17, 12-13).

Din textele sacre inspirate reiese că anumite păcate mari, lumeşti, cum din nefericire sunt din ce în ce mai prezente în societatea de astăzi, erau extrem de rare, iar prin pedepsele foarte aspre prevăzute de lege se dorea înlăturarea lor definitivă. În ideea de a descuraja pe cei ce greşeau, fiii de desfrânată erau total desconsiderați (Judecătorii 11, 1-7) şi nu se puteau bucura de aceleaşi drepturi ca fiii legitimi. Cu atât mai mult erau condamnate păcatele împotriva firii. Considerate ca o urâciune înaintea lui Dumnezeu, cel ce se făcea vinovat de o astfel de vină era omorât fără ezitare (Facerea 19, 1-11). Legea agrea doar unirea dintre bărbat şi femeie în cadrul căsătoriei monogame, fiindcă ea singură corespundea planului divin şi, în aceeaşi măsură, scopului pentru care au fost aduşi la existență bărbatul şi femeia. Orice unire era îngăduită numai în limitele căsătoriei legitime. Păcatele împotriva firii erau pentru fiii lui Israel o urâciune atât de mare încât Sfânta Scriptură aminteşte de ele în cazuri extrem de rare, iar când o face, le condamnă cu multă asprime: "Să nu te culci cu bărbat ca şi cu femeie că aceasta este spurcăciune [...] Să nu vă întinați cu nimic din acestea, căci cu toate acestea s-au întinat păgânii, pe care Eu îi izgonesc de la fața voastră." (Levitic 8, 22; 18, 24). "De se va culca cineva cu bărbat ca

şi cu femeie, amândoi au făcut nelegiuire, şi să se omoare, că sângele lor asupra lor este" (Levitic 20, 13). După cum se vede, păcatele împotriva firii sunt o evidentă şi condamnabilă deviere de la voia lui Dumnezeu cu privire la menirea omului pe pământ. Printre alte încălcări grave ale legii morale naturale, se pare că s-a aflat şi această urâciune la popoarele care au locuit pământul Canaanului înainte de aşezarea fiilor lui Israel aici, iar exterminarea acelora de către israeliţi a fost impusă de către Iahve tocmai din acest motiv.

Păcatul acesta nu este prea des menţionat în paginile Sfintei Scripturi, deoarece societatea israelită a vremii n-a permis proliferarea lui. Se face referire doar o singură dată în cartea Facerea (cap. 19, 1-13: "Cei doi Îngeri au ajuns la Sodoma seara, iar Lot şedea la poarta Sodomei. Şi văzându-I Lot s-a sculat înaintea Lor şi s-a plecat cu faţa până la pământ. Şi a zis: Stăpânii mei, abateţi-vă pe la casa slugii Voastre, ca să rămâneţi acolo [...] I-a rugat stăruitor şi S-au abătut la el, şi au intrat în casa lui. Atunci el Le-a gătit mâncare, Le-a copt azime şi au mâncat. Dar mai înainte de a Se culca Ei, sodomenii, locuitorii cetăţii Sodoma, tot poporul din toate marginile, de la tânăr până la bătrân, au înconjurat casa, şi au chemat afară pe Lot şi au zis către el: «Unde sunt Oamenii, Care au intrat să mâie la tine? Scoate-I, ca să-I cunoaştem!» [...] Atunci Oamenii aceia, care găzduiau în casa lui Lot [...] i-au lovit pe oamenii care erau la uşa casei, i-au lovit cu orbire de la mic până la mare, încât în zadar se chinuiau să găsească uşa. Apoi au zis cei doi Oameni către Lot: «Ai tu pe cineva din ai tăi aici? De ai fii sau fiice, sau gineri, sau pe oricine altul în cetate, scoate-i din locul acesta, că Noi avem să pierdem locul acesta, pentru că strigarea împotriva lor s-a suit înaintea Domnului, şi Domnul Ne-a trimis să-l pierdem»".

Din versetul 8 se vede clar intenţia păcătoasă a locuitorilor din cetatea Sodoma, pe de o parte, iar pe de altă parte şi încălcarea gravă a legii ospitalităţii, atât de scumpă orientalilor. În contrast cu patriarhul Avraam, care nu numai că primeşte şi găzduieşte la sine nişte străini, dar în acelaşi timp dă dovadă de o mărinimie deosebită, prin aceea că intervine stăruitor pentru salvarea locuitorilor Sodomei, aceştia din urmă dau dovadă de perversitate morală, fiind şi foarte răutăcioşi cu Lot, considerându-l nedemn, el - un străin de neamul lor, să le dea lecţii de ospitalitate şi bună-cuviinţă. Contrastul comportamental dintre Lot şi locuitorii cetăţii Sodomei este destul de izbitor. Dar nu pentru lipsa de respect faţă de străini este bătută de Dumnezeu cetatea şi în cele din urmă distrusă definitiv, ci "pentru că strigarea împotriva lor s-a suit înaintea Domnului" (Facerea 19, 13). Păcatul locuitorilor Sodomei şi Gomorei se pare că a depăşit cu mult pragul răbdării divine. De aceea, la intervenţia lui Avraam nu s-a mai găsit îndurare la Domnul, căci i-a răspuns: "Strigarea Sodomei şi a Gomorei e mare şi păcatul lor cumplit de greu" (Facerea 18, 20). De aceea, Domnul adaugă:

"Pogorî-Mă-voi deci să văd dacă faptele lor sunt cu adevărat aşa cum s-a suit până la Mine strigarea împotriva lor, iar de nu, să ştiu" (Facerea 18, 21). La prima vedere, orice cititor al textului sfânt poate constata, cu oarecare stupoare, că divinitatea are îndoieli cu privire la comportamentul acelor oameni. Textul îl derutează într-adevăr pe cititorul modern neavizat, sau mai bine zis, nefamiliarizat cu mentalitatea timpului, care-şi imagina divinitatea în chip antropomorfic, în maniera unui suveran oriental, cu o numeroasă curte şi cu mulţi slujitori. Aceştia îi raportau periodic tot ce se întâmpla în regat, respectiv pe pământ. A se vedea în acest sens cartea Iov, capitolele 1, 6-10; 2, 1-6. De reţinut că aghiograful n-a scris în chip antropomorfic ca să-l deruteze pe cititor, sau ca să se exprime într-un limbaj cifrat, ci a vrut să se facă înţeles cititorilor din vremea sa. Un alt fapt ce se impune atenţiei este şi acela că Dumnezeu voia să-i dovedească lui Avraam cu probe de netăgăduit corupţia acelor oameni cărora patriarhul le ţinea partea. De asemenea, din text se observă o mare intimitate între patriarh şi Iahve (Domnul). Cu toate acestea, scriitorul sacru nu ţine cu tot dinadinsul să arate intimitatea dintre omul Avraam şi divinitatea pe Care o invoca stăruitor să fie îngăduitoare cu semenii săi, ci a vrut mai degrabă să-i arate că "oamenilor din Sodoma care erau răi şi tare păcătoşi înaintea Domnului" (Facerea 13, 13), Dumnezeu, în bunătatea Sa, le mai acordă o ultimă şansă. Prin cei doi Ingeri, pe care-i trimite în cetatea Sodomei, şi care sunt găzduiţi omeneşte de către Lot, Dumnezeu îi testează încă o dată, nu neapărat pentru Sine deoarece nu mai era cazul, ci pentru Avraam. Ne frapează bunătatea patriarhului şi insistenţa pe lângă divinitate, pledoaria susţinută pentru nişte oameni total nevrednici de mila divină. În intervenţia lui Avraam pentru locuitorii Sodomei Biserica îşi fundamentează rugăciunile sfinţilor pentru noi. La rugăciunea dreptului, Dumnezeu nu rămâne indiferent, numai că, cel pentru care se face rugăciunea trebuie să facă şi el ceva pentru sine însuşi, căci rugăciunea nu operează automat. Textul vrea să ne demonstreze că rugăciunile celor drepţi, ale sfinţilor, sunt primite de Dumnezeu numai dacă există o reală cointeresare din partea celor pentru care se face invocaţia. Decăderea morală a celor din Sodoma şi Gomora ajunsese de nesuportat. Aceasta este considerată de unii profeţi o culme a stricăciunii umane, cetăţile fiind date ca exemplu şi în ceea ce priveşte pedeapsa trimisă asupra pământului (Ieremia 23, 14; Iezechiel 16, 49-50).

Un caz asemănător de decădere morală, şi care a pus în cumpănă chiar existenţa unei seminţii israelite, ni-l aminteşte epilogul cărţii Judecătorii (cap. 19, 22-30). Relatarea urmărilor păcatului săvârşit de locuitorii cetăţii Sichem este şi mai înfricoşătoare întrucât ne arată că sunt în egală măsură pedepsiţi de Dumnezeu şi cei ce aprobă un astfel de păcat.

De la nelegiuirea locuitorilor anticei cetăţi Sodoma a rămas denumirea păcatului împotriva firii numit păcatul sodomiei, prin care în perioada

Vechiului Testament, săvârşitorul lui se făcea vinovat de încălcarea gravă a legii morale naturale, şi de aceea se şi pedepsea cu moartea (Levitic 20, 13). Şi Biserica l-a considerat dintotdeauna printre păcatele de moarte, adică foarte grave. Desigur, pentru omul modern pedeapsa cu moartea pentru un astfel de păcat poate părea cam dură, dar să nu se uite că pentru o comunitate chemată special la sfinţenie, cum a fost cea israelită, cel ce se dovedea nevrednic de a mai rămâne în mijlocul ei, pentru a nu o compromite înaintea păgânilor, era exclus imediat. Excluderea nu însemna doar izolarea persoanei în cauză, ci uciderea cu pietre. Motivaţia era foarte serioasă: "ca să se stârpească răul". Într-adevăr, cel ce săvârşea un astfel de păcat nu mai avea nici o părtăşie cu Dumnezeul cel sfânt. Pentru comunitate mai de folos era să moară un astfel de om, pentru ca odată cu dispariţia lui să înceteze şi posibilitatea de contaminare a celorlalţi membri ai comunităţii sfinte.

Pentru fiii Bisericii, păcatele împotriva firii au rămas printre păcatele de moarte, fiind considerate ca având ceva diabolic în ele. Ele apar ca o revoltă împotriva firii umane şi a voii divine. Astfel de păcate nu pot genera decât dezordine şi dezbinare, ceea ce îi este specific diavolului. Într-adevăr, doar diavolul excelează în a aduce dezbinare şi neorânduială. Din aceste raţiuni, dar şi pentru a nu atrage mânia divină asupra întregii societăţi israelite, Legea lui Moise a recomandat exterminarea celor în cauză. Sfânta Scriptură ne arată clar că toate popoarele care au locuit în acelaşi areal geografic ocupat de israeliţi după ieşirea din robia egipteană au pierit, din îngăduinţa lui Dumnezeu, pentru motivul că s-au străduit numai a-şi împlini toate poftele trupului. Şi tot aceasta a fost şi cauza declanşării marelui diluviu (Facerea 6, 3). Ni se arată deci că n-au fost bătuţi de Dumnezeu doar locuitorii celor două cetăţi amintite mai sus, ci toţi cei care s-au lăsat în voia poftelor lor.

Prin exemplele de mai sus suntem avertizaţi de gravitatea unor astfel de fărădelegi, dar suntem în acelaşi timp atenţionaţi că din cele două cetăţi extrem de corupte n-au scăpat decât trei persoane, Lot şi fiicele sale, cum de altfel şi în timpul potopului doar opt oameni au fost găsiţi curaţi, şi, prin urmare, meritând a intra în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care i-a şi salvat de apele potopului prin arca lui Noe. Cei necuraţi au pierit cu totul. Excluderea prin lapidare, sau prin altfel de pedeapsă, din mijlocul comunităţii israelite a celor vinovaţi de abominabilul păcat împotriva firii, ca şi de cel al desfrâului în general, poate fi pentru creştini o icoană a excluderii din împărăţia lui Dumnezeu a tuturor celor ce practică astfel de păcate de neiertat. O arată foarte lămurit Sf. Ioan Evanghelistul în Apocalipsa sa când zice: "Iar în cetate (împărăţie) nu va intra nimic pângărit şi nimeni care e dedat cu spurcăciunea şi cu minciuna" (Apocalipsa 21, 27).

Un alt păcat care era pedepsit aproape cu aceeaşi asprime, întrucât prin el se atenta la desconsiderarea voii divine fixată în Decalog, era adulterul. În perioada la care ne referim, adulter însemna atât încălcarea fidelității conjugale de către cei ce încheiaseră un act matrimonial, cât şi încălcarea legământului dintre poporul ales şi Dumnezeul său (Osea 1, 2-20; 4, 15-18; 5, 4; 5, 8; 5, 9; Ieremia 3, 8; 5, 7; 9, 1; 13, 27; 23, 14; Iezechiel 16, 32; 16, 37; Isaia 57, 3). Şi pentru unul şi pentru celălalt pedeapsa era aceeaşi, moartea prin lapidare (Levitic 20, 19). Aşa cum femeii căsătorite sau doar logodite i se cerea fidelitate absolută, tot astfel poporului consacrat lui Dumnezeu i se impunea menținerea legământului cu Iahve. Severitatea pedepsei indica de fapt gravele consecințe pe care le putea avea păcatul adulterului şi al desfrâului în general asupra familiei care se voia indestructibilă. Profeții folosesc adesea termenul de adulter şi ca pe o icoană a abandonării de către fiii lui Israel a adevăratului Dumnezeu, prin acceptarea cultului unor divinități păgâne. Acest păcat era la fel de grav pentru relațiile om-divinitate ca şi desfrâul pentru menținerea relațiilor de familie.

Este foarte probabil ca femeile de moravuri uşoare să fi avut anumite semne distinctive pe frunte (Facerea 38, 15; Ieremia 3, 3), ori pe piept (Osea 2, 2), în semn de dispreț desigur. Se prea poate însă ca acestea să fi atras atenția şi prin ținuta vestimentară în general, prin podoabe ori machiaj (Ieremia 4, 30; Iezechiel 23, 40). În aceste texte scripturistice, referitoare la podoabele femeilor de moravuri uşoare, Biserica îşi găseşte justificată interdicția impusă de a alerga excesiv după podoabe. Etalarea trupului pentru a stârni pasiuni nu aparținea decât femeilor de moravuri uşoare. Aşa a procedat Iúdita, care, vrând să-l ademenească pe generalul Olofern, s-a înfrumusețat mai întâi, ungându-şi fața cu mir, după care şi-a împletit cu măiestrie cosița şi s-a îmbrăcat în veşmânt de in. "Apoi s-a încălțat cu sandale, şi-a pus colierele, brățările, inelele, cerceii şi toate podoabele ei. Şi s-a înfrumusețat atât cât să poată cuceri privirile tuturor bărbaților care ar vedea-o" (Iudita 10, 3-4). La unele popoare din antichitate era îngăduită împodobirea exagerată numai femeilor de moravuri uşoare - considerându-se că femeilor cinstite le este îndeajuns virtutea lor.

ATITUDINEA NOULUI LEGĂMÂNT FAȚĂ DE IMORALITATE

Cu toate că Domnul Hristos n-a făcut vreodată o referire expresă la păcatele împotriva firii, pe care, aşa cum am arătat, le condamna extrem de aspru Legea mozaică, să nu ne închipuim că Domnul le-ar fi minimalizat. Dimpotrivă, Mântuitorul a condamnat nu numai fapta în sine cât mai ales gândul păcătos. Acesta îl face pe om la fel de vinovat şi responsabil (Matei 5, 27-28). Nemenționarea de către Domnul Iisus a acestui păcat, de care, aşa

cum se exprimă Sf. Pavel "este ruşine a şi grăi", se explică prin aceea că un astfel de păcat pur şi simplu nu exista în vremea activităţii Sale printre iudei. Cu alte cuvinte, Legea lui Moise reuşise să-l eradicheze definitiv. Ca urmare, nu se putea vorbi prea mult despre ceea ce nu mai exista. Păcatele împotriva firii sunt menţionate din ce în ce mai insistent în scrierile Sfinţilor Apostoli, şi în special în epistolele Sfântului Pavel. Şi este explicabil acest fapt. Odată cu întemeierea Bisericii, Evanghelia nu mai era destinată exclusiv iudeilor, cum fusese odinioară Legea mozaică. Mandatul încredinţat de Mântuitorul Sfinţilor Apostoli avea un caracter universalist (Matei 28, 19-20). Începând chiar cu veacul I al erei creştine, membrii Bisericii erau recrutaţi de peste tot, din toate categoriile sociale şi din toate religiile. După mărturiile antice, moralitatea lumii păgâne lăsa mult de dorit chiar în momentul pornirii Apostolilor de la Ierusalim în tot Imperiul roman să propovăduiască Evanghelia. La faptele de imoralitate ale păgânilor se referă Sf. Pavel când afirmă că, din cauza necunoaşterii adevăratului Dumnezeu, Acesta "i-a dat necurăţiei, după poftele inimilor lor, ca să-şi pângărească trupurile lor între ei, ca unii care au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună şi s-au închinat şi au slujit făpturii, în locul Făcătorului [...] Pentru aceea, Dumnezeu i-a dat unor patimi de ocară, căci şi femeile lor au schimbat firească rânduială cu cea împotriva firii; asemenea şi bărbaţii, lăsând rânduiala cea după fire a părţii femeieşti, s-au aprins în pofta lor unii pentru alţii, bărbaţi cu bărbaţi săvârşind ruşine şi luând în ei răsplata cuvenită rătăcirii lor" (Romani 1, 24-27). Ideea care se poate desprinde din cuvintele Sfântului Pavel ar fi aceea că păcatele împotriva firii stârnesc mânia lui Dumnezeu, în chip deosebit pentru că se nasc din altele, la fel de grave, începând cu necredinţa şi lăcomia. Comentându-l pe Sfântul Pavel, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: "Vezi cum întreaga lor dorinţă vine din nesaţ, care nu suportă să stea în hotarele lui? Şi tot cel ce încalcă legile stabilite de Dumnezeu pofteşte alte lucruri decât cele legiuite. Fiindcă aşa cum unii, lăsând la o parte mâncările, se hrănesc cu pământ şi pietre, iar alţii stăpâniţi de o sete nebună ar bea până şi noroi, tot aşa aceşti oameni clocotesc de pofta lor nelegiuită. Şi dacă întrebi: «De unde vine această lăţire a poftei?» îţi răspund: «De la părăsirea lui Dumnezeu». «Şi părăsirea lui Dumnezeu de unde?» «De la nelegiuirea celor care-L părăsesc»". (Omilia a IV-a la Epistola către Romani, 1, P.G. XLVII, 362). Păcatele împotriva firii fac din specia umană nici mai mult nici mai puţin decât o caricatură, fiindcă o coboară sub specia animală. De aceea Sf. Ioan Gură de Aur combate cu multă vehemenţă o astfel de patimă, pentru că într-adevăr îl face pe om mai de disprețuit decât animalele: "Vai nouă - zice Sfântul Părinte - dacă am ajuns mai fără de minte decât animalele şi mai neruşinaţi decât câinii" (Idem 3 - P.G. LX, 420). Acest tip de păcat apare ca o crimă împotriva moralei şi a umanităţii. Este o crimă împotriva moralei pentru că

ucide sufletele şi este în acelaşi timp o crimă împotriva familiei şi a umanității în general, deoarece atentează la perpetuarea speciei umane atrăgând mânia şi blestemul lui Dumnezeu asupra omenirii. Când păcatele împotriva firii sunt săvârşite de creştini sunt şi mai grave, deoarece prin ele se minimalizează creditul moral şi spiritual al creştinismului în fața altor religii, cu mult inferioare ca doctrină. Astfel de păcate închid calea sufletului spre Dumnezeu, după cum subliniază Sfântul Pavel: "Nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăția lui Dumnezeu" (I Corinteni 6, 9-10). Şi totuşi rămâne o şansă pentru toți cei ce renunță la păcatele mai sus amintite. Se cunosc în istoria Bisericii nenumărate cazuri de sfinți care mai înainte de a se converti au fost mari sau foarte mari păcătoşi, petrecându-şi viața în desfrâu, dar până la urmă s-au îndreptat şi au dus o viața virtuoasă. Nu trebuie să se uite însă că deşi mulți dintre ei au fost desfrânați învederați înainte de convertire, totuşi nu se cunosc cazuri de săvârşitori ai vreunui păcat împotriva firii. Sunt bine cunoscute cazurile Fericitului Augustin, Sf. Maria Egipteanca ori cel al Sf. Maria Magdalena care, deşi au fost mari păcătoşi, prin harul lui Dumnezeu, şi printr-un mare efort de voință, s-au îndreptat pe ei înşişi, iar după aceea i-au vindecat şi pe alții de boala păcatului.

Biserica nu poate decât să condamne păcatele împotriva firii. Pe cei ce săvârşesc astfel de păcate Apostolul Pavel îi situează în treapta ucigătorilor de oameni, şi-i consideră egali cu cei fără de lege şi fără Dumnezeu, adăugând: "Ştiind [...] că legea nu este pusă pentru cel drept, ci pentru cei fără de lege şi răzvrătiți, pentru cei necredincioşi şi păcătoşi, pentru cei necuvioşi şi spurcați, pentru ucigaşii de tată şi ucigaşii de mamă, pentru omorâtorii de oameni, pentru desfrânați, pentru sodomiți, pentru vânzătorii de oameni, pentru mincinoşi, pentru cei care jură strâmb şi pentru tot cel ce stă împotriva învățăturii sănătoase" (I Timotei 1, 9-10). Reiese clar deci că cei ce săvârşesc păcate împotriva firii greşesc grav înaintea lui Dumnezeu. Dacă din cauza unor asemenea păcate, la un moment dat, locuitorii cetăților Sodoma şi Gomora au fost pedepsiți prin foc, iar în comunitatea israelită exterminați, scrierile noutestamentare inaugurate de Sf. Pavel vor să-i atenționeze pe cei ce ar cădea în acest păcat că se fac vinovați de aceeaşi pedeapsă divină.

Gravitatea păcatului este aceeaşi acum ca şi în vremea Sf. Pavel, ca de altfel şi în perioada Vechiului Testament. N-ar fi exclus chiar ca, prin cumplitele boli ale veacului nostru, Dumnezeu să ne avertizeze de grozăvia unor astfel de păcate, iar dacă ne avertizează, aşa cum altădată, prin profetul Iona, a avertizat pe locuitorii cetății Ninive, ar fi un semn că mai este loc de penitență. Singura posibilitate de a ieşi de sub stăpânirea acestui păcat

rămâne penitența. Fără pocăință, după cum a subliniat Domnul Hristos, tot omul va pieri: Adevărat zic vouă, dacă nu vă veți pocăi, toți veți pieri la fel (cf. Luca 13, 3; 13, 5).

Într-o permanentă grijă pentru păstrarea conduitei morale de excepție de către credincioşii din comunitățile întemeiate de el, Sfântul Pavel îi sfătuia să se ferească de desfrânare, arătând motivul gravității acesteia. "Orice păcat pe care-l va săvârşi omul este în afară de trup" şi nu-l spurcă. "Cine se dedă însă desfrânării păcătuieşte în însuşi trupul său." (I Corinteni 6, 18). Prin primirea Tainei Sfântului Botez, creştinul se integrează în comuniunea sfântă a lui Hristos şi are chemarea sfântă de a-şi păstra trupul curat, ca unul care devine templu al Duhului Sfânt. De aceea, când păcătuieşte cu trupul, omul se face vinovat față de Duhul Sfânt, Ce i S-a dat pentru veşnicie. Duhul îl ajută să atingă starea de desăvârşire, dar dacă omul nu colaborează cu El sau săvârşeşte păcate grave, se poate îndepărta de la el definitiv. În situația dată, căderea poate fi iremediabilă. Într-adevăr, când creştinul păcătuieşte împotriva Duhului Sfânt înseamnă că se separă pe sine de Duhul cu bună ştiință.

Enunțând astfel de idei teologice printre credincioşii de curând convertiți, Sfântul Pavel nu aduce o noutate absolută în materie, deoarece se ştia că la israeliți nimic necurat nu se putea atinge de locaşul sfânt sau de altceva sfânt. Lângă Dumnezeu, puritatea absolută, nu putea rămâne ceva necurat sau nepregătit. Această gândire era predominantă în faza de început a creştinismului, când nu-i era permis oricui să intre în Biserică, ci numai acelora care erau vrednici să primească Sfânta Euharistie. Această practică nu era motivată doar de faptul că Biserică ținea neapărat să urmeze exemplul iudeilor. Într-adevăr, nici ei nu permiteau omului să intre oricând şi în orice stare în templul sfânt sau în sinagogă, însă motivul impunerii acestei restricții primilor creştini este acela că Biserica încă de la începuturile sale s-a dorit a fi un adevărat laborator al sfințeniei. Această practică se impunea de la sine într-o lume în care imoralitatea depăşise orice imaginație. Numai în măsura în care creştinii lucrau pentru înmulțirea talanților, colaborând cu harul divin, îşi păstrau calificativul de "sfinți", fiind şi un bun exemplu pentru necreştini. Fiind mai întâi ceva dat în dar, sfințenia, pe care Apostolul o atribuie credincioşilor creştini la modul general, nu trebuie înțeleasă greşit. Nu trebuie înțeles că în epoca apostolică toți membrii bisericilor abia întemeiate în Corint, Roma sau Tesalonic erau sfinți în sensul de "om desăvârşit". Din contextul unor epistole se înțelege că nu toți duceau o viață chiar ireproşabilă din punct de vedere moral, dar erau totuşi sfinți prin împărtăşirea de Taina Sfântului Botez şi prin angajarea într-o viață plăcută lui Dumnezeu. O arată Apostolul însuşi când le scrie unor creştini numindu-i "iubiți de Dumnezeu, chemați sfinți" (Romani 1, 7). Aceeaşi formulă de adresare o foloseşte şi în Epistola a II-a către Corinteni:

"Bisericii lui Dumnezeu care este în Corint, împreună cu toți sfinții care sunt în toată Ahaia" (II Corinteni 1, 1). Ideea centrală care se desprinde din formulele de adresare ale Apostolului, ca de altfel din toată opera sa, este aceea că, dacă creştinii sunt numiți sfinți, ei trebuie să se şi comporte ca nişte sfinți. Ei erau deci numiți de Apostol sfinți mai întâi pentru că prin convertire au devenit membri ai unei comunități sfinte - Biserica - iar în al doilea rând, pentru că s-au angajat efectiv în lupta cu păcatul, devenind candidați la sfințenie. Cum marea majoritate a membrilor din comunitățile creştine din afara Palestinei proveneau dintre păgâni, unii dintre aceştia se desprindeau mai greu de vechile moravuri. În acel timp Sfinții Apostoli insistau asupra sfințeniei vieții; corupția şi imoralitatea ajunseseră la o culme fără precedent în istoria umanității, încât curățenia vieții creştine avea darul de a-i convinge chiar şi pe cei necredincioşi să renunțe la modul lor de viață. Despre faptele imorale păgâne Sfântul Pavel spune adesea că este ruşine a le şi grăi. Numai pe fondul unor astfel de moravuri se explică incestul unui om oarecare din oraşul Corint, care probabil trecuse de curând la creştinism, şi nu reuşise să se debaraseze definitiv de vechile patimi (I Corinteni 5, 1). De fapt nu numai la Sfântul Pavel, ci în majoritatea scrierilor noutestamentare se poate vedea că aghiografii se adresează unor oameni proveniți dintr-un mediu foarte corupt. Fiind recrutați dintr-un astfel de mediu, era firesc ca păstorii Bisericii să depună eforturi susținute ca să-i păstreze pe cei de curând trecuți la creştinism cât mai departe de exemplele rele, ca să preîntâmpine o recădere a acelora. În acelaşi timp, desigur, se urmărea păstrarea neştirbită a demnității Bisericii. Când Sf. Pavel îşi dă seama că unii creştini din comunitățile întemeiate de el erau prea expuşi primejdiei de a reveni la modul de viață păgân, intervenea cu promptitudine, îndemnând chiar la excluderea din Biserică a celor vinovați, pentru a nu mai contamina şi pe alții (I Corinteni 5, 1). Se pare că în Corint şi Roma viața morală era cea mai decadentă, fiindcă în epistolele către Corinteni şi Romani, Sfântul Pavel face aluzii directe la păcatele trupeşti: "Cei ce sunt după trup cugetă cele ale trupului, iar cei ce sunt după Duh, cele ale Duhului. Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață şi pace. Fiindcă dorința cărnii este vrăjmăşie împotriva lui Dumnezeu [...]. Iar cei ce sunt în carne nu pot să placă lui Dumnezeu" (Romani 8, 5-8). "Iar dacă Hristos este în voi - continuă Sfântul Apostol - trupul este mort pentru păcat" (Romani 8, 10). "Drept aceea, fraților, nu suntem datori trupului, ca să viețuim după trup. Căci dacă viețuiți după trup veți muri, iar dacă ucideți, cu Duhul, faptele trupului, veți fi vii. Căci câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu" (Romani 8, 12-14).

Față de păcatele împotriva firii, care au atins cote alarmante în lumea modernă, ca una care este autorizată de Întemeietorul ei, Biserica nu poate avea altă atitudine decât de condamnare a acestor fapte. În calitate de

continuatori ai lucrării apostolice, slujitorii Bisericii nu trebuie să se ruşineze de nimeni, pentru că li s-a încredinţat un mandat divin precis, în a conduce poporul la mântuire. Lor li s-a dat autoritatea de a învăţa Legea lui Dumnezeu, aşa cum a fost fixată în scris de scriitorii sfinţi.

Preotul nu este numai mandatat cu autoritatea de a face cunoscută voia divină, aşa cum îl prezintă profetul Maleahi: "Căci buzele preotului vor păzi ştiinţa şi din gura lui se va cere învăţătura căci este solul Domnului Savaot" (Maleahi 2, 6-7), ci şi foarte răspunzător de eventuala pierdere a fiilor Bisericii. Când îşi dă seama că în sufletul vreunui membru al comunităţii încredinţate lui spre păstorire s-a înrădăcinat răul, şi nu-i atrage atenţia spre a-l îndrepta, să nu uite avertismentul dat de Dumnezeu prin profetul Iezechiel care spune că sufletul aceluia ce ar fi putut fi îndreptat prin cuvântul său se va cere din mâna sa la judecata lui Dumnezeu (Iezechiel 3, 17-20). Prin urmare, responsabilitatea preotului ajunge şi în eshatologic. Până atunci însă, profetul Maleahi avertizează că pentru nepăsarea faţă de cele sfinte preoţii vor ajunge să fie disprețuiți de popor (Maleahi 2, 9). În concluzie deci, preoţii cu adevărată vocaţie se vor apleca neîncetat spre citirea Sf. Scripturi, din învăţăturile căreia se vor zidi pe ei, îndemnându-i şi pe cei păstoriţi de ei la o viaţă curată şi la multă simplitate în viaţă.

NEW AGE ŞI ECOLOGIA
CONSIDERAŢII CRITICE DIN PERSPECTIVĂ CREŞTINĂ

Pr. lect. dr. *Nicolae Achimescu*

Mulţi contemporani sunt dezorientaţi şi dezamăgiţi în ce priveşte propria lor viaţă. Ei se tem de creşterea atât de masivă a populaţiei planetei; mediul înconjurător este viciat de ploile acide; producţia industrială modernă are uneori efecte nebănuit de negative asupra lumii înconjurătoare, dincolo de avantajele inerente, aşa încât încrederea în progres traversează o perioadă de criză. Mai ales generaţia tânără manifestă în multe ţări ale lumii o rezervă sau chiar o repulsie vis-à-vis de bunăstare şi supremaţia tehnicii.

Într-o atare lume, frământată de tot felul de probleme şi întrebări, creştinii ca şi necreştinii caută şi ei răspunsuri. Un lucru este însă cert: nu există încă soluţii definitive; situaţia în această privinţă este prea serioasă şi prea complicată. Omul de astăzi, secularizat şi fără Dumnezeu, îşi caută proprii săi "profeţi", care să-i arate calea de ieşire din criză. Firește, nu este vorba de profeţii biblici, pentru că secularismul modern a închis "poarta" spre cer, spre Dumnezeu: cel secularizat socoteşte că nu mai are nevoie de Dumnezeu. Asemenea "profeţi", cu un mesaj specific, revendică şi mişcarea **New Age** ("Noua eră") - de care ne vom ocupa în continuare - pornind de la premisa că lumea de astăzi nu mai "funcţionează" aşa cum ar trebui[1] şi că, în consecinţă, trebuie schimbată.

Reprezentanţii New Age sunt adepţii ideilor şi principiilor mişcării **holiste**[2]. Inspirată de această mişcare, New Age are un caracter absolut sincretist, tinzând spre uniformizarea şi unitatea tuturor teologiilor şi filosofiilor. De asemenea, prin caracterul ei holist, prin diferitele sale trăsături militantist-ecologiste, aceasta prezintă - aşa cum se va observa pe

---

[1] Vezi M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung. Persönliche und gesellschaftliche Transformation im Zeitalter des Wassermanns**, München, 1984, p. 245 sq.

[2] Noţiunea de "holism" datează din anul 1926, fiind lansată de omul politic şi filosoful sud-african dr. Jan Smuts în cartea sa "**Holism and Evolution**", în care reprezenta teza unei evoluţii a materiei în structuri de organizare a energiei mereu progresive. Vezi J. Smuts, **Holism and Evolution**, ed. by E.W. Sinnot, New York, 1961; ger.: **Die holistische Welt**, hg. von H. Minkowski, 1938.

parcursul studiului nostru - multe afinităţi cu anumite asociaţii, curente sau mişcări de tip ecologist din lumea contemporană.

I. NEW AGE ŞI CARACTERUL EI HOLIST

În una din cunoscutele sale lucrări[3], M. Ferguson (n. 1938) susţine că New Age s-ar afla sub semnul constelaţiei Vărsătorului. În cei 2000 de ani trecuţi, Pământul s-a aflat sub semnul constelaţiei Peştilor, adică dominat de creştinism, corelând această afirmaţie cu simbolistica cuvântului grecesc **ichtys** (peşte) din creştinism, respectiv cu numele Mântuitorului Iisus Hristos. Ceea ce creştinismul şi-a propus să aducă nou, susţine autoarea, astăzi nu mai e relevant, pentru că toate făgăduinţele lui Hristos nu s-ar fi împlinit. De aceea, odată cu intrarea în epoca "Vărsătorului", va începe **New Age**. După o eră întunecată, plină de violenţă, acum umanitatea va intra, de fapt, în era "adevăratei eliberări a spiritului"[4]. Această eră va face, în sfârşit, legătura între om şi univers: o experienţă cosmică.

"Noua eră" a Vărsătorului va însemna, totodată, constituirea unei noi societăţi umane. Într-o "reţea" ("Netzwerk") mult extinsă, diferitele mişcări, organizaţii sau grupe new-age-iste trebuie să acţioneze în direcţia transformării întregii societăţi. Conlucrarea diferitelor forţe este descrisă ca o "conspiraţie tainică"[5]. În acelaşi plan utopic se regăseşte de altfel, şi viziunea holistică a fizicianului american de la Universitatea din California, **Fritjof Capra** (n. la Viena în 1939)[6], potrivit căruia era Vărsătorului va dura 2000 de ani, iar apoi va urma o nouă eră, aflată sub semnul constelaţiei Capricornului.

F. Capra susţine că a descoperit chiar multe afinităţi între fizică şi mistică. Astfel, el trasează o punte de legătură între cercetările din mecanica cuantică şi filosofia orientală. În viziunea sa, experienţa mistică este necesară pentru a percepe lucrurile în fiinţa lor cea mai intimă; dar, în acelaşi timp, şi ştiinţa este indispensabilă vieţii moderne. Totuşi, în opinia sa, într-un mod similar misticii, şi ştiinţa modernă a intrat în conflict cu

---

[3] M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung...**, p. 22.

[4] **Ibidem**.

[5] În engleză şi **Aguarian Conspiracy**, **conspiracy** = conspiraţie; literal: "respiraţie împreună", cf. lat. **conspirare** = a respira împreună.

[6] Vezi F. Capra, **Wendezeit. Bausteine für ein neues Weltbild**, Bern - München - Wien, 1987, p. 438 sq.

gândirea tridimensională: noțiunile tradiționale de "timp" şi "spațiu" îşi pierd semnificația[7]. De pildă, prin pătrunderea în atom şi cercetarea structurii sale, "știința a depăşit limitele puterii noastre senzoriale de percepție. Din acest punct, ea nu se mai poate bizui cu o certitudine absolută pe logică şi rațiune. Fizica atomică i-a permis omului de ştiință prima penetrare în ființa lucrurilor. Asemenea misticilor, acum şi fizicienii au de-a face cu o experiență şi o realitate non-senzoriale şi, asemenea misticilor, şi ei trebuie să intre într-o dialectică cu aspectele antinomice ale acestei experiențe"[8].

I.1. ONTOLOGIA ŞI COSMOLOGIA NEW AGE

În accepțiunea New Age, modul de existență a lumii trebuie perceput ca o "țesătură" dinamică de relații, în care nici o parte nu este mai fundamentală decât cealaltă. Există, astfel, o corespondență deplină între microcosmos şi macrocosmos, omul aparținând microcosmosului. Întreaga existență este determinată de cele două forțe fundamentale **Yin** şi **Yang**, respectiv de un principiu feminin (**Yin**) şi un altul masculin (**Yang**)[9]. Aceste elemente sunt preluate din taoism şi sunt completate de fizicianul **F. Capra** cu idei din cartea chineză **I-Ging** şi din filosofia greacă a lui Heraclit[10]. Cercetătorul american ajunge la concluzia că nu există nici o cunoaştere absolută a lucrurilor în ființa lor. În chip analog mişcării electronilor în atom, întreaga existență se află într-o mişcare şi activitate neîntreruptă. Această dinamică acționează în cele mai infime părți ale existenței, presupunând evoluții şi transformări permanente la nivelele superioare în mod caleidoscopic. Apoi, dinamica aceasta, determinată de **Yin** şi **Yang**, este transmisă mai departe de la molecule prin intermediul celulelor spre organe, în continuare spre om, de la om spre familie, de acolo spre societate şi, în sfârşit, spre națiuni. Dar, şi latura spirituală a omului, respectiv gândirea şi acțiunea, este imprimată de această mişcare permanentă. Ba chiar întreaga istorie primeşte dinamica ei proprie de la mişcarea primordială înlăuntrul celor mai infime unități, proces în care **Yin**

---

[7] F. Capra, **Das Tao der Physik. Die Konvergenz von westlicher Wissenachaft und östlicher Philosophie**, Bern - München, 1984, p. 81.

[8] **Ibidem**, p. 501.

[9] Idem, **Wendezeit...**, p. 23.

[10] S. Leuenberger, **Die theosophischen Wurzeln von New Age**, în: p. Beyerhaus /Lutz E. von Padberg (Hrsg.), **Eine Welt-eine Religion? Die synkretistische Bedrohung unseres Glaubens im Zeichen von New Age**, Asslar, 1988 p. 158.

şi **Yang** duc lupta pentru un echilibru constant. Dinamica ce acţionează evoluţia este, însă, impregnată de o structură ciclică. Aşa se reiterează mereu aceleaşi trepte de evoluţie, creştere, transformare, apogeu şi decădere[11]. De fapt, învăţătura profesată de new-age-işti, îmbibată de elemente religioase necreştine orientale, încearcă să-şi justifice propriul mesaj pe baza unor teorii vehiculate frecvent de fizica modernă.

Astfel, fizicienii care au definit ceea ce s-a numit "**paradigma vibratorie**" asimilează universul unui complex de vibraţii. Toate obiectele fizice, organismele, dar şi spiritul sunt, în accepţiunea lor, prin ele însele, dinamice, iar formele lor vizibile nu sunt altceva decât manifestări permanente ale unor procese care le stau la bază. Antipozii sunt reuniţi de la sine, şi anume în structura lor ritmică. Procesele, indiferent care ar fi ele, se derulează vădind o structură ritmică. Ele sunt fluctuaţii, oscilaţii, unde, vibraţii. Noua "paradigmă" s-ar explica, deci, numai prin deplasarea accentului dinspre structură spre ritm. Din această perspectivă, plantele, animalele, oamenii n-ar fi doar ceea ce vedem, palpăm, auzim etc., ci, în primul rând, complexe de vibraţii, care vădesc cicluri de activitate şi repaus, funcţiile lor fiziologice oscilând în ritmuri de frecvenţă diferită[12].

Structurile ritmice sunt un fenomen universal, în opinia unor fizicieni. Chiar şi omul, identitatea irepetabilă a individului, unicatul absolut al persoanei omului s-ar explica pe acest fond de ritmicitate. Identitatea persoanei reprezintă, din acest unghi, identitatea unui ritm! Oamenii pot fi identificaţi după modul specific de timbru şi rostire, de mişcare şi respiraţie, dar toate acestea, potrivit acestei concepţii, nu sunt altceva decât moduri diferite de manifestare a structurii ritmice[13].

Aceiaşi fizicieni susţin că părerea potrivit căreia ar exista obiecte statice, separate între ele prin spaţiu, nu are nici o bază ştiinţifică, ci doar una de recompunere "fotografică". Aşadar, potrivit acestei teze, percepţia senzorială nu are loc după modelul fotografiei. Astfel, imaginile de obiecte separate "există" doar în lumea noastră lăuntrică a simbolurilor, a reprezentărilor şi ideilor. În consecinţă, realitatea din jurul nostru ar fi cu totul altfel, ea fiind un permanent "dans ritmic" din care simţurile noastre înregistrează numai unele game de vibraţii, transformându-le în structuri vibratorii, care, la rândul lor, sunt prelucrate de creier[14]. Dintr-o atare

---

[11] F. Capra, **Wendezeit...**, p. 21; S. Leuenberger, **ibidem, ibidem.**

[12] Vezi B. Würtz, **New Age. Paradigma holistă sau revrăjirea Vărsătorului,** Timişoara, 1992, p. 168.

[13] F. Capra, **Wendezeit...**, p. 334; B. Würtz, **op.cit., ibidem.**

[14] B. Würtz, **op.cit.**, p. 169.

perspectivă, după cum lesne se observă, aşa-numita "paradigmă" **dualistă** este înlocuită cu una **holistă**, care substituie modelului fotografic pe cel holografic. Înlocuind dualismul cartezian cu pluralismul holistic, o asemenea concepție despre realitate substituie, în fapt, relației subiect-obiect identitatea holonomică, în baza căreia opozițiile, contrariile, antinomiile nu-şi mai sunt exterioare, ci se reconciliază într-o unitate perfectă[15].

Potrivit **teoriei matricei S**, lumea "materială" ar fi o țesătură de conexiuni. Atomii se compun, într-adevăr, din "particule elementare", dar acestea nu constau din vreo substanță anume. Unii fizicieni contemporani nu mai acceptă ideea existenței unor substanțe anume, ci doar a unor modele dinamice care trec necontenit unele într-altele sub forma unui cerc permanent rotitor. Există, potrivit acestei teorii, mişcare, dar nu există obiecte mişcătoare. Există, deci, activitate, dar nu există cei ce acționează. Există dansul, dar nu există dansatori[16].

În viziunea lui **F. Capra**, teoria aceasta converge întocmai cu reprezentările taoiste şi buddhiste. Aşa cum afirmă el, la baza lumii nu stă diversitatea unor entități fundamentale, ci identitatea tuturor părților ei între ele şi cu sine. În consecință, unitatea lumii nu ar fi una mecanică, o sumă de componente distincte, ci una a identității holistice, nefragmentabilă. El este de părere că Orientul îndepărtat a ajuns la această concluzie prin intuiție, iar Occidentul "savant" prin generalizarea filosofică în urma cercetărilor din fizică[17].

Pentru a ilustra ritmicitatea şi dinamismul universal, **F. Capra** se foloseşte de imaginea zeului **Shiva**. Aşa cum se ştie, în reprezentarea acestei divinități "dansul cosmic" are o semnificație deosebită. În mâna dreaptă superioară, zeul ține o tamburină, ca simbol al sunetului primordial al creației. În mâna sa stângă se află o făclie, simbol al nimicirii şi morții. A doua sa mână dreaptă vrea să arate că omul nu trebuie să se teamă de nimic, în timp ce a doua sa mână stângă arată spre piciorul ridicat, care se eliberează de "iluzie". Fața lui Shiva exprimă unitatea contrariilor. Zeul dansează pe un demon, simbol al ignoranței umane, care trebuie învinsă, înainte de a se fi realizat eliberarea. Acest zeu - dansator, cu cele patru brațe ale sale, exprimă, în viziunea lui **F. Capra**, ritmul creației şi nimicirea universului. Potrivit lui **Capra**, pentru fizicianul modern, dansul lui Shiva

---

[15] **Ibidem**.

[16] **Ibidem**, p. 170.

[17] Cf. **ibidem**.

ar fi strâns înrudit cu "materia subatomică"[18]. Este vorba de un "dans cosmic" permanent al energiilor. Pentru hindus, acest "dans cosmic" al lui Shiva reprezintă, în viziunea fizicianului, aceeaşi imagine despre materie pe care o are, de fapt, şi fizicianul privind anumite aspecte ale teoriei câmpului cuantic. Atât zeul dansator cât şi teoria fizicii reprezintă creaţii ale spiritului: modele pentru descrierea experienţei realităţii intuitive a Creatorului[19].

În concepţia new-age-istă, o teologie şi o antropologie specială nu pot exista, fiindcă Dumnezeu şi omul sunt percepuţi ca parte integrantă a cosmosului. Din acest motiv, teologia şi antropologia sunt parte componentă a cosmologiei. Nu există un Dumnezeu în sensul de Creator, nici Dumnezeu ca persoană. În fapt, **F. Capra** Îl asimilează pe Dumnezeu "dinamicii autoorganizatorice a cosmosului"[20]. În acelaşi timp, însă, Dumnezeu este desemnat şi ca "spirit cosmic". Această "dinamică autoorganizatorică cosmică" are ca efect o evoluţie permanentă, corelată cu o creştere progresivă în complexitate, coordonare şi interdependenţă. După cum se observă, această imagine despre Dumnezeu se apropie foarte mult de concepţia panteistă a lui Spinoza sau de aceea a panteismului upanişadic sau chiar pancosmismului buddhist. Întrucât acest "Dumnezeu" impersonal nu se detaşează de cosmos în sensul unui Creator, el evoluează simultan cu acesta. Prin urmare, cosmosul este divin şi sacru[21].

Aşa cum aminteam, nici antropologia nu se distinge de cosmologie în viziunea New Age. Astfel, omul reprezintă doar un aspect important al cosmosului, iar cosmosul este socotit trupul extins al omului un simplu **corpus extensum** al acestuia. Prin urmare, din această perspectivă, omul nu este şi nu poate fi responsabil în faţa vreunui Dumnezeu personal; el trebuie, însă, să dea socoteală pentru faptele sale cosmosului în totalitatea sa. Omul este privit potrivit categoriilor spiritisto-esoterice. În accepţiunea lui **Alice Bailey** cu referire la om, de pildă, noţiunile preluate de spiritism şi antroposofie precum "trup fizic", "trup eteric" şi "trup astral" joacă un rol

---

[18] F. Capra, **Das Tao der Physik...**, p. 242 sq.

[19] **Ibidem**, p. 42; J. Boelema, **Die synkretistische Religiosität der New-Age Bewegung**, în: p. Beyerhaus / Lutz E. v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 131.

[20] Vezi F. Capra, **Wendezeit...**, p. 324.

[21] Cf. S. Leuenberger, **Die theosophischen Wurzeln...**, în: p. Beyerhaus / Lutz E v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 159.

foarte important[22]. Dimensiunile materială şi spirituală ale omului nu se disting, ci sunt privite ca o unitate indestructibilă. Omul este parte a aceluiaşi "spirit" care sălăşluieşte în cosmos şi, în consecinţă, el este divin[23].

I.2. TRANZIŢIA DE LA EROARE SPRE "ADEVĂR" METODE SPRE REALIZAREA STĂRILOR "TRANSPERSONALE"

Reprezentanţii New Age susţin că, în prezent, omenirea este încă dominată de aşa-numita "gândire falsă". Această gândire se articulează într-o viziune asupra lucrurilor ce nu corespunde, în realitate, existenţei acestora. În opinia acestor reprezentanţi, de acest lucru s-ar face vinovată, în primul rând, gândirea iudeo-creştină imprimată de Biblie. Această gândire, fundamentată pe principii absolute, a condus, în accepţiunea lui **F. Capra**, mai ales în concepţiile lui **Descartes**, **Francis Bacon**, şi **Newton**, la un exces cu repercusiuni globale. După părerea sa, aceşti învăţaţi au înţeles lumea ca pe ceva obiectivo-material care trebuie perceput în conformitate cu legităţile curente şi pus în slujba omului[24]. El afirmă că inclusiv distincţia subiect-obiect îşi are rădăcinile în această "gândire falsă", aflându-şi începutul în supraaccentuarea principiului masculin **Yang**. Prin această supraaccentuare au apărut, de fapt, structurile de exploatare, astfel încât întreaga planetă şi-a pierdut echilibrul primordial. De acelaşi context ţine şi sciziunea dintre materie şi spirit. Astfel, acum atenţia trebuie îndreptată, în primul rând, asupra principiului feminin **Yin**. Acesta are o funcţie de echilibru, de compensare, conducând la biruinţa asupra structurilor de dominaţie patriarhală din lume. In plus, **Yin** va conduce la protejarea creaţiei[25].

New Age concepe trecerea de la "gândirea falsă" la o "gândire corectă" ca pe o **schimbare de paradigmă**. Întrucât întreaga realitate prezintă un caracter de "reţea", de "ţesătură", de intercondiţionare reciprocă a tuturor lucrurilor, "gândirea corectă" se materializează în afirmarea sintezei şi sincretismului. Ca atare, această gândire constă în preluarea de către New Age a viziunii teosofice despre ontologie şi cosmologie. Cei ce nu ajung la

---

[22] A. Bailey, **Education in the New Age**, London, 1981, p. 147, 134, 36, 144, 26, 53-54; cf. şi idem, **Discipleship in the New Age**, London, 1981, p. 192, 423, 171, 94, 761, 699.

[23] S. Leuenberger, **ibidem, ibidem.**

[24] Cf. F. Capra, **Wendezeit...**, p. 107 sq.

[25] S. Leuenberger, **op.cit., ibidem**, p. 160.

o asemenea gândire sunt calificaţi de new-age-işti drept "saboţi de frână" ("Bremsklotz")[26].

"Saboţii de frână" ("Bremsklotz") sunt, de fapt, toţi acei oameni care separă materia de spirit şi se concep ca ceva individual, aflat vis-à-vis de natură şi lume, în sensul sintagmei subiect-obiect.

Transformarea new-age-ist-holistică este o trezire, susţine **M. Ferguson**[27], o luţidizare, un proces de reconştientizare, succedând deconştientizării treptate ce are loc odată cu îmbătrânirea unei culturi, odată cu anchilozarea structurilor ei, care din structuri dinamice devin structuri fixe, din conştiente devin autonome. "Paradigma" devine rigidă, conştiinţa se îngustează, societatea umană devine "un muşuroi de furnici", eventual o "familie de albine", în care instituţiile sunt eficiente şi indivizii foarte harnici şi corecţi, dar în ce priveşte conştiinţa nu sunt decât simple "maşini biomecanice".

Soluţia propusă de new-age-işti pentru a ieşi de sub dominaţia "gândirii false" şi a se ajunge la acea conştiinţă şi percepere a adevăratei "realităţi" ar consta în **metanoia**, în reînnoirea conştiinţei, în "lărgirea" acesteia, în revenirea la viziunea holistă de tip arhaic. Programul New Age propune, în acest sens, integrarea ştiinţei şi tehnologiei occidentale cu "înţelepciunea" orientală, cu "mitologia" antică şi cu sfera numită "ocultă", re-încifrarea magică a lumii, adică "re-vrăjirea" ei[28].

Metodele psihotehnice şi de meditaţie folosite în New Age au toate aceeaşi funcţie, şi anume anihilarea sentimentului de "eu" şi experienţa contopirii cu universul. Prin ele se urmăreşte crearea unei noi conştiinţe, respectiv acea conştiinţă a identităţii cosmice. În asemenea stări ale conştiinţei dispar, practic, dualismele de gen trup şi suflet, subiect şi obiect, spaţiu şi timp, viaţă şi moarte.

De altfel, psihoterapia New Age a trecut de multă vreme la îmbinarea tehnicilor psihologice cu cele fiziologice şi le recomandă în scopul unei pretinse "transformări" a omului. Dar nu numai individul trebuie "transformat", ci întreaga umanitate, fiind bolnavă, are nevoie de această "transformare", iar economia, societatea, la rândul lor, au şi ele nevoie de un om "transformat" pentru a putea salva ecosistemul nostru. Metodele psihotehnice (bio-feed-back, antrenamentul autogen, hipnoza şi autohipnoza, meditaţia de orice fel - Zen, buddhism tibetan, creştină, cabalistică, Kundalini, Raja-Yoga, Tantra-Yoga etc., psihosinteza, istorisirile sufi, Koans, tehnicile şamaniste, Silva Mind Control Actualizations, Arica,

---

[26] **Ibidem**, p. 161.

[27] M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung...**, p. 111.

[28] B. Würtz, **op.cit.**, p. 174-175.

teosofia şi sistemul Gurdjieff, logoterapia lui Victor Frankl, terapia gestaltistă, terapia Reich, bioenergetica, kinesiologia aplicată, Taichi, Ch'uan, Aikido etc., etc.) nu mai urmăresc, în fapt, o revenire a individului la vechea normalitate considerată de new-age-işti **morbidă**, ci ridicarea lui la o stare aşa-zisă nouă, la "transformarea" lui, în sensul de a deveni apt pentru "Noua eră"[29].

Ideologii New Age manifestă un interes relativ pentru atingerea ocazională a dimensiunii transpersonale de către individ şi un interes absolut pentru realizarea ei de către întreaga umanitate. Prin urmare, filosofia new-age-istă urmăreşte, în principal, o anume mutaţie sau schimbare de conşiinţă care trebuie să ducă la un "om nou" într-o societate nouă. De fapt, New-Age vizează o transformare calitativă. Un om "transformat", în viziunea mişcării New Age, nu mai este un om în accepţiunea tradiţională, ci un "supra-om", o altă specie; el nu mai este - aşa cum susţin ei - un **homo sapiens**, ci un **homo noeticus**. Acesta reprezintă nu atât un rezultat al evoluţiei biologice, cât mai ales "o revelaţie pancosmică a dimensiunii transmateriale, spirituale, a fiinţei"[30], în sensul că respectivul are de acum acces la "ordinea înfăşurată", la intercondiţionismul şi ritmicitatea cosmică.

Deşi s-ar putea discuta foarte mult asupra metodelor psihotehnice utilizate de mişcarea New Age pentru "transformarea" omului, atragem şi noi totuşi atenţia asupra aşa-numitei metode a "focalizării" sau "focusării", prezentată şi descrisă frecvent de **M. Ferguson**[31] ca o creaţie a psihologului **E. Gendlin** de la Univ. din Chicago. **Daniel Sillescu**[32] şi **Klaus Berger**[33] o descriu ca pe o metodă de "autovindecare".

În viziunea new-age-istă, aceasta ar duce la o "integrare superioară a activităţii creierului" - concept pe baza căruia **M. Ferguson**, de pildă, încearcă să justifice aşa-zisa "transformare" din punctul de vedere al cercetărilor care au pus în evidenţă rolul distinct al celor două emisfere cerebrale, făcând referire atât la o cunoaştere a cunoaşterii procesului de cunoaştere, cât şi la unele tehnici orientale practicate chiar înainte de a fi înţelese. Din acest punct de vedere, descântecul magic, incantaţia vracilor, ritualurile şamanice, mantrele etc., dar şi poezia n-ar fi decât punţi de legătură între cele două emisfere cerebrale, simple fenomenalizări în spatele cărora s-ar afla într-o stare latentă, nerecunoscută, o forţă fantastică de

---

[29] Cf. **ibidem**, p. 209-210.

[30] **Ibidem**, p. 212-213.

[31] M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung...**, p. 91.

[32] Daniel Sillescu, **Das New Age Buch**, Ascheberg - Herbern, 1986, p. 82 sq.

[33] K. Berger, **New Age - Ausweg oder Irrweg**, Asslar, 1987, p. 160 sq.

cunoaştere, la care omenirea abia astăzi începe să apeleze şi să recurgă în mod ordonat[34].

Aşa cum remarcam, "lărgirea conştiinţei" prin diferitele metode new-age-iste oferă, în opinia adepţilor acestora, experienţa contopirii cu întreg cosmosul, experienţa unităţii cu tot ce există. În cadrul acestei experienţe dispar orice limite şi toate sferele realităţii se întrepătrund reciproc. Se experiază o stare care anihilează orice catalogări sau evaluări. Prin aceasta, new-age-istul se eliberează de orice principii rigide, deschizându-se mai direct experienţelor spirituale. Asemenea stări de conştiinţă, realizate mai ales prin meditaţia **Zen**, realizează două caracteristici fundamentale ale experienţei "totale": **mişcarea** sau "**curgerea**" şi **non-distincţia**. Se realizează, în realitate, ceva în genul a ceea ce tradiţia mistico-filosofică din Evul Mediu, pornind de la **Nicolaus Cusanus**, numea "**coincidentia oppositorum**"[35].

În concepţia New Age, "transformarea" individului trebuie să se resimtă şi în planul căsătoriei şi familiei: "Deprinderi cu privire la căsătorie, familie, sexualitate şi instituţii sociale sunt zdruncinate prin alternative radical noi sau radical vechi"[36].

Înnoirea "paradigmei" în planul conştiinţei va trebui să se extindă asupra societăţii şi a tuturor naţiunilor, aşa încât, în cele din urmă, ideea de identitate naţională îşi va pierde valoarea ei intrinsecă. Transformarea respectivă va viza, bineînţeles, şi viaţa economică: "Crizele actuale provoacă religiile lumii să elibereze o nouă forţă spirituală, care să poată transcende graniţele religioase, culturale şi naţionale în vederea unităţii societăţii umane şi, prin aceasta, să declanşeze o dinamică spirituală pentru o soluţionare a problemelor lumii... Noi susţinem o nouă spiritualitate, care înlătură orice izolare şi vizează o conştiinţă planetară"[37].

II. INTERFERENŢE NEW AGE - ECOLOGISM

New Age nu vizează doar "interiorizarea" omului, ci, aşa cum subliniază **F. Capra**, şi o "exteriorizare" a acestuia, cu multiple repercusiuni în plan social, politic şi mai ales ecologic. "Ecologia abisală"[38], despre care

---

[34] Cf. B. Würtz, **op.cit.**, p. 213.

[35] Cf. M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung...**, p. 437 sq.

[36] **Ibidem**, p. 448.

[37] **Ibidem**, p. 426; S. Leuenberger, **Die theosophischen Wurzeln...**, **op.cit.**, p. 162

[38] De exemplu, în noile ediţii ale cărţii sale "**Wendezeit...**", Capra a adăugat o anexă cu titlul "**Die Ökologie - und Alternativbewegung- beispielhafte Entwicklungen und**

vorbește el, nu-şi propune nicidecum să excludă preocupările legate de "interiorizare", ci, dimpotrivă: "transformarea personală şi socială", mutația la nivelul conştiinței ecologice, toate trebuie să se completeze reciproc[39].

Dată fiind complementaritatea ideologică privind ecosistemul şi viitorul său, new-age-iştii consideră că multe mişcări ecologiste feministe, pacifiste etc. vor adera şi vor susține programul şi ideologia New Age: "Avem nevoie de o perspectivă ecologică şi feministă, care în ființa ei cea mai intimă este de natură spirituală şi care va implica schimbări profunde în structurile noastre sociale şi politice"[40]. Pornind de la o viziune holistică şi ecologică despre viață, respingând sistemul actual de valori, care domină cultura contemporană şi care este susținut prin instituțiile sociale şi politice actuale, astfel de mişcări tind - ca şi New Age - spre crearea unei noi culturi[41].

Promotorii New Age îşi pun speranțele în legătura "Noii Stângi" (neomarxistă) cu mişcările adepte ale religiozității New Age. Drept prototip al acestei colaborări este considerată legătura cu Partidul "Verzilor" ("der Grünen") din Germania. În opinia lui **F. Capra**, "Verzii" ar reprezenta "manifestarea cea mai puternică" a noii "culturi care ia amploare" în sensul doctrinei New Age[42]. Mai mult decât atât, el susține că "Verzii" ar reprezenta un "fenomen politic", care "era previzibil, dar care a depăşit toate aşteptările" sale[43].

Se pune totuşi, în mod firesc, întrebarea, de ce apare atât de atractivă pentru "Verzi" gândirea New Age? Sau, în ce rezidă în mod concret punctele de contact între mişcarea New Age şi "Verzi"? Aşa cum s-a putut deja observa, punctul central de atingere şi complementaritate îl reprezintă, desigur, viziunea "totală", globală asupra lumii şi aşa-numita "spiritualitate ecologică"[44].

Projekte"; vezi F. Capra, **Wendezeit...**, p. 475-484.

[39] Cf. subtitlul şi programul din lucrarea lui M. Ferguson, **Die sanfte Verschwörung. Persönliche und Gesellschaftliche Transformation...** ("Transformare personală şi socială..."); L. Gassmann, **Die politische Transformation der New-Age-Bewegung**, în: p. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 168.

[40] Vezi F. Capra, **Wendezeit...**, p. 11.

[41] **Ibidem**, p. 331-332.

[42] F. Capra, **Die Bedeutung der Grünen für die Welt**, în: Ch. Spretnak, **Nicht links rechts, sondern vorne: Die Grünen. Die Studie einer amerikanischen Aktivistin über die Grünen und Bericht über grüne Politik in der USA**, München, 1985, p. 9.

[43] F. Capra, **Wendezeit...**, p. 479.

[44] Cf. L. Gassmann, **Die politische Transformation...**, în: p. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 172.

Aşa cum remarca **F. Capra** "punctul de plecare al politicii Verzilor îl reprezintă conştiinţa ecologică, conştiinţa ... interdependenţei tuturor fenomenelor, a întrepătunderii tuturor indivizilor şi societăţilor în procesele ciclice ale naturii"[45], ceea ce converge pe deplin cu imaginea "globală" new-age-istă despre existenţă în general. În plus, **Capra** transferă noţiunea ştiinţifică de "ecologie" în planul spiritual şi vorbeşte - aşa cum spuneam - de o "ecologie abisală", aflată la celălalt pol faţă de "gândirea ecologică superficială". De aceea, subliniază el mai departe, din această perspectivă "conştiinţa ecologică, în adevăratul sens al cuvântului, este una spirituală"[46].

De fapt, pentru new-age-işti verdele reprezintă culoarea vieţii şi a speranţei, culoarea supravieţuirii şi a ultimei speranţe. Ca atare, verdele nu reprezintă nici pe departe un "principiu naturalist", aşa cum insinuează critica sociologizantă, ci un simbol "revoluţionar", deci şi principiu politic. În acelaşi timp, verdele mai e şi principiu vital, dat fiind faptul că se poate renunţa la orice în această lume, de pildă la creşterea economică liniară, la exploatarea prădalnică a naturii, la disproporţiile demografice, la competiţii, chiar şi la concurenţe în producţie, dar nu se poate renunţa niciodată la supravieţuire. Filosofia New Age susţine că verdele este un simbol pentru lumea "globală", exprimând depăşirea momentului eshatologic şi năzuinţa după o nouă "eră"[47]. În ultima vreme se vorbeşte tot mai mult de un "ecologism universal - abisal", în genul celui promovat şi revendicat de New Age, şi de unul "local-natural". Acesta din urmă se asociază, în realitate, cu întregul fenomen al "revoluţiei verzi", inclusiv mişcarea feministă, pacifistă etc. În Germania, de pildă, ca să luăm doar un singur exemplu, există nenumărate organizaţii angajate pe această linie: **BUND (Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland)**, **BfL (Bund für Lebensschutz)**, **DNR (Deutscher Naturschutzring)**, **BBU (Bundesverband der Bürgerinitiativen zum Umweltschutz)**. Există însă, desigur, şi foarte multe organizaţii internaţionale constituite în acelaşi scop, între care amintim doar **WSL (Weltbund zum Schutz des Lebens)**, întemeiată de austriacul **G. Schwab** în anul 1960.

Aşa cum arată **L. Gassmann**[48], la început "Verzii" se considerau un partid "anti-partid", baza sa în Germania fiind opoziţia extraparlamentară.

---

[45] F. Capra, **Die Bedeutung der Grünen...**, în: Ch. Spretnak, **op.cit**, p. 10.

[46] Idem, **Wendezeit...**, p. 465; L. Gassmann, **Die politische Transformation...**, în: p. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit**., p. 172.

[47] Cf. B. Würtz, **op.cit**., p. 85 sq.

[48] Vezi L. Gassmann, **Die Grünen - eine Alternative? Kristliche Überlegungen**, Neuhausen - Stuttgart, 1986, p. 16.

El cuprindea şi fenomene social-revendicative noi, dar în acelaşi timp era preocupat şi de unele revendicări mai vechi precum feminismul, homosexualitatea, pacifismul etc.

După cum afirmă acelaşi analist al complementarităţii dintre doctrina New Age şi ideologia "verde", **F. Capra**, "Alianţa Prieteniei Ecologice ("**Öko-Friends-Allianz**") a reprezentat impulsul esenţial spre apariţia Verzilor...". Pentru această Alianţă, "următorul pas esenţial l-a constituit legătura cu Mişcarea feministă şi, odată cu aceasta, cunoaşterea profundă a relaţiei strânse dintre ecologie şi feminism"[49]. În viziunea lui **Capra**, "conţinutul spiritual al concepţiei ecologice" şi-ar găsi "expresia sa ideală în spiritualitatea feministă promovată de Mişcarea feministă". Aceasta şi-ar avea fundamentul în "conştiinţa unităţii tuturor formelor de viaţă şi a ritmului lor ciclic dintre viaţă şi moarte", adică exact în mesajul New Age. În fine, de aici ar rezulta un comportament faţă de viaţă "profund ecologic". În continuare, acelaşi autor mai subliniază că numeroşi reprezentanţi feminişti au reliefat că "imaginea unei divinităţi divine feminine pare să întruchipeze acest fel de spiritualitate mult mai mult decât cea a unei divinităţi masculine".. Ba mai mult decât atât, "adorarea divinităţilor feminine în multe culturi, inclusiv în cultura noastră" ar fi precedat "adorarea divinităţilor masculine", nefiind exclus ca ea să fi fost şi "o trăsătură a misticii naturale din vechea tradiţie taoistă"[50].

Trebuie consemnat faptul că **feminismul "verde"** şi, se poate spune "new-age-ist", nu este identic cu cel din veacul al XIX-lea sau mai recent, ci reprezintă un fenomen apărut prin anii şaizeci. El luptă nu numai pentru egalitatea sexelor, ci şi pentru anularea oricăror deosebiri între sexe, inclusiv cele native şi sociale. Este o luptă dusă împotriva "patriarhatului" şi pentru feminizarea întregii societăţi, o luptă pentru libertatea sexuală totală, inclusiv lesbianismul, uranismul şi incestul - o strădanie antifirească şi anticreştină de a crea "omul androgin" al viitorului. Este o luptă nu numai pentru ocrotirea vieţii - aşa cum se revendică -, ci şi pentru libertatea de a distruge viaţa în germene, având în vedere poziţia feministelor faţă de avort[51].

Aşa cum remarcam puţin mai înainte, aşa-zisei "revoluţii verzi" i s-a afiliat şi mişcarea pacifistă. Astăzi, toţi "Verzii" sunt în realitate "pacifişti" şi toţi "pacifiştii" sunt "verzi", chiar dacă ei contestă această apartenenţă. De

---

[49] F. Capra, **Wendezeit...**, p. 480, 483.

[50] **Ibidem**, p. 469 sq.

[51] Cf. B. Würtz, **op.cit.**, p. 145.

fapt, această problemă este tratată de foarte mulţi autori precum **W. Bienert, K. Motschman, G. Rohrmoser, G. Rumler, W. Veeser** etc[52].

Adepte ale "globalismului" new-age-ist, concepţiile ecologiste extreme merg până la solidarizarea şi identificarea cu tot ce este viu, deci şi cu animalele, asemenea idei provenind clar din mistica hindusă, buddhistă şi jainistă. S-ar putea spune, însă, că surse similare de inspiraţie în această privinţă pentru ei există şi în Europa: **Francisc de Assisi** vorbea, de pildă, de o comuniune cu "fratele animal", **A. Schopenhauer** pleda pentru o "estetică a compasiunii" în stil buddhist, iar **Albert Schweitzer** enunţase principiul său normativ fundamental al "respectului pentru viaţă" - exact pe acestă linie[53]. Extremismul ecologist invocă argumentul că situaţia actuală reprezintă, în fapt, o deteriorare pe plan moral, pentru că religiile antice au cultivat chiar zoolatria.

Astfel, **Ch. Spretnak**, unul dintre promotorii "Verzilor", urmează prin concepţiile sale exact linia new-age-istă: "Totul este o singură unitate, toate formele de viaţă sunt părţi ale unui dans (shivaist? n.n.) neîntrerupt al materiei - energiei, care creşte şi descreşte"[54].

Crezul "spiritual" al politicii "verzi" este magia orientală, holismul à la **F. Capra**, feminismul, transformismul[55], aflate în strânsă legătură cu învăţătura New Age.

III. CONSIDERAŢII CRITICE DIN PERSPECTIVĂ BIBLICĂ ŞI CREŞTINĂ ÎN GENERAL

Făcând o evaluare a doctrinei New Age ajungem la concluzia că presupusa intrare în "noua eră" nu înseamnă, în realitate, decât reîntoarcerea la păgânism sau cel mult, promovarea unei spiritualităţi "neopăgâne". Faptul că un asemenea mesaj prinde rădăcini în anumite cercuri se datorează, în primul rând, secularizării şi vidului spiritual creat în multe părţi prin propaganda marxistă de tip umanist.

Aşa cum se ştie, în religiile necreştine orientale - de unde New Age îşi trage originile - Dumnezeu reprezintă o "unitate" impersonală şi

---

[52] Cf. L. Gassmann, **Die Grünen-eine Alternative?**, p. 34.

[53] Vezi B. Würtz, **Filosofia anticipării**, III, p. 81-94; A. Schweitzer, **Aus meinem Leben und Denken**, Leipzig, 1937.

[54] Ch. Spretnak, **Nicht links...**, p. 325.

[55] K. Berger, **op.cit.**, p. 120.

nediferenţiată, pancosmistică, cu absolut nimic distinct de creaţie. În consecinţă, creaţia este identică cu Creatorul, ea însăşi preia cumva atributele Creatorului. Din această perspectivă, însuşi diavolul este parte a creaţiei şi, simultan, a Creatorului. În Sfânta Scriptură însă, dimpotrivă, Dumnezeu ni Se revelează în calitatea Sa de Creator personal, transcendent, Care stă suveran vis-à-vis de creaţia Sa.

Pe de alta parte, în viziunea New Age, umanitatea nu reprezintă altceva decât o formă de manifestare a divinului, lucru pe care nu-l găsim exprimat nicăieri în paginile Sfintei Scripturi. Mulţi adepţi ai acestei mişcări susţin că şi ei cred în istoria biblică despre creaţie, dar socotesc că întreaga creaţie ar fi o simplă "emanaţie" din "Dumnezeu", ceea ce contrazice flagrant primele cuvinte din cartea Facerii: "La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul" (Facere 1, 1). Aici Creatorul şi creatura nu sunt identice şi nici nu sunt de aceeaşi natură. Chiar dacă am fost creaţi după "chipul lui Dumnezeu" (Facere 1, 26-27), aceasta nu presupune, totuşi, identitatea de fiinţă cu Dumnezeu Însuşi[56].

În fapt, "spiritualitatea" new-age-istă promovează **stricto sensu** un impersonalism total şi absurd. Dar fiinţa noastră nu-şi poate găsi împlinirea decât în comuniune cu o fiinţă personală supremă. Redusă la starea inconştientă, proprie unui obiect pasiv, fiinţa umană nu mai are valoare. Impersonalismul new-age-ist generat de fluctuaţia, schimbarea ritmică şi impermanenţa existenţei în viaţa lumii exclude de la bun început prezenţa oricărei relaţii comunitare în sensul creştin.

În concepţia creştină, lumea a fost creată pentru a fi umanizată, şi nu omul pentru a fi asimilat acesteia, cosmosului, naturii în general, după cum observăm în doctrina New Age. Lumea întreagă a fost creată de Dumnezeu pentru a deveni cumva un macroantropos, sau conţinutul omului devenit în fiecare persoană atotcuprinzător, nu omul pentru a fi parte insignifiantă a cosmosului şi neînsemnând în el mai mult decât orice parte a lui, sau contopindu-se cu el. Aceasta pentru că printr-o eventuală contopire şi pierdere a omului în natură şi cosmos s-ar pierde, practic, cel mai important factor al realităţii, fără ca prin aceasta cosmosul şi natura să câştige ceva nou, pe când prin asimilarea naturii în om, acestea înseşi câştigă, fiind ridicate pe un plan cu totul nou, fără să se piardă, să degenereze[57].

---

[56] Cf. Rabindranath R. Maharaj, **Asiens spirituelle Invasion in den Westen**, în: P. Beyerhaus / Lutz v. Padberg (Hrsg.), **op. cit.**, p. 113.

[57] Vezi Pr. prof. D. Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, I, Bucureşti, p. 18; cf. Pr. lect. N. Achimescu, **Iubirea ca temei al slujirii din perspectiva fenomenologiei buddhiste. Concluzii pentru un dialog interreligios**, în: Teologie şi viaţă, nr. 1-3, III (1993), p. 16.

Pentru învăţătura creştină, aşa cum subliniază părintele prof. **D. Stăniloae**, "nu există un lucru total despărţit de altele şi nici o unitate fără o distincţie în ea. În consecinţă, toate numerele sunt în acelaşi timp un număr şi orice unu este şi multiplu este şi unu. Şi una şi alta sunt relative. Realitatea este dincolo de unu şi de multiplu"[58].

Potrivit învăţăturii holiste, însă, unitatea aceasta nu este una numerică, în care se respectă atât unicitatea propriu-zisă, cât şi multiplicitatea, ci mai degrabă una plată, în care totul se pierde într-unul, într-o platitudine monotonă şi absolută. Astfel, eu nu mă deosebesc cu nimic de ceilalţi, pentru că mă identific pe deplin cu ei, fac parte din aceeaşi structură ritmică cu ei, identitatea mea proprie este, în fapt, şi identitatea lor. "Eul" devine, astfel, un "tu", care nu mai există.

În acest mod, holismul pierde distincţia dintre persoană şi natură, dintre subiect şi obiect, sau mai exact persoana se pierde definitiv în natură, care devine astfel plată şi uniformă. Entităţii sau substanţei i se substituie ritmul, simpla energie sau dinamică.

Din punct de vedere creştin, fiecare om este şi natură, dar şi ipostas sau subiect; este subiect, ca natură subzistentă, ca centru subzistent unitar al actelor şi reacţiilor sale, ca fond ce-şi actualizează potenţele lui; şi este natură, ca instrument sau fond pus în valoare de aspectul ei de subiect, sau de faptul că subzistă real ca ipostas. În fiecare om există şi ipostasul şi natura, sau şi calitatea de subiect şi cea de fond şi de instrument, fără ca ipostasul să fie un adaos din afară, ci formă necesară a naturii, îndată ce ea există în mod real. Natura umană nu poate exista niciodată concret numai ca natură, ca fond, ca "obiect", fără să aibă şi calitatea de subiect, de persoană, dar nici subiectul, fără natură[59].

Fiind persoană, omul tinde şi se realizează doar în comuniune cu alte persoane[60], dar fără a se pierde în acestea în mod pancosmistic, aşa cum se întâmplă în doctrinele de tip holist sau în fenomenologia buddhistă. Pe acest plan, separaţia dintre subiect şi obiect este transcendată şi din punct de vedere creştin, dar fără ca cele două să se confunde sau să se asimileze reciproc. Pentru că subiectul şi obiectul sunt distincte, dar nu despărţite. Chiar dacă este depăşită separaţia lor, ele se salvează totuşi laolaltă, întrucât subiectul sau persoana experiază în adâncurile sale un "obiect" distinct de sine. Dar, "obiectul" experiat, fiind o realitate spirituală sau legat interior cu

---

[58] Pr. prof. D. Stăniloae, **op.cit.**, I, p. 306.

[59] **Ibidem**. II, p. 39.

[60] Cf. S.D. Ogodescu, **Persoană şi lume**, Bucureşti, 1981, p. 128.

subiectul, se află într-o intercomuniune cu subiectul cunoscător şi amândouă cu Subiectul suprem de la baza tuturor lucrurilor[61].

New Age pretinde că Pământul şi întreg universul au apărut ca urmare a hazardului. Cosmosul evoluează spre desăvârşire în baza unei dinamici autoorganizatorice. Şi totuşi, Sfânta Scriptură arată limpede cum crearea lumii reprezintă un act al voinței lui Dumnezeu: "Şi a zis Dumnezeu: să fie!" (Facere 1, 6 sq.). Dumnezeu crează din proprie voință, după un plan bine stabilit, prin Cuvântul Său. Sfânta Scriptură nu-L prezintă pe Dumnezeu ca pe un principiu impersonal, ci ca pe o Persoană absolută: "Eu sunt Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac şi al lui Iacob... Eu sunt, Cel ce sunt" (Ieşire 3, 6, 14).

De asemenea, doctrinarii New Age afirmă că Pământul se conservă şi se menține prin sine însuşi, ceea ce contravine textului biblic: "Numai Tu eşti Domn şi numai Tu ai făcut cerurile, cerurile cerurilor, şi oştirea lor, pământul şi toate cele de pe el, mările şi toate cele ce se cuprind în ele; Tu dai viață la toate şi Ție se închină oştirea cerurilor" (Neemia 9, 6).

Într-una din tezele New Age se susține că actuala criză a umanității s-ar datora, între altele, şi faptului că omul nu realizează că prin natura sa el este divin. Dimpotrivă, în Sfânta Scriptură se arată clar că această criză se datorează în realitate păcatului. Ca soluție pentru ieşirea din criză, mişcările holiste susțin că omul trebuie "transformat", trebuie schimbat, în sensul că el trebuie să devină conştient de identitatea dintre sine şi Creator prin emanația sa din Dumnezeu, deşi în Noul Testament se arată clar că renaşterea spirituală, "transformarea" noastră nu se poate realiza decât "în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, aşa să umblăm şi noi întru înnoirea vieții" (Romani 6, 4 ş.u.).

Fireşte, s-ar putea vorbi şi din punct de vedere creştin de o a "treia Paradigmă", dar aceasta nu poate consta decât în gândirea şi trăirea desăvârşită în spiritul Sfintei Scripturi şi al Sfinților Părinți. Există un minunat mod de viață conştientă, cum ar spune new-age-iştii, primit însă în dar de la Dumnezeu Creatorul. Numai Dumnezeu prin Iisus Hristos poate şi face realmente din om o **nouă creatură**.

Întrebarea care se pune este, dacă noi, creştinii, suntem într-adevăr conştienți de faptul că, atunci când împlinim adevărata **metanoia**, trăim într-o stare de conştiință extrem de privilegiată? "Renaşterea" în spiritul învățăturii Scripturii şi Tradiției patristice debutează cu introducerea unui nou aşa-zis "program de gândire" (paradigme) în sufletul uman, un "program" care privit în sine este unul **total**. Este vorba de un "program" în care contradicțiile se reconciliază începând chiar cu izvorul lor. Depinde

---

[61] Pr. prof. D. Stăniloae, **Teologia Morală Ortodoxă**, III, **Spiritualitatea Ortodoxă**, Bucureşti, 1981, p. 163; cf. Pr. lect. N. Achimescu, **loc. cit.**, p. 19.

doar de fiecare om să îmbrace această conştiinţă desăvârşită, această "haină nouă" şi să intre în acţiune. Dacă mărturisirea noastră nu mai este una actuală, aşa cum ne reproşează reprezentanţii New Age, atunci acest lucru nu se datorează faptului că ne-ar lipsi cumva un anume "program total de lărgire a conştiinţei", ci faptului că ne lipseşte hotărârea şi că nu ne străduim destul pe această linie[62]. De altfel, Sfântul Apostol Pavel îi îndemna pe Romani: "Să nu vă potriviţi cu acest veac, ci să vă schimbaţi prin înnoirea minţii, ca să deosebiţi care este voia lui Dumnezeu, ce este bun şi plăcut şi desăvârşit" (Romani 12, 2).

Învăţătura holistă mai pretinde că cele mai mici elemente constitutive ale cosmosului s-ar afla într-o permanentă mişcare, într-o dinamică ritmică. De aici ar trebui să se conchidă că şi la nivelul microcosmosului ar fi valabil acelaşi principiu al mişcării, ca şi la nivelul macrocosmosului. Din cauza fluidităţii analoge, în ambele planuri n-ar mai exista nici pentru om, nici pentru gândire, nici pentru orice act în sine criterii sau principii absolute. Şi totuşi, Sfânta Scriptură arată clar că Dumnezeu a rânduit în univers o ordine incontestabilă: "Pusu-le-ai pe ele în veac şi în veacul veacului; lege le-a pus şi nu o vor trece" (Psalm 148, 6). Referitor la faptele omului, Sfânta Scriptură nu recomandă pentru om nici o morală situaţionistă. Decalogul, ca sinteză a voinţei lui Dumnezeu pentru faptele noastre, este şi rămâne absolut valabil şi normativ. El nu este altceva decât suma adevărului: "Începutul cuvintelor Tale este adevărul şi veşnice sunt toate judecăţile Tale" (Psalm 118, 160).

În practica New Age, aşa cum s-a văzut, "eul" omului este metodic slăbit până la anihilare prin manipulări psihotehnice. Prin aceasta se pregăteşte, de fapt, terenul pentru acţiuni oculte. Sfânta Scriptură respinge, însă asemenea metode ce contrazic voinţa de mântuire din partea lui Dumnezeu pentru om, ca păgâne, avertizându-ne să ne separăm de ceea ce este păgân: "Nu vă înjugaţi la jug străin cu cei necredincioşi, căci ce însoţire are dreptatea cu fărădelegea? Sau ce împărtăşire are lumina cu întunericul?" (II Corinteni 6, 14 sq.). Practicile oculte profesate de New Age sunt clar respinse de Cuvântul lui Dumnezeu (cf. Deuteronom 18, 9-14; Coloseni 2, 8, 20 sq.)[63].

Dacă e să ne referim puţin la procesul de instrucţie-educaţie propus de New Age, ar trebui subliniat şi faptul că şcolile "Waldorf" şi altele asemănătoare, total sau parţial infiltrate de această mişcare, practică mai mult sau mai puţin o serie de tehnici de "lărgire a conştiinţei" şi metode

---

[62] Cf. K. Ledermann, **Zeugnis eines ehemaligen New-Age-Gurus**, în p. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 121-122.

[63] Cf. S. Leuenberger, **Die theosophischen Wurzeln...**, în: p. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit**, p. 167.

"transpersonale". Programele unor astfel de şcoli prevăd "exerciţii de cercetare, meditaţie, tehnici de destindere şi fantezie pentru a ţine deschise căile interiorizării şi învăţăturii holistice"; de asemenea, ele "oferă tehnici de dezvoltare a conştiinţei corporale: exerciţii de respiraţie şi destindere, Yoga, relaxare fizică biofeedback". Toate laolaltă au ca scop - e adevărat, nemărturisit - omogenizarea, unificarea şi "transformarea" holistică, cultivând credinţe şi experienţe esoteric-oculte. Sub pretextul "integrării" se urmăreşte, de fapt, uniformizarea, anihilarea diversităţii existente astăzi în lume. Se pare că mult solicitatul pluralism al societăţii contemporane a devenit o povară insuportabilă, aşa cum subliniază **B. Würtz**[64]. Educaţia "transpersonală" nu este altceva decât o aplicare a psihologiei transpersonale, receptată la nivelul new-age-ist. Ea proclamă individualizarea, dar înfăptuieşte în realitate gregarizarea.

În viziunea New Age constatăm, de fapt, acest traseu de mişcare a concepţiilor: de la teocentrism la antropocentrism şi de aici la cosmo-"centrism", termen de altfel inadecvat, pentru că esenţa sa panteistă nu permite reprezentarea logică de "**centru**", ci înseamnă identificarea holistă cu "realitatea înfăşurată a universului", în ultimă instanţă cu ceea ce se cheamă **dezindividuaţia**, **depersonalizarea**. Această dezindividuaţie sau depersonalizare nu este un rezultat exclusiv al "transformării" new-age-iste, ci, probabil, şi o consecinţă a "forţării" unei "sinteze" deloc înţelepte dintre ştiinţa occidentală şi "înţelepciunea" orientală. În opinia multora, această dezindividuaţie va conduce, în primul rând, la dispariţia acelei diversificări a geniilor tehnice europene, care a realizat superindustrializarea eficientă europeană şi occidentală în general. Înţelepciunea mistico-meditativă naturală orientală, în schimb, a adus, într-adevăr, echilibru, dar şi stagnare[65].

Holismul vizează crearea unui aşa-zis "paradis pământesc" sub toate aspectele. În calitate de creştini, însă, noi ştim că atâta timp cât suntem încă pe pământ, creaţia suspină sub povara perspectivei morţii, aşa cum spune Sfântul Apostol Pavel: "Căci ştim că toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri până acum" (Romani 8, 22). Ca oameni păcătoşi, noi nu putem singuri însănătoşi creaţia, nu-i putem reda deplinătatea ei primordială. Dar, până la Parusie, până când "noi aşteptăm, potrivit făgăduinţelor Lui, ceruri noi şi pământ nou" (II Petru 3, 13), ne-a fost totuşi încredinţată administraţia acestei creaţii. Nu trebuie s-o exploatăm abuziv, ci să fim economii ei. Sensul creaţiei nu rezidă în moarte. În realitate, ea nu

---

[64] B. Würtz, **op.cit.**, p. 225.

[65] Cf. R.R. Maharaj, **Asiens spirituelle...**, în: P. Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), p. 107-108.

este ameninţată de Neant. Mai mult decât atât, ea se află în durerile naşterii, în aşteptarea unei noi regenerări şi însănătoşiri a ei prin Acela prin Care a fost creată.

Prin urmare, ecologia nu poate fi separată niciodată de lucrarea lui Dumnezeu, de prezenţa Sa activă şi permanentă în planul creaţiei. Aşa-numita "spiritualitate ecologică" de tip holist, de care se face atâta caz în ultima vreme, nu urmăreşte, în fond, decât excluderea lui Dumnezeu, a lucrării Sale din creaţie, ceea ce este într-o totală contradicţie cu credinţa creştină într-un Dumnezeu personal, creator, Mântuitor şi Domn al acesteia (Facere 1, 1 sq.; Ieşire 3, 15; 33, 11; Romani 1, 25; 8, 15).

În fine, contestarea existenţei unui Dumnezeu personal, în faţa Căruia suntem responsabili pentru tot ce facem, conduce la un pronunţat relativism pe plan moral. Acest lucru este evident mai ales în concepţia despre autodeterminarea omului, caracteristică pentru programele unor mişcări ecologiste şi pentru ideologia New Age împărtăşită de acestea. Regăsim aici o serie de precepte, în baza cărora protecţia vieţii şi familiei sunt marginalizate sau chiar lăsate deoparte de ideologia "verde". De pildă, aşa cum am remarcat, "Verzii" revendică absolvirea de orice responsabilitate şi pedeapsă în cazul avorturilor. De asemenea, prin programul lor, ei pledează pentru ideile "revoluţiei sexuale" neomarxiste. Se propagă perversiunile, homosexualitatea, poligamia, solubilitatea familiei, "căsătoriile de probă", pentru a-l scuti pe om de obligaţiile de familie şi a-l disponibiliza pentru aşa-zisa "revoluţie" şi "transformare"[66]. Or, un asemenea relativism moral este ireconciliabil cu credinţa creştină. Relativizarea valorilor şi principiilor morale creştine nu protejează nici pe departe viaţa, existenţa în general, ci dimpotrivă, aduce totdeauna cu sine haosul, periclitează însăşi ordinea creaţiei stabilite de Dumnezeu Însuşi[67].

New age-iştii şi anumite mişcări de tip ecologist susţin că familia monogamă actuală trebuie să dispară[68], pentru că ea este legată de structura "patriarhatului". Familia creştină trebuie înlocuită cu alte forme de

---

[66] O prezentare detaliată a acestor probleme o găsim în studiul: **Die grüne Maske füllt. Kritische Anmerkungen zum Bundestags-Wahlprogramm der Grünen**, în: L. Gassmann, **Öko. Auf der Suche nach der heilen Welt. Erfahrungen eines Umweltschützers**, Neuhausen - Stuttgart, 1988, p. 37-46.

[67] Cf. L. Gassmann **New Age und grüne Ideologie**, în: Beyerhaus / Lutz E.v. Padberg (Hrsg.), **op.cit.**, p. 174.

[68] Cf. H.G. Pöhlmann, **Ehe und Sexualität in Strukturwandel unserer Zeit**, în: O. Bayer (Hrsg.), **Ehe. Zeit zur Antwort**, Neukirchen - Vluyn, 1988, p. 29 sq.; W. Müller - Freienfels, **Tendenzen zur Verrechtlichung nichtchelicher Lebensgemeinschaften**, în: **ZEE**, 24, 1980, p. 55 sq.

convieţuire conjugală. Îngrijirea şi educaţia sugarilor ar trebui să fie distribuită egal între membrii familiei sau să fie încredinţată exclusiv unor instituţii publice. Dacă totuşi această sugestie evită termenul de "turmă", acest lucru se datoreşte, probabil, unui rest de pudoare şi avându-se în vedere că există câteva domenii necolectivizabile ale omului.

Se constată că obiectul desfiinţării familiei şi gregarizarea convieţuirii conjugale urmăreşte, de fapt, anularea oricărei instituţii întemeiate de Dumnezeu sau individualităţi de ordin social. Pentru mişcările holiste, fie că este vorba de New Age, feminism etc., sau alte feluri de mişcări de acest gen, contează doar "totalitatea", doar procesul de nivelare a persoanelor şi grupurilor, care trebuiesc eliminate prin identificarea cu aceea ce se numeşte cosmos, alias **Nirvana**.

În cele din urmă, scopul final al mişcărilor holiste ar fi crearea unei religii, societăţi şi ordini economice unitare la scara planetară a creaţiei. Ceea ce înseamnă, în fapt, un sistem ce prezintă multe trăsături comune cu ideologia marxistă totalitară, exceptând faptul că acest totalitarism are fundament mistico-religios.

Aşa cum afirma un bun cunoscător al acestui fenomen[69], "New Age reprezintă un impresionant castel aerian, străfulgerat de luminile stridente ale Fiului Pierzării". Filosofia New Age "fascinează astăzi până la sacrificarea lucidităţii **în numele** lucidităţii şi pe altarul ei". Dar, oare, nu ne-a avertizat pe toţi cei de până astăzi şi pe cei ce vor urma Sfântul Apostol Pavel: "Luaţi aminte să nu vă fure mintile cineva cu filosofia şi cu deşarta înşelăciune din predania omenească, după înţelesurile cele slabe ale lumii şi nu după Hristos." (Coloseni 2, 8)? Omenirea de azi şi de mâine are, însă, un alt drum, şi anume să-L urmeze pe Cel ce a afirmat despre Sine şi pentru noi: **"Eu sunt lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii"** (Ioan 8, 12).

---

[69] Vezi B. Wütrz, **op. cit.**, p. 253.

REDESCOPERIREA PĂMÂNTULUI - SPIRITUALITATE COSMICĂ
DESPRE TEOLOGIE ŞI ECOLOGIE

Prof. dr. ***Jürgen Moltmann***
Univ. Tübingen (Germania)

Studiul de faţă a fost prezentat sub formă de prelegere profesorilor şi studenţilor de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iaşi, în iunie 1996, cu prilejul decernării titlului de ***doctor honoris causa*** *al Universităţii "Al. I. Cuza" Prof. dr. Jürgen Moltmann. El reprezintă punctul de vedere al unui teolog protestant într-o problemă de actualitate.*

(Nota redacţiei)

Distrugerea mediului înconjurător cauzată de noi, oamenii, prin sistemul economic actual, va afecta cu certitudine supravieţuirea omenirii în secolul al XXI-lea. Societatea industrială modernă a dezechilibrat Terra şi este pe cale de a conduce la o moarte ecologică universală, dacă nu vom încerca să oprim acest proces. Oamenii de ştiinţă dovedesc faptul că bioxidul de carbon (CO_2) şi metanul (CH_4) distrug stratul de ozon al atmosferei, faptul că utilizarea îngrăşămintelor chimice şi a diverselor pesticide fac solul neroditor. La nivel cosmic clima se schimbă deja şi noi experiem tot mai multe "catastrofe naturale" (cum ar fi secetele şi inundaţiile). Stratul de gheaţă din spaţiul arctic şi antarctic se va topi, oraşele de coastă precum Hamburg şi regiuni de coastă precum Bangladesh şi multe insule din oceanele şi mările sudice vor fi inundate şi însăşi viaţa pe această planetă este ameninţată. În opinia oamenilor de ştiinţă umanitatea poate dispărea la fel cum au dispărut şi dinozaurii cu milioane de ani în urmă. Ceea ce face atât de alarmantă această idee este faptul că noi nu mai putem recupera toxinele ce se ridică spre stratul de ozon al planetei, nici pe cele care coboară în sol şi nu ştim, ca atare, dacă nu cumva verdictul asupra umanităţii a fost deja dat.

Eu cred că această "criză ecologică" a naturii reprezintă o criză a însăşi civilizaţiei tehnico-ştiinţifice moderne. Marele proiect al lumii moderne riscă să eşueze. Tocmai de aceea, nu este vorba doar de o "criză morală", ci, aşa cum afirma Papa Ioan Paul al II-lea, este mai degrabă vorba despre o criză religioasă, de care lumea apuseană este convinsă. Acest lucru vom încerca

să-l arătăm în partea I a prezentului studiu. În partea a II-a vom schiţa, din tradiţiile religioase ale lumii apusene, trei perspective care ar putea iniţia trecerea de la distrugerea naturii la eliberarea acesteia.

I CRIZA RELIGIOASĂ A LUMII MODERNE

Relaţia care se stabileşte între o societate umană şi mediul ei înconjurător este determinată de tehnologiile prin intermediul cărora oamenii preiau din natură toate lucrurile pe care le socotesc necesare vieţii, iar apoi restituie către natură deşeurile. Acest "schimb de materie cu natura", care în sine este absolut firesc pentru om, asemenea inspiraţiei şi expiraţiei aerului, este determinat şi dirijat, de la începutul industrializării, tot mai pregnant doar de către om, nu şi de natură. În societatea noastră de consum se socoteşte, într-adevăr, că ceea ce se aruncă, ar "dispare". Dar din "ceva" nu poate decurge "nimic", aşa încât ceea ce este aruncat nu "dispare". Totul rămâne undeva în natură. Unde rămâne? Despre acest lucru nu se întreabă nimeni! În tehnologie sunt investite toate ştiinţele naturii. Tehnologia înseamnă aplicarea ştiinţelor naturii; toate cunoştinţele în materie de ştiinţe ale naturii sunt aplicate, într-un fel sau altul, în plan tehnic şi valorificate, întrucât "cunoaşterea înseamnă putere" (Françis Bacon). Ştiinţa naturii poate însemna "ştiinţa de a dispune".

Tehnologiile şi ştiinţele naturii îşi au totdeauna originea în anumite interese umane. Ele nu se dezvoltă dezinteresat, ci sunt precedate de interese care le dirijează şi le valorifică. Aceste interese umane sunt determinate, la rândul lor, de valorile fundamentale şi de convingerile unei societăţi, care nu sunt nimic altceva decât ceea ce toţi oamenii unei societăţi socotesc, în sistemul lor de valori, ca fiind firesc, folositor, necesar.

Dacă însă într-un atare sistem de viaţă, care corelează o societate umană cu natura înconjurătoare, se ajunge la criză prin moartea naturii, atunci se ajunge, în mod logic, la criza întregului sistem: criză a atitudinii faţă de viaţă a societăţii în cauză, criză a evoluţiei vieţii şi, nu în cele din urmă, criză a valorilor şi convingerilor sale fundamentale. Dispariţiei pădurii îi corespunde răspândirea nevrozelor psihice, murdăririi apelor îi corespunde sentimentul nihilist privitor la viaţă al multor locuitori din marile oraşe. Prin urmare, criza experiată de noi nu reprezintă doar o "criză ecologică", şi deci ea nu poate fi soluţionată doar tehnic. O mutaţie în convingerile şi valorile noastre fundamentale este la fel de necesară ca şi o schimbare în atitudinea faţă de viaţă.

Care sunt interesele, care sunt valorile care guvernează civilizaţia noastră tehnico-ştiinţifică? S-o spunem simplu: este vorba de dorinţa

nemărginită de stăpânire, care a împins pe omul istoriei (şi-l împinge mai departe pe omul modern) spre preluarea puterii asupra planetei. În aşa-zisa "luptă pentru existenţă", cunoştinţele ştiinţifice şi descoperirile tehnice sunt utilizate de autorităţile politice pentru putere, pentru garantarea şi extinderea ei. Dezvoltarea şi progresul sunt evaluate tot mai mult în concordanţă cu această creştere a puterii: a puterii economice, financiare şi militare. O trecere de la dezvoltarea cantitativă la cea calitativă, în raport cu modul de a poseda, n-a avut până acum sorţi de izbândă.

Dacă comparăm civilizaţia noastră modernă cu culturile premoderne, atunci se poate observa cu uşurinţă deosebirea între **dezvoltare** şi **echilibru**. Acele culturi premoderne nu erau în nici un caz primitive sau "subdezvoltate" ci, dimpotrivă, sisteme supercomplicate de echilibru, care reglementau relaţia oamenilor cu natura, relaţiile reciproce dintre oameni şi relaţia cu zeii. Civilizaţiile moderne occidentale sunt programate unilateral pe dezvoltare, creştere, expansiune şi cucerire. Dobândirea puterii şi garantarea acesteia reprezintă, împreună cu "vânătoarea americană de fericire", valorile fundamentale ale societăţii noastre, care determină aproape totul. De ce s-a ajuns aici?

Această stare de lucruri îşi are fundamentul său cel mai profund în **religia omului modern**. Noi facem responsabilă deseori **religia iudeo-creştină** pentru manifestarea omului ca proprietar al naturii şi pentru lipsa sa de discernământ în manifestarea acestei puteri. Chiar dacă astăzi, în mare parte, oamenii nu se socotesc deosebit de credincioşi, ei au făcut însă totul pentru a împlini porunca divină: "Creşteţi şi vă înmulţiţi, umpleţi pământul şi-l supuneţi!" (Geneza 1, 28). Altfel spus, ei au împlinit imperativul acesteia. Această poruncă şi această imagine a omului dăinuiesc de mai bine de 3000 de ani, în timp ce cultura modernă - a cuceririi şi expansiunii - a apărut în Europa abia acum 400 de ani. În consecinţă, cauzele rezidă în altă parte. După opinia mea, ele rezidă în imaginea pe care omul modern o are despre Dumnezeu.

De la Renaştere încoace, **Dumnezeu** a fost perceput totdeauna în Europa occidentală numai ca "Cel Atotputernic". **Omnipotenţa** era socotită drept însuşirea predilectă a dumnezeirii: Dumnezeu este Stăpânul, lumea este proprietatea Sa, iar Dumnezeu poate face ce vrea cu ea. El este subiectul absolut, iar lumea este obiectul pasiv al stăpânirii Sale. În tradiţia apuseană, Dumnezeu Se retrage tot mai mult în sfera transcendentului, iar lumea este percepută pur imanent şi în dimensiunea ei strict actuală. Dumnezeu a fost gândit în afara lumii şi, în consecinţă, lumea putea fi concepută ca fiind fără Dumnezeu. Ea şi-a pierdut misterul ei divin şi a putut fi "dezvrăjită" cu mijloace ştiinţifice, aşa cum descria acest proces **Max Weber**. Monoteismul strict al creştinismului apusean modern a devenit un motiv fundamental al secularizării lumii şi naturii, aşa cum foarte

limpede observa **Arnold Gehlen** în lucrarea *"Omul primordial şi cultura târzie"* (p. 295): "La sfârşitul unei lungi istorii a culturii şi spiritualităţii a fost distrusă concepţia despre lume a acelei "entente secréte" — metafizica puterilor convergente şi divergente ale vieţii, pe de o parte prin monoteism, iar pe de altă parte prin ştiinţă şi tehnică, în faţa cărora monoteismul, exorcizând şi desacralizând natura, a lăsat locul liber. Astăzi, Dumnezeu şi maşina, supravieţuind lumii arhaice, se întâlnesc singuri. O imagine tristă, pentru că la această ultimă întâlnire între Dumnezeu şi maşină n-a dispărut doar natura, ci şi omul!".

În calitate de chip al lui Dumnezeu pe pământ, omul trebuia să se simtă în mod absolut răspunzător: ca stăpân, respectiv ca subiect al cunoaşterii şi voinţei, şi să se plaseze vis-á-vis de lumea aceasta, concepută nu ca obiect pasiv, supunând-o. Pentru că numai stăpânind pământul el poate răspunde poruncii lui Dumnezeu, Stăpânul lumii. Aşa cum Dumnezeu este Stăpânul şi Stăpânitorul întregii lumi, tot la fel şi omul trebuie să se străduiască să devină stăpânul şi stăpânitorul pământului, pentru a se dovedi chip al Dumnezeului său. Nu prin bunătate şi adevăr, nu prin răbdare şi iubire, ci prin forţă şi stăpânire a încercat omul să devină asemenea Dumnezeului său. În această ordine de idei, iată cum preamărea **Françis Bacon** ştiinţele naturii din vremea sa, la începutul evului modern: "Ştiinţa înseamnă putere, şi prin puterea omului asupra naturii va fi restaurat chipul lui Dumnezeu din el".

Dacă vom compara această poziţie a societăţii moderne faţă de natură cu renumita cuvântare acuzatoare a căpeteniei indienilor Seattle din anul 1885, atunci ne lămurim imediat în ce direcţie ne mişcăm astăzi: "Orice parte a acestui pământ este sacră pentru poporul meu, orice frunză scânteietoare de brad, orice plajă de nisip, orice pâclă întunecoasă din pădurile întunecoase, [...] înălţimile stâncoase, pajiştile grase, căldura trupului poneilor - şi oamenilor -, toate acestea aparţin aceleiaşi familii".

Auzind acestea, ne aflăm în faţa unei întrebări esenţiale: Este, oare, natura **proprietatea noastră**, cu care putem face ce vrem, sau noi, oamenii, suntem o parte a unei familii mai mari a naturii, pe care trebuie să o respectăm? Ne aparţin pădurile tropicale nouă, oamenilor, aşa încât să le putem tăia şi incendia, sau ele reprezintă şi patria multor animale, plante şi arbori aparţinând Terrei, căreia şi noi îi aparţinem? Este Pământul acesta "lumea **noastră** înconjurătoare" şi "casa **noastră** planetară", sau suntem noi, oamenii, doar **oaspeţi** veniţi foarte târziu pe acest pământ care ne suportă cu atâta generozitate şi răbdare?

Dacă natura nu reprezintă altceva decât **proprietatea** noastră, atunci vom întâmpina criza ecologică a naturii propunând doar soluţii tehnice; vom încerca prin noi realizări genetice să creăm plante şi animale rezistente la clima nefavorabilă; vom forma, prin ingineria genetică, o nouă rasă umană,

care să nu mai aibă nevoie pentru a exista de un mediu natural, ci cel mult de unul tehnic. Am putea fi în stare, realmente, să creăm o lume capabilă să preia extinderea demografică şi să suporte deprinderile noastre, dar va fi o lume artificială, o **staţie spaţială globală**. Am putea însă să refacem natura şi să-i redăm viaţa schimbându-ne obiceiurile noastre. Dar cum ne putem schimba comportamentul? Nu este, oare, distrugerea naturii o consecinţă a comportamentului nostru viciat faţă de natură şi faţă de noi înşine?

La **Conferinţa Forumului Global de la Moscova**, din ianuarie 1990, am ascultat mesajul plin de sensibilitate al indienilor americani. Aceşti "copii băştinaşi ai Pământului" vorbeau de Marea lor Zeiţă, bătrână de milenii: "Pământul este mama noastră, noi toţi suntem membri în ciclurile sacre ale vieţii". Singh, ambasadorul Indiei şi sacerdotul suprem din Mongolia, vrăjitorul aducător de ploaie din Africa şi adepţii New-Age din California ne implorau să ne reîntoarcem în "pântecele" Pământului Mamă de unde provine orice viaţă. Suna foarte frumos. Pot însă simbolurile religioase din vremurile premoderne (când oamenii erau încă culegători de plante şi vânători) să fie de ajutor maselor urbanizate ale vremurilor postmoderne - în New York, Mexico City, sau Sao Paolo - pentru a soluţiona problemele ecologice ale societăţii industriale? Nu este aceasta doar o poezie? Toţi politicienii şi oamenii de ştiinţă prezenţi la Forum au pornit de la premisa că oamenii au provocat criza ecologică pe pământ şi, în consecinţă, tot ei trebuie să fie aceia care s-o soluţioneze. Mesajul indigenilor de pe Pământ şi al "ecologilor" moderni vrea să-i elibereze pe oameni de povara acestei răspunderi, pentru a-i face din nou fericiţi, ca "fii ai Pământului". Putem noi însă renunţa la libertatea dobândită, dacă aceasta devine periculoasă? Poate prelua oare din nou "natura" această responsabilitate dacă ea devine prea dificilă pentru noi? Eu nu cred acest lucru.

II. TREI PERSPECTIVE CREŞTINE PRIVIND ELIBERAREA NATURII

1. Duhul lui Dumnezeu este viaţa întregii creaţii

Prima corectură în acest plan începe cu imaginea pe care o avem despre Dumnezeu pentru că aşa cum gândim despre Dumnezeu, tot la fel gândim şi despre noi înşine şi despre natură: *"Spune-mi în ce crezi şi îţi spun cine eşti"*. Credinţa într-un Dumnezeu Atotputernic, izolat în ceruri, a

condus la idolatrizarea materiei şi a deposedat natura de taină. Ne este necesară redescoperirea Dumnezeului Celui în Treime. Eu ştiu că acest lucru sună dogmatic şi arhaic, totuşi este adevărat. Chiar la simpla ascultare a numelui "Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh", noi simţim misterul divin care este o comunicare minunată. Dumnezeu Cel în Treime nu este un despot izolat în cer, impopular, care - asemenea despoţilor pământeşti - supune totul, ci este un Dumnezeu comunitar, bogat în a stabili legături cu oricine: "Dumnezeu este iubire".

Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh trăiesc împreună, unul pentru celălalt şi fiecare în celălalt, în cea mai desăvârşită comuniune de iubire care poate fi imaginată: "Eu sunt în Tatăl, Tatăl este întru Mine", spune Iisus Hristos în Evanghelia după Ioan. Dacă acest lucru este adevărat, atunci noi nu ne conformăm lui Dumnezeu prin stăpânire şi cucerire, ci prin comunicare şi reciprocitate de viaţă. Nu subiectul uman izolat, ci comuniunea umană reală reprezintă chipul lui Dumnezeu pe pământ. Nu părţile singulare, ci comunitatea creaţiei ca întreg ilustrează înţelepciunea lui Dumnezeu şi vivacitatea Sa. După învăţătura creştină, creaţia reprezintă un act trinitar: Dumnezeu Tatăl creează prin Fiul cu puterea Duhului Sfânt. De aceea, toate lucrurile sunt create "de Dumnezeu", plămădite "prin Dumnezeu" şi există "în Dumnezeu", cum spunea Jean Calvin (Inst. I, 13, 14).

Sfântul Vasile cel Mare scria: "Vezi în actul creaţiei acestor fiinţe pe Tatăl ca Principiu preexistent, pe Fiul ca pe Cel ce creează, pe Duhul ca pe Cel ce desăvârşeşte, aşa încât duhurile slujitoare îşi au începutul în voinţa Tatălui, prin acţiunea Fiului sunt aduse la existenţă şi prin permanenţa Duhului sunt desăvârşite". Tradiţia Bisericii apusene a accentuat multă vreme doar primul aspect, pentru a-L distinge pe Dumnezeu Creatorul de lume, ca şi creaţie a Sa, şi pentru a sublinia transcendenţa Sa. Prin aceasta ea a răpit naturii misterul divin şi a lăsat-o, astfel, pradă desacralizării prin secularizare. De aceea astăzi se insistă pe redescoperirea imanenţei Creatorului în creaţia Sa, pentru a o determina la adorare şi respect profund faţă de Creator. La aceasta ajută cel mai bine conceptul hristologic despre creaţie prin **Cuvântul lui Dumnezeu** şi înţelegerea pnevmatologică a creaţiei în **Duhul lui Dumnezeu**.

Dumnezeu este Cel ce a creat lumea prin fiica Sa, Înţelepciunea (Pildele lui Solomon 8, 22-31):

"Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult.

Eu am fost din veac întemeiată de la început, înainte de a se fi făcut pământul. [...]

Atunci eu eram ca un copil mic alături de El, veselindu-mă în fiecare zi şi desfătându-mă fără încetare în faţa Lui;

Dezmierdându-mă pe rotundul pământului Lui şi găsindu-mi plăcerea printre fiii oamenilor."

Literatura sapienţială denumeşte această înţelepciune creatoare fie prin "Cuvântul lui Dumnezeu", fie prin "Duhul lui Dumnezeu" însă întotdeauna se referă la **prezenţa imanentă, cosmică**, a lui Dumnezeu în toate lucrurile. Dacă toate lucrurile sunt create de un singur Dumnezeu, atunci diversitatea acestora este precedată de o **unitate transcendentă**. Dacă ele sunt create prin Înţelepciunea lui Dumnezeu, atunci diversitatea lor are la bază o unitate imanentă. Prin Înţelepciunea lui Dumnezeu este realizată comunitatea creaturilor care coexistă împreună şi, totodată, unele pentru altele.

Teologia creştină a recunoscut în Hristos nu numai mântuirea personală, ci şi Înţelepciunea cosmică, prin care există toate lucrurile, aşa cum se arată în Epistola către Coloseni. Hristos este taina dumnezeiască a lumii. Cel care Îl cinsteşte pe Hristos, cinsteşte şi toate bunurile create de El şi pe El în toate lucrurile create.

În Evanghelia apocrifă a lui Toma (Logion 77), Iisus spune:

"Eu sunt lumina care se află deasupra tuturor
Eu sunt totul: totul a izvorât din Mine şi totul s-a întors la Mine. [...]
Despică un lemn: Eu sunt acolo.
Ridicaţi o piatră şi mă veţi găsi acolo."

Ceea ce-i pricinuim naturii, Îi pricinuim lui Hristos. Acolo unde este **Cuvântul lui Dumnezeu** este şi **Duhul lui Dumnezeu**. Aşa cum se arată în Geneză 1, 2, creaţia prin Cuvânt este precedată de energia Duhului lui Dumnezeu. Dumnezeu creează toate lucrurile prin cuvintele Sale, prin care numeşte, distinge şi apreciază. De aceea, toate lucrurile sunt diferite, sunt individualizate, "fiecare după felul său". Dar Dumnezeu grăieşte totdeauna în suflarea Duhului Său, Care dă viaţă. Cuvântul şi Duhul Se completează în privinţa unităţii creaţiei: Cuvântul conferă specificitate şi diferenţiază, iar Duhul leagă şi aduce convergenţă. Ca şi în cazul graiului omenesc, cuvintele sunt diferite, însă ele sunt comunicate în aceeaşi suflare. În acest sens, se poate spune că Dumnezeu grăieşte prin creaţiile individuale şi Dumnezeu respiră prin întreaga creaţie. Întregul creaţiei, numită "comunitatea creaţiei", este susţinut prin suflarea Duhului lui Dumnezeu.

Aşa cum se spune în Cartea înţelepciunii lui Solomon 12, 1, Creatorul Se comunică pe Sine creaţiei Sale şi Îşi pune pecetea în ea prin Cuvânt şi Duh: "Duhul Tău fără de stricăciune este întru toate".

De aceea, creaţia nu trebuie numită doar "o lucrare a mâinilor Sale". Ea este şi **prezenţa indirectă**, mijlocită, a **lui Dumnezeu**. Toate lucrurile

sunt create pentru ca, în calitate de "casă comună" a tuturor creaturilor, să devină şi "casa lui Dumnezeu", în care Dumnezeu să poată trăi veşnic alături de creaturile Sale şi creaturile Sale alături de El. Din punct de vedere biblic, acest lucru este exprimat prin imaginea **templului lui Dumnezeu**:

"Dar Cel Preaînalt nu locuieşte în temple făcute de mâini, precum zice proorocul: «Cerul este tronul Meu şi pământul aşternut picioarelor Mele. Ce casă Îmi veţi zidi Mie? - zice Domnul - sau care este locul odihnei Mele?»" (Faptele Apostolilor 7, 48-49, după Isaia 66, 1).

Casa aceasta este cosmosul

Din această perspectivă - a prezenţei Duhului lui Dumnezeu în toate lucrurile - şi a disponibilităţii tuturor lucrurilor de a deveni locuinţă a lui Dumnezeu, rezultă o adorare cosmică a lui Dumnezeu şi o adorare a lui Dumnezeu în toate lucrurile. Actele săvârşite de creştini în Biserică fac referinţă, în mod substitutiv, la întregul cosmos. Chiar templul lui Solomon, aşa cum era el înţeles atunci, a fost construit conform dimensiunilor cosmosului ca, în calitate de microcosmos, să reprezinte şi să corespundă macrocosmosului. Prezenţa Cuvântului şi Duhului lui Dumnezeu în Biserica lui Hristos reprezintă apariţia şi începutul prezenţei Cuvântului şi Duhului lui Dumnezeu în creaţia nouă a tuturor lucrurilor. Prin fundamentul şi prin fiinţa ei, Biserica este orientată cosmic. Tendinţa de limitare a Bisericii doar la lumea aceasta reprezintă un pericol. Dacă însă Biserica este orientată spre cosmos, atunci "criza ecologică" reprezintă - pentru lucrarea creată - şi propria criză a Bisericii, pentru că, prin distrugerea planetei, este distrus "trup din trupul ei". Dacă mor creaturile mai slabe, atunci suferă întreaga comunitate a creaţiei. Dacă Biserica se consideră reprezentant al creaţiei, atunci această suferinţă a creaturilor mai slabe devine în ea o suferinţă conştientă, şi ea trebuie să mărturisească ferm această suferinţă. Nu suferă doar "lumea noastră umană", ci suferă întreaga creaţie, adică "mediul lui Dumnezeu". Orice intervenţie negativă în creaţie este un sacrilegiu. Consecinţa unei astfel de fapte înseamnă autoexcomunicarea făptuitorului. Distrugerea de ordin nihilist a naturii înseamnă, practic, ateism.

Noua ştiinţă geologică: "ipoteza - Gaia"

"Pământul" are pentru noi două semnificaţii: pe de o parte, avem în vedere solul pe care stăm, iar pe de altă parte, planeta Pământ, cu biosfera şi atmosfera în care trăim noi. Imaginile luate din satelit sau de pe lună arată planeta noastră înconjurată cu o atmosferă foarte subţire, în care se derulează întreaga viaţă, deci noi nu trăim "pe" Pământ, ci "în" Pământ. S-a conturat ideea că biosfera Pământului împreună cu atmosfera, cu oceanul şi cu uscatul constituie un sistem complex unitar, un "organism" unic în felul său, întrucât posedă capacitatea să conserve această planetă ca loc potrivit pentru viaţă. Primind permanent energie solară, viaţa evoluează şi este protejată. Aceasta este cunoscuta teză a omului de ştiinţă englez James E. Lovelock: "Gaja - a New Look at Life on Earth", Oxford, 1979. Propriu-zis, el voia să numească sistemul tehnic ca un "sistem biocibernetic universal, cu tendinţă spre homeostază". Poetul William Golding a conferit sistemului vechiul nume grecesc al divinităţii pământului, "Gaia". Astfel a apărut "ipoteza Gaia".

"Ipoteza Gaia" oferă, aşa cum însuşi Lovelock afirmă, o alternativă la concepţia modernă potrivit căreia natura întruchipează doar o putere primitivă, care trebuie supusă şi stăpânită. În realitate, însă, "ipoteza Gaia" oferă şi o altă alternativă, verificabilă ştiinţific, antropocentrismului fundamental al civilizaţiei moderne şi, în plus, postulează o gândire biocentrică sau, mai exact, geocentrică.

Prin urmare, această ipoteză afirmă că Pământul însuşi este viu. Pământul a fost creat de Dumnezeu ca "producător" al fiinţelor vii (Facerea 1, 24). Acest lucru nu se afirmă despre nici o altă creatură. Potrivit unei tradiţii rabinice, Dumnezeu îi creează pe oameni împreună cu pământul (Facerea 1, 26: "Să facem om").

Deschiderile pe care le promovează "ipoteza Gaia" pot fi cu greu subapreciate:

1. Ea face posibilă recunoaşterea ecosistemelor locale şi regionale în funcţiile lor globale şi împiedică izolarea lor.

2. Ea corectează metodologia ştiinţifică: în locul scindării realităţii în cunoştinţele tot mai detaliate ale specialiştilor, se promovează cooperarea şi integrarea disciplinelor ştiinţifice în ştiinţele geologice, în cadrul cercetării contextelor mai largi din sistemul tehnic.

3. Cunoaşterea integrată nu e mai puţin ştiinţifică decât cunoaşterea izolată: ea nu mai slujeşte interesului dominaţiei, conform metodei "divide et impera", ci interesului pentru viaţa comunitară şi pentru supravieţuirea prin cooperare şi simbioză.

4. "Ipoteza Gaia" obligă la rezolvarea suficienței de sine şi a comportamentului antropocentric al oamenilor, ca şi la angajarea lor democratică în viața generală a planetei.

5. Din punct de vedere politic, amenințătoarea catastrofă nucleară a presupus conceperea într-o nouă modalitate a politicii externe naționale, şi anume, ca parte a unei "politici interne mondiale" comune (Chr. Garf von Krocow, C. Fr. von Weizsacker). Catastrofa ecologică care amenință obligă la înțelegerea acestei politici interne comune ca o politică mondială (E. von Weizacker). Fără democrație, biocrația este neviabilă. Abia când ajungem să ne percepem în calitatea noastră de specie "umană", ca şi "creaturi ale Pământului" (aparținând întregii planete, n. tr.), şi nu ca "popoare", "națiuni" sau "rase", putem intra realmente în relație cu celelalte specii vii şi să ne percepem ca o formă de viață între şi împreună cu celelalte forme de viață de pe pământ.

2. Legământul lui Dumnezeu face dreptate în lumea oamenilor şi naturii

Credem că Dumnezeu îşi iubeşte creația şi vrea ca viața ei să continue. Lui nu Îi este indiferentă nici o creatură. Fiecare creatură are demnitatea şi drepturile ei, şi aceasta pentru că toate creaturile sunt cuprinse în legământul Său. Astfel, în legătură cu Noe, Biblia spune: *"Iată Eu închei legământul Meu cu voi şi cu urmaşii voştri [...] cu toate vietățile pământului"* (Facerea 9, 9-10).

Din acest legământ "cu noi" rezultă **drepturile fundamentale ale omului**.

Din acest legământ "cu noi şi cu urmaşii noştri" rezultă **drepturile generațiilor viitoare**.

Din legământul "cu noi, cu urmaşii noştri şi cu toate vietățile pământului" rezultă **drepturile naturii**.

În fața lui Dumnezeu Creatorul, noi, urmaşii noştri şi toate vietățile pământului suntem parteneri la fel de îndreptățiți ai legământului Său. Natura nu este **proprietatea noastră**. Nici noi nu suntem doar o parte a naturii. Toate ființele vii sunt părtaşi ai legământului lui Dumnezeu. Toate ființele vii trebuie respectate de oameni ca parteneri şi tovarăşi de legământ ai lui Dumnezeu. Cine distruge natura, se distruge pe sine însuşi. Cine lezează demnitatea animalelor, lezează pe Dumnezeu.

Este timpul ca, după recunoaşterea "**Declarației generale a drepturilor omului**" din 1948, să se schițeze şi să se recunoască o "**Declarație generală a drepturilor naturii**". În măsura în care natura - aer,

apă, sol şi animale - este neapărată în faţa agresivităţii umane, ea trebuie protejată printr-o ordine juridică.

O primă încercare de a elibera natura de sub arbitrariul uman o reprezintă **"Carta mondială pentru natură"**, întocmită la 18 octombrie 1982 de ONU. Într-adevăr, această **Cartă** nu merge atât de departe încât să confere naturii propriile ei drepturi şi să o recunoască ca fiind un subiect de drept, dar în ea se găsesc principii care vizează abandonarea viziunii antropocentrice şi egoiste asupra lumii, conform căreia natura există doar pentru om: *"Omul este o parte a naturii"* — se spune în preambul. *"Toate celelalte forme de viaţă ale naturii trebuie respectate de om, indiferent care este valoarea lor pentru el."*. Acest apel moral trebuie însă ancorat juridic, pentru ca natura să nu mai fie "la libera dispoziţie" a omului, ci să fie recunoscută ca subiect cu drepturi proprii. Nu bunăvoinţa stăpânilor, ci lupta sclavilor pentru propriile drepturi a dus, în cele din urmă, la desfiinţarea sclaviei. Numai prin recunoaşterea drepturilor ei natura poate fi eliberată din starea ei de robie şi recunoscută ca partener al omului şi tovarăş la legământul lui Dumnezeu.

Protejarea naturii în faţa distrugerilor venite din partea omului este considerată de anumiţi politicieni ca o garanţie minimă a drepturilor individuale ale omului: Aşa cum fiecare om are dreptul de a nu fi lezat fizic, adică libertatea faţă de orice tortură, tot la fel, orice om trebuie să aibă dreptul la un mediu nevătămat, la aer curat, apă limpede şi un sol sănătos. În acest context natura este privită doar ca "lume înconjurătoare" a omului, rămânând totuşi nerecunoscută pentru ea însăşi.

Dacă, însă, Pământul, împreună cu toate vieţuitoarele, reprezintă creaţia lui Dumnezeu, atunci demnitatea pământului trebuie respectată datorită lui Dumnezeu, acordându-i-se protecţie. Întrucât natura este distrusă de forţele economice ale "pieţei libere", aceasta trebuie pusă sub protecţia specială a statului. Aşa cum statul trebuie să respecte drepturile omului, ca drepturi ale tuturor cetăţenilor, în baza Constituţiei sale, în mod analog el trebuie să protejeze **drepturile naturii**, în virtutea aceleiaşi Constituţii. De aceea, noi propunem includerea în Constituţie a următoarelor principii: "Lumea naturii se află sub protecţia Guvernului. Prin acţiunile sale, statul respectă mediul înconjurător şi-l protejează de exploatare şi distrugere din partea omului **de dragul lui însuşi**".

Legea germană pentru protecţia animalelor (1986) este primul text de lege german care nu mai priveşte animalele doar ca pe o proprietate a omului, ci şi ca "semeni" ai omului, protejându-le această demnitate: *"Scopul acestei legi este ca, responsabilizându-l pe om faţă de animal [...], să protejeze viaţa şi existenţa acestuia. Nimeni nu are voie să provoace vreunui animal suferinţe, dureri sau răni fără un motiv plauzibil"*. Dacă animalele sunt numite "semeni" ai omului, atunci Creatorul, creatura şi

comunitatea creaţiei sunt recunoscute. Expresia teologică "creaţie" este preferabilă expresiei filosofice "natură", pentru că respectă dreptul lui Dumnezeu asupra creaţiei Sale şi, de aceea, limitează drepturile oamenilor.

Drepturile naturii

O propunere a unui grup de teologi şi jurişti de la Universitatea din Berna şi Tübingen pentru Asociaţia Mondială Reformată sună astfel:

"1. Natura - însufleţită sau neînsufleţită - are dreptul la existenţă, adică la conservare şi dezvoltare.

2. Natura are dreptul la protecţia ecosistemelor, speciilor şi populaţiilor ei.

3. Natura însufleţită are dreptul la conservarea şi dezvoltarea moştenirii ei genetice.

4. Vieţuitoarele au dreptul la viaţa lor specifică, inclusiv la reproducere, în ecosistemele corespunzătoare lor.

5. Intervenţiile în viaţa naturii au nevoie de o **justificare**. Ele sunt permise doar dacă:

- prescripţiile de intervenţie au fost stabilite printr-un proces **democratic** legitimat şi cu respectarea drepturilor naturii;
- interesul unei intervenţii atârnă **mai greu** decât interesul respectării în întregime a drepturilor naturii;
- intervenţia nu comportă **excesivitate**.

Dacă a fost păgubită, în măsura în care este posibil, natura trebuie ajutată să se refacă.

6. Ecosistemele rarisime, în primul rând cele bogate în specii, trebuie puse sub protecţie absolută. Eradicarea speciilor este interzisă.

Noi apelăm la Naţiunile Unite pentru a lărgi Declaraţia drepturilor omului şi a formula expres drepturile amintite. Apelăm în acelaşi timp la Guvernele tuturor statelor sugerându-le să înscrie aceste drepturi în Constituţia lor".

Această propunere a premers marea Conferinţă pentru mediul înconjurător a ONU din Rio de Janeiro (1992) şi a fost introdusă în "Earth Charta".

3. Sabatul pământului: ecologia divină

Multă vreme, oamenii şi-au folosit propriul trup doar în interesul muncii. De aceea au observat doar latura utilă a naturii, folosindu-şi trupul

că pe un instrument. Există însă o veche înţelepciune iudaică potrivit căreia omul trebuie să înţeleagă natura şi pe sine însuşi în calitate de creaţie a lui Dumnezeu. Este vorba de sărbătoarea sabatului, a zilei de repaus, în care omul şi animalul se odihnesc şi lasă natura să se odihnească.

Conform Scripturii, Creatorul "desăvârşeşte" creaţia prin sărbătoarea sabatului lumii: "Şi Dumnezeu S-a odihnit de toate lucrurile Sale". Dumnezeu a binecuvântat creaţia prin prezenţa Sa, dar odihnindu-Se. El nu mai lucra acum, dar era prezent, ca Dumnezeu.

Acest sabat divin reprezintă "coroana creaţiei". Nu omul este "coroana creaţiei", ci oamenii împreună cu celelalte creaturi sunt încoronaţi prin divina "regină Sabat". Prin odihna Sa în ziua sabatului, Creatorul Îşi atinge scopul, iar oamenii care sărbătoresc sabatul recunosc natura în calitatea ei de creaţie a lui Dumnezeu şi o lasă să fie iubită de Dumnezeu. Sabatul reprezintă o politică înţeleaptă asupra mediului înconjurător, o bună terapie pentru sufletele noastre veşnic agitate şi pentru trupul nostru împovărat.

Mai există însă şi o altă semnificaţie a sabatului: este vorba de semnificaţia anului sabatic pentru pământ şi pentru oamenii care trăiesc din munca pământului. În cartea Leviticului (cap. 25, vers. 4) se spune: *"Iar anul al şaptelea să fie an de odihnă a pământului, odihna Domnului"*.

Aşa cum este scris în cartea Exodului (cap. 23, vers. 10-11), poporul lui Israel era oprit să lucreze pământul în fiecare al şaptelea an, lăsându-l să se odihnească, pentru "a se hrăni săracii poporului". Potrivit cărţii Leviticului (cap. 25, vers. 5), Israel trebuie să nu lucreze pământul la fiecare şapte ani, pentru ca "să fie acest an de odihnă pentru pământ". Fundamentarea socială este completată aici de cea ecologică. Această odihnă sabatică a pământului este de foarte mare importanţă. Toate binecuvântările lui Dumnezeu sunt trăite de cei ascultători, iar pe cei neascultători Dumnezeu îi va pedepsi. Cum? În Levitic (cap. 26, 33 ş.u.) se spune: *"Iar pe voi vă voi risipi printre păgâni [...] şi va fi pământul vostru pustiu şi oraşele voastre dărâmate"*. De ce? *"Atunci pământul se va bucura de odihnele sale în zilele pustiirii lui; când veţi fi în pământul vrăjmaşilor voştri, atunci pământul se va odihni şi se va bucura de odihna lui"*.

Aceasta este, am putea spune, o remarcabilă interpretare ecologică a exilului poporului lui Israel în Babilon: Dumnezeu voia să salveze pământul Său. De aceea Dumnezeu permite ca poporul Său să fie învins şi deportat în captivitate. **Pământul lui Dumnezeu trebuia să rămână nelucrat 70 de ani**, apoi, odihnindu-se, poporul lui Dumnezeu s-a putut întoarce din nou în Ţara Făgăduinţei! Ca atare, anul sabatic poate fi socotit pentru pământ "politica" lui Dumnezeu faţă de mediul înconjurător pentru binele creaturilor sale şi al întregii planete.

Toate vechile culturi agricole cunoşteau **înţelepciunea legată de nelucrarea pământurilor pentru o perioadă de timp** în conservarea rodniciei solului. În tinereţea mea, în nordul Germaniei, am văzut că ogorul era lăsat nelucrat la fiecare al cincilea an, astfel încât plantele şi animalele să se poată reîntoarce acolo, iar noi, copiii, aveam voie să ne jucăm pe el. Doar marile imperii au exploatat regiunile fertile fără întrerupere pentru a-şi hrăni armatele şi capitalele, până ce pământul se epuiza şi devenea deşert. Aşa s-a întâmplat în Persia, Roma, Babilon şi, probabil, şi în insula Yucatan a mayaşilor. Astăzi principiul înţelenirii pământului a dispărut aproape în întregime din agricultură. Industrializarea agriculturii a condus la introducerea în sol a tot mai multe substanţe chimice. Monoculturile au amputat vechile asolamente. Rezultatul este intensificarea folosirii unor îngrăşăminte artificiale şi otrăvirea crescândă a solului şi recoltelor.

Sfârşitul ar putea fi, astfel, asemănător cu cel experimentat de vechiul Israel. Exploatarea neîntreruptă a pământului ar putea conduce la exilul populaţiei de la ţară şi, în cele din urmă, la dispariţia neamului omenesc de pe planetă. După moartea omenirii, planeta şi-ar sărbători marele ei sabat pe care lumea modernă i l-a refuzat până acum. Dacă dorim ca natura şi civilizaţia noastră să supravieţuiască, atunci să acceptăm avertismentul şi să lăsăm ca "pământul să-şi sărbătorească marele lui sabat". Sărbătoarea zilei sabatului şi respectul profund faţă de "sabatul planetei" pot conduce la salvarea noastră şi a pământului de pe urma căruia trăim. Simpla reîntoarcere la sabat şi neintervenţia pe mai departe în sens negativ în creaţie, acest "Let it be" (Îngăduie să fiinţeze) de laudă, ajută pământul şi ne ajută pe noi înşine.

Ce-ar fi dacă în sărbătorile anului bisericesc am introduce "o zi a planetei" pentru a sărbători creaţia supliciată de către noi oamenii? Neoficial, în America, o atare zi a PĂMÂNTULUI (ca planetă, n. tr.) este sărbătorită de multe comunităţi la 22 aprilie; ce-ar fi dacă noi, în Europa, am accepta, în această perspectivă, ziua de 27 aprilie (ziua catastrofei de la Cernobâl)?

În ziua Pământului, a planetei noastre, trebuie să ne prosternăm în faţa pământului şi să cerem iertare pentru nedreptatea pe care i-am făcut-o, pentru a putea reface legătura cu el. În ziua planetei Pământ trebuie să reînnoim legământul încheiat de Dumnezeu cu Noe şi cu Pământul.

O a doua propunere ne vizează pe noi înşine. Ce-ar fi dacă în viaţa noastră profesională am introduce, la fiecare şapte ani, un an sabatic?

Regulile sabatice reprezintă, după Sfânta Scriptură, o strategie ecologică pentru a proteja viaţa creată de Dumnezeu. Sabatul reprezintă, de asemenea, prin odihna şi ritmul său temporal, strategia care ne scoate din criza ecologică şi ne arată - după progresele unilaterale realizate în

detrimentul naturii - valorile reale ale dezvoltării pe termen lung şi ale armoniei cu natura.

Şi pacea lui Dumnezeu
să fie cu pământul şi marea,
cu pădurile şi păşunile,
cu florile şi animalele.
Pacea lui Dumnezeu să fie cu noi oamenii
în comunitatea creaţiei
cu toate celelalte fiinţe.

Traducere din limba germană de
Pr. lect. dr. *N. Achimescu*

UN TEOLOG GREC DESPRE VIAŢA LITURGICĂ ROMÂNEASCĂ

Prezentare sistematică şi critică a cărţii "Elemente liturgice specifice în Biserica Ortodoxă Română" scrisă de părintele Konstantinos Karaisaridis - Atena

Pr. *Petru Sidoreac*

Lucrarea Părintelui Konstantinos Karaisaridis este o continuare a unor preocupări mai vechi ale acestuia în domeniul liturgic, care au avut ca materializare în limba română articolul "Opinii ale teologilor actuali ai Bisericii Greciei în legătură cu problema revizuirii cultului ortodox".

De data aceasta se are în vedere Biserica Ortodoxă Română. Cartea a fost publicată în limba greacă, la Editura Epectasi, Katerini, în anul 1995 şi are 177 de pagini. Tratează teme de interes local, panortodox şi intercreştin. Autorul a intenţionat — şi a reuşit — să scoată în relief lucruri şi practici liturgice care se găsesc numai în cultul ortodox din Biserica noastră sau care oricum nu corespund celor înstăpânite de secole în Biserica Greciei - moştenire a tradiţiei bizantine.

Metoda noastră de lucru în prezentarea acestei cărţi a fost următoarea: am trecut în revistă fiecare capitol cu subdiviziunile lui şi am expus ideile cele mai importante. De multe ori traducerea este integrală, fără însă a mai folosi ghilimelele. De regulă, am acordat o atenţie specială punctelor de tipic şi rânduială bisericească analizate în carte, enumerându-le fidel, chiar dacă multe dintre ele sunt cunoscute. Vedem astfel în ce categorie le încadrează autorul: particularitate, inovaţie, contrafacere. Am dorit, din acest punct de vedere, să reiasă cu claritate modul cum a fost percepută de către liturgistul grec viaţa cultică de la noi.

PARTEA ÎNTÂI

Elementele liturgice specifice în Biserica Ortodoxă Română

Cap. I. *Unitatea şi diversitatea liturgică în Biserica Ortodoxă*

1. *Relaţia dintre dogmă şi cult*

Problema relaţiei dintre dogmă şi cult este foarte importantă şi veşnic actuală. Este o relaţie directă, de dependenţă a cultului faţă de dogmă. Există elementul succesiunii: precede dogma şi urmează cultul. Se respectă principiul "lex credendi, lex orandi".

Cu alte cuvinte, învăţăturile teoretice-dogmatice despre Dumnezeu şi despre viaţa în Dumnezeu sunt concretizate în anumite manifestări şi expresii care, prin însăşi natura şi structura lor, poartă pecetea învăţăturii care le-a inspirat.

Se dă exemplul Simbolului de credinţă: la început era un text de bază în pregătirea pentru botez. La Sinodul I Ecumenic a fost impropriat (υἱοθετήθηκε) şi completat la Sinodul II Ecumenic.

2. *Evoluţia istorică, unitatea şi diversitatea în cult*

În primele trei secole în Biserica primară se observă o unitate liturgică în ceea ce priveşte Sfânta Liturghie, unele Sfinte Taine (Botez, Mirungere, Euharistie) şi sărbătorile creştineşti mai importante. Diferenţele liturgice cu caracter local nu afectau această unitate (una dintre diferenţe era timpul şi modul de serbare a Paştilor în Roma şi Asia Mică).

Marile centre creştine, ierarhi de seamă (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ambrozie al Mediolanului) au contribuit la formarea unor rituri liturgice diferite şi în general a unor tradiţii liturgice aparte în cadrul tradiţiei universale a Bisericii.

Nu Sinoadele Ecumenice au fost acelea care au rezolvat, în general, problemele de nuanţă liturgică. Chiar dacă au făcut-o uneori, nu a fost vorba neapărat de probleme majore.

Factorii care au condus la dezvoltarea şi desfăşurarea cultului până astăzi sunt:

a) situaţiile istorice ale vieţii Bisericii (epoca romană, cea bizantină, perioada de subjugare din partea turcilor, popoarele naţionale ortodoxe, diaspora ortodoxă în Europa, America, Canada şi Australia, ţările în care se face misiune ortodoxă);

b) prezenţa persoanelor harismatice şi în special a celor cultice, precum şi a centrelor monahale mai importante (Savaiţii, Studiţii, Muntele Athos, etc.);

c) strălucirea pe care a avut-o Ierusalimul cu locurile lui de închinare (biserica Învierii Domnului, mormântul Maicii Domnului, etc.);

d) marea influenţă pe care a avut-o Constantinopolul, având în centru biserica Sf. Sofia;

e) reacţia poporului dreptcredincios de fiecare dată când apăreau diferite dezvoltări liturgice.

Încă din sec. VII - VIII ritul liturgic bizantin, adică cel constantinopolitan, a ajuns să se generalizeze în întreaga ortodoxie creştină.

3. *Tipicul Sfântului Sava şi unitatea liturgică*

Este o operă a călugărilor ierusalimiteni şi se ocupă mai mult de slujba care se face la mănăstiri.

A fost revizuit în timpul patriarhului ecumenic Grigorie VI (1835-1840; 1867-1871), care a pus în discuţie valabilitatea lui. Revizuirea (prescurtarea) nu a fost acceptată nici până azi în toate Bisericile.

Tipicul revizuit s-a tipărit la români în limba maternă de către Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei (1850-1875).

4. *Limba liturgică în cultul ortodox*

Se consideră a fi un subiect de interes secundar în Biserica Ortodoxă. Chiar dacă în Răsărit era folosită limba greacă, se traduceau unele texte liturgice şi în alte limbi: sec. VI - gruzină, sec. XVI - XVII - română.

Biserica Ortodoxă nu a susţinut teoria "limbilor sacre".

5. *Concluzii*

Şi în cazul românilor - cum se va vedea - se doreşte valabilitatea unităţii şi diversităţii liturgice în acelaşi timp.

Cap. II. *Forma şi dimensiunea elementelor liturgice specifice în Biserica Ortodoxă Română*

1. *Câteva trăsături generale ale tradiţiei liturgice româneşti*

Deoarece la început s-au folosit în cult limbile slavă şi greacă (traducerile în limba română au început în sec. XVI - XVII) s-a ajuns la o sinteză lexicală folosită atât în cultul Bisericii Române cât şi în restul vieţii bisericeşti precum şi în teologie.

Românii nu se confruntă cu dificultatea limbii (ca grecii - cu greaca veche sau descendenţii slavilor cu slava veche).

"*În cultul Bisericii Române avem şi astăzi o limbă perfect înţeleasă de către toţi. Citirile cultice biblice, rugăciunile şi în general principalele părţi ale cultului sunt foarte aproape din punct de vedere lexical de limba română vorbită de toţi. De exemplu cuvântul (ἄρτος) în limba română se spune pâine, dar la brutărie se zice şi pâinărie. Cuvântul pâine se găseşte în Rugăciunea Domnească, în textul Sfintei Liturghii dar şi în uzanţa cotidiană a poporului*".

Vorbind despre cele trei principate româneşti, autorul le caracterizează astfel:

- Transilvania - influenţă catolică, protestantă;
- Moldova - atmosferă monastică, vecinătatea benefică a Ortodoxiei ruseşti;
- Ţara Românească - influenţă greacă.

Conform lui Liviu Streza, diferenţele liturgice care în anumite situaţii duc până la contrafaceri au următoarele cauze:

a) Influenţele altor Biserici - ortodoxe sau heterodoxe;

b) Iniţiativele unor preoţi bătrâni sau ale laicilor. Apar diferenţe de la o parohie la alta.

c) Tipărirea în ediţii diferite a cărţilor liturgice (diferenţe introduse cu timpul de diverşi autori);

d) Încălcarea rânduielilor tipiconale prin scoatere sau adăugare;

e) Înţelegerea greşită a sintagmei "cum va voi cel mai mare".

f) Confuzia între slujbele cu sau fără arhiereu.

2. *Problema inovaţiilor liturgice în Biserica Română după Liviu Streza şi alţi cercetători*

Inovaţii - conform L. Streza:

a) ignorarea rânduielilor tipiconale sau încălcarea principiilor de bază ale cultului. Este mai mult greşeală decât inovaţie (ex.: împărtăşirea coliturghisitorilor de către protos).

b) inovaţiile liturgice în ediţiile cărţilor liturgice:

- binecuvântarea poporului cu Sf. Cruce la cuvintele: "Şi să fie milele Marelui Dumnezeu..." (Liturghier, Bucureşti, 1921);

- deschiderea şi închiderea dverei şi la alte momente decât cele prevăzute;

c) cele mai grave inovaţii sunt introduse sub influenţe heterodoxe.

Influenţe catolice:

- îngenuncherea la "Luaţi, mâncaţi..." (credincioşii se ridică la Prefacere);

- rozariul Sf. Anton de Padova († 1231) pe care-l confundă cu Sf. Antonie cel Mare († 356);

- cea mai gravă inovaţie: botezul prin stropire;

- Mirungerea cu ulei sfinţit, nu cu Sf. Mir;

- neîmpărtăşirea imediată a noului botezat;

- botezarea cu apă sfinţită mai dinainte (la catolici s-a practicat până la Sinodul II Vatican).

d) încălcările conştiente ale Tipicului:

- prescurtarea slujbei Utreniei;

- ducerea Evangheliei la Utrenia din Duminici pe analog fără nici o solemnitate sau tămâierea la Doxologia de la sfârşitul Utreniei;

- citirea Evangheliei Învierii de la Utrenie dintre Sf. Uşi;

- aşezarea Sf. Cruci pe Sf. Evanghelie în timpul Binecuvântării mari la Liturghie

- săvârşirea proscomidiei doar cu epitrahil, fără felon;

- citirea Apostolului la analog;

- tămâierea la imnul "Sfinte Dumnezeule";

- pomenirea a multe nume la Vohodul Mare sau introducerea de noi formule;

- binecuvântarea credincioşilor cu Sf. Cruce sau cu mâna la cântarea "Doamne mântuieşte pe cei binecredincioşi";
- acceptarea darurilor şi pomelnicelor la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite;
- aşa-zisa binaţie (săvârşirea unei Liturghii fără ca slujitorul să se împărtăşească, apoi slujirea la o a doua biserică, cu împărtăşanie. Revenirea la prima biserică pentru a consuma Sfintele). Unii slujitori permit cântăreţului sau unui credincios oarecare să consume Sfintele.

Inovaţii la Sf. Taine şi ierurgii:

- omiterea sau prescurtarea exorcismelor înainte de botez;
- spovedania doar cu epitrahil, fără felon;
- spovedania bărbaţilor şi a femeilor în Sf. Altar;
- săvârşirea Sf. Maslu numai de către un preot;
- deschiderea de către bolnav şi interpretarea Evangheliei, la sfârşitul Sfântului Maslu;
- păstrarea părticelei "XC" din Agneţul din Joia Mare, doar pentru împărtăşirea clericilor peste tot anul;
- citirea pomelniceIor cu tot cu cereri (deseori lucruri nepotrivite);
- dezgroparea morţilor şi reînhumarea lor cu slujba înmormântării;
- strângerea de bani de la credincioşi pe Sf. Evanghelie după citirea ei, fiind folosită ca disc, în timp ce credincioşii o sărută;

e) inovaţii legate de concepţii greşite sau de prejudecăţi:
- săvârşirea unor Sf. Taine pentru oameni morţi fizic sau clinic (împărtăşirea bolnavilor aflaţi în spasmele morţii - ierosilie);
- botezarea (la 7 ianuarie) a copiilor avortaţi;
- săvârşirea slujbei Cununiei pentru un cuplu incomplet (un soţ mort);
- botezarea şi rebotezarea epilepticilor (uneori noaptea, în cimitir) pentru a se vindeca sau citirea de mai multe ori a exorcismelor;
- împărtăşirea în locul unui mort;
- neîmpărtăşirea clericilor la Sf. Liturghie, ci a doua zi;
- săvârşirea Sf. Liturghii fără prefacerea Darurilor (se sare de la: "Harul Domnului nostru Iisus Hristos..." până la "Drepţi primind sfintele..."

3. *Tipicul bisericesc românesc*

Se arată necesitatea apariţiei unui tipic actualizat (cel al Sf. Sava este foarte mare şi se referă la slujbele din mănăstiri, în timp ce tipicul protopsaltului Konstantinos este doar o prescurtare a primului şi a creat chiar neînţelegeri şi diferenţieri).

Se descrie tipicul alcătuit în 1976, precum şi comisia ce a lucrat la întocmirea lui.

Motivele pentru care tipicul prescurtat de Konstantinos (după cel al Sf. Sava) a creat confuzii:

a) a dat ocazia de a se vedea că rânduielile tipiconale nu sunt de neatins, ci că este posibil să fie modificate chiar şi numai de către o Biserică;

b) reforma a fost parţială: noul tipic nu a fost acceptat de întreaga Ortodoxie, ci doar de Bisericile Greacă, Română şi Bulgară. Celelalte Biserici, inclusiv cea Rusă, respectă Tipicul Sfântului Sava, chiar şi în enorii (cu cele şapte Laude);

d) introduce pentru prima dată sintagma: "cum va voi cel mai mare", fără a explica cine este cel mai mare şi care sunt limitele intervenţiei lui;

e) povăţuirile acestui tipic privitoare la anumite slujbe sunt în neconcordanţă sau în contradicţie cu prevederile Mineielor, Triodului sau Penticostarului, care sunt în "acord" cu Tipicul Sf. Sava.

4. *Cărţile liturgice româneşti*

Cărţile liturgice traduse din limba greacă au şi influenţe slave; nu sunt o traducere fidelă a cărţilor greceşti. Diferenţe apar şi în ceea ce priveşte tradiţia liturgică. De la o ediţie la alta a Liturghierului apar diferenţe: adăugiri sau omisiuni de rugăciuni şi slujbe care nu au directă legătură cu Sf. Liturghie.

Un element recent: introducerea de noi slujbe în Mineie, în urma canonizării unor sfinţi (fenomen foarte răspândit în Biserica Rusă, mai puţin la greci).

5. *Acatiste*

Sunt semne de venerare asemănătoare canoanelor de rugăciune către sfinţi pe care le au grecii ("Tezaurul sfinţilor" - culegere de rugăciuni către sfinţii mai importanţi).

6. *Cele şapte Laude*

Nu sunt diferenţe esenţiale, ci de ordin secundar. Din păcate, autorul grec nu prezintă şi situaţia din Biserica Greciei.

a) <u>Vecernia</u>:

- După binecuvântare, preotul, cu capul descoperit, citeşte rugăciunile luminilor în faţa Sf. Uşi şi apoi spune ectenia, cu capul acoperit;

- sâmbătă seara se cântă stihuri din Psalmul I: "Fericit bărbatul...";

- la Litie se cântă "Născătoare de Dumnezeu....." de trei ori. Când se serbează un sfânt se zice troparul acestuia de două ori, apoi "Născătoare ..." o dată. La praznicele împărăteşti - troparul de trei ori.

b) <u>Pavecernita</u>:

- Pavecerniţa Mare se face mai ales în parohiile de oraş;

- Pavecerniţa mică nu are aceeaşi răspândire ca în Grecia;

- În vinerile Postului Mare nu participă la slujba acatistelor mulţi creştini, aşa cum se întâmplă în Grecia.

c) Utrenia:

- la început, preotul cu epitrahil stă în faţa Sf. Uşi;

- dacă este îmbrăcat zice ectenia din Sf. Altar;

- Mărimurile constituie o particularitate a Bisericii Române, sub influenţă rusească. La o primă vedere seamănă cu "Μεγαλυνάρια" din slujba grecească, dar sunt mai lungi, se cântă în alt moment şi foarte rar, în ritm papadic. Mărimurile sunt opera lui Macarie filosoful. În alte ediţii - ale lui Timotei monahul. Există şi un al doilea rând de tropare ("Veniţi...") - opera unui imnograf român din sec. XIV - Filotei Monahul (logofăt al lui Mircea cel Bătrân).

Diferenţe de importanţă mai mică:

- citirea Evangheliei Utreniei în partea de nord a Sf. Mese şi aşezarea ei pe analog fără mare ceremonie şi fără a fi sărutată de către credincioşi;

- la "Sfinte Dumnezeule..." de la Doxologie, preotul aduce Sf. Evanghelie pe Sf. Masă unde între timp a fost aşezată o cruce;

- când cântă corul, pentru a începe Sf. Liturghie la ora stabilită se sare din Utrenie;

- din 1948 s-au desfiinţat şcolile de cântăreţi bisericeşti, deci nu se mai cântă conform tradiţiei bizantine decât în seminarii şi în facultăţile de teologie în care se formează doar preoţi; (În momentul de faţă situaţia s-a schimbat, în urma înfiinţării sau reînfiinţării şcolilor de pregătire a cântăreţilor bisericeşti - n. tr.)

- se observă că mulţi credincioşi nu mai participă la Utrenie, ci vin la biserică la începutul Liturghiei sau în timpul ei.

7. *Sfânta Liturghie*

a) Sf. Proscomidie:

- prescura este de mărime mică;

- vinul - când alb, când roşu (în "Povăţuirile" din Liturghier nu se menţionează şi culoarea vinului); Ene Branişte spune totuşi că se pot folosi ambele (ruşii folosesc doar roşu);

- de o mare importanţă: scoaterea diferită a miridelor pentru cele nouă cete de sfinţi;

- în special la români nu sunt menţionaţi sfinţii îngeri, iar Sf. Ioan Botezătorul se pomeneşte separat de ceilalţi profeţi.

Autorul citează două manuscrise din lucrarea lui Filotei, patriarhul Constantinopolului: "Rânduiala şi explicarea Sf. Liturghii":

1. Codicele VIII al Bibliotecii Naţionale (cu nr. 662, sec. XII-XIII);

2. Codicele Sfintei Mănăstiri Pantelimon din Muntele Athos (cu nr. 627-770; sec. XIV). (Conform autorului, practica liturgică actuală din Grecia este în conformitate cu prevederile codicilor menţionaţi, cu excepţia unei chestiuni legată de Sf. Cruce).

Primul manuscris prevede: "Apoi ia a treia prescură şi zice: «În cinstea cereştilor, netrupeştilor Puteri, ale Sfântului slăvitului Prooroc şi Botezător Ioan....»".

Al doilea codice: "Ia a treia prescură şi zice: «Cu puterea cinstitei şi de viaţă făcătoarei Cruci, a cinstitelor, cereşti şi netrupeşti Puteri»".

P. Vintilescu şi-a dat seama că este justificată scoaterea miridei pentru Îngeri, dar nu a făcut nimic pentru a se introduce şi la noi această practică (în Liturghierul din 1937, tipărit la Bucureşti, este prevăzută pomenirea îngerilor la Proscomidie). Acelaşi liturgist român afirmă că diferenţele în discuţie nu atacă unitatea Ortodoxiei.

Ene Branişte fixează originea atonită a miridelor (din timpul Sfântului Atanasie cel Mare); sistematizarea rânduielii Proscomidiei aparţine lui Filotei al Constantinopolului. Nu acordă mare importanţă diferenţelor actuale.

Părerea personală a lui Karaisaridis: Ene Branişte nu trebuia să considere un "amănunt" pomenirea îngerilor la Proscomidie.

P. Vintilescu se opune pomenirii lui Iesei după David, pentru că el nu a fost prooroc. Consideră că introducerea se datorează motivelor istorice.

Altă diferenţă: existenţa a două rugăciuni - una pentru vii şi una pentru morţi, care se citesc înainte de pomenirea numelor de la pomelnice.

Aceste rugăciuni se întâlnesc pentru prima dată în Liturghierul de la Iaşi (1845), apoi în cel de la Neamţ (1860) şi în toate celelalte de la 1887 până astăzi.

P. Vintilescu spune că rugăciunile se întâlnesc rar şi în epoca bizantină.

Ene Branişte: se află şi în Biserica Greacă sporadic (într-un codice al Mănăstirii Esfigmenu - M. Athos, din 1306).

Cele două rugăciuni au intrat la noi prin filieră slavă. Potrivit specialiştilor, în România le-a introdus Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei, după o vizită la ruşi şi le-a înscris în Dipticele din Mitropolia Bucureştilor în 1674-1675. Aveau o formă deosebită de cea de azi.

Un capitol aparte din Liturghier se numeşte "Adunare de cereri la felurite trebuinţe din viaţa omului" şi prevede scoaterea de miride pentru diferite situaţii. Alte practici prevăzute în Liturghier: după Vohodul Mic, la Liturghie, se cântă tropar şi condac special; se citesc Apostol şi Evanghelie specială care să aibă legătură cu problema în cauză; la ectenia întreită se zic cereri speciale.

În continuare citează din Liturghier situaţiile când se fac cereri speciale: la vreme de secetă şi foamete, pentru cei ce călătoresc, etc.

Făcând o comparaţie între cererile din Liturghierul românesc şi tradiţia grecească, autorul afirmă:

1. Nu poate pretinde nimeni că au fost enunţate mai sus toate problemele şi situaţiile dificile din viaţa omului;
2. Cererile de mai sus sunt doar o încercare de a circumscrie în general nevoile oamenilor şi suferă de "tipizare" a dispoziţiei spre rugăciune a slujitorului şi a credinciosului;
3. Este însă adevărat că şi la greci pe lângă numele din pomelnic se află motivaţia rugăciunii. Aici intră şi greşit numita "Liturghie" specială, particulară;
4. Însuşi slujitorul de multe ori — când pomeneşte un nume — aminteşte în gând, fugitiv, şi problema persoanei;
5. La Vohodul Mare preotul pomeneşte nume de oameni şi problemele lor.

Alte practici: se pomenesc nume şi se scot părticele după Prefacere. Pentru pomenirea numelor aduse mai târziu sunt două variante:

1. Să se acopere Darurile la Heruvic;
2. Să se acopere înainte de începerea Sf. Liturghii (la sfârşitul Doxologiei), lăsându-se descoperit Sf. Disc într-o parte, pentru a fi scoase părticele. Pomenirea numelor după Vohodul Mare este posibilă la Axion (Diptice), însă fără scoaterea miridelor. Pomelnicele aduse după Axion se pomenesc la Liturghia viitoare.

P. Vintilescu spune că această segmentare pe etape a scoaterii miridelor este de influenţă rusească.

b) <u>Sf. Liturghie</u>:

Vor fi prezentate elemente particulare de importanţă secundară.

1. *Deschiderea şi închiderea dverei şi a Sf. Uşi*

Este de influenţă rusească pe de o parte şi monahală, pe de alta. Citează apoi pe P. Vintilescu şi pe D. Stăniloae, care explică sensul, simbolismul Sf. Uşi şi al închiderii şi deschiderii dverei. Autorul crede că încet-încet şi la noi, ca şi la greci se va sluji cu Sf. Uşi deschise, fără dveră.

Cazania ce urma citirii Evangheliei (Sf. Uşi fiind închise) a fost un factor foarte important de catehizare a poporului, în vremurile când aceasta nu se putea face în deplină libertate.

2. *Folosirea cunoscutului tropar pe gl. III: "Doamne, Cel ce pe Prea Sfântul Tău Duh..."*

De acest tropar s-au ocupat P. Vintilescu şi Ene Branişte. Branişte afirmă că se află în manuscrise greceşti din sec. XII - XIII şi se generalizează în sec. XV - XVI. Ultimele ediţii ale Liturghierului grecesc

şi bulgăresc nu conţin acest tropar. Se află doar la ruşi şi la români (pentru prima dată în 1860, în ediţia Mitropolitului Teodosie, la Bucureşti). Autorul Karaisaridis vede în rostirea lui rememorarea Cincizecimii şi nu se opune acestei practici.

3. *Poziţia preotului (în picioare sau în genunchi) în momentul Prefacerii Darurilor*

Pentru îngenunchere sunt: Efrem Sirul şi N. Cabasila.

Împotrivă: Sf. Ioan Gură de Aur şi canoanele: 20 - Sinodul I Ecumenic; 90 - Trulan; 15 - Petru al Alexandriei; 91 - Sf. Vasile cel Mare.

Se arată momentele în care credincioşii îngenunchează în biserică la Sf. Liturghie, chiar dacă e prevăzut ca duminica "să nu se plece genunchii".

"Evlavia populară are oricum caracterul ei particular şi îşi urmează propriile ei drumuri, chiar dacă nu sunt totdeauna sigure".

Există pericolul unor interpretări greşite datorate neputinţei de a evalua corect lucruri esenţiale în ceea ce priveşte cultul şi evlavia.

4. *Împărtăşirea clericilor*

Există o mică diferenţă în ceea ce priveşte împărtăşirea diaconului. Diaconul ia primul Sf. Trup de la preot, merge în partea de răsărit a Sf. Mese şi aşteaptă pe preot să ia Sf. Trup şi se împărtăşesc în acelaşi timp. "*Practica liturgică românească de mai sus este mai nouă şi se găseşte numai în ediţiile Liturghierului românesc şi a celui din Moscova din 1854. Toate ediţiile greceşti ale Liturghierului, inclusiv cea din Sofia - 1928, prevăd întâi împărtăşirea preotului şi apoi a diaconului*".

Este caracteristic că în Liturghierul românesc de la Râmnic (1747) şi în cel din 1759 se interzice împărtăşirea diaconului înaintea preotului (rezultă că exista această practică în vremea respectivă, care mai apoi s-a îndreptat).

Împărtăşirea simultană a preotului şi a diaconului ar fi explicată prin participarea împreună la Cina Domnului. Se pune întrebarea: credincioşii, care nu se împărtăşesc odată cu clericii, nu sunt chemaţi la aceeaşi comuniune? Autorul susţine că practica împărtăşirii diaconului după preot - existentă în Grecia - este mai corectă, astfel respectându-se gradaţia ierarhică în Biserică.

5. *Citirea Psalmului 33 la sfârşitul Sf. Liturghii*

Este o practică veche a Bisericii, prevăzută în "Constituţiile Apostolice". Psalmul se pretează la momentul împărtăşirii credincioşilor. Astăzi este prevăzut în Liturghierul românesc, dar nu se mai citeşte. Nu e

prevăzut în cel grecesc şi slav. În Grecia, împreună cu un alt psalm, se citeşte de obicei la sfârşitul Liturghiei Darurilor mai înainte sfinţite.

6. *Miruirea şi împărţirea anaforei*

Miruirea diferă în România de la regiune la regiune. Ene Branişte spune că este o imitare a miruirii de la Litie şi constituie o particularitate liturgică românească.

În Moldova şi Transilvania nu se miruieşte, ci preotul împarte anafora, zicând: "Hrană a dat Domnul celor ce se tem de El".

În Grecia această practică aproape a dispărut.

P. Vintilescu, în lucrarea "Miruirea", vorbeşte despre modificarea timpului miruirii: de la sfârşitul Litiei, la Laudele Utreniei, la Doxologie şi la sfârşitul Sf. Liturghii.

Introducerea acestei practici în Grecia ar atrage dificultăţi datorită "lipsei de răbdare a neo-elinilor", care aşteaptă să primească anafura.

7. *Deasa sau rara împărtăşire a credincioşilor*

Numai în Biserica Ortodoxă Română se obişnuieşte rara împărtăşanie, legată de obicei de posturi. Recomandarea din Mărturisirea lui Petru Movilă a împărtăşirii în cele patru posturi este şi astăzi foarte strict respectată. În ultima vreme se observă totuşi o împărtăşire mai deasă, datorită influenţelor monastice, a celor venite din Grecia şi chiar din Apus.

Apreciind cu cuvinte elogioase opera lui P. Vintilescu — "Liturghierul explicat" — autorul expune într-o manieră destul de amplă (17 pagini) ideile cele mai importante din capitolul care se ocupă în special cu următoarea problemă: "*Sf. Euharistie în Sf. Liturghie văzută prin prisma spiritualităţii creştine*". El sintetizează din opera menţionată mai sus istoricul Euharistiei, evoluţia sa şi tot ceea ce ţine de spiritualitatea ortodoxă privitor la această Sf. Taină, apelând la multe din mărturiile scripturistice şi patristice expuse de P. Vintilescu.

8. *Sfinţii români*

Acest subiect, recunoaşte autorul, este foarte puţin cunoscut în Grecia. Nici românii nu ştiu prea multe despre sfinţii locali greci (se dau ca exemple Sf. Ierarh Calinic de la Cernica şi Sf. Ierarh Nectarie Taumaturgul). De fapt ignorarea acestor lucruri este o problemă generalizată în toate Bisericile Ortodoxe. Sunt amintite cele două cărţi ale Părintelui Ioanichie Bălan: "Patericul românesc" şi "Convorbiri duhovniceşti" - cu o bună apreciere. Este amintită şi cartea "Sfinţi români şi apărători ai Legii strămoşeşti" precum şi unele exemple de sfinţi locali: voievozi (Ştefan cel

Mare, Constantin Brâncoveanu) şi ierarhi (Antim Ivireanul, etc). Se menţionează că sfinţi români se cunosc din timpurile persecuţiilor secolelor III - IV şi până în zilele noastre, ultimul fiind Sf. Ioan Hozevitul. Dintre toţi, cartea cuprinde biografiile a 65 de sfinţi locali.

9. *Muzica bisericească*

La români se utilizează muzica bizantină. La sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru se face simţită şi influenţa aşa-numitei muzici europene sau polifonice. La fel şi în Rusia, într-o măsură şi mai mare însă. Poate că tot prin filieră rusă a intrat şi la noi această muzică occidentală. În Biserica Ortodoxă Română s-a realizat uniformizarea muzicii bisericeşti, în special cântările Vecerniei, Utreniei şi Sf. Liturghii, chiar dacă în Transilvania încă se mai cântă sub influenţa muzicii laice. Afirmaţia autorului că astăzi muzica bisericească bizantină s-a restrâns foarte mult, că aproape singurii care o cunosc sunt preoţii care o învaţă în şcolile de teologie, nu este fondată. Am semnalat deja prezenţa multor şcoli de cântăreţi bisericeşti. Este demn de remarcat şi faptul că muzica bizantină are o mereu crescândă aderenţă la public. Se aminteşte apoi că în capitală, în marile oraşe şi la centrele episcopale şi mitropolitane se întâlnesc coruri mixte, adică un amestec de muzică bisericească european-apuseană, în special de tradiţie rusească, de muzică bizantină şi laică. Autorul observă că la Sf. Liturghie corul adoptă deseori un stil pompos, care aminteşte de operă.

10. *Alte elemente liturgice specifice*

a) <u>Obiceiuri legate de înmormântare</u>

Autorul prezintă cartea "Grija pentru cei morţi în cultul şi spiritualitatea ortodoxă" a lui G. Strugatiu. "*Examinând subiectul datinilor funerare şi comparând forma şi conţinutul lor cu cele analoage din tradiţia noastră, observăm că obiceiurile de înmormântare, nu întotdeauna de esenţă pur creştină, nu constituie o diferenţă liturgică de primă importanţă*". Cât priveşte obiceiurile populare, care diferă chiar de la o zonă la alta, ele nu indică distanţa sau diferenţe istorice, etnografice, etc., ci înrudire a popoarelor mai degrabă. Asta nu înseamnă că teologii şi reprezentanţii Bisericii "ar trebui să lase lucrurile în mâinile evlaviei populare". Se menţionează că în Tipicul bisericesc se găseşte şi rânduiala înmormântării celor care s-au sinucis (atât cât este ea). Nu se comentează.

b) <u>Povăţuirile</u>

Particularitatea şi interesul deosebit îl prezintă faptul că, pe lângă problemele tipiconale, descriu şi propun un etos liturgic, o evlavie liturgică,

atât pentru clerici cât şi pentru mireni. Originea lor se datorează ieromonahului Eftimie, sec. XVIII. Se simte influenţa slavă. De multe ori Liturghierul slav a influenţat mai mult liturgica românească decât a făcut-o cel grecesc. "*Nu ar fi imposibil să se fi preluat şi din tradiţia noastră aceste Povăţuiri*" - afirmă autorul.

c) Molitfele Sf. Vasile

Este de acord cu citirea lor la 1 ianuarie. Este de neînţeles pentru autor de ce se citesc atât de des, chiar săptămânal, la cererea oricui.

d) Citirea celor patru Evanghelii

Se face în primele trei zile ale Săptămânii Patimilor, în timpul slujbei Ceasurilor. Nu se comentează.

e) Prohodul din Vinerea Mare

Se face în cadrul Utreniei, seara. În Banat - sâmbătă dimineaţa.

f) Jertfe liturgice

Se aduc fructe şi alte mâncăruri în cinstea unor sfinţi sau în duminici, în afară de colivă. Binecuvântarea se face la Sf. Liturghie, după rugăciunea amvonului. "*Este un lucru minunat că evlaviosul popor român, chiar şi în perioada când lipsea hrana de bază, a reuşit să ofere la masa binecuvântării din biserică ceea ce are mai bun*".

g) Binecuvântarea Paştilor (Πάσχα)

Paşti - pâini pregătite în mod special, anafură tăiată mai mare, care se binecuvântează în noaptea Învierii Domnului, la Sf. Liturghie. Este o rugăciune specială de sfinţire în care se vorbeşte despre mielul sacrificat de evrei la ieşirea din Egipt şi despre Mielul lui Dumnezeu. Această anafură specială se sfinţeşte cu aghеazmă.

h) Binecuvântarea icoanelor noi

La greci se citeşte o singură rugăciune de sfinţire şi se ung cu Sf. Mir în cele patru părţi, de către arhiereu. La români se dă mai multă importanţă acestui act liturgic. Diferă şi slujba, după sfântul reprezentat pe icoană. Este interesantă ideea Sf. Nicodim Aghioritul care găseşte nepotrivită ungerea icoanelor cu Sf. Mir sau citirea rugăciunilor de către arhiereu, din două motive:

1. Nu cinstim Sf. Icoane pentru că au fost unse cu Sf. Mir, sau pentru că li s-au citit anumite rugăciuni, ci pentru numele sfântului şi pentru asemănarea cu prototipul pe care îl redă.

2. Rânduiala slujbei de sfinţire a icoanelor este un împrumut de la romano-catolici. O asemenea slujbă nu există - spune Sf. Nicodim - în vechile cărţi de slujbă sau în cele din timpul său.

La cea de a doua afirmaţie, autorul Karaisaridis vine cu observaţia că Sf. Nicodim era un anticatolic învederat, ceea ce l-a şi determinat să afirme acest lucru.

Azi creştinii lasă icoanele în Sf. Altar timp de 40 de zile "nu întotdeauna aşezate în locuri potrivite". Autorul se întreabă dacă această practică are vreo legătură cu molitfa ce se face când pruncul împlineşte 40 de zile. Dacă da, de ce nu se citeşte o rugăciune specială? Recomandă citirea unei rugăciuni la sfârşitul celor 40 de zile.

PARTEA A DOUA

Problematica liturgică românească în cadrul Ortodoxiei în general

Cap. I. *Problematica liturgică românească la nivel naţional (în cadrul Bisericii Ortodoxe Române locale)*

Şi în Biserica Ortodoxă Română, ca şi în Biserica Greciei, domneşte principiul nu întotdeauna îndreptăţit, de a nu se aduce atingere celor ţinute din tradiţie. Sunt totuşi păreri ale teologilor care vor să îmbunătăţească situaţia, chiar dacă nu s-au făcut schimbări radicale sau propuneri marcante în ceea ce priveşte domeniul liturgic. Biserica Ortodoxă Română însă nu are stabilitate liturgică perfectă. Un exemplu: în diferite ediţii ale Liturghierului sunt omiteri sau introduceri de rugăciuni şi slujbe scurte şi uzuale (fenomen observat şi la slavi şi la greci). S-au scris lucrări prin care s-a căutat combaterea inovaţiilor, greşelilor liturgice (la subsolul paginilor 135-137 sunt menţionate multe dintre aceste lucrări).

O practică greşită: împărtăşirea credincioşilor în afara Sf. Liturghii, în situaţii normale. Autorul mai combate: practica citirii slujbei de înmormântare acasă la cel adormit, fără a-l mai duce la biserică (în special în Transilvania); prescurtarea slujbei Botezului (lipsa ecteniei mari, a rugăciunii de sfinţire a apei, care e înlocuită cu aghiazmă mare).

Practici greşite împrumutate de la alte Biserici:

- săvârşirea mai multor Sf. Liturghii în aceeaşi zi, de către acelaşi preot şi pe aceeaşi Sf. Masă;
- cultul "Inimii lui Iisus".

Astăzi situaţia este sub control. Din 1948 Biserica Ortodoxă Română este singura instituţie din România care editează cărţi de slujbe. Datorită faimei remarcabile a lui Ene Braniştе, opiniile sale au o mare greutate în Biserica Ortodoxă Română. Conform celor spuse de el, în bisericile din marile oraşe lipsesc catismele la Vecernie şi Utrenie, canoanele la Utrenie, la înmormântare, troparele de după Vohodul Mic, la Sf. Liturghie. Se fac prescurtări la rugăciunile şi la cererile pentru catehumeni, credincioşi şi luminaţi (ultimele se găsesc doar la Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite). În multe biserici de mir, în special la oraş, aceste ectenii nu se mai spun, deşi sunt prevăzute în Liturghier. (Acelaşi lucru se petrece şi în Grecia. Credem ca era oportună menţionarea de către autor şi a acestui aspect). Potrivit lui Ene Branişte, nu se mai zic părţi din diferite slujbe (ectenia mică după Cântarea a III-a şi a VI-a la Utrenie), deoarece se repetă. În multe biserici nu se mai zice nici ectenia mare de după citirea Sf. Evangheliі la Sf. Liturghie şi ectenia de la sfârşitul Utreniei sărbătorilor mari.

Liturgistul român consideră că aceste omisiuni la slujbe nu afectează, dar recomandă săvârşirea intactă a slujbelor la marile mănăstiri din ţară. Această diferenţiere dintre parohii şi mănăstiri se datorează faptului că în Biserica Ortodoxă nu au fost instituţii care să controleze strict problema respectivă, cum s-a întâmplat în Biserica Romano-Catolică. Concluzia lui Ene Braniştе este că, din păcate, în Biserica Ortodoxă Română există un singur principiu care stă la baza modificării slujbelor: prescurtarea. În această situaţie nu există o poziţie oficială vădită, ci una acceptată tacit, care s-ar traduce prin: "lăsăm problemele liturgice în voia lor, dacă nu sunt încălcări esenţiale în prezent". Autorul recomandă ca Biserica să aibă sub control domeniul liturgic, pentru a se evita marele pericol ce ameninţă problemele liturgice şi bisericeşti în general, care necesită studiu atent şi aprofundat.

Cap. II. *Problematica liturgică românească la nivel panortodox*

1. *Urmărirea uniformizării liturgice*

Un principiu de bază care conduce problematica teologico-liturgică românească de interes panortodox este:

a) încercarea permanentă de a concepe şi impune uniformizarea liturgică în ce priveşte principalele teme ale cultului ortodox;

b) descrierea în paralel a particularităţilor liturgice.

Unitatea în diversitate este justificată şi prin citate culese din cartea "Liturgica Generală" a lui Ene Braniştе.

2. *Cele mai importante diferenţe între Bisericile Ortodoxe*

Potrivit lui Ene Branişte, apariţia acestor diferenţe se datorează mai multor factori: lipsa povăţuirilor tipiconale în vechile cărţi liturgice, lipsa unui organism panortodox care să rezolve problemele de interes universal, libertatea Bisericilor autocefale, din partea Patriarhiei Ecumenice, de a-şi dezvolta viaţa liturgică (la români autorul aminteşte diferenţele: mărimurile, nepomenirea Sf. Îngeri la Proscomidie, troparul Ceasului III la Prefacere etc.). Ene Branişte menţionează şi alte diferenţe între Bisericile Ortodoxe:

a) existenţa unor ierurgii în Molitfelnicele slave (rusesc, polonez, sârb) şi lipsa lor în cel grecesc şi românesc (rugăciunea la sfinţirea cimitirului, a sfinţirii Crucii care se pune deasupra unui monument sau a sicriului pentru cei adormiţi, rugăciuni pentru soţii care nu au copii, rugăciuni pentru cei condamnaţi la moarte (la sârbi));

b) slujba "Passilor" (prescurtare şi preînchipuire a slujbei Patimilor Domnului), care se citeşte în fiecare duminică din Postul Mare după Vecernie sau Sf. Liturghie, în Biserica Rusă;

c) slujba Prohodului Maicii Domnului - la 15 august - în Biserica Rusă şi în parte la români. Într-o notă de subsol, autorul menţionează faptul că şi în Grecia există această slujbă. Prin extensie, chiar au apărut prohoade pentru diferiţi sfinţi, lucru cu care el nu este de acord. În ce priveşte prohodul Maicii Domnului opiniile sunt contradictorii. Autorul ar propune citirea acestui prohod în bisericile care au ca hram sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului.

d) diferenţe liturgice la Liturghia ce se săvârşeşte cu arhiereu. Profesorul Ene Branişte răspunde negativ la întrebarea dacă este periclitată unitatea liturgică a Bisericii Ortodoxe datorită acestor diferenţe liturgice.

"*Noi personal - afirmă autorul - subscriem la poziţia profesorului nostru, care este şi poziţia fermă a Bisericii Ortodoxe*".

3. *Soluţionări ale temelor liturgice aşteptate la nivel panortodox*

Ceea ce caracterizează pe teologii ortodocşi români atunci când tratează subiecte de cult de interes major este faptul că se feresc să-şi expună cu tărie opiniile lor şi permanent îşi ţintesc atenţia spre forurile bisericeşti superioare.

Dând ca exemplu postul, autorul afirmă că toţi cei care au scris despre el au fost foarte precauţi şi au lăsat ultimul cuvânt la latitudinea ierarhiei locale, sau se speră rezolvarea la Marele Sinod Panortodox ce va avea loc în viitor.

De fapt, autorul, făcând o analiză a temelor conferinţelor ce s-au ţinut în vederea pregătirii acestui Sinod, observă că pe agenda lui de lucru nu se mai găsesc subiecte liturgice. Apreciază lucrarea sa ca având o mare

importanță pentru cunoașterea de către celelalte Biserici Ortodoxe a problematicii liturgice din România.

4. *Problema așa-numitei "înnoiri" liturgice*

Conform lui Ene Branişte sunt două orientări:

a) se accentuează revizuirea fundamentală a temelor cultului - părere susținută de ortodocșii din diaspora și din Grecia;

b) se propune o credincioșie desăvârșită față de tradiția liturgică - idee susținută de ortodocșii slavi.

Ene Branişte crede că adevărul este undeva la mijloc. Canoanele — criterii de desfășurare a cultului — trebuie adaptate la situațiile concrete din zilele noastre.

5. *Elementele liturgice acceptate în mod diferit în tradiția ortodoxă*

După Ene Branişte avem următoarele elemente: limba liturgică, momentul predicii la slujbe, melodia - modul de a exprima muzica bisericească, numărul și mărimea citirilor biblice în cult, citirea anumitor rugăciuni, săvârșirea unor slujbe care nu sunt descrise amănunțit în Tipic (panihida, citirea catismelor în cadrul slujbelor de înmormântare etc.).

Segmentul liturgic cu cele mai multe transformări sunt cele șapte Laude. În desfășurarea acestor slujbe s-au impus două legi opuse, cu rezultate contrare:

1. Legea dezvoltării organice, firești, sau a creșterii;
2. Legea prescurtării.

În decursul istoriei au avut loc și transferuri, cum ar fi mutarea Proscomidiei de la începutul Liturghiei credincioșilor la începutul Liturghiei catehumenilor.

Ținând cont de situația actuală, Ene Branişte recomandă:

1. Să se reformuleze Tipicul bisericesc, adaptat la nevoile parohiilor, lucru realizat în Biserica Ortodoxă Română;
2. Să se readapteze cererile pentru catehumeni și să se renunțe la ecteniile ce se repetă în cadrul aceleiași slujbe.
3. Scăderea numărului exorcismelor, însă cu păstrarea a tot ceea ce amintește de vechea rânduială pentru catehumeni. La slujba Botezului să se renunțe la repetiții și ecfonise care exprimă același lucru și în același moment liturgic, cum ar fi rugăciunile tunderii simbolice care sunt în număr de două.
4. Să se prescurteze Sfântul Maslu - una din cele mai lungi slujbe (să se citească mai puține pericope din Apostol și din Evanghelie).

5. Renunţarea la slujba Logodnei şi la unele rugăciuni şi cereri din cadrul Cununiei (cererile de după Tatăl nostru), iar în locul celor trei rugăciuni citite înainte de a pune cununiile să se citească doar una.

6. Reintroducerea citirilor din Vechiul Testament în cadrul Liturghiei catehumenilor.

7. Schimbarea anumitor citiri vechi-testamentare de la Vecernie, Utrenie şi Pavecernița Mare.

8. Modificarea ciclului anual al citirilor din Apostol şi Evanghelie, în special pentru anumite duminici.

9. Citirea cu voce tare a rugăciunii marii anaforale în special la Liturghia Sf. Vasile cel Mare, cu renunţarea la cântările: "Pe Tatăl...", "Mila păcii....", "Sfânt, Sfânt, Sfânt.....", "Cuvine-se..." (încă de pe vremea împăratului Justinian s-au făcut încercări zadarnice în acest sens).

În România - observă autorul - aceste rugăciuni de la Sf. Liturghie se citesc în taină.

10. Săvârşirea a două Liturghii de către acelaşi preot, în aceeaşi zi, cel puţin în cazuri de mare nevoie şi în special în diaspora.

11. Săvârşirea Liturghiei Darurilor mai înainte sfinţite totdeauna seara, la Vecernie.

12. Ar fi posibil să se săvârşească Liturghia Sf. Vasile seara, în ajunul Crăciunului şi al Bobotezei, precum şi în ajunul Marii Joi şi al Sâmbetei Patimilor. (Într-o notă de subsol autorul recomandă şi grecilor să ţină cont de această propunere).

13. Problema calendarului bisericesc şi a ţinerii Paştilor.

Ene Braniște recomandă întâi adoptarea calendarului îndreptat şi de către celelalte Biserici care încă nu au făcut-o, şi apoi "se vor ţine, dacă este posibil, Paştile la aceeaşi dată cu ceilalţi creştini apuseni".

14. Cântarea în comun în biserică, la Sf. Liturghie, lucru realizat în parte în Biserica Ortodoxă Română.

6. *Elemente liturgice de nezdruncinat în Tradiţia Ortodoxă*

Ene Braniște le arată a fi cele care au legături organice cu religia creştină: cele instituite de Iisus Hristos sau de Sfinţii Apostoli, cele formate în Biserica primelor trei veacuri şi transmise ulterior ca o moştenire a întregii creştinătăţi până la schismă.

În această categorie intră, de exemplu, slujba Hirotoniei sau transmiterea harului prin punerea mâinilor episcopului; elementele euharistice (pâine, vin şi apă); săvârşirea botezului prin trei afundări; păstrarea Sf. Liturghii în centrul cultului, cele şapte Laude, sărbătorile de bază din cursul anului bisericesc, inclusiv ale Sfinţilor mucenici, Sf. Taine şi ierurgii, rugăciunile sub formă de cereri, etc.

Se menţionează şi anumite cântări şi expresii dogmatice: Lumină lină, Doxologia, Unule Născut, Sfinte Dumnezeule, Simbolul credinţei, Împărate ceresc, Prea Sfântă Treime.

Nu este posibilă îmbogăţirea Liturghiei credincioşilor cu citiri biblice (vezi Evanghelia de la sfârşitul Misei catolice care intră în uz după sec. XVI, sau transferarea Crezului în cadrul Liturghiei Catehumenilor (ca în ritul armean).

EPILOG

Cultul Bisericii Ortodoxe Române, după cum am văzut, este fundamentat pe aceleaşi legi şi are aceleaşi caracteristici cu ale cultului întregii Biserici Ortodoxe. În Biserica Ortodoxă Română se observă o profundă proiectare pe formele cultului tradiţionalist. În paralel însă, se observă în ultimile decenii un interes al Bisericii Române faţă de îndepărtarea din cult a tuturor elementelor liturgice neavenite şi periculoase, în special a celor de proveniență heterodoxă. Se ia foarte în serios problema "reînnoirii", a revizuirii, cercetându-se şi urmărindu-se determinarea exactă a sensului acesteia. Nu putem spune că există iniţiative fundamentale de înnoire liturgică. Ceea ce se propune este adaptarea la timpul de faţă a vieţii cultice tradiţionale. Într-o oarecare măsură se simte o separare între viaţa liturgică a enoriilor şi cea a mănăstirilor. Problematica liturgică românească nu se îndepărtează de cea panortodoxă. Întotdeauna teologii români, referindu-se la probleme liturgice, au în vedere întreaga Ortodoxie. De aceea, de multe ori şi-au pus speranţele în rezolvarea acestor probleme la viitorul Mare Sinod panortodox, care este ştiut că nu are pe agenda de lucru teme liturgice de importanţă majoră. Astfel, credem că prezentarea elementelor liturgice specifice din Biserica Ortodoxă Română în afara "cunoaşterii reciproce" a Bisericilor noastre locale, a constituit un exemplu de problematică liturgică a unei Biserici Ortodoxe naţionale. Astăzi, mai mult decât oricând, se impune atât această "cunoaştere reciprocă" din punct de vedere liturgic cât şi cunoaşterea problematicii liturgice comune a tuturor Bisericilor Ortodoxe, în vederea implementării eficiente a mărturiei lor cultice panortodoxe în lumea contemporană.

"Am fi foarte fericiţi dacă se va considera că lucrarea noastră de faţă a contribuit la acest demers. În sfârşit, dorim să apară şi alte lucrări liturgice asemănătoare de studiere a tradiţiilor liturgice actuale aparţinând şi altor Biserici Ortodoxe surori, astfel încât teologii ortodocşi să înceapă să co-problematizeze chestiunile liturgice ale Bisericilor naţionale pentru binele întregii Ortodoxii".

*

Prin lucrarea "Elemente liturgice specifice în Biserica Ortodoxă Română", părintele K. Karaisaridis se arată a fi un bun cunoscător al vieţii liturgice din ţara noastră. Cunoaşterea lui se datorează atât faptului că a studiat în România, având posibilitaţe de a veni în contact direct cu realitatea, cât şi cercetării lucrărilor celor mai importanţi liturgişti români. Este demn de remarcat că în tot ceea ce afirmă - aprobând sau incriminând - se bazează pe operele acestora. Cel mai adesea citat este Pr. Prof. Ene Braniţte, pentru care autorul are un respect deosebit.

Lucrarea are o misiune precisă: să aducă la cunoştinţa cititorilor greci particularităţile liturgice din Biserica Română. Poate de aceea, de multe ori, se dă dovadă de unilateralitate, prin faptul că autorul nu face comparaţie cu situaţia actuală din Grecia. Considerăm că ar fi fost oportună argumentarea catalogărilor de: inovaţie, particularitate, neconcordanţă cu tradiţia bizantină, contrafacere, greşeală, pe care autorul le-a expus pe tot parcursul lucrării sale. De asemenea, ar fi fost necesară specificarea — de fiecare dată când se impunea — a faptului că anumite practici sunt izolate. În felul acesta nu se mai lăsa — voluntar sau involuntar — impresia unei generalizări. Sistematizarea problemelor liturgice pe teme concrete: Sf. Liturghie, Vecernia, Utrenia, etc., este unul din meritele de bază ale lucrării de faţă.

Considerăm că autorul ei este sincer atunci când, în epilogul cărţii, explică ideea care a stat la baza scrierii acesteia: cunoaşterea reciprocă a problemelor liturgice ajută în procesul de uniformizare a cultului creştin ortodox şi creează premizele unităţii spirituale ia care suntem chemaţi cu toţii.

Expunem mai jos unele din lucrările liturgiştilor români consultate de autor:

Pr. Prof. Ene Braniste:

- **Liturgica Generală**, Bucureşti, 1980;
- **Liturgica Specială;**
- **Despre inovaţii în săvârşirea serviciilor divine**, S.T., 1953, nr. 3-4;

Pr. P. Vintilescu:

- **Liturghierul explicat**, Bucureşti, 1972;
- **Binaţia Liturghiei**, S.T., 1950, nr. 3-6;
- **Troparul Ceasului III în rânduiala epiclezei**, Bucureşti, 1935;
- **Contribuţii la revizuirea Liturghierului român**, Bucureşti, 1931;

Pr. Liviu Streza:

- **Păstrarea unităţii în săvârşirea cultului divin şi importanţa ei pentru unitatea Bisericii Ortodoxe Române. Combaterea inovaţiilor şi practicilor liturgice necanonice** - Mitropolia Ardealului, 1989, nr. 2;
- **Botezul în diferite rituri liturgice creştine** - teză de doctorat;

Pr. P. Rezus:

- **Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloace de prozelitism**, Ortodoxia, 1954, nr. 1;

Liturghierul, Bucureşti, 1974;
Tipic bisericesc, Bucureşti, 1976;
Molitfelnic, Bucureşti, 1971.

OMILII MORALE HAGHIOGRAFICE

Sf. Ioan Gură de Aur
Trad. *Pr. Petru Sidoreac*

*Omilie la **"Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești."** (Matei 26, 39).*

1. Cu puțin timp în urmă (într-o predică anterioară n.tr.) am provocat o rană adâncă răpitorilor şi celor care vor să fie lacomi. Nu ca să-i certăm, ci ca să-i îndreptăm, nu urând pe oameni, ci detestând răutatea. Pentru că şi doctorul operează rana nu din dușmănie față de trupul bolnavului, ci luptând cu boala şi cu plaga lui. În continuare să arătăm astăzi puțină înțelegere față de ei, pentru ca să le mai treacă durerea şi să nu respingă vindecarea primind lovitură după lovitură. La fel procedează şi medicii. După incizii pun plasturi şi medicamente şi lasă ca să treacă câteva zile, căutând tot ceea ce ameliorează durerea. Imitând deci şi noi pe aceştia, astăzi să arătăm o oarecare înțelegere față de ei, astfel încât să se folosească şi ei de omilia noastră, şi să vorbim despre dogme, mutând cuvântul la cele care s-au citit. Pentru că, desigur, cred că mulți se întreabă pentru ce Hristos a spus acestea şi dacă este permis ca actualii eretici să atace cele zise, şi aşa să înşele pe mulți dintre frații mai creduli.

Cu scopul deci de a împiedica desăvârşit asaltul acelora şi a scăpa de neliniște şi tulburare pe cei ce se întreabă, examinând ceea ce s-a spus, să ne ocupăm de aceste cuvinte şi să pătrundem în adâncul înțelesurilor lor. Pentru că nu este suficientă citirea dacă nu există în plus şi înțelegerea. Pentru că şi eunucul Candachiei citea, dar nu a avut nici un folos deosebit până când a sosit acela care l-a învățat ce însemna exact ceea ce citea (Faptele Apostolilor 8, 26-40). Pentru a nu păți şi voi la fel, luați aminte la

cele citite, încordaţi-vă atenţia, oferiţi-mi devotamentul sufletului vostru, ochiul vostru să fie pătrunzător şi mintea voastră trează. Sufletul vostru să fie eliberat de grijile vieţii, pentru a nu arunca cuvintele noastre între spini, nici între pietre, nici lângă drum, ci lucrând pământul roditor şi mănos să secerăm spice bogate. Pentru că dacă sunteţi atenţi asupra celor citite, şi nouă ne veţi uşura munca şi voi veţi înţelege mai uşor.

Ce este ceea ce s-a citit? *"Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta"*. Şi la ce se referă? Pentru că trebuie ca aceasta să o înfăţişăm mai clar şi apoi să explicăm. Ce înseamnă, deci, ceea ce spune? «Părinte, dacă este posibil, îndepărtează crucea». Ce spui? Nu ştie dacă asta se poate sau nu se poate? Şi cine poate să spună aceasta? Dar cuvintele Îl arată pe cineva care nu ştie, pentru că adăugarea lui *"dacă"* indică pe cineva care se îndoieşte, însă, cum am spus, nu trebuie să rămână nimeni la cuvinte, ci să înainteze spre sensuri şi cunoscând scopul aceluia care vorbeşte, şi cauza şi împrejurarea, şi adunând toate acestea să poată înţelege sensul care există în ele. Înţelepciunea tainică deci, care Îl cunoaşte astfel pe Tatăl; după cum şi Tatăl cunoaşte pe Fiul, cum putea ignora aceasta? De ce această cunoştinţă despre patimă nu este mai mare decât cunoştinţa despre fiinţă, pe care numai El o are cu exactitate: *"Precum Mă cunoaşte Tatăl — zice — şi Eu cunosc pe Tatăl"* (Ioan 10, 15).

Şi de ce vorbesc acum despre Fiul cel Unul Născut al lui Dumnezeu? Pentru că şi profeţii L-au cunoscut foarte bine şi au vorbit cu multă certitudine despre faptul că trebuie să se întâmple acestea şi că se vor întâmpla oricum. Ascultă deci cum, în mod diferit, toţi anunţă crucea. Primul este patriarhul Iacov, deoarece, referindu-se la El, spune: *"din vlăstar fiul meu ai răsărit"*, arătând prin vlăstar pe Maica Domnului şi sfinţenia Mariei. Mai apoi, pentru a arăta crucea a zis: *"S-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-L va deştepta?"* (Facerea 49, 9). Moartea Lui a numit-o aşadar adormire şi somn şi împreună cu moartea a cugetat şi învierea, zicând: *"Cine Îl va deştepta?"*. Nimeni altul nu ar putea face aceasta, ci El Însuşi. De aceea şi Hristos a spus: *"Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăşi să-l iau"* (Ioan 10, 17), şi iarăşi: *"Dărâmaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica"* (Ioan 2, 19).

Şi ce înseamnă *"S-a culcat ca un leu"*? Pentru că după cum leul este puternic nu numai când este treaz, ci şi când doarme, aşa şi Hristos a fost puternic nu numai înainte de cruce, ci şi în vremea răstignirii şi în ceasul morţii, şi a făcut atunci minuni mari, întunecând soarele, despicând pietrele, cutremurând pământul, rupând catapeteasma templului, înfricoşând pe soţia lui Pilat, făcând pe Iuda să se căiască; pentru că a zis atunci: *"Am greşit vânzând sânge nevinovat"* (Matei 27, 4). Şi soţia lui Pilat i-a trimis acestuia o scrisoare, zicându-i: *"Nimic să nu-I faci Dreptului aceluia, că mult am*

suferit azi, în vis, pentru El" (Matei 27, 19). Atunci întunericul a acoperit lumea şi amiaza părea noapte; atunci moartea s-a sfârşit şi s-a desfiinţat puterea ei; şi multe trupuri ale sfinţilor care muriseră au înviat.

Acestea prezicându-le dintru început patriarhul Iacov şi pentru a arăta că şi atunci când va fi răstignit va fi puternic, zice: *"S-a culcat ca un leu"*. Şi nu a zis: *"va adormi"* ci *"S-a culcat"* pentru că oricum s-ar fi întâmplat aceasta. Pentru că proorocii obişnuiesc de multe ori să prezică cele viitoare ca şi cum s-ar fi întâmplat mai înainte. După cum adică cele ce s-au întâmplat nu este posibil să nu se fi petrecut, aşa şi aceasta, chiar dacă este vorba să se petreacă, nu se poate să nu se întâmple. Ei prezic cele viitoare sub forma timpului trecut tocmai pentru a arăta certitudinea acestor lucruri şi faptul că oricum se vor petrece.

Aşa şi David, vrând să arate crucea, a zis: *"Străpuns-au mâinile mele şi picioarele mele"* (Psalmul 21, 18). Nu a zis: *"vor străpunge"* ci *"au străpuns"*. *"Numărat-au toate oasele mele"* (Psalmul 21, 19). Şi nu zice numai asta, ci şi ceea ce au făcut ostaşii: *"Împărţit-au hainele mele loruşi şi pentru cămaşa mea au aruncat sorţi"* (Psalmul 21, 20). Şi nu numai aceasta, ci şi că I-au dat fiere să mănânce şi L-au adăpat cu oţet: *"Mi-au dat — zice — spre mâncarea mea fiere şi în setea mea m-au adăpat cu oţet"* (Psalmul 68, 25). Altcineva, iarăşi, pentru a arăta că L-au împuns cu suliţa zice: *"îşi vor aţinti privirile înspre Mine, pe Care ei L-au străpuns"* (Zaharia 12, 10). Şi Isaia, prevestind în alt fel crucea, a spus: *"ca un miel spre junghiere S-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, aşa nu Şi-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat"* (Isaia 53, 7-8).

2. Şi tu, te rog, observă cum fiecare dintre aceştia se exprimă ca şi cum este vorba despre evenimente petrecute în trecut, arătând prin aceasta că ele se vor întâmpla, şi neîndoios vor fi înfăptuite. Aşa şi David, descriind această judecată, a zis: *"Pentru ce s-au înfăricoşat neamurile şi popoarele au cugetat deşertăciuni? S-au ridicat împăraţii pământului şi căpeteniile s-au adunat împreună împotriva Domnului şi a unsului Său"* (Psalmul 2, 1-2). Şi nu vorbeşte numai despre judecată şi de cruce şi de toate cele petrecute pe cruce, ci şi despre cel care L-a trădat, cum că I-a fost prieten şi comesean. Pentru că zice: *"Omul care a mâncat pâinea mea, a ridicat împotriva mea călcâiul"* (Psalmul 40, 9). Prezice astfel şi cuvintele pe care le va rosti pe cruce, zicând: *"Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit?"* (Psalmul 21, 1). Asemenea şi mormântul, zicând: *"Pusu-m-au în groapa cea mai de jos, întru cele întunecate şi în umbra morţii"* (Psalmul 87, 6). Şi învierea: *"Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea"* (Psalmul 15, 10). Şi înălţarea: *"Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de*

trâmbiţă" (Psalmul 46, 5). Şi că a stat de-a dreapta Tatălui: *"Zis-a Domnul Domnului Meu: «Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»"* (Psalmul 109, 1). Isaia precizează şi motivul, zicând: *"Pentru fărădelegile poporului Meu a fost adus spre moarte."* (Isaia 53, 8) şi *"Toţi umblam rătăciţi ca nişte oi, fiecare pe calea noastră, şi Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile noastre ale tuturor"* (Isaia 53, 6). Apoi adaugă şi folosul: *"prin rănile Lui noi toţi ne-am vindecat"* (Isaia 53, 5) şi *"a purtat fărădelegile multora"* (Isaia 53, 12).

Proorocii deci au cunoscut şi crucea şi rostul crucii şi foloasele datorate crucii şi mormântul şi învierea şi înălţarea şi trădarea şi judecata; le-au descris pe toate cu exactitate, iar Cel care i-a trimis şi le-a poruncit să spună acestea oare nu le ştie? Şi care om cu raţiune ar putea să susţină acest lucru? Vezi că nu trebuie să fim atenţi doar la cuvinte? Pentru că nu numai aceasta provoacă mirare, ci şi ceea ce urmează creează o mirare şi mai mare. Ce zice deci? *"Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta!"*. De aici nu reiese că nu ştie, ci că vrea să scape de cruce. Ceea ce zice deci înseamnă: «dacă este cu putinţă, să nu fiu răstignit şi să nu fiu omorât».

Chiar dacă a fericit pe Petru, corifeul apostolilor, cu puţin timp în urmă, când I-a zis: *"Fie-Ţi milă de Tine, să nu Ţi se întâmple Ţie aceasta"* (Matei 16, 22), l-a certat foarte tare, încât i-a zis: *"Mergi înapoia Mea, satano! Sminteală Îmi eşti; că nu cugeţi cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor"* (Matei 16, 23).

A nu fi răstignit, deci, Mântuitorului I se părea atât de iraţional încât hotărăşte să-l numească *"satana"* şi *"sminteală"* pe acela prin care a primit să fie descoperit de către Tatăl, pe care l-a fericit, care a primit cheile cerurilor, şi să-l socotească ca unul ce nu gândeşte după cum vrea Dumnezeu, pentru că I-a zis: *"Fie-Ţi milă de Tine, să nu Ţi se întâmple Ţie aceasta"*, adică să fie răstignit. Acela deci Care a mustrat pe ucenic şi a folosit împotriva lui o certare atât de mare încât să-l numească *"satana"*, după atâtea laude, pentru că I-a spus *"să nu fii răstignit"*, cum să nu vrea să fie răstignit? Şi cum, după acestea, când a descris imaginea bunului păstor, a spus că, mai mult decât toate, aceasta este dovada virtuţii Lui — a fi răstignit pentru oi, zicând: *"Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune sufletul pentru oile sale."* (Ioan 10, 11). Şi nu S-a oprit aici, ci a adăugat: *"Iar cel plătit şi cel care nu este păstor, [...] vede lupul venind şi lasă oile şi fuge"* (Ioan 10, 12).

Dacă este caracteristic bunului păstor să Se jertfească şi celui plătit să nu vrea să îndure aceasta, cum Acesta, zicând că este păstorul cel bun, Se roagă să nu fie răstignit? Şi cum a zis: *"Eu de la Mine Însumi pun sufletul Meu?"* (Ioan 10, 18). Dar dacă îl jertfeşti de la Tine Însuţi, de ce rogi pe

altul să nu-l jertfeşti? Iar Pavel se minunează din această pricină, zicând: *"Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o stirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte de cruce"* (Filipeni 2, 6-8). Şi El Însuşi zice iarăşi astfel: *"Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăşi să-l iau"* (Ioan 10, 17). Dar dacă nu vrea, ci şovăieşte şi roagă pe Tatăl, cum este totuşi iubit? Pentru că dragostea se arată prin cele ce stau la dispoziţia fiecăruia. Şi cum zice Pavel: *"Şi umblaţi întru iubire, precum şi Hristos ne-a iubit pe noi şi S-a dat pe Sine pentru noi"* (Efeseni 5, 2). Şi iarăşi, Însuşi Hristos, înainte de a fi răstignit, a zis: *"Părinte, a venit ceasul! Preamăreşte pe Fiul Tău"* (Ioan 17, 1), numind mărire crucea. Şi cum aici şovăie, în timp ce acolo Se grăbeşte?

Cum că crucea este cinste, ascultă ce spune evanghelistul: *"Căci încă nu era (dat) Duhul, pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit"* (Ioan 7, 39). Aceasta înseamnă că încă nu era dat harul, pentru că duşmănia faţă de oameni nu se nimicise, din moment ce încă nu se realizase crucea. Pentru că crucea a schimbat vrăjmăşia lui Dumnezeu faţă de oameni, a adus împăcarea, a transformat pământul în cer, a unit pe oameni cu îngerii, a sfărâmat cetatea morţii, a nimicit puterea diavolului, a făcut să dispară puterea păcatului, a scăpat pământul de înşelăciune, a readus adevărul, a alungat pe demoni, a sfărâmat temple, a răsturnat altare, a îndepărtat răutatea, a cultivat virtutea, a înălţat Biserici.

Crucea este voia Tatălui, slava Fiului, împărtăşirea Sfântului Duh, lauda lui Pavel: *"Iar mie — zice — să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos"* (Galateni 6, 14). Crucea este mai luminoasă decât soarele, mai strălucitoare decât raza, căci atunci când acesta se întunecă ea luminează, căci atunci soarele nu mai luminează nu pentru că dispare, ci pentru că este biruit de strălucirea crucii. Crucea a rupt zapisul nostru, a făcut nefolositoare temniţa morţii, crucea este dovada iubirii lui Dumnezeu. *"Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică"* (Ioan 3, 16). Şi iarăşi zice Pavel: *"pe când eram vrăjmaşi, ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Său"* (Romani 5, 10).

Crucea este zidul cel nesurpat, arma cea nebiruită, siguranţa bogaţilor, rodnicia săracilor, zidul celor aflaţi sub uneltiri, arma celor războiţi, îndepărtarea patimilor, cucerirea virtuţii, semnul cel preaslăvit şi minunat. Pentru că acest *"neam viclean şi desfrânat cere semn, dar semn nu i se va da, decât semnul lui Iona"* (Matei 12, 39). Şi Pavel zice, de asemenea: *"Fiindcă şi iudeii cer semne, iar elinii caută înţelepciune, însă noi*

propovăduim pe Hristos cel răstignit" (I Corinteni 1, 22-23). Crucea a deschis raiul, l-a adus în el pe tâlhar, a dus în Împărăţia cerurilor neamul omenesc care merita să fie nimicit şi nu era vrednic nici pentru pământ.

Spune-mi deci, atâtea bunuri s-au datorat şi se datorează crucii, şi nu vrea să fie răstignit? Şi cine poate să spună aceasta? Dacă însă nu voia, cine să-L silească? Cine să-L oblige? Şi de ce a trimis înaintea Lui pe prooroci ca să anunţe că va fi răstignit, din moment ce nu era vorba să fie răstignit şi nici nu voia să accepte aceasta? Şi din ce motiv numeşte crucea potir, dacă nu vrea să fie răstignit? Pentru că asta arată dorinţa pe care o avea pentru acest lucru. Adică, după cum pentru cei ce însetează potirul este bucurie, aşa şi pentru El faptul de a fi răstignit bucurie este. De aceea a şi zis: *"Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paşti"* (Luca 22, 15), şi nu a spus asta la întâmplare, ci din această cauză: pentru că după acea seară urma crucea.

3. Acela deci Care numea slavă acest lucru şi Şi-a certat ucenicul pentru că Îl împiedica, şi S-a arătat pe Sine bun păstor, adică punându-Şi sufletul pentru oi, şi a spus că dorea acest lucru foarte mult şi că îl accepta de bunăvoie, cum de Se roagă ca să nu se întâmple aceasta? Şi dacă nu voia, ce dificultate exista care să împiedice pe cei ce urmăreau acest scop? Acum însă Îl vezi că Se apropie de acest lucru. Căci atunci când au venit împotriva Lui, zice: *"Pe cine căutaţi?"* (Ioan 18, 4); şi aceia au răspuns: *"Pe Iisus Nazarineanul"* (Ioan 18, 5). Spune deci către ei: *"Eu sunt"* (Ioan 18, 5). *"Ei s-au dat înapoi şi au căzut la pământ"* (Ioan 18, 6). Astfel, după ce mai întâi i-a orbit şi le-a arătat că putea să scape, S-a predat, ca să ştii că nu de nevoie, nici din silă, nici datorită cruzimii duşmanilor Lui a suferit aceasta, nu fără voie, ci cu voia Sa şi pentru că o dorea, şi pentru că o voia, şi pentru că de mult timp pregătea toate acestea.

Pentru aceasta s-au trimis înainte profeţii şi patriarhii au prezis, şi crucea o preînchipuiau cu cuvintele şi cu faptele, pentru că în realitate jertfirea lui Isaac ne-a arătat crucea. Pentru aceasta a şi zis: *"Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua Mea şi a văzut-o şi s-a bucurat"* (Ioan 8, 56). Adică patriarhul s-a bucurat văzând icoana crucii, şi El ocoieşte acest lucru? Şi Moise iarăşi astfel l-a învins pe Amalec, prin închipuirea semnului crucii (Ieşirea 17, 8-16). Şi nenumărate locuri se pot observa în Vechiul Testament, care preînchipuie crucea. Pentru ce s-au petrecut toate acestea dacă Cel ce avea să Se răstignească nu dorea să se întâmple aşa?

Şi ceea ce urmează creează o nedumerire şi mai mare. Pentru că, după ce a zis *"treacă de la Mine acest pahar"*, a adăugat: *"Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă"*. Pentru că de aici, după cum reiese din frază, găsim două voinţe, opuse una alteia, dacă Tatăl vrea într-adevăr ca Acesta să fie

răstignit, în timp ce El Însuşi nu vrea. Şi totuşi Îl vedem permanent că vrea şi doreşte aceleaşi lucruri ca şi Tatăl. Pentru că şi atunci când zice: *"După cum Tu, Părinte, întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia în noi să fie una"* (Ioan 17, 21), nu zice nimic altceva decât că voia Tatălui este una cu a Fiului. Şi când spune: *"Cuvintele pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl - Care rămâne întru Mine - face lucrările Lui"* (Ioan 14, 10), aceasta o arată.

Şi atunci când zice: *"Eu n-am venit de la Mine"* (Ioan 7, 28) şi *"nu pot să fac de la Mine nimic"* (Ioan 5, 30) nu o spune ca şi când ar arăta că Îi lipseşte puterea să vorbească sau să lucreze (departe de noi un asemenea gând), ci vrând cu toată puterea să arate că voia Lui este la fel, şi că voia Lui şi în cuvinte şi în fapte şi în toate acţiunile este una şi aceeaşi cu a Tatălui, după cum am arătat deja de multe ori. Pentru că *"nu vorbesc de la Mine"* nu este desfiinţarea puterii, ci arătarea simfoniei. Cum, deci, zice aici: *"Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă"*?

Poate că v-am încurcat mult, însă fiţi atenţi. Pentru că, chiar dacă sunt multe cele zise, ştiu bine că râvna voastră este mare, pentru că cuvântul se adresează mai ales acestei râvne a voastre pentru ca explicarea lucrului ce ne interesează să fie deplină. Dar pentru care motiv s-au spus acestea astfel? Băgaţi de seamă cu atenţie. Cuvântul despre întrupare a fost foarte greu de primit. Pentru că iubirea Lui de oameni cea nemăsurată şi măreţia coborârii a fost cu totul minunată, şi era nevoie de o mare pregătire pentru a fi acceptată. Gândeşte-te deci ce lucru mare a fost ca să asculte şi să afle oricine cum Dumnezeu, Cel neexprimat, Cel nepieritor, Cel neînţeles, Cel nevăzut, Cel nepătruns, *"în mâinile Căruia se află marginile pământului"* (Psalmul 94, 4), *"Cel ce caută spre pământ şi-l face pe el de se cutremură; Cel ce Se atinge de munţi şi fumegă"* (Psalmul 103, 33), a Cărui măreţie a coborârii nici Heruvimii nu au putut să o vadă, ci şi-au ascuns feţele cu aripile lor, Cel ce depăşeşte orice gând şi învinge orice minte, deoarece a întrecut pe îngeri, pe arhangheli, pe toate puterile cereşti, a acceptat să devină om şi să-şi asume trup făcut din humă şi lut, şi să intre în pântece fecioresc şi să fie purtat nouă luni de zile şi să Se hrănească cu lapte şi să sufere toate cele omeneşti.

Deoarece ceea ce trebuia să se întâmple avea să fie atât de minunat încât chiar după ce s-a întâmplat să nu fie crezut de mulţi, mai întâi trimite pe prooroci pentru a anunţa aceasta lămurit. Pentru că şi patriarhul aceasta a prevestit-o când a zis: *"S-a culcat ca un leu, ca o leoaică... Cine-L va deştepta?"* (Facerea 49, 9). Şi Isaia când a zis: *"Iată, Fecioara va lua în pântece şi va naşte Fiu şi vor chema numele Lui Emanuel"* (Isaia 7, 14). Şi în altă parte iarăşi: *"Crescut-a înaintea Lui ca o odraslă, şi ca o rădăcină în pământ uscat"* (Isaia 53, 2). Pământ uscat numeşte pântecele fecioresc,

pentru că L-a născut fără nuntă. Şi iarăşi: *"Căci Prunc s-a născut nouă, un Fiu s-a dat nouă"* (Isaia 9, 5). Şi iarăşi: *"O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi un Lăstar din rădăcinile lui va da"* (Isaia 11, 1).

Şi Baruh, care este menţionat în cartea lui Ieremia, zice: *"Acesta este Dumnezeul nostru şi nimeni altul nu este asemenea Lui. Aflat-a toată calea ştiinţei şi a dat-o lui Iacob, sluga Sa şi lui Israel, cel iubit de Dânsul. După aceasta pe pământ S-a arătat şi cu oamenii împreună a locuit"* (Baruh 3, 36-38). Şi David arătând venirea Lui în trup a zis: *"Pogorî-Se-va ca ploaia pe lână şi ca picăturile ce cad pe pământ"* (Psalmul 71, 6), pentru că a intrat în linişte şi fără zgomot în pântecele fecioresc.

4. N-au fost de ajuns însă toate acestea, ci atunci când a venit în lume, pentru ca acest lucru să nu fie considerat închipuire, îl adevereşte nu numai prin faptul că a fost văzut, ci şi prin întreg timpul pe care l-a trăit şi prin aceea că a trecut prin toate cele omeneşti. Pentru că nu-şi asumă numai un trup perfect şi desăvârşit, ci şi intră în pântece fecioresc, acceptând şi naşterea, şi alăptarea, şi creşterea, iar cu trecerea vremii şi cu deosebirea vârstelor să se adeverească întruparea. Şi dovada nu se opreşte aici, ci, întrupându-Se deplin, suferă afectele firii, adică flămânzeşte, însetează, doarme şi oboseşte, şi în sfârşit sosind şi momentul crucii suferă toate durerile trupului Său. De aceea au ieşit din El picături de sudoare şi un înger a venit să-L susţină, de aceea Iisus Se mâhneşte şi este nerăbdător. Iar înainte de a spune acestea (*"Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta!"* n. tr.), zice: *"Întristat este sufletul Meu până la moarte"* (Marcu 14, 34).

Deci, deşi s-au întâmplat toate acestea, gura vicleană a diavolului cu Marcion din Pont[1], cu Valentin[2] şi cu Maniheu Persul[3] şi cu alţi eretici au încercat să doboare învăţătura despre Providenţa divină şi au scos o vorbă satanică, zicând că Mântuitorul nu S-a întrupat nici nu a purtat trup, ci toate au fost o părere şi o fantezie şi o înscenare şi o prefăcătorie, cu toate că patimile (suferinţele) moartea, mormântul şi foamea strigau împotrivă. Dacă nu s-ar fi întâmplat nimic din acestea, cum nu ar fi răspândit diavolul mult mai mult aceste dogme înşelătoare ale împietăţii? De aceea, aşa cum a flămânzit, a dormit, a obosit, a mâncat, a băut, tot aşa refuză şi moartea, arătând omenescul şi neputinţa firii, de care nu vrea să-Şi despartă viaţa prin nepătimire.

---

[1] Marcion, eretic din sec. II. A conceput un sistem teologic dualist şi o Biserică aparte.

[2] Valentin, conducătorul unui sistem religios, sec. II.

[3] Maniheu, întemeietorul unei erezii religioase - maniheismul.

Pentru că dacă a acceptat acestea, putea să considere că trebuia să pătimească toate cele omeneşti. Şi care sunt acestea? Acela care va fi răstignit Se înfricoşează şi nu Se desparte de această viaţă fără suferinţă; pentru că în firea umană stă dragostea pentru cele existente. De aceea îşi scoate în evidenţă cu putere patimile Sale în mod vădit, pentru că a vrut să adeverească întruparea Sa şi să ne încredinţeze de Providenţa divină. Un motiv deci este acesta. Există însă şi altul nu mai mic decât el.

Şi care este acesta? Când a venit Hristos a vrut să-i înveţe pe oameni fiecare virtute. Învăţătorul însă nu învaţă numai cu cuvintele ci şi cu faptele, pentru că aceasta este cea mai bună învăţătură a dascălului. Pentru că şi corăbierul, atunci când îşi ia alături un ucenic, îi arată desigur cum să ţină cârma, dar adaugă şi cuvinte la faptă şi nu vorbeşte doar, nici nu acţionează fără vorbe. La fel şi constructorul. Când ia în preajmă pe cel ce vrea să înveţe cum se ridică zidul, îi arată şi cu fapta, dar şi cu cuvintele. La fel face şi ţesătorul şi cel ce brodează şi aurarul şi arămarul şi orice artă are dascălul ei, şi cu cuvintele şi cu faptele. Deoarece Hristos a venit să ne înveţe virtutea, de aceea ne şi zice cele ce trebuie să facem şi le face şi El Însuşi. Pentru că spune: *"Iar cel ce va face şi va învăţa, acesta mare se va chema în împărăţia cerurilor"* (Matei 5, 19).

Fii atent însă. El ne-a poruncit să fim smeriţi şi blânzi, şi ne-a învăţat acestea cu cuvintele. Vezi că le învaţă şi cu faptele. Pentru că zicând: *"Fericiţi cei săraci cu duhul [...]. Fericiţi cei blânzi"* (Matei 5, 3-5) arată cum trebuie să îndeplinim acestea. Ce ne-a învăţat adică? A luat un ştergar, S-a încins cu el şi a spălat picioarele ucenicilor Lui (Ioan 13, 4-5). Ce mai este asemenea acestei smerenii? Pentru că nu o învaţă numai cu cuvintele, ci şi cu faptele. Blândeţea deopotrivă cu îngăduinţa le învaţă cu faptele. Cum? A fost pălmuit de sluga arhiereului şi zice: *"Dacă am vorbit rău, dovedeşte că este rău, iar dacă am vorbit bine de ce Mă baţi?"* (Ioan 18, 23). Ne-a poruncit să ne rugăm pentru vrăjmaşii noştri; ne învaţă aceasta şi cu fapta, pentru că atunci când a fost răstignit pe cruce a zis: *"Părinte, iartă-le lor că nu ştiu ce fac."* (Luca 23, 34). Deci, după cum ne-a dat poruncă să ne rugăm, El Însuşi Se roagă pentru a te învăţa pe tine să te rogi, pentru că El nu încetează să ierte.

De asemenea, a poruncit să facem bine celor ce ne urăsc şi să ajutăm pe cei ce ne vatămă. Şi aceasta a făcut-o cu fapta, pentru că a alungat pe demonii intraţi în iudeii care Îl considerau demonizat, a făcut bine celor care Îl prigoneau, a hrănit pe cei care unelteau împotriva Lui, a îndrumat spre împărăţia cerurilor pe aceia care voiau să-L răstignească. El a spus ucenicilor Săi: *"Să nu aveţi nici aur, nici arginţi, nici bani în cingătorile voastre"* (Matei 10, 9), pentru a-i pregăti pentru sărăcie. Aceasta a învăţat-o şi cu faptele zicând: *"Vulpile au vizuini şi păsările cerului au cuiburi; Fiul*

Omului însă nu are unde să-Şi plece capul" (Matei 8, 20). Şi nu a avut masă, nici casă, nici altele asemenea, nu pentru că era sărac, ci pentru că învăţa pe oameni să urmeze acest mod de viaţă.

Tot în acelaşi fel i-a învăţat şi să se roage. I-au zis deci: *"Doamne, învaţă-ne să ne rugăm"* (Luca 11, 1). De aceea Se şi roagă, pentru ca ei să înveţe să se roage. Dar nu numai să se roage, ci şi cum trebuie să se roage. De aceea le-a şi dat un exemplu de rugăciune: *"Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău; vie Împărăţia Ta; facă-se voia Ta, precum în cer, şi pe pământ. Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi; şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri; şi nu ne duce pe noi în ispită"* (Matei 6, 9-13), adică în pericol, în uneltiri.

Deci, pentru că le-a poruncit să se roage cu cuvintele: *"nu ne duce pe noi în ispită"*, acelaşi lucru îi învaţă cu fapta, zicând: *"Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta"* (Matei 26, 39), învăţând pe toţi credincioşii să nu se avânte în pericole, nici să-şi piardă curajul, ci să le suporte atunci când ele apar şi să dea dovadă de bărbăţie, însă să nu se expună, nici să se avânte primii în situaţii crâncene. De ce, însă? Pentru a-i învăţa cu smerenia şi pentru a-i pune la adăpost de învinuirile de vanitate. De aceea, şi atunci când a rostit aceste cuvinte *"S-a îndepărtat şi S-a rugat"*, iar după rugăciune spune ucenicilor: *"N-aţi putut un ceas să privegheaţi cu Mine! Privegheaţi şi vă rugaţi ca să nu intraţi în ispită"* (Matei 26, 40-41). Vezi că nu doar Se roagă, ci şi sfătuieşte? *"Duhul este osârduitor — zice — dar trupul neputincios"*. Şi aceasta a zis-o pentru a îndepărta mândria din sufletul lor, pentru a-i feri de trufie, a-i face atenţi şi a-i pregăti pentru smerenie.

Aşa cum a vrut să-i înveţe să se roage, El Însuşi S-a rugat ca om, nu după firea Sa dumnezeiască (pentru că dumnezeirea nu suferă deloc) ci după cea omenească. S-a rugat pentru a ne învăţa să ne rugăm şi să cerem întotdeauna izbăvire din necazuri. Dacă însă acest lucru nu este posibil, să îndurăm toate cele care I se par lui Dumnezeu de cuviinţă. De aceea a zis: *"însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti"*, nu pentru că alta era voia Lui şi alta a Părintelui Său, ci pentru a-i învăţa pe oameni să prefere voii lor voia lui Dumnezeu şi atunci când sunt în agonie, şi când se tem, şi când se confruntă cu vreun pericol sau când trebuie să se despartă de această viaţă. Aceste lucruri le-a învăţat şi Pavel, şi le-a arătat pe amândouă cu fapta. Pentru că a cerut să se îndepărteze de la el ispitele, zicând: *"Pentru aceasta am rugat de trei ori pe Domnul"* şi, deoarece Dumnezeu nu a găsit de cuviinţă să-l asculte, zice: *"De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în prigoniri"* (II Corinteni 12, 8; 12, 10).

Poate că este neclar ceea ce s-a zis, însă voi veni cu lămuriri. Pavel a fost în pericol de multe ori şi s-a rugat să nu mai fie. Atunci L-a auzit pe

Hristos spunându-i: *"Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârşeşte în slăbiciune"* (II Corinteni 12, 9). Dacă a văzut că era voia Domnului, în continuare supune voia sa voii lui Dumnezeu. Acestea două ne-a învățat deci cu această rugăciune, adică să nu ne expunem pericolelor şi să nu ne lăsăm pradă acestora; dacă însă ele sosesc, să le suportăm cu curaj şi să preferăm voii noastre voia lui Dumnezeu.

Cunoscând deci acestea, să ne rugăm să nu cădem niciodată în ispită, iar dacă se întâmplă să cădem, să rugăm pe Dumnezeu să ne dea răbdare şi curaj şi să preferăm înainte de toate voia Lui. Pentru că în acest fel şi viața aceasta o vom petrece în siguranță, şi bunurile viitoare le vom dobândi, pe care mă rog ca noi toți să le căpătăm, cu harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care se cuvine şi Tatălui şi Sfântului Duh, slava, puterea şi cinstea, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin!

"Iată locul unde L-au pus" (Marcu 16, 6)

Icoană de Teofan Cretanul, 1546
Stavronikita, Sf. Munte Athos

CUVÂNT LA DUMINICA FEMEILOR MIRONOSIȚE*
(Duminica a III-a după Paști)

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

În dimineața Învierii Sale, Mântuitorul Iisus Hristos a întâmpinat femeile mironosițe (sau purtătoare de mir) cu cuvintele *"Bucurați-vă!"*. În seara Învierii Sale, uşile fiind încuiate iar ucenicii adunați laolaltă de teama iudeilor, Iisus a intrat în casă, a stătut în mijlocul lor şi le-a zis: *"Pace vouă!"*. Iar cele dintâi cuvinte pe care le-a rostit Mântuitorul după Învierea Sa din morți au fost: *"Bucurați-vă!"* — spuse către femeile mironosițe şi *"Pace vouă!"* — spuse apostolilor Săi.

Din aceasta învățăm că Biserica nu are de adus în lume altceva decât bucuria şi pacea veşnică pe care o dă Hristos Cel înviat din morți tuturor celor care cred în El, Îl iubesc pe El şi fac voia Lui. Pacea şi bucuria lui Hristos Cel înviat se dăruieşte încă din lumea aceasta, ca o pregustare a păcii şi a bucuriei din Împărăția lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Romani ne spune că *"împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt"* (Romani 14, 17). Săvârşirea oricărei Sfinte Liturghii înseamnă bucuria şi pacea pe care Hristos în chip nevăzut le dăruieşte celor care au venit de departe sau de aproape ca să mărturisească pe Hristos Cel înviat şi să se roage Lui.

Astăzi sărbătorim Duminica Mironosițelor. Prima Duminică după Paşti a fost *"Duminica Tomii"*, a apostolului Toma care s-a îndoit pentru ca să vadă cu proprii săi ochi pe Hristos Cel înviat din morți. Hristos l-a vindecat pe Toma de îndoială. Astăzi, în *"Duminica Mironosițelor"* vedem că Hristos vindecă de teamă, căci Evanghelia ne spune că femeile mironosițe, fiind încă noapte, cu teamă s-au dus la mormânt pentru ca, după tradiția iudaică, să ungă trupul Mântuitorului Iisus Hristos cu miresme. Au mers cu teamă căci nu ştiau cele ce se vor întâmpla, cu teamă pentru că erau femei şi nu aveau destulă forță ca să ridice piatra de pe mormânt. În drum spre mormânt se întrebau: *"Cine ne va prăvăli nouă piatra de la uşa mormântului?"* (Marcu 16, 3), cine ne va fi de ajutor, căci bărbați nu erau. Din cei doisprezece ucenici nu era nimeni la mormânt; Iuda L-a trădat pe Iisus; Petru s-a lepădat

---

* Predică ținută în localitatea Bucecea (jud. Botoşani), 2 mai 1993.

de El; iar ceilalţi erau închişi în casă de teama iudeilor. Dar, cu toată teama lor, dintre toţi locuitorii Ierusalimului femeile mironosiţe aveau cel mai mare curaj în dimineaţa aceea, căci din tot Ierusalimul numai ele s-au găsit ca să meargă la mormântul Lui. *"Cine ne va prăvăli nouă piatra de la uşa mormântului?"*. Ei bine, Dumnezeu Însuşi a răspuns la întrebarea lor. Căci apropiindu-se de mormânt au văzut piatra dată la o parte şi un tânăr în haine luminoase, care era un înger, le-a spus: *"Căutaţi pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus."* (Marcu 16, 6). Atunci ele cu teamă şi cu cutremur mare s-au întors spre oraş, dar în drumul lor le-a întâmpinat Însuşi Hristos care le-a spus: *"Bucuraţi-vă! [...] Nu vă temeţi. Duceţi-vă şi vestiţi fraţilor Mei, ca să meargă în Galileea, şi acolo Mă vor vedea."* (Matei 28, 9-10). De ce tocmai ele să propovăduiască apostolilor? Pentru că ele aveau mai mult curaj decât apostolii. De aceea femeile mironosiţe au fost numite ***"apostolii Apostolilor"***, pentru că pe ele le-a trimis Mântuitorul Înviat din morţi ca să le spună ucenicilor că a înviat din morţi.

Deci, cele dintâi martore ale învierii Mântuitorului au fost femeile purtătoare de mir. De aceea Biserica pentru curajul, credinţa şi evlavia lor le-a consacrat această Duminică, a III-a după Sfintele Paşti, dorind să le cinstească şi să nu le uite. Biserica adevărată începe cu Iisus Hristos, cu Apostolii şi cu femeile mironosiţe şi se continuă fără întrerupere de-a lungul veacurilor. Până la sfârşitul veacurilor Ea nu uită nimic. Prin aceasta se cunoaşte că este Biserica mamă care nu uită nimic, nu uită pe nimeni din cei care L-au iubit pe Mântuitorul Iisus Hristos. De aceea, *Duminica Mironosiţelor* înseamnă că Biserica îşi aduce aminte de acelea cărora Hristos le-a zis *"Bucuraţi-vă!"*. Dar, deodată cu femeile mironosiţe, Biserica cinsteşte pe toate femeile creştine, mame, bunici, surori şi fiice care au contribuit la transmiterea credinţei din neam în neam, care deseori au biruit teama, au biruit frica, şi-au transmis credinţa celor care aveau mai multă teamă decât ele. Este plină Biserica noastră de icoane ale Sfintelor femei, atât a femeilor mironosiţe cât şi a femeilor martire, a femeilor preacuvioase, a femeilor care au crescut copii în credinţă şi uneori şi-au jertfit viaţa transmiţând credinţa. Deci astăzi este nu numai Duminica femeilor mironosiţe, a femeilor purtătoare de mir, ci este **Duminica tuturor femeilor purtătoare de credinţă**. În anul 1992 Biserica noastră a canonizat cincisprezece sfinţi printre care şi Sfânta Teodora de la Sihla, care a trăit în sec. al XVII-lea. În Moldova avem pe Sfânta Cuvioasă Parascheva, care a trăit în sec. al XI-lea. Din sec. al XI-lea până astăzi este cinstită şi venerată de credincioşi, pentru că ajută cu rugăciunile ei pe cei care îi cer ajutorul. A stat două sute de ani la Constantinopol, o sută de ani la Belgrad, o sută cincizeci de ani la Târnovo şi trei sute cincizeci de ani la Iaşi. Peste tot unde a fost trupul ei, moaştele ei sfinţite de Duhul Sfânt, s-a întărit credinţa poporului ortodox.

Ei bine, în anul 1992 s-a mai adăugat în Moldova, după cum spuneam, o nouă sfântă, Sfânta Teodora de la Sihla, prima sfântă românca, născută pe pământ românesc, în comuna Vânători, județul Neamț, care s-a nevoit în peştera de la Sihla. Când am mers în acel an acolo, la peştera ei, unul dintre episcopii mai în vârstă spunea: *"Cum o să urcăm noi îmbrăcați cu veşminte arhiereşti până sus, că este foarte greu printre stânci?"*. Dar nu a îndrăznit să spună cu voce tare acest lucru, căci a fost luat de avalanşa credincioşilor plini de râvnă şi de bucurie, şi îndată a ajuns la peştera Sfintei şi spunea: *"niciodată n-am urcat atât de uşor aici cu toate că sunt îmbrăcat cu veşmintele de slujbă"*. Era puterea Sfintei, care face uşori paşii celor ce-i cinstesc pe sfinți. După cum acelaşi Duh Sfânt, Care întru sfinți Se odihneşte, a dat putere femeilor mironosițe să alerge spre mormânt şi de la mormânt la Ierusalim.

Ei bine, pilda femeilor mironosițe nu ține numai de trecutul Bisericii, pentru că Biserica adevărată are totdeauna sfinți. Ea nu a avut numai în trecut, ci are şi astăzi; numai că sfinții ei nu ştiu că-s sfinți, căci numai cei închipuiți şi mândri consideră că-s sfinți, dar au doar impresia că-s sfinți. Adevărații sfinți nu ştiu niciodată că-s sfinți, ei se ştiu oameni păcătoşi; cei mai păcătoşi, aşa se consideră. Şi aceasta după cuvântul Sfântului Apostol Pavel care spune că: *"Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu"* (I Timotei 1, 15). Deci sfântul prin aceasta se cunoaşte: că nu se socoteşte pe sine mai bun decât alții, ci se consideră cel mai păcătos dintre oameni.

Sfinții se cunosc mai întâi prin **smerenie**, în al doilea rând se cunosc prin **dreapta credință**; poate fi sfânt numai cel ce a păstrat credința adevărată, credința dreaptă a Apostolilor, a martirilor, a cuvioşilor, a mărturisitorilor, a ierarhilor sfinți de-a lungul veacurilor şi a nevoitorilor din pustiuri şi din lume.

Ei bine, în aceste categorii de sfinți femeile sunt nelipsite. Cei 45 de ani de comunism în România au dat țării foarte mulți sfinți, mulți cunoscuți, mulți necunoscuți, mulți martiri în închisori, la canal, alții acasă mărturisitori. Dar ceea ce este surprinzător este faptul că în nici o țară din Europa răsăriteană, după statistică, nu este credința aşa de puternică ca în România; numai 0,2% din populație, la un recensământ din martie 1992, s-au declarat atei sau necredincioşi, doar 0,2%. În schimb, în fosta Cehoslovacie 0,32%, iar în fosta R.F.G. s-au declarat indiferenți sau necredincioşi 40%. Deci din toate țările răsăritului Europei aici a voit Dumnezeu, la un popor care a suferit mult, să se păstreze credința în Hristos Cel înviat din morți. Câte femei mironosițe sunt în România? Câte femei purtătoare de credință? Numai Dumnezeu ştie.

În timpul Revoluției din decembrie 1989 au fost tineri care purtau cruciulițe la gât. Unii dintre ei lăsaseră bilet în buzunarul hainei pe care o purtau: *"nu ştim dacă ne mai întoarcem acasă, rugați-vă pentru noi"*. Ei

bine, aceşti tineri în faţa tancurilor au îngenunchiat şi-au strigat: *"Dumnezeu este cu noi!"*. Nu făcuseră ore de Religie în şcoală, unii dintre ei nu ştiau nici *"Tatăl nostru"*, şi totuşi Dumnezeu i-a arătat plini de credinţă. Întrebarea este: de unde au primit credinţa? Cine le-a dat-o, dacă în şcoală s-a spus că nu este Dumnezeu, dacă în fabrică s-a spus că nu este Dumnezeu, dacă în Universitate s-a spus că nu este Dumnezeu, dacă în Academie s-a spus că nu este Dumnezeu, dacă la tribunal s-a spus că nu este Dumnezeu? De unde au primit ei credinţa? De la mamele şi bunicile lor. Mulţi s-au temut să mărturisească pe Hristos, asemenea apostolilor închişi în casă de teama iudeilor. Se pare că în timpul prigoanei comuniste, aşa cum a fost în dimineaţa învierii Mântuitorului, tot femeile au fost cele mai curajoase, au fost cele dintâi care au simţit că Hristos învia în sufletul poporului român.

Aşa s-a transmis credinţa tinerilor, prin rugăciunea bunicilor şi a mamelor, deasupra leagănelor, prin botezul pe care uneori l-au făcut într-ascuns, ca să nu se întâmple să moară copilul nebotezat, *"ca un câine"*, cum se zice în popor.

Astăzi e mai multă libertate, şi este datoria noastră să recunoaştem şi să spunem vrednicia tuturor femeilor române credincioase, care au transmis credinţa tineretului nostru.

Aş vrea să amintesc aici o întâmplare pe care mi-a spus-o cineva în Bucureşti, la Mănăstirea Antim, în 1988, deci cu un an înainte de Revoluţie. Doi tineri au venit să se spovedească şi au spus că sunt credincioşi dar nu de prea mult timp, pentru că părinţii erau mai mult indiferenţi, la şcoală li se spunea că nu este Dumnezeu, iar dacă şi-ar fi făcut semnul Sfintei Cruci unii râdeau de ei. În schimb au avut în familie o bunică foarte credincioasă, şi această bunică i-a îndemnat de mai multe ori să vină la biserică, dar ei s-au scuzat că nu au timp, au alte activităţi, şi n-au mers niciodată. Ea însă avea o candelă mereu aprinsă, se ruga dimineaţa şi seara, iar când venea de ia biserică, duminica, avea faţa senină, blândă, plină de bunătate, şi-i săruta pe toţi cei din casă. Era singura din casă care mergea la biserică. Dar într-o bună zi, bunica fiind în vârstă, a murit. Şi după ce a murit s-a simţit în casă un mare gol, nu mai era liniştea de altădată, nu mai era pacea de altădată, lipsea cineva, **lipsea cineva care prin rugăciunile ei aducea liniştea şi pacea în casă**. Atunci cei doi tineri au zis: *"să mergem la bunica la mormânt"*; şi mergeau în fiecare duminică după-masă; duceau flori la mormânt, dar nu se închinau. Atunci cineva le-a spus: *"Dar voi nu vă închinaţi? Dar voi nu faceţi semnul Crucii?"*. Atunci au făcut, la mormântul bunicii, pentru prima dată semnul Sfintei Cruci, şi s-au hotărât să meargă la biserică, acolo unde venea de obicei bunica în fiecare duminică. Şi aşa, pe nesimţite, au început să îndrăgească biserica şi au devenit foarte credincioşi în raport cu ceea ce erau înainte. Şi acum veneau să se spovedească şi să lase un pomelnic la biserică pentru bunica lor, care n-a putut să le transmită

credința în timpul vieții dar care i-a convertit după moarte, prin rugăciunile ei. Deci nu printr-o lecție de Religie au primit ei toate acestea, ci numai pentru că a fost cineva care i-a iubit şi s-a rugat lui Dumnezeu ca să le dea credință.

Iată, deci, iubiți credincioşi, că transmiterea credinței se face nu numai prin citirea cărților şi nu numai printr-o lecție pe care o dă cineva prin cuvinte. Transmiterea credinței se face şi prin rugăciunea noastră pentru cei pe care-i iubim, dacă cerem cel mai mare dar pe care Dumnezeu poate să-l dăruiască cuiva, mai mult decât sănătatea şi mai mult decât orice reuşită: credința în Hristos Cel înviat din morți. Cine are credință în Hristos Cel înviat din morți de pe acum pregustă viața veşnică, potrivit cuvintelor Mântuitorului: *"Aceasta este voia Tatălui Meu, ca oricine vede pe Fiul şi crede în El să aibă viață veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi"* (Ioan 6, 40).

Multe au fost cazurile asemănătoare cu exemplul acestei bătrâne, acestei bunici care a transmis credința. De unde ştim noi că au fost multe? Ne aducem aminte de faptul că, atunci când eram studenți la doctorat, mergeam în Transilvania la mănăstiri: la Nicula, la Moisei; la mănăstirile din Moldova, şi auzeam credincioşii cântând pe drum, în plină dictatură comunistă: *"Ajută-ne Măicuță să ne rugăm mereu/ Să credem totdeauna că este Dumnezeu"*.

Deci femei care parcurgeau 150-200 km pe jos, mergând la mănăstiri, cântau *"Ajută-ne Măicuță"* - adică Maica Domnului - *"să ne rugăm mereu/ Să credem totdeauna că este Dumnezeu". "Iar Măicuța milelor/ Dă credința pruncilor"*, spune o altă cântare.

Ceea ce învățăm deci noi, iubiți credincioşi şi credincioase, fiindcă Hristos nu este o idee, o învățătură frumoasă, ci este puterea de viață făcătoare, este faptul că, aşa cum a zis femeilor în dimineața învierii Sale: *"Bucurați-vă!"*, aşa spune Hristos oricărui suflet care-L caută: *"Bucură-te!"*.

Întristarea nu există pentru creştini decât atunci când se despart de Dumnezeu prin păcat; în rest creştinul trebuie să fie totdeauna bucuros, pentru că simte că Hristos este prezent lângă el chiar şi în mijlocul necazurilor, încercării bolilor, suferinței. Dacă avem pe Hristos în inimă simțim bucurie. Dacă nu-L avem pe Hristos în inimă prin rugăciune, nu suntem bucuroşi nici de-am avea toate bunurile acestei lumi.

Sunt o mulțime de sinucigaşi în țările dezvoltate, în Suedia şi în alte țări, nu pentru că sunt săraci oamenii ca pe la noi, ci pentru că nu mai au un sens pentru viața lor, au experimentat toate plăcerile, au mâncat toate mâncărurile posibile, au văzut toată lumea, dar cu toate acestea s-au plictisit de viață şi-şi pun capăt zilelor, pentru că nu au o credință puternică.

Credința ne ajută să trecem prin suferință, să trecem prin necazuri şi ne aduce bucurie chiar în mijlocul întristărilor. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune: *"Mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, în*

strâmtorări pentru Hristos, căci, când sunt slab, atunci sunt tare" (II Corinteni 12, 10).

Ei bine, bucuria aceasta a învierii am simţit-o în această comună văzând că se ridică o biserică şi văzând că tinerii, care altădată nu aveau voie să vină la biserică, sunt prezenţi ca nişte îngeri ai învierii. Bucuria noastră este mare pentru că ne aflăm în bucuria Învierii lui Hristos, dar se simte şi învierea credincioşilor atunci când zidesc altare noi. Noi suntem un neam de voievozi, 85% din patrimoniul cultural al românilor este religios, 85% din cultura noastră este religioasă, păstrată în biserici şi mănăstiri. Aceasta este frumuseţea pe care o arătăm noi străinilor, mai ales aici, în Moldova. Ei bine, voievozii au apărat credinţa, au făcut două feluri de cetăţi: **la graniţă, cetăţi de apărare a teritoriului ţării, şi apoi cetăţi de apărare a teritoriului inimii, care sunt bisericile şi mănăstirile**. Ştefan cel Mare şi Sfânt, când apăra ţara, apăra şi creştinătatea. De aceea, în scrisoarea din 1475 către principii şi domnitorii creştini ai Europei spune: *"că dacă Moldova, această poartă a creştinătăţii va cădea, toată creştinătatea va fi în primejdie"*. Şi cerea ajutor; dar nu venea ajutorul. Prin jertfele moldovenilor a apărat singur creştinătatea întreagă, nu doar Moldova. Aceşti voievozi, apărători ai credinţei, au făcut locaşuri sfinte; aşa încât poporul nostru arăta că este neam de voievozi şi când construia o biserică şi când apăra dreapta credinţă primită de la Sfântul Andrei Apostolul.

De aceea, pentru noi a păstrat dreapta credinţă Ştefan cel Mare şi Sfânt, a zidit altare noi pentru a păstra identitatea noastră spirituală, a păstrat totodată legătura cu cerul şi legătura între oameni, din generaţie în generaţie.

Toate mănăstirile şi bisericile noastre poartă semnul Crucii, al jertfei lui Hristos şi al jertfei poporului nostru. Când se construieşte o biserică într-un anumit loc se întâmplă un eveniment rar, odată la 200-300 sau 400 de ani. Când se zideşte o biserică se întâmplă ceva nou, o poartă nouă către cer se deschide pentru satul sau oraşul în care se zideşte; o poartă nouă, o casă a lui Dumnezeu nouă, după cuvintele Scripturii care spune: *"Biserica este poarta cerului şi casa lui Dumnezeu"*. De aceea, în biserica ortodoxă este zugrăvit Mântuitorul Iisus Hristos, Maica Domnului, îngerii şi sfinţii; toţi sfinţii sunt prezenţi, prezent este cerul care coboară pe pământ.

Iată, deci, iubiţi credincioşi, dumneavoastră zidiţi o nouă poartă a cerului. Pentru toate aceste osteneli, pentru jertfa şi dărnicia dumneavoastră vă felicităm din toată inima şi rugăm pe bunul Dumnezeu să vă dăruiască bucuria pe care le-a dăruit-o femeilor mironosiţe şi pacea pe care le-a dăruit-o Sfinţilor Apostoli.

Bunul Dumnezeu să dăruiască tuturor — clerului, tineretului — tuturor credincioşilor, sănătate multă, bucurie şi ajutor, ca să putem trece încercările şi greutăţile vieţii, ca să putem preamări pe Hristos, şi să auzim de la El cuvintele: *"Bucuraţi-vă!"*. Amin!

FEMEIA CANANEIANCĂ

Arhim. *Clement Haralam*

"Şi apropiindu-se, ucenicii Lui Îl rugau, zicând: Slobozeşte-o, că strigă în urma noastră".

(Matei 15, 23)

I. În timpul celor trei ani de activitate publică printre pământeni, Mântuitorul Iisus Hristos a săvârşit multe minuni, încât vestea aceasta trecuse şi la popoarele vecine Ţării Sfinte. Aceste minuni erau săvârşite de Domnul mergând uneori personal la locuinţa bolnavului, alteori în timp ce Se deplasa de la o localitate la alta, fiind întâmpinat pe cale.

Pentru prima dată Domnul Hristos părăseşte ţinutul Palestinei mergând în părţile Tirului şi ale Sidonului (Matei 15, 21) unde locuitorii erau păgâni. Ei nu credeau în Domnul Dumnezeul lui Israel, Dumnezeul Cel adevărat, pe Care Îl mărturisim şi noi, în Care credem până în ziua de astăzi.

Domnul a trecut într-un ţinut locuit de păgâni din două motive: mai întâi, din cauza necredinţei şi a nemulţumirii învăţătorilor de Lege (rabinii lui Israel); în al doilea rând, pentru a arăta că El, Domnul, a venit pentru toţi oamenii, nu numai pentru un singur popor. Aşadar a arătat caracterul larg şi atotcuprinzător al învăţăturii Sale, care este credinţa creştină ortodoxă. El, Domnul, a voit ca această învăţătură să nu rămână proprietatea unui singur popor, ci a voit ca ea să devină un bun al tuturor celor ce cred, să fie nu numai cunoscută ci şi îmbrăţişată, dar mai ales practicată de toţi oamenii. Îndată ce a trecut hotarele acelor ţinuturi, Domnul a fost întâmpinat de o femeie cananeiancă, după cum ne mărturiseşte Sfânta Evanghelie (Matei 15, 22), care a început să strige: *"Miluieşte-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon"*. Acea femeie, ştim din mărturia Sfinţilor evanghelişti Matei (15, 27) şi Marcu (7, 24-30), era păgână. Însă, vestea despre faptele minunate săvârşite de Învăţătorul Galileian ajunsese până la ea, mişcându-i sufletul bântuit de necazuri. Poate mulţi dintre locuitorii acelor ţinuturi nu credeau în faptele şi minunile săvârşite de Domnul Hristos, sau poate nu le dădeau importanţă, după cum

şi astăzi, ca de altfel în toate timpurile, sunt asemenea oameni. Însă această femeie avea o fiică demonizată (căci din rugămintea făcută Mântuitorului reiese acest lucru) şi de aceea a apelat la El. *"Păgânii care nu au lege, din fire fac ale legii"* (Romani 2, 14), ne spune Sfântul Apostol Pavel. Femeia aceasta, păgână fiind, avea sădită în suflet dorința după ajutorul lui Dumnezeu, pe care l-a cerut cu toată puterea în această încercare. Şi în zilele noastre unii oameni, nemaigăsind ajutor printre semenii lor (prieteni sau cunoscuți), se îndreaptă — cu o ultimă speranță — către Dumnezeu.

Deşi femeia striga stăruitor în urma Domnului, El Se făcea totuşi că nu aude, nu pentru a o deznădăjdui, ci pentru a arăta credința şi mai ales stăruința rugăminții ei, ca un exemplu pentru cei de față şi pentru noi, cei de astăzi. Atunci Sfinții Apostoli, văzând că Domnul nu-i răspunde, au început să mijlocească pentru ea, să se roage pentru ca Mântuitorul să o slobozească şi să o miluiască, îndeplinind dorința celei care striga în urma lor (Matei 15, 23). Domnul însă *"răspunzând, a zis: Nu sunt trimis decât către oile cele pierdute ale casei lui Israel"* (Matei 15, 24). Atunci femeia, ajungând în fața Domnului, I s-a închinat zicând: *"Doamne, ajută-mă"*. A urmat apoi acest dialog între Mântuitorul şi femeie: *"Nu este bine să iei pâinea copiilor şi s-o arunci câinilor. Dar ea a zis: Da, Doamne, dar şi câinii mănâncă din fărâmiturile care cad de la masa stăpânilor lor. Atunci, răspunzând, Iisus i-a zis: O, femeie, mare este credința ta; fie ție după cum voieşti. Şi s-a tămăduit fiica ei din ceasul acela"* (Matei 15, 26-28).

Din această pericopă evanghelică se pot trage mai multe învățături, dintre care una este aceasta: Sfinții Îngeri şi Sfinții Apostoli sunt mijlocitori ai noştri către Dumnezeu şi de aceea trebuie cinstiți. Asupra acestui lucru ne vom opri mai mult în rândurile următoare.

II. Un exemplu elocvent despre felul cum Sfinții mijlocesc la Dumnezeu pentru noi este oferit de întâlnirea Mântuitorului cu femeia cananeiancă. De aceea trebuie să-i cinstim pe Sfinți. Dar nu numai atât. Noi trebuie să răspundem celor care sunt împotriva cinstirii Sfinților şi care aduc în sprijinul părerii lor cuvintele Sfântului Pavel: *"Căci unul este Dumnezeu, unul este şi Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni: omul Hristos Iisus"* (I Timotei 2, 5).

Mai întâi, mântuirea este de două feluri: obiectivă şi subiectivă. Mântuirea obiectivă s-a realizat în Iisus Hristos, prin venirea Sa, iar în textul de mai sus — unde se spune că unul este Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni, Hristos — tocmai despre aceasta se vorbeşte, despre mântuirea obiectivă, care priveşte pe toți oamenii. Însă omul are nevoie şi de mântuirea subiectivă care se înfăptuieşte ca urmare a celei obiective, prin acțiunea noastră de a ne apropia de Dumnezeu prin eforturi proprii. Cu alte cuvinte, mântuirea personală depinde de voința noastră.

Pentru a putea realiza această mântuire subiectivă - a noastră - fiecare trebuie să ceară mijlocirea Sfinților, a Sfinților Îngeri, a Sfinților Apostoli ca să ne ajute cu rugăciunile lor către Dumnezeu. Iată din ce cauză punem pe Sfinți mijlocitori: Sfinții sunt prietenii lui Dumnezeu (Ioan 15, 14) şi casnicii Lui (Efeseni 2, 19); ei au putere de a vindeca bolnavii (Faptele Apostolilor 9, 32). Sfinții se îngrijesc şi se roagă pentru oameni, după cum se spune în Apocalipsă: *"Şi a venit un alt înger şi a stat la altar [...], şi i s-a dat lui tămâie multă, ca s-o ducă împreună cu rugăciunile tuturor sfinților [...] Şi fumul tămâiei s-a suit, din mâna îngerului, înaintea lui Dumnezeu, împreună cu rugăciunile sfinților."* (Apocalipsa 8, 3-4).

În al doilea rând, din spusele Sfântului Apostol Pavel se vede că el purta în rugăciunile sale pe credincioşii cărora le propovăduise zicându-le: *"Aceasta şi cerem în rugăciunea noastră: desăvârşirea voastră."* (II Corinteni 13, 9), sau, în altă parte: *"Mulțumim lui Dumnezeu totdeauna pentru voi toți şi vă pomenim în rugăciunile noastre, aducându-ne aminte neîncetat, înaintea lui Dumnezeu, Tatăl nostru, de lucrul credinței voastre şi de osteneala iubirii şi de stăruința nădejdii voastre în Domnul nostru Iisus Hristos."* (I Tesaloniceni 1, 2-3).

Din această cauză (şi încă din multe alte motive) **avem datoria să-i chemăm pe Sfinți în rugăciunile noastre** şi să le urmăm credința: *"Aduceți-vă aminte de mai-marii voştri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum şi-au încheiat viața şi urmați-le credința."* (Evrei 13, 7), pentru că şi ei la rândul lor au cinstit pe înaintaşii lor.

Suntem datori față de Sfinți cu venerarea - formă de cinstire pe care o datorăm celor aleşi de Dumnezeu dintre frații noştri care au trăit cu mult sau cu puțin timp înaintea noastră, după cum ne spune cartea IV Regi (2, 15): *"fiii proorocilor cei din Ierihon, văzându-l de departe, au zis: «Duhul lui Ilie S-a odihnit peste Elisei!» Şi au ieşit înaintea lui şi i s-au plecat până la pământ"*. Deci aceştia, cunoscându-i pe amândoi că sunt Sfinți, i-au cinstit după datorie; Însuşi Domnul Hristos a spus: *"Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte, şi cine Mă primeşte pe Mine primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cine primeşte prooroc în nume de prooroc plată de prooroc va lua, şi cine primeşte pe un drept în nume de drept răsplata dreptului va lua."* (Matei 10, 40-41).

Ar putea spune cineva, dintre cei care nu cinstesc pe Sfinți, că Sfinții şi Îngerii resping închinarea de la oameni pentru a nu ştirbi cinstea cuvenită lui Dumnezeu (Faptele Apostolilor 10, 25-26; 14, 15; Apocalipsa 19, 10; 22, 8-9). Trebuie să răspundem unora ca aceştia că nu întotdeauna Sfinții opresc pe oameni de a li se închina, ci numai atunci când aceştia i-ar socoti zei, după cum ni se relatează în Faptele Apostolilor despre Sfinții Pavel şi Barnaba, care, datorită vindecării ologului din Listra, au fost luați drept zei

de către preoţii şi locuitorii cetăţii: *"Iar preotul lui Zeus, care era înaintea cetăţii, aducând la porţi tauri şi cununi, voia să le aducă jertfă împreună cu mulţimile."* (Faptele Apostolilor 14, 13-15).

Cu toate acestea, întâlnim nenumărate cazuri în care, cinstindu-i pe Sfinţi şi pe Îngeri, ei ne ascultă şi ne ajută. Astfel, Sfântul prooroc Ilie a primit închinarea lui Obadia atunci când s-a întâlnit cu el, căci acesta a căzut cu faţa la pământ, iar Sfântul Ilie nu l-a oprit (III Regi 18, 7). Apoi Sfântul prooroc Elisei a primit închinarea de la fiii proorocilor din Ierihon (IV Regi 2, 15).

III. Prin cinstirea Sfmţilor, a Îngerilor sau a Maicii Domnului nu ştirbim cu nimic închinarea pe care o datorăm şi I-o aducem lui Dumnezeu. Noi nu ne închinăm Sfinţilor şi Îngerilor ca lui Dumnezeu. Închinarea pe care o aducem Sfinţilor şi Îngerilor este o venerare, adică o închinare indirectă adusă lui Dumnezeu, iar lui Dumnezeu ne închinăm şi Îi slujim cu desăvârşită închinare care se numeşte latrie sau adorare. Aducând slavă Îngerilor şi Sfinţilor nu umbrim şi nici nu micşorăm slava lui Dumnezeu, căci Duhul Sfânt ne îndeamnă prin gura psalmistului: *"Lăudaţi pe Domnul întru sfinţii Lui"* (Psalmul 150, 1). Rugându-ne Sfinţilor, ne rugăm în mod indirect lui Dumnezeu, căci Sfinţii aduc rugăciunile noastre la scaunul Tatălui Ceresc. In această privinţă Faptele Apostolilor ne arată clar cum s-a rugat Sfântul Petru pentru învierea Tavitei (Faptele Apostolilor 9, 32-42).

Încă multe ar fi de spus în legătură cu cinstirea Sfinţilor. Însă acei oameni care nu cinstesc pe Sfinţi dovedesc de fapt hulă împotriva lui Dumnezeu şi rătăcire de la dreapta credinţă. Domnul a spus: *"Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte, şi cine Mă primeşte pe Mine primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine."* (Matei 10, 40).

Aşadar, cinstirea Sfinţilor este o datorie creştinească şi a ne ruga lor înseamnă a ne ruga lui Dumnezeu, Care Se preamăreşte întru Sfinţii Săi acum şi în veci. Amin.

ÎNVĂȚĂM SĂ NE ÎNĂLȚĂM SUFLETEȘTE GÂNDIND LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS CU TRUPUL LA CER

Arhid. prof. *Ioan Ivan*

După o petrecere cu ucenicii timp de patruzeci de zile (Faptele Apostolilor 1, 3) după înviere, Domnul nostru Iisus Hristos, cu trupul cu care a trăit, a suferit, a murit şi a înviat, S-a înălţat la cer. Momentul înălţării este rememorat, solemn, în fiecare an, în a patruzecea zi după înviere, întotdeauna în zi de joi.

Sărbătoarea *"Înălţarea Domnului"* este bogată în semnificaţii, cu o profundă rezonanţă în sufletele credincioşilor, şi îndeamnă la o angajare plină de răspundere pentru reflecţii duhovniceşti.

O adevărată *"teologie"* a înălţării se desprinde din câteva locuri, devenite clasice, din Noul Testament (Marcu 16, 19; Luca 24, 51; Faptele Apostolilor 1, 9; I Timotei 3, 16). În Ortodoxie, Înălţarea Domnului cu trupul la cer *"este înălţarea noastră însăşi, înălţarea din patimile noastre, în unitate cu El, înălţare începută pentru noi, dar având să se continue până la desăvârşirea ei"* (Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia dogmatică ortodoxă,** vol. II, Bucureşti, 1978, p. 191). *"Suntem chemaţi la cer"* cum zice Sfântul Grigore Palama (**Filocalia**, vol. VII, traducere, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, 1977, p. 462, al. 54), sau cum am auzit în timpul Sfântului şi Marelui Post, suntem invitaţi: *"Intraţi iarăşi în Rai"*, adică acolo unde Arhiereul Iisus Hristos a înscăunat firea noastră *"de-a dreapta scaunului măririi, în ceruri"* (Evrei 8, 1), mai presus de toată stăpânirea şi puterea.

Mărturisim prin articolul VI din Simbolul de credinţă că Iisus, după ce a înviat din morţi, *"S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui"*. Prin această scurtă formulare arătăm: 1. Iisus Hristos, ca Dumnezeu, a fost totdeauna în sânul Tatălui şi în tot locul; 2. După Înălţare, Iisus este cu trupul numai în cer, nu şi pe pământ, dar în chip tainic Se află şi în dumnezeiasca Euharistie, din clipa în care pâinea se preface în trupul Său iar vinul în Sângele Său; 3. Prin Înălţare firea omenească a fost ridicată la cea mai mare cinste şi acest fapt ne ajută să dobândim şi noi asemănarea chipului Său. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca unul din noi, dar *"acest unul din noi S-a înălţat la cinstea dumnezeiască şi cârmuieşte lumea"* (**Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă**, Bucureşti, 1952, p. 114).

"Înălţarea Domnului" este o strălucită sărbătoare — cea a primirii triumfale în cer a Mântuitorului nostru Iisus Hristos cu trupul cu care a înviat *"a treia zi după Scripturi"*. Este sărbătoarea primirii Sale ca un învingător. În acelaşi timp, ea este sărbătoarea faptului că noi suntem cucerirea Sa, a faptului că El a biruit asupra vrăjmaşilor noştri. Toată oastea cerească aleargă înaintea Lui, se dau în vileag laudele şi victoriile Sale; se cântă că El a sfărâmat lanţurile robilor şi că Sângele Lui a slobozit neamul lui Adam cel osândit. Această cinste se manifestă pentru calitatea Sa de **Salvator**, de **Mântuitor**, de **Răscumpărător** al nostru. Strălucirea sărbătorii este strălucirea noastră, pentru că mântuirea şi eliberarea noastră fac sărbătoare nu numai îngerilor, ci mai mult, împlinesc sărbătoarea biruinţei Fiului lui Dumnezeu. Ne veselim şi ne îndulcim de lucrurile cereşti. Dumnezeirea lui Iisus, totdeauna neclătită în măreţie, n-a fost niciodată părăsită şi, prin urmare, nu dumnezeirea este astăzi statornicită în slavă, căci ea nu a pierdut nimic din vrednicia sa naturală. Omenitatea este cea care a fost nesocotită, care a fost tratată aşa de nedemn, **ea** este cea care a fost înălţată astăzi. Şi dacă Iisus este încununat în această zi strălucitoare, de fapt firea noastră este încununată; ea este rânduită în acest tron al slavei înaintea căruia cerul şi pământul se înclină. *"Cel ce S-a pogorât"* — zice Sfântul Apostol Pavel — *"Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile"* (Efeseni 4, 10); Cel care era aşa de mic pe pământ este nemărginit înălţat în cer şi, prin puterea lui Dumnezeu, măreţia Sa este crescută după măsura smereniei Sale.

Astăzi Iisus, după lupta Sa, Se înalţă de-a dreapta Tatălui. Tatăl pune pe toţi vrăjmaşii Săi la picioarele Sale, iar la vederea unei aşa de mari puteri *"tot genunchiul să se plece"* — cum zice Sfântul Pavel — *"al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt"* (Filipeni 2, 10). De aceea, cântăm împreună cu Psalmistul şi zicem Stăpânului nostru biruitor: *"Scoală-Te, Doamne, întru odihna Ta, Tu şi chivotul sfinţirii Tale"* (Psalm 131, 8), adică Tu şi omenitatea cu care eşti unit; şi zicem împreună cu Moise: *"Scoală, Doamne, şi să se risipească vrăjmaşii Tăi şi să fugă de la faţa Ta cei ce Te urăsc pe Tine!"* (Numeri 10, 35). Şi este sigur că măreţia trimfului Său înmoaie mândria potrivnicilor Săi şi distruge tocmelile cele rele ale lor. Demonii nu ar fi simţit tulburare dacă nu ar fi constatat cu surprindere că autoritatea suverană fusese pusă în mâinile Celui faţă de Care ei manifestaseră lipsă de putere, iar acum Se înalţă la cer, după ce coborâse pentru a-i supune şi pentru a culege rodul biruinţei pe care a dobândit-o. Ca şi un prinţ care are de purtat o mare luptă într-un ţinut îndepărtat, părăseşte pentru un timp împărăţia sa pentru a bate pe duşmani în propria lor ţară, după care, expediţia fiind terminată, se reîntoarce cu o deosebită solemnitate în oraşul-capitală a împărăţiei sale şi împodobeşte întreaga suită şi căruţele despuiate ale celor învinşi, tot aşa Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru, voind să dărâme stăpânirea pe care diavolul o răpise cu o îngâmfare de nedescris

declarându-se stăpân al lumii (Matei 4, 8-10), chiar El S-a coborât pe pământ, pentru a învinge pe acest neîmpăcat duşman. Şi, despuind tronul lui cu arme care nu ar fi avut putere dacă nu ar fi fost folosite de mâini ca cele ale lui Dumnezeu, nu rămâne altceva de făcut decât întoarcerea triumfală în cer, care este locul originii Sale şi scaunul Împărăției Sale. Iată deci că Iisus Hristos, ca **Împărat**, trebuia în chip necesar să Se înalțe la cer. Dar Domnul nostru Iisus Hristos nu este numai un Împărat puternic şi victorios; El este şi Marele Jertfitor, **Arhiereul** noului aşezământ. De aceea, El este închipuit în Sfânta Scriptură în persoana lui Melchisedec (Evrei 7) care de asemenea era împărat şi arhiereu. Or, această calitate de arhiereu, care este principala podoabă a Mântuitorului nostru ca Om, Îl obliga, încă mai mult decât împărăția Sa, să Se întoarcă la Tatăl Său, pentru a-I spune nevoile credincioşilor pentru care El este rânduit **Mijlocitorul**. Alăturând Înălțarea Domnului la ceruri de demnitatea slujirii Sale arhiereşti, înțelegem şi mai bine sensul cuvintelor Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Evrei. Ne este greu să expunem toate cele privitoare la acest lucru după Epistola către Evrei. Reducem, însă, totul la trei aspecte: 1. ca arhiereu, Iisus Hristos trebuie să Se apropie de Dumnezeu în numele poporului pe care l-a ales; 2. fiind aproape de Dumnezeu, El trebuie să Se facă mijlocitor şi să mijlocească pentru poporul Său; 3. fiind aşa de aproape de Dumnezeu, El devine o persoană sfințită, Care trebuie să transmită celorlalți binecuvântările lui Dumnezeu.

Aceste funcțiuni ale slujirii arhiereşti sunt aşa de pline de răspundere, de demnitate şi de măreție, încât nici o creatură vie nu este în stare să le exercite în perfecțiunea şi deplinătatea lor. Singurul Iisus Hristos le poate exercita şi El este unicul şi adevăratul Arhiereu; El este singurul Care Se apropie de Dumnezeu cu demnitate; El singur mijloceşte cu roadă deplină; El singur binecuvântează cu eficacitate. Acestea sunt marile lucrări, în puține cuvinte.

După învățătura Sfântului Apostol Pavel, *"orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni, spre cele către Dumnezeu"* (Evrei 5, 1), de unde rezultă că arhiereul este *"ambasadorul"*, *"însărcinatul"*, *"reprezentantul"* poporului înaintea lui Dumnezeu. Deci, dacă Domnul nostru Iisus Hristos este Arhiereul nostru, urmează că El este ambasadorul nostru. Admirăm aici bunătatea Celui care este ambasadorul nostru cel mai demn. Fără îndoială că, fiind El *"Ambasadorul"* înaintea Părintelui Său, El trebuie să stea aproape de Tatăl; şi astfel stând, El mijloceşte pentru nevoile noastre, prezintă cuvintele noastre, solicită bunăvoința lui Dumnezeu Tatăl şi menține fericita legătură pe care a binevoit să o facă cu noi. Trăind între oameni - între *"ai Săi"* (Ioan 1, 11), El continuă să fie viu pentru oameni, după făgăduința făcută: *"şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului"* (Matei 28, 20). De aceea, Arhiereul nostru Iisus Hristos nu încetează a mijloci la Tatăl pentru noi; El este mereu viu pentru a

mijloci, şi din această cauză Sfânta Scriptură Îi dă această excelentă calitate de Mijlocitor.

Ca Mijlocitor **roagă** şi **Se roagă** pentru noi; de aceea şi noi ne rugăm, deoarece El mijloceşte pentru noi; la rândul nostru şi noi trebuie să mijlocim unii pentru alţii, cu dragoste frăţească. Această împletire de mijlociri către dragostea divină ne arată că sfinţii sunt fraţii noştri, iar dragostea sinceră şi indivizibilă care-i pune în comuniune cu noi, îi obligă a se ruga şi a mijloci pentru toţi oamenii care trăiesc pe pământ. Acest adevăr al credinţei noastre este nestrămutat. Această învăţătură este aşa de statornică pentru că Însuşi Domnul a primit calitatea de Mijlocitor. Mijlocirea făcută din dragoste, face ca rugăciunile să capete valoare, face să se dea importanţă mijlocirilor noastre. Iisus este Mijlocitorul suprem; nimic nu este plăcut Tatălui dacă nu este prezentat de mâinile Lui; dacă rugăciunea nu este făcută în numele Său, ea nu va fi auzită; nici o binefacere nu este acordată decât prin El. Prin acest Arhiereu toate rugăciunile sunt împlinite, toate darurile sunt întărite, toate ofrandele sunt bineprimite, toţi cei care vor să se apropie de Dumnezeu sunt asiguraţi cu străşnicie că vor fi admişi. Din toate părţile pământului glasurile vin la Dumnezeu prin Iisus Hristos: toţi cei care Îl cheamă pe Dumnezeu după cuviinţă, o fac prin Marele Arhiereu - Arhiereul universal - statornicit de Dumnezeu pentru a aduce înaintea Sa dorinţele tuturor creaturilor. Nici patriarhii, nici profeţii, nici apostolii, nici mucenicii, nici înşişi serafimii, nici cele mai sclipitoare inteligenţe, nici toate aprinderile dragostei şi nici chiar Împărăteasa Cerului, Prea Sfânta, Prea nevinovata şi pururea Fecioara Maria, nu pot să vină la tronul lui Dumnezeu dacă Iisus Hristos nu ar mijloci pentru aceasta. Ei toţi se roagă, nu ne îndoim; se roagă pentru noi, dar ei se roagă şi cu noi, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, pentru că ei sunt ascultaţi numai în acest nume. Putem mărturisi că nici Biserica pe pământ nici duhurile fericite în cer nu încetează vreodată a se ruga lui Dumnezeu decât numai în numele Lui. În rugăciunile bisericeşti ne rugăm lui Dumnezeu în numele Domnului nostru Iisus Hristos, pentru a fi primite rugăciunile pe care sfinţii le fac pentru noi. Dacă rugăciunile ar fi valabile prin ele însele ar fi de prisos ca să mai cerem să fie împlinite, să mai sperăm ca ele să aibă valoare. De unde vine această înfăţişare a rugăciunii? Din faptul că noi cerem ajutorul fraţilor noştri care împărăţesc cu Iisus Hristos şi în acelaşi timp rugăm pe Dumnezeu ca să asculte rugăciunile lor. Pretindem oare că rugăciunile noastre dau preţ rugăciunilor sfinţilor? Cine ar crede astfel ar înţelege greşit intenţia Bisericii. Biserica ne face să cunoaştem că atunci când chemăm asistenţa sfinţilor, care ne ascultă din locul fericirii veşnice, se împreună rugăciunile noastre cu rugăciunile lor, şi împreună cu ei rostim aceeaşi rugăciune, un acelaşi cor înalţă aceeaşi cântare, un acelaşi concert; alcătuim, cu alte cuvinte, o singură Biserică în perfectă armonie şi simfonie. Şi mai ştim că această unire este plăcută lui

Dumnezeu datorită scumpului Său Fiu Care este Iisus Hristos, Cel care Se roagă şi dă intrare, Care înduplecă şi convinge pe Tatăl.

Ceea ce am înfăţişat aici este - în linii mari - figurat în al patrulea şi al cincilea capitol din Apocalipsă. În aceste locuri se înfăţişează tronul lui Dumnezeu, *"Cel ce este viu în vecii vecilor"*, iar în jurul tronului douăzeci şi patru de bătrâni, care, pentru multe raţiuni, reprezintă toate duhurile fericite. Fiecare dintre aceşti bătrâni au în mâinile lor *"alăute şi cupe de aur pline cu tâmâie care sunt rugăciunile sfinţilor"* — zice Sfântul Ioan — adică ale credincioşiIor (Apocalipsa 5, 8). Acest venerabil senat, care înconjoară tronul lui Dumnezeu Celui viu, are grijă să-I prezinte rugăciunile noastre. Dar, înaintea tronului, în mijlocul celor douăzeci şi patru de bătrâni, Apostolul ne zugrăveşte şi ne prezintă *"un Miel, ca înjunghiat"* (Apocalipsa 5, 6), în faţa căruia *"bătrânii au căzut"*, plecându-se cu deosebită adorare (Apocalipsa 5, 8). Nu este nevoie să ne mai întrebăm cine este Mielul; El este Mântuitorul nostru. Pare *"ca înjunghiat"*, din pricina urmelor ranelor pe care le-a purtat şi pentru că moartea Sa este mereu prezentă înaintea feţei lui Dumnezeu; El este în mijlocul tuturor celor care se roagă, ca Cel prin Care ei se roagă şi spre Care privesc rugându-se; El este înaintea tronului, în aşa fel încât nimeni nu se apropie decât prin El; El apare între Dumnezeu şi credincioşii şi adoratorii Lui, ca Mijlocitorul lui Dumnezeu şi al oamenilor, ca Cel Care trebuie să primească rugăciunile pe care trebuie să le ducă la tronul lui Dumnezeu. Sfinţii în aşa fel prezintă rugăciunile noastre, încât ni se alătură ca fraţi, ca membre ale aceluiaşi trup, însă totul în numele lui Iisus.

Singura noastră mângâiere este aceea de a şti că Fiul lui Dumnezeu ia poverile noastre asupra Sa înaintea Tatălui. Nădăjduim a nu fi osândiţi având un aşa de puternic apărător şi un aşa dumnezeiesc mijlocitor. Citim şi primim cu bucurie aceste pioase cuvinte ale Sfântului Apostol Ioan: noi *"avem Mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept"* (I Ioan 2, 1) (cf. Romani 8, 34; Evrei 7, 25). Înţelegem - cu darul lui Dumnezeu - puterea acestor cuvinte: ştim că dacă mijlocitorul negociază, dacă jertifitorul mijloceşte, dacă apărătorul zoreşte, cere şi convinge, *vom dobândi* ***mila***. Să mergem, *"să ne apropiem, deci, cu încredere de tronul harului, ca să luăm milă şi să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit"* (Evrei 4, 16), cum zice Sfântul Apostol Pavel. Acest tron către care suntem invitaţi să ne apropiem nu este un tron oarecare, ci este **tronul harului**. De aceea să ne apropiem şi să nu ne îndoim. Înaintea tronului este Mielul, iar dacă trăim în apropierea Lui trăim în odihnă; nenorocirile nu vor ajunge până la noi; prezenţa Lui opreşte cursul mâniei dumnezeieşti şi schimbă o pedeapsă veşnică într-o îndurare veşnică. Unii s-au învrednicit să vadă măreţia aceasta dumnezeiască încă fiind în acest trup muritor. Ne aducem aminte de Sfântul întâiul mucenic şi arhidiacon Ştefan care, în timpul procesului său, a

declarat zicând: *"Iată, văd cerurile deschise şi pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu!"* (Faptele Apostolilor 7, 56).

Cât de necesar era ca Domnul nostru Iisus Hristos să Se reîntoarcă la Părintele Său! *"Cine va ridica pâră împotriva aleşilor lui Dumnezeu?"* (Romani 8, 33). Iisus este apărător şi mijlocitor. Cine ne va osândi? Oare Hristos?! *"Hristos, Cel ce a murit, şi mai ales Cel ce a înviat, Care şi este de-a dreapta lui Dumnezeu, Care mijloceşte pentru noi!"* (Romani 8, 34) Nicidecum! El nu ne osândeşte, ci mijloceşte pentru noi. In faţa unei astfel de revărsări a bunătăţii şi milei ne întrebăm: *"Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos?"* (Romani 8, 35). Avem în cer o aşa de mare comoară încât la ea trebuie să înălţăm inimile şi nădejdile noastre. Din cer coboară către noi binecuvântările. Acolo Marele nostru Arhiereu nu este aproape de Dumnezeu numai pentru a-I duce juruinţele şi rugăciunile noastre, ci este pentru a revărsa asupra noastră comorile cereşti; El are mereu mâinile pline de ofrandele pe care pământul le trimite cerului şi de darurile pe care cerul le revarsă asupra pământului. Sfântul Evanghelist Luca ni-L înfăţişează pe Domnul la Muntele Eleonului, înainte de clipa despărţirii de ucenici, la Înălţare, cu mâinile ridicate spre a-i binecuvânta: *"şi ridicându-Şi mâinile, i-a binecuvântat. Şi pe când îi binecuvânta, S-a despărţit de ei şi S-a înălţat la cer"* (Luca 24, 50-51).

Absenţa pământească a Mântuitorului nostru Iisus Hristos nu împiedică revărsarea binecuvântărilor şi a darurilor Sale; El Se înalţă binecuvântând, adică El locuieşte cu noi în duh, El nu ne părăseşte fără a veghea asupra noastră, ci ne îmbogăţeşte din prisosinţa darurilor Sale. De aceea, a spus ucenicilor Săi: *"Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi"* (Ioan 16, 7). Cu alte cuvinte, împărţirea acestui mare dar va avea loc ca urmare a proslăvirii Sale. Şi Sfântul Evanghelist Ioan precizează: *"căci încă nu era (dat) Duhul, pentru că Iisus nu fusese încă preaslăvit."* (Ioan 7, 39).

Iată cum înţelegem locul de unde ne vin darurile. Dacă sursa tuturor bunurilor ar fi pe pământ ele nu ar fi de durată. Ele sunt însă din cer — acolo este originea binelui, acolo este temelia nădejdii noastre. Cauza unică a mântuirii este cerul — *"unde Iisus a intrat pentru noi ca înaintemergător"* (Evrei 6, 20).

Domnul nostru Iisus Hristos ar fi putut să Se înalţe la cer fără să fi dat dovada înălţării Sale ucenicilor Săi. Dar Domnului I-a bineplăcut să-i cheme şi să-i înveţe, ca să-I urmeze. Sfinţii ucenici nu au fost simpli spectatori ci, aşa cum am mai spus, ei sunt acolo pentru că Domnul, ridicându-Se la cer, îi invită spre a-L urma. *"Întocmai ca vulturul care îndeamnă la zbor puii săi şi se roteşte pe deasupra lor"* (Deuteronom 32, 11), tot aşa şi Domnul nostru Iisus Hristos — acest vultur tainic, al cărui zbor este aşa de sigur şi de înalt — uneşte pe ucenici sub aripile Sale şi, lovind aerul cu aripile înaintea lor, îi îndeamnă ca după exemplul Său să pătrundă în slava cerului.

Iisus Hristos nu Se înalță numai înaintea noastră; El ne ia, El ne ridică, El ne susține şi, *"întinzându-Şi aripile"* Sale asupra noastră, ne duce pe aripile Sale (Deuteronom 32, 11). Stăpânul nostru este în cer; altarul nostru este în cer; Arhiereul nostru este de-a dreapta lui Dumnezeu. Jertfele noastre trebuie să-I fie oferite cu toată curăția şi neprihănirea. Noi suntem ridicați la tainele cele de sus. Să lepădăm plăcerile cele de jos! Avem Arhiereu Care *"a intrat o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor [...] şi a dobândit (pentru noi) o veşnică răscumpărare"* (Evrei 9, 12).

Dacă Iisus este mijlocitorul şi apărătorul nostru, să nu uităm că El este şi Judecătorul nostru. Despre acest lucru în ziua Înălțării îngerii au spus: *"Bărbați galileieni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va şi veni, precum L-ați văzut mergând la cer"* (Faptele Apostolilor 1, 11). Dacă Sfinții Apostoli s-au bucurat la auzul acestor cuvinte, să ne bucurăm şi noi împreună cu ei, pentru că Cel care S-a înălțat la cer ca să mijlocească pentru noi la sfârşitul veacurilor va coborî pentru a judeca, şi judecata Lui va fi cu atât mai severă cu cât mila a fost mai mare. Să nu disprețuim bunătatea lui Dumnezeu care ne îndeamnă la căință. Să plângem pentru pornirile cele rele; să hrănim sufletele cu gândirile cereşti. Avem create toate condițiile pentru ascensiunea duhovnicească, deoarece Arhiereul ne-a deschis cerul! Apărătorul nostru, Mijlocitorul nostru, Stăpânul nostru, Domnul nostru, Rugătorul nostru este în cer. Bucuria noastră, dragostea noastră şi nădejdea noastră, moştenirea noastră, patria noastră, locuința noastră este cerul (Evrei 13, 14). Coroana noastră şi locul odihnei noastre este cerul, unde Iisus Hristos înaintemergător, intrat în Sfânta Sfintelor cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, trăieşte şi împărățeşte în vecii vecilor. Amin!

DESPRE DATA CELEI DE A DOUA VENIRI A DOMNULUI

Arhim. *Cleopa Ilie*

Despre data exactă a celei de a doua veniri a Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos Biserica Sa dreptmăritoare are numeroase mărturii biblice prin care dovedeşte că această dată nu a încredințat-o Dumnezeu nici îngerilor, nici oamenilor şi nici chiar Fiului Său, ca om. Iată care sunt cuvintele dumnezeieştii Scripturi: *"Iar de ziua şi de ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl. Şi precum a fost în zilele lui Noe, aşa va fi şi venirea Fiului Omului; căci precum în zilele acelea dinainte de potop oamenii mâncau şi beau, se însurau şi se*

măritau [...] şi n-au ştiut până ce a venit potopul şi i-a luat pe toţi, la fel va fi şi venirea Fiului Omului [...]. Privegheaţi deci, că nu ştiţi în care zi vine Domnul vostru. Aceea cunoaşteţi, că de-ar şti stăpânul casei la ce strajă din noapte vine furul, ar priveghea şi n-ar lăsa să i se spargă casa. De aceea şi voi fiţi gata, că în ceasul în care nu gândiţi Fiul Omului va veni" (Matei 24, 36-44; vezi şi v. 45-51). Dacă nici îngerii din cer şi nici Fiul, ca om, nu ştiu cu precizie această dată, cum ar putea ea oare să fie cunoscută de către oameni? De aici înţelegem faptul că noi trebuie doar să fim pururea cu mare grijă de mântuirea noastră — spre a fi pregătiţi pentru venirea Domnului — de vreme ce nu ştim nici ziua, nici ceasul când va veni Domnul şi nici ceasul sfârşitului nostru. Venirea Sa va fi pe neaşteptate, după cum ne-a prevenit Domnul atunci când a spus: *"Drept aceea, privegheaţi, că nu ştiţi ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului"* (Matei 25, 13).

Învăţăcelul: Adevărat este că la început apostolii n-au ştiut data exactă a venirii a doua a Mântuitorului (Matei 24, 36 ş.a), dar după ce ei au fost întăriţi cu putere de sus, prin venirea Sfântului Duh, au devenit cunoscători a toate; căci Duhul Sfânt le-a descoperit toate Tainele, după cum le spusese înainte Mântuitorul: *"Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteţi să le purtaţi. Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi şi cele viitoare vă va vesti"* (Ioan 16, 12-13). Sfântul Duh a fost trimis apostolilor la Cincizecime şi de atunci încoace, atât apostolii cât şi bunii creştini — prin priceperea şi înţelepciunea pe care le-o insuflă Sfântul Duh — pot cunoaşte *"tot adevărul"*, adică întreg planul divin al istoriei lumii şi al sfârşitului ei (*"planul divin al vârstelor"*) şi pot calcula din Sfânta Scriptură *"cele viitoare"*, adică data venirii a doua. Este oare posibil un asemenea calcul?

Preotul: William Miller a calculat din Biblie că între 1 martie 1843 şi 1 martie 1844 va fi a doua venire a Domnului. El anunţase această dată încă din anul 1833 în broşura sa *"Înţelegere din Sfânta Scriptură despre venirea a doua a Domnului în anul 1843"*. Un alt *"prooroc"*, Iosus Himes, calculase în revistele *"Strigătul din miezul nopţii"* (1842) şi *"Trâmbiţa de alarmă"* (1842) că Domnul vine în 1843.

Snow, ucenicul cel mai apropiat al lui Miller, care calculase că trebuie să adauge la *"proorocia"* lui Miller încă şapte luni şi zece zile, fixând data venirii a doua a Domnului la 10 octombrie 1844, a rămas şi el de ruşine. Toţi aceştia anunţaseră, prin revistele lor, prin ziare şi prin discursuri publice, data exactă a venirii Domnului. Toţi cei ce au crezut ca ei şi-au cheltuit averile, împărţind tot ce aveau şi cumpărându-şi haine albe, ba chiar şi lumânări, cu care să întâmpine pe Domnul. Oare nu erau pe atunci pline vitrinele magazinelor din America de haine albe spre vânzare pentru cei ce vor călători la cer la 10 octombrie 1844? Şi oare n-a trecut şi acea zi ca toate zilele? Oare n-au rămas *"proorocii"* de toată ruşinea şi ocara, scăpând

numai cu fuga de a nu fi omorâți de oamenii cei înşelați de ei, care îşi risipiseră toate avuțiile în baza *"proorociei"* lor?

Cel puțin după aceste jalnice experiențe, toți ar trebui să priceapă că făgăduința Mântuitorului nostru Iisus Hristos despre descoperirea *"celor viitoare"* prin Duhul Sfânt nu s-a referit la data venirii Sale de-a doua — cum li se pare unora — ci la proorociile ce se vor face în Biserică cu privire la diferite întâmplări şi evenimente viitoare. Astfel de descoperiri, într-adevăr, s-au făcut prin Sfântul Duh (căci vedem, de exemplu, că Apocalipsa este plină de ele) expuse în diferite cărți sfinte ale Bibliei (vezi II Timotei 3, 1-8; Petru 2, 1-3; Faptele Apostolilor 9, 29-30; 11, 27-28; Iuda 1, 17-18 ş.a.). Ele aveau să cuprindă îndeosebi învățături eshatologice (privind apariția lui Antihrist, a proorocilor mincinoşi, dezlănțuirea prigoanelor în viitor asupra creştinilor), precum şi înțelepciunea necesară apostolilor spre a se putea apăra atunci când vor fi traşi la răspundere în fața judecătorilor pentru învățătura pe care o propovăduiesc (Matei 10, 19-20). Acestea sunt *"cele viitoare"* despre care Mântuitorul vorbeşte în textul citat.

Învățăcelul: Sfântul Apostol Pavel scrie: *"Voi însă, fraților, nu sunteți în întuneric, ca să vă apuce ziua aceea ca un fur. Căci voi sunteți fii ai luminii şi fii ai zilei; nu sunteți ai nopții, nici ai întunericului"* (I Tesaloniceni 5, 4-5). Din cuvintele acestea ar rezulta că noi, creştinii, putem şi chiar trebuie să cunoaştem data exactă a venirii a doua, spre a fi pregătiți să o întâmpinăm.

Preotul: Pentru ce ai citat versetele 4 şi 5 din capitolul 5 al Epistolei către Tesaloniceni, înlăturând versetele 1 şi 2, care le tâlcuiesc pe următoarele? Auzi ce zice marele Apostol Pavel acolo: *"Iar despre ani şi despre vremuri, fraților, nu aveți nevoie să vă scriem, căci voi înşivă ştiți bine că ziua Domnului vine aşa, ca un fur noaptea."* (I Tesaloniceni 5, 1-2). Deci acesta este adevărul pe care îl păstrează Biserica lui Hristos. Căci Biserica cea dreptmăritoare învață, deopotrivă cu marele Pavel, că ziua Domnului va veni *"ca un fur noaptea"* şi nimeni nu ştie *"ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului"* (Matei 25, 13).

Numai apropierea venirii celei de-a doua poate fi cunoscută, după semnele ce vor trebui să se arate mai înainte şi care sunt următoarele:

Propovăduirea Evangheliei la toate popoarele lumii (Matei 24, 14); convertirea poporului evreu la creştinism, în urma propovăduirii Evangheliei la toată lumea (Romani 11, 25-34); apariția lui Antihrist (I Ioan 2, 18), *"omul nelegiuirii"* (II Tesaloniceni 2, 3-11), sau *"fiara"* (Apocalipsa 13, 1-18), lucrând împreună cu agenții săi — proorocii şi hristoşii mincinoşi — cu tot felul de semne, prin puterea satanei, pentru a amăgi pe oameni (Apocalipsa 20, 1-10); el va încerca să substituie pe Dumnezeu şi ca o fiară crudă va prigoni cu toată furia pe cei aleşi ai Domnului (Matei 24, 9); înmulțirea fărădelegilor şi răcirea iubirii dintre oameni, care se vor urî şi se

vor trăda unii pe alţii (Matei 24, 10-12; 24, 24); înmulţirea războaielor şi a veştilor de războaie între popoarele şi statele lumii (Matei 24, 6-7); producerea unor calamităţi: *"foamete, ciumă ş.a."* (Matei 24, 7; 24, 9); producerea unor semne cosmice: întunecări de soare şi de lună, căderi de stele, zguduiri în elementele naturii, cutremure ş.a. (Matei 24, 7; 24, 29); arătarea pe cer a semnului Fiului Omului (Matei 24, 30), adică a Crucii, căci ea este semnul de biruinţă al Domnului nostru Iisus Hristos şi nici un alt semn nu-L vesteşte atât de caracteristic precum Crucea.

Despre tâlcul acestor semne a grăit Domnul: *"Învăţaţi de la smochin pilda: când mlădiţa lui se face fragedă şi odrăsleşte frunze, cunoaşteţi că vara este aproape. Asemenea şi voi, când veţi vedea toate acestea, să ştiţi că este aproape, la uşi."* (Matei 24, 32-33). Aşadar, despre semnele premergătoare celei de a doua veniri a Domnului avem tâlcuire şi adeverire chiar de la Mântuitorul Hristos, iar despre data exactă a venirii Lui nimeni nu ştie, nici chiar îngerii Lui şi nici Fiul, ca om (Matei 24, 36), ci numai Tatăl.

470 DE ANI DE LA VENIREA ÎN SCAUNUL ŢĂRII A MĂRITULUI VOIEVOD PETRU RAREŞ

Credinţă şi putere

Arhim. *Ciprian Zaharia*

Poate că nici unul dintre voievozii Evului Mediu românesc, atât cât a trăit, precum şi după aceea, până în zilele noastre, n-a stârnit mai multă admiraţie şi contrarietate, n-a iscat în mintea contemporanilor şi urmaşilor întrebări şi nedumeriri mai şocante şi mai de nepătruns ca Petru Rareş. De ce? Pentru că nici unul dintre ei n-a avut o viaţă mai tumultuoasă şi mai zbuciumată ca acest principe moldav, de strălucit os domnesc. Nici unul n-a cunoscut un declin cu treceri atât de ameţitoare de la înălţări răsunătoare la prăbuşiri spectaculoase, de la un renume greu de egalat la o existenţă obscură de om hăituit şi ameninţat la tot pasul cu pierzania, de la rătăciri şi disperare la regăsiri şi încredere în steaua bunei speranţe.

În ianuarie 1527, Petru Rareş urcă în scaunul ţării însufleţit de mari elanuri eroice, morale şi spirituale, şi cu gândul de a-i semăna întru toate ilustrului său tată, Ştefan cel Mare, lucru care îl şi impune, în scurt timp, în ochii contemporanilor ca *"prea alesul între filosofi, părintele nostru şi învăţătorul Moldovei"*, după cum ne încredinţează episcopul de Roman, Macarie, ca un model de principe răsăritean vrednic de urmat în sfaturile şi faptele sale, după aprecierea învăţatului rus Ivan Peresvetov, care în perioada 1534-1538 a avut mai multe întâlniri şi convorbiri cu voievodul la curtea de la Suceava.

Îndată ce s-a simţit cu autoritatea întărită în faţa boierimii — adesea nestatornică — ca principe modern şi activ ce era, Petru Rareş s-a îngrijit cu sârg de gospodărirea şi chivernisirea avuţiei ţării, de sprijinirea şi ridicarea păturii mijlocii a populaţiei, de redimensionarea şi creşterea rolului Bisericii şi credinţei strămoşeşti în întărirea sufletească a concetăţenilor, de amplificarea puterii oştirii, precum şi de realizarea acelor combinaţii şi înţelegeri politice şi militare care să ducă la înălţarea şi redarea prestigiului şi demnităţii Moldovei.

Astfel, cu inima zvâcnind năvalnic pentru soarta românilor de peste munţi, din Ardeal, Petru Rareş îşi alătură oastea condusă de vornicul Grozav forţelor care, în iunie 1529, vor câştiga bătălia de la Feldioara, de lângă Braşov. Această izbândă avea să determine nu numai reconfirmarea stăpânirii asupra Ciceului şi Cetăţii de Baltă, în trecut aflate în posesiune moldovenească, dar şi extinderea proprietăţii domniei lui Petru Rareş asupra câtorva noi cetăţi cheie din Transilvania (precum Bistriţa, Rodna şi Ungurașul). Mai mult, biruinţa de la Feldioara a avut drept

consecinţă creşterea autorităţii domnului moldovean asupra întregului Ardeal, autoritate care va stimula cristalizarea rapidă a conştiinţei naţionale în această provincie românească.

Încurajat de marele succes militar de la Feldioara, în 1530 Petru Rareş s-a avântat cu energie clocotitoare să ia în stăpânire principalele cetăţi şi târguri din Pocuţia. Şi chiar dacă în august 1531, la Obertyn, a fost înfrânt prin trădare şi silit să evacueze Pocuţia, Petru Rareş nu s-a lăsat cuprins de descurajare ci a trecut, frenetic, la pregătirea forţelor pentru eliberarea ţării de sub suzeranitatea otomană.

Când marea şi decisiva înfruntare cu osmanlâii conduşi de Soliman Magnificul urma să aibă loc, în august 1538, după ce tătarii fuseseră înfrânţi la Ştefăneşti şi avusese loc înţelegerea cu polonii, boierii l-au părăsit pe Petru Rareş şi au deschis porţile Sucevei. În acest caz domnitorului nu i-a mai rămas la îndemână decât posibilitatea de a se salva prin fugă, alternativă la care recurge cu iuţime şi care-l ajută să scape de urmăritori, dându-i posibilitatea să se refugieze, după multe peripeţii, în cetatea Ciceului din Transilvania.

În 1541 Petru Rareş se întoarce triumfător şi nevătămat în scaunul ţării şi până în 1546, când pleacă la cele veşnice, izbuteşte să înfăptuiască multe lucruri bune şi frumoase care şi astăzi îi fac cinste şi în care regăsim, chiar dacă nu la proporţiile celor din prima parte a domniei sale, constantele politicii rareşiene de început: lupta antiotomană, eforturile de a se impune în Ardeal, grija pentru propăşirea Bisericii şi ţării etc.

Am evocat, fără a insista asupra amănuntelor, momentele şi evenimentele principale care jalonează viaţa şi domnia lui Petru Rareş, nu pentru a relua la aniversarea a 470 de ani de la urcarea sa pe tronul Ţării Moldovei o istorie ştiută, ci pentru că aceasta ne dă posibilitatea să atragem atenţia asupra unei caracteristici esenţiale, definitorii, a sufletului măreţului nostru voievod, mai puţin cunoscută şi comentată, anume, credinţa în Dumnezeu. Această credinţă, slujită cu abnegaţie de sacerdot şi trăită ardent, cu sinceritate, evlavie şi smerenie, avea să săvârşească, în cazul lui Petru Rareş, fără să exagerăm cu nimic, adevărate minuni, care şi astăzi ne impresionează şi ne îndeamnă la meditaţie şi cugetări adânci.

Convins fiind că numai cu armele teologiei adevărate, cu puterea credinţei ortodoxe, oamenii ţării pot accede la mântuire şi unitate, la întărirea forţei lor morale în luptă cu slăbiciunile şi adversităţile vieţii, Petru Rareş, asemenea slăvitului său tată Ştefan cel Mare, a iniţiat şi pus în practică un susţinut program de zidire şi înnoire a mai multor biserici şi aşezăminte monahale. Aşa se face că, din porunca şi pe cheltuiala sa, rând pe rând au fost ridicate sau refăcute: Mănăstirea Probota, biserica Sfântul Dumitru din Suceava, Mănăstirea Moldoviţa, Mănăstirea Râşca, biserica de la Baia, precum şi Sfânta Mănăstire Bistriţa, întărită şi înzestrată cu noi construcţii, unde noi, monahii care slujim aici, nu încetăm, în rugăciunile şi slujbele noastre, să-i pomenim înaintea lui Dumnezeu numele, în amintirea faptelor sale creştineşti.

Dar nu numai atât. Ca om iubitor de înnoire, cu inima pătrunsă de învăţătura adâncă a credinţei creştine şi cu înţelepciunea filozofiei - obţinută din lecturi întinse şi din discuţiile purtate cu suitele de cărturari, poeţi şi astrologi de la curtea sa - Petru Rareş a lansat şi supravegheat personal acea vastă, şi până azi strălucită, acţiune de zugrăvire exterioară a bisericilor construite de el şi de tatăl său. Aceasta

pentru a explica credincioşilor, prin imagini sugestive, Vechiul şi Noul Testament şi pentru a-i preveni asupra pedepselor ce-i aşteaptă dacă vor fi nevrednici şi vor stărui în păcatele lor.

Insistând cu obstinaţie în tematica picturală pe care o dicta zugravilor de biserici pe motivul *"Căderii Constantinopolului"*, Petru Rareş a dorit să focalizeze atenţia şi interesul conaţionalilor săi asupra nevoii ca Ţara Moldovei să preia lupta pentru eliberarea acestei metropole, simbol al credinţei ortodoxe, spre a continua istoria împăraţilor creştini. Aceasta o făcea plecând de la concepţia politică adânc înrădăcinată la părintele său, anume aceea că Moldova şi suveranii ei sunt sortiţi de *"voia lui Dumnezeu"* să-şi asume direct lupta împotriva păgânătăţii, pentru succesiunea şi libertatea bizantină. Nu întâmplător, în pisania bisericii de la Probota, Petru Rareş îşi intitula domnia *"stăpânire împărătească"*; pentru Athos voievodul a făcut danii şi comenzi, spre a întări rezistenţa Bisericii ecumenice ortodoxe.

Însă Petru Rareş n-a fost numai un vajnic sprijinitor al Bisericii noastre strămoşeşti şi un luptător pentru cauza libertăţii ortodoxiei, ci, în egală măsură şi un bun creştin, cu o moralitate exemplară, care a trăit toată viaţa în iubire şi frică de Dumnezeu şi în nădejdea nezdruncinată că oricât de bicisnic ar fi omul, credinţa îl face puternic şi capabil să treacă biruitor şi oţelit prin toate încercările.

În septembrie 1538, după ce a fost părăsit de boieri, Petru Rareş, însoţit de câţiva sfetnici credincioşi, a luat *"în goana mare a calului"* drumul Mănăstirii Bistriţa. Aici, ajungând spre seară, a intrat în sfânta biserică şi, aşa cum relatează însuşi voievodul în actul de danie a satului Moşeşti (ţinutul Covurlui) către Mănăstirea Bistriţa, întocmit la întoarcerea sa în scaunul Moldovei, a căzut la pământ în faţa icoanei Sfintei Ana, făcătoare de minuni, *"şi mult plâns-am, aşişderea şi egumenul şi tot soborul plângea împreună cu mine, cu fierbinţi lacrimi. Şi am dat făgăduinţă lui Dumnezeu şi Prea Curatei Lui Maici, că de mă voi întoarce iarăşi la scaunul meu, cu bine şi biruitor, atunci din temelii voi înnoi Sfânta Mănăstire a «Adormirii Prea Curatei Fecioare». Iar părinţii au înmulţit ruga către Dumnezeu, dând multe laude, făcând danie pentru mine şi dându-le sărutare, am zis: Părinţi sfinţi, rugaţi pe Dumnezeu şi mă iertaţi! Şi m-am dus pe locuri pustii..."*

Se cuvine să arătăm că înainte de a-şi îndrepta paşii spre acele locuri pustii, turcii îi călcaseră pe urme, şi în zorii zilei de 18 septembrie, în timp ce voievodul era în biserică, aceştia se aflau sub zidurile mănăstirii cu gând să-l prindă. Tentativa nu a reuşit pentru că, atunci când voievodul a ieşit pe poarta care şi astăzi îi poartă numele, Dumnezeu, săvârşind o minune, l-a făcut nevăzut. Apoi, încălecând pe calul său (a cărui iuţime a fost mult apreciată în epocă) s-a pierdut pe cărările munţilor.

O altă întâmplare minunată a avut loc atunci când Petru Rareş a trecut în Ardeal cu intenţia de a se adăposti în cetatea sa, Ciceu. Mai înainte, *"flămând şi trudit"*, cum arată Grigore Ureche, a dat peste nişte pescari de care Petru Vodă s-a înfricoşat şi speriat foarte tare. Însă pescarii, oameni cumsecade, *"cu bucurie l-au primit şi l-au dus la ortacul lor şi l-au ospătat cu pâine şi cu peşte fript, ospăţ pescăresc, şi dacă s-a înserat l-au îmbrăcat în haine proaste de-ale lor, cu comănac pe cap, şi de aici l-au scos în Ardeal. Şi fiind oastea ungurească tocmai de strajă în margine, i-au întrebat pe dânşii: Ce oameni sunteţi? Ei au zis: Suntem pescari şi aşa au trecut prin straja ungurească şi nimeni nu l-a cunoscut".*

Dar ocrotirea lui Dumnezeu s-a vădit şi pe timpul cât Petru Rareş a stat în restrişte şi izolare la Ciceu. Cu toate că în această perioadă a fost supus la tot felul de ameninţări şi vexaţiuni, nimeni nu a îndrăznit să-l atace direct şi să-l ia prizonier. Amintim aici şi de grija pe care i-a purtat-o Părintele Ceresc atunci când a fost primit de sultan (în urma unei scrisori pe care Petru Rareş i-a adresat-o) şi nu numai iertat pentru cutezanţa de a i se fi ridicat împotrivă, dar şi onorat din nou cu tronul Moldovei. Aceasta l-a făcut pe voievod să scrie, în iunie 1540, cu o imensă bucurie: *"Nădăjduim, cu ajutorul lui Dumnezeu, să fim iarăşi ceea ce am fost şi încă mai mult decât atât"*, căci n-a fost puţin lucru ca Petru Vodă să izbutească acolo unde mai nimeni din cei care intrau nu reuşeau să iasă decât daţi pe mâna gâdelui.

Revenit la conducerea Moldovei în 1541, Petru Rareş nu şi-a uitat făgăduinţele făcute Mănăstirii Bistriţa. Îndată a trimis bani şi meşteri cu care s-au ridicat turnul de la intrare şi paraclisul (care rezistă şi astăzi), şcoala de grămătici şi caligrafi, paraclisul sub formă de navă (în continuarea celui zidit de Ştefan cel Mare) şi s-au înălţat şi crenelat zidurile de incintă. Toate acestea sunt şi astăzi mărturii vii ale iubirii de credinţă şi neam ale acestui îndrăzneţ şi ambiţios voievod muşatin.

La cei 470 de ani de când şi-a început glorioasa-i domnie, noi, slujitorii întru credinţă strămoşească a vestitei aşezări voievodale de la Bistriţa (care are printre ctitorii ei şi pe Petru Rareş) nu suntem animaţi de alt gând decât acela de a păstra şi perpetua prin vremi zestrea ce ne-a fost lăsată de măritul voievod spre slava şi cinstea neamului românesc.

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

***Testamentum Domini nostri Jesu Christi**, traducere, note şi studiu introductiv de Pr. lect. dr. Nicolae Achimescu, Ed. Polirom, Iaşi, 1996, ediţie bilingvă (latină şi română).*

Lucrarea pseudo-epigrafă şi anonimă intitulată **Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos** face parte din grupa scrierilor cunoscute sub denumirea **Rânduieli bisericeşti**.

Conţinutul lucrării este precedat de un studiu introductiv al traducătorului, structurat pe trei capitole, după cum urmează:

I. Originea şi vechimea scrierii, ediţii şi traduceri. Referitor la originea scrierii **Testamentul Domnului** *"autorul o prezintă ca provenind de la Mântuitorul Însuşi, Care, după ce a înviat din morţi, ar fi dat dispoziţii şi învăţături Apostolilor în legătură cu eshatologia şi cu viaţa liturgică, morală şi disciplinară din cadrul Bisericii primare"* (p. 5), însă critica internă a ajuns la concluzia că lucrarea a fost scrisă la o dată mai târzie. Originea ei se pare că este alexandrină.

Încercând să stabilească vârsta acestei lucrări, Pr. lector dr. Nicolae Achimescu apelează la o serie de cercetători, însă părerile contradictorii ale acelora fac dificilă plasarea în timp a **Testamentului**. Unii sunt de părere că lucrarea a fost scrisă în sec. II (ex. patriarhul sirian Ignatie Efrem al II-lea Rahmani), iar alţii o plasează în sec. V (ex. F.X. Funk, Pr. prof. P. Vintilescu). Această primă parte a studiului introductiv se încheie cu trecerea în revistă a ediţiilor şi traducerilor importante ale **Testamentului**.

II. În partea a doua, traducătorul prezintă împărţirea şi conţinutul pe scurt al lucrării, referindu-se la cele două cărţi ale scrierii şi la fiecare capitol în parte. *"Tema principală a lucrării - spune traducătorul - este aceea a formulării unor reguli de organizare a întregii vieţi bisericeşti, conform învăţăturilor şi dispoziţiilor date de Mântuitorul Hristos"* (p. 9).

III. Ultima parte a studiului se referă la informaţiile mai importante privitoare la cult pe care **Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos** ni le oferă. Ele se referă la alcătuirea locaşului de cult, la rânduiala catehumenatului, botezului, mirungerii şi împărtăşirii, la rânduiala Sfintei Liturghii.

Cuprinsul lucrării: Cartea i debutează cu un prolog (cap. I - XIV). Aici autorul prezintă pe Mântuitorul vorbind Sfinţilor Apostoli despre sfârşitul lumii. Conţinutul celor arătate se aseamănă foarte mult cu cele referitoare la sfârşitul lumii relatate în Evanghelia după Sf. Matei cap. 24-25. În următoarele capitole (XV - XVIII) se dau sfaturi morale care vizează comportamentul creştinilor în general: *"Vreau — spune Mântuitorul — ca, stăruind în rugăciune, totdeauna să cinstiţi Evanghelia Mea şi să vă arătaţi pe voi pildă de sfinţenie spre*

mântuirea celor ce cred în Mine şi în toate să fiţi chipul împărăţiei cerurilor" (cap. XVI, p. 41). Capitolul XIX arată *"cum trebuie să fie locaşul sfânt"* (p. 45-49). Aici autorul se pare că descrie *"o biserică de tip bazilical"*.

În continuare se face referire la ierarhia sacramentală, la hirotonie, precizându-se totodată obligaţiile pe care clericii le au în cadrul cultului şi faţă de credincioşi. Un spaţiu important se acordă şi altor categorii de membri ai Bisericii. Iată, spre exemplu, ce se spune în cap. XLII cu privire la osteneala duhovnicească a văduvelor: *"După ce a fost astfel rânduită ca văduvă, să nu poarte grijă de nimic; ci să fie însingurată şi în singurătate să se ocupe cu rugăciunile credinţei; căci temelia sfinţeniei şi a vieţii pentru o văduvă se află în singurătate, aşa încât ea să nu iubească pe nimeni altul afară de Dumnezeul dumnezeilor, Părintele Care e în ceruri"* (p. 137).

Cartea a II-a, numită a lui Clement, face referire la comportamentul credincioşilor mireni, la viaţa morală a soţilor, la căsătorie, etc., după care se aminteşte de catehumeni şi pregătirea lor pentru Botez. Cel nou botezat, ca şi în rânduiala actuală, era uns cu Sfântul Mir şi apoi împărtăşit. În partea finală a cărţii a II-a se dau sfaturi pentru clericii invitaţi la masă, pentru bolnavi, muribunzi, etc.

Valoarea lucrării este deosebită. Atât sfaturile morale cât şi cele referitoare la cult reflectă modul de viaţă şi de organizare a Bisericii în primele secole.

În ceea ce priveşte formele de cult, **Testamentum Domini** menţionează o serie de elemente aproape identice cu cele pe care le cuprinde astăzi cultul Bisericii Ortodoxe, altele însă nu se mai regăsesc în rânduielile actuale. Cele dântâi stau mărturie despre legătura neîntreruptă a formelor actuale de cult cu trecutul, iar cele din urmă sunt expresia fluctuaţiilor pe care cultul divin le-a cunoscut în perioada de formare a lui.

Considerăm inspirată şi oportună iniţiativa traducerii lucrării **Testamentum Domini nostri Jesu Christi**, întrucât ea oferă celor doritori şansa şi posibilitatea de a cerceta un document cu o vechime atât de mare, la care până în prezent nu au avut acces decât bunii cunoscători ai limbii latine.

***Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică**, Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galaţi, 1996.*

Lucrarea **Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică** a Părintelui prof. dr. Nicolae D. Necula adună la un loc articole publicate în periodicul Patriarhiei Române *"Vestitorul Ortodoxiei"*, ca răspuns la mulţimea întrebărilor pe teme liturgice adresate părintelui profesor de preoţi ostenitori în ogorul Domnului, studenţi teologi sau din alte domenii, de credincioşi doritori să cunoască semnificaţiile rânduielilor sfinte săvârşite în Biserica Ortodoxă şi să-şi îmbogăţească tezaurul duhovnicesc.

Lucrarea la care ne referim este împărţită în şapte mari capitole care însumează la un loc 351 de pagini.

După **Cuvântul înainte** semnat de P.S. Casian, Episcopul Dunării de Jos, şi un **Cuvânt către cititor** semnat de autor, primul capitol, *Cultul divin în general*, se constituie într-o introducere în spaţiul liturgic ortodox. Nu se referă, aşa cum s-ar crede, la noţiuni introductive legate de cultul divin ortodox (privind definirea, conţinutul, împărţirea, originea, evoluţia lui, etc.), ci la norme generale privind atitudinea faţă de formele de cult, la modul slujirii, la unele acte de cult şi modul săvârşirii lor. Astfel, autorul arată care este atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de problema înnoirii cultului şi a acomodării lui la cerinţele lumii contemporane. Între aspectele înnoitoare pe care părintele profesor N. Necula le propune menţionăm: reînviorarea vieţii liturgice, în aşa fel încât cultul să fie mediul în care credincioşii să-L găsească şi să-L simtă pe Dumnezeu; intensificarea catehezei mistagogice, care să scoată în evidenţă sensurile şi simbolismul teologic şi doctrinar al cultului; reactivarea practicii împărtăşirii credincioşilor, cu pregătirea necesară, după spovedanie şi dezlegarea de păcate; intensificarea operei de caritate şi de asistenţă socială. Conchizând, autorul spune că: *"Biserica Ortodoxă nu s-a gândit niciodată să mutileze acest tezaur de credinţă care este cultul divin şi care este una din caracteristicile esenţiale ale vieţii şi spiritualităţii ortodoxe. Fără el, Ortodoxia nu poate să se definească şi să vieze"* (p. 19). Tot în acest capitol se clarifică sensul formulei liturgice: *"după cum va vrea cel mai mare"*, cine este protosul într-o parohie unde slujesc mai mulţi preoţi, dacă este îngăduit a se cânta alte cântări în biserică decât cele rânduite în cărţile de slujbă, când sunt oprite şi când sunt îngăduite actele penitenţiale etc.

Al doilea capitol tratează despre locaşul de cult. Pornind de la rânduielile tradiţionale consacrate în Ortodoxie, autorul face precizări legate de forma şi orientarea locaşului de cult, precizări privind obiectele care se păstrează în interiorul lui, apoi se referă la comportamentul şi ţinuta credincioşilor în interiorul locaşului de cult şi la sfintele slujbe.

Capitolul trei, afectat anului liturgic, calendarului bisericesc şi unor sărbători, gravitează de fapt în jurul problemei despre calendar şi îndreptarea lui, dat fiind faptul că de calendar este legată sărbătoarea Sfintelor Paşti împreună cu toate sărbătorile care alcătuiesc ciclul pascal.

Al patrulea capitol se ocupă de posturile de peste an, autorul insistând îndeosebi asupra modului postirii în toate cele patru posturi de durată din cursul anului bisericesc.

Capitolul cinci tratează despre Sfânta Liturghie. Acest capitol are în vedere mai ales materia Sfintei Jertfe, miridele care se scot la proscomidie pentru diferite categorii de credincioşi, dar şi unele practici cum ar fi: *"căderea"* la Sfintele Daruri în timpul Vohodului Mare, sau binecuvântarea *"Paştelui"* care se împarte credincioşilor la sărbătoarea Învierii.

Al şaselea capitol tratează despre Sfintele Taine, în ordinea primirii lor în Biserica Ortodoxă. Practica botezării copiilor avortaţi, frecvenţa spovedaniei şi împărtăşaniei, importanţa canonului (epitimiei) în

Taina Mărturisirii, administrarea Sfintei Împărtăşanii în situaţii speciale, divorţ şi recăsătorie, atitudinea ortodoxă faţă de hirotonia femeilor, *"deschiderea cărţii"* la Taina Sfântului Maslu etc., sunt capitole dintr-o paletă foarte largă de tematici care pot fi abordate atunci când ne referim la Sfintele Taine din punct de vedere liturgic.

Penultimul capitol se referă la Sfintele Ierurgii, acea categorie de slujbe din cadrul cultului divin prin care Biserica sfinţeşte persoana umană şi făptura înconjurătoare. Un loc important în cadrul acestei categorii de slujbe îl ocupă slujbele de pomenire a celor adormiţi. Astfel, autorul arată care sunt lucrurile necesare pentru înmormântare şi semnificaţia lor, răspunde la întrebările privitoare la rugăciunile de pomenire pentru copiii morţi nebotezaţi, pentru creştinii incineraţi şi pentru sinucigaşi, arătând care trebuie să fie atitudinea preotului slujitor în aceste situaţii speciale. Există şi alte aspecte ale pomenirii celor adormiţi la care se referă autorul şi care vizează zilele de pomenire şi modul de desfăşurare a slujbei. Alte răspunsuri cuprinse în acest capitol se referă la sfinţirea apei, la sfinţirea caselor şi la alte slujbe de sfinţire, molitfe şi dezlegări.

Capitolul care încheie această carte are în vedere probleme pastorale cum ar fi: despre vrăji şi vrăjitori, dacă este semn bun sau rău când întâlnim preotul pe stradă, despre *"umblatul cu icoana"*, ca şi despre sensul unor cuvinte cum sunt *"desfrânare"* şi *"preadesfrânare"*, despre consecinţele pastorale ale acestora.

Cartea Părintelui prof. dr. N. Necula descoperă cel puţin două realităţi de importanţă deosebită. Pe de o parte, *"existenţa în viaţa liturgică şi pastorală a unor practici, tradiţii, obiceiuri sau inovaţii neconforme cu adevărul sau învăţătura teologică, cu rânduielile canonice şi bisericeşti"*, iar pe de altă parte conturarea unei pseudo-spiritualităţi care a generat aceste practici şi care în prezent le alimentează şi le amplifică. Prin această carte *"se instituie o adevărată convorbire duhovnicească pe teme liturgice"* cu preoţii şi credincioşii de la oraşe şi sate.

Mulţimea practicilor neliturgice se constituie şi într-un semnal de alarmă, întrucât ele afectează însăşi spiritualitatea ortodoxă, care în esenţă este liturgică.

Prin conţinutul ei şi prin tematica abordată, cartea **Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică** se prezintă sub forma unui catehism liturgic şi a unui dreptar liturgic care responsabilizează atât credinciosul care cere să-i fie oficiate anumite slujbe şi trebuie să ştie ce să ceară, întrucât răspunde pentru ceea ce cere, cât şi preotul slujitor, care răspunde în faţa lui Dumnezeu pentru cele pe care le săvârşeşte.

*

O altă lucrare a Părintelui prof. dr. Nicolae D. Necula se intitulează: **Biserică şi cult pe înţelesul tuturor**, apărută la editura Europartner, Bucureşti, 1996. Ca şi cealaltă, cartea adună în volum 80 de articole publicate de autor în rubrica intitulată *"Călăuza liturgică"* a ziarului *"Expres Magazin"*. Împărţită în patru capitole: I *Biserica - locaş de închinare*; II *Sărbătorile şi posturile*; III *Sfintele Taine*; IV *Sfintele Ierurgii*, cartea este

într-adevăr o călăuză liturgică *"pe înţelesul tuturor"*, ca răspuns la multitudinea întrebărilor care preocupă marea majoritate a credincioşilor ortodocşi, privaţi decenii de-a rândul de dreptul de a-şi cunoaşte adevărata identitate spirituală.

Asemănătoare cu lucrarea **Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică** în ceea ce priveşte tematica abordată, cartea se deosebeşte de prima atât prin diversitatea aspectelor privitoare la aceeaşi temă, cât şi prin nivelul la care sunt abordate temele. Aici autorul se adresează în special celor neiniţiaţi, celor aflaţi la începutul alfabetului liturgic. Dar, totodată, ea este valoroasă pentru teologi şi pentru preoţi, întrucât ne învaţă de unde trebuie început şi cum trebuie parcurs drumul lung şi anevoios al instruirii liturgice a credincioşilor ortodocşi.

Cele două cărţi semnalate, dincolo de valorosul lor conţinut, vin să plinească parte din golul imens, resimţit de multă vreme şi de multe generaţii, în ceea ce priveşte literatura liturgică în Biserica noastră.

Pr. lect. *Viorel Sava*

*Preot Gheorghe Calciu - Dumitreasa, **7 cuvinte către tineri**, Editura Anastasia, 1996, 110 pagini.*

Preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa (n. 1927) este o personalitate a rezistenţei româneşti din perioada comunistă. Printre numeroşii tineri arestaţi în anul 1948 din motive politice se află şi studentul medicinist Gheorghe Calciu. Este eliberat după 12 ani de temniţă, în urma amnistiei generale din 1964. După aceşti ani urmează cursurile facultăţilor de Filologie şi Teologie, devenind profesor la Seminarul Teologic Ortodox din Bucureşti (unde a predat Studiul Noului Testament şi Limba franceză).

În 1978 predicile sale atrag la biserica Radu-Vodă din Bucureşti, alături de seminarişti şi studenţi teologi, tot mai mulţi tineri. Sesizate, autorităţile îl arestează în mai 1979. Presiuni repetate din partea unor importante instituţii occidentale determină conducerea statului român să îl elibereze în 1984. În anul 1985 este deportat şi se stabileşte în Statele Unite ale Americii, unde locuieşte şi în prezent.

A văzut de curând lumina tiparului la Editura Anastasia o carte de proporţii modeste, dar de o bogăţie spirituală care uimeşte pe cititor. Încă o dată se verifică trăinicia dictonului: *"Non multus, sed multa"*. În aceste *"**7 cuvinte...**"* (predici ţinute între anii 1978-1979) — 7 după numărul Sfintelor Taine — părintele Gheorghe Calciu a exprimat atâta iubire pentru tineri, atâta har în chemarea lor spre Dumnezeu, încât, pe drept cuvânt, Mircea Eliade spunea despre autor: *"Am citit câteva din predicile părintelui Gheorghe Calciu. Le-am găsit pătrunse de o credinţă adâncă şi fierbinte, de o umilinţă cu adevărat creştinească precum şi de convingerea neşovăitoare că spiritul nu poate fi întemniţat"*.

Cine deschide cartea este întâmpinat, începând chiar cu primul *Cuvânt* — intitulat ***"Chemare"***, cu un *"şuvoi"* de dragoste şi speranţă; dragoste pentru tinerii dezorientaţi şi speranţa că prin cuvânt ei îşi pot găsi rostul într-o lume care poate că nu îi iubeşte pe cât ar merita: *"A venit acum vremea, tinere, să auzi un glas care te cheamă. Este glasul lui Iisus. El nu strigă din istorie, ci din adâncul propriei tale fiinţe."* (p. 21).

Preotul cheamă cu glas de **flacără** pe tineri în Biserică, spunând: *"Vino în Biserica lui Hristos! Ca să înveţi ce este inocenţa şi puritatea, ce este blândeţea şi ce este iubirea. Vei afla care este rostul tău în lume, care este sensul existenţei noastre."* (p. 24).

Într-o lume bântuită de incertitudini şi nelinişte existenţială tânărul debusolat, şi prin el o întreagă generaţie a vremii comuniste, era chemat spre adevăr, siguranţă şi un sens nobil al existenţei. Şi era chemat cu căldura pe care Iisus a dat-o ucenicilor Săi ca aceştia să cheme, prin propovăduire, pe toţi cei împovăraţi.

Următoarea predică este intitulată: ***"Să zidim biserici!"***. Preotul cheamă tinerii în Biserică, pentru că aceasta este vie şi liberă. *"În ea cunoaştem Adevărul şi Adevărul vă va face liberi (Ioan 8, 32). În Biserica lui Hristos suntem prin orice faptă bună pe care o săvârşim: când surâdem unui întristat, când nu ne supărăm pe fratele care ne-a rănit sensibilitatea, când muncim cinstit, când răscumpărăm răul prin iubire"* - conchide autorul. Îndemnul clar exprimat în această predică este acela de a zidi biserici în inimile noastre fierbinţi, în care străfulgeră Soarele cel luminos al dreptăţii, Hristos, Cel prin Care am primit credinţa care ne face liberi faţă de păcat.

Prin eliberarea de păcat ne putem înălţa spre cer - se argumentează în cea de a treia predică intitulată ***"Cer şi pământ"***. În Biserică Iisus Hristos oferă tinerilor care-L caută cu duhul *"taina adâncă a dumnezeirii şi a prieteniei Lui"* (p. 39).

În următoarea predică părintele Gheorghe Calciu susţine că există un război continuu între bine şi rău, între dreptate şi nedreptate, între libertate şi prizonieratul de idei, între puritate şi corupţie; şi toate aceste bătălii se dau pe un singur câmp de luptă, care este inima omului (p. 47). Un tânăr care intră în Biserica lui Hristos este o temelie pe care se zideşte sufletul ortodox al neamului nostru românesc şi autorul crede cu tărie în puterea de dăinuire a neamului prin tineri.

Cartea este o fierbinte pledoarie pentru iubirea aproapelui. Părintele Gheorghe Calciu conchide: *"A iubi o fiinţă înseamnă a-i spune: Tu nu vei muri"*. Şi argumentează această serioasă idee pe cuvintele sacre: *"Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică."* (Ioan 3, 16).

Dacă omul atunci când spune unei fiinţe iubite: *"Nu vei muri"* crede aceasta, trebuie să creadă şi în cuvintele supremei iubiri: *"Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu şi crede în Cel ce M-a trimis are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viaţă."* (Ioan 5, 24).

Autorul, preot vizionar ce a înfruntat prigoana comunistă, chemând tinerii spre viaţa veşnică dăruită de Iisus Hristos, a dat prin această carte o dovadă a unei iubiri neţărmurite

pentru oameni şi prin aceasta pentru Dumnezeu.

Această carte, care n-ar trebui să lipsească nici unui profesor diriginte, nici unui profesor de religie, nici unui conducător de obşte tânără, îşi aşteaptă cititorii!

Monahia *Elena Simionovici*

Sf. Teofan Zăvorâtul, **Rugăciunea Domnească tâlcuită de Sfinţii Părinţi**, *trad. de Boris Buzilă, Editura Anastasia, 1997, 183 pagini.*

"Rugăciunea este totul, ea rezumă totul: credinţa, viaţa potrivit credinţei, mântuirea..." (Sf. Teofan, **Schiţa unei morale creştine**, Moscova, 1895), iar între rugăciuni, cea pe care ne-a lăsat-o Mântuitorul este chiar *"piatra unghiulară"*.

Spirit sintetizator, Sfântul Teofan Zăvorâtul (1815-1894) este una din cele mai remarcabile figuri duhovniceşti ale secolului al XIX-lea. Ajungând pe rând rector la Academia Teologică din Sankt-Petersburg, episcop de Tambovsk şi Şatk, apoi pustnic, şi din 1872 zăvorât (izolat complet de lume), a sintetizat în sine întreaga tradiţie duhovnicească a Răsăritului Ortodox, mărturie rămânând scrierile sale, care culminează cu traducerea **Filocaliei** în limba rusă. A fost canonizat în 1988 de către Biserica Ortodoxă Rusă.

Cartea de faţă este şi ea o sinteză. Subiectul său, *"Rugăciunea Domnească"* sau *"Tatăl nostru"*, adună în jur o întreagă galerie de chipuri patristice, de la Tertulian şi Fer. Augustin, Sf. Ciprian şi Sf. Chiril al Ierusalimului, Sf. Ioan Cassian, Sf. Grigorie de Nyssa şi Sf. Maxim Mărturisitorul, până la Sf. Tihon de Zadonsk. Această rugăciune este ca o *"apă vie"* pe care ne-a dat-o Hristos prin Sfinţii Apostoli şi care s-a făcut în ei şi în urmaşii lor *"izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică"* (Ioan 4, 14). Mântuitorul Însuşi este prezent în cel care se roagă cu ajutorul rugăciunii domneşti, căci *"Cel ce sălăşluieşte înăuntrul inimii, Acela Se va afla şi în cuvânt"* (Sf. Ciprian, p.8).

Frumuseţea şi adâncimea tâlcuirilor arată cu prisosinţă că unitatea Ortodoxiei se găseşte tocmai în permanenta lucrare în istorie a Duhului Sfânt prin Biserică şi Sfinţi, rugăciunea fiind însăşi inima ei. Toate acestea pot face din această culegere de exegeze o veritabilă «Mărturisire Ortodoxă».

Vasile Băncilă, **Filosofia vârstelor**, *Introducere şi ediţie de Ileana Băncilă, Editura Anastasia, 1997, 259 pagini.*

Aşa cum ne-a obişnuit, prin editarea unor texte ale gânditorilor interbelici ocultaţi în perioada comunistă, Editura Anastasia ne propune de această dată (după **Iniţierea religioasă a copilului** şi **Duhul Sărbătorii**, 1996) o nouă culegere din articolele filosofului Vasile Băncilă (1897-1979), autor caracterizat de N. Bagdasar în 1940

drept *"cel mai fecund gânditor al generaţiei sale"*.

Temele abordate sunt: filosofia culturii şi filosofia vârstelor. Prima temă, cuprinsă în trei eseuri (**Despre noua spiritualitate**, **Teoreticism** şi **Sensul culturii...**), atacă însăşi temeiurile culturii timpului său, fruct al raţionalismului pozitivist *"unilateral ca putere de cuprindere, meschin ca natură"* (p. 16), ce ajunsese să proclame *"moartea lui Dumnezeu"*. Pentru aceasta el declară, programatic pentru generaţia sa, necesitatea redescoperirii acelui *"factor metafizic care să-i dea (culturii n.n.) valorificare ultimă şi sevă ontologică prin încadrarea ei în armonia existenţei generale"* (p. 76).

În **Teoreticism**, Băncilă demască, de exemplu, refugiul omului modern în *"teorie"*, care este o *"înţelegere la epiderma realităţii"*, *"fals realism"* (p. 32). Nu putem să nu remarcăm că ceea ce sesiza acum mai bine de 60 de ani autorul s-a perpetuat, ajungându-se astăzi la idolatrizarea unor pseudo-modele culturale, pseudo-realităţi ce se suprapun Realităţii. Omul de astăzi este şi el amăgit de aceleaşi teorii-modele, în toate aspectele vieţii sale, care i se servesc gata pregătite şi pe care le consumă fără discernământ în nevoia sa de ficţiune, de vreme ce a pierdut contactul cu Adevărul şi Realitatea. În plan religios, aceste teorii-modele devin adesea tocmai rătăcirile secularizării de tip nihilist sau cele simplificator sectare.

În partea a doua a cărţii sunt analizate diversele vârste ale omului, înţelese gradual ca stadii de dezvoltare, fiecare cu specificul său, oarecum autonom. E importantă readucerea în atenţie a problemei vârstelor, a educaţiei în general, tocmai acum când şcoala românească este cutremurată de seismele schimbării, modernizării, occidentalizării,reformării,imperativul fiind tocmai instalarea tinerilor şi copiilor *"din ce în ce mai adânc în structura unui ideal care să salveze interesele generalului vieţii, fără a le nimici personalitatea"* (p. 189).

Astfel, gândurile filosofului Vasile Băncilă îşi păstrează cu prisosinţă actualitatea, iar editarea unor asemenea texte nu poate fi decât lăudabilă.

stud. *Dragoş Bahrim*
anul III Teologie Pastorală

TINERII ÎN DIALOG DESPRE VOCAŢIA LOR
Seminar interconfesional

Sorin Mihalache

Asociaţia Studenţilor Creştini Ortodocşi din România - Filiala Iaşi, a organizat la Iaşi, în perioada 21 - 26 mai 1997, seminarul interconfesional cu tema "Rolul şi vocaţia tinerilor creştini în schimbarea şi integrarea europeană". La acest seminar au participat 20 de studenţi români de diferite confesiuni (ortodocşi, catolici sau protestanţi), membri ai unor organizaţii de tineret. Oaspeţii de seamă ai acestei întâlniri au fost: Înalt Prea Sfinţitul Daniel — Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, dl. Ionel Oltean, Director al Direcţiei pentru Drepturile Omului a Ministerului Afacerilor Externe, Monseniorul Vladimir Petercă, Rectorul Institutului Teologic Romano-Catolic din Bucureşti, Monseniorul Dumitru Gabor, Rectorul Institutului Teologic Romano-Catolic pentru Laici.

Întâlnirea a avut ca principal scop înţelegerea de către tineri a procesului de integrare europeană, a avantajelor şi a riscurilor pe care le presupune acest proces, privit din perspectiva spiritualităţii creştine. De asemenea, în cadrul acestui seminar au fost prezentate principalele structuri de integrare europeană şi rolul pe care ele îl au în acest proces.

Dezbaterile au atins aspecte importante ale problemelor societăţii contemporane. Au fost analizate provocările şi riscurile care sunt prezente în viaţa tinerilor astăzi, dificultăţile cu care aceştia se confruntă. Dorinţa de libertate manifestată în mod insistent de către mulţi dintre tinerii zilelor noastre, tensiunile care există între aceştia şi părinţi sau profesori pot deveni factori care să afecteze în mod esenţial viaţa şi conduita lor. Actualul context în care trăim oferă tinerilor tot mai multă libertate, însă ei au nevoie şi de o educaţie eficientă, formativă, care să le ofere modele autentice de viaţă. Receptivitatea lor pentru tot ceea ce este nou poate înnoi viaţa şi lumea în care ei trăiesc. Dar nu orice schimbare este un urcuş duhovnicesc, aşa cum nici progresul şi bunăstarea lumii nu înseamnă neapărat spor şi bucurie pentru toţi oamenii. De aceea, tinerii pot contribui la înnoirea lumii în măsura în care ei îşi înnoiesc sufletul şi viaţa, deschizându-le către Dumnezeu. Prin credinţa şi dragostea lor ei pot spori credinţa şi dragostea lumii, liniştea şi frumuseţea ei. Pentru toate acestea însă, ei au nevoie de o viaţă cumpătată, luminată de credinţă şi de fapte bune.

Un alt aspect important dezbătut pe parcursul lucrărilor seminarului a fost cel legat de integrarea europeană, aşa cum este ea înţeleasă de către tineri. În acest sens, a fost subliniată disponibilitatea tinerilor de a accepta - de multe ori fără rezerve - tot ceea ce este nou, fără să cântărească îndeajuns rostul sau riscul pe care-l presupune această alegere. Din acest punct de vedere procesul de integrare europeană înseamnă - dincolo de unele avantaje economice - şi multe riscuri, în

special în ceea ce priveşte viaţa şi conduita tinerilor. Lipsa de discernământ poate să ne aducă în situaţia de a deveni insensibili la multe din valorile autentice ale poporului nostru. Astfel, există, din păcate, multe exemple de tineri care, din necunoaştere şi ignoranţă, au renunţat chiar la credinţa lor pentru alte frumuseţi *"la modă"*, dar trecătoare şi fără sens.

Participanţii la seminar au avut ocazia, prin expunerea D-lui Ionel Oltean, Director al Direcţiei pentru Drepturile Omului din Ministerul Afacerilor Externe, să cunoască modul de organizare şi activitate a principalelor structuri şi organisme de integrare europeană. Legat de acest subiect, ei au pus întrebări cu referire directă la prezenţa şi participarea României la aceste organisme, stadiul la care s-a ajuns în tratativele pe care ţara noastră le are, precum şi ceea ce urmează să se înfăptuiască în procesul de integrare europeană. Dl. Ionel Oltean a spus:

"Prezenţa României la Consiliul Europei nu se rezumă doar la reuniunile organizate în ţară - noi fiind încă beneficiarii programelor de asistenţă şi cooperare ale Consiliului Europei pentru ţările din Europa Centrală şi de Est - ci implică şi programe care cuprind reuniuni de expertiză legislativă, dar şi dezbateri pe diferite teme.

Ca atare, Consiliul Europei este sensibil nu doar la participarea din partea guvernelor, este sensibil şi înglobează, în cadrul cooperării sale, organisme din partea ONG-urilor, din partea societăţii civile în general. De asemenea, Consiliul Europei înseamnă societatea ca amsamblu, structurarea şi funcţionarea ei normală, democratică.

Eu cred că rolul tinerilor este unul dinamizator, este un rol de înţelegere mai exactă şi convingere a celorlalţi în legătură cu ceea ce înseamnă valorile europene reale, în legătură cu procesul din care România nu poate să lipsească şi, ca atare, în prezent ea este în cadrul acestei organizaţii un factor de stabilitate regională în Europa."

În ceea ce priveşte perspectiva Romano-Catolică asupra integrării europene şi rolul Bisericii Romano-Catolice în acest proces, invitaţii la acest seminar — Monseniorul Vladimir Petercă şi Monseniorul Dumitru Gabor — au subliniat că esenţială pentru creştini este trăirea autentică a credinţei, care a oferit şi oferă răspunsul potrivit în orice timp şi în orice împrejurare. Biserica Romano-Catolică cunoaşte experienţa statelor care participă la acest proces de integrare, unele dintre ele fiind deja membre în structuri şi organisme importante ale acestui proces. Această experienţă, au spus cei invitaţi, poate fi folosită de Biserica Răsăritului în depăşirea dificultăţilor, în înţelegerea provocărilor şi în depăşirea riscurilor pe care le presupune acest proces de integrare. Monseniorul Dumitru Gabor a mai spus:

"Nu putem să nu arătăm, în acelaşi timp, şi indignarea noastră pentru faptul că libertatea de care ne bucurăm acum a fost, poate, prost înţeleasă. Nu putem să nu condamnăm invazia pornografiei, a drogurilor şi mai ales a violenţei care degradează demnitatea oamenilor şi contravine moralei creştine. O societate perfectă nu există, dar putem lupta pentru a nu fi întinaţi, pervertiţi, astfel încât să reuşim să construim acea societate de mâine în care să putem să rămânem noi şi cei care vor veni după noi. Pentru mine mai există încă un pericol, şi nu greşesc

spunând acest lucru. Acest pericol este unul al letargiei, al fricii de schimbare, al fricii de efort; orice schimbare provoacă frică de efort, de responsabilitate.

Să nu uităm niciodată că cel mai mare rău al vechiului sistem a fost pervertirea omului, a persoanei, a individului. Distrugând personalitatea omului se creează o masă amorfă uşor de manipulat. Etica şi echitatea socialistă, atât de mult invocată, a generat imoralitate şi în justiţie. Un sistem bazat pe nerealitate şi pe neadevăr nu putea avea altă soartă. Acest sistem a creat lagăre, chiar dacă erau socialiste, şi dictaturi, chiar dacă erau proletare. Acestui sistem îi datorăm distrugerea elitei tuturor popoarele unde s-a instalat la putere; iar o elită nu se înlocuieşte cu vorbe sforăitoare ca "alianţa de nezăruncinat dintre ciasa muncitoare şi ţărănime".

Voim integrarea europeană, dar trebuie să mai ştim că există un factor esenţial pentru integrarea naţională - limba. Americanii au o limbă pe care au împrumutat-o, dar pe care toţi o vorbesc, indiferent de naţionalitatea pe care o au, de continentul de unde vin. Noi voim această integrare europeană, dar la capitolul limbă avem oare integritate naţională?"

Un punct important al dezbaterilor seminarului a fost conferinţa "Biserica Ortodoxă Română şi integrarea europeană" susţinută de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei. La această conferinţă, desfăşurată în Aula "Iustin Moisescu", au fost prezenţi, în afara participanţilor, numeroşi studenţi, membri ai Asociaţiei Studenţilor Creştini Ortodocşi, studenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă precum şi ai Facultăţii de Teologie Romano-Catolică din Iaşi. Expunerea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel a surprins principalele trăsături ale societăţii noastre contemporane în ceea ce priveşte viaţa spirituală şi comunitară, provocările acestui proces de integrare europeană pentru societatea românească în general şi pentru tineri în special.

Desigur, seminarul nu a rezolvat problemele legate de acest proces al integrării europene, dar demersul tinerilor ascoreni a fost un bun prilej de a face mai multă lumină în această privinţă. Participanţii au înţeles într-o mai bună măsură ce înseamnă structurile şi organismele de integrare europeană, provocările, avantajele şi riscurile acestui proces şi — mai ales — ceea ce ei pot să facă pentru schimbarea societăţii româneşti, înnoirea vieţii şi a lumii în care trăiesc. Schimbarea autentică este aceea în care este lepădat tot ceea ce este rău şi nefolositor, iar ceea ce este bun şi ziditor este păstrat şi sporit prin viaţă curată şi credinţă în Hristos. Dumnezeu este Cel ce înnoieşte lumea şi prin urmare, pentru ca înnoirea lumii şi a vieţii oamenilor să fie autentică, ea trebuie făcută cu ajutorul şi credinţa în Dumnezeu.

Conferinţa prezentată de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a făcut referire directă la integrarea europeană - preocupare majoră a societăţii româneşti actuale — lămurind tinerilor prezenţi multe din problemele legate de acest subiect deseori controversat. Reproducem în continuare, în rezumat, expunerea Înalt Prea Sfinţitului Daniel:

"*Integrarea europeană este o şansă, dacă suntem bine pregătiţi, dar, în caz contrar, este un mare risc, iar problema cea mai mare este că nu există alternativă serioasă la risc. Noi, românii, trăim în teama izolării, mult cultivată în regimul comunist, când făceam parte dintr-un bloc izolat. Avem pregnant acest complex,*

vizibil fie printr-o rapidă înclinare în faţa a tot ceea ce este occidental, fie printr-o reacţie exagerată de respingere faţă de Occident, deci nu avem totdeauna o atitudine de oameni cu adevărat liberi. Integrarea economică, juridică, financiară şi strategico-militară nu este suficientă. Dacă rămânem cu aceasta, multe aspecte ale identităţii şi capacităţii noastre de dialog rămân frustrate, nefolosite şi poate chiar umilite. Şi atunci, vorbind despre o integrare europeană, factorii ***spiritual*** *şi* ***cultural*** *devin foarte importanţi. Factorul spiritual, şi în primul rând cel religios - pentru că religia este dimensiunea cea mai profundă a spiritualităţii - nu poate fi trecut cu vederea. Pare inevitabilă, interesantă şi complicată în acelaşi timp, o posibilă integrare europeană prin cooperarea şi contribuţia Bisericilor (nu numai Ortodoxe, deşi ortodocşii sunt oarecum majoritari în Europa Răsăriteană, ci a tuturor Bisericilor). O altă problemă este influenţa ortodoxă asupra altor Biserici din Europa Răsăriteană, fiind vorba despre o experienţă diferită. În Europa, Biserica Ortodoxă reprezintă a doua Biserică după cea Romano-Catolică. Biserica Ortodoxă este prezentă deja în integrarea europeană prin Biserica Greciei, ca parte a Patriarhiei Ecumenice, care este reprezentată la Bruxelles. Dar nu ne referim numai la faptul că Ortodoxia este a doua Biserică în Europa, ci şi la specificul ei, la cel catolic şi la cel al protestantismului, aceştia fiind cei trei principali parteneri de dialog, care-şi pot aduce contribuţia spirituală la o integrare în diversitate în Europa.*

Contextul european global este unul marcat de criză economică, foarte profundă în Europa răsăriteană, dar nu inexistentă în cea apuseană. În Franţa, şi chiar în Germania, sistemul de asigurări sociale se clatină, chiar dacă au o economie mult mai puternică decât a noastră. Şomajul marchează atât Europa răsăriteană, cât şi pe cea apuseană. Un alt element este obsesia profitului. Papa a arătat în mai multe rânduri, după ce a combătut comunismul, că nici capitalismul nu poate fi acceptat de un creştin aşa, ca un cec semnat în alb. Biserica trebuie să aibă o atitudine critică şi faţă de un capitalism sălbatic, caracterizat de Papa în Enciclica sa ca "peste măsură de obsedat de profit". Avem în calcul fenomenul crizei economice şi emigraţia motivată economic. Faptul că există atâţia emigranţi - în Germania cu milioanele, în Franţa de asemenea, foarte mulţi din Europa Răsăriteană, Asia, Africa - se explică prin faptul că este mai bine acolo. Nu se prea spune, dar există deja un război economic, o concurenţă. Integrarea în Europa nu este, ca să fim sinceri, numai poezie frumoasă, înseamnă o concurenţă şi o luptă mai mult sau mai puţin evidentă între diferite ţări occidentale pentru zone de influenţă în Europa Răsăriteană - o anumită concurenţă între America şi Europa, pe de o parte, şi între diferitele ţări europene, pe de altă parte. Criza economică poate fi şi o şansă de progres, dar generează şi probleme sociale pe care Bisericile nu le pot ocoli. Evanghelia arată că Hristos are preferinţă pentru săraci, pentru cei suferinzi, iar Biserica, fiind trupul lui Hristos, nu poate avea o altă atitudine. Deci, în acest context de criză economică, întâlnirea Bisericilor Răsăritene cu cele ale Apusului trebuie să fie una profetică, care aduce speranţă, dar uneori şi observaţie, îndemn la îndreptare.

Contextul european actual este şi unul profund marcat de criză spirituală. Există în toată Europa, dar mai ales în Europa occidentală, în care vrem să ne

integrăm, o tensiune între tradiţie şi modernitate, o pierdere a valorilor creştine tradiţionale, o teribilă instabilitate a familiei, un conflict între generaţii şi foarte mult sectarism religios, prozelitism şi fundamentalism religios. Sectele au devenit o problemă mondială, iar Bisericile tradiţionale ale Europei occidentale au mult de luptat împotriva acestui fenomen. De acolo până la noi nu este decât un pas. Deci există o criză spirituală pentru că secularismul - construirea societăţii şi a vieţii persoanei ca şi când Dumnezeu nu ar exista - nu rezolvă problema. Secularismul lasă un vid care, dacă nu este umplut de creştinismul tradiţional, este din ce în ce mai mult umplut cu secte, unele dintre ele foarte violente şi fanatice. André Malraux spunea că "secolul XXI ori va fi religios, ori nu va fi deloc". Dar întrebarea este: va fi religios sănătos, ori religios sectar? Mai mult, Europa tradiţională - catolică şi protestantă în Apus, ortodoxă în Răsărit - se schimbă foarte repede. Sunt o mulţime de moschei în Germania. Cea mai mare moschee din Europa occidentală mi se pare că este la Roma. Franţa nu mai are protestantismul a doua confesiune după catolicism, cum era tradiţional, ci islamul - sunt 4 milioane de musulmani. În Anglia sunt oraşe - cum este Birmingam - unde jumătate din populaţie este musulmană. Nu mai avem de-a face cu o Europă creştină. Datorită deplasării oamenilor, a comunicării globale, a circulaţiei persoanei cu multă uşurinţă, se schimbă configuraţia ţărilor.

În contextul acesta foarte complex, care — sigur — este o noutate, nu putem fi nostalgici, încercând să vedem o Europă medievală. Este o realitate nouă, în care nu există soluţii gata făcute. În această integrare, Bisericile trebuie să găsească împreună soluţii. Să ne obişnuim cu pluralismul religios, fără să cădem în relativism doctrinar şi moral, cu respectul faţă de ceilalţi.

Până acum, Ortodoxia are parţial experienţa acestei integrări prin dialogul ecumenic, încă din 1950 majoritatea Bisericilor europene, ortodoxe şi protestante, lutherane şi reformate, fiind membre în Conferinţa Bisericilor Europene. Episcopatele catolice din Europa sunt grupate în Consiliul Conferinţelor Episcopale Europene. Conferinţa Bisericilor Europene, formată din anglicani, ortodocşi, protestanţi din Europa de răsărit şi apus pe de o parte, Consiliul Conferinţelor Episcopatelor Catolice Europene, pe de altă parte, organizează Adunarea de la Graz, în perioada 22-29 iunie, pe tema reconcilierii.

Între subtemele acestei întruniri se află şi problema pluralismului cultural, religios, problemele sociale. Această cooperare între Biserici este şi o şansă pentru noi, pentru că multe dintre problemele Occidentului au devenit şi problemele noastre. Un alt aspect, legat — să zicem — de experienţa parţială, este diaspora românească în Europa occidentală. În toată lumea există acum structuri canonice, eparhii ortodoxe, mai ales în Patriarhia Ecumenică, care are peste 100 de episcopi în toate cele 5 continente. Nu mai putem spune, acum, că Ortodoxia este doar răsăriteană. Există Ortodoxie occidentală, nord-americană şi mai ales europeană, cu şcolile ei de teologie, cu teologii ei. Avem profesori angajaţi în institute teologice romano-catolice şi protestante; şi toţi aceşti ortodocşi sunt şi vor să fie trataţi ca europeni occidentali. Şi atunci, noi nu putem spune că ne izolăm aici şi că nu ne interesează ce fac ceilalţi.

Un teolog sau un om al Bisericii din Europa Răsăriteană, nu numai ortodox, ci de orice altă confesiune, învaţă, în primul rând, rigoarea ştiinţifică occidentală.

Am văzut studiile, enciclopediile lor, instrumentelor lor de lucru. Nu este totul doar predică, ci şi rigoare ştiinţifică. Sunt lucruri foarte temeinic şi ştiinţific făcute. Au avut şi timp şi tradiţie. Noi acum îi descoperim pe Sfinţii Părinţi prin lucrările occidentale, deci folosim instrumentele lor. Însă trebuie să avem curajul de a învăţa de la ceilalţi.

Al doilea aspect este dimensiunea socială a Evangheliei. În întâlnirea cu Occidentul, noi redescoperim ceea ce am avut, dar nu am putut exersa în timpul comunismului datorită tensiunilor existente între Biserică şi stat. Şi în Occident a existat o mare tensiune între cele două instituţii, până când s-a ajuns la un echilibru dar, desigur, există o mare diversitate. De pildă, Biserica Anglicană este Biserică de stat, iar regina este capul acestei Biserici. În Anglia nu poţi modifica cartea de rugăciuni fără aprobarea Parlamentului, atunci când este vorba de Biserica de Stat. Există simţul, conştiinţa, unei autonomii diferite de ceea ce se întâlneşte la noi.

Nu putem merge cu mâna întinsă spre Occident, aşteptând să primim ceva, trebuie să ştim şi ce oferim. În primul rând, din Europa răsăriteană se poate lua ca sursă de inspiraţie ospitalitatea creştină profundă, care a fost încercată în 4-5 decenii de suferinţă, de persecuţie creştină, întâlnită în toate Bisericile răsăritene. Experienţa unui creştinism încercat în cele mai dure chinuri care au existat este totuşi o sursă de seriozitate când este vorba de a mărturisi. Este o fidelitate mai profundă faţă de Hristos, chiar dacă sunt şi excepţii de la comunitate la comunitate, sau de la persoană la persoană. Al doilea aspect este o sobrietate etică şi o fidelitate creştină sporită. Există aici şi un simţ al bunei cuviinţe morale creştine. În al treilea rând, există o legătură mai profundă între popor şi Biserică, este parcă un creştinism mai popular aici (şi mă refer la toate confesiunile mari din Europa Răsăriteană) şi, ca atare, o legătură mai profundă între tradiţie şi contemporaneitate. În al patrulea rând, la noi există un simţ mai comunitar al vieţii.

În concluzie, integrarea europeană este inevitabilă, folositoare dacă suntem bine pregătiţi, dacă ne cunoaştem propria identitate, dacă avem deschidere spre cunoaşterea celorlalţi şi dacă există o cooperare reciproc avantajoasă, păstrându-ne identitatea şi demnitatea, pentru că există şi foarte multe riscuri.

Dacă dialogul cu Occidentul nu va fi făcut aşa cum trebuie, vom avea tot timpul sentimentul că ne pierdem identitatea naţională fără să câştigăm solidaritate internaţională, că vom fi subordonaţi economic, fără o securitate şi o cooperare economică suficientă, că vom slăbi identitatea noastră culturală mai mult decât se permite într-un schimb dintr-o relaţie culturală".

ITINERARUL PASTORAL AL ÎNALT PREA SFINŢITULUI MITROPOLIT DANIEL ÎN ANUL 1996

Secretar eparhial
Pr. *Ştefan Ropotă*

Anul 1996 a reprezentat pentru Arhiepiscopia Iaşilor un an deosebit în ceea ce priveşte activităţile desfăşurate pe plan pastoral, cultural-misionar şi social-filantropic. Ca arhiereu şi păstor duhovnicesc al eparhiei, Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei s-a ocupat îndeaproape de toate activităţile, organizând, coordonând şi contribuind personal la buna desfăşurare a lor.

Activităţile desfăşurate în anul 1996 se pot prezenta în următoarea structură:

1. *Liturghii misionare, sfinţiri şi resfinţiri de biserici sau alte sedii de instituţii*
2. *Vizite pastorale şi la edificii în construcţii*
3. *Audienţe*
4. *Prezidări de permanenţe şi alte şedinţe*
5. *Activităţi culturale pe plan eparhial şi la nivel naţional*
6. *Activităţi la nivel sinodal*
7. *Activităţi pe plan internaţional*

În cursul anului 1996, evenimentul principal care a marcat din punct de vedere spiritual, cultural şi istoric viaţa oraşului nostru în general şi a eparhiei în special a fost cel legat de ***sosirea pe pământ românesc a cinstitelor moaşte ale Sf. Apostol Andrei****, Apostolul neamului. Acest eveniment a fost posibil datorită intervenţiei şi apelurilor repetate făcute de către Înalt Prea Sfinţitul Daniel în numele credincioşilor din eparhia noastră la Mitropolia din Patras - Grecia unde, pentru dragostea faţă de sfinţi şi faţă de Sfântul Apostol Andrei — Apostolul românilor — a găsit bucuria şi ajutorul frăţesc al Înalt Prea Sfinţitului Nicodimos de Patras.*

Cu această ocazie, în 13 octombrie, la Catedrala Mitropolitană I.P.S. Daniel a oficiat, împreună cu I.P.S. Nicodimos de Patras slujba Sfintei Liturghii. La aceasta, alături de numeroşi credincioşi ai eparhiei noastre şi numeroşi pelerini din toate colţurile ţării, au asistat preşedintele României — Domnul Ion Iliescu şi Ambasadorul Greciei la Bucureşti — Domnul Hristos Alexandros. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a citit mesajul Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. La agapa frăţească care a urmat acestor evenimente I.P.S. Daniel a oferit distincţia "Crucea Moldavă" pentru Preşedintele României şi pentru Ambasadorul Greciei.

În ziua care a urmat, sărbătorii legate de prezenţa moaştelor Sfântului Apostol Andrei la Iaşi i s-a adăugat cea de celebrare a Sfintei Cuvioase Parascheva, ocrotitoarea oraşului nostru. Aceste evenimente au adunat la Iaşi mulţi ierarhi, membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, înalţi demnitari ai statului, numeroşi

pelerini, oaspeţi din străinătate. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a oficiat slujba Sfintei Liturghii alături de I.P.S. Nicodimos împreună cu ierarhi ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, I.P.S. Petru al Basarabiei, I.P.S. Lucian al Tomisului, I.P.S. Pimen al Sucevei şi Rădăuţilor, P.S. Eftimie al Romanului, P.S. Gherasim al Râmnicului, P.S. Casian al Dunării de Jos, P.S. Iustinian al Maramureşului şi Sătmarului, P.S. Ioan al Covasnei, P.S. Calinic Botoşăneanul, P.S. Gherasim Putneanul. Au mai fost prezenţi cu această ocazie candidaţii la preşedinţie, Domnul Emil Constantinescu — preşedintele Convenţiei Democrate şi Domnul Petre Roman — preşedintele Partidului Social-Democrat, D-na Barbara Stamm, Ministru pentru Asistenţă socială al Landului Bavaria (Germania) care au luat parte la oficierea Sfintei Liturghii de la Catedrala Mitropolitană din Iaşi.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a organizat în seara aceleiaşi zile un pelerinaj al moaştelor Apostolului neamului la biserica cu hramul "Sfântul Apostol Andrei" din Iaşi. A doua zi, 15 octombrie, această Biserică a fost resfinţită şi s-a oficiat aici Sfânta Liturghie.

Festivităţile prilejuite de prezenţa Moaştelor Sfântului Andrei la Iaşi s-au încheiat în ziua de 18 octombrie.

Redăm mai jos activitatea desfăşurată de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel, atât în cadrul eparhiei cât şi pe plan naţional şi internaţional, pe parcursul întregului an 1996.

I. ACTIVITĂŢI ÎN CADRUL EPARHIEI

1. Liturghii misionare şi sfinţiri sau resfinţiri de biserici

1 ianuarie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Sihăstria.

6 ianuarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană şi a săvârşit sfinţirea mare a apei.

7 ianuarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

14 ianuarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

30 ianuarie - a asistat la Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

2 februarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

4 februarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

8 februarie - a oficiat slujba de sfinţire a Grădiniţei nr. 5 din Iaşi. Este prima grădiniţă de copii din Iaşi care şi-a manifestat dorinţa de a intra sub patronajul spiritual al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

18 februarie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Vineri" din oraşul Dorohoi.

- a oficiat slujba de înmormântare a D-nei Florica Opaschi la biserica "Sf. Vineri" din oraşul Dorohoi.

25 februarie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

26 februarie - a citit Canonul Mare în Catedrala mitropolitană.

27 februarie - a citit Canonul Mare în Catedrala mitropolitană.

9 martie - a oficiat slujba de sfinţire a noului sediu al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Iaşi. La acest eveniment a participat şi Dl. Vasile Manea Drăgulin, Procurorul General al României.

10 martie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

17 martie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

25 martie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Vovidenia", paraclisul studenților greci, cu ocazia Zilei Naționale a Republicii Elene;

- a oficiat slujba de sfințire a sediului Asociației Studenților Greci din Iași.

29 martie - a asistat, în Catedrala mitropolitană, la Denia Canonului Mare.

31 martie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

5 aprilie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Gheorghe şi Cuv. Teodora", Capela studenților de la Facultatea de Teologie din Iaşi.

7 aprilie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

11 aprilie - a oficiat slujba Deniei celor 12 Evanghelii.

12 aprilie - a oficiat slujba Deniei Prohodului Domnului.

14 aprilie - a oficiat slujba Învierii Domnului şi vecernia Învierii Domnului.

21 aprilie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

23 aprilie - a asistat la Sf. Liturghie oficiată la biserica "Sf. Gheorghe şi Cuv. Teodora".

28 aprilie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

3 mai - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Gheorghe şi Cuv. Teodora", Capela studenților de la Facultatea de Teologie din Iaşi.

5 mai - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

19 mai - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Buna-Vestire" - Dărmăneşti - Piatra Neamț, cu ocazia resfințirii ei.

- a resfințit biserica "Buna-Vestire" din Dărmăneşti - Piatra Neamț.

23 mai - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Neamț, împreună cu P.S. Episcop Nectarios de Larios, din Grecia, P.S. Eftimie al Romanului, P.S. Episcop Vicar Ioachim Vasluianul şi P.S. Episcop Vicar Calinic Botoşăneanul, cu ocazia hramului mănăstirii.

26 mai - a asistat la Sf. Liturghie oficiată la noua biserică cu hramul "Sf. Ilie" aflată în construcție în cartierul Alexandru cel Bun. A fost prezentă o delegație a Guvernului României, care a oferit din partea Guvernului suma de 100 milioane de lei pentru noua biserică.

2 iunie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

3 iunie - a oficiat slujba de sfințire a locului pentru construcția unei Capele la Spitalul de Neurochirurgie "Sf. Treime" din Iaşi.

9 iunie - a resfințit biserica "Sf. Nicolae" din Săveni - Protopopiatul Săveni.

16 iunie - a oficiat un Te-Deum pentru membrii ASTRA.

29 iunie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Cetățuia din Iaşi.

30 iunie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

- a sfințit Capela din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă Iaşi.

- a sfințit Cafetăria "Axios" din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă Iaşi.

1 iulie - a asistat în Catedrala mitropolitană la slujba de Te-Deum oficiată cu prilejul împlinirii a 6 ani de la întronizarea I.P.S. Daniel ca Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei (1 iulie 1990).

7 iulie - a oficiat împreună cu I.P.S. Mitropolit Nicodimos de Patras Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

13 iulie - a oficiat slujba de sfințire a locului pentru construirea unei noi biserici, cu hramul "Sf. Sofia şi Sf. Teodora", la locul numit Poiana Maicilor, satul Răpciuniţa, comuna Ceahlău.

14 iulie - a oficiat slujba de resfințire a bisericii din parohia Hangu.

20 iulie - a oficiat slujba de sfinţire a Schitului "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil", satul Luparia, comuna Cotnari (Via Liteanca).

21 iulie - a oficiat slujba de sfinţire a Schitului "Acoperământul Maicii Domnului" din localitatea Băiceni (Cotnari).

27 iulie - a oficiat în Catedrala mitropolitană slujba de parastas pentru pomenirea Patriarhului Iustin, trecut la cele veşnice în 1986, şi pentru Patriarhul Partenios al Alexandriei, decedat recent.

28 iulie - a oficiat slujba de sfinţire în parohia Arman Bahlui, Protopopiatul Hârlău.

4 august - a oficiat slujba de sfinţire a noului Schit "Sf. Daniil Sihastrul" - Vânători (în locul numit "Râpa lui Coroi").

5 august - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Neamţ.

6 august - a oficiat Sf. Liturghie la Schitul Sihla, iar seara a asistat la slujba de Priveghere de la Mănăstirea Sihăstria.

7 august - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Sihăstria.

10 august - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Durău.

11 august - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

18 august - a oficiat slujba de resfinţire a bisericii din localitatea Sat Nou, comuna Belceşti.

1 septembrie - a asistat la Sf. Liturghie oficiată la Mănăstirea Bucium din Iaşi.

8 septembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Războieni şi slujba de pomenire a eroilor.

14 septembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Durău şi a sfinţit crucea pe care un grup de tineri membri ai Ligii Tineretului Ortodox din România au purtat-o în pelerinaj de la Războieni până la muntele Ceahlău.

18 septembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul "Tuturor Sfinţilor" din reşedinţa mitropolitană.

20 septembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul "Tuturor Sfinţilor" din reşedinţa mitropolitană.

22 septembrie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

12 octombrie - a întâmpinat la Aeroportul din Iaşi moaştele Sf. Ap. Andrei aduse din Patras, Grecia, de către I.P.S. Mitropolit Nicodimos, unde a avut loc slujba de primire a moaştelor.

- a oficiat slujba Vecerniei şi a scoaterii moaştelor Sf. Ap. Andrei şi a Sf. Cuv. Parascheva din Catedrala mitropolitană, pentru venerarea lor de către credincioşi.

13 octombrie - a oficiat Sf. Liturghie împreună cu I.P.S. Mitropolit Nicodimos şi un sobor de ierarhi. A transmis mesajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României. La Sf. Liturghie au asistat şi autorităţi de Stat în frunte cu Dl. Ion Iliescu, Preşedintele României, precum şi Ambasadorul Greciei în România, Dl. Hristos Alexandris. După Sf. Liturghie, în cadrul agapei frăţeşti, I.P.S. Daniel a oferit "Crucea Moldavă" Preşedintelui României şi Ambasadorului Greciei.

14 octombrie - cu ocazia hramului Sf. Cuv. Parascheva, a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană împreună cu I.P.S. Nicodimos şi următorii ierarhi români: I.P.S. Petru al Basarabiei, I.P.S. Lucian al Tomisului, I.P.S. Pimen al Sucevei şi Rădăuţilor, P.S. Eftimie al Romanului, P.S. Gherasim al Râmnicului, P.S. Casian al Dunării de Jos, P.S. Iustinian al Maramureşului şi Sătmarului, P.S. Ioan al Covasnei, P.S. Calinic Botoşăneanul şi P.S. Gherasim Putneanul. Au fost prezenţi cu această ocazie şi o parte din candidaţii la preşedinţie, în frunte cu Dl. Emil Constantinescu şi

Dl. Petre Roman, precum şi D-na Barbara Stamm, ministru pentru asistenţă socială din Bavaria. După Sf. Liturghie, în cadrul agapei frăţeşti, I.P.S. Daniel a acordat "Crucea Moldavă" mai multor personalităţi care au ajutat Mitropolia Moldovei şi Bucovinei în activităţile ei.

15 octombrie - a oficiat slujba de resfinţire a bisericii Sf. Andrei din Iaşi (seara s-a efectuat un pelerinaj cu moaştele Sf. Ap. Andrei de la Catedrala mitropolitană la biserica "Sf. Ap. Andrei").

- a oficiat un parastas la Mănăstirea "Sf. Trei Ierarhi" din Iaşi pentru pomenirea eroilor de la 1821, de la biserica "Vovidenia", iar la Capela studenţilor greci din Iaşi, un Te-Deum.

16 octombrie - după un pelerinaj cu icoana Sf. Ap. Andrei la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iaşi, a oficiat slujba de sfinţire a clădirii facultăţii şi împreună cu oaspeţii din Grecia a semnat în Cartea de onoare a Facultăţii.

18 octombrie - a asistat la Sf. Liturghie oficiată de I.P.S. Nicodimos în Catedrala mitropolitană.

19 octombrie - a însoţit moaştele Sf. Ap. Andrei la Aeroportul din Iaşi unde a avut loc solemnitatea rugăciunii de reîntoarcere a moaştelor spre Grecia.

3 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană.

6 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Gheorghe şi Sf. Cuv. Teodora", Capela studenţilor de la Facultatea de Teologie din Iaşi.

8 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea Agapia.

18 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul din reşedinţa mitropolitană.

19 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul din reşedinţa mitropolitană.

20 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Gheorghe şi Cuv. Teodora", Capela studenţilor de la Facultatea de Teologie din Iaşi.

21 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica cu hramul "Adormirea Maicii Domnului" - Galata, aflată în construcţie.

22 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la biserica "Sf. Gheorghe şi Cuv. Teodora", Capela studenţilor de la Facultatea de Teologie din Iaşi.

23 noiembrie - a asistat la Sf. Liturghie oficiată de P.S. Episcop Ioachimos de Tamiatheos din Alexandria la biserica "Vovidenia", Capela studenţilor greci din Iaşi.

24 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala mitropolitană din Iaşi împreună cu P.S. Episcop Ioachimos de Tamiatheos din Alexandria.

6 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Mănăstirea "Sf. Nicolae" - Popăuţi, din Botoşani, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la ctitorirea mănăstirii.

- a oficiat slujba de sfinţire a Capelei "Sf. Cuv. Parascheva" de la Spitalul de copii din Botoşani.

8 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala mitropolitană din Iaşi.

17 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul din reşedinţa mitropolitană, cu ocazia sărbătoririi Sf. Prooroc Daniil.

18 decembrie - împreună cu P.S. Episcop Calinic Botoşăneanul a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala mitropolitană din Iaşi, cu prilejul comemorării a 150 de ani de la trecerea la viaţa veşnică a marelui Mitropolit Veniamin Costachi; a rostit cuvânt de învăţătură, în care a elogiat personalitatea Mitropolitului Veniamin Costachi ca "Rugător isihast, cărturar misionar şi ctitor european".

20 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie la Paraclisul din reşedinţa mitropolitană.

22 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie în Paraclisul de la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" Durău şi a pomenit eroii români din 22 decembrie 1989.

25 decembrie - a oficiat Sf. Liturghie, în Catedrala mitropolitană, împreună cu P.S. Calinic Botoşăneanul şi a ţinut cuvânt de învăţătură despre Naşterea Domnului.

27 decembrie - a sfinţit Paraclisul "Sf. Cuv. Paisie de la Neamţ", organizat în reşedinţa mitropolitană de la Mănăstirea Neamţ, şi apoi a săvârşit Sf. Liturghie.

2. Vizite pastorale şi la edificii în construcţie

2 ianuarie - a vizitat pe P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa, la chilia sa din Mănăstirea Sihăstria.

13 martie - a vizitat Mănăstirea Vlădiceni.

14 aprilie - a vizitat Mănăstirea Cetăţuia.

17 aprilie - a vizitat Mănăstirea Bucium.

18 aprilie - a vizitat biserica de la Spitalul Socola, Mănăstirea "Sf. Trei Ierarhi" şi biserica Bărboi, împreună cu Dl. Cristian Moisescu, Director general în Ministerul Culturii, Bucureşti.

23 aprilie - a vizitat Mănăstirea Vlădiceni.

7 mai - a vizitat, împreună cu Dl. Cristian Moisescu - Director general în Ministerul Culturii - Mănăstirea Neamţ, îndemnând la urgentarea lucrărilor de restaurare a picturii.

18 mai - a vizitat Schitul Doamnei, Piatra Neamţ, şi Mănăstirea Bistriţa.

19 mai - a vizitat mai multe şantiere de biserici în construcţie din oraşul Piatra Neamţ, precum şi Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul"- Durău.

26 mai - a vizitat, împreună cu o delegaţie a Guvernului României, mai multe biserici din oraşul Iaşi, aflate în construcţie şi care necesită ajutor financiar.

9 iunie - a vizitat Schitul "Sf. Treime" - Ştiubeni, Protopopiatul Săveni.

6 iulie - împreună cu I.P.S. Nicodimos de Patras a vizitat Mănăstirile "Sf. Trei Ierarhi", Golia şi Cetăţuia.

14 iulie - a vizitat şantierul de la Schitul Cerebuc.

15 iulie - a vizitat şantierul de la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău.

16 iulie - a vizitat şantierul noii biserici de la Mănăstirea Sihăstria.

- a vizitat şantierul bisericii cu hramul "Sf. Teodora" din oraşul Paşcani.

- a vizitat Mănăstirea Sihăstria.

4 august - a vizitat Mănăstirea Neamţ.

5 august - a vizitat şantierul bisericii cu hramul "Sf. Ioan Iacob de la Neamţ" din incinta Seminarului de la Mănăstirea Neamţ.

8 august - a vizitat pe P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa la chilia sa din Mănăstirea Sihăstria.

- a vizitat şantierul noii biserici de la Mănăstirea Sihăstria, cu hramul "Sf. Teodora de la Sihla".

9 august - a inspectat lucrările de la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău.

18 august - a inspectat şantierul de pictură de la biserica din Belceşti, Protopopiatul Hârlău.

9, 10, 11, septembrie - a vizitat şantierul de la Centrul Cultural Pastoral Durău.

13 septembrie - a vizitat Mănăstirea Durău.

20 octombrie - a vizitat Mănăstirile Neamţ şi Durău.

21 octombrie - a vizitat pe P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa la chilia sa din Mănăstirea Sihăstria.

- a vizitat şantierul noii biserici de la Mănăstirea Sihăstria.

29 octombrie - a vizitat şantierul de la Centrul Cultural Pastoral Durău.

30, 31 octombrie - a vizitat şantierul de la Mănăstirea Bucium.

7 noiembrie - a vizitat Mănăstirea Golia şi Tipografia "Trinitas", observând stadiul lucrărilor clădirii noului sediu al Editurii "Trinitas".

8 noiembrie - a vizitat şantierul noului Cămin de bătrâni de la Mănăstirea Văratec.

9 noiembrie - a vizitat Casa "Sf. Cosma şi Damian" de la Bălţăteşti.

11 noiembrie - a vizitat şantierul de la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" — Durău.

13 noiembrie - a vizitat şantierul de la biserica "Sf. Ioan Iacob de la Neamţ", de la Seminarul "Veniamin Costachi" - Neamţ.

19 noiembrie - a vizitat Mănăstirea "Sf. Nicolae" - Popăuţi, din Botoşani.

21 noiembrie - a vizitat şantierele cu biserici în construcţie, din oraşul Iaşi.

26 noiembrie - a vizitat şantierul de la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău.

7 decembrie - a vizitat Mănăstirea Coşura din Botoşani.

28 decembrie - a vizitat Mănăstirea Sihăstria şi pe P. Cuv. Arhim. Ilie Cleopa, la chilia sa.

29, 30, 31 decembrie - a vizitat Mănăstirea Neamţ şi s-a ocupat de diferite probleme gospodăreşti de aici.

3. Audienţe

11 ianuarie - a primit pe Pastorul Ueli Kindlimann, din Elveţia.

12 ianuarie - a primit pe Dl. Tudor Cătineanu, Director General al Societăţii Române de Radiodifuziune - Bucureşti, însoţit de o delegaţie a Studiourilor teritoriale şi locale.

- a primit pe Dl. Acu Dumitru, Preşedintele ASTRA - Sibiu.

- a primit pe studenţii din anul IV de la Facultatea de Teologie, secţia Asistenţă Socială. Tema întâlnirii a fost "Asistenţa socială şi Biserica: perspective şi posibilităţi".

16 ianuarie - a primit vizita D-lui Charles Dokmo, Director al organizaţiei umanitare World Vision - Bucureşti.

22 ianuarie - a primit vizita Prinţului Dimitrie Sturdza, din Elveţia.

24 ianuarie - a primit vizita D-lui Ion Iliescu, Preşedintele României, însoţit de mai mulţi miniştri de Stat şi alte oficialităţi.

25 ianuarie - a primit vizita D-lui Sergiu Cunescu, Preşedintele P.S.D. din România şi a D-lui Petre Roman, Preşedintele P.D., însoţiţi de colaboratori apropiaţi.

1 februarie - a primit pe Dl. dr. Barbu Nicolae, Prefectul jud. Vaslui, însoţit de Dl. Olaru Mihai, Primarul mun. Huşi, de Dl. Radu Constantin, Director S.C. VIDISAMP - Huşi şi de Pr. Radu Ioan.

5 februarie - a primit pe D-na Târziu Elena Olga, expert UNESCO.

8 februarie - a primit vizita D-lui Dan Gâlea, Prefectul jud. Iaşi, însoţit de Dl. Ion Amihăiesei, Preşedintele Consiliului Judeţean Iaşi.

- a primit vizita D-lui gen. Badalan Eugen, Comandantul Armatei a II-a Buzău, însoţit de Dl. Col. Petrescu Stan, Ofiţer la Statul major al Armatei a II-a Buzău şi de Dl. Col. Voicu Marin, Locţiitor de comandant al Corpului 10 Armată Iaşi.

23 februarie - a primit pe Dl. Bulgaru Victor, Director General al S.C. "Pescari" S.A.

27 februarie - a primit pe Dl. Robert Rizo, reprezentant al organizaţiei umanitare "Pain et Partage" din Franţa.

11 martie - a primit pe Dl. G. Pinzhoffer, Director al Centrului Cultural German Iaşi.

- a primit vizita D-lui Ion Solcanu, Vicepreşedintele Senatului României, însoţit de Dl. Dan Gâlea, Prefectul jud. Iaşi şi de Dl. Ion Amihăiesei, Preşedintele Consiliului Judeţean Iaşi.

13 martie - a primit vizita de rămas bun a D-lui Anton Rosbach, Ambasadorul Germaniei la Bucureşti, însoţit de colaboratori apropiaţi.

16 martie - a primit vizita I.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor.

24 martie - a primit vizita D-lui Gheorghios Aifantis, Consulul Republicii Elene la Bucureşti.

26 martie - a primit vizita P.S. Iustinian Chira, Episcopul Maramureşului şi Sătmarului, care a susţinut, în Aula "Mihai Eminescu" a Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi, conferinţa "Sfintele Taine ale vindecării - ajutor pentru cei suferinzi".

28 martie - a primit vizita Prinţului Dimitrie Sturdza, din Elveţia, şi a D-lui Ion Ţiriac.

29 martie - a primit vizita D-nei Zoe Dumitrescu Buşulenga, Directoarea "Academiei Române din Roma", Italia.

30 martie - a primit vizita D-lui Adrian Năstase, Preşedintele Camerei Deputaţilor a Parlamentului României, însoţit de mai mulţi miniştri de Stat şi alte oficialităţi.

- a primit o delegaţie din Padova, oraş înfrăţit cu oraşul Iaşi.
- a primit o delegaţie a Centrului Aletti, din Roma.
- a primit pe Pr. Marc Alric, din Franţa.

1 aprilie - a primit vizita D-nei Barbara Stamm, Ministrul pentru asistenţă socială a landului Bavaria.

- a primit pe Pr. Denis Hoefner din SUA.

2 aprilie - a primit vizita D-lui Ragnar Angeby, Ambasadorul Suediei în România. A fost prezent şi Dl. Constantin Simirad, Primarul mun. Iaşi.

- a primit reporteri din partea posturilor de Radio şi Televiziune din Iaşi, pentru înregistrarea mesajului de Sfintele Paşti.

6 aprilie - a primit o delegaţie a asociaţiei umanitare INTER EST din Elveţia.

13 aprilie - a primit vizita unei delegaţii compusă din pastori şi credincioşi ai Bisericii Reformate din Elveţia şi din studenţi luterani din Austria.

14 aprilie - a primit la Mănăstirea Cetăţuia o delegaţie din Elveţia, formată din pastori şi credincioşi ai Bisericii Reformate.

16 aprilie - a primit vizita unei delegaţii din SUA condusă de Dl. Heinz Tvi, Preşedintele JOINT-ului pentru România. Delegaţia a fost însoţită de Dl. Nicolae Cajal, Preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România şi de Dl. Kaiserman Pincu, Preşedintele Comunităţii Evreieşti din Iaşi.

18 aprilie - a primit o delegaţie a Mitropoliei din Pireu condusă de Arhim. Ignatios, Directorul postului de Radio şi Televiziune al Mitropoliei din Pireu.

- a primit o delegaţie a Organizaţiei Tinerilor Ortodocşi din Balcani.

- a primit vizita D-lui Cristian Moisescu, Director General în Ministerul Culturii, Bucureşti.

21 aprilie - a primit pe P. Cuv. Arhim. Victorin Oanele, Stareţul Mănăstirii Sihăstria, pe P. Cuv. Arhim. Irineu Chiorbeja, Stareţul Mănăstirii Neamţ şi pe P. Cuv. Arhim. Ciprian Zaharia, Stareţul Mănăstirii Bistriţa.

24 aprilie - a primit pe Dl. Ionel Oancea, Arhitectul municipiului Iaşi.

26 aprilie - a primit vizita D-lui Alexandru Mironov, Ministrul Tineretului şi Sportului.

1 mai - a primit vizita D-nei Puşcaşu, delegat de la Direcţia Monumentelor Istorice pentru a analiza şi stabili perspective tehnice privind restaurarea bisericii monument istoric de la Spitalul Socola din Iaşi.

2 mai - a primit vizita D-lui Constantin Simirad, Primarul municipiului Iaşi.

3 mai - a primit o delegaţie din satul Kleinengersdorf, din Austria, şi o delegaţie de săteni din comuna Voineşti, judeţul Iaşi. Cele două sate se află într-o cooperare iniţiată şi coordonată de organizaţia umanitară World Vision.

- a primit pe P.C. Pr. Prof. Constantin Coman de la Facultatea de Teologie din Bucureşti.

4 mai - a primit pe participanţii la seminarul teologic internaţional cu tema "Schimb de experienţă Est-Vest" organizat de Federaţia Internaţională a Tinerilor Ortodocşi, SYNDESMOS.

6 mai - a primit pe Dl. Dan Gâlea, Prefectul judeţului Iaşi.

7 mai - a primit pe Dl. Cristian Moisescu, Director General în Ministerul Culturii.

20 mai - a primit la Mănăstirea Neamţ vizita P.S. Episcop Eftimie al Romanului, a P.S. Arhiereu Vicar Ioachim Vasluianul şi a D-lui Nicolae Barbu, Prefectul judeţului Vaslui.

- a primit o delegaţie din Piatra Neamţ compusă din P.C. Preoţi: Dumitru Ailincăi, Protopop de Piatra Neamţ, Ioan Gherasim şi C. Cazacu, însoţiţi de Dl. Arhitect Langkammer, care au prezentat planurile noii biserici din cartierul Gara Veche - Piatra Neamţ; biserica va servi şi ca paraclis pentru viitorul Seminar Teologic "Sf. Constantin şi Elena" din Piatra Neamţ.

27 mai - a primit pe Dl. Prof. Dr. Karl Lucking, Preşedintele Societăţii Internaţionale de Neurologie, însoţit de Dl. Prof. Paul Miron şi D-na Elsa Luder din Freiburg.

28 mai - a primit pe Dl. Valeriu Ştefan, redactor la Studioul Teritorial de Radiodifuziune Iaşi, emisiunea Actualităţi.

29 mai - a primit vizita D-lui Nicolae Văcăroiu, Prim Ministru al Guvernului României, însoţit de mai mulţi colaboratori apropiaţi. A fost solicitat ajutor financiar pentru noua Episcopie a Huşilor şi pentru Mitropolia Basarabiei.

2 iunie - a primit pe Alteţa Sa Regală, Prinţesa Kethy Tioulong, din partea UNESCO.

4 iunie - a primit pe Dl. Charles Dokmo, Director al organizaţiei umanitare World Vision - România, însoţit de Dl. Bruce Mc'Conchie, Director World Vision pentru Europa, şi de alţi colaboratori apropiaţi.

7 iunie - a primit pe P.C. Pr. Petre Semen, Decanul Facultăţii de Teologie, pe Dl. Gheorghe Macarie, pe Dl. Vasile Cristescu, profesori la Facultatea de Teologie, şi pe P.C. Pr. Ion Varlan, parohul bisericii "Sf. Nicolae" - Ciurchi.

8 iunie - a primit pe Dl. Arhit. Sasu şi pe Dl. Prof. Ing. Mihalache Viorel.

10 iunie - a primit pe Prof. Dr. Moltmann Jürgen, de la Tübingenn, prezent la Iaşi cu ocazia decernării din partea Universităţii din Iaşi a titlului de *Doctor Honoris Causa*.

17 iunie - a primit pe Dl. George Munteanu, scriitor.

5 iulie - a primit vizita I.P.S. Mitropolit Nicodimos de Patras.

10 iulie - a primit un grup de studenţi din Germania (Leipzig).

11 iulie - a primit un grup de pastori din Danemarca.

12 iulie - a primit o delegaţie a Asociaţiei umanitare World Vision.

- a primit vizita P.S. Ioachim al Huşilor însoţit de Dl. Nicolae Barbu, Prefect de Vaslui.

- a primit pe Dl. Andreas Oehler, Directorul postului de Televiziune "Oehler TV".

26 iulie - a primit vizita D-lui Liviu Antonesei, Preşedintele Consiliului Judeţean Iaşi.

5 august - a primit la Mănăstirea Neamţ vizita D-nei Barbara Stamm, Ministrul pentru ocrotire socială în landul Bavaria (Germania).

7 **august** - a primit la Mănăstirea Sihăstria un grup de pelerini din Veneţia (Italia).

9 august - a primit la Mănăstirea Durău pe Dl. Nicolae Barbu, Prefectul judeţului Vaslui.

3 septembrie - a primit vizita P.S. Ioachim, Episcop al Huşilor.

4 septembrie - a primit pe Dl. Constantin Simirad, Primarul municipiului Iaşi.

5 septembrie - a primit pe Dl. Dumitru Rădăuceanu, Director la IPROCHIM, şi pe Domnişoara Rodica Luca, Inspector General al Inspectoratului Şcolar Iaşi.

6 septembrie - s-a întâlnit, la Mănăstirea Neamţ, cu Dl. Ion Iliescu, Preşedintele României, cu care a discutat situaţia actuală a bisericilor monumente istorice şi necesitatea consolidării şi restaurării acestora.

12 septembrie - a primit o delegaţie a ASCOR - Iaşi.

- a primit pe Dl. Ionel Oancea, Arhitectul Şef al municipiului Iaşi.

- a primit pe P.S. Ioachim, Episcopul Huşilor.

13 septembrie - s-a întâlnit la Mănăstirea Durău cu Dl. Alexandru Mironov, Ministrul Tineretului şi Sportului. A fost analizată perspectiva organizării, la Durău, a unor tabere de tineret.

17 septembrie - a primit un grup de teologi, membri ai Comitetului de Studii al Conferinţei Bisericilor Europene, prezenţi la Iaşi cu ocazia unei întruniri de lucru.

18 septembrie - a primit pe Dl. Acad. Virgil Cândea.

23 septembrie - a primit pe Dl. Ionel Oancea, Arhitectul Şef al municipiului Iaşi.

24 septembrie - a primit pe P. Cuv. Arhim. Irineu Chiorbeja, Stareţul Mănăstirii Neamţ.

- a primit pe P.C. Pr. Radu Mironovici, Superiorul Capelei ortodoxe din Baden-Baden, Germania.

31 octombrie - a primit pe Dl. Valente, Expert UNESCO, din Paris, şi pe D-na Târziu Elena cu care a discutat perspectivele unei cooperări mai intense în vederea restaurării Mănăstirii Probota şi a altor monumente.

5 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe Dl. Nicolae Pepelea, Directorul Prefecturii judeţului Iaşi.

6 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe P.C. Pr. Petre Semen, Decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, pe P.C. Pr. Lector Mihai Vizitiu şi pe Dl. Prof. Emilian Popescu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iaşi.

7 noiembrie - a primit pe Dl. Constantin Cucoş, Conferenţiar la Catedra de Ştiinţele Educaţiei din cadrul Facultăţii de Filosofie din Iaşi.

18 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe Dl. Dumitru Rădăuceanu, Director la IPROCHIM Iaşi.

20 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe Dl. Charles Dokmo, Director al World Vision pentru Europa.

22 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe Dl. Elisei, Directorul TVR Iaşi; s-a întâlnit cu profesori de la Facultatea de Teologie şi a primit o delegaţie a ASCOR Iaşi.

23 noiembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi vizita D-lui Alexandru Mironov, Ministrul Tineretului şi Sportului, însoţit de Dl. Dan Pavelescu, Director al Direcţiei judeţene a Ministerului Tineretului şi Sportului Iaşi.

26 noiembrie - a primit la reşedinţa de la Mănăstirea Neamţ pe D-na Diana Witt de la Church - Mission - Society (CMS) Anglia şi pe Rev. Mark Osbrow, Secretar regional.

5 decembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi pe P.C. Pr. Constantin Andrei, Protopopul Protoieriei Iaşi 1, împreună cu Dl. Kaisermann Pincu, Preşedintele Comunităţii Evreieşti din Iaşi.

- a primit pe Dl. economist Vasile Damnarul, Directorul Băncii "Ion Ţiriac" Iaşi.

17 decembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi personalul Centrului eparhial şi profesori de la Facultatea de Teologie, care au adresat felicitări cu ocazia zilei onomastice a Chiriarhului.

20 decembrie - a primit pe Dl. George Moisei, din Elveţia.

23, 24 decembrie - a primit la reşedinţa mitropolitană de la Iaşi mai multe grupuri de colindători.

29 decembrie - a primit la reşedinţa de la Mănăstirea Neamţ pe Dl. Ing. Constantin Apostol şi Dl. Arh. Filimon, din Piatra Neamţ, cărora le-a solicitat sprijinul pentru lucrările legate de pregătirea aniversării a 500 de ani de la sfinţirea Mănăstirii Neamţ (10 - 12 octombrie 1997).

4. Prezidări permanenţe şi alte şedinţe

8 ianuarie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial.

23 ianuarie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial, ia care au participat şi P.C. Protopopi din eparhie.

26 martie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial, la care au participat şi P.C. Protopopi din eparhie.

30 mai - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial, la care au participat şi P.C. Protopopi din eparhie.

31 mai - a prezidat lucrările Comisiei mitropolitane consultative de arhitectură care preavizează proiecte pentru construcţii de biserici şi case parohiale.

11 iunie - a prezidat la Academia de la Mănăstirea Neamţ conferinţa cu preoţii din judeţul Neamţ.

18 iunie - a prezidat la Botoşani conferinţa cu preoţii din judeţul Botoşani.

20 iunie - a prezidat conferinţa cu preoţii din judeţul Iaşi.

16 iulie - a prezidat la Academia de la Mănăstirea Neamţ cursurile pastorale şi didactice.

23 iulie - a prezidat lucrările Comisiei mitropolitane consultative de arhitectură care preavizează proiecte pentru construcţii de biserici şi case parohiale.

29 iulie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial.

19 septembrie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial, la care au participat şi P.C. Protopopi din eparhie.

10 - 11 octombrie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial.

17 octombrie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial.

22 octombrie - a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului eparhial.

29 octombrie - a prezidat la Mănăstirea Durău şedinţa de lucru a sectorului economic din cadrul Centrului eparhial Iaşi.

4 noiembrie - a prezidat, la reşedinţa mitropolitană din Iaşi, Permanenţa Consiliului eparhial.

12 noiembrie - a prezidat la reşedinţa de la Mănăstirea Neamţ lucrările Consiliului eparhial la care au participat şi P.C. Pr. Protopopi din eparhie.

26 noiembrie - a prezidat la Academia de la Mănăstirea Neamţ conferinţa cu preoţii din judeţul Neamţ.

17 decembrie - a prezidat, la reşedinţa mitropolitană din Iaşi, Permanenţa Consiliului eparhial pentru pregătirea şedinţei Adunării eparhiale pentru 1996.

21 decembrie - a prezidat lucrările Adunării eparhiale desfăşurate la Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" — Durău.

27 decembrie - a prezidat la reşedinţa mitropolitană de la Mănăstirea Neamţ întrunirea cu stareţii şi starețele mănăstirilor din eparhie. A fost dezbătut noul regulament al vieţii monahale şi au fost distribuite formulare cu "diagrama monahală" (un chestionar pentru o mai bună evidenţă a vieţii şi activităţii zilnice a mănăstirilor şi schiturilor azi).

5. Activităţi culturale

30 ianuarie - a participat la festivităţile dedicate sărbătoririi Sfinţilor Trei Ierarhi organizate de Facultatea de Teologie din Iaşi. A vorbit profesorilor şi studenţilor prezenţi despre misiunea teologiei ortodoxe azi.

20, 21 februarie - a participat la Simpozionul "Armata şi Biserica - instituţii fundamentale ale unităţii şi continuităţii româneşti" şi a susţinut comunicarea cu tema "Creştinismul poporului român". Simpozionul a fost organizat de Revista de Istorie Militară - Bucureşti, în colaborare cu Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

22 februarie - a participat la emisiunea "Credo" realizată de Redacţia "Viaţa spirituală" în Studioul teritorial de televiziune TVR Iaşi.

8 martie - a ţinut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenţilor din anul IV, secţia Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

15 martie - a ţinut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenţilor din anul IV, secţia Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.
- a susţinut conferinţa cu tema "Învierea lui Hristos - ajutorul celor neajutoraţi" la Casa de Cultură Studenţească, Iaşi.

22 martie - a ţinut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenţilor din anul IV, secţia Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

27 martie - a asistat la programul artistic "Maluri de Prut" organizat cu ocazia sărbătoririi a 78 de ani de la unirea Basarabiei cu ţara.

2 aprilie - a primit reporteri din partea posturilor de Televiziune din Iaşi pentru înregistrarea mesajului de Sfintele Paşti.

- a primit reporteri din partea posturilor de Radio din Iaşi pentru înregistrarea mesajului de Sfintele Paşti.

5 aprilie - a asistat la un program de cântări religioase organizat de Primăria Municipiului Iaşi şi susținut de corul "Te-Deum" de la Facultatea de Teologie Iaşi.

- a ținut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenților din anul IV, secția Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

13 aprilie - a susținut conferința cu tema "Cruce şi Înviere în viața Bisericii Ortodoxe" cu ocazia prezenței la Iaşi a unei delegații compuse din pastori şi credincioşi ai Bisericii Reformate din Elveția şi din studenți luterani din Austria.

18 aprilie - a acordat un interviu postului de Radio al Mitropoliei din Pireu şi a adresat un mesaj pascal ascultătorilor cu ocazia prezenței la Iaşi a P. Cuv. Arhim. Ignatios, Directorul postului de Radio şi Televiziune al Mitropoliei din Pireu.

27 aprilie - a participat la simpozionul "Socrate", organizat de posturile de Radio şi Televiziune private din România, desfăşurat sub egida "Educația de la distanță". A vorbit celor prezenți despre responsabilitatea Statului şi Bisericii față de procesul educațional al tinerei generații.

3 mai - a asistat la conferința cu tema "Biblia şi Istoria biblică - contribuții la o hermeneutică ortodoxă" susținută de P.C. Pr. Prof. Constantin Coman la Facultatea de Teologie din Iaşi.

- a ținut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenților din anul IV, secția Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

5 iunie - a ținut prelegeri de Dogmatică, Pastorală şi Spiritualitate creştină, studenților din anul IV, secția Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

12 - 13 iunie - a examinat studenții anului IV, secția Pastorală a Facultății de Teologie Ortodoxă din Iaşi, la materiile Dogmatică, Pastorală şi Teologia Spiritualității.

14 iunie - a examinat la disciplina "Pastorală" studenții restanțieri din anul IV, secția Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

16 iunie - a rostit un cuvânt de deschidere a lucrărilor organizației ASTRA desfăşurate la Iaşi.

1 iulie - a susținut prelegerea cu tema "Libertate şi comuniune în relația profesor - student" cu ocazia cursului festiv al promoției 1992 - 1996 a studenților de la Facultatea de Teologie Iaşi.

8 iulie - a participat la examenul de licență susținut de studenții din anul IV, secția Pastorală, de la Facultatea de Teologie Iaşi.

16 iulie - a participat la Centrul Cultural Pastoral "Daniil Sihastrul" - Durău la un simpozion al Centrului Mitropolitan de Cercetare TABOR - Iaşi, privitor la metode de recuperare şi conservare a patrimoniului artistic şi religios.

2 septembrie - a participat la Palatul Culturii din Iaşi la deschiderea unui curs de perfecționare în restaurarea monumentelor istorice şi a vorbit celor prezenți despre valoarea şi importanța restaurării şi reconsolidării acestora, ca act de venerare a ctitorilor şi prețuire a geniului poporului român creator de valori.

6, 7 septembrie - a prezidat simpozionul ştiințific intitulat "Războieni 1496 -1996, o jertfă pentru Moldova şi creştinătate" şi dedicat împlinirii a 500 de ani de la zidirea de către Ştefan cel Mare şi Sfânt a bisericii de la Războieni. Simpozionul s-a desfăşurat la Centrul Cultural Pastoral de la Durău.

13 octombrie - a acordat un interviu postului de Televiziune Elen ET 1, precum şi postului naţional de Televiziune TVR I, la solicitarea acestora de a difuza cât mai multe date despre evenimentul aducerii moaştelor Sf. Ap. Andrei la Iaşi.

15 octombrie - a participat la festivităţile prilejuite de deschiderea oficială a cursurilor Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi.

- a participat la emisiunea "Credo" a Redacţiei spirituale a TVR realizată în Studioul teritorial de televiziune Iaşi, cu ocazia aducerii moaştelor Sf. Ap. Andrei la Iaşi.

- a acordat un interviu postului Radio România Actualităţi.

19 octombrie - a acordat un interviu Studioului teritorial de televiziune TVR Iaşi în legătură cu prezenţa moaştelor Sf. Ap. Andrei la Iaşi.

4 decembrie - a susţinut la Casa de Cultură Studenţească din Iaşi conferinţa cu tema "Iisus Hristos - Doctorul sufletelor şi trupurilor noastre".

18 decembrie - a prezidat în Sala de festivităţi "Dr. Iustin Moisescu" de la Centrul eparhial Iaşi, simpozionul cu tema "150 de ani de la moartea Mitropolitului Veniamin Costachi" organizat de sectorul cultural al Centrului eparhial.

19 decembrie - a transmis posturilor de Radio şi TVR Iaşi mesajul pastoral de Crăciun; a transmis (prin telefon) postului de radio Europa Liberă mesajul pastoral de Crăciun.

22 decembrie - a ţinut la sediul PNŢCD Iaşi o meditaţie teologică intitulată "Întruparea Fiului lui Dumnezeu". Au fost prezenţi cu această ocazie P.S. Petru Gherghel, Episcop catolic de Iaşi împreună cu mai mulţi invitaţi.

II. ACTIVITĂŢI PE PLAN NAŢIONAL

1. La nivelul altor eparhii ca invitat sau delegat

9 ianuarie - delegat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu P.S. Eftimie al Romanului şi Huşilor, a avut o întrevedere cu Dl. Mircea Snegur, Preşedintele Republicii Moldova, care se afla în concediu de odihnă la Slănic Moldova.

24 mai - a prezidat noua Adunare Eparhială a Episcopiei Huşilor, în cadrul căreia a fost numită Permanenţa Consiliului eparhial.

31 iulie - a oficiat, împreună cu P.S. Eftimie al Romanului şi Huşilor, cu P.S. Ioachim Vasluianul, Episcop Vicar al Episcopiei Romanului şi Huşilor, slujba de sfinţire a locului pentru construcţia unei mănăstiri în localitatea Gheorghe Doja, Răcăciuni - Bacău.

15 august - a participat la hramul şi festivităţile culturale de la Mănăstirea Putna, cu ocazia aniversării a 530 ani de la sfinţirea mănăstirii şi a 125 ani de la Congresul studenţilor români de la Viena, ţinut la Putna în anul 1871.

15 septembrie - a oficiat, împreună cu alţi ierarhi, slujba de întronizare a P.S. Ioachim Mareş, în Scaunul episcopal al Huşilor.

10 noiembrie - la invitaţia I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, a oficiat, împreună cu un sobor de ierarhi, Sf. Liturghie la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, cu ocazia împlinirii a 70 de ani de viaţă a I.P.S. Antonie şi a rostit un cuvânt omagial.

29 noiembrie - a însoţit pe P.F. Patriarh Teoctist în drum spre Alba Iulia, poposind la Episcopia Râmnicului, unde au fost primiţi de P.S. Gherasim.

30 noiembrie - a asistat la Vecernia de la Catedrala reîntregirii neamului din Alba Iulia.

1 decembrie - împreună cu P.F. Patriarh Teoctist şi distinşi ierarhi ai B.O.R. a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala reîntregirii neamului din Alba Iulia.

- a participat la slujba de Te-Deum care a avut loc în fața Catedralei ortodoxe din Alba Iulia, în prezența D-lui Emil Constantinescu, Preşedintele nou ales al României, şi a altor autorități de stat şi bisericeşti.

2 decembrie - a vizitat, împreună cu P.F. Patriarh Teoctist, Episcopia Argeşului, Seminarul Teologic de la Argeş şi Facultatea de Teologie de la Piteşti, ca invitaţi ai P.S. Calinic, Episcopul Argeşului.

2. La nivel Sinodal

12 februarie - a prezidat la Bucureşti lucrările Comisiei pentru învățământ a Sf. Sinod al B.O.R.

13, 14 februarie - a participat la lucrările Sf. Sinod al B.O.R.

15 februarie - a participat la lucrările Adunării Naționale Bisericeşti.

10 aprilie - a participat la lucrările Sf. Sinod al B.O.R.

11 aprilie - a participat, alături de P.F. Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, şi de alți membri ai Sf. Sinod, la slujba de sfințire a Sfântului şi Marelui Mir, oficiată la biserica "Sf. Spiridon" - Nou, Bucureşti. A ținut cuvânt de învățătură despre înțelesul şi importanța Sfântului şi Marelui Mir în viața Bisericii.

29, 30 aprilie - a participat la lucrările Sinodului Permanent al B.O.R. desfăşurate la Bucureşti.

2-5 iulie - a participat la lucrările Sf. Sinod şi ale Colegiului Electoral Bisericesc, la Bucureşti.

23, 24 octombrie - a participat la lucrările Sf. Sinod al B.O.R.

25 octombrie - împreună cu P.F. Teoctist, Patriarhul B.O.R., şi cu alți membri ai Sf. Sinod, a primit la Aeroportul din Bucureşti pe P.F. Ignatie al IV-lea, Patriarhul Antiohiei şi al întregului Orient.

26 octombrie - a participat împreună cu P.F. Teoctist, Patriarhul B.O.R. şi P.F. Ignatie al IV-lea, Patriarhul Antiohiei şi al întregului Orient, împreună cu alți membri ai Sf. Sinod, la slujba de resfințire a bisericii "Sf. Spiridon" - Vechi, din Bucureşti, precum şi la Sf. Liturghie ce a urmat.

27 octombrie - a participat, împreună cu P.F. Teoctist, Patriarhul B.O.R., cu P.F. Ignatie al IV -lea, Patriarhul Antiohiei şi al întregului Orient, şi alți membri ai Sf. Sinod, la Sf. Liturghie oficiată la Catedrala patriarhală din Bucureşti, cu ocazia hramului Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou.

14 noiembrie - a oficiat Sf. Liturghie, împreună cu alți membri ai Sf. Sinod, în Catedrala patriarhală din Bucureşti, cu prilejul împlinirii de către P.F. Patriarh Teoctist a 10 ani de patriarhat. Cu acest prilej, a rostit cuvântul omagial: "Un deceniu de priveghere în fruntea Bisericii".

16 noiembrie - a participat, împreună cu P.F. Patriarh Teoctist, la slujba de înmormântare a P.C. Prof. Alexandru Ciurea.

17 noiembrie - a primit la Palatul patriarhal din Bucureşti o delegație a Bisericii Anglicane, Church - Mission - Society (CMS), delegație condusă de Dl. Secretar Regional, Rev. Mark Oxbrow.

3. Alte activităţi

13 februarie - a participat, în calitate de vicepreşedinte la lucrările Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice, desfăşurate la Ministerul Culturii, Bucureşti.

4 martie - a însoţit pe P.F. Patriarh Teoctist la inaugurarea cursurilor pentru preoţi militari, la Academia de înalte studii militare, Bucureşti.

5 martie - a vizitat la Spitalul municipal din Bucureşti pe Dl. Prof. Ing. C. Pavelescu, membru al Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice.

6 martie - a vizitat la Spitalul "Elias" din Bucureşti pe Dl. Octavian Ghibu, militant pentru unitatea românilor de pretutindeni;

- s-a întâlnit la Bucureşti cu reprezentanţii ASCOR şi LTOR din Bucureşti.

7 martie - a participat la expoziţia Uniunii Naţionale a Restauratorilor de Monumente Istorice, organizată la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu", Bucureşti.

18 martie - s-a întâlnit la Lugoj cu reprezentanţii LTOR şi a susţinut conferinţa cu tema "Tineretul ortodox - bucuria Bisericii".

19 martie - s-a întâlnit la Timişoara cu reprezentanţii ASCOR şi LTOR şi a susţinut conferinţa cu tema "Urcuşul duhovnicesc - pregătire pentru înviere".

20 martie - s-a întâlnit la Arad cu profesorii şi studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă, cu reprezentanţii ASCOR şi LTOR şi a susţinut conferinţa cu tema "Ortodoxia - Biserica Crucii şi a Învierii".

21 martie - s-a întâlnit la Bucureşti cu reprezentanţii ASCOR şi LTOR şi a susţinut conferinţa cu tema "Învierea lui Hristos - ajutorul celor neajutoraţi".

17 mai - a participat la lucrările Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice, desfăşurate la Ministerul Culturii, Bucureşti, şi a avut o întrevedere cu Dl. Viorel Mărgineanu, Ministrul Culturii.

22 mai - la invitaţia D-lui Alexandru Mironov, Ministrul Tineretului şi Sportului, a participat la Simpozionul naţional "Tineretul şi Integrarea Europeană", şi a ţinut un cuvânt pe această temă.

18 iulie - a participat la lucrările Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice.

13, 14 august - a luat parte la Conferinţa internaţională a Facultăţilor de Teologie Ortodoxă, care a avut loc la Bucureşti, susţinând expunerea cu tema "Misiunea Teologiei Ortodoxe azi. Repere şi perspective".

28 octombrie - a participat la lucrările Comisiei Naţionale a Monumentelor Istorice, desfăşurate la Ministerul Culturii, Bucureşti.

III. ACTIVITĂŢI PE PLAN INTERNAŢIONAL

28 februarie - 3 martie - a prezidat la St. Gallen, Elveţia, lucrările Comitetului pregătitor pentru cea de a doua reuniune a Bisericilor din Europa, ce va avea loc în anul 1997.

14-16 mai - a vizitat Atena, unde s-a întâlnit cu ierarhi greci.

- a vizitat Mitropolia de Patras din Grecia. A acordat televiziunii locale un interviu în care a relatat aspecte ale activităţii pastoral-misionare a B.O.R.

21-27 iunie - a participat la Geneva la lucrările Comitetului Central al Conferinței Bisericilor Europene.

25 septembrie - 9 octombrie - la invitația Bisericii Anglicane, a susținut, în Anglia, o serie de conferințe cu tema "Misiunea în Europa azi — mărturisirea lui Hristos într-o lume contradictorie". A conferențiat în orașele: Londra, Salisbury, York, Oxford și Durham. S-a întâlnit cu cei mai de seamă episcopi anglicani și cu Cardinalul Basile Hume. La Universitatea din Oxford și Durham a vorbit cu profesori și studenți despre viața și activitatea B.O.R. azi. La parohia ortodoxă română din Londra, a participat la Sf. Liturghie, s-a întâlnit cu mulți români, și a sfințit o cruce nouă pentru Sf. Altar, sculptată și pictată în Moldova (jud. Neamț).

11-15 decembrie - a participat la Barr, lângă Zürich, Elveția, în calitate de copreședinte, la lucrările Comitetului pregătitor al Adunării Bisericii din Europa (Graz, 23 - 29 iunie 1997).

RAPOARTELE ADUNĂRII EPARHIALE – 1996

"În ziua de 21 decembrie 1996, la Centrul Cultural-Pastoral «Sfântul Daniil Sihastrul» de la Mănăstirea Durău au avut loc sub preşedinţia I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, lucrările Adunării Eparhiale, forul legislativ al Arhiepiscopiei Iaşilor.

Adunarea Eparhială s-a constituit statuar la poalele Ceahlăului pentru a audia dările de seamă prezentate de către P.C. Preoţi Consilieri şi şefii de sectoare ale Centrului Eparhial cu privire la activitatea desfăşurată pe parcursul anului 1996 şi pentru a discuta şi vota propunerile de lucrări pentru anul 1997.

După rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt, I.P.S. Mitropolit Daniel a rostit cuvântul de deschidere a lucrărilor Adunării Eparhiale, invitând la cuvânt raportorii după cum urmează: a). Sectorul Administrativ bisericesc; b). Sectorul Cultural; c). Sectorul Economic-financiar; d). Sectorul Producţie pentru Caritate; e). Sectorul învăţământ; f). Serviciul juridic; g). Secretariatul.

În final, după o scurtă pauză, au fost reluate lucrările în plen. Au avut loc luări de cuvânt pe marginea referatelor şi a propunerilor făcute, trecându-se apoi la vot.

Lucrările Adunării Eparhiale 1996 s-au încheiat cu o agapă frăţească, într-o atmosferă plină de bucuria revederii şi comuniunii". (**Candela Moldovei,** nr. 11-12/1996).

DARE DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI ADMINISTRATIV- BISERICESC ÎN ANUL 1996

Pr. Cons. administrativ *Vasile Andreica*

Întreaga activitate desfăşurată în cadrul Centrului eparhial pe parcursul anului 1996 se integrează programului de înnoire a întregii vieţi bisericeşti, aşa cum este conceput de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi cum îl vedem reflectat în întreaga şi binecuvântata activitate a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel, atât la nivel naţional cât şi la nivel internaţional.

În cele ce urmează vom prezenta structurile administrative ale Arhiepiscopiei Iaşilor, situaţia acestora la zi în date şi cifre, pe fiecare nivel în parte:

a) LA NIVELUL EPARHIEI

În conformitate cu Art. 103 şi Art. 109 din *Statutul de Organizare şi funcţionare a B.O.R.*, statul de funcţii a Centrului Eparhial cuprinde 288 de posturi din care 194 ocupate, iar 94 vacante.

- posturi înfiinţate: 9;
- transferări: 5;
- încadrări: 13.

Situaţia unităţilor bisericeşti din cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor la 01.12.1996 este următoarea:

- numărul total de parohii: 806;
- număr total filiale: 311;
- parohii fără locaşuri: 84;
- număr total de mănăstiri: 54;
- număr total de schituri: 31;
- număr de paraclise: 42;
- metocuri: 1.

În cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor activează 13 preoţi de caritate din care 9 în Judeţul Iaşi, 2 în Judeţul Botoşani şi 2 în Judeţul Neamţ.

b) LA NIVELUL PROTOPOPIATULUI

În Arhiepiscopia Iaşilor funcţionează 13 protopopiate, din care 9 au sedii în curs de construcţie iar 3 nu au sediu propriu, cu un număr total de 806 parohii.

Informăm onoraţii membri ai Adunării eparhiale şi Consiliului eparhial că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a amendat Art. 55, 56 şi 57 din *Regulamentul pentru funcţionarea organelor deliberative şi executive din Patriarhia Română*, renunţând la formula alegerii protopopului prin consultarea *Colegiului electoral* şi adoptând fórmula ***numirii*** lui direct de către chiriarh, aşa cum se procedează în cazul consilierilor bisericeşti. Amendamentul a avut ca principală motivaţie realitatea că protopopul este consilierul din teritoriu al chiriarhului şi persoana care îl reprezintă pe acesta în protopopiat.

c) **LA NIVELUL PAROHIILOR**

În conformitate cu hotărârile Adunării eparhiale din anul 1993 am înfiinţat în acest an încă 7 parohii.

Astfel, Arhiepiscopia Iaşilor, cu 13 protopopiate, are un număr total de 1781 posturi din care 898 ocupate, iar 883 vacante, distribuite după cum urmează:

- total posturi preoţi: 875, din care 628 ocupate, iar 247 vacante;
- total posturi diaconi: 2, din care 1 ocupat şi 1 vacant;
- total posturi cântăreţi: 826, din care 217 ocupate şi 609 vacante;
- total posturi clopotar: 43, din care 35 ocupate şi 8 vacante;
- total posturi ghizi: 31, din care 16 ocupate şi 15 vacante;
- total posturi paznici: 4, din care 1 ocupat şi 3 vacante.

Numărul preoţilor care au urmat cursurile pastorale şi de metodologie didactică în anul 1996 este de 71.

În ce priveşte disciplina clerului, au fost judecaţi în Consistoriul Eparhial 13 preoţi.

Situaţia locuinţelor parohiale în cadrul Eparhiei Iaşilor în anul 1996 se prezintă astfel:

- număr total parohii: 806;
- parohii cu casă parohială: 428;
- case parohiale în construcţie: 41;
- parohii fără casă parohială: 337;

Sectorul administrativ-bisericesc al Centrului eparhial Iaşi, analizând realităţile vieţii bisericeşti din această Arhiepiscopie, a făcut o serie de propuneri Adunării Eparhiale privind necesitatea unei noi arondări a parohiilor din Protopopiatele Iaşi I şi Iaşi II, o mai bună organizare administrativă a Protopopiatului Truşeşti, prin construirea unui sediu pentru protopopiat până în luna iunie a anului următor, transformarea parohiei Curelari în capelă mitropolitană şi darea ei în folosinţă asociaţiei ortodoxe "Oastea Domnului" din Iaşi, P.C. Pr. paroh rămânând în continuare slujitor în această biserică cu statut de preot misionar al Protopopiatului Iaşi I. Aceste propuneri au fost aprobate în unanimitate de Adunarea Eparhială.

DAREA DE SEAMĂ A SECTORULUI EXARHAT PENTRU ANUL 1996

Exarh Arhim. *Laurenţiu Niţă*

În prezent, în Arhiepiscopia Iaşilor sunt 85 de mănăstiri şi schituri (la care se adaugă un număr de 7 schituri în curs de organizare), din care 44 mănăstiri de călugări, 10 mănăstiri de maici, 30 schituri de călugări, 1 schit de maici.

Numărul vieţuitorilor din mănăstirile şi schiturile Arhiepiscopiei însumează un total de 2019 vieţuitori, dintre care 869 sunt monahi şi 1150 sunt monahii.

Din totalul aşezămintelor monahale 54 sunt mănăstiri, iar 31 sunt schituri.

Mănăstirile şi schiturile din judeţul Iaşi au un total de 224 vieţuitori, dintre care 184 sunt monahi şi 40 monahii. Numărul monahilor hirotoniţi este de 78, dintre care 56 sunt ieromonahi şi 22 ierodiaconi. Licenţiaţi în Teologie sunt 16, în alte discipline 2, iar doctoranzi 2.

Mănăstirile şi schiturile din judeţul Botoşani au un total de 181 vieţuitori, dintre care 75 sunt monahi, iar 106 sunt monahii. Numărul celor hirotoniţi este de 30, între care 26 ieromonahi, iar 4 sunt ierodiaconi. Sunt 16 licenţiaţi în Teologie, un licenţiat în alte discipline şi un singur absolvent al cursurilor de doctorat.

Mănăstirile şi schiturile din judeţul Neamţ au un total de 1614 vieţuitori, dintre care 610 sunt monahi, iar 1004 sunt monahii. Numărul monahilor hirotoniţi este de 170, dintre care 139 sunt ieromonahi şi 31 ierodiaconi. Numărul licenţiaţilor în teologie este de 21.

În aceste mănăstiri Sfânta Liturghie se oficiază zilnic, iar pravila călugărească este păzită cu sfinţenie.

În Arhiepiscopia Iaşilor există un număr de 57 ierodiaconi şi 221 ieromonahi.

Pentru ridicarea nivelului cunoştinţelor teologice în rândurile vieţuitorilor mănăstirilor din arhiepiscopie, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a recomandat ca aceştia să urmeze cursurile Seminarului Teologic şi ale Facultăţii de Teologie, astfel încât în prezent avem un număr de 17 monahi care urmează cursurile Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, 18 călugăriţe care urmează cursurile Seminarului monahal de la Mănăstirea Agapia şi un număr de 148 monahi care urmează cursurile Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamţ.

În decursul anului 1996 au fost numiţi un număr de 10 noi stareţi pentru mănăstirile din cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor.

În urma vizitelor făcute în acest an în mănăstirile şi schiturile eparhiei de către Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel şi de către Prea Sfinţitul Episcop vicar Calinic Botoşăneanul, prin slujbele oficiate şi îndemnurile transmise, s-a făcut simţită o înnoire a vieţii spirituale în sfintele noastre locaşuri.

DARE DE SEAMĂ A BIROULUI DE ASISTENŢĂ SOCIALĂ "DIACONIA" ÎN ANUL 1996

Diac. *Radu Antonovici*

I. Informare cu privire la activitatea de asistenţă socială desfăşurată la nivelul Arhiepiscopiei Iaşilor.

A) ***Activitatea de caritate din spitale şi penitenciare***

În Arhiepiscopia Iaşilor îşi desfăşoară activitatea un număr de 13 preoţi de caritate: 11 în spitale şi 2 în penitenciare. Au fost vizitate locaşurile de cult, s-au purtat discuţii cu preoţii de caritate, pentru cunoaşterea problemelor existente şi pentru realizarea unei strategii comune de rezolvare a acestora şi au fost realizate şi acţiuni comune ale preoţilor de caritate, un exemplu fiind botezul celor 47 de copii bolnavi de SIDA de la Centrul "Guliver" din Iaşi.

B) ***Brutăriile şi cantinele pentru săraci***

În Arhiepiscopia Iaşilor există un număr de 3 brutării, cu o capacitate zilnică de 800-2500 pâini fiecare şi un număr de 2 cantine pentru săraci cu o capacitate între 100-150 persoane. Pentru anul 1997 se are în vedere instalarea unei brutării la Humuleşti, Judeţul Neamţ.

C) ***Casele de bătrâni***

În eparhia noastră a existat un cămin pentru maici la Mănăstirea Văratec, cămin care a fost distrus de un incendiu în anul 1995 şi care urmează să fie reconstruit. Biserica noastră acordă asistenţă spirituală bătrânilor internaţi în Căminele de bătrâni ale Direcţiilor de Muncă şi Protecţie Socială din judeţele aferente eparhiei.

D) *Activitatea de caritate*

Activitatea de caritate s-a desfăşurat la nivelul fiecărui protopopiat din Arhiepiscopia Iaşilor în anul 1996, fiind ajutate zilnic 60-80 persoane cu bani, alimente, cereale şi haine.

II. Realizarea de proiecte de asistenţă socială şi acţiuni caritabile

1. *Proiecte de asistenţă socială*

- În scopul ajutorării diferitelor categorii sociale defavorizate, a fost înfiinţată, la data de 28.10.1996, asociaţia umanitară "Familia Nostra". Preşedintele de onoare al asociaţiei este Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, iar preşedinte executiv este şeful biroului "Diaconia", Diac. Radu Antonovici.

1) Proiecte realizate prin asociaţia "Familia Nostra":

- Centrul de Primire pentru copiii străzii "Sf. Andrei" Iaşi cu o capacitate de 16 locuri, realizat în cooperare cu asociaţia franceză "Enfance Espoir".

2) Proiecte în curs de realizare prin asociaţia "Familia Nostra":

- un proiect, aprobat pentru finanţare PHARE, care îşi propune studierea şi prevenirea fenomenului "copiii străzii" în Iaşi;
- un proiect, care este propus pentru finanţare programului PHARE în această perioadă, care îşi propune realizarea, în cooperare cu asociaţia franceză "Enfance Espoir", a unei microferme pentru Centrul de Primire "Sf. Andrei" din Iaşi.

3) Acţiuni realizate de asociaţia "Familia Nostra" în cooperare cu alte asociaţii:

- o acţiune realizată, pe data de 18.10.1996, în colaborare cu *Liga de Luptă Contra Cancerului* din Iaşi, destinată colectării de fonduri pentru copiii bolnavi de cancer.

2. *Acţiuni caritabile*

Acţiuni caritabile realizate cu ocazia unor sărbători creştine, dar nu numai, beneficiarii fiind persoanele cu handicap, orfanii şi bătrânii ocrotiţi în unităţile de asistenţă socială, bolnavii internaţi în spitale şi alte categorii sociale dezavantajate din municipiul şi judeţul Iaşi. Dintre aceştia amintim 865 persoane din unităţi de asistenţă socială, 220 din familiile sinistrate de la Pârcovaci - Hârlău, Iaşi şi 20 de unităţi de asistenţă socială din municipiul şi judeţul Iaşi.

III. Realizarea de contacte cu persoane şi instituţii care pot sponsoriza programele sociale

Au fost contactate asociaţii şi persoane fizice care au sponsorizat sau doresc să sponsorizeze programele noastre sociale:

- aproximativ 10 asociaţii din Franţa, Germania, Anglia, Austria, Elveţia şi Danemarca;
- mai multe persoane fizice din Franţa, Germania, Elveţia şi SUA.

DARE DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI CULTURAL-MISIONAR ŞI ÎNVĂȚĂMÂNT ÎN ANUL 1996

Pr. Cons. cultural *Nicolae Dascălu*

Activitatea Sectorului Cultural-Misionar şi Învățământ s-a desfăşurat în cadrul următoarelor compartimente:

1. EDITURA ŞI TIPOGRAFIA TRINITAS

Această latură a activității noastre reprezintă "motorul" misionar dar şi financiar al sectorului cultural, astfel încât în cursul anului 1996 producția realizată a fost pusă în slujba sprijinirii altor compartimente cultural-misionare din cadrul Centrului eparhial: Biblioteca mitropolitană şi Mănăstirea Golia.

Lucrările publicate în cursul anului curent se pot împărți astfel: 1) cărți de teologie; 2) publicații periodice; 3) pliante, ilustrate; 4) alte tipărituri.

Volumul **"Credința ortodoxă"**, a 20-a ediție a celebrei "Mărturisiri de credință" a Mitropolitului român Petru Movilă al Kievului a apărut la Iaşi, cu o prefață semnată de I.P.S. Mitropolit Daniel, în luna septembrie din 1996, la 350 de ani de la moartea marelui ierarh român care a păstorit Biserica ucraineană.

În cursul anului 1996 au văzut lumina tiparului şi două cărți semnate de ierarhii noştri: **"Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea... 12 scrisori pastorale de Crăciun şi Paşti"**, semnată de Chiriarhul nostru, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, şi **"Biblia în Filocalie"**, antologie de texte alcătuită de P.S. Episcop Vicar Calinic Botoşăneanul.

Colecția "Credință şi cultură" s-a îmbogățit cu o carte care completează primele două volume de **"Convorbiri duhovniceşti"** prin dialogurile spirituale realizate de P.Cuv. Arhim. Ioanichie Bălan cu teologi ortodocşi din străinătate, iar colecția "Biserică şi societate", cu lucrarea semnată de P.C. Pr. prof. Ion Bria, **"Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române"**.

Ca o datorie de evlavie față de sfinții români, la TRINITAS s-au editat **"Slujba Sf. Ioan de la Neamț"** şi **"Slujba Sf. Teodora de la Sihla"**. De asemenea, s-au reeditat în tiraje substanțiale acatistele şi icoanele acestor sfinți iubiți de popor şi canonizați de Sf. Sinod în anul 1992.

Pentru a veni în sprijinul educatorilor şi profesorilor de Religie, în acest an s-a imprimat şi culegerea de rugăciuni şcolare şi cântece pentru copii **"Înger, îngerelul meu"**, alcătuită de prof. Viorel Bârleanu de la Şcoala Normală "V. Lupu" - Iaşi. Pe linia promovării muzicii bisericeşti autentice se înscrie reeditarea, după 140 de ani, a Idiomelarului lui Dimitrie Suceveanu, vol. II şi III.

În domeniul cărții didactice la editura Mitropoliei va apare foarte curând **"Arheologia biblică în actualitate"**, semnată de Pr. conf. Petre Semen, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Iaşi.

Sub îndrumarea I.P.S. Daniel, vicepreşedinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, s-a tipărit şi broşura **"Instrucțiuni privind monumentele**

istorice şi de artă religioasă", pregătită de cadre didactice de la secţia "Teologie-Patrimoniu cultural" a Facultăţii de Teologie din Iaşi.

Editura şi tipografia TRINITAS au onorat cu mijloace specifice evenimentele bisericeşti care au avut loc în cursul acestui an în Arhiepiscopia Iaşilor. Astfel, cu prilejul pelerinajului moaştelor Sf. Andrei la Iaşi, în luna octombrie, s-au imprimat atât **"Viaţa şi acatistul Sf. Apostol Andrei"**, cât şi icoane, diplome, afişe, postere.

De fapt, în 1996 preocupările editoriale şi tipografice s-au concentrat asupra diversificării imprimatelor policrome: icoane, postere, ilustrate, pliante, calendare cu imagini de biserici şi mănăstiri.

Au continuat să apară publicaţiile periodice ale eparhiei: buletinul oficial **"Candela Moldovei"** şi revista de gândire şi spiritualitate **"Teologie şi Viaţă"**. A fost tipărit calendarul creştin ortodox format mare şi calendarul-agendă pe 1997.

2. ÎNVĂŢĂMÂNTUL TEOLOGIC ŞI RELIGIOS

În anul de învăţământ 1996-1997 funcţionează în cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor 11 instituţii de învăţământ teologic: o facultate de teologie, în cadrul Universităţii ieşene, două şcoli postliceale teologico-sanitare ("Sf. Cuv. Parascheva" - Iaşi şi "Sf. Teodora de la Sihla" - P. Neamţ); 6 seminarii teologice liceale ("Veniamin Costachi" - Neamţ, "Sf. Cuv. Parascheva" - Agapia, Seminarul teologic Botoşani, "Sf. Ioan Românul" - Dorohoi, "Sf. Vasile cel Mare" - Iaşi, iar cel mai nou înfiinţat - seminarul teologic liceal de la Piatra Neamţ); două şcoli de cântăreţi bisericeşti (la Neamţ şi Botoşani).

Din cei peste 1000 de studenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă, singura unitate de învăţământ superior teologic din cuprinsul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, mai mult de jumătate sunt fii duhovniceşti ai Arhiepiscopiei Iaşilor. La cele 4 secţii (Teologie-Pastorală, Teologie-Litere, Teologie-Asistenţă socială, Teologie-Patrimoniu cultural) predau 17 profesori titulari cu pregătire teologică şi 107 cadre didactice care au pregătire în domenii ştiinţifice neteologice.

În anul şcolar 1995-1996 numărul elevilor din învăţământul preuniversitar teologic este de 1280, după cum urmează: 373 la Şcolile postliceale teologico-sanitare "Sf. Parascheva" - Iaşi şi "Sf. Teodora de la Sihla" - Piatra Neamţ, 805 elevi care învaţă la cele 5 seminarii teologice liceale din eparhie (Neamţ, Agapia, Botoşani, Dorohoi şi Iaşi), 112 elevi la cele două Şcoli de cântăreţi bisericeşti, de la Botoşani şi de la M-rea Neamţ.

Anul 1995 a însemnat pentru învăţământul teologic ieşean o reparaţie morală şi o înfăptuire misionară care trebuie evidenţiată: cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a I.P.S. Mitropolit Daniel s-a înfiinţat la Iaşi, în cadrul Şcolii Normale "Vasile Lupu", Seminarul teologic liceal "Sf. Vasile cel Mare", cu două clase: una cu profilul teologie-filologie iar cea de-a doua cu specializarea teologie-patrimoniu cultural, cu intenţia pregătirii viitorilor candidaţi la secţia similară de la Facultatea de Teologie.

Datorită faptului că populaţia în judeţele eparhiei este majoritar ortodoxă, un număr ridicat de cadre didactice predau ore de Religie în şcolile de stat: astfel, în cele 474 unităţi şcolare din judeţul Iaşi activează 447 profesori şi învăţători de Religie (245 clerici şi 202 laici), la Botoşani există 391 şcoli în care îşi desfăşoară activitatea în domeniul învăţământului religios 297 cadre didactice (140 clerici şi 157 mireni), iar în judeţul Neamţ există 380 unităţi de învăţământ preuniversitar în care 365 de profesori (237 clerici şi 128 laici) susţin ore de Religie.

S-a tipărit la Editura "Trinitas" «Programa analitică pentru predarea religiei la clasele I-X». De asemenea, s-a proiectat întocmirea urgentă a manualelor de Religie pentru clasele V-VIII, care vor fi înaintate spre avizare Comisiei Sf. Sinod pentru Învățământul teologic şi religios.

3. BIBLIOTECA MITROPOLITANĂ

Activitatea Bibliotecii Moldovei şi Bucovinei în anul 1996 a urmărit în principal prelucrarea modernă, centralizată, pe calculator, a documentelor recent intrate şi facilitarea accesului la documentele bibliotecii pentru studenți, cadre didactice, cercetători.

Fondul de carte creşte continuu prin achiziții sau prin donații din partea unor persoane sau instituții care doresc să-şi înscrie numele în cartea de aur a ctitorilor şi donatorilor bibliotecii. Un constant donator este însuşi I.P.S. Mitropolit Daniel care a oferit şi anul acesta cărți de mare valoare, precum Enciclopedia Britanica, ultima ediție, şi o serie de enciclopedii şi dicționare teologice strict necesare în orice instituție de învățământ teologic din lume.

S-au primit donații pentru completarea colecțiilor de publicații periodice din partea Mănăstirii Bucium, de la parohia Buhalnița, s-a constituit fondul "Mitrofan Băltuță" care cuprinde 3005 volume şi 1000 fascicole.

În vederea creării unui fond de publicații care să conțină cât mai multe apariții, atât din țară cât şi din străinătate, s-au făcut abonamente reciproce între revistele mitropolitane şi publicații creştine din Occident.

La sfârşitul lunii decembrie 1996, Biblioteca Mitropolitană poseda un fond de 56.923 volume şi 15.470 periodice.

4. PARTICIPAREA LA EVENIMENTE DEOSEBITE ŞI ACTIVITATEA PASTORAL-CULTURALĂ ŞI MISIONARĂ PRIN INTERMEDIUL MASS-MEDIA

În acest context, putem spune că evenimentul anului l-a constituit pelerinajul la Iaşi a moaştelor Sf. Andrei, Apostolul românilor, în perioada 12-19 octombrie a.c. Momentul unic, care s-a datorat invitației I.P.S. Mitropolit Daniel şi prețuirii I.P.S. Nicodimos de Patras, a fost pentru românii ortodocşi o binecuvântare cerească, o înălțare în demnitate a poporului nostru dreptcredincios. Sectorul cultural a fost prezent şi activ la acest eveniment, prin publicațiile editate cu acest prilej, prin participarea la emisiunile de radio şi de televiziune ale diferitelor posturi din țară şi străinătate (cele 6 posturi de radio din Iaşi, Radio România-Actualități, TVR, SBS-Australia, BBC-Londra), prin dialogul cu reprezentanții presei scrise. În calendarul creştin ortodox al anului 1997 la data de 13 octombrie, se va pomeni aducerea moaştelor Sf. Apostol Andrei la Iaşi, eveniment despre care I.P.S. Mitropolit de Patras spunea în predica sa din acea zi că ar trebui să fie comemorat în fiecare an.

Un alt capitol important în cronica aniversărilor bisericeşti din 1996 l-au constituit festivitățile de comemorare a 500 de ani de existență a unor ctitorii ştefaniene. **"Războieni 1496-1996, o jertfă pentru Moldova şi creştinătate"** a fost tema simpozionului desfăşurat în zilele de 6-8 septembrie la Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău, continuat apoi cu Sf. Liturghie şi slujba de pomenire la mănăstirea ctitorită de Dreptcredinciosul Voievod la 20 de ani după bătălia de la Valea Albă.

La 6 decembrie s-au aniversat la Botoşani cinci secole de dăinuire întru credinţă a bisericii "Sf. Nicolae" Popăuţi, iar pentru Mănăstirea Tazlău editura Mitropoliei a acordat spaţiu editorial şi tipografic în vederea publicării monografiei alcătuite de Pr. Gh. Vartolaş.

Pentru anul care va începe în curând, un loc prioritar va fi ocupat de aniversarea a 500 de ani de la ctitorirea Mănăstirii Neamţ şi a 110 ani de la sfinţirea Catedralei mitropolitane Iaşi. Modul de desfăşurare a festivităţilor a fost deja stabilit, proiectul urmând a fi împlinit în detaliu.

5. POSTUL DE RADIO *TRINITAS*

Folosirea mijloacelor moderne de comunicare reprezintă pentru Biserică un bun prilej de a ajunge în casele oamenilor, spre a propovădui Evanghelia şi a lucra la mântuirea sufletelor. De multe ori, comunicarea prin intermediul cuvântului rostit este o cale mai scurtă şi mai accesibilă.

De aceea, s-a întocmit dosarul înregistrat cu nr. 681R/ 28.09.1996 la Consiliul Naţional al Audiovizualului, în vederea participării la concursul pentru acordarea unei frecvenţe de emisie pentru o staţie locală de radiodifuziune în municipiul Iaşi. În urma şedinţei C.N.A. din 9 iulie a.c. Arhiepiscopia Iaşilor a primit licenţa de emisie pentru postul de Radio TRINITAS, pe frecvenţa 92,70 MHz.

Aşadar, există acum la Iaşi posibilitatea înfiinţării primului post de radio ortodox din România. O echipă de tineri entuziaşti aşteaptă să înceapă lucrul însă problemele tehnice şi cele financiare întârzie deocamdată primul semnal al postului nostru de radio.

6. CREDINŢĂ ŞI CULTURĂ ÎN ACTIVITATEA ASOCIAŢIILOR RELIGIOASE ORTODOXE

Prin asociaţiile religioase care funcţionează în cadrul eparhiei (FOR - Frăţia Ortodoxă Română, ASCOR - Asociaţia Studenţilor Creştini Ortodocşi din România, SONFR - Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor din România, AMFOR - Asociaţia Medicilor şi Farmaciştilor Ortodocşi din România), activitatea cultural-misionară se îmbină cu dimensiunea social-filantropică a slujirii creştine, ambele regăsindu-şi sursa de viaţă în comuniunea rugăciunii şi trăirii liturgice.

Seriile de conferinţe şi meditaţii duhovniceşti organizate de ASCOR în perioada premergătoare marilor sărbători, seratele culturale de înaltă ţinută patronate de Frăţia Ortodoxă Română, expoziţiile de artă religioasă şi întâlnirile spirituale organizate de SONFR la Palatul Culturii, simpozioanele ştiinţifice şi concertele de muzică psaltică susţinute prin colaborarea dintre Mitropolie şi instituţii specializate (Filarmonica ieşeană şi Academia de Arte "G. Enescu") sunt exemplificări concrete ale activităţii desfăşurate în oraşul de reşedinţă al Întâistătătorului Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

Din această enumerare a unora dintre cele mai semnificative realizări în domeniul cultural-misionar şi de învăţământ, prima consecinţă este concentrarea atenţiei asupra a ceea ce nu am realizat sau nu am aprofundat îndeajuns. Avem în continuare foarte multe de făcut atât în domeniul editorial şi tipografic, cât şi în celelalte domenii ale activităţii noastre, unele dintre ele fiind abia la început.

DAREA DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI ECONOMIC ÎN PERIOADA 1 IANUARIE 1996 - 31 OCTOMBRIE 1996

Pr. *Mihai Mărgineanu*

În rândurile de mai jos este prezentată activitatea Sectorului Economic până la data de 31 octombrie 1996, când, urmare a reorganizării acestui sector, prin transferarea Consilierului economic în postul nou înființat de Consilier cu monumentele istorice şi construcţii bisericeşti, funcția de Consilier economic a fost preluată de Dl. Nicolae Spiridon. De aceea, această prezentare va fi completată cu cea a noului Consilier economic referitoare la perioada 1 noiembrie - 1 decembrie 1996.

I. ACTIVITATEA ECONOMICO-FINANCIARĂ

Activitatea economico-financiară a Eparhiei în anul 1996 a fost determinată de o serie de factori externi (instabilitatea economică din țară, devalorizarea monedei naționale şi creşterea ratei inflației) care au generat un angajament financiar apreciabil.

De aceea, activitatea economică a anului 1996, din punct de vedere managerial, a urmărit recuperarea deficitului bugetar preluat din anul precedent, crearea de disponibilități financiare pentru susținerea volumului uriaş al investițiilor şi o serie de măsuri pentru extinderea sau rentabilizarea activităților aducătoare de profit şi stimularea activității economice a compartimentelor cu deficit bugetar.

Ca o concluzie pentru cele de mai sus, procedând la o analiză comparată a activității economice, putem spune, chiar şi după aplicarea cuvenitelor corecții în raport cu rata inflației, că rulajul total al fondurilor, atât la venituri, cât şi la cheltuieli — cu precădere investiții — a crescut cu 296% deci aproape de 3 ori, față de anul 1993.

II. ACTIVITATEA DE CULT

O contribuție importantă la bugetul eparhiei (20% din volumul total al veniturilor, 32% din excedentul bugetar) este cea a activității de cult.

De asemenea, în ceea ce priveşte această activitate, cea mai importantă inițiativă, cu implicații economice deosebite, a fost aducerea pe pământul românesc, la Iaşi, a capului Sf. Apostol Andrei. Sectorul economic s-a implicat în toate demersurile privind plata transportului (41.400 $) şi a celorlalte cheltuieli pentru pregătirea şi organizarea festivităților de la Iaşi.

III. ACTIVITATEA PRODUCTIVĂ

Centrul eparhial are 11 ateliere (lumânări, tămâie, tâmplărie, confecții metalice, metalurgie neferoasă, pictură, lipit icoane, confecționat plute pentru candele, producție de cărămidă şi - începând cu acest an - gater). De asemenea, pe lângă atelierul de cercetare şi microproducție iconografică, tot din acest an, prin reorganizarea fostei secții de cherestea - Mănăstirea Neamț, preluată de la SEF Petroforest Neamț, a luat ființă Fabrica de cherestea "Sfânta Troiță", care este inclusă în sfera de lucru a sectorului "Producție pentru caritate".

Activitatea productivă a sectorului economic realizează 36% din venituri şi participă în proporţie de 51,2% la constituirea excedentului bugetar.

IV. ACTIVITATEA COMERCIALĂ

Prin ponderea sa, această activitate a devenit al treilea participant la realizarea de fonduri, respectiv 12% din excedentul bugetar.

Faţă de perioada similară a anului trecut, activitatea Librăriei "Cuvântul Vieţii" împreună cu pangarul şi punctele de desfacere volante organizate ocazional înregistrează o creştere cu 64% şi aceasta pentru că s-a reuşit o mai bună coordonare şi corelare a aprovizionării şi desfacerii cu ritmul de lucru al sectorului economic şi s-au stabilit relaţii constante cu furnizorii.

V. ACTIVITATEA DE PELERINAJE ŞI PROTOCOL

La iniţiativa I.P.S. Mitropolit Daniel, anul acesta a luat fiinţă *Biroul de pelerinaje şi protocol* care are în atenţie toate posibilităţile noastre de punere în valoare a obiectivelor care prezintă interes pentru pelerinii români şi străini. Prin organizarea de seminarii, întâlniri internaţionale, simpozioane la Căminul Teologic "Sf. Nicolae", Centrul Cultural-Pastoral Durău şi Casa de odihnă "Sf. Cosma şi Damian" - Bălţăteşti s-au realizat o serie de venituri care au fost investite în lucrarea cultural-misionară şi filantropic-socială a Bisericii.

VI. ACTIVITATEA AGRICOLĂ

După cum se ştie, anul 1996 a fost un an capricios din punct de vedere agricol. Iarna aspră şi prelungită, care a compromis culturile de grâu însămânţate din toamnă, a întârziat în bună măsură campania agricolă din primăvară. Perioada foarte scurtă de timp favorabil pentru derularea activităţilor de sezon, ne-a creat multe dificultăţi.

Conform datelor din situaţia existentă la data de 31.10.1996 rezultă o pondere a veniturilor agricole de doar 4,5% din volumul total al veniturilor.

VII. ACTIVITATEA FILANTROPICĂ

Aşezămintele filantropice - brutăria "Sf. Ana" - Iaşi, brutăria "Sf. Dimitrie" - Paşcani şi brutăria "Sf. Ioan Casian" - Dorohoi au realizat o serie de venituri, o parte din acestea fiind utilizate pentru fondul de caritate.

În ceea ce priveşte investiţiile realizate în anul 1996, până la data de 31 octombrie, ele reprezintă 27% din volumul total al cheltuielilor.

DARE DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI ECONOMIC ÎN PERIOADA 1 - 30 NOIEMBRIE 1996

Cons. economic *Nicolae Spiridon*

În timpul scurt de la preluarea sectorului (1.11.1996), am reuşit, în parte, să fac o evaluare de ansamblu a posibilităţilor de care dispune acesta, să propun o strategie pe termen scurt, mediu şi lung, prezentată Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel, precum

şi o serie de activităţi, imediat după preluarea funcţiei de Consilier economic, dintre care enumerăm:

1. Instalarea unei centrale telefonice "Alcatel 4100 - model 92" cu 100 de posturi telefonice (sponsorizare din partea firmei Alcatel, prin sprijinul deosebit al ROMTELECOM Iaşi);

2. Achiziţionarea de la Domneşti - Argeş a unei instalaţii de confecţionat cărămizi şi teracotă pentru Schitul Cotnari;

3. Achiziţionarea prin donaţie de la ASCOR Iaşi a unui calculator PC - 286 cu imprimantă şi transformarea acestuia în PC - 586 - la nivelul cerinţelor actuale ale biroului financiar - contabil.

4. Achiziţionarea a 20 tone parafină şi 500 kg ceară de albine pentru producţia de lumânări pe anul 1997;

5. Efectuarea inventarului de sfârşit de an la toate subunităţile şi unităţile Centrului eparhial Iaşi.

DARE DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI MONUMENTE PE ANUL 1996

Pr. *Mihai Mărgineanu*

Prin hotărârea Permanenţei eparhiale din 8 ianuarie 1996, a luat fiinţă sectorul Tehnic, care, urmare hotărârii Permanenţei din 4 noiembrie 1996, a devenit sectorul pentru *Monumente istorice şi construcţii bisericeşti.*

În faţa acestui sector stau cu prioritate două probleme majore:

- starea gravă a monumentelor istorice bisericeşti care marchează dramatic demnitatea noastră şi afectează însăşi afirmarea şi promovarea spiritualităţii ortodoxe româneşti în contextul european şi universal;
- modul de abordare a lucrărilor de construcţii la Centrul eparhial şi la subunităţile sale, ştiut fiind că în prezent acest capitol de investiţii constituie cel mai important obiectiv către care se dirijează atât donaţiile credincioşilor, cât şi veniturile realizate de Biserică.

Acest sector are în subordine 5 compartimente şi anume:

1. COMPARTIMENTUL PROIECTARE

Acest compartiment coordonează şi urmăreşte asigurarea prealabilă cu documente, informaţii şi observaţii pentru toate lucrările de reparaţii, restaurări şi construcţii bisericeşti, prezentând chiriarhului, prin consilierul de resort, rapoarte în acest sens.

Important de menţionat e faptul că ritmul de lucru al acestui sector a fost îmbunătăţit simţitor prin dotarea cu aparatură modernă, calculator şi scanner, prin achiziţionarea de programe soft (AutoCad 13) şi prin instruirea autodidactă a arhitecţilor.

2. COMPARTIMENTUL TEHNIC

Împreună cu consilierul de resort, acest compartiment elaborează, coordonează şi urmăreşte activitatea de investiţii pe cuprinsul întregii eparhii.

La nivelul anului 1996, compartimentul tehnic a elaborat, verificat sau avizat un număr de 50 documentaţii care, înaintate către Secretariatul de Stat pentru Culte şi mediate de I.P.S. Mitropolit Daniel, au adus, pentru cele 50 de obiective, subvenţii în valoare totală de 914.000.000 lei, dintre care 218.000.000 lei pentru monumentele istorice bisericeşti.

3. COMPARTIMENTUL EXECUŢIE

Compartimentul execuţie asigură coordonarea şi bunul mers al lucrărilor angajate de sector, fie prin regie proprie,· fie în antrepriză, urmărind atât aspectele privind calitatea, cât şi încadrarea în termenele stabilite ale acestor lucrări. Acest compartiment are o structură variabilă, fiind organizat în puncte de lucru şi echipe, constituite şi distribuite în funcţie de necesităţi şi priorităţi.

Conform raportului, în anul 1996 au fost executate 146 de lucrări la un număr de 30 de obiective.

4. COMPARTIMENTUL PRODUCTIV

Activitatea de construcţii-reparaţii, care reprezintă sarcina principală a acestui compartiment, nu poate fi susţinută dacă nu e corelată cu surse viabile de finanţare, bine precizate şi delimitate de la început.

Compartimentul cuprinde atelierele de tâmplărie, confecţii metalice şi tâmplărie - dulgherie.

5. COMPARTIMENTUL PICTURĂ ŞI ARTĂ BISERICEASCĂ

Acest compartiment verifică şi urmăreşte încadrarea în erminiile şi canoanele ortodoxe a lucrărilor de pictură şi sculptură şi, uneori, într-o etapă ulterioară, coordonează activitatea de execuţie în acest domeniu prin ateliere proprii.

Obiectivul central al lucrărilor acestui compartiment, care de altfel îi dă şi numele, este grija pentru monumentele bisericeşti care se manifestă prin cunoaşterea, luarea în evidenţă, protejarea, conservarea, cercetarea, restaurarea, prezentarea şi punerea în valoare a acestor comori inestimabile ale trecutului.

Motivat de cele de mai sus, pentru a pune început bun, am elaborat formularul *Fişa monumentului* care, completat de preoţii parohi, va permite completarea evidenţelor noastre şi a informaţiilor de care dispunem, în ceea ce priveşte monumentele istorice bisericeşti.

*

În concluzie, ţinând cont de realizările în acest domeniu pentru anul 1996, doresc să afirm că activitatea de viitor a sectorului *Monumente istorice* reprezintă o mare şansă, atât pentru monumentele istorice şi de artă bisericească, cât şi pentru construirea de biserici noi, dar numai în măsura în care această activitate va fi înţeleasă şi sprijinită nu numai de autorităţile de stat, ci şi de toţi slujitorii Sfintelor Altare strămoşeşti.

CABINETUL STOMATOLOGIC "SF. PANTELIMON" RAPORT DE ACȚIVITATE PE ANUL 1996

Aurelia Luchian
Medic primar stomatologie generală
Medic Specialist ortodonție

Deschiderea operei caritabile a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei - în plan medical - cu un cabinet stomatologic a fost concepută de către Părintele Mitropolit Daniel ca un act de împlinire a comunicării interumane. Segmentul bucal este cel care participă în mod direct la întâlnirea dintre oameni: prin cuvânt, prin zâmbet, prin tot ceea ce presupune o fizionomie armonioasă. Sănătatea sau boala acestei părți din corpul omenesc leagă, susține sau perturbă comunicarea, comuniunea şi în cele din urmă iubirea dintre oameni. Aşadar, prezența cabinetului "Sfântul Pantelimon" vine să împlinească porunca iubirii.

În 1993, cu ocazia hramului Sfintei Cuvioase Parascheva, a fost înființat şi sfințit prin Decizia nr. 7, Cabinetul Stomatologic caritabil "Sf. Pantelimon" în incinta Mitropoliei din Iaşi, din inițiativa şi prin autoritatea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel.

Unitatea este compusă din cabinet medical, laborator de tehnică dentară, birou (care este şi sediu al AMFOR), sală de aşteptare, magazie de materiale şi grup sanitar.

În acest cabinet lucrează un medic primar, o asistentă medicală - monahie, o tehniciană dentară (angajată de 4 luni), un specialist în întreținerea aparatelor (angajat prin convenție). Maica Teodora a beneficiat de pregătire teoretică şi practică în cabinet şi la Spitalul Clinic de Urgențe Iaşi, în clinicile de chirurgie, terapie intensivă, medicală şi bloc operator, timp de doi ani, cu sprijinul membrilor AMFOR. Tehniciana dentară Maria Neculau, absolventă a Colegiului de Tehnică Dentară, a fost şefa laboratorului de tehnică dentară al Facultății de Stomatologie Iaşi; are o experiență îndelungată ca practician şi cadru didactic şi este totodată membru fondator AMFOR.

La acest cabinet se poate adresa orice pacient, dar au prioritate şi au beneficiat de gratuitate totală sau parțială bătrânii, orfanii, handicapații, unii salariați ai Centrului eparhial, monahii şi monahiile din toate mănăstirile Eparhiei.

Cabinetul este caritabil şi se autofinanțează, după ce inițial a fost susținut de AIDROM şi dotat cu aparatura esențială de către D-na dr. Ioana Popescu-Lăncrăjan şi Părintele François Mèan. La amenajarea cabinetului au contribuit şi atelierele de tâmplărie şi confecții metalice ale Mitropoliei.

Aici se fac tratamente ortodontice, gratuit pentru copiii cu despicături labio-maxio-palatine, tratamentul cariilor şi complicațiilor, îngrijirea parodonțiului, chirurgie buco-dentară, lucrări protetice. De asemenea, se efectuează tratamente injectabile şi se oferă primul ajutor medical, la nevoie.

În 1996 au fost asistați stomatologic 1410 pacienți şi peste 300 de pacienți au beneficiat de tratamente injectabile şi măsuri de prim ajutor. S-au efectuat 2453 proceduri, principiul de asistență al cabinetului fiind realizarea unui număr cât mai mare

de proceduri într-o singură şedinţă, din respect pentru timpul pacienţilor. Au beneficiat de tratament gratuit 32% dintre pacienţi (complet sau parţial), conform statutului cabinetului.

Întrucât autofinanţarea obligă la asigurarea salariilor personalului, a cheltuielilor de întreţinere şi funcţionare, investiţii în aparatură, materiale consumabile şi acoperirea gratuităţilor, a fost necesară implicarea unor sponsori a căror contribuţie s-a ridicat la suma de: 2.106.000 lei mijloace fixe, 11.200.000 lei obiecte de inventar şi 17.170.000 lei materiale consumabile, din care report pentru anul 1997 - 8.500.000 lei. Aceste sponsorizări au permis menţinerea unor preţuri joase, extinzând în acest fel opera caritabilă a Bisericii chiar şi la pacienţii care achită integral tratamentul, în condiţiile folosirii curente a metodelor şi materialelor moderne.

Motivaţia prezentării la acest cabinet este legată de atmosfera cabinetului care relaxează şi alungă frica, dar în acelaşi timp un număr mare de pacienţi aleg cabinetul nostru pentru că acum, aici şi în acest mod, Biserica oferă ceva gratuit. De aceea, nu puţine au fost minutele dedicate acţiunii de educaţie generală în privinţa stării de sănătate sau de boală. Prezenţa maicii Teodora, a muzicii liturgice, a candelei şi icoanelor duc pacientul cu gândul la Dumnezeu, deci se poate vorbi de o anumită educaţie religioasă.

Asocierea monahului cu mireanul într-o activitate cu caracter medical caritabil poate constitui, cred, un model al cooperării dintre medicină şi Biserică în alinarea suferinţei. Susţinerea unei opere caritabile solicită nu numai angajare profesională şi motivare morală, dar şi eforturi manageriale şi diplomatice în asigurarea echilibrului fragil al autofinanţării, a satisfacţiei finale a pacientului şi a efectului educativ creştin intrinsec acesteia.

Înaintea aspectelor financiare au trecut mereu consideraţiile ce reliefează demnitatea şi disponibilitatea caritabilă a Bisericii, iar în plan personal, dincolo de simplul tratament dentar, păstrarea în sufletul pacientului a binelui primit într-un context în care prezenţa lui Dumnezeu este puternic simţită.

Deşi tratamentul stomatologic este unul dintre cele mai costisitoare acte medicale, frecvenţa mare a pacienţilor potenţiali reprezintă un argument suficient care poate încuraja orice unitate bisericească să imite modelul de operă caritabilă medicală care funcţionează pe principiul autofinanţării, iniţiat de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

RAPORT PRIVIND ACTIVITATEA CĂMINULUI TEOLOGIC "SF. NICOLAE" ÎN ANUL 1996

Director *Ostap Taras Paparega*

Activitatea Căminului Teologic "Sf. Nicolae" în anul 1996 trebuie privită sub mai multe aspecte, determinate de statutul de funcţionare al acestuia.

Destinaţia principală a Căminului Teologic este cazarea studenţilor Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, iar în al doilea rând oferirea unor spaţii de cazare profesorilor, invitaţilor şi participanţilor la diferite seminarii şi colocvii ortodoxe şi ecumenice, naţionale şi internaţionale.

De asemenea, Căminul Teologic a sprijinit diferite instituţii, asociaţii sau organizaţii cu specific cultural în organizarea de simpozioane, manifestări culturale etc.

Activitatea cu studenţii interni

În Căminul Teologic "Sf. Nicolae" locuiesc temporar un număr de 78 studenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, cazaţi în 26 de camere (3 locuri/cameră), 3 profesori (cu familiile) cazaţi în 3 apartamente, un profesor cazat în 2 camere, 2 profesori cazaţi în câte o cameră, toţi profesori ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă, o cameră unde locuiesc 3 salariaţi ai Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

La cantina Căminului Teologic servesc masa studenţii interni precum şi un număr de 60 studenţi externi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi sau ai altor facultăţi ieşene.

Alte activităţi găzduite de Căminul Teologic

Căminul Teologic a găzduit o serie întreagă de seminarii, colocvii ortodoxe şi ecumenice, simpozioane şi manifestări culturale organizate de instituţii şi asociaţii bisericeşti sau laice, care pot fi împărţite astfel: întâlniri ecumenice, diaconale, culturale.

Întâlniri ecumenice

- vizita delegaţiei HEKS (Elveţia) condusă de dl. Franz Schule cu ocazia sărbătorii Sfintelor Paşti (luna aprilie);
- seminarul româno-austriac organizat de ASCOR Iaşi cu ocazia sărbătorii Sfintelor Paşti (luna aprilie);
- seminarul ecumenic internaţional organizat de SYNDESMOS - Federaţia Mondială a Tinerilor Ortodocşi - şi ASCOR Iaşi (luna mai);
- seminarul ecumenic organizat de AIDROM - Asociaţia Ecumenică a Bisericilor din România (luna mai);
- seminarul româno-german organizat de ASCOR Iaşi şi Facultatea de Teologie Luterană din Leipzig (luna iulie);
- întâlnirea ecumenică româno-germană organizată de ASCOR Iaşi şi asist. drd. Michael Weber - Facultatea de Teologie din Heidelberg (luna iulie);
- găzduirea celei de-a IV-a întâlniri a Comitetului de Studii al Conferinţei Bisericilor Europene (luna septembrie);
- vizita delegaţiei INTEREST - Elveţia (luna octombrie);

Activităţi culturale

- seminarul naţional "Armata şi Biserica" (luna februarie);
- festivalul naţional al liceelor de artă (luna martie);
- simpozionul de artă bizantină organizat de Academia de Arte "George Enescu" Iaşi (luna mai);
- cursul de civilizaţie şi limbă română organizat de Universitatea "Al. I. Cuza" Iaşi (luna iulie);
- cursul de informatică organizat de Centrul Cultural Francez Iaşi (luna iulie);
- stagiul de practică medicală organizat de Societatea Studenţilor Medicinişti din Iaşi pentru studenţi din străinătate (lunile august şi septembrie);
- simpozionul organizat de "Ginta Latină" (luna august);
- simpozionul organizat de "Centrul de Cercetări Biologice" din Iaşi (luna septembrie);

- simpozionul de chirurgie plastică organizat de Universitatea de Medicină şi Farmacie din Iaşi (luna octombrie);
- seminar TEMPUS organizat de Universitatea "Al. I. Cuza" Iaşi (luna noiembrie);
- stagiul de formare cercetăşească de bază şi spirituală, organizat de Organizaţia Naţională "Cercetaşii României" (luna decembrie).

Activităţi diaconale

- transport umanitar INTEREST (Elveţia) - ASCOR (luna aprilie)
- seminarul româno-finlandez organizat de ASCOR Iaşi.

Alte activităţi

Cu prilejul vizitelor unor importante personalităţi ale vieţii bisericeşti sau laice, Căminul Teologic a sprijinit instituţiile organizatoare prin asigurarea serviciilor de cazare şi masă.

În acest sens, au fost satisfăcute cerinţele de protocol ale Centrului eparhial Iaşi şi Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, în mod prioritar, iar în măsura posibilităţilor cererile altor instituţii din Iaşi şi din ţară cum ar fi: Ambasada Germaniei în România, Ambasada Greciei în România, Camera de Comerţ şi Industrie Iaşi, Societatea Româno-Germană Iaşi, AMFOR, Asociaţia Studenţilor Greci din Iaşi, Asociaţia "Familia Nostra" Iaşi, Electromontaj S.A. Iaşi.

Investiţii

Investiţiile efectuate au avut la bază, pe de o parte, urgenţa asigurării unui spaţiu corespunzător (igienico-sanitar) pentru activităţile de cazare şi masă, iar pe de altă parte, oferirea unor condiţii moderne de studiu şi muncă.

În acest sens, s-au făcut investiţii pentru îmbunătăţirea activităţilor de cumpărare, depozitare, preparare şi servire a hranei, pentru îmbunătăţirea serviciului de cazare, pentru îmbunătăţirea posibilităţilor de studiu oferite studenţilor teologi, pentru creşterea calităţii serviciilor de cazare şi masă (atât pentru studenţi, cât şi în ceea ce priveşte partea de protocol), pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă a personalului angajat şi pentru crearea bazei materiale necesare bunei funcţionări a Biroului de Protocol şi Pelerinaje.

*

Avem credinţa că activităţile prezentate au adus un plus de înnoire şi eficienţă în viaţa eparhiei şi sperăm, totodată, într-o colaborare viitoare la fel de eficientă cu celelalte sectoare ale Centrului eparhial.

RAPORTUL SECTORULUI PRODUCŢIE-CARITATE

Protos. *Teodosie Paraschiv*

Sectorul Producţie-Caritate a luat fiinţă odată cu primirea în administrare de către Mitropolia Moldovei şi Bucovinei a Fabricii de Cherestea de la Mănăstirea Neamţ,

în baza Hotărârii Guvernului nr. 446/1995, modificată şi completată prin H.G. nr. 731/13.09.1995. În temeiul acestora, Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Iaşilor, din decembrie 1995, aprobă prin Hotărârea sa nr. 1/1995 organizarea Fabricii de Cherestea "Sf. Troiță", sat Mănăstirea Neamț.

Fabrica a fost preluată efectiv de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei începând cu data de 01.12.1995, cu un efectiv de 200 de muncitori, din care 80% sunt navetişti şi 84% au studii elementare. La această dată stocul de masă lemnoasă era zero, iar stocul de produse finite de cherestea fag cl. C preluat era supraevaluat foarte mult.

CAPITOLUL 1. Sectorul administrativ - personal - salarizare

La preluare personalul fabricii egala pe cel al Centrului Eparhial; astăzi situația este aceeaşi, deşi efectivul de muncitori a scăzut la 168.

A. Personal

În decursul anului au fost operate 34 de încadrări şi 71 ieşiri de personal, după cum urmează: transferări 8, demisii 17, destituiri disciplinare 27, pensionări 10, reduceri de activitate 6, arestări 1, armată 2. Pentru indisciplină, comportament necorespunzător, uneori agresiv, sustrageri de materiale, absențe nemotivate şi neîndeplinirea atribuțiilor de serviciu au fost aplicate cca. 70 de sancțiuni, din care, după cum am amintit, 27 de cazuri soldate cu desfacerea disciplinară a contractului de muncă.

a. Organizarea muncii

Schimbarea administrației a favorizat înmulțirea actelor de indisciplină în rândul muncitorilor, cu consecințe deosebit de grave asupra organizării muncii, gestionării patrimoniului şi organizării producției. Astfel, abia în martie s-au reactualizat atribuțiile pe posturi şi funcții.

Din luna iulie am reînceput acțiunea de informatizare a evidențelor contabile, acțiune blocată mai multe luni.

În decursul aceleiaşi luni, am început reorganizarea serviciului de pază şi pompieri.

Lunile august şi septembrie au fost luni în care am probat noii angajați în posturile rămase vacante datorită demisiilor în masă din iuna iuiie. În aceste condiții, voiumui de muncă imens a solicitat din partea angajaților un efort susținut şi constant.

b. Salarizare

La solicitările insistente ale sindicatului liber al muncitorilor Fabricii "Sf. Troiță", în luna martie 1996, conducerea fabricii a propus spre analiză şi aprobare Permanenței Consiliului Eparhial majorarea grilei de salarizare cu cca. 25% față de cea existentă la 01.01.1996. În acest mod am putut alinia salariile din unitatea noastră la salariile de pe ramură. Noua grilă s-a pus în aplicare odată cu data de 01.04.1996. De asemenea, precizăm că am aplicat toate hotărârile de indexare aprobate de Guvern.

B. Construcții şi reparații

La preluarea fabricii toate clădirile se aflau într-o stare avansată de degradare, unele din ele lipsite de orice întreținere ani de zile. Astfel s-a ajuns ca prin acoperişurile

degradate să se infiltreze apa, ceea ce a dus la deteriorarea zidăriei, învelitorii şi tâmplăriei.

Eforturile noastre a trebuit să fie concentrate încă de la început asupra lucrărilor de reparaţii şi renovare, astfel încât să ne putem desfăşura activitatea în siguranţă, cu respectarea tuturor normelor tehnice de securitatea muncii şi PSI.

Dotări tehnice

Pentru buna desfăşurare a activităţii fabricii, care are o suprafaţă de 14 ha, pavilionul administrativ a fost dotat cu un sistem de comunicaţii radio, format din două staţii fixe, una mobilă şi trei portabile. Prin intermediul acestui sistem se asigură legătura operativă între conducere, poartă şi administrator.

Birourile au fost dotate cu trei maşini de scris, un fax, două calculatoare, o imprimantă, şi o centrală telefonică cu opt linii interioare. Totodată, pentru protejarea bunurilor materiale, pavilionul administrativ, în care se află şi casieria, a fost dotat cu un sistem de alarmă.

CAPITOLUL 2. Sectorul economic: financiar-contabil

În ceea ce priveşte preluarea efectivă a fabricii, prin protocolul semnat între delegaţii Mitropoliei şi Bucovinei şi cei ai S.C. Starforest S.A. - Tg. Neamţ, trebuie precizat că aceasta s-a făcut foarte sumar, ceea ce a favorizat o predare cu multe lipsuri.

S-a pornit "la drum", în plină iarnă, cu 200 de muncitori şi cu un cont al cărui sold în bancă la 01.12.1995 era zero. Totuşi, progresiv, de la o lună la alta, am început să ne câştigăm încet, încet, mai multă independenţă, prin numeroasele contracte de colaborare şi prospectare a pieţii care, de cele mai multe ori, s-au încheiat cu semnarea de contracte.

La data de 20.12.1996 fabrica avea de plătit suma de 198.001.223 lei.

Conform art. 3 din Statutul de organizare şi funcţionare a Fabricii de Cherestea "Sfânta Troiţă", scopul unităţii este "realizarea de mijloace financiare pentru intensificarea operei filantropice şi culturale a Bisericii, ajutorarea parohiilor şi mănăstirilor sărace, construirea de noi biserici şi case parohiale în localităţile unde lipsesc lăcaşurile de cult şi satisfacerea nevoilor generale ale Arhiepiscopiei Iaşilor", în sensul acesta oferindu-se ajutoare şi subvenţii totale în valoare de 54.113.961 lei.

CAPITOLUL 3. Sectorul producţie

În anul 1996 s-a realizat un total de produse de 781 m^3, incluzând lăzi de diverse mărimi, frize intern, semifabricate, semifabricate export, paleţi pentru frize intern, paleţi pentru lăzi şi semifabricate, draniţă pentru acoperit gardul etc.

CAPITOLUL 4. Marketing. Structura pieţii

S-au dus tratative de negociere cu peste 42 de societăţi interesate de produsele fabricii noastre. Am încercat câştigarea pieţii prin oferirea unor produse de calitate şi

la prețuri competitive, în condiții de maleabilitate. Am câștigat un renume pe care ne străduim să-l păstrăm.

De asemenea, am căutat statornicirea unor relații de colaborare pe termen lung, în condiții avantajoase și cu riscuri cât mai reduse.

CONCLUZII

În ciuda tuturor greutăților întâmpinate atât din partea personalului muncitor, cât și din partea altor persoane, străine fabricii, am încheiat anul cu un profit nu prea mare, dar real.

Ne revine în continuare sarcina morală de a ne îngriji, pe cât ne va fi cu putință, de personalul muncitor, de a arăta cât mai multă sensibilitate față de greutățile familiale și sociale cu care se confruntă.

DARE DE SEAMĂ A SECTORULUI JURIDIC-CONTENCIOS ASUPRA ACTIVITĂȚII DESFĂȘURATE ÎN ANUL 1996

Pr. jr. *Constantin Grigore*

Activitatea serviciului juridic-contencios s-a desfășurat în anul 1996 pe următoarele direcții:

I. Probleme de natură contencioasă și strict juridică (acțiuni judecătorești);

II. Probleme legate de proprietățile Bisericii în general și ale Centrului eparhial în special;

III. Probleme de personal;

IV. Statute, avize și consultații juridice;

V. Legătura cu autoritățile publice și alte instituții de stat sau private, centrale și locale, a căror activitate se intersectează cu activitatea Bisericii.

I. Activitatea strict juridică și de contencios la instanțele de judecată

Sectorul juridic a procedat, prin folosirea cadrului legal constituit de Legea 29 pe 1990 privind contenciosul administrativ, la introducerea în instanță a unui număr total de 45 de dosare din care au fost soluționate definitiv 27, iar 18 sunt încă în lucru.

II. Probleme legate de proprietățile Bisericii

Ca și în anii precedenți, în anul 1996 Serviciul juridic a acționat pentru găsirea celor mai eficiente căi și mijloace juridice în vederea trecerii în proprietatea unităților de cult (mănăstiri, schituri, parohii) a terenurilor prevăzute în Legea nr. 18/1991, art. 21, 35, 36, 37 și 41.

Astfel, din totalul de 889 de unități, au primit pământ 473, însumând o suprafață totală de 2520 ha. Rămân un număr de 416 unități care urmează să primească o suprafața totală de 2200 ha.

Cu privire la proprietăţile Centrului eparhial, raportăm Adunării eparhiale că serviciul juridic a asigurat în permanenţă recuperarea, ocrotirea şi folosinţa nemijlocită a acestora, prin intervenţii prompte şi operative, prin apelare la instanţele judecătoreşti (cazurile: "Sf. Trei Ierarhi", biserica Barnovschi, Bucium, Agafton, Casa "Nicodim", Vlădiceni, Casa "Sadoveanu", etc.).

III. Probleme de personal

Una din sarcinile consilierului juridic a fost şi aceea de a aduce la zi carnetele de muncă ale întreg personalului angajat la Centrul eparhial, lucrare care a fost finalizată la data de 23 septembrie 1996, dată la care un număr de 182 carnete de muncă au fost predate sectorului administrativ, completate şi aduse la zi. Concomitent cu această activitate, Serviciul juridic a mai întocmit dosare de pensionare şi decizii administrative pentru toate sectoarele Centrului eparhial.

În acelaşi timp, s-a asigurat asistenţa juridică a tuturor sectoarelor şi unităţilor de cult, atât prin circulare, cât şi prin deplasarea efectivă la sediul acestora (cazul Fabricii de cherestea "Sf. Troiţă" - sat Mănăstirea Neamţ).

IV. Statute, avize, cercetări pe teren, consultaţii juridice

Sectorul juridic a realizat, printr-o îmbinare a legislaţiei civile cu cea bisericească şi mai ales prin adaptarea legislaţiei civile la nevoile actuale ale Bisericii, o serie de statute şi regulamente prin care am creionat pentru aceste subunităţi o conduită de muncă şi de viaţă corespunzătoare specificului instituţiei în care şi pentru care trăim şi muncim; s-au efectuat, de asemenea, multe cercetări la faţa locului, consultaţii juridice, referate şi avize juridice.

V. Legătura cu autorităţile publice

Instituirea unui sistem de relaţii bune care trebuie să existe între autorităţile publice locale, judeţene şi centrale, pe de o parte, şi autoritatea bisericească, pe de altă parte, a fost totdeauna un obiectiv major al activităţii serviciului juridic.

Această legătură s-a bazat în permanenţă pe principiul separaţiei puterilor în stat, dar şi pe principiul potrivit căruia Biserica şi statul deservesc şi slujesc unul şi acelaşi popor.

Din această perspectivă, majoritatea autorităţilor publice locale, judeţene şi centrale au primit cu responsabilitate procesul de reintrare în drepturile ei a Bisericii noastre strămoşeşti, atât din punct de vedere material cât şi spiritual.

În cele prezentate până acum am încercat să creionăm, în linii generale, activitatea serviciului nostru, activitate căreia dorim să-i dăm în anul 1997 noi dimensiuni, să o desfăşurăm cu mai multă competenţă, dragoste şi înaltă conştiinţă juridică, dar şi cu smerenie duhovnicească, conştienţi fiind că nu există misiune mai nobilă decât aceea de a-ţi sluji Biserica, Chiriarhul şi neamul.

Material redactat
de Pr. *Ştefan Ropotă*

MĂNĂSTIREA BOGDĂNEŞTI
JERTFĂ DE DRAGOSTE ŞI OSTENEALĂ

Pr. *Florentin Loghinoaia*

Pentru credincioşii din comuna Bogdăneşti, judeţul Suceava, a le vorbi despre Mănăstirea Bogdăneşti înseamnă a-i provoca să-ţi vorbească, la rândul lor, despre dragoste şi multă osteneală. Acestea sunt cuvintele care caracterizează ctitoria începută doar cu trei ani în urmă, în 20 iulie 1994, când, prin slujba de sfinţire, P.S. Gherasim Putneanul aducea binecuvântarea lui Dumnezeu asupra locului de biserică.

Dar această dată nu este de referinţă decât pentru noi, contemporanii. Istoria acestui loc îşi are începutul în descălecatul primilor voievozi, întemeietori de ţară. Tradiţia locului pune numele comunei Bogdăneşti în legătură cu numele voievodului Bogdan I Întemeietorul. Acesta ctitoreşte, prin anii 1359 - 1365, împreună cu Maria, doamna sa, o Mănăstire din lemn — schitul Bogdăneşti sau Bogoslovul, pentru a-i servi ca loc de reculegere în liniştea din apropierea capitalei Baia. Astfel, viaţa locuitorilor de pe moşia Bogdăneşti este strâns legată de cea a acestui aşezământ monahal, care în 1510 este distrus de tătari. Vor mai fi încercări de refacere a Mănăstirii, dar în anul 1532 este mutată în munţi pentru a preîntâmpina alte distrugeri, purtând de la această dată denumirea de Mănăstirea Râşca. Acestea sunt, pe scurt, faptele istorice care astăzi revin în memoria localnicilor credincioşi care, prin ctitoria lor, readuc la viaţă spirituală un locaş de rugăciune.

În zilele noastre refacerea locaşului lui Dumnezeu prinde viaţă prin osteneala preotului paroh Gheorghe Loghinoaia care i-a îndemnat pe credincioşi şi a organizat zidirea acestei Mănăstiri. În anul 1993 părintele paroh, împreună cu un mănunchi de credincioşi, iniţiază "Fundaţia Creştin Filantropică Bogdan I Întemeietorul" care are personalitate juridică, având drept prim scop rezidirea Mănăstirii şi înfiinţarea *Casei de odihnă şi ajutor social pentru nevoiaşi.*

La 20 iulie 1994 are loc sfinţirea locului unde va fi ridicată biserica Mănăstirii cu hramul Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul şi Naşterea Maicii Domnului. La slujba de sfinţire a participat un sobor de preoţi având în frunte pe P.S. Episcop Gherasim Putneanul, fiu al satului. În zilele imediat următoare credincioşii toarnă fundaţia bisericii, începând construcţia.

În vara anului 1995 se continuă lucrările la zidul bisericii, ridicat din piatră de râu şi ciment. Zilnic, sub îndrumarea preotului paroh şi al consilierului principal, domnul Nistor Ion, ostenesc aici 30 - 40 de credincioşi de la tineri până la oameni în vârstă. Ritmul lucrărilor este intens, astfel că până la începutul iernii zidul este ridicat integral.

Acelaşi număr de credincioşi lucrează zilnic şi în vara anului 1996, de această dată la semicilindrul din piatră şi ciment, armat cu fier beton, care se sprijină pe pereţii laterali. Încep şi lucrările la turnul clopotniţă de la intrare şi se finalizează turnul cel mare de pe biserică. În această situaţie, la 8 septembrie 1996, un sobor de preoţi având

în frunte pe I.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, săvârşeşte slujba de sfinţire a Sf. Cruci care va fi ridicată de Pr. Gheorghe Loghinoaia, ajutat de credincioşi, pe turnul principal al bisericii.

Cu ajutorul bunului Dumnezeu, prin donaţiile şi munca credincioşilor, nădăjduim ca în acest an, 1997, să se continue ridicarea turnului clopotniţă, a celorlalte turnuri ale bisericii Mănăstirii, precum şi acoperirea bisericii. Remarcăm că tabla necesară a fost deja achiziţionată cu suma de câteva zeci milioane lei, fiind importată din Olanda.

Credincioşii parohiei Bogdăneşti aşteaptă pe toţi creştinii cu dragoste de Dumnezeu la Sfânta Liturghie, în ziua hramului, duminică 20 iulie 1997 pentru a se bucura împreună.

†

CHEMAŢI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR GHEORGHE CUCIUREANU

În acest an, ziua prăznuirii Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena a însemnat şi o mare durere sufletească pentru credincioşii din parohia Sadova, Protopopiatul Câmpulung Moldovenesc, prin plecarea pe drumul veşniciei a părintelui lor paroh GHEORGHE CUCIUREANU. Mica distanţă dintre casa parohială şi biserică n-a mai putut fi parcursă de paşii sfinţiei sale; un atac de cord i-a curmat viaţa încununată de o pastoraţie din cele mai alese.

Născut la 13 martie 1937 în localitatea Călăraşi, judeţul Botoşani, a fost unul din cei doi copii ai vrednicilor creştini şi gospodari Petru şi Elena Cuciureanu.

A urmat şcoala generală la Hăneşti, Seminarul Teologic la Mănăstirea Neamţ, iar apoi a devenit licenţiat al Institutului Teologic de Grad Universitar Bucureşti. În 1961 s-a căsătorit cu învăţătoarea Emilia Buhăceanu.

Înainte de a intra în preoţie a profesat patru ani în învăţământul de stat, la şcoala din localitatea Vorniceni. Hirotonit preot, va fi numit la parohia Argel, comuna Moldoviţa, unde rămâne doi ani, după care - la cerere - se va transfera la parohia Botuş, Fundu Moldovei. Ultimii 24 de ani va păstori la parohia Sadova.

La doar 60 de ani împliniţi, după 36 de ani de căsnicie şi 32 de ani de preoţie, Mântuitorul l-a chemat la veşnicele locaşuri.

Slujba de prohodire a fost oficiată de I.P.S. Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, înconjurat de un sobor de peste 40 de preoţi şi un impresionant număr de credincioşi. Înalt Prea Sfinţia Sa, în cuvinte de mare compasiune adresate familiei şi enoriaşilor, a apreciat în mod deosebit activitatea preoţească pilduitoare a celui repausat. Părintele Gheorghe Cuciureanu a fost înzestrat cu un dar predicatorial excepţional şi o voce foarte frumoasă.

Posedând o remarcabilă cultură teologică, fiind mereu la zi cu problemele bisericeşti, a fost numit secretar, apoi misionar protopopesc, acordându-i-se şi cea mai mare distincţie preoţească, cea de iconom stavrofor.

Peste tot unde a păstorit s-a dovedit a fi un bun administrator şi chivernisitor al treburilor obşteşti.

Bunul Dumnezeu a rânduit ca fiul său, părintele Benedict, să fie numit în aceeaşi parohie cu doar două luni înainte de neaşteptata sa despărţire de lumea aceasta. Aici, continuând activitatea tatălui său, părintele Benedict va fi o mângâiere atât pentru familie cât şi pentru credincioşi.

La mormânt, cuvântul de despărţire şi frăţească preţuire pentru părintele Gheorghe Cuciureanu a fost rostit de P.C. Consilier Aurel Goraş, iar P.C. Protopop Petru Crăciun a încheiat şirul cuvântărilor.

Regretat de toţi cei care l-au cunoscut, părintele Gheorghe Cuciureanu s-a mutat la veşnicele locaşuri, trupul său fiind aşezat în mormântul din cimitirul parohial, alături de credincioşii parohiei trecuţi la Domnul.

Bunul Dumnezeu să-l aşeze liturghisitor şi în altarul cel ceresc, între aleşii Săi să-l numere. Amin!

Pr. Consilier *Aurel Goraş*

O VIAŢĂ DE OM ÎNCHINATĂ LUI HRISTOS
MONAHIA RUVIMA SCUTĂREANU

Se împlineşte un an de când Monahia Ruvima Scutăreanu — "Privighetoarea Slatinei" — a trecut la cele veşnice.

Maica Ruvima aştepta cu mult dor clipa întâlnirii cu Mirele Hristos, întrebând pe cei din jur: "Cât mai este până sâmbătă?", de parcă şi-ar fi cunoscut ziua despărţirii de lumea aceasta.

Este imposibil să descrii în puţine cuvinte o viaţă de om închinată lui Hristos şi trăită în Hristos. Cei care au cunoscut-o regretă cu mare durere sufletească plecarea ei, pentru că într-adevăr a fost pentru toţi un exemplu demn de urmat, o icoană vie, în care s-au oglindit faptele bune pe care le-a săvârşit în slujba lui Dumnezeu şi a aproapelui.

Născută din părinţi credincioşi, Toader şi Dochiţa, în comuna Mălini, sat Pîraie, rămânând orfană de mică, a îmbrăţişat cu multă credinţă viaţa monahală. Până la ultima răsuflare a slujit în ascultare şi cu dragoste mare de Biserică şi de slujbele pe care le înfrumuseţa cu duioasele cântări psaltice, încât simţeai că eşti în Cer şi nu pe pământ.

Vocea caldă şi smerită a Maicii Ruvima, a rămas "imprimată" în pereţii bisericii Mănăstirii Slatina, dar mai ales în inimile măicuţelor tinere, pe care le-a iniţiat şi format duhovniceşte pentru viitor.

Pe lângă ascultarea de muzeograf şi cea legată de îndrumarea cântării la strană, Maica Ruvima a înmulţit din destul talantul dat de Hristos, fiind profesoară de cântări pentru devotatele sale ucenice, care vor transmite şi altor generaţii ceea ce au primit de la îndrumătoarea lor.

Deşi ne-a părăsit trupeşte, Maica Ruvima veghează sufleteşte mereu, ca o candelă aprinsă, asupra fiicelor sale duhovniceşti, pe care le-a miluit ca o mamă duhovnicească care a ajuns acum să cânte în Raiul desfătării.

Pe Maica Ruvima au caracterizat-o în mod deosebit marile virtuţi ale dragostei, smereniei şi milosteniei, puse în lucrare faţă de credincioşii care au cunoscut-o, dar mai ales faţă de săracii lui Hristos, pe care i-a adăpostit şi miluit tot timpul vieţii sale.

Mereu era căutată de orfani şi necăjiţi. Acum, în semn de recunoştinţă, ei merg la cimitirul Mănăstirii unde se odihneşte mult truditorul trup al Maicii Ruvima; ei aprind lumânări, vărsând lacrimi fierbinţi de amintire şi pioşenie pentru aceea care a însemnat pentru ei atât de mult.

Sfânta Mănăstire Slatina, pe care a slujit-o cu credinţă, împreună cu credincioşii se roagă pentru ca sufletul ei curat să se odihnească cu dreptii şi cu înţeleptele fecioare în Împărăţia Domnului Hristos. Amin!

Monahia *Iustina Moroşanu*

METROPOLITANATE OF MOLDAVIA AND BUKOVINA

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVIEW OF THOUGHT AND SPIRITUALITY

CONTENTS

THE CHRISTIAN LIFE – PREPARATION FOR THE RESURRECTION

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Pastoral Letter at the Holy Pascha – 1997 5
† PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădăuţi,
Pastoral Letter at Our Lord's Resurrection – 1997 12
† EFTIMIE, Bishop of Roman,
Pastoral Letter at Our Lord's Resurrection – 1997 15
† IOACHIM, Bishop of Huşi,
Pastoral Letter at Our Lord's Resurrection – 1997 19

THE CREATION – THE HANDIWORK OF GOD'S LOVE

Fr. prof. dr. Petre SEMEN, **The Biblical point of view regarding the property of land** 25
Fr. lect. Viorel SAVA, **God's love for His creation as it is seen in the Orthodox cult** 43
Fr. asist. Ioan-Cristinel TEŞU, **The teaching on creation in the Orthodox spirituality** 51
Fr. asist. Ion VICOVAN, **St. Basil Great's point of view about creation in "Hexaemeron"** 77
Fr. prof. dr. Petre SEMEN, **The Holy Scripture defends the human dignity from degradation** 95
Fr. lect. dr. Nicolae ACHIMESCU, **New Age and ecology – critical considerations from a Christian point of view** 107
Prof. dr. Jürgen MOLTMANN, **The rediscovery of Earth – cosmic spirituality. On theology and ecology**, (trans. from German by *Fr. lect. dr. Nicolae ACHIMESCU*). 128

THE ORTHODOX CULT

A Greek theologian on the Romanian liturgical life – a systematic and critical review of Friar Konstantinos Karaisaridis's book "*Specific Liturgical Elements in the Romanian Orthodox Church*" (Fr. Petru SIDOREAC) 143

PATRISTIC PAGES

St. John Chrysostom, **Homilies at the words: "O, My Father, if it is possible, let this cup pass from Me!"** (trans. by *Fr. Petru SIDOREAC*) 163

SERMONS, CATECHISATIONS, MEDITATIONS

† *DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina*, **A Word on the Sunday of the Myrrh-Bearing Women** (Sunday III of Pascha) . . . 175
Archim. Clement HARALAM, **The Woman of Canaan** 181
Archdeacon prof. Ioan IVAN, **We learn to rise spiritually by thinking about Our Lord's ascension to Heavens** 185
Archim. Cleopa ILIE, **On the date of the second coming of Our Lord** . . . 191

N O T E S

470 years from the beginning of Petru Rareş's reign (*Archim. Ciprian Zaharia*) 195

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Testamentum Domini nostri Jesu Christi - translation, notes and introductory notes by Fr. lect. dr. Nicolae Achimescu, Iaşi, 1996; Fr. prof. dr. Nicolae Necula, **Tradition and renewal In the liturgical service**, Galaţi, 1996 (*Fr. lect. Viorel Sava*); Fr. Gh. Calciu-Dumitreasa, **7 words to the young men**, Anastasia Publishing House, 1996, 110 pp. (*Nun Elena Simionovici*); St. Teofan, **Our Father Explained by the Holy Fathers** – trans. by Boris Buzilă, Anastasia Publishing House, 1997, 183 pp .; Vasile Băncilă, **The Philosophy of Ages**, Anastasia Publishing House, 1997, 259 pp. (*Stud. Dragoş Bahrim*) 199

ECUMENICAL NEWS

The young men in dialogue about their vocation – an interconfessional seminar (*Sorin Mihalache*) 207

THE LIFE OF THE CHURCH

THE ARCHBISHOPRIC OF IAŞI 213
His Eminence Daniel's pastoral itinerary in 1996 (*Fr. Ştefan Ropotă*); The reports of the diocesan gathering – 1996 (*Fr. Ştefan Ropotă*).

THE ARCHBISHOPRIC OF SUCEAVA AND RĂDĂUŢI 251
The Bogdăneşti Monastery – a sacrifice of love and striving (*Fr. Florentin Loghinoaia*).
† CALLED TO GOD: Fr. Gheorghe Cuciureanu (*Fr. Aurel Goraş*); Nun Ruvima Scutăreanu (*Nun Iustina Moroşanu*).

PAGINI PATRISTICE

Sf. Ioan Gură de Aur, **Omilie la cuvintele: "Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta!"** (trad. de *Pr. Petru SIDOREAC*) 163

PREDICI, CATEHEZE, MEDITAŢII

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, **Cuvânt la Duminica femeilor mironosiţe** (Duminica a III-a după Paşti) 175
Arhim. Clement HARALAM, **Femeia cananeiancă** 181
Arhid. prof. Ioan IVAN, **Învăţăm să ne înălţăm sufleteşte gândind la Înălţarea Domnului cu trupul la cer** 185
Arhim. Cleopa ILIE, **Despre data celei de a doua veniri a Domnului** 191

Î N S E M N Ă R I

470 de ani de la venirea în scaunul ţării a măritului voievod Petru Rareş (*Arhim. Ciprian Zaharia*) 195

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Testamentum Domini nostri Jesu Christi - traducere, note şi studiu introductiv de Pr. lect. dr. Nicolae Achimescu, Iaşi, 1996; Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, **Tradiţie şi înnoire în slujirea liturgică**, Galaţi, 1996 (*Pr. lect. Viorel Sava*); Pr. Gh. Calciu-Dumitreasa, **7 cuvinte către tineri**, Ed. Anastasia, 1996, 110 p. (*Monahia Elena Simionovici*); Sf. Teofan Zăvorâtul, **Rugăciunea Domnească tâlcuită de Sfinţii Părinţi** - traducere de Boris Buzilă, Ed. Anastasia, 1997, 183 p.; Vasile Băncilă, **Filosofia vârstelor**, Ed. Anastasia, 1997, 259 p. (*Stud. Dragoş Bahrim*) 199

ACTUALITĂŢI ECUMENICE

Tinerii în dialog despre vocaţia lor – Seminar interconfesional (*Sorin Mihalache*) 207

V I A Ţ A B I S E R I C E A S C Ă

ŞTIRI DIN ARHIEPISCOPIA IAŞILOR 213
Itinerarul pastoral al I.P.S. Mitropolit Daniel în anul 1996 (*Pr. Ştefan Ropotă*); Rapoartele Adunării eparhiale - 1996 (*Pr. Ştefan Ropotă*).

ARHIEPISCOPIA SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR 251
Mănăstirea Bogdăneşti - jertfă de dragoste şi osteneală (*Pr. Florentin Loghinoaia*).
† CHEMAŢI LA DOMNUL: Preotul iconom stavrofor Gheorghe Cuciureanu (*Pr. Aurel Goraş*); Monahia Ruvima Scutăreanu (*Monahia Iustina Moroşanu*).

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

CUPRINSUL

BUNĂTATEA LUI HRISTOS – BOGĂŢIA VIEŢII NOASTRE

† *DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei*,
Pastorală de Crăciun - 1997 5
† *PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor*,
Pastorală la Naşterea Domnului - 1997 10
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului*,
Pastorală la Naşterea Domnului - 1997 13
† *IOACHIM, Episcopul Huşilor*,
Cuvânt pastoral la ziua Naşterii Domnului - 1997 17

VOCAŢIA BISERICII AZI

Bucuria rodirii îmbelşugate - interviu cu I.P.S. DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei (*Pr. N. Dorneanu*) 25

MISIUNE ŞI SLUJIRE

Pr. prof. dr. Petre SEMEN, **Misiune şi slujire în viziunea profeţilor israeliţi** 59
Pr. lect. dr. Nicolae CHIFĂR, **Sfântul Ambrozie al Milanului — apărător al ortodoxiei niceene în Imperiul roman de Apus** 67
Pr. lect. C. GRIGORAŞ, **Catehezele Sfântului Ciril al Ierusalimului şi rolul lor în cultivarea credinţei** 79

FILE DE ISTORIE NAŢIONALĂ

Mitropolitul Andrei Şaguna — 125 de ani de veşnicie

† *ANTONIE, Mitropolitul Ardealului*, **Momentul Şaguna în istoria Bisericii Transilvaniei** 93
Pr. lect. dr. Nicolae CHIFĂR, **Mitropolitul Andrei Şaguna — omul, ierarhul, cărturarul** 102
Pr. asist. Ion VICOVAN, **"Ortodoxie şi Naţionalitate" — Andrei Şaguna şi românii din Transilvania** 113

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢA

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VII (LXXIII), Nr. 7-12, IULIE - DECEMBRIE 1997
REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: CENTRUL MITROPOLITAN - IAŞI
Bulevardul Ştefan cel Mare şi Sfânt Nr. 16 - Iaşi 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PREŞEDINTE

† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

VICEPREŞEDINŢI

† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor

† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului

† P.S. IOACHIM, Episcopul Huşilor

MEMBRI

P.C. Pr. prof. dr. PETRE SEMEN, decanul Facultăţii de Teologie - Iaşi

P.C. Pr. prof. IOAN MIHOC, directorul Seminarului Teologic - Neamţ

P. Cuv. prof. EUSTOCHIA VOLMER, directoarea Seminarului Teologic - Agapia

P.C. Pr. prof. ADRIAN IFTIMIU, directorul Seminarului Teologic - Suceava

P.C. Pr. prof. NICOLAE HURJUI, directorul Seminarului Teologic - Roman

REDACŢIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil, Ovidiu Ciobotaru - tehnoredactor, Răzvan Porumb - redactor, Rema Zugravu - corector, Pr. Victor Dornescu - culegere computerizată.

Plata abonamentelor se va face în contul
401.400.141.000
B.C. "Ion Ţiriac", Filiala Iaşi
ISSN 1221 - 5988
Articolele nepublicate nu se înapoiază

Bunătatea lui Hristos - bogăția vieții noastre

PASTORALĂ DE CRĂCIUN - 1997

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

"Bun eşti Tu, Doamne, şi întru bunătatea Ta, învaţă-mă îndreptările Tale."

(Psalmul 118, 68)

Iubiţi credincioşi,

Prin Întruparea Fiului veşnic al lui Dumnezeu şi Naşterea Sa ca Om se descoperă în modul cel mai profund iubirea şi bunătatea nesfârşită a lui Dumnezeu faţă de lume (Ioan 3, 16).

Sfânta Scriptură ne spune: *"Dumnezeu, **bogat** fiind în milă, pentru **multa Sa iubire** cu care ne-a iubit, pe noi cei care eram morţi prin greşelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos [...], ca să arate în veacurile viitoare **covârşitoarea bogăţie a harului Său**, prin **bunătatea** ce a avut către noi întru Hristos Iisus"* (Efeseni 2, 4-7). Scopul venirii Fiului ceresc pe pământ este acela de a ridica pe oameni, pe pământeni, din păcat şi din moarte şi de a-i face părtaşi la viaţa veşnică a Sfintei Treimi: *"Prin El (Hristos) avem şi unii şi alţii apropierea către Tatăl, într-un Duh"* (Efeseni 2, 18).

Cu adevărat bun şi izvorul bunătăţii este numai Dumnezeu (Matei 19, 17; Marcu 10, 18; Luca 18, 19), dar bunătatea Sa se arată în mod culminant în Iisus Hristos, prin tot ce El este, învaţă şi face. Însă această bunătate a lui Dumnezeu descoperită în Hristos Iisus se împărtăşeşte oamenilor prin Duhul Sfânt. Astfel, Sfântul Apostol Pavel, meditând asupra tainei Întrupării şi lucrării mântuitoare a lui Hristos spune: *"Iar când bunătatea şi iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-au arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârşite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de a doua şi prin înnoirea Duhului Sfânt, pe Care L-a vărsat peste noi, din belşug, prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru"* (Tit 3, 4-6).

Întrucât, însă, iubirea lui Dumnezeu s-a revărsat în inimile noastre, prin *"Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă"* (Romani 5, 5), cei care au crezut în Dumnezeu *"să aibă grijă să fie în frunte la fapte bune"* (Tit 3, 8).

Aşadar, rostul credinţei, al rugăciunii, al postului, al privegherii, al citirii Sfintelor Scripturi, al împărtăşirii cu Sfintele Taine ale lui Hristos este unul şi acelaşi: **să aducă în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, iubirea şi bunătatea lui Hristos, ca apoi ele să se arate în lume prin faptele bune ale iubirii faţă de semeni**. Iată de ce virtuţile şi faptele bune sunt roade ale prezenţei şi lucrării Sfântului Duh în oameni. El ne transformă astfel încât, din trupeşti şi lumeşti, devenim duhovniceşti. Sfânta Scriptură ne arată lămurit care sunt faptele oamenilor trupeşti sau lumeşti şi care sunt roadele Duhului Sfânt în viaţa oamenilor:

"Iar faptele trupului sunt cunoscute, şi ele sunt: adulter, desfrânare, necurăţie, destrăbălare, închinare la idoli, fermecătorie, vrajbe, certuri, zavistii, mânii, gâlcevi, dezbinări, eresuri, pizmuiri, ucideri, beţii, chefuri, [...], cei ce fac unele ca acestea nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu.

Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credinţa, blândeţea, înfrânarea, curăţia; împotriva unora ca acestea nu este lege" (Galateni 5, 19-22).

Iubiţi fii duhovniceşti,

Adevărata şi netrecătoarea bogăţie pentru oameni este tocmai iubirea şi bunătatea lui Dumnezeu care se revarsă în inimile oamenilor şi-i ajută să săvârşească fapte bune. De aceea, Sfântul Apostol Pavel spune că Dumnezeu, *"Domnul tuturor, îmbogăţeşte pe toţi cei ce-L cheamă pe El"* (Romani 10, 12).

Taina prezenţei lui Hristos în oameni prin lucrarea iubirii şi bunătăţii lui Dumnezeu în viaţa lor este, de fapt, taina credinţei creştine: *"Taina cea din veci ascunsă neamurilor, iar acum descoperită sfinţilor Săi, cărora a voit Dumnezeu să le arate care este **bogăţia slavei** acestei taine între neamuri (popoare), adică Hristos cel dintru voi, nădejdea slavei"* (Coloseni 1, 26-27).

Aşadar, putem spune că dacă adevărata bogăţie este bunătatea din inimi, când aceasta este arătată în fapte bune ea devine nădejdea şi începutul slavei netrecătoare.

Bogăţia materială trecătoare este foarte adesea considerată în Sfânta Scriptură ca **fiind dar de la Dumnezeu** (Facerea 13, 2; Psalm 111, 1, 3; I Timotei 6, 17). Totuşi, faptul că Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, S-a născut ca Om într-un *"sărac locaş"* şi a trăit în simplitate şi modestie materială trebuie înţeles ca un îndemn al Său către noi, **ca să căutăm mai întâi bogăţia cea spirituală şi netrecătoare a iubirii şi a bunătăţii inimii care ne uneşte cu Dumnezeu** şi ne face să pregustăm din bogăţia vieţii veşnice: *"Cunoaşteţi harul Domnului nostru Iisus Hristos, că El, bogat*

fiind, pentru voi a sărăcit, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți" (II Corinteni 8, 9).

Numai cine din iubire şi bunătate împarte bogățiile sale materiale cu cei săraci şi neajutorați poate să se mântuiască, să se asemene cu Dumnezeu şi poate să se îmbogățească în Dumnezeu. Altfel, bogățiile materiale şi trecătoare devin o primejdie sau o piedică pentru dobândirea vieții veşnice (Matei 13, 22; Marcu 4, 19; Luca 8, 14; 12, 21; 12, 33-34).

De aceea, Biserica nu condamnă bogăția materială în sine, ci robia ei, păcatele şi patimile lăcomiei, lipsa de iubire şi bunătate a celor care fac din bogăția trecătoare idolul şi scopul vieții lor.

Apostolii lui Hristos cer păstorilor Bisericii să îndemne pe oameni la milostenie, la întrajutorare, la fapte bune.

Astfel, Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe ucenicul său, episcopul Timotei, cu aceste cuvinte: *"Celor bogați în veacul de acum porunceşte-le să nu se semețească, nici să-şi pună nădejdea în bogăția cea nestatornică, ci în Dumnezeul cel viu, Care ne dă cu belşug toate, spre îndulcirea noastră, să facă ce e bine, să se înavuțească în fapte bune, să fie darnici, să fie cu inimă largă, agonisindu-şi lor bună temelie în veacul viitor, ca să dobândească, cu adevărat, viața veşnică"* (I Timotei 6, 17-19).

Sfinții Bisericii ne învață că binele vine de la Dumnezeu, dar dacă el nu este primit cum trebuie şi nu este cultivat cum trebuie pleacă de la noi, iar în locul său va stăpâni păcatul şi răutatea.

În această privință, Sfântul Marcu Ascetul zice: *"Tot binele vine de la Domnul, după o anumită orânduire şi pleacă pe ascuns de la cei nemulțumitori, nerecunoscători şi leneşi"* (**Despre legea duhovnicească**, Filocalia I, Ediția a II-a, pag. 275).

Dar lenea poate fi alungată numai prin luptă şi lucrare duhovnicească. Lupta cu păcatul, cu egoismul din noi şi strădania de a săvârşi binele se cheamă virtute. **Virtuțile arătate în viață sfântă şi fapte bune sunt mare bogăție**, iar eliberarea de păcate şi săvârşirea binelui sunt mai de preț decât minunile. Iată ce ne învață Sfântul Ioan Gură de Aur despre valoarea virtuților şi a faptelor bune:

"Să ne îngrijim dar de virtute! Mare este bogăția ei şi e mare minune. Virtutea dă adevărata libertate. Chiar în robie, virtutea te face să te socoteşti liber. Nu rupe lanțurile robiei, dar face mai vrednici de respect pe robi decât pe liberi, că le dă ceva mai mult decât le dă libertatea. Virtutea nu-l face bogat pe cel sărac, dar face pe sărac mai fericit decât bogatul. Iar dacă vrei să faci chiar minuni, scapă-te de păcate şi ai reuşit totul. Păcatul este mare demon, iubite! Dacă scoți din tine păcatul, ai săvârşit o minune mai mare decât cei care au pus pe fugă nenumărați demoni [...]. Adeseori minunile au fost de folos altora, dar au vătămat pe cel care le-a săvârşit, că l-au îngâmfat, l-au făcut să umble după slava deşartă sau l-au

vătămat în alt chip. O vătămare ca aceasta nu o suferă cel virtuos, cel care face fapte bune; faptele bune sunt de folos şi lui şi altora mulţi" (**Omilii la Matei**, P.S.B. Bucureşti 1994, pag. 404-405).

Iubiţi fraţi şi surori,

Taina Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos ca arătare a iubirii şi bunătăţii covârşitoare a lui Dumnezeu pentru oameni, precum şi învăţătura Sfinţilor Apostoli şi a Sfinţilor Părinţi despre bogăţia netrecătoare a bunătăţii inimii şi a faptelor bune ne aduc multă lumină şi speranţă în suflet, ne îndeamnă la o lucrare neîncetată a binelui în tot locul şi în tot timpul.

Astăzi, când foarte adesea iubirea şi bunătatea din inimi este înlocuită cu ura şi răutatea, când faptele bune se împuţinează, iar cele rele se înmulţesc, când puţini oameni se îmbogăţesc, iar foarte mulţi sărăcesc, Evanghelia Naşterii lui Hristos-Domnul ne cheamă pe noi, creştinii, care purtăm numele lui Hristos, la multă rugăciune şi priveghere, la multă atenţie şi multă lucrare a faptelor bune.

Să mulţumim lui Dumnezeu că ne-a dăruit o ţară bogată, însă, în acelaşi timp, să cultivăm şi să înmulţim, cu dragoste şi sfinţenie, cu grijă şi hărnicie, darurile primite de la El, astfel încât să fim întotdeauna un popor harnic şi darnic.

Atunci când suntem mai bogaţi, să nu uităm pe săraci, pentru că *"cine ajută pe săraci împrumută pe Dumnezeu"*, cum spune un sfânt al Bisericii, câştigând astfel cu lucruri trecătoare bunurile netrecătoare ale vieţii veşnice. Hristos-Domnul a fost sărac din punct de vedere material, dar ne-a arătat că iubirea este bogăţia cea mai mare, iar prin bunătatea inimii dovedită prin fapte, dobândim viaţa şi slava veşnică a Împărăţiei cerurilor.

Dacă am sărăcit material, să avem grijă să nu ne pierdem şi ultima bogăţie care ne-a rămas: bogăţia sufletului, adică dreapta credinţă şi bunătatea inimii, milostenia, prietenia şi omenia.

Să păstrăm şi să înmulţim comoara cea mare şi sfântă a credinţei Bisericii şi virtuţile strămoşeşti: nădejdea şi cinstea, iubirea şi dărnicia. Bunătatea inimii şi bogăţia spirituală a sufletului nostru se arată în cuvinte şi fapte.

Într-o vreme în care, foarte adesea, cuvântul folosit în public răneşte mai mult decât vindecă, creează mai multă confuzie decât comuniune, seamănă mai multă dezbinare decât unitate, suntem chemaţi ca, prin rugăciune şi priveghere, să înlocuim răutatea şi sărăcia sufletului cu bunătatea şi bogăţia spirituală pe care le aduce credinţa vie în Dumnezeu.

Azi, când este multă sărăcie şi suferinţă, singurătate şi deznădejde în jurul nostru, Hristos-Domnul cheamă, prin Evanghelia Sa, ierarhii, preoţii

şi credincioşii Bisericii să arate în cuvânt şi faptă, fiecare după posibilități. câtă bunătate are în inimă.

Acest îndemn al Evangheliei a pătruns atât de mult în evlavia poporului nostru, încât este reamintit şi în colindele de fiecare an:

"Şi acum te las, fii sănătos şi vesel de Crăcium,
Dar nu uita când eşti voios, Române, ***să fii bun!"***

Cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Naşterii Domnului şi Anului Nou, vă adresăm calde şi părinteşti urări de sănătate şi fericire, pace şi bucurii!

Întru mulți şi binecuvântați ani!

PASTORALĂ LA NAŞTEREA DOMNULUI - 1997

† ***PIMEN***
ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR

"Iată, Fecioara va lua în pântece şi va naşte Fiu şi vor chema numele Lui Emanuel."

(Isaia 7, 14)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Naşterea Domnului după trup este sărbătoarea în care slăvim şi mărturisim bunătatea lui Dumnezeu *"Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire"*, la *"plinirea vremii, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea"* (Galateni 4, 4-5).

Naşterea Fiului lui Dumnezeu din Fecioara Maria a fost o naştere mai presus de fire şi deci deosebită de naşterea oricărui om; îngerul Gavriil o vesteşte pe Sfânta Fecioară că va naşte un Fiu, prin adumbrirea Sfântului Duh şi-I va pune numele Iisus. Deci zămislirea va fi de la Duhul Sfânt Care Se va pogorî peste ea şi puterea Celui Preaînalt o va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din ea, Fiul lui Dumnezeu Se va chema, pentru că *"la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă"* (Luca 1, 30-37).

Iată cum Sfânta Evanghelie ne înfăţişează, pe scurt, naşterea Fiului lui Dumnezeu din Sfânta Fecioară Maria pe care noi o numim şi o cinstim ca Maică a Domnului, potrivit dumnezeieştilor cuvinte ale Sfintelor Evanghelii. (Matei 2, 11-13; Luca 1, 43; 1, 48).

Iubiţi credincioşi,

Naşterea Domnului din Sfânta Fecioară Maria este marea Taină a creştinătăţii, cum glăsuieşte Sfântul Apostol Pavel (I Timotei 3, 16).

Prin Naşterea Sa, Dumnezeu ne-a arătat iubire nemărginită: *"Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morţi prin greşalele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos [...] şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună cu El ne-a aşezat*

întru ceruri, în Hristos Iisus, ca să arate în veacurile viitoare covârşitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus. Căci în har sunteți mântuiți, prin credință, şi aceasta nu e de la voi: este darul lui Dumnezeu" (Efeseni 2, 4-8).

Dumnezeu — prin întruparea şi jertfa Sa pe Cruce — a făcut *"să fie iarăşi unite în Hristos, cele din ceruri şi cele de pe pământ — toate întru El"* (Efeseni 1, 10).

"Cât de covârşitoare este mărimea puterii Lui față de noi, după lucrarea puterii tăriei Lui, pentru noi cei ce credem" (Efeseni 1, 19). Dumnezeu *"toate le-a supus sub picioarele Lui şi, mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui, plinirea Celui ce plineşte toate întru toți"*. (Efeseni 1, 22-23). Iată, pe scurt, bunătatea, puterea şi iubirea lui Dumnezeu arătate prin întruparea Fiului Său; pentru că, aşa cum spune Sfântul Evanghelist Ioan: *"Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem. În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul Său jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre."* (I Ioan 4, 9-10).

Iubiți credincioşi,

Să punem la inimă cuvintele Sfântului Apostol şi Evanghelist Ioan: *"dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, şi noi datori suntem să ne iubim unul pe altul"* (I Ioan 4, 11). *"Să nu iubim cu vorba, numai din gură, ci cu fapta şi cu adevărul"* (I Ioan 3, 18).

"În aceasta am cunoscut iubirea: că El Şi-a pus sufletul Său pentru noi, şi noi datori suntem să ne punem sufletele pentru frați. Iar cine are bogăția lumii acesteia şi se uită la fratele său care este în nevoie şi îşi închide inima față de el, cum rămâne în acela dragostea lui Dumnezeu?" (I Ioan 3, 16-17).

Să iubim şi *"în adevăr"*, scrie Apostolul iubirii, pentru că mulți profeți mincinoşi au ieşit în lume. Suntem datori să nu dăm crezare oricărui duh (I Ioan 4, 1), pentru că *"orice duh, care nu mărturiseşte pe Iisus Hristos"* — că a venit în trup — *"nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine şi acum este chiar în lume."* (I Ioan 4, 3).

Sunt mulți cei care se leapădă de Maica Domnului, de sfinți, de Sfânta Cruce şi Sfintele Taine ale Bisericii. Cum să huleşti Sfânta Cruce şi să te lepezi de ea, despre care Sfântul Apostol Pavel mărturiseşte: *"Iar mie, să nu-mi fie a mă lăuda, decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, şi eu pentru lume!"* (Galateni 6, 14).

De aceea, bunii noştri creştini primesc în casele lor cu mare bucurie sufletească şi credinţă neclintită icoana Naşterii Domnului în ajunul Crăciunului, Sfânta Cruce şi agheasma în ajunul Botezului Domnului. Acestea sunt fapte ale adevăratei noastre credinţe strămoşeşti prin care noi ne sfinţim împreună cu toate câte sunt în cuprinsul casei şi gospodăriei noastre.

Cuvânt de mulţumire aducem tuturor celor care în cursul anului au ajutat Căminul de Bătrâni al Arhiepiscopiei prin munca lor, prin dăruirea celor necesare traiului şi bunei gospodăriri a acestui aşezământ de caritate.

Nădăjduim că vom fi ajutaţi şi în organizarea unor tabere de vară de care să se bucure elevii şi studenţii săraci, dar silitori la învăţătură, din Bucovina şi mai ales cei din teritoriile româneşti ocupate vremelnic. În felul acesta dorim să arătăm că tratatele încheiate cu vecinii trebuie să fie înfăptuiri şi dovezi ale bunătăţii şi iubirii sufleteşti, întrucât toţi suntem fiii lui Dumnezeu şi mai ales creştini ortodocşi. Iubirea cea adevărată şi judecata nepătimaşă nu se pot manifesta prin ură şi nesinceritate.

Istoria — ne spune Mihai Eminescu — este desfăşurarea gândirii lui Dumnezeu, iar *"Dumnezeu este iubire"* (I Ioan 4, 8). La El ajungem numai prin Fiul Său, Care este *"Calea, Adevărul şi Viaţa"* (Ioan 14, 6).

Sărbători fericite şi Anul Nou cu sănătate şi bucurii în toate cele bine plăcute lui Dumnezeu şi spre folosul aproapelui.

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI - 1997

† ***EFTIMIE***
EPISCOPUL ROMANULUI

"Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr".

(Ioan 1, 14)

Iubiții mei fii sufletești,

Biserica, Evanghelia, însuși Creștinismul, își au începutul și dezvoltarea în faptul cel mai presus de fire, minunat, al zămislirii și nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Nașterea Domnului Hristos s-a imprimat în lucrarea învățătorească, preoțească și împărătească a Sa și, prin faptele Sale minunate, s-au produs și se produc în obștea creștină transformări și împliniri, ca parte integrantă a modului creștin de a fi.

Nimeni nu va putea pătrunde cu înțelegerea marea taină a răspândirii Evangheliei Mântuitorului în cele câteva decenii ale vremii Sfinților Apostoli, care ajunsese *"la toată făptura de sub cer"* (Coloseni 1, 23). Răspândirea Creștinismului, ca urmare a Nașterii Domnului, a fost și este o lucrare de conlucrare a lui Dumnezeu și a omului. Așa se face că odată cu propovăduirea momentului de la Betleem - și toate câte au urmat până la Înălțarea Domnului cu Trupul la cer - s-au produs transformări în cugetul oamenilor. S-a manifestat interes pentru învățătura Mântuitorului, s-a acceptat ca această învățătură evanghelică să fie călăuză a vieții morale, religioase și sociale a oamenilor. O atmosferă de înaltă trăire creștină a început a se evidenția prin mărturisirea păcatelor, așa cum ne arată Faptele Apostolilor: *"Și mulți dintre cei ce crezuseră veneau ca să se mărturisească și să spună faptele lor"* (Faptele Apostolilor 19, 18) și *"creștea cu putere cuvântul Domnului și se întărea"* (Faptele Apostolilor 19, 20).

Prin Nașterea Mântuitorului, ca și prin toată lucrarea Sa pentru mântuirea omului, s-a vestit *"pacea celor de departe și a celor de aproape"* și prin Iisus *"avem și unii și alții apropierea către Tatăl, într-un Duh"* (Efeseni 2, 17-18).

Nicicând neamul nostru românesc creștin și ortodox nu a dat uitării ceea ce i s-a propovăduit de către Sfântul Apostol Andrei în legătură cu Nașterea Mântuitorului și cu Sfânta Fecioara Maria, lucru vădit în comoara

colindelor şi cântecelor de stea. Evanghelizarea noastră prin Sfântul Apostol Andrei a fost o binecuvântare şi ea stă la temelia Bisericii prin piatra trainică a credinţei care cu nădejde şi dragoste a rezistat, născând şi dezvoltându-se până la măsura la care se află pe meleagurile noastre până în zilele de acum.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Prin zămislirea şi naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care fiind Dumnezeu desăvârşit Se face Om desăvârşit, - după Sfântul Ioan Damaschin - *"se săvârşeşte cea mai mare noutate din toate noutăţile, singurul nou sub soare"*, prin care se arată dragostea şi puterea infinită a lui Dumnezeu[1].

În Simbolul de credinţă, la articolul al treilea este înscris ceea ce trebuie să credem şi să mărturisim şi, deci, să apărăm, astfel: *"Carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara şi S-a făcut om"*. Două momente se înscriu în acest articol: **cel de la Nazaret**, când i s-a vestit Sfintei Fecioare Maria că va zămisli un Fiu şi-I va pune numele Emanuel, care se tâlcuieşte *"Cu noi este Dumnezeu"*, şi **cel de la Betleem**, când Mântuitorul Se naşte din Sfânta Fecioară Maria, iar apariţia în lume este triumfală, deşi smerită şi sărăcăcioasă. Îngerul se arată păstorilor; slava Domnului a strălucit împrejurul lor şi le-a zis: *"**Nu vă temeţi**. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. **Că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David"*** (Luca 2, 9-11).

Păstorii au văzut împreună cu îngerul *"mulţime de oaste cerească"* care lăuda pe Dumnezeu prin cuvintele: *"Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!"* (Luca 2, 13-14). Ceea ce păstorii au primit ca vestire de la îngeri au completat cu mergerea şi vederea, convingându-se că nu era o iluzie ci o realitate, pentru că L-au văzut pe Pruncul Iisus şi închinându-I-se au plecat vestind *"cuvântul grăit lor despre acest Copil"* (Luca 2, 17). Strălucire din cer s-a revărsat asupra laturei Betleemului şi de acolo în toată lumea, până în vremea noastră. Cu evlavie şi emoţie deosebită, şi noi rememorăm în fiinţa noastră ceea ce s-a întâmplat la Betleem acum aproape două mii de ani.

Prin Sfinţii Părinţi ne îndemnăm unii pe alţii, într-o solidaritate ecumenică, spre a fi cât mai bine pregătiţi sufleteşte pentru acest moment istoric de importanţă covârşitoare pentru viaţa spiritualităţii creştine.

---

[1] Sfântul Ioan Damaschin, **Dogmatica**, Bucureşti, 1938, p. 145.

Iconografia exprimă prin formele ei vizibile atmosfera de la Betleem. Imnografia elogiază prin cuvinte de mare sensibilitate, combinate cu cântarea, bucuria că S-a născut Domnul. De la începutul postului Naşterii Domnului ni s-a făcut chemarea la a fi prezenți şi concentrați la ceea ce se întâmplă. Sfântul Grigorie Teologul ne atenționează: *"Hristos Se naşte - slăviți-L; Hristos din ceruri - întâmpinați-L; Hristos pe pământ - înălțați-vă!"*. O întreită lucrare se cuvine să împlinim: 1. **Să-L slăvim pe Domnul Iisus** prin faptele noastre cele potrivite maiestății Sale dumnezeieşti; 2. **Să-L întâmpinăm** cu toată deplinătatea doririi noastre de a fi restaurați de la forma precară şi de păcătoşenie în care am căzut, la starea cea dintâi - a curăției şi nevinovății; 3. **Să ne înălțăm** prin lucrarea de refacere moral-spirituală, de la cele lumeşti-trecătoare, egoiste, la cele duhovniceşti, nepieritoare şi dătătoare de fericire veşnică.

Iubiții mei,

Venirea Mântuitorului a adus oamenilor o *"libertate"* care este deosebită de orice altă formă de libertate despre care se vorbeşte zilnic. Libertatea dumnezeiască este cea care ni s-a adus de către Mântuitorul. Ea este darul neprețuit al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, având asigurarea că: *"Dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr"* (Ioan 8, 36). De aceea ni se face îndemnul: *"Trăiți ca oameni liberi, dar nu ca şi cum ați avea libertatea drept acoperământ al răutății, ci ca robi ai lui Dumnezeu"* (I Petru 2, 16). Altfel spus: *"Stați deci tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi şi nu vă prindeți iarăşi în jugul robiei"* (Galateni 5, 1), căci *"cu preț ați fost cumpărați. **Nu vă faceți robi oamenilor"*** (I Corinteni 7, 23); *"Legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat din legea păcatului şi a morții"* (Romani 8, 2). *"Slăviți, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru şi în duhul vostru, care sunt ale lui Dumnezeu"* (I Corinteni 6, 20). Acum - prin naşterea Mântuitorului - *"izbăviți fiind de păcat şi robi făcându-vă lui Dumnezeu, aveți roada voastră spre sfințire, iar sfârşitul, **viață veşnică**."* (Romani 6, 22).

În vremurile acestea ne aflăm confruntați cu manifestări care arată că libertatea cea sfântă şi adevărată este copleşită de robia multor patimi şi necuviințe. Se fac presiuni, cu alte propovăduiri şi alte manifestări, care conduc la ură şi dezbinări, la necredință şi satanism, la ruperea de la mama noastră duhovnicească — Sfânta Biserică Ortodoxă.

Suntem un popor care a respectat credința altora, iar viața poporului nostru de fiecare zi a determinat pe alții să intre în comunitatea noastră ortodoxă bimilenară. Nicicând Biserica noastră ortodoxă şi românească nu a folosit forța şi constrângerea pentru câştigarea de noi adepți. Ne-am rugat şi ne rugăm ca, prin mijlocirea Sfinților Îngeri, ***"să fim păziți şi povățuiți***

la unirea credinţei şi la cunoştinţa slavei celei neapropiate a lui Dumnezeu".

Au fost vremuri de asuprire, de constrângere şi siluire a conştiinţei, a libertăţii religioase. Astăzi dăm slavă lui Dumnezeu pentru libertatea cu care am fost binecuvântaţi. Încercăm să demonstrăm că lucrăm pentru a restaura ceea ce s-a demolat. Parohiile sunt unităţi pentru întărirea credinţei, pentru exprimarea vieţii morale, pentru fortificarea speranţei prin filantropie, prin ajutorarea celor în suferinţă, în lipsuri şi în nevoi, prin lămuriri asupra marilor probleme care preocupă creştinismul zilelor noastre. Schiturile şi mănăstirile noastre au început să fie reactivate, întărind suportul moral al vieţii noastre duhovniceşti. Bisericile din parohii, schituri şi mănăstiri s-au renovat; unele se fac sau se refac de la temelii. Nu suntem acum mai bogaţi ca în trecut, dar dragostea sporită dă curaj pentru înfăptuiri din ce în ce mai frumoase, spre slava lui Dumnezeu cel proslăvit în Treime: Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh.

Ieslea din Betleem ne adună mereu la picioarele PRUNCULUI IISUS. Este nevoie să facem eforturi pentru a schimba mentalităţi care nu ne fac cinste. Este nevoie ca, umăr la umăr, să consolidăm solidaritatea umană şi creştină pentru apărarea valorilor netrecătoare ale vieţii spirituale. Am sporit numărul cărţilor de întărire duhovnicească şi de apărare a credinţei noastre ortodoxe. Am început să refacem imaginea trecutului nostru, prin organizarea de colţuri muzeistice, pentru ca, privind la cele câte le-au lucrat înaintaşii noştri pentru a-şi exprima sentimentele lor religioase, să ne învăpăiem şi noi spre lucrări asemănătoare, înmulţind patrimoniul nostru bisericesc ortodox şi românesc.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Câte nu s-ar putea spune la un moment ca acesta, de mare solemnitate şi de comuniune a noastră, a tuturor. Timpul nu ne ajunge pentru a le îmbrăţişa pe toate. De aceea închei cuvântul acesta pastoral cu dorinţa ca Sărbătorile care stau înaintea noastră, însăşi Naşterea Domnului, mai apoi Anul Nou 1998 şi Botezul Domnului să le petreceţi în pace, cu deplină sănătate, cu toată bună-cuviinţa, cu dragoste unii faţă de alţii, cu unire împrejurul călăuzitorilor duhovniceşti, pentru a putea realiza tot ceea ce este de folos vieţii noastre.

Vă îmbrăţişez cu dragoste părintească şi mă rog ca Dumnezeul milei şi al îndurărilor să reverse asupra noastră, a tuturor, darurile Sale cele bogate.

La mulţi ani fericiţi!

CUVÂNT PASTORAL LA ZIUA NAŞTERII DOMNULUI

† *IOACHIM*
EPISCOP AL HUŞILOR

"Şi Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr".

(Ioan 1, 14)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Prin cuvintele citate mai sus, Sfântul Apostol şi Evanghelist Ioan, exilat de împăratul Nero în insula Patmos, sub inspiraţia Duhului Sfânt, începe sfânta sa Evanghelie cu dumnezeiasca viziune a întrupării din Sfânta Fecioară Maria a Fiului şi Cuvântului lui Dumnezeu, văzându-I slava Sa: *"ca a Unuia-Născut - mai înainte de veci - din Tatăl, plin de har şi de adevăr".*

La *"plinirea vremii"*, Cel ce este fără de început Se începe. Cel nezidit Se zideşte, Cel neîncăput de cerurile cerurilor Se întrupează în sânul Fecioarei, împlinindu-se profeţia marelui prooroc Isaia, care cu opt sute de ani înainte de naşterea Mântuitorului Hristos profetiza, zicând: *"Iată Fecioara va lua în pântece şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel"* (Isaia 7, 14), *"care se tâlcuieşte: Cu noi este Dumnezeu"* (Matei 1, 23).

"O, minunată împreunare" — exclamă Sfântul Grigore Teologul — *"O, preaslăvită amestecare! Cel plin de slavă Se deşartă de slavă, ca şi eu să mă preamăresc! Dumnezeu Se face sărac cu trupul meu pentru ca şi eu să mă îmbogăţesc cu dumnezeirea Lui"*. Cuvântul lui Dumnezeu *"Se împărtăşeşte cu trupul meu, pentru ca şi sufletul şi trupul omului să-l facă nemuritor! Păstorul cel Bun Se pleacă spre oaia cea pierdută. Rătăcindu-se ea, a aflat-o, şi aflând-o, pe umeri o ia. Şi luând-o, o suie la viaţa de sus. Şi suind-o, împreună cu cele cereşti o numără".*

"Cu adevărat, mare este taina dreptei credinţe: Dumnezeu S-a arătat în trup" (I Timotei III, 16) — a exclamat cu uimire Sfântul Apostol Pavel reflectând la taina *"Cuvântului întrupat"*, descoperit omenirii de Sfântul Evanghelist Ioan.

Întruparea Mântuitorului constituie confirmarea dragostei lui Dumnezeu faţă de mântuirea neamului omenesc, prin ştergerea păcatelor noastre, realizată şi desăvârşită prin Cruce şi prin Înviere: *"Căci Dumnezeu aşa a*

iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (Ioan 3, 16).

Binecuvântaţi creştini,

Taina cea din veac ascunsă şi de îngeri neştiută s-a împlinit în timpul domniei Cezarului August, care a dat poruncă să se înscrie fiecare în cetatea sa (Luca 2, 1-3). În acest sens, marii imnologi ai Bisericii creştine au conturat cu cuvinte de aur minunea naşterii Mântuitorului Hristos, zicând: *"Scrisu-s-a oarecând cu bătrânul Iosif, în Betleem, Maria, ca cea din seminţia lui David, purtând în pântece sarcina cea fără de sământă. Dar a sosit vremea naşterii şi nici un loc de sălăşluire nu era; ci ca un palat frumos s-a arătat Împărătesei peştera".*

Aici Se naşte Hristos, ca să ridice chipul omenesc cel mai înainte căzut prin păcat.

Acum vine să se plinească profeţia poorocului Miheia (Miheia 5, 1-4), care cu taină grăieşte: *"Şi tu Betleeme, pământul Iudeii, care mai înainte găteşti peştera, nicidecum nu vei fi mai mic între cetăţile Iudeii, că din tine va ieşi Mie după trup Povăţuitor al neamurilor, din Curata Fecioară, Hristos Dumnezeu, a Cărui obârşie este din început, din veşnicie, şi care va paşte pe poporul Său, noul Israel"*. Acestuia cu toţii să ne închinăm şi cu mărire să-L proslăvim.

"Grăbeşte-te Betleeme şi tu iesle bine te împodobeşte, iar tu peşteră bucură-te şi te veseleşte; că Adevărul a venit, umbra a trecut şi Dumnezeu oamenilor din Fecioară S-a arătat, om făcându-Se ca şi noi, îndumnezeind trupul omenesc cel căzut prin păcat".

Ascultă cerule şi ia aminte pământule! Astăzi Se naşte din Fecioară Cel ce are în mână toată făptura. Cu scutece ca un prunc este înfăşat Cel ce din fire este nepipăit. În iesle este culcat Dumnezeu, Cel ce a întărit cerurile din început.

"Cum te vom numi pe tine, ceea ce eşti plină de har? Cer, că ai răsărit Soarele dreptăţii? Rai, că ai odrăslit floarea nestricăciunii? Fecioară, că ai rămas nestricată? Maică preacurată, că ai avut în sfintele tale braţe pe Dumnezeul tuturor?"

Ce-ţi vom aduce Ţie Hristoase, că pe pământ întrupându-Te Te-ai arătat nouă Dumnezeu şi om? Fiecare din făpturile de Tine zidite mulţumiri ca acestea Îţi vor aduce: *"Îngerii cântarea, magii darurile, păstorii minunea, pământul peştera, pustiul ieslea, iar noi pe Maica Fecioara"*.

Şi cerul şi pământul; şi îngerii şi oamenii; veniţi cu toţii să ne bucurăm întru Domnul, să ne veselim şi să ne minunăm, că prin taina Întrupării Domnului *"zidul cel despărţitor prin păcat acum cade; sabia cea de foc se*

îndepărtează; heruvimul nu mai păzeşte pomul vieții; iar noi ne împărtăşim din dulceața raiului de la care prin neascultare ne-am îndepărtat".

Astăzi, Chipul cel neschimbat al Tatălui — pecetea veşniciei Lui — înfățişare de rob primeşte, născându-Se din Fecioară, care neştiind de nuntă nu suferă schimbare; pentru că prin întrupare Mântuitorul Hristos a rămas ce era — adică Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat — şi a luat ce nu era, om făcându-Se din iubire de oameni.

Veniți popoarelor de Hristos purtătoare să vedem minunea şi cu bună cucernicie, închinându-ne, cu credință să cântăm:

"Hristos Se naşte, măriți-L
Hristos din ceruri, întâmpinați-L
Hristos pe pământ, înălțați-vă
Cântați Domnului tot pământul".

*

* *

Cerul şi pământul astăzi să se veselească; îngerii cu oamenii duhovniceşte să prăznuiască. Dumnezeu în trup S-a arătat celor ce şedeau în întuneric şi în umbră, născându-Se din Fecioară. Peştera şi ieslea L-au primit; păstorii vestesc minunea; magii de la Răsărit aduc în Betleem daruri; iar noi, cu buzele noastre nevrednice, laude ca îngerii să-I aducem cu inimă curată, cântând: *"Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!"* (Luca 2, 14).

Astăzi Dumnezeu pe pământ a venit şi omul la ceruri s-a suit. Astăzi Cel din fire nevăzut, cu trup este văzut de om.

Astăzi Fecioara naşte pe Făcătorul a toate.

"Astăzi s-a dezlegat legătura cea de multă vreme a osândirii lui Adam; raiul ni s-a deschis şi şarpele s-a surpat". Astăzi primeşte Betleemul pe Cel ce pururea şade împreună cu Tatăl. Astăzi cerul cu pământul se împreunează şi Dumnezeu prin întrupare pe om îl îmbrățişează, pentru ca, prin dragostea Crucii şi a Învierii, omul să se mântuiască.

În Ortodoxie, actul răscumpărării neamului omenesc, prin întrupare, jertfă şi înviere, este un permanent prezent. Ceea ce s-a petrecut acum două mii de ani în Betleem şi pe Golgota se actualizează cu fiecare Sfântă Liturghie. În actul mântuirii, trecutul şi viitorul sunt un prezent continuu, aşa cum reiese din stihurile şi imnele pe care Biserica le cântă:

"Fecioara, astăzi, pe Cel mai presus de ființă naşte..."
"Hristos Se naşte, măriți-L, Hristos din ceruri, întâmpinați-L"
"Cinei Tale celei de Taină, astăzi, Fiul lui Dumnezeu mă primeşte..."
"Astăzi vei fi cu mine în rai".

Prezența Mântuitorului în actul de cârmuire a universului şi de mântuire a neamului omenesc este permanentă şi veşnică. *"Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului"* (Matei 28, 20).

Dreptslăvitori creştini,

Aşa au zugrăvit actul întrupării şi al naşterii Mântuitorului Iisus Hristos, în cărțile de cult, marii imnologi ai Bisericii creştine.

La rândul lor, Sfinții Părinți şi marii scriitori bisericeşti, în profunda lor gândire teologică şi trăire mistică, înfățişează taina Întrupării şi Naşterii Fiului lui Dumnezeu, precizând că *"[...] de vreme ce Cuvântul care S-a născut azi este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, sărbătoarea Naşterii Domnului nu numai că nu a fost distrusă în decursul istoriei bimilenare, dar se răspândeşte în fiecare an şi ajunge tot mai strălucitoare"*, cu toate că cei care au transmis această Bună Vestire neamului omenesc au fost făcători de corturi, pescari şi oameni neînvățați.

Simplitatea slujitorilor tainei Întrupării n-a vătămat-o cu nimic, deoarece puterea Celui predicat prin lucrarea Sfântului Duh, omniprezent în Biserica lui Hristos, îndepărta piedicile şi-Şi arăta propria Sa putere.

Sfântul Nicolae Cabasila numeşte Biserica *"anticamera împărăției lui Dumnezeu"*; Sfântul Maxim Mărturisitorul o numeşte *"laboratorul învierii"*; Sfântul Efrem Sirul *"locul unde se mântuiesc cei condamnați la moarte"*.

Într-un context al neştiinței, al necredinței şi al necunoaşterii lui Dumnezeu, reflectat în atâtea curente sectare şi anticreştine care ne tulbură credința noastră ortodoxă multiseculară, cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur este de strictă actualitate:

"Pentru că mulți dintre păgâni râd batjocoritor când aud că Dumnezeu a fost născut în trup, iar pe mulți dintre cei mai simpli îi turbură şi îi smintesc, este necesar să spun şi către păgâni şi către cei care se smintesc, să nu se turbure niciodată, lăsându-se convinşi de nişte oameni nebuni, şi nici să nu se smintească din pricina batjocoritorilor necredincioşi. Căci de multe ori chiar copiii cei mici râd când vorbim despre lucruri foarte serioase; râsul nu este o dovadă de netrebnicie a lucrurilor asupra cărora se râde, ci a ignoranței celor care râd!

Căci dacă, după cum voi spuneți că este nepotrivit lui Dumnezeu ca să locuiască într-un trup curat şi neîntinat, cu cât mai nepotrivit este să locuiască în trupul unui şarlatan, al unui jefuitor de morminte, al unui hoț, al unui ucigaş, al unei maimuțe, al unui câine, iar nu în trupul acesta sfânt şi neîntinat care şade acum în dreapta Tatălui?"

De aceea, iubiții noştri fii duhovniceşti, treziți-vă din somnul necredinței şi al neştiinței voastre şi priviți la împărații (magii) care au venit să se închine Împăratului ceresc al slavei, precum şi la ostaşii care în ziua crucificării au mărturisit prin gura sutaşului: *"Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu era Acesta!"* (Matei 27, 54).

Priviți peste culmea veacurilor şi vedeți cum femeile vin la ieslea Betleemului — care-i Biserica lui Hristos — ca să vadă pe Cel născut din femeie, spre a schimba în bucurie durerile femeii; fecioarele vin ca să vadă pe Pruncul Fecioarei; pruncii ca să vadă pe Cel ce S-a făcut Prunc spre a culege lauda *"din gura pruncilor şi a celor ce sug"*, prin cuvinte ca acestea: *"Osana! Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului"* (Ioan 12, 13).

Priviți copiii care vin la ieslea Betleemului ca să vadă pe Copilul care a dat naştere celor patrusprezece mii de mucenici ucişi din porunca nebuniei lui Irod. Păstorii vin să vadă pe Păstorul cel Bun; preoții ca să vadă pe Cel făcut Arhiereu după rânduiala lui Melchisedec; robii ca să vadă pe Cel ce a luat chip de rob; iar femeile păcătoase ca să vadă pe Cel care a întins picioarele Sale spre a fi spălate cu lacrimile pocăinței de către o femeie păcătoasă.

În corabia mântuirii, care e Biserica măririi lui Dumnezeu, în care timp de două mii de ani au intrat, rând pe rând: *"Magii aducători de daruri, păstorii binecuvântând, vameşii evanghelizând, femeile păcătoase mir purtând, samarineanca însetând de izvorul vieții, cananeianca având credință neîndoielnică"*, să urcăm şi noi, şi copiii noştri, şi toți cei ce vor veni după noi, şi să ne apropiem de Sfântul Altar, de harul Prea Sfintelor şi de viață făcătoarelor Taine, deşi suntem nevrednici, aşa cum ne îndeamnă frumosul nostru colind:

"Suflete scoal' şi cunoaşte
Luminos Prunc că Se naşte
Din palatul Treimii
În peştera inimii."

Puritatea acestor versuri de colind să pătrundă în adâncul sufletelor noastre, pentru ca, asemenea copiilor nevinovați, şi noi, cu cuget curat, să putem mărturisi:

"Şi noi Doamne ne-am sculat
Colibele am curățat
Uşi, ferestre, toate-s noi,
Doamne, intră şi la noi."

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Biserica Ortodoxă Română timp de aproape două mii de ani a fost şi a rămas un Betleem primitor şi o Golgotă pe care străjuieşte mormântul învierii neamului nostru românesc.

Mărturiile arheologice, documentele istorice, ctitoriile voievodale, ca şi *"bisericuţa din răzoare"*, de pe toate plaiurile româneşti, confirmă *"certificatul"* nostru ortodox, de naştere şi de botez, precum şi testamentul înaintaşilor noştri, scris cu jertfe martirice şi eroice, prin care au apărat şi ne-au lăsat spre moştenire: credinţa noastră strămoşească şi glia noastră românească. Trăirea ortodoxă şi conştiinţa naţională a acestui neam se fac simţite an de an pe toate plaiurile româneşti.

Prezenţa a zeci de mii de credincioşi în ziua de 12 octombrie 1997 la Mănăstirea Neamţ pentru a participa la sfinţirea bisericii închinate Sfântului Ioan Românul de la Hozeva şi apoi a bisericii închinate Sfintei Teodora de la Sihla, înălţată în incinta Mănăstirii Sihăstria, înaintea cărora s-a oficiat Sfânta Liturghie şi rânduiala târnosirii de către un sobor de mari ierarhi, din ţară şi din Grecia, având-i în frunte pe Sanctitatea Sa Prea Fericitul Bartolomeu I al Constantinopolului, patriarhul ecumenic, şi Prea Fericitul Părinte Teoctist, patriarhul României, la care se adaugă mulţimile de credincioşi veniţi din Maramureş, Transilvania, Moldova şi din întreaga ţară la Iaşi — la sărbătoarea Sfintei Parascheva (14 octombrie) — confirmă pe deplin faptul că poporul român nu şi-a pierdut identitatea sa ortodoxă şi fiinţa sa românească.

Moldova, presărată cu ctitorii voievodale şi vetre de sihăstrie, prin jertfelnicia şi înţeleapta conducere a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel, la acest sfârşit de mileniu urcă tot mai sus, pe culmile spiritualităţii ortodoxe şi a culturii naţionale.

Episcopia Huşilor, renăscută abia de un an, după o asuprire ateistă de jumătate de veac, îşi încearcă urcuşurile pe calea pe care strălucitii ei conducători spirituali şi distinşii săi ierarhi i-au croit-o în istorie timp de 351 de ani (1598-1949). Acum, pe aceeaşi cale, dorim ca la popasul aniversar de cinci veacuri de la înălţarea catedralei episcopale din Huşi (1495-1995) de către Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt să adăugăm şi pe cel de patru sute de ani de la înfiinţarea acestei Episcopii (1598-1998).

Prea iubiţii mei fii duhovniceşti,

Toate acestea ne îndeamnă să ne păstrăm credinţa ortodoxă nealterată, să nu ne lăsăm amăgiţi şi înşelaţi *"de stihiile lumii acesteia"*.

Să mergem cu regularitate la ieslea Betleemului, care este Biserica mântuirii neamului românesc, cu inimă curată, cu credință şi nădejde şi cu dragoste creştinească, înveşmântați cu rugăciunea, cu postul şi cu milostenia; şi aşa, cu frică şi cu cutremur, să ne împărtăşim cu sfântul şi dumnezeiescul Trup şi Sânge al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care de două mii de ani reactualizează jertfa de pe Golgota şi din Care curg râuri de apă vie, prin care se adapă sufletele însetate după Hristos.

Să nu uităm că fiecare casă de creştin este o iesle a Betleemului, în care, prin colindele şi cântecele de stea ale copiilor nevinovați, se oficiază Liturghia cosmică, Liturghia îngerească.

Cum ați venit la Crăciun, veniți fraților iubiți totdeauna în Casa măririi lui Dumnezeu, ca să primiți lumină şi har, înțelepciune, mântuire şi binecuvântare:

"Veniți închinători simpli, ca păstorii;
Veniți învățați evlavioşi şi adoratori darnici ca magii;
Veniți credincioşi aprinşi ca apostolii;
Veniți rugători smeriți ca păstorii;
Veniți în cântece de slavă ca îngerii".

"Veniți să ne închinăm şi să cădem la Hristos".

"Mântuieşte-ne pre noi Fiul lui Dumnezeu, Cel ce Te-ai născut din Fecioară, pe noi cei ce-Ți cântăm: Aliluia".

Cu părintească dragoste dorim tuturor, cu prilejul Sfintelor sărbători şi a Anului Nou, fericire, mântuire şi întru toate bună sporire, precum şi arhiereştile noastre binecuvântări.

BUCURIA RODIRII ÎMBELȘUGATE

Interviu cu I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

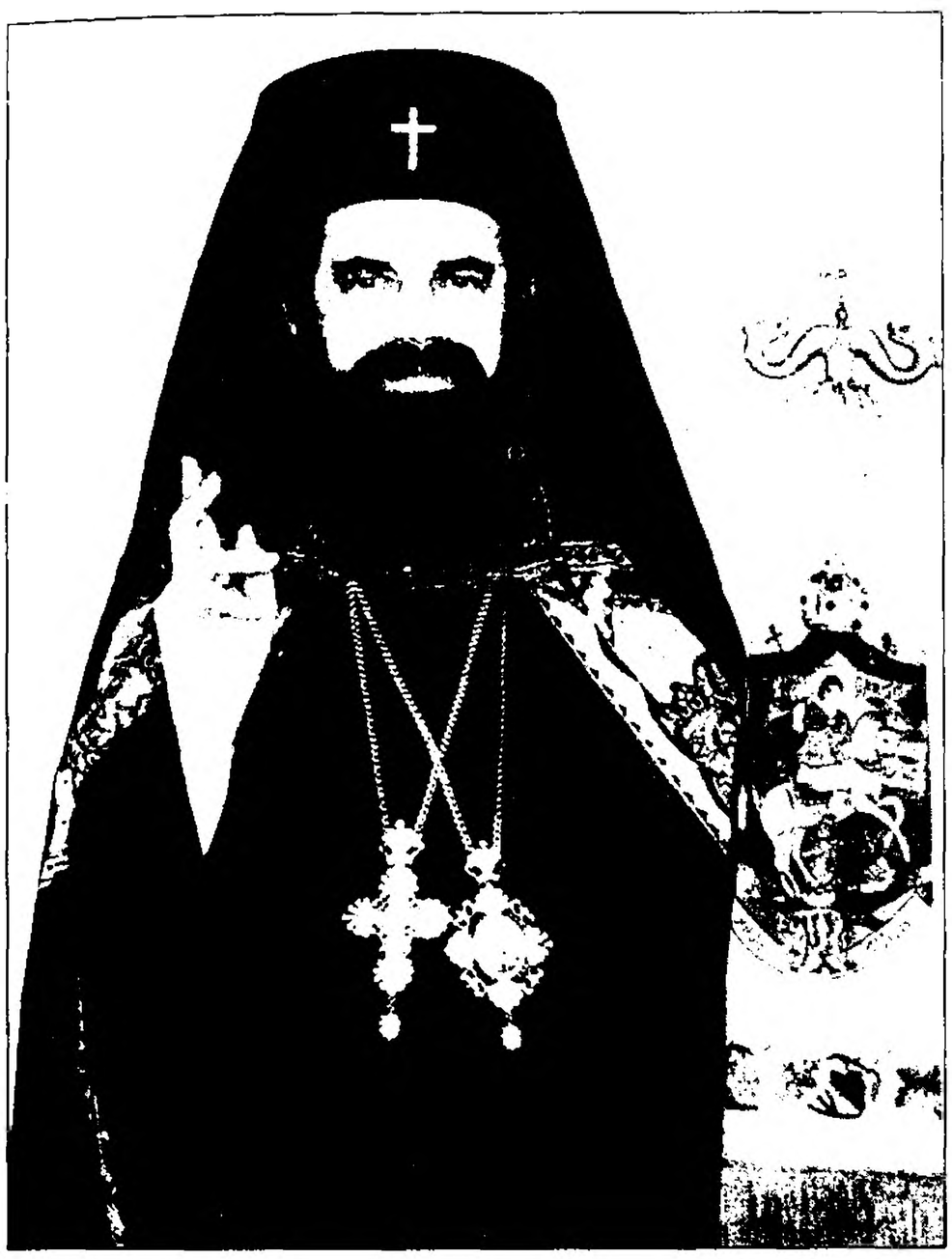

Rostul trecerii anilor se vădește în realizările pe care ei le așează în istoria timpului, a erei, a epocii pe care o alcătuiesc. De aceea, nu este inutilă alcătuirea unei retrospective, mai ales atunci când anii se înlănțuie în număr simbolic.

De aceea, acum, la 7 ani de când Înalt Prea Sfințitul dr. Daniel Ciobotea este Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, l-am rugat să ne acorde un interviu-retrospectivă despre activitatea Înalt Prea Sfinției Sale ca Arhipăstor al Moldovei.

Întrebare:

Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Daniel, la 1 iulie anul acesta s-au împlinit 7 ani de când ați fost instalat ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei. Ce a însemnat pentru Înalt Prea Sfinția Voastră această perioadă pusă în slujba Bisericii și a poporului binecredincios din Moldova?

Răspuns:

O perioadă de mare răspundere pastorală și o experiență bogată a ajutorului lui Dumnezeu într-o eparhie binecuvântată cu multe daruri duhovnicești. În mod deosebit, am simțit **ajutorul Sfintei Cuvioase Parascheva**. M-am gândit adesea că nu întâmplător hramul bisericii din

satul meu natal (Dobrești, județul Timiș) a fost pus sub ocrotirea Sfintei Cuvioase Parascheva, cea mult folositoare. De aceea, am ținut ca icoana Sfintei Parascheva de la Iași și acatistul ei să fie cât mai mult răspândite pentru a spori evlavia credincioșilor noștri față de ea.

O altă experiență minunată a fost **aducerea la Iași, între 12-19 octombrie 1996, a moaștelor Sfântului Apostol Andrei**, eveniment care a adunat peste un milion si jumătate de pelerini din toată țara.

Interior din Catedrala mitropolitana din Iași - pelerini închinându-se la sfintele moaște ale Sf. Ap. Andrei, aduse la Iași de către I.P.S. Nicodimos de Patras, în perioada 12-19 octombrie 1996 (Foto Petru Aron)

Ca atare, am dorit mult ca acest eveniment să poată fi înscris în calendarul eparhiei noastre și am propus Sfântului Sinod ca Sfântul Apostol Andrei să fie numit "Ocrotitorul României", ceea ce s-a și realizat (calendar, 30 noiembrie). Evenimentul aducerii la Iași a moaștelor Sfântului Apostol Andrei a reîmprospătat conștiința creștină a multor români, reamintindu-le că suntem un popor a cărui creștinare a început în secolul I, cu predica apostolului cel dintâi chemat să fie ucenic al lui Hristos.

Odată cu trecerea timpului, rămân în sufletul nostru mai ales acele realizări care poartă pecetea sfințeniei și mireasma veșniciei, acele evenimente și realizări de care se bucură sfinții împreună cu credincioșii.

Am învățat mult de la credincioșii acestei mitropolii, de la nevoitorii ei monahi, de la preoții ei harnici, de la tinerii ei evlavioși, din jertfelnicia și smerenia unui popor purtător de cruce și bucuros de înviere. Ierarhul are, potrivit sfintelor canoane, datoria de a învăța poporul dreapta credință, dar are, potrivit sincerei experiențe, prilejul de a învăța și el de la popor multe virtuți: smerita cugetare, îndelunga răbdare și dărnicia jertfelnică.

<u>Întrebare</u>:

Încă de la începutul venirii Înalt Prea Sfinției Voastre în scaunul de mitropolit al Moldovei și Bucovinei ați purtat o grijă deosebită rezolvării

treburilor administrative ale eparhiei pe care o conduceți. Cât de importantă este, și de ce, buna administrare a treburilor Bisericii din partea Chiriarhului locului?

Răspuns:

Conducerea unei eparhii este o mare responsabilitate, pentru că Biserica nu este proprietatea clerului, ci a lui Hristos, iar noi suntem doar slujitori, administratori sau iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu și ai Bisericii. **Administrația în Biserică este lucrare sfântă și mare**, pentru că de felul în care este condusă o eparhie depind activitățile ei misionare, pastorale, formarea clerului, zidirea de biserici noi, lucrarea social-filantropică, social-culturală a Bisericii, etc.

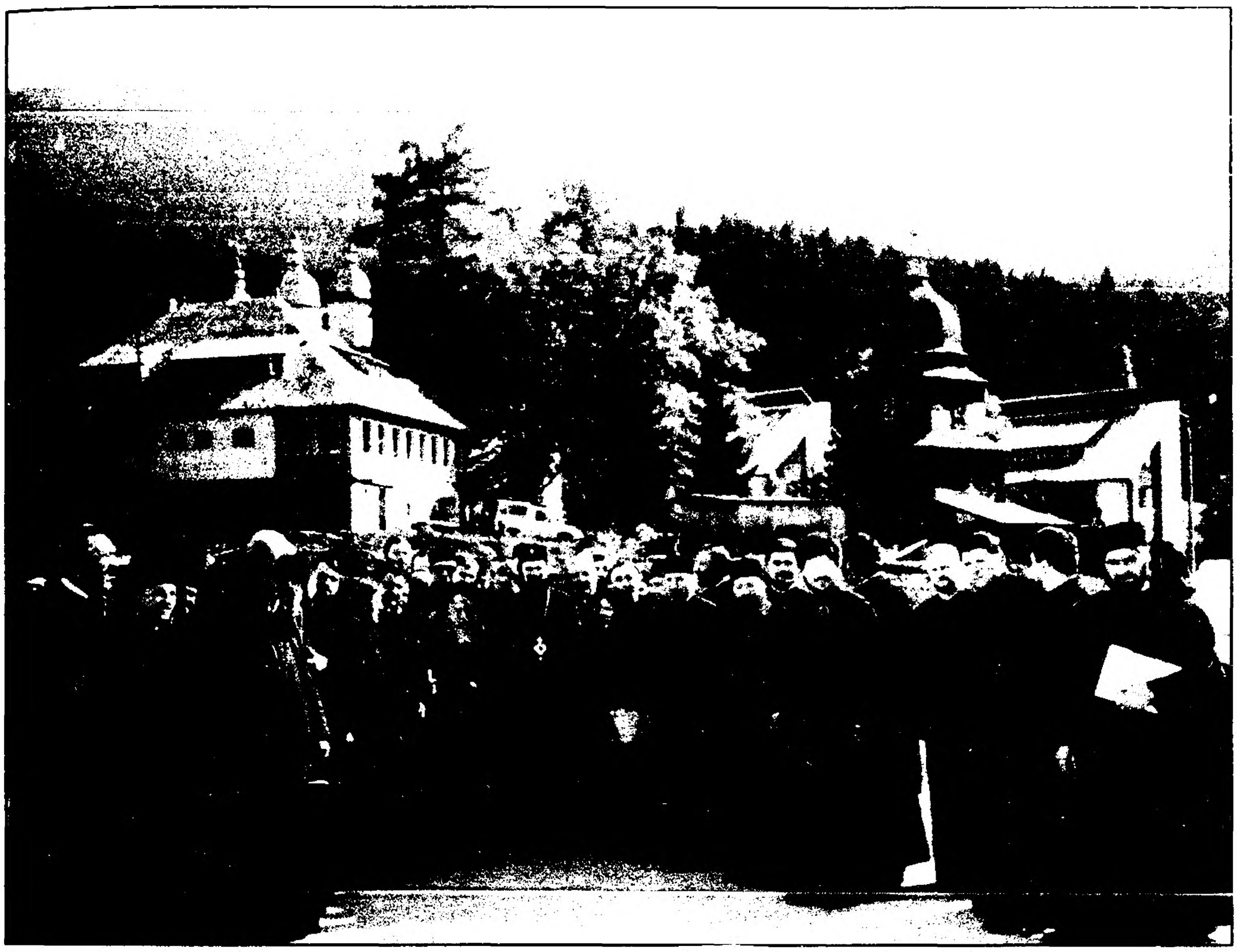

Întâlnire la Durău cu preoți din Eparhie

Noi, slujitorii Bisericii, vom da seama în fața lui Hristos de tot ceea ce facem în Biserica Sa, inclusiv de felul cum folosim banii și averea Bisericii, de modul de numire și de conducere a preoților, a protopopilor, a stareților și starețelor, a școlilor de teologie, de tot ce este administrație și misiune. Astfel, conducerea bisericească este, mai întâi de toate, responsabilitate sfântă și lucrare sfântă. În plus, o conducere administrativă corectă și responsabilă este mult folositoare Bisericii. Greutățile și bucuriile administrației bisericești sunt parte din experiența Crucii și a Învierii. Prin urmare, trebuie să ținem o legătură strânsă între activitatea administrativă și viața liturgică a Bisericii, pentru a simți prezența lui Hristos și răspunderea față de El în toată lucrarea bisericească.

Întrebare:

Mitropolia Moldovei și Bucovinei este una dintre cele mai importante mitropolii din țară. În toți acești ani de când îi sunteți Părinte duhovnicesc care au fost cele mai importante preocupări administrative pe care le-ați avut și ce planuri aveți pe viitor în această direcție?

Răspuns:

Dacă până în 1990 existau în Mitropolie doar două eparhii: Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor, în 1990, din partea de nord a Arhiepiscopiei Iașilor **s-a reînființat Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților** (județul Suceava), iar din partea de est a Episcopiei Romanului și Hușilor **s-a reînființat, în 1996, Episcopia Hușilor** (județul Vaslui).

În ceea ce privește activitatea de reorganizare administrativă a Arhiepiscopiei Iașilor, aceasta a avut ca singur țel folosul duhovnicesc al credincioșilor pe care îi păstorim. După constituirea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Arhiepiscopia Iașilor se compunea, în anul 1991, din 7 protopopiate cu un număr de 606 parohii și 33 de mănăstiri și schituri, totalizând 1737 de posturi - preoți, stareți, cântăreți bisericești ș.a. În comparație cu anul 1991, în cursul acestui an, 1997, situația se prezintă mult schimbată. Avem acum în Arhiepiscopia Iașilor 13 protopopiate: Piatra Neamț, Târgu Neamț, Pașcani, Hârlău, Botoșani, Dorohoi, Iași I, Iași II, Roznov, Ceahlău, Săveni, Trușești și Darabani, **ultimele șase fiind nou înființate. Am reînființat toate parohiile și mănăstirile desființate în timpul regimului comunist**. În localitățile cu peste 150 de familii am înființat parohii, iar în orașele Arhiepiscopiei **am rearondat toate parohiile mari**, urmând principiul ca biserica parohială să fie cât mai apropiată de locuința enoriașilor.

Biserica "Învierea Domnului" din parohia Budăi; biserica este ctitorită în perioada 1990-1994, fiind sfințită de I.P.S. Daniel la data de 10 septembrie 1996, parohia fiind ea însăși nou înființată după 1990

La cererea și la inițiativa credincioșilor sau monahilor noștri, **au fost înființate noi schituri și mănăstiri**, focare sfinte de rugăciune și credință. În parohiile cu un număr mare de credincioși **s-a creat postul II și III de preot**, pentru ca să fie sporită activitatea pastoral-misionară pe plan parohial.

Astăzi, numărul parohiilor nou înființate se ridică la aproape 200, iar numărul mănăstirilor și schiturilor din eparhia noastră a crescut la peste 90. Aceasta a făcut ca și schema de personal a tuturor acestor unități administrative să fie aproape dublă față de anul 1991.

Pentru coordonarea eficientă a activităților misionare și pastorale am **reorganizat și structurat Centrul eparhial Iași**. Astfel, în cadrul acestuia au apărut sectoare noi, cum sunt *Sectorul Învățământ*, *Sectorul Monumente istorice și construcții bisericești* și *Sectorul de Asistență socială "Diaconia"*. Pe lângă aceste sectoare existente în administrația Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, funcționează o serie de instituții noi, cu profil cultural-misionar. De pildă, au fost create subunități ca: **Institutul Cultural Misionar "Trinitas", Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae", Biroul de Protocol și Pelerinaje, Centrul Cultural-pastoral Durău** etc.

În acest context, pentru a face față sarcinilor noi și sporite, numărul angajaților Centrului eparhial Iași a crescut mult în raport cu anul 1990.

Din anul 1995, printr-o hotărâre reparatorie a Guvernului României, în administrarea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei a trecut și Fabrica de cherestea de la Mănăstirea Neamț, pe care noi am numit-o "Sf. Troiță", având sarcina de a sprijini, după posibilități, parohiile și mănăstirile sărace care au lucrări de construcții (biserici, case parohiale, cantine pentru săraci, etc.).

Cu toate acestea, **mai sunt încă multe de făcut pentru a răspunde și mai bine nevoilor misionar-pastorale de azi.**

Întrebare:

Încă de la începutul activității I.P.S. Voastre, un loc special l-ați acordat lucrării de înălțare de noi biserici și mănăstiri în eparhia pe care o păstoriți. Ce însemnează pentru Biserică, pentru Înalt Prea Sfinția Voastră și pentru credincioși un nou lăcaș de rugăciune?

Sfințirea noii biserici de la Manastirea Sihăstria, cu hramul „Sf. Teodora de la Sihla" - 12 octombrie 1997

Răspuns:

Un nou lăcaș de rugăciune, o biserică nouă însemnează mult din punct de vedere spiritual. Zidirea unei biserici și înfrumusețarea ei sunt o lucrare sfântă care antrenează întreaga parohie într-o stare nouă de dăruire de sine, de dărnicie jertfelnică, de coresponsabilitate și de sensibilitate duhovnicească.

A eonstrui o biserică este un lucru greu, mai ales astăzi, când trecem prin dificultăți de ordin financiar și material, dar în același timp a fi

chemat de Hristos să-I construiești o biserică, să fii ctitor este și un prilej unic în felul său, o binecuvântare și o fericire deosebită. De aceea, ctitorii sunt numiți "fericiții și pururea pomeniții ctitori", fericiți pentru că împrumută lui Hristos darurile lor, spre folosul nu numai a generației prezente, ci și al generațiilor viitoare. O biserică se face o dată la câteva sute de ani. Fericiți sunt, așadar, cei care au fost tainic aleși de Sfântul Duh să zidească o biserică, pentru că biserica nu este o construcție oarecare, ea este "casa lui Dumnezeu și poarta cerului", ea este un simbol al cerului pe pământ, pentru ca pe noi pământenii să ne înalțe la ceruri; ea este mireasma veșniciei în timp, icoana frumuseții netrecătoare din Împărăția lui Dumnezeu, locul de întâlnire între cer și pământ, între cei vii și cei morți, între viața trecătoare și viața veșnică.

Întrebare:

Vorbiți-ne, Vă rugăm, despre ctitoriile pe care clerul și credincioșii din Mitropolia Moldovei și Bucovinei le-au înălțat după anul 1990 și pe care știm că le-ați binecuvântat întotdeauna cu bucurie și le-ați sprijinit din toate puterile.

Răspuns:

Unul dintre cele mai sfinte lucruri pe care le poate face un creștin, și una dintre cele mai bineplăcute fapte înaintea lui Dumnezeu, este să înalțe o biserică, un lăcaș de rugăciune unde să fie adusă laudă neîncetată Preasfintei și de viață făcătoarei Treimi. Niciodată o țară cu multe biserici și mănăstiri nu este săracă, dacă are bogăția veșnică ce nu se poate lua de la ea: credința dreaptă și lucrătoare. Pentru aceasta, apărăm și propovăduim credința ortodoxă și încurajăm ctitorirea de noi biserici și mănăstiri. Deși avem acum un popor sărac din punct de vedere material, el este foarte bogat din punct de vedere spiritual, iar acest talant, tezaur neprețuit, nu trebuie ascuns, îngropat, ci trebuie înmulțit, pentru dobândirea darurilor cerești mântuitoare.

În timpul regimului comunist, ctitorirea unei biserici era o întreagă luptă cu autoritățile și adeseori această luptă se sfârșea prin neînceperea sau încetarea lucrărilor de construcție. De aceea, după cinci decenii de comunism, în Mitropolia Moldovei și Bucovinei sunt încă multe sate fără biserică, iar în orașele mari era mare nevoie ca să se zidească biserici, mai ales în cartierele nou înființate în ultimele decenii, lipsite de prezența unui lăcaș de rugăciune în mijlocul lor. În fața unei asemenea necesități misionare, grija noastră pentru sufletele credincioșilor ne-a îndemnat să încurajăm preoții și poporul dreptcredincios să zidească biserici spre

mântuirea sufletelor și spre slava lui Dumnezeu. Îndemnul și stăruința noastră au aflat ecoul dorit. În ciuda dificultăților economice prin care trece țara noastră în acești ani, în Mitropolia Moldovei și Bucovinei sunt aproape **100 de biserici în construcție**, fie în parohii, fie la mănăstiri. Acestora li se adaugă, însă, un număr important de biserici și paraclise, construite deja după 1990, pe care noi am avut bucuria și binecuvântarea de la Dumnezeu de a le săvârși slujba de sfințire. Cu toate acestea, mai sunt încă în Arhiepiscopia Iașilor **peste 100 de localități fără biserică**, cărora li se adaugă **379 de parohii fără casă parohială**.

Cler și credincioși la sfințirea bisericii din Belcești (Foto Petru Aron)

Pentru rezolvarea acestei deosebite probleme misionare, am inițiat deja **un program numit "sate fără biserici"**, la a cărui aplicare în practică se ostenesc Prea Sfințitul episcop-vicar Calinic Botoșăneanul și prea cucernicii protopopi și parohi din eparhie.

Întrebare:

Dar despre bisericile și paraclisele pe care le-ați sfințit ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, ce ne puteți spune?

Răspuns:

Lucrarea de sfințire a unei biserici noi sau de resfințire a unei biserici restaurate a însemnat întotdeauna pentru noi un dar și o binecuvântare de la Dumnezeu. Adeseori, multe dintre bisericile ctitorite în acești ani au însemnat pentru noi adevărate minuni dumnezeiești, văzând cât de repede au fost ele înălțate, în ciuda atâtor dificultăți materiale.

Astfel, ori de câte ori am fost solicitat și programul ne-a permis, am răspuns pozitiv cererilor credincioșilor și clericilor noștri de a le sfinți locul unde se va înălța o nouă biserică, precum și de a târnosi bisericile care au

fost ctitorite. De fiecare dată, la fiecare sfințire a unei biserici, am avut o bucurie unică, deosebită. Fiecare paraclis și biserică nou înălțată și sfințită în Mitropolia noastră, precum și fiecare biserică resfințită, ar merita să fie amintită acum, dar pentru că acest lucru nu este posibil, le vom aminti doar pe unele dintre ele, fără a considera că cele pe care nu le vom pomeni ne-ar fi mai puțin dragi sau le-am cinsti mai puțin.

Biserica „Nașterea Maicii Domnului" din localitatea Victoria, județul Botoșani, ctitorie a P.F. Patriarh Teoctist, sfințită la data de 5 iulie 1992 (Foto Petru Aron)

Una dintre cele dintâi biserici sfințite, ridicate după 1989, în eparhia noastră este biserica ctitorită în satul Tocileni (Botoșani) de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, fiu al acelor locuri. La slujba de sfințire săvârșită în ziua de 5 iulie 1992 a fost prezent și ctitorul bisericii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

În același an, la 8 septembrie 1992, am sfințit biserica "Adormirea Maicii Domnului" de la Mănăstirea Vorona, și tot în acel an, în ziua de 13 septembrie, am săvârșit slujba de resfințire a bisericii "Sf. Nicolae" din Dorohoi. La 9 mai 1993 am resfințit biserica "Precista" din Piatra Neamț. Emoționantă a fost sfințirea pe care am săvârșit-o împreună cu P.S. Episcop Casian Gălățeanul în ziua de 28 august 1993, a bisericii cu hramul "Schimbarea la Față" și "Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt", ctitorită din inițiativa noastră pe Muntele Ceahlău, cu contribuția deosebită a prințului Dimitrie Sturdza din Elveția și a Armatei Române, care a transportat cu elicopterul, pe platoul muntos, materialele necesare construcției bisericii. De sărbătoarea Praznicului "Bunei Vestiri" a anului 1994, am sfințit la Spitalul de copii "Sf. Maria" din Iași capela cu hramul "Buna Vestire", ctitorită pentru nevoile sufletești ale celor care se află în suferință în acel spital. La 11 septembrie 1994, împreună cu P.S. Episcop vicar Calinic Botoșăneanul, am săvârșit slujba de sfințire a bisericii "Învierea Domnului" din

Biserica de pe muntele Ceahlău (1850 m altitudine), construită cu ajutorul elicopterului, ctitorie a I.P.S. Mitropolit Daniel (Foto Petru Aron)

parohia Budăi - Iași, zidită din temelie după anul 1989, într-o parohie afectată de prozelitismul sectar. Un alt moment deosebit l-a însemnat resfințirea bisericii "Sf. Nicolae - Domnesc" din Iași, în ziua de 16 octombrie 1994, prilej cu care am dat acestei biserici ștefaniene încă un hram: "Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt". La 23 octombrie 1994, am oficiat slujba de sfințire a capelei "Sf. Ap. Petru și Pavel" din Penitenciarul Iași. În anul 1995, la 17 septembrie, am săvârșit slujba sfințirii bisericii din parohia Ingărești, Protopopiatul Târgu Neamț, biserică ale cărei lucrări au fost începute înainte de 1989, fiind oprite atunci de autorități. La 1 octombrie 1995, am sfințit biserica Mănăstirii Almaș, iar la 16 octombrie, același an, capela cu hramul "Sf. Cuv. Parascheva" de la Școala Postliceală teologico-sanitară din Iași.

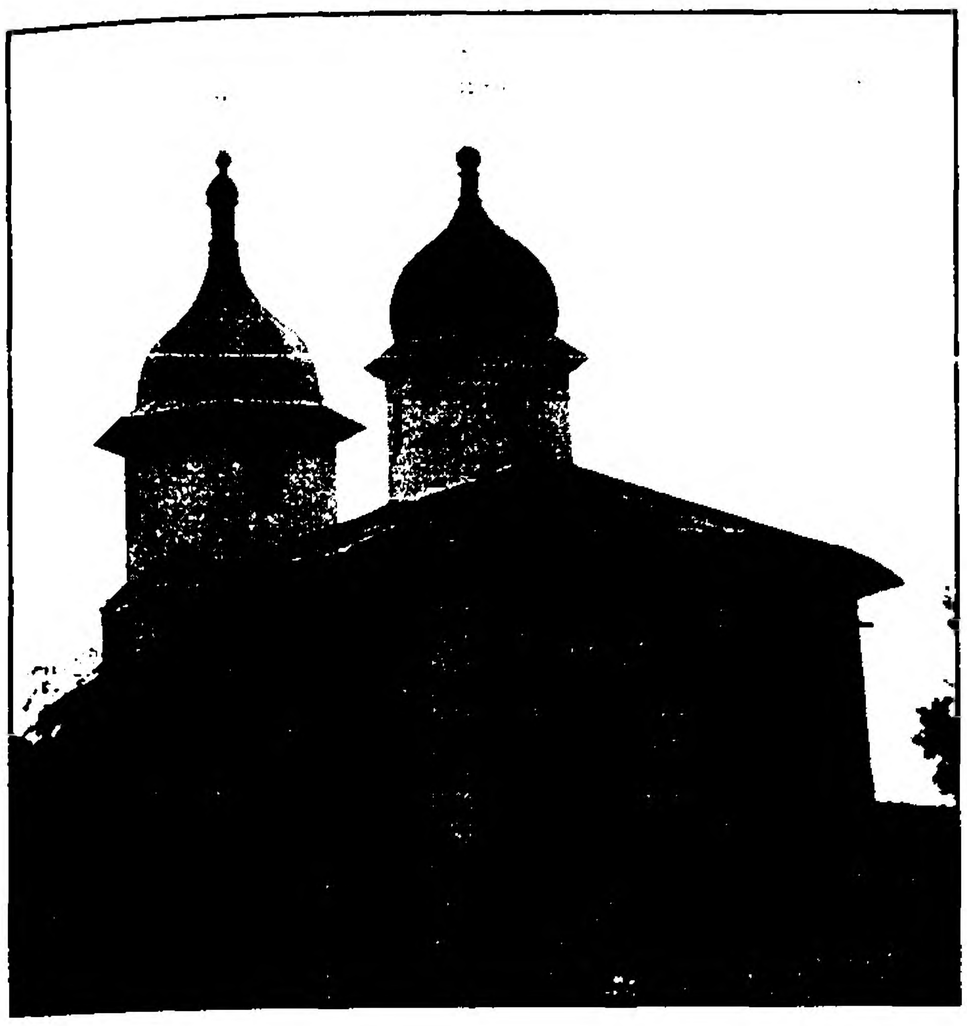

Biserica parohiei Ingărești, sfințită de I.P.S. Mitropolit Daniel, la 17 septembrie 1995

Un eveniment deosebit al anului 1995 pentru Biserica din Moldova a fost vizita unor Întâistătători ai unor Biserici Ortodoxe surori, în frunte cu Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, care a sfințit cu acest prilej, în ziua de 30 octombrie 1995, paraclisul cu hramul "Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul" de la Centrul Cultural-Pastoral ctitorit de noi la Durău. Dintre sfințirile de biserici oficiate în cursul anului 1996 amintim pe cea a bisericii "Sf. Nicolae" din Săveni (9 iunie), a capelei cu hramul "Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" din incinta Facultății de Teologie Ortodoxă Iași (30 iunie), a Schitului "Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil" din satul Lupăria - Cotnari (20 iulie), a Schitului "Sf. Daniil Sihastrul" - Vânători (4 august) ș.a.

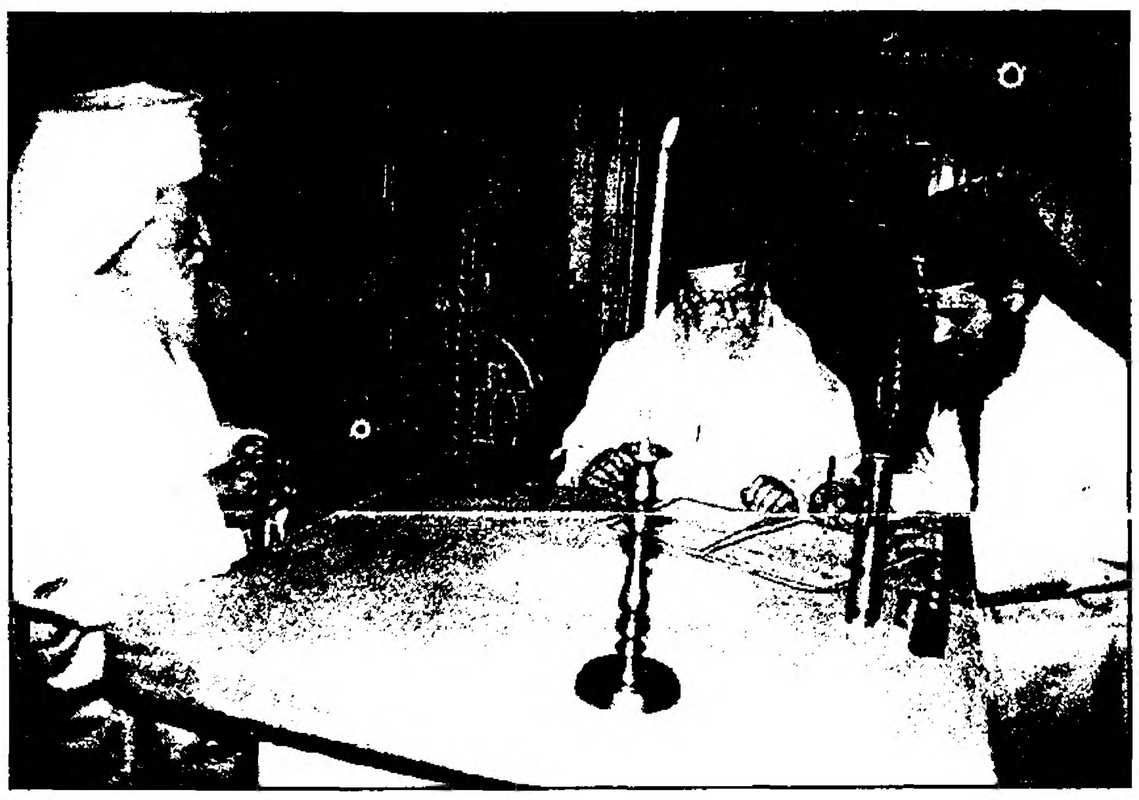

Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, P.F. Patriarh Teoctist al României și I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, oficiind slujba de sfințire a capelei Centrului Cultural Pastoral „Sf. Daniil Sihastrul" de la Durău - 30 octombrie 1995 (Foto Petru Aron)

Un moment deosebit a fost și slujba de resfințire, împreună cu I.P.S. Nicodimos de Patras, aducătorul moaștelor Sfântului Apostol Andrei la Iași, a bisericii "Sf. Andrei" din Iași, în ziua de 16 octombrie 1996, biserică

unde, în seara aceleiași zile au fost aduse de la Catedrala mitropolitană, într-un scurt pelerinaj, moaștele Sfântului Apostol Andrei, Apostolul Românilor. În sfârșit, anul 1996 l-am încheiat prin sfințirea, în ziua de 27 decembrie, a paraclisului "Sf. Cuv. Paisie de la Neamț", ctitorit de noi în reședința mitropolitană de la Mănăstirea Neamț (la etajul "Casei Nicodim").

Nu putem încheia această prezentare fără a aminti de cele două mărețe biserici noi care tocmai au fost sfințite în zona Neamțului, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la ctitorirea bisericii "Înălțarea Domnului" de la Mănăstirea Neamț.

Imagine de la sfințirea bisericii „Sf. Ioan de la Neamț" - 12 octombrie 1997 (Foto Petru Aron)

Cu purtarea de grijă și cu mila lui Dumnezeu, în dimineața zilei de 12 octombrie 1997, la Seminarul Teologic liceal "Veniamin Costachi" de la Mănăstirea Neamț, Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și cu un impresionant sobor de ierarhi a oficiat slujba de sfințire a bisericii "Sf. Ioan de la Neamț". În seara aceleiași zile, același sobor a sfințit noua biserică a Mănăstirii Sihăstria, cu hramul "Sf. Cuv. Teodora de la Sihla". Amândouă bisericile, adevărate catedrale, au fost construite într-un timp record, de aproape 3 ani.

Multe alte biserici au fost sfințite sau resfințite de către P.S. Episcop vicar Calinic Botoșăneanul, pe care l-am delegat acolo unde noi n-am putut fi prezent. Toate bisericile sfințite în acești șapte ani, unele dintre ele adevărate catedrale, sunt cu adevărat rodul rugăciunii sfinților români, al credinciosiei și jertfelniciei poporului nostru evlavios din Moldova, un neam de voievozi ctitori de biserici și mănăstiri.

<u>Întrebare</u>:

Mitropolia Moldovei și Bucovinei are o tradiție culturală deosebită. Cum vedeți opera culturală a Bisericii în societatea contemporană? Vocația creatoare a creștinismului se manifestă acum la fel de mult ca și în trecut? Care este misiunea sa astăzi în acest sens?

Răspuns:

Așa cum am spus și cu altă ocazie, există o strânsă legătură între credință și cultură, mai ales din punct de vedere creștin. Credința este relația directă și cultivată a omului cu Dumnezeu Creatorul lumii, iar cultura este modul în care omul (persoane și popoare) înțelege și folosește lumea creată de Dumnezeu; cultura este totalitatea relațiilor cultivate de om în contactul său cu existența înconjurătoare: de la felul în care omul cultivă pământul și studiază stelele, până la felul cum cultivă prietenia și poezia. În starea ei normală, așa cum este ea voită de Creator, întreaga existență sau activitate a omului este într-un fel cultică, religioasă, întrucât ea se desfășoară în prezența și în creația lui Dumnezeu. Întrucât prin credință omul cultivă relația cu Dumnezeu - Creatorul, cultul religios reprezintă forma esențială a culturii sufletului. Iar pentru că Dumnezeu nu poate fi înțeles fără lume și lumea fără Dumnezeu, credința are nevoie de cultură și cultura are nevoie de credință. Cultura oferă sol fertil credinței, iar credința face să rodească perenitatea culturii ca pe o Liturghie a istoriei unui popor. Tot ceea ce este autentic, curat și sfânt în cultura unui popor devine cunună sau coroană de lumină a acestuia în împărăția lui Dumnezeu, unde "neamurile își vor aduce slava lor și cinstea lor" (Apocalipsa 21, 26). Iată de ce Biserica este chemată să inspire, să binecuvânteze și să promoveze cultura, astfel ca aceasta să devină rodire multiplă și veșmânt luminos al credinței.

Întrebare:

Cum este prezentă acum din punct de vedere cultural, în societatea românească și în Biserica Ortodoxă Română, Mitropolia Moldovei și Bucovinei?

Răspuns:

Biserica Ortodoxă, prin activitatea culturală pe care a desfășurat-o și o desfășoară, a arătat mereu că acea cultură este folositoare care ajută la mântuirea sufletului. Biserica creează și propagă o cultură misionară și sfințitoare, de împărtășire a învățăturii mântuitoare a lui Hristos.

În acest context, am căutat să transmitem și să dezvoltăm activitatea culturală în Mitropolia Moldovei și Bucovinei. Astfel, am promovat publicațiile, cărțile și alte tipărituri, conferințe, seminarii, expoziții etc.

Astăzi avem nevoie mai mult ca oricând de o cultură creștină misionară. După ce decenii la rând cartea creștină a fost pe diferite căi împiedicată să ajungă la marea masă a credincioșilor, astăzi ei îi trebuie ușurat drumul către oameni. În plus, se observă că cititorii trebuie câștigați, trebuie convinși să se aplece asupra cărților sfinte sau cu conținut duhovnicesc. Prin urmare,

am încercat să îmbunătățim activitatea editurii și tipografiei mitropolitane care se numesc "Trinitas", fiind puse sub binecuvântarea Sfintei Treimi.

În acest sens, alături de vechea tipografie a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, care funcționa la Mănăstirea Neamț, am înființat una nouă, modernă, la Mănăstirea Golia, din Iași. Această nouă tipografie ne-a fost oferită în dar, fără nici o condiție, prin intermediul organizației de întrajutorare creștină HEKS (Hilfswerk der Evangelischen Kirchen der Schweiz), din partea următoarelor Biserici: Bisericile Evanghelice Reformate din Elveția și Olanda, Bisericile Luterane din Suedia și Germania, ca semn de prețuire pentru modul în care Biserica noastră a păstrat credința creștină în anii grei de comunism. Tipografia a fost instalată la Mănăstirea Golia între 12-15 noiembrie 1992. Activitatea acestei tipografii are în prim plan următoarele direcții importante: cărți de cult, cărți teologice, periodice misionar-pastorale și alte publicații de informație și misiune creștină: pliante, calendare, iconițe, vederi ș.a. Toate acestea au fost puse în sprijinul misiunii Bisericii noastre. Tipografia modernă de la Mănăstirea Golia, împreună cu tipografia mai veche de la Mănăstirea Neamț, ne ajută mult în lucrarea misionară. Tot la Mănăstirea Golia funcționează, de curând, într-un sediu nou, și Editura "Trinitas" a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, cea care pregătește pentru tipar cele mai multe dintre materialele tipărite în tipografia mitropolitană.

Ca semn al prețuirii de care se bucură aceste instituții de misiune și cultură bisericească, în după-amiaza zilei de 14 octombrie 1997, noul sediu al Editurii "Trinitas" a fost sfințit de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului și de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României.

Sfințirea Institutului Cultural Misionar „Trinitas", M-rea Golia - 14 octombrie 1997 (Foto Petru Aron)

Pentru informarea credincioșilor din eparhia noastră, dar și din întreaga țară și chiar din străinătate, din anul 1992 editățm la Iași revista "Candela Moldovei", Buletinul oficial al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, prin care facem cunoscută activitatea preoților și credincioșilor din eparhia noastră, informăm despre hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii noastre, despre activitatea ierarhilor din Moldova, despre bucuriile, dar și despre grijile noastre misionare. Cea de a doua publicație periodică a noastră este revista "Teologie și Viață" (fosta revistă "Mitropolia Moldovei și Sucevei" până în 1991), care este o revistă de gândire și spiritualitate

creștină. Trebuie să menționăm că, alături de cele două publicații eparhiale amintite, "Candela Moldovei" și "Teologie și Viață", în Arhiepiscopia Iașilor apar cu binecuvântarea noastră și alte publicații, trei dintre acestea fiind editate neîntrerupt din 1990 și până în prezent: revista "Cuvânt și suflet", acum aflată sub patronajul filialei Iași a Asociației "Frăția Ortodoxă", "Credința neamului", editată de Mănăstirea Bistrița - Neamț, și "Întru lumina lui Veniamin Costachi", publicație editată de profesorii și elevii Seminarului Teologic liceal "Veniamin Costachi" de la Mănăstirea Neamț.

Editura și tipografia "Trinitas" au susținut de fiecare dată activitățile misionare ale Mitropoliei prin editarea și tipărirea de cărți de cult, cursuri universitare, monografii, acatiste, pliante, iconițe, programe și afișe ale unor simpozioane organizate în eparhia noastră ș.a.

<u>Întrebare</u>:

Ce ne puteți spune despre biblioteca Mitropoliei?

Înalți oaspeți în vizită la Biblioteca ecumenică „Dumitru Stăniloae"

<u>Răspuns</u>:

O altă bucurie a fost pentru noi reorganizarea și mărirea bibliotecii Mitropoliei. În acești șapte ani am reușit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să dublăm aproape fondul de carte al bibliotecii, care acum numără peste 75.000 de exemplare de carte și periodice, provenite fie din achiziții directe, fie prin donație. Iar aceste donații n-au fost deloc puține, venind atât din țară, cât și de peste hotare, de la cei care iubesc Biserica și Mitropolia noastră și care prețuiesc eforturile noastre de a ne organiza o bibliotecă modernă și eficientă. În acest sens, din anul 1995, am schimbat structura organizatorică a Bibliotecii Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, încât își desfășoară activitatea în cadrul a trei secții: secția istorică (vechea bibliotecă a Mitropoliei), secția "Studium" (biblioteca studenților în teologie ortodoxă din Iași) și secția Biblioteca ecumenică "Dumitru Stăniloae". Referindu-ne la Biblioteca "Dumitru Stăniloae", sfințită și inaugurată la 1 iulie 1995 de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, menționăm că este menită să pună la dispoziția celor interesați cărți și periodice venite din țară și străinătate pentru o bună și corectă informare despre viața Ortodoxiei și a altor Biserici. Biblioteca

mitropolitană în ansamblul ei este și biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, cu personal plătit de Mitropolie. Întreg mobilierul, nou și vast, al secției ecumenice și al secției "Studium" a fost în exclusivitate finanțat de Mitropolie și executat în atelierul de tâmplărie de la Mănăstirea Bucium.

Întrebare:

În ce stadiu se află demersurile pentru înființarea unui post de radio al Mitropoliei?

Răspuns:

Pentru ca misiunea Bisericii noastre să fie cât mai bine primită și cât mai accesibilă credincioșilor, intenționăm să deschidem la Iași, în cel mai scurt timp, și un post de radio. Acesta va funcționa alături de editura și tipografia "Trinitas", va fi în exclusivitate sub patronajul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și va emite 24 de ore din 24. Nădăjduim să fie un început bun și folositor, cu atât mai mult cu cât unele asociații religioase eterodoxe au deja posturi de radio proprii. Licența de emisie din partea Consiliului Național al Audiovizualului a fost deja primită, iar pregătirile pentru dotarea sediului, la Mănăstirea Golia, sunt în plină desfășurare.

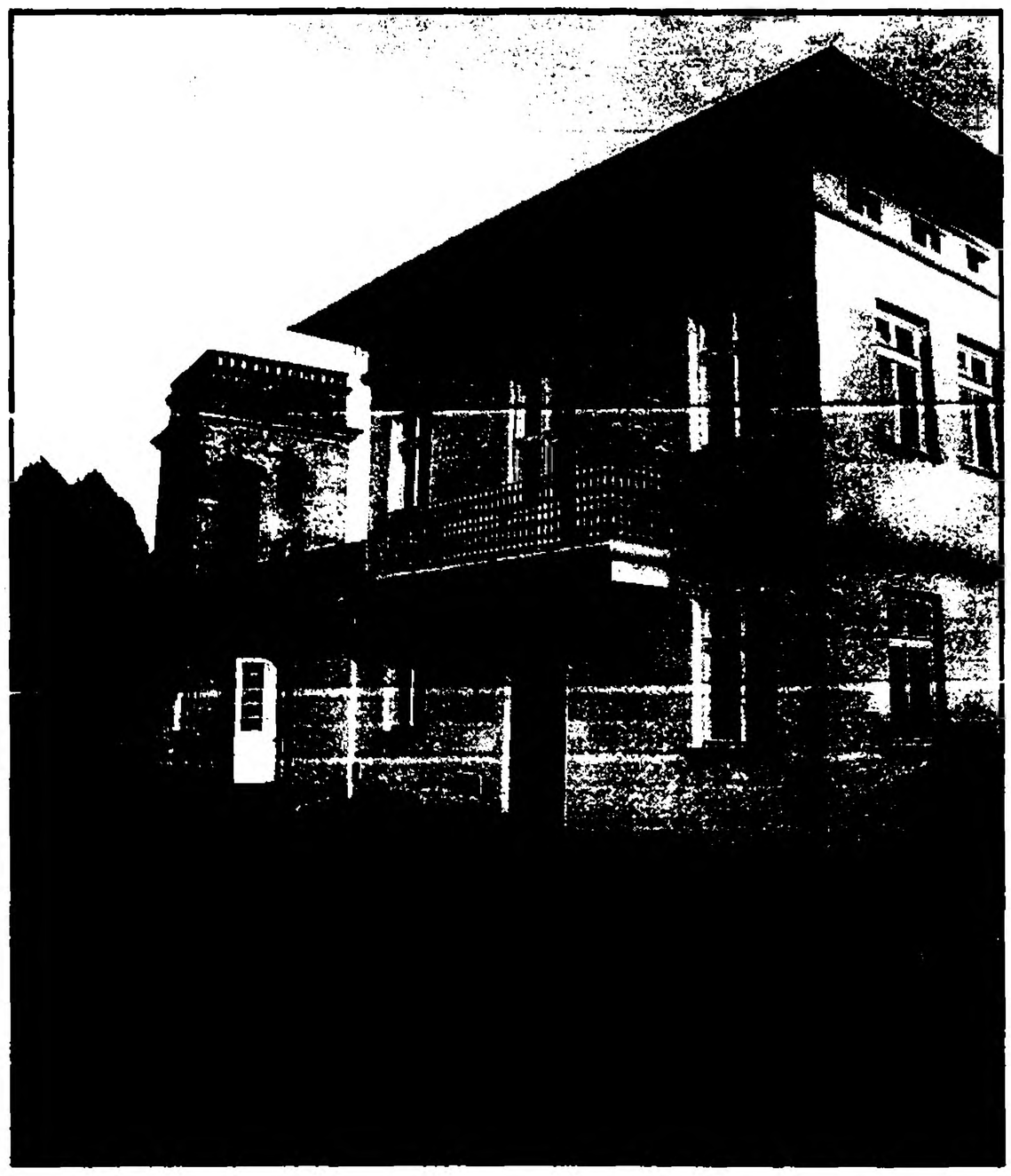

Sediul Institutului Cultural-Misionar "Trinitas" (Editură - Tipografie - Radio)
Foto: Petru Aron

Întrebare:

Ce legătură există între Editură, Tipografie și viitorul post de radio de la Mănăstirea Golia?

Răspuns:

Pentru ca activitatea misionară a Editurii, Tipografiei și viitorului post de radio "Trinitas" să fie cât mai bine coordonată, am înființat de curând Institutul Misionar Cultural "Trinitas" (Editură, Tipografie, Radio) care are sarcina de a face cât mai bine prezentă în societate lucrarea misionară și culturală a Bisericii.

Întrebare:
Ce alte centre culturale mai desfășoară activitate misionară?

Răspuns:
Un alt mod al prezenței culturale în societate a Bisericii din Moldova este organizarea periodică de conferințe și simpozioane la care sunt invitați să participe și să conferențieze pe lângă clerici, profesori în teologie, și oameni de cultură laici. Pentru aceasta, am organizat sau suntem în curs de organizare de centre special destinate pentru acest scop. Astfel, la 5 august 1993, am fondat **Academia laică "Sf. Ioan de la Neamț"**, într-o aripă a clădirii Seminarului Teologic "Veniamin Costachi" de la Mănăstirea Neamț, iar la Bălțătești, județul Neamț, am **renovat și reorganizat Casa de odihnă și pelerinaj "Sf. doctori fără de arginți Cosma și Damian"** menită să găzduiască și activități ale tineretului. Dar cel mai important centru destinat organizării de activități cu caracter cultural misionar este **Centrul Cultural - Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul"** de la Mănăstirea Durău, pe care l-am organizat ca urmare a Hotărârii Guvernului României nr. 1318/19 decembrie 1990, prin care șase vile din apropierea mănăstirii, construite abuziv de regimul comunist pe terenul acesteia, au trecut în administrarea perpetuă a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, pentru a desfășura aici activități culturale și filantropice. Clădirea sediului Centrului de la Durău a fost construită de Mitropolie între anii 1992-1995.

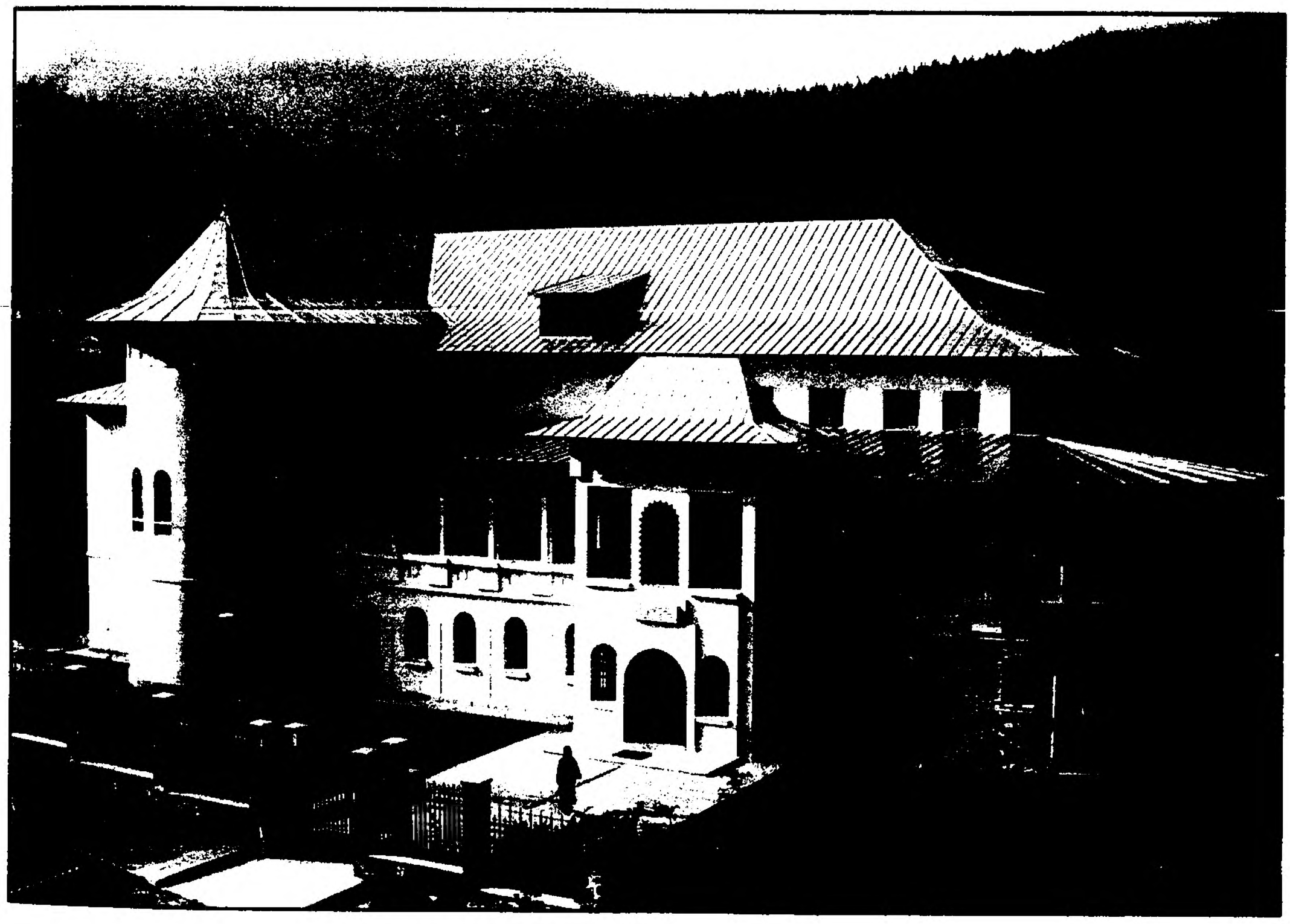

Centrul Cultural - Pastoral "Sfântul Daniil Sihastrul" - Durău (Foto Petru Aron)

Obiectivul principal al Centrului de la Durău este facilitarea cunoașterii și promovării spiritualității creștine românești. Prin urmare, sunt organizate aici conferințe științifice, seminarii de formare spirituală, expoziții de artă creștină, etc. Ne-a bucurat faptul că paraclisul Centrului Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" de la Durău, ca și întreg Centrul Cultural-Pastoral de altfel, a fost sfințit în ziua de 30 octombrie 1995 de către Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, împreună cu alți Întâistătători ai unor Biserici Ortodoxe surori veniți în pelerinaj în Moldova, după sărbătorile de la București, dedicate aniversării a 110 ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române.

Prin intermediul acestor centre de spiritualitate și misiune dorim să facem mai accesibilă și să încurajăm participarea oamenilor de cultură laici la activitatea misionar-culturală a Bisericii. De altfel, centre similare există în câteva mitropolii din Grecia și în multe eparhii din Occident.

În toți acești ani, au fost organizate în mitropolie simpozioane și conferințe, unele cu participare internațională. Amintim doar câteva dintre acestea.

Astfel, la 4 iunie 1991, la Mănăstirea Neamț, a avut loc Colocviul internațional "Moldova, vatră de cultură în secolul XV", organizat de UNESCO. Anul următor, 1992, în perioada 21-30 aprilie, a fost organizat la Iași Seminarul "Teologia și spiritualitatea ortodoxă", în cadrul căruia am ținut prelegerea "Teologia Învierii și spiritualitatea Sfintelor Paști". Tot în anul 1992, la Centrul eparhial Iași, a fost organizat un Simpozion prilejuit de împlinirea a 350 de ani de la Sinodul de la Iași. În zilele de 15-16 noiembrie 1994, Academia ortodoxă laică "Sf. Ioan de la Neamț" a găzduit Simpozionul consacrat Sfântului Paisie de la Neamț, cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la trecerea sa la Domnul. În 1996, în perioada 20-22 februarie, a fost găzduit la Centrul eparhial Iași Simpozionul "Armata și Biserica - instituții fundamentale ale unității și continuității românești", organizat de Mitropolia Moldovei și Bucovinei și de Revista de Istorie Militară București. Între 6-8 septembrie 1996 Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău a fost gazda Simpozionului "Memorial solemn: Războieni 1496-1996, o jertfă pentru Moldova și creștinătate", organizat de Mitropolia Moldovei și Bucovinei și Ministerul Culturii, cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la ctitorirea bisericii Mănăstirii Războieni de către Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. La sfârșitul anului 1996, în ziua de 18 decembrie, la Centrul eparhial Iași s-a organizat Simpozionul "150 de ani de la moartea Mitropolitului Veniamin Costachi", iar la Academia "Sf. Ioan de la Neamț", în organizarea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, între 5-8 iunie 1997 s-a desfășurat Simpozionul "Spiritualitatea nemțeană în context european - simpozion

spiritual-științific", manifestare cu care putem socoti că a debutat șirul manifestărilor dedicate aniversării a 500 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Neamț.

Întrebare:
Ce momente aniversare culturale v-au marcat mai mult în ultimul timp?

Răspuns:
Desigur, cea mai importantă manifestare culturală la care Mitropolia Moldovei și Bucovinei a fost organizator și participant în toți acești ani este recenta **aniversare a 500 de ani de la ctitorirea Mănăstirii Neamț**, aniversare mondială UNESCO, desfășurată la Mănăstirea Neamț și la Iași în perioada 12-15 octombrie 1997, manifestare la care am avut bucuria participării Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României.

Imagine de la Sf. Liturghie oficiata în ziua de 12 octombrie 1997 la Mănăstirea Neamț, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la ctitorirea bisericii "Înălțarea Domnului" (Foto Petru Aron)

Au fost prezenți la Mănăstirea Neamț și reprezentanți ai Guvernului României, în frunte cu Domnul Prim-ministru Victor Ciorbea și cu Dl. Ion Caramitru, Ministrul Culturii, iar din partea UNESCO a fost prezent Dl. Dan Hăulică, Ambasador al României la această organizație internațională, care a transmis celor prezenți mesajul Președintelui UNESCO, Dl. Frederico Mayor. Trebuie să mai amintim că, în cadrul acelorași manifestări, în ziua de 13 octombrie, s-a inaugurat, de către Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, și de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, **Muzeul "Cuviosul Paisie de la Neamț, trăitor și traducător al Filocaliei"**, pe care l-am organizat ca să scoatem în evidență importanța mișcării filocalice de la Mănăstirea Neamț în secolul al XVIII-lea.

Acest măreț moment s-a împletit și cu **aniversarea a 110 ani de la ctitorirea Catedralei mitropolitane din Iași**, moment sărbătorit de asemenea în perioada 12-15 octombrie. Și pentru că ne aflăm aici, trebuie

să spunem că, la propunerea Facultăţii de Teologie din Iaşi, în ziua de 15 octombrie 1997, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi a decernat **titlul de Doctor Honoris Causa Sanctităţii Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului**. Tot atunci, a avut loc, în prezenţa autorului, lansarea cărţii Sanctităţii Sale Bartolomeu I - "Biserica şi problemele lumii de azi. Vocaţia universală a Ortodoxiei" apărută la Editura "Trinitas" a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

Întrebare:

Înalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit, de ce sunt atât de importante pentru Biserică formarea teologică şi educaţia religioasă în şcoli?

Răspuns:

Învăţământul teologic este pentru Biserică o funcţie de mare importanţă şi un mare dar, când el funcţionează bine. Teologia este conştiinţa Bisericii într-un context cultural, social şi etnic concret. Evanghelia lui Hristos sau "credinţa dată odată pentru totdeauna sfinţilor" (Iuda 1, 3) trebuie explicată în fiecare loc şi în fiecare moment al istoriei, pentru ca ea să devină sens al vieţii creştine şi orientare misionar pastorală a Bisericii. Acesta este tocmai rolul teologiei ca forţă de gândire critică şi creatoare, ca fidelitate reînnoită, ca **dinamică a întâlnirii dintre *textul neschimbat* al Evangheliei şi *contextul nou* al istoriei în dezvoltare. Teologia, ca ştiinţă a vieţii veşnice sau a mântuirii, trebuie să poată discerne, în fiecare loc şi în fiecare timp, ce ne ajută să ne unim cu Dumnezeu şi ce ne împiedică să-L căutăm şi să-L iubim.**

De aceea, în Ortodoxie teologia adevărată este nedespărţită de rugăciune, de viaţa liturgică şi pastorală a Bisericii. **Adevărata teologie, ca artă a mântuirii, este deodată ştiinţă şi sfinţenie, cercetare intelectuală şi experienţă mistagogică, luptă cu păcatul personal şi social, dar şi bucurie a înnoirii vieţii umane.** Profesori şi duhovnici buni în teologie însemnează viitor luminos pentru Biserică, însemnează episcopi buni, preoţi buni, misionari buni, credincioşi luminaţi.

Educaţia religioasă în şcoli este o mare lucrare misionară şi socială a Bisericii. Roadele şi valoarea ei sunt imense.

Întrebare:

Vorbiţi-ne, Vă rugăm, despre învăţământul teologic din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

Răspuns:

Când am primit responsabilitatea de Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, la 1 iulie 1990, am găsit în toată Mitropolia o singură instituție de învățământ teologic: Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț. De aceea, o prioritate absolută a activității noastre a fost **reînființarea și înființarea de noi școli de teologie**. Potrivit acestui principiu, am reușit ca în toamna anului 1990 Mitropolia Moldovei și Bucovinei să aibă din nou, după aproape 150 de ani, o instituție superioară de învățământ teologic, prin înființarea Institutului Teologic Ortodox (patronat direct de Mitropolia Moldovei și Bucovinei), devenit din anul următor Facultate de Teologie în cadrul Universității "Al. I. Cuza" din Iași. Redeschiderea cursurilor Institutului Teologic Ortodox de la Iași a fost făcută la data de 15 octombrie 1990, moment festiv la care a fost prezent și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României.

I.P.S. Mitropolit Daniel, oficiind slujba de sfințire a Capelei Facultății de Teologie din Iași (30 iunie 1996)

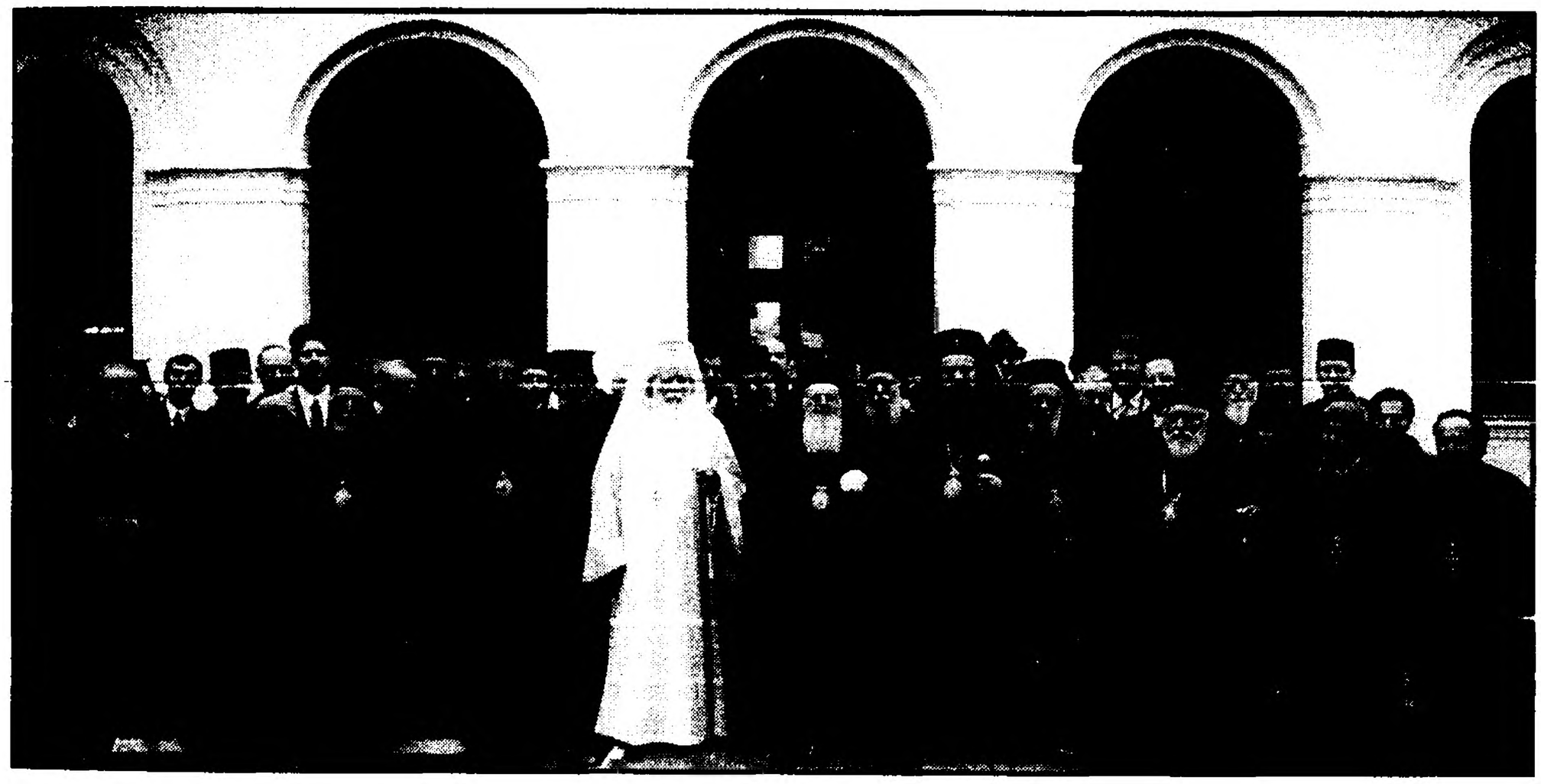

Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul ecumenic de Constantinopol, P.F. Patriarh Teoctist al României și alți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe din Grecia și România în vizită la Facultatea de Teologie din Iași - 15 octombrie 1997

Trebuie să o spunem cu bucurie că reînființarea Facultății de Teologie din Iași s-a făcut și la solicitarea Universității "Al. I. Cuza", fapt care exprimă dorința mediului universitar ieșean de a avea din nou în mijlocul său o instituție superioară de învățământ teologic. Aceasta cu atât mai mult

cu cât Facultatea de Teologie a fost una din cele patru Facultăți fondatoare ale Universității "Al. I. Cuza", în anul 1860.

Din anul 1994, Facultatea de Teologie Ortodoxă s-a bucurat de un sediu propriu, care este clădirea fostului Seminar "Veniamin Costachi", mutat la Mănăstirea Neamț în anul 1948. Prin grija Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, această clădire a fost renovată și reamenajată, iar fostul paraclis al Seminarului Teologic, cu hramul "Sf. Grigorie Teologul", desființat în perioada celor aproape 50 de ani cât timp această clădire nu a mai fost în proprietatea Bisericii, a fost rectitorit, fiind pictat în întregime și dotat cu un nou mobilier. Am sfințit acest paraclis în data de 30 iunie 1996 cu bucuria de a ști că acest laborator al rugăciunii este iarăși la dispoziția celor care studiază Teologia, de această dată în cadrul Facultății de Teologie din Iași.

În ceea ce privește structura Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, am reușit ca în cadrul acesteia să funcționeze **patru secții de studiu**, deosebit de necesare misiunii Bisericii noastre. Aceste secții sunt: **Teologie Ortodoxă Pastorală** - pentru pregătirea viitorilor preoți; **Teologie Ortodoxă - Litere** (Litere - limba română; Litere - o limbă și o literatură străină) - pentru pregătirea viitorilor profesori de Religie; **Teologie Ortodoxă - Asistență socială** - pentru pregătirea viitorilor asistenți sociali care vor lucra în cadrul Bisericii noastre; **Teologie Ortodoxă - Patrimoniu cultural** (cu 3 direcții de specializare: Restaurare icoană; Restaurare carte; Pictură eclesială) - pentru pregătirea viitorilor restauratori de obiecte, carte și pictură bisericească. Cadrele didactice ale acestei Facultăți sunt în marea lor majoritate tinere, mulți dintre profesori având studii și doctorate în străinătate. Pentru a-i cunoaște mai bine pe viitorii slujitori ai Altarului predăm și noi, personal, cursurile de Dogmatică și Pastorală la anii III și IV - secția Teologie Ortodoxă Pastorală.

În plus, față de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, am reușit să înființăm **câte un seminar teologic-liceal în fiecare oraș mai important din eparhia noastră**, precum și acolo unde a mai funcționat o astfel de școală și mai înainte.

Noul sediu al Seminarului teologic liceal de fete de la Mănăstirea Agapia
(Foto Petru Aron)

Prima dintre aceste școli a fost **Seminarul Teologic liceal de fete "Sf. Cuvioasa Parascheva"**, care s-a înființat în anul 1990 **la Mănăstirea Agapia**. Astăzi el funcționează acolo într-o clădire nouă, pe care am binecuvântat-o ca pe o nevoie de prim rang. În anii următori am înființat **seminarii teologice liceale la Botoșani** (Seminarul Teologic liceal "Sf. Gheorghe"), **Dorohoi** (Seminarul

Teologic liceal "Sf. Ioan Iacob"), **Iași** (Seminarul Teologic liceal "Sf. Vasile cel Mare"), **Piatra Neamț** (Seminarul Teologic liceal "Sf. Împărați Constantin și Elena"). La seminariile teologice liceale de la Mănăstirea Neamț și de la Botoșani funcționează și **câte o școală de cântăreți bisericești**. La Seminarul Teologic liceal "Veniamin Costachi" de la Mănăstirea Neamț, fiecare an de studiu are și câte **o clasă de învățământ seral, unde învață tineri monahi și frați din mănăstirile eparhiei noastre (cca. 150 monahi)**. Ca o particularitate care merită a fi menționată este înființarea în cadrul Seminarului Teologic liceal "Sf. Vasile cel Mare" din Iași a unei **secții de Patrimoniu cultural**. La această secție sunt admise și fete, care se pregătesc îndeosebi pentru a candida la Facultatea de Teologie pentru secția Teologie Patrimoniu cultural. **Eparhiile sufragane - Suceava, Roman și Huși - au și ele câte un seminar de teologie și câte o școală de cântăreți bisericești.**

Aspect de la slujba de sfințire a Capelei Școlii teologico-sanitare „Sf. Cuv. Parascheva", Iași

În cadrul învățământului teologic din Arhiepiscopia Iașilor, am înființat și **două școli postliceale teologico-sanitare**, unde se pregătesc cadre medicale medii, care vor poseda astfel, alături de cunoștințele medicale de rigoare, și cunoștințe de teologie ortodoxă binevenite pentru îndrumarea spirituală a celor aflați în suferință. Astfel de școli postliceale teologico-sanitare au menirea de a înduhovnici actul medical și de a forma adevărați misionari în halate albe în spitalele și dispensarele din România. **Cele două școli postliceale teologico-sanitare se află una la Piatra Neamț** (Școala postliceală teologico-sanitară "Sf. Cuvioasa Teodora de la Sihla"), **iar cea de a doua la Iași** (Școala postliceală teologico-sanitară "Sf. Cuvioasa Parascheva"), fiind patronate atât de Mitropolia Moldovei și Bucovinei, cât și de Ministerul Sănătății, absolvenții lor bucurându-se de toate drepturile pe care le au absolvenții unei școli postliceale sanitare.

Școala postliceală sanitară "Sf. Cuvioasa Parascheva" din Iași beneficiază de o frumoasă capelă, pe care am sfințit-o în ziua de 15 octombrie 1995.

Trebuie să mărturisim cu bucurie că în școlile din Mitropolia Moldovei și Bucovinei se predă **ora de Religie**, atât de preoții din parohii, cât și de absolvenți și absolvente ai Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași. Efortul Sfântului Sinod al Bisericii noastre ca Religia să fie un obiect prezent cu toate drepturile în școala românească a dat rezultate bune.

Acum ne punem cu seriozitate problema **îmbunătățirii calității învățământului teologic românesc** pentru că nu numai mulțimea școlilor de teologie oferă certitudinea unei bune pregătiri a celor care studiază în ele, ci și calitatea cursurilor predate și a seriozității cu care cunoștințele sunt însușite de studenți. Avem nevoie de școli de teologie bune, pentru că astfel vom avea certitudinea unei bune pregătiri catehetice și teologice a preoților și profesorilor de teologie.

Întrebare:

Cum se manifestă astăzi în Mitropolia Moldovei și Bucovinei lucrarea filantropică și de asistență socială?

Răspuns:

Creștinul, așa cum spunea Sf. Maxim Mărturisitorul, răspunde în fața lui Dumnezeu nu numai pentru păcatele făcute, ci și pentru binele pe care l-ar fi putut face și nu l-a săvârșit. **Lucrarea filantropică este o datorie sfântă a Bisericii și a fiecărui creștin în parte.** Biserica Ortodoxă are o bogată tradiție în ceea ce privește lucrarea filantropică, dar pentru că în perioada comunistă a fost obligată să-și întrerupă desfășurarea acestei lucrări în mod organizat, ea se află astăzi în situația de a reface efectiv întreaga rețea social-filantropică. În acest sens, în Facultățile de Teologie Ortodoxă a fost înființată secția de Asistență socială, care pregătește asistenți sociali care să sprijine activitățile sociale ale Bisericii. **În spitale, azile de bătrâni, orfelinate, penitenciare activează deja preoți misionari de caritate, iar asociațiile creștine ortodoxe sunt active în sprijinirea și promovarea lucrării caritative a Bisericii.**

În Arhiepiscopia Iașilor activează până în prezent **14 preoți de caritate**. Doisprezece dintre aceștia sunt preoți misionari în spitale (9 preoți în Iași și câte unul în Piatra Neamț, Târgu Neamț și Botoșani), iar doi sunt preoți capelani la penitenciarele din Iași și Botoșani. În viitor vom avea și preoți militari. **În spitalele din orașele Arhiepiscopiei noastre s-au amenajat deja 3 biserici și 9 capele**, alte 3 capele funcționând deocamdată în spații improvizate.

Preocupările Bisericii noastre pentru cei săraci și nevoiași s-au concretizat prin **înființarea de brutării și cantine pentru săraci**. Astfel, în colaborare cu Asociația umanitară "Pain et partage" din Marsilia (Franța) și cu Asociația "Equilibre" din aceeași țară, s-au înființat, în perioada 1993-1995, trei brutării care distribuie pâine familiilor sărace, orfelinatelor și spitalelor. Aceste brutării sunt: Brutăria "Sf. Dumitru", de la Protoieria Pașcani, Brutăria "Sf. Ana", de la biserica "Sf. Haralambie" - Protoieria Iași I, și Brutăria "Sf. Ioan Cassian", de la Protoieria Dorohoi. De asemenea, funcționează în Eparhia noastră și cantine pentru săraci, care asigură periodic masă gratuită pentru mai multe zeci de persoane. Astfel de cantine sunt: Cantina "Sf. Haralambie" - de la biserica "Sf. Haralambie", Protoieria Iași I, Cantina "Sf. Lucia", de la Protopopiatul Dorohoi, Cantina "Sf. Ilie", de la Protopopiatul Târgu Neamț, Cantina de pe lângă biserica "Sf. Gheorghe" - Hârlău.

În sprijinul persoanelor sinistrate, credincioșii din parohiile Arhiepiscopiei Iașilor au răspuns apelului nostru, ori de câte ori a fost nevoie, adunând ajutoare materiale și financiare pentru sinistrații din Basarabia (1992), Poiana Teiului și Răcăciuni (1996), Pârcovaci (1996-1997) ș.a.

Activitatea filantropică este sprijinită de **Asociațiile ortodoxe care activează sub patronajul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei**. Astfel, Asociația Medicilor și Farmaciștilor Ortodocși Români (AMFOR), înființată la data de 26 aprilie 1994 la Iași, la inițiativa Mitropoliei, sprijină rezolvarea, gratuită sau compensată din fonduri proprii, a cazurilor medicale ale unor persoane cu posibilități materiale reduse. De altfel, la Centrul eparhial Iași funcționează de câțiva ani **Cabinetul stomatologic "Sf. Pantelimon"** - înființat la 15 octombrie 1993 - care acordă consultații și tratament gratuit pentru persoane defavorizate social. Acest cabinet se află, de asemenea, în grija Asociației Medicilor și Farmaciștilor Ortodocsi Români. Activități sociale și filantropice desfășoară în cadrul Arhiepiscopiei Iașilor și alte asociații creștine cum sunt: **Frăția Ortodoxă Română**, **Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor din România**, **Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România**, **Liga Tineretului Ortodox Român**, **Asociația Ortodoxă de Asistență Socială și Îndrumare a Tineretului "Trias Filantropia" (Iași)**, **Societatea de Caritate "Mila Creștină"**, filiala Pașcani. Sub patronajul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, s-a înființat și **Asociația "Familia Nostra"**, care a realizat deja un proiect de asistență socială pentru copiii străzii, respectiv a amenajat **Centrul pentru Primirea Copiilor Străzii "Sf. Andrei" - Iași**.

Pentru organizarea și coordonarea rețelei de asistență socială în cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, la nivel de protopopiat și parohie,

funcționează la Centrul eparhial Iași, din luna martie 1996, **Biroul de Asistență Socială "Diaconia"**, recent transformat în Sectorul de Asistență Socială "Diaconia". În sarcina acestui Sector intră organizarea de activități cu caracter filantropic și misionar, precum și organizarea și coordonarea rețelei Biroului de asistență socială "Diaconia" la fiecare dintre protopopiatele Arhiepiscopiei Iașilor. De asemenea, acest Sector coordonează și activitățile preoților misionari de caritate.

Activitatea filantropică organizată este oarecum la început, nu numai în eparhia pe care o păstorim. Avem însă încrederea că totuși Biserica va reuși să fie prezentă în societatea românească cu activități filantropice diverse, care să vădească grija deosebită pe care credincioșii noștri o arată față de cei care sunt în nevoi și suferințe, din dragoste pentru aproapele și pentru lauda lui Dumnezeu, Care iubește pe toți oamenii și suferă tainic împreună cu fiecare ființă umană aflată în suferință, cum ne arată Sfânta Evanghelie a judecății de apoi (Matei 25, 31-46).

Întrebare:

Înalt Prea Sfinția Voastră, ce reprezintă tinerii pentru Biserica Ortodoxă contemporană?

Răspuns:

Un dar de la Dumnezeu și o bogație a Bisericii. Chiar și străinii au observat că în Biserica Ortodoxă Română există multe vocații pentru preoție și pentru monahism. Tineretul României este în general religios, înclinat spre spiritualitate și teologie, în ciuda celor aproape 50 de ani de comunism prin care a trecut țara noastră. **Personal, noi considerăm că tineretul religios al României este în primul rând un dar și o binecuvântare care vin de la Dumnezeu ca răspuns la rugăciunile tainice, dar multe ale bunicilor și părinților care mergeau la biserică, la mănăstire, care făceau semnul crucii deasupra leagănului copilului mic sau când el mergea la școală, chiar dacă școala era oficial atee, în timpul regimului comunist.**

Totuși, față de acest dar și față de această binecuvântare de la Dumnezeu avem o mare răspundere: cum le păstrăm, cum le cultivăm acum în libertate! Tineretul nostru este astăzi deodată fascinat de sfințenie și ispitit de secularizare, dornic de spiritualitate, dar și confruntat cu mentalitatea lumească a societății de consum și de piață. Cum ajutăm pe tineri pentru ca ei la rândul lor să poată ajuta Biserica - aceasta trebuie să fie o preocupare permanentă a conducerii Bisericii, a părinților și a profesorilor ortodocși.

Întrebare:
Cum ați conlucrat cu tinerii ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei?

Răspuns:
Tinerii de astăzi sunt credincioșii maturi de mâine. De aceea, pastorația lor este deosebit de importantă. Mai întâi am căutat să-i învățăm și să le arătăm că sunt deosebit de folositori misiunii Bisericii, atât pentru mântuirea sufletului lor, cât și pentru sprijinirea mântuirii aproapelui. Apoi, am încercat să-i responsabilizăm în lucrarea lor misionară și să le oferim posibilitatea de a se face cât mai prezenți în viața Bisericii și în lucrarea ei misionară. Pentru ca activitatea lor să fie eficient coordonată, am susținut, în calitate de reprezentant al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în activități cu tinerii, înființarea a două mari asociații de tineret: **Liga Tinerilor Ortodocși Români** (LTOR) și **Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România** (ASCOR). În Arhiepiscopia Iașilor, activează acum ambele asociații, cu mențiunea că Liga Tinerilor Ortodocși Români este mai nou înființată, în timp ce Asociația Studenților Creștini Ortodocși activează încă de la sfârșitul anului 1990, de când la Iași s-a redeschis Institutul de Teologie Ortodoxă.

Din anul 1991 încoace am fost invitat de filiala Iași a ASCOR la Conferințele organizate cu prilejul sărbătorilor de Paști și de Crăciun, în cadrul cărora am ținut de fiecare dată câte o conferință în spiritul temei stabilite. Trebuie să mărturisesc că de fiecare dată, în fața sălii pline de studenți de la diferite facultăți din Iași, am avut imaginea unui tineret ortodox dornic de a cunoaște învățătura creștină și de a se pune în slujba Bisericii.

Între 23-30 august 1993, Academia laică "Sf. Ioan de la Neamț" a găzduit la Seminarul Teologic Liceal "Veniamin Costachi" **prima Adunare Generală a tineretului ortodox din Balcani**, de unde, firește, n-au lipsit nici tinerii români.

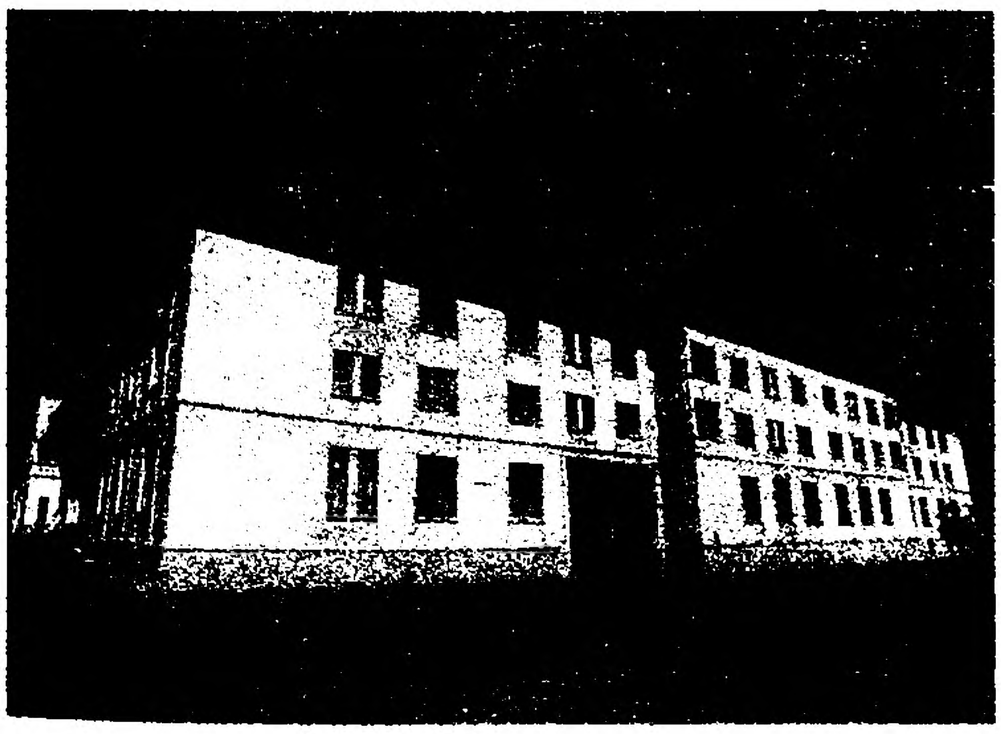

Imagine a Academiei laice „Sf. Ioan de la Neamț" (Seminarul Teologic „Veniamin Costachi" - Mănăstirea Neamț)
Foto Petru Aron

În același loc, în aprilie 1994, s-a desfășurat **Seminarul Internațional** "Tineretul Ortodox și Ecologia", organizat de SYNDESMOS și la care au participat și tineri români angajați în asociații ortodoxe de tineret. La acest seminar am susținut expunerea "Omul și creația". De asemenea, în fiecare an, tinerii membri ai ASCOR, filiala Iași, au primit binecuvântarea noastră de a participa la întruniri

ecumenice de tineret în țară și peste hotare, ca posibilitate de-a face cunoscută Ortodoxia prin dialog și cooperare.

Ca reprezentant al Sfântului Sinod pentru probleme de tineret, am participat la unele întruniri ASCOR și LTOR din țară și am susținut conferințe pe diferite teme teologice și duhovnicești. La Iași, tinerii membri ai celor două asociații creștine de tineret ne sunt foarte apropiați în lucrarea noastră misionară. Mulți dintre ei, după ce au activat în cadrul acestor asociații, au urmat cursurile Facultății de Teologie din Iași, iar astăzi sunt preoți în parohii din eparhia noastră. Acești tineri inimoși și credincioși Bisericii Ortodoxe sunt pentru noi un sprijin real în misiune. Nu trebuie aici uitați numeroșii monahi tineri care se ostenesc în cele 90 de mănăstiri și schituri din eparhie, construind biserici și chilii, acolo unde lipsesc.

Din acest an, în Mitropolia Moldovei și Bucovinei funcționează **Biroul de Protocol și Pelerinaje**, care are sediul la Căminul teologic "Sf. Nicolae" din Iași, în atribuțiile căruia intră și aceea de a organiza tabere cu caracter creștin pentru studenții și elevii interesați de cunoașterea spiritualității ortodoxe, sau de cunoașterea, în spirit ecumenic, a altor Biserici creștine. Astfel, Biroul de Protocol și Pelerinaje organizează pelerinaje în țară și străinătate, la care participă tineri creștini - ortodocși.

Interior al paraclisului din Casa de odihnă și pelerinaj "Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian" - Bălțătești (Foto Petru Aron)

În coordonarea și pentru activitățile acestui Birou se află Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău, Academia "Sf. Ioan de la Neamț", Casa de odihnă și pelerinaj "Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian" - Bălțătești. Deși abia înființat, acest Birou și-a arătat deja folosul misionar prin organizarea mai multor activități cu tinerii în țară și străinătate.

Știm că tinerii noștri sunt implicați și în opera de asistență socială a Bisericii. Mărturisim că ne bucurăm ori de câte ori auzim că ei sunt activi în spitale, în azile, orfelinate, cantine pentru săraci sau alte instituții de ocrotire socială. Ne bucurăm că activitatea lor misionară în cele mai diferite domenii antrenează și pe acei tineri studenți și elevi care altfel ar fi fost mai puțin apropiați de Biserică. De aceea, credem că astfel de asociații de tineret sunt deosebit de necesare pentru intensificarea activității Bisericii noastre în societate. Astfel, invităm să participe la activitatea lor cât mai mulți tineri și chiar solicităm pe preoții parohi ca, la fiecare parohie, să înființeze filiale ale acestor asociații de tineret.

Întrebare:

Ecumenismul este o lucrare de apropiere a Bisericilor creștine specifică secolului XX. Deși importanța mișcării ecumenice este recunoscută și de Bisericile Ortodoxe, totuși, unele din ele încep să o conteste. Cu toate acestea, Patriarhia Română continuă eforturile de apropiere ecumenică între Bisericile creștine. Care este, din punct de vedere ortodox, misiunea ecumenismului, acum, la sfârșitul secolului XX și începutul mileniului III?

Răspuns:

Ecumenismul, ca mișcare de refacere a unității creștine, are pentru Ortodoxie o triplă semnificație: 1) **o datorie sfântă**, care derivă din rugăciunea Mântuitorului Hristos "ca toți să fie una" (Ioan 17, 21); 2) **o șansă** de a mărturisi că Biserica Ortodoxă poate aduce o contribuție unică la refacerea unității creștine pe bază de adevăr, fiind Biserica pivot care reprezintă continuitatea istorică a Bisericii Sfinților Apostoli, a Sfinților Părinți și a Sinoadelor ecumenice; 3) **un risc** când se relativizează tradiția apostolică și patristică, cu scopul de a ajunge la un consens prea facil sau superficial. De aceea, **ecumenismul adevărat, duhovnicesc și responsabil, este o sarcină grea, care necesită multă pregătire și multă atenție. Astăzi nu este în criză ecumenismul ca ideal sfânt de refacere a unității creștine, ci o înțelegere superficială și secularizată a însăși tainei credinței Bisericii și a vieții creștine.**

Ecumenismul secularizat are prea puțin în centrul său pe Hristos și mântuirea sufletului, și prea mult problemele imediate ale lumii. În plus, prozelitismul agresiv sau abil eterodox a slăbit mult interesul ortodocșilor pentru ecumenism, datoria de a apăra Ortodoxia fiind mai urgentă decât dialogul ecumenic. Totuși, **idealul unității creștine pentru care S-a rugat Hristos-Domnul nu poate fi înlocuit cu ura confesională sau cu războaiele religioase de tip fanatic și violent. Să apărăm credința ortodoxă ca fiind cel mai scump dar de la Dumnezeu, însă nu trebuie să despărțim niciodată adevărul de iubire și iubirea de adevăr**.

Ortodoxia participă la mișcarea ecumenică, pentru că este Biserica ecumenică, a Sinoadelor ecumenice, dar ea nu trebuie să se piardă într-o unitate de tip lumesc, secularizat, ci să mărturisească unitatea Bisericii cea una a lui Hristos, unitate care se realizează în Duhul Sfânt, nu în duhul lumii acesteia prin aranjamente sau convenții umaniste.

Întrebare:

Care sunt cele mai importante întruniri ecumenice la care ați participat în acești șapte ani, reprezentând Patriarhia Română sau Mitropolia Moldovei și Bucovinei?

Răspuns:

Ecumenismul este o apropiere nu numai între Biserici, ca instituții, ci și între oameni, credincioșii acelor Biserici. Mitropolia Moldovei și Bucovinei a fost prezentă la întruniri ecumenice locale și internaționale, organizând la rându-i mai multe întruniri ecumenice acasă.

Personal, am activat în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor unde am avut diferite responsabilități, iar mai nou și în Conferința Bisericilor europene. Totodată, la propunerea Sf. Sinod al Bisericii noastre, am reprezentat, ca delegat, Biserica Ortodoxă Română la diferite întruniri ecumenice.

Adesea, când am participat la astfel de întruniri ecumenice, în orice zonă a globului ne-am fi aflat, ne-am întâlnit cu comunitățile românești care erau acolo și am slujit în bisericile lor, încurajându-i să-și păstreze identitatea și credința ortodoxă. Aceasta și pentru că în cele mai multe situații, românii ortodocși trăiesc, în țările lor adoptive, într-un cadru ecumenic, mulți dintre preoții ortodocși săvârșind sfintele slujbe în lăcașuri de cult împrumutate lor de către alte Biserici creștine.

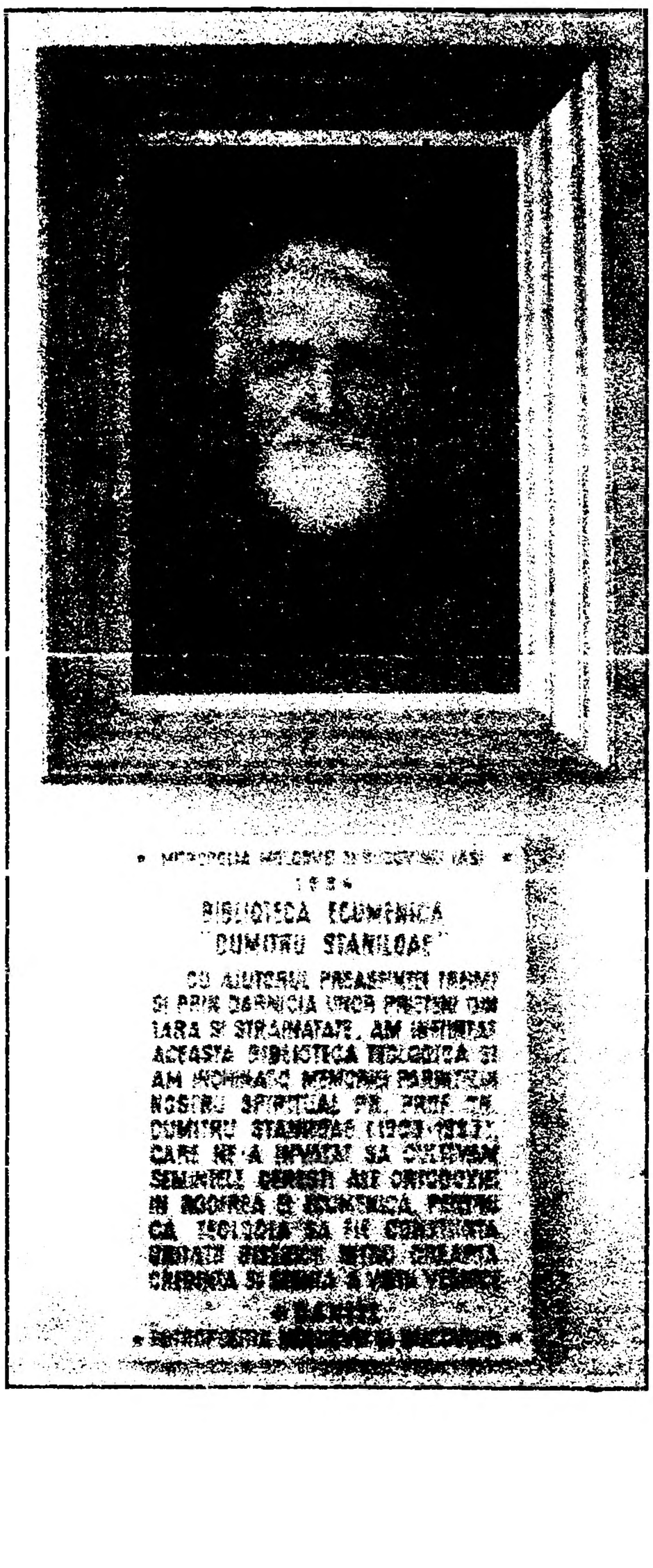

Pe plan local, în Mitropolia de care răspundem, am susținut activitățile și întrunirile ecumenice, fie prin găzduirea lor, fie chiar prin organizarea lor, singuri sau împreună cu alte instituții ecumenice cu convingerea că putem arăta că noi, românii, prin firea noastră suntem un popor tolerant (în țara noastră conviețuiesc de secole religii și confesiuni diferite), capabil de dialog și cooperare, fără să ne trădăm identitatea. Noi n-am pierdut credincioși datorită ecumenismului oficial al Bisericii, ci datorită mai ales prozelitismului sectar, agresiv și antiecumenic sau datorită, uneori, neglijenței pastoral-misionare. Rău nu este adevăratul ecumenism ortodox, ci pasivismul ortodocșilor în a-și cunoaște și apăra valorile credinței lor în fața sectelor sau a mentalității secularizate a umanismului liberal. Azi, **Ortodoxia trebuie să evite atât izolarea în autosuficiență, cât și dizolvarea în compromis. Ea trebuie să fie totdeauna mărturisitoare, fără teamă și fără orgoliu.**

Nu putem să nu amintim că, pentru mai buna cunoaștere a teologiei creștine din diferite țări, am înființat la Centrul eparhial Iași, începând cu data de 1 iulie 1995, **Biblioteca ecumenică "Dumitru Stăniloae", pe care am închinat-o memoriei acestui mare teolog român care a știut să îmbine aprofundarea și mărturisirea dreptei credințe a Bisericii Ortodoxe cu dialogul ecumenic**. Părintele Stăniloae n-a avut teamă de dialogul ecumenic, ci l-a apreciat și criticat, după nevoi, tocmai pentru că era un teolog solid al Ortodoxiei universale și un român cu simțul măsurii. Ca discipol al său, l-am admirat pentru acest mare dar.

Pentru buna coordonare a tuturor activităților ecumenice din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, am reușit ca din acest an (1997) să funcționeze Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae" al cărui sediu se află în clădirea Căminului teologic "Sf. Nicolae" din Iași.

Ecumenismul rămâne pentru noi o preocupare importantă, dar nu mai mare decât apărarea și promovarea dreptei credințe pentru mântuirea preoților și credincioșilor care ne-au fost încredințați să-i păstorim ca arhiereu al Bisericii Ortodoxe, al lui Hristos.

<u>Întrebare</u>:

Spuneți-ne câteva dintre cele mai importante întâlniri și activități pe care le-ați avut în toți acești șapte ani de când sunteți Părintele spiritual al Bisericii din Moldova, în ceea ce privește relațiile cu Bisericile Ortodoxe.

<u>Răspuns</u>:

Încă de la începutul venirii noastre ca Mitropolit la Iași am depus eforturi pentru strângerea relațiilor între Bisericile Ortodoxe surori. Aceasta pentru că era și este încă o nevoie reală de cunoaștere și apropiere reciprocă

I.P.S. Kalinikos de Pireu (Grecia) în vizita la Iași - 14 octombrie 1995

între Bisericile Ortodoxe. De aceea, ne-am străduit ca Moldova să fie vizitată de cât mai mulți ierarhi ortodocși din țară și străinătate. Totodată, ori de câte ori am avut prilejul, singur sau în cadrul unor delegații ale Bisericii Ortodoxe Române, am reprezentat și Mitropolia Moldovei și Bucovinei, făcând cunoscută fraților noștri ortodocși evlavia poporului nostru binecredincios din Moldova și i-am invitat ca să viziteze mănăstirile și bisericile noastre.

Întâistătători ai unor Biserici Ortodoxe surori la mormântul Sfântului necunoscut de la M-rea Neamț - 30 octombrie 1995 (Foto Petru Aron)

În mod deosebit, ne-am bucurat de vizita în Moldova a unor Întâistătători ai unor Biserici Ortodoxe surori, care a avut loc în perioada 28-31 octombrie 1995. Au fost atunci prezenți în Moldova Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, Prea Fericitul Partenie al III-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și a toată Africa, Prea Fericitul Patriarh Pavle al Serbiei, Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României, Prea Fericitul Hrisostom al Ciprului, Înalt Prea Sfințitul Ioan al Kareliei și a toată Finlanda, I.P.S. Constantin de Skitopolis, reprezentant al Patriarhiei Ierusalimului, I.P.S. Nicodimos de Ierison și Muntele Athos, I.P.S. Iacobos de Laodiceea, I.P.S. Nicolae de Sarajevo, I.P.S. Sava de Sumadia, I.P.S. Hrisostom de Kitiu și ierarhi din Biserica Ortodoxă Română. După ce în ziua de 29 octombrie întregul sobor de ierarhi a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala mitropolitană din Iași, în ziua următoare același sobor a oficiat slujba de sfințire a capelei de la Centrul Cultural-Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" de la Durău. Soborul de ierarhi a vizitat atunci mănăstiri și parohii din Arhiepiscopia Iașilor și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, cunoscând cu această ocazie evlavia credincioșilor și viața Bisericii de aici. Înalții pelerini au vizitat Mănăstirea Sihăstria, Mănăstirea Neamț și unele mănăstiri din Bucovina, dar și biserici din parohii, cum ar fi Boroaia sau biserica parohială din Victoria - Botoșani, ctitorie a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, sfințită la 5 iulie 1992.

Un moment, sfânt și măreț în același timp, în istoria Mitropoliei Moldovei și Bucovinei îl constituie **Aducerea Moaștelor Sfântului Apostol Andrei la Iași** de către Înalt Prea Sfințitul Nicodimos de Patras. Acest slăvit moment a avut loc în perioada 12-19 octombrie 1996, când românii s-au „întâlnit" cu Apostolul lor după aproape două mii de ani; au

sărutat capul aceluia care a fost cel dintâi chemat de Hristos la apostolie și cel dintâi misionar care a propovăduit Evanghelia pe pământul țării noastre.

A revenit Sfântul Apostol Andrei la noi, ca să ne binecuvânteze pentru statornicia în credința apostolică, dar și să ne întărească pentru încercările viitoare. Moaștele Sfântului Apostol Andrei au mai fost duse într-un scurt pelerinaj la biserica "Sfântul Andrei" din Iași, cu prilejul resfințirii ei în ziua de 15 octombrie 1996, și, pentru o zi, la Catedrala episcopală din Galați, oraș care și-a ales ca ocrotitor pe Sfântul Apostol Andrei.

Aducerea în Moldova, la Iași, a sfintelor moaște ale Sfântului Apostol Andrei a fost posibilă și datorită relațiilor de prietenie dintre Biserica noastră și cea a Greciei. Ca atare, mai mulți ierarhi greci au vizitat Moldova, fiind profund impresionați de evlavia credincioșilor de aici. Astfel, într-o asemenea vizită, la cererea noastră, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodimos de Patras și-a dat acordul aducerii la Iași a sfintelor moaște ale Sfântului Apostol Andrei. Recunoștința noastră, pe care o aducem lui Dumnezeu și Sfântului Apostol Andrei, Apostolul Românilor, pentru o astfel de binecuvântare nu poate fi exprimată decât prin rugăciune.

În sfârșit, un al treilea moment de mare importanță pentru Biserica din Moldova în ceea ce privește legăturile cu Bisericile Ortodoxe surori îl reprezintă **vizita Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I în Mitropolia Moldovei și Bucovinei în perioada 12-15 octombrie din acest an (1997).** Sanctitatea Sa a răspuns astfel invitației noastre de a participa la sărbătorirea a 500 de ani de la sfințirea bisericii "Înălțarea Domnului" de la Mănăstirea Neamț, ctitorie a Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, aniversare care a fost inclusă pe lista aniversărilor UNESCO. Momentul solemn al acestei aniversări a fost întregit, așa cum am mai spus, cu alte două clipe sfinte și anume **sfințirea, în aceeași zi binecuvântată de 12 octombrie a bisericii "Sf. Ioan de la Neamț" din incinta Seminarului Teologic Liceal "Veniamin Costachi" de la Mănăstirea Neamț și a noii biserici a Mănăstirii Sihăstria, cu hramul "Sf. Cuvioasă Teodora de la Sihla"**. În aceste două biserici noi, sperăm să aducem moaștele Sfântului Ioan de la Neamț (care se află acum în Țara Sfântă) și cele ale Sfintei Teodora de la Sihla (care se află acum la Kiev, în Ucraina). Alături de Sanctitatea Sa Bartolomeu I al Constantinopolului, **a fost prezent și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, precum și numeroși ierarhi din Grecia, Ucraina și România**. Momentul sărbătoresc de la Mănăstirea Neamț s-a continuat apoi la Iași, unde s-a adăugat între ierarhi și I.P.S. Mitropolit Nicodimos de Patras, aducătorul moaștelor Sfântului Apostol Andrei la Iași, în anul precedent. **La Iași, am aniversat împlinirea a 110 ani de la ctitorirea Catedralei mitropolitane din Iași.** În ziua următoare, 15 octombrie, la propunerea Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași,

Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași a decernat Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității ieșene. Toate aceste evenimente, care s-au petrecut recent în Mitropolia Moldovei și Bucovinei, ne încurajează în eforturile noastre de a întări comuniunea ortodoxă frățească în jurul sfinților canonizați mai de mult sau mai recent.

În toți acești ani de când suntem Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, am fost prezent în această calitate, sau ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române, la mai multe întruniri interortodoxe. Încă de la instalarea noastră în scaunul mitropolitan de la Iași, în ziua de 1 iulie 1990, **am căutat să strângem relațiile cu frații noștri, românii basarabeni de peste Prut**. În acest sens, la 1 septembrie 1990, în Catedrala veche din Chișinău, am săvârșit Sf. Liturghie împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia și alți ierarhi ortodocși. În timpul acestei Sfinte Liturghii, a fost hirotonit întru arhiereu P. Cuv. Arhim. Petru Păduraru, starețul Mănăstirii Căpriana, ca Episcop de Bălți. Astăzi, Înalt Prea Sfinția Sa este Mitropolit al Basarabiei, făcând parte din Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. A doua zi, în aceeași Catedrală din Chișinău, împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia și cu ierarhii amintiți mai sus, am săvârșit Sf. Liturghie în cadrul căreia a fost hirotonit arhiereu un alt monah român, P. Cuv. Arhim. Vichentie Moraru, viețuitor al Mănăstirii Zagorsk, ales Episcop vicar de Bender și Tighina, de asemeni în Republica Moldova.

În anul 1992, la Iași, în perioada 21-30 aprilie, **s-a desfășurat Seminarul ortodox internațional** cu tema "Teologia și spiritualitatea ortodoxă" în cadrul căruia am ținut prelegerea "Teologia Învierii și spiritualitatea Sfintelor Paști".

Între 25 februarie - 3 martie 1992, împreună cu I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, am participat la Mănăstirea Ormilia (Muntele Athos) la **lucrările pregătitoare pentru Întâlnirea Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe**, care s-a desfășurat în perioada 11-16 martie 1992, la Constantinopol, unde am fost de asemenea prezent, însoțindu-l pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României. La 29 mai 1993, am participat la Atena la **comemorarea a 540 de ani de la căderea Constantinopolului**, prilej cu care am săvârșit Sf. Liturghie împreună cu Arhiepiscopul Serafim al Atenei și a toată Grecia. A doua zi, 30 mai 1993, tot la Atena, am susținut o prelegere în cadrul conferinței "Ortodoxia, punte de frățietate în Balcani".

Tot în anul 1993, între 28 octombrie și 1 noiembrie, am participat la cel de **al VIII-lea Congres al Frăției Ortodoxe din Europa Occidentală**, cu tema "A trăi astăzi în Biserică împreună cu semenul nostru". Cu acest prilej, am susținut conferința "Taina (sacramentul) fratelui". La 5 iunie

1994, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, am participat la **instalarea Înalt Prea Sfințitului Serafim Joantă ca Arhiepiscop de Berlin și Mitropolit pentru Europa Centrală**. Între 21-27 septembrie 1995, însoțit de Părintele Patriarh Teoctist, am participat la **Întâlnirea de la Patmos a Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe autocefale și autonome**, prilejuită de împlinirea a 1900 de ani de la scrierea Apocalipsei de către Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan. Lucrările pregătitoare pentru această întâlnire au avut loc în perioada 21-28 august 1995, la Volos (Grecia), unde am reprezentat Patriarhia Română împreună cu I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Instalarea I.P.S. Serafim ca Arhiepiscop de Berlin și Mitropolit pentru Europa Centrală - 5 iunie 1994

Aproape în fiecare an, am vizitat diferite eparhii din Biserica Ortodoxă a Greciei. Ne face plăcere să ne amintim cu acest prilej de vizita pe care am făcut-o în Mitropolia de Patras, la invitația I.P.S. Mitropolit Nicodimos de Patras, între 14-16 mai 1996, când ne-am închinat la moaștele Sfântului Apostol Andrei pentru prima dată. Cinci luni mai târziu, a doua oară, la Iași!

În cadrul aceluiași spirit de colaborare ortodoxă trebuie să mai amintim faptul că Mitropolia Moldovei și Bucovinei, începând din anul 1995, **a pus la dispoziția studenților ortodocși greci care se află la studii în orașul Iași o biserică unde să se poată ruga în limba maternă**. Este vorba de biserica "Vovidenia" din Iași, în care oficiază, în limba greacă, un preot slujitor de la Catedrala mitropolitană din Iași, P. Cuv. Protos. Dosoftei Scheul. Această biserică a fost vizitată de ierarhii greci, de președintele Greciei, Domnul Stefanopoulos, iar în ziua de 14 octombrie 1997, a primit vizita și binecuvântarea Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului.

Pentru sprijinirea **Bisericii Ortodoxe din Basarabia și Bucovina de Nord**, în Facultatea de Teologie din Iași și la celelalte seminarii teologico-liceale din Arhiepiscopia Iașilor, studiază tineri din Republica Moldova și din Ucraina. De asemenea, s-au acordat două burse la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț pentru tineri ortodocși din **Slovacia**, iar câteva maici de la Văratec au înființat prima mănăstire ortodoxă din Moravia (**Cehia**).

Desigur, există multe alte legături ale Bisericii noastre din Moldova cu eparhii ortodoxe din alte țări, dar am menționat pe cele mai intense.

Întrebare:

Înalt Prea Sfințite Părinte, acum, după 7 ani de păstorire ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, ce gânduri de viitor aveți și ce mesaj transmiteți credincioșilor pe care îi păstoriți?

Răspuns:

Gândurile de viitor sunt o rugăciune: să ne ajute Hristos-Domnul să continuăm ceea de este bun în activitatea pastorală începută, să ne ierte lipsurile și greșelile și să ne dăruiască mântuire nouă și celor pe care îi păstorim!

Credincioșilor noștri le **transmitem calde mulțumiri** pentru dragostea pe care ne-o arată ori de câte ori ne aflăm în mijlocul lor. Totodată, împărtășim clerului, monahilor și credincioșilor părintești binecuvântări și le cerem să păstreze dreapta credință și să se roage pentru noi, ca să ne ajute Dumnezeu în lucrarea sfântă și plină de răspundere la care ne-a chemat.

Vă mulțumim și Vă sărutăm dreapta Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit!

A consemnat
Pr. *Neculai Dorneanu*

MISIUNE ŞI SLUJIRE ÎN VIZIUNEA PROFEŢILOR ISRAELIŢI

Pr. prof. dr. *Petre Semen*

Profetismul israelit este o instituţie de sorginte divină care a activat în arealul vechiului stat evreu, având menirea de a revigora viaţa religios-morală a oamenilor, de a proclama necesitatea păstrării legământului cu Dumnezeu, de a arăta modul în care poate fi adorat Dumnezeu, pregătind în acelaşi timp calea venirii lui Mesia.

Pe lângă prima calitate, aceea de mesageri divini, ca unii care au predicat fără încetare cuvântul lui Dumnezeu cu conştiinţa că sunt purtători ai unei solii divine, profeţii au fost, prin excelenţă, şi vestitori ai evenimentelor viitoare pe care Dumnezeu a voit să le reveleze lumii israelite, cu precădere cele legate de mântuire. În mesajul transmis de Dumnezeu prin profeţi, în special cei anteexilici, viitorul israeliţilor - cărora le erau adresate profeţiile - apărea adesea destul de sumbru. Cu toate acestea, ei nu pot fi acuzaţi de fatalism ori pesimism, întrucât nu fac altceva decât să tragă un semnal de alarmă privind deprecierea progresivă a moravurilor la aproape toate nivelurile societăţii, ceea ce, evident, contravine Legii şi voii divine.

După ce propovăduiau credinţa în Unicul Dumnezeu al revelaţiei, profeţii înfierau, verbal mai întâi, mai apoi şi în scris, în public ori în particular, pe toţi cei care nedreptăţeau poporul, abuzând de poziţia lor socială. Ei considerau că ţine de însăşi misiunea lor obligaţia de a interveni, cu autoritatea pe care o aveau, susţinând cauza dreaptă a celor mici şi slabi, lipsiţi de apărare în faţa celor puternici, în faţa celor fără scrupule morale ori religioase. Prin urmare, combaterea răului social era strâns legată de dezaprobarea răului moral, întrucât unul era cauza firească a celuilalt. Este demnă de admirat în acest sens atitudinea neşovăitoare a profeţilor în a contribui la restabilirea ordinii morale şi sociale, aşa cum o dorea Dumnezeu, nelăsându-se intimidaţi de cei puternici ai vremii. Cu certitudine a fost inspirat de Duhul lui Dumnezeu un profet ca Isaia, ca să se ridice împotriva nedreptăţii, zicând: *"Vai de cei ce fac legi nedrepte şi de cei ce scriu hotărâri silnice, ca să îndepărteze pe cei slabi de la judecată şi să*

răpească dreptatea sărmanilor poporului Meu, ca să facă pe văduve prada lor şi să jefuiască pe cei orfani. Ce veţi face voi în ziua pedepsei? La cine veţi fugi după ajutor şi unde veţi lăsa comorile voastre?" (Isaia 10, 1-3).

Desigur, prioritară în misiunea profeţilor rămâne chemarea neîncetată la respectarea Legii divine, deoarece îndepărtarea de Dumnezeu sau necredinţa era cauza principală a extinderii corupţiei, care ducea în cele din urmă la năruirea naţională. Însă nu era lipsită de importanţă nici demascarea falsei trăiri religioase sau a formalismului: *"Ce-mi foloseşte mulţimea jertfelor voastre? M-am săturat de arderile de tot [...], nu mai vreau lumi noi, sabate şi sărbători căci nu pot să văd nelegiuirea unită cu sărbătoarea"* (Isaia 1, 11-13).

Mai mult decât oricare altă categorie a societăţii, profeţii au apărat din răsputeri autenticitatea tradiţiei mozaice (I Regi 19) şi, în primul rând, credinţa monoteistă. Ameninţările lor, destul de frecvente, care alternează cu promisiunile, aveau un evident rol pedagogic, urmărind redresarea religios-morală a societăţii timpului, astfel că nu se limitau doar la a face un fel de diagramă spirituală a contemporanilor, ci, în calitate de străjeri ai Domnului Dumnezeu, ei vegheau cu străşnicie la păstrarea tuturor credincioşilor israeliţi în comuniunea aceleiaşi credinţe. În concepţia proorocului Iezechiel, profetul, ca de altfel şi preotul, se aseamănă cu un străjer pus de Dumnezeu ca, pe de o parte, să supravegheze de unde vine răul, iar pe de altă parte, să-l înştiinţeze pe cel ce greşeşte ca să se abată de la calea cea rea şi să trăiască, iar pe cel bun şi dreptcredincios să-l determine să persevereze în bunătate (Iezechiel 3, 17-21).

Prin profeţi, Biblia ne arată că Dumnezeu poate reveni asupra intenţiilor Sale punitive cu privire la fiii lui Israel, şi nu numai, în funcţie de conduita morală a acestora şi de atitudinea faţă de Legea divină. Cu alte cuvinte, blestemul se poate transforma în binecuvântare dacă se constată o reală "metanoia" din partea celor ce au greşit. Foarte elocvent în acest sens este cazul locuitorilor din cetatea Ninive care s-au schimbat total la predica profetului Iona. De aici deducem că învăţătura profeţilor avea menirea de a menţine comuniunea dintre Dumnezeu şi popor, precum şi de a avertiza asupra viitorului, întrevăzut ca o consecinţă firească şi inevitabilă a prezentului care, în funcţie de libertatea omului, putea fi schimbat în bine sau în rău[1].

Cu toate că sunt numiţi şi "prevestitori ai viitorului", viitorul anunţat de ei nu trebuie înţeles ca un destin implacabil, ci mai curând ca o urmare firească a faptelor morale sau imorale săvârşite de om în timpul prezent. Aşa se şi explică de ce, după aspre mustrări, când viaţa religios-morală a poporului Israel lăsa prea mult de dorit, în sensul că nu respecta exigenţele

---

[1] Henri Wald, **Înţelesuri iudaice**, Ed. Hasefer, Bucureşti, 1995, p. 19.

divine stipulate în legământ, profeții îndemnau continuu la convertire: *"Întoarce-te, Israele, la Domnul Dumnezeul tău [...] Găsiți rugi de pocăință, întoarceți-vă către Domnul şi-I ziceți Lui: «Iartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea Ta»"* (Osea 14, 2-3). Din contextul cuvântărilor reiese destul de clar că punctul forte al misiunii profetice era nu numai acela de a expune în fața ascultătorilor, într-un limbaj cât mai accesibil, însoțit adesea de acte simbolice, poruncile și avertismentele divine, cât mai ales de a le transmite mesajul iubirii divine care-i invită cu glasul duios al părintelui veşnic bun: *"Întoarceți-vă, voi copii căzuți de la credință"* (Ieremia 3, 14); *"Întoarceți-vă, copii răzvrătiți, şi Eu voi vindeca neascultarea voastră!"* (Ieremia 3, 22); *"De vrei să te întorci, Israele, zice Domnul, întoarce-te la Mine şi, de vei lepăda urâciunile de la fața Mea, nu vei mai rătăci"* (Ieremia 4, 1).

Din îndemnul profeților se vede că în perioada vechitestamentară se punea mare accent pe învățătura cea mântuitoare de suflet, pe care şi Domnul Hristos o compară cu apa vieții. Într-adevăr, aceasta are menirea de a învia sufletul omului, care, după cuvântul profetului Amos, însetează şi va înseta mereu după apa cea vie a învățăturii sfinte revelate de Dumnezeu (Amos 8, 11).

Indiferent dacă activa pe lângă curtea regală sau pe lângă templu, în cetate sau în afara acesteia, profetul cunoştea perfect care era pulsul vieții religioase de pretutindeni, dar mai ales era interesat de cetate, întrucât aici influențele străine erau mai incisive, iar unele categorii sociale mai vulnerabile. Pentru societatea vremii, influențele popoarelor vecine, cu precădere cele provenite din Fenicia, erau la fel de primejdioase ca și abandonarea tradițiilor strămoşeşti. S-ar putea spune că erau oarecum asemănătoare fenomenului secularizării care erodează încet, dar sigur, spiritualitatea contemporană din aproape toate colțurile terrei.

Dacă luăm, de asemenea, în considerare faptul că profeții activau într-un mediu destul de receptiv la mesajul divin transmis prin Legea lui Moise, explicată de preoți şi completată de cuvântările lor, şi, ca urmare, nu trebuiau să-i "racoleze" pe cei care mărturiseau prin tradiție credința în Iahve şi care se pronunțau pentru apartenența la un legământ sfânt, într-un cuvânt nu făceau nici un fel de prozelitism, activitatea lor nu se reducea doar la a

învăța, fiindcă trăiau ei înşişi preceptele Legii pe care o apărau cu multă fervoare. De remarcat la ei preocuparea de a elabora cuvântări cât mai accesibile publicului ascultător, iar când considerau că limbajul depăşeşte posibilitățile de receptare, apelau adesea la acte simbolice, descrieri detaliate, viziuni sau chiar excesive elemente descriptive, utilizând din abundență comparațiile, asemănările, epitetele sau chiar metaforele, fără a urmări însă efectul artistic, ci exclusiv pe cel religios-moral pentru care se simțeau foarte responsabili în baza mandatului divin. Misiunea profetică era destinată exclusiv transmiterii voii divine, ai cărei mesageri erau, aşa cum reiese chiar din modul de adresare: "Kol amar Iahve" care înseamnă "aşa zice Domnul" sau "aşa grăieşte Domnul" (Isaia 56, 1; Amos 1, 3). Din folosirea acestor formule de introducere nu trebuie să se înțeleagă neapărat că ar fi vorba de o tendință de aliniere a acestora la modul epistolar de adresare al timpului[2] şi nici numai certitudinea de a fi trimişi de Dumnezeu, chiar dacă, fără îndoială, acesta era un element caracteristic al conştiinței profetice[3], ci, în egală măsură, trebuie să înțelegem existența unui raport intim între profeți şi divinitate. Aceasta o dovedeşte cu prisosință denumirea de *"iş Iahve"* care înseamnă *"omul lui Dumnezeu"* (II Regi 4, 27; I Regi 17, 18). Intimitatea profetului cu divinitatea explică marea credibilitate a lui în fața auditoriului şi, desigur, succesul misiunii la un apreciabil segment al societății. Prin aceste formule de adresare profeții se prezentau ca autentici mesageri investiți de Dumnezeu, cu Care şi colaborau în chip fericit. Cuvântul şi viziunea profetului, secondate adesea de acte simbolice sau chiar de minuni, urmăreau să descopere omului absolutul[4].

De reținut, pentru misionarii de astăzi ai Bisericii, că profeții nu erau numai mesageri, ci şi mari teologi ai timpului. Ei însă nu făceau teologie doar de dragul de a răspunde pur şi simplu unei nostalgii a căutării lui Dumnezeu[5], ci din dorința sinceră de a descoperi lumii israelite marele avantaj de a rămâne în iubirea divină şi de a dialoga permanent cu divinitatea. Cu alte cuvinte, ei voiau cu orice preț să refacă legătura dintre veşnicie şi timp[6]. Teologia lor era rezultatul trăirii intense în comuniune cu Dumnezeu. De aceea, din cuvântările lor se şi degajă o autentică bucurie. Este bucuria omului de a fi găsit sursa vieții veşnice. Aceasta o mărturiseşte proorocul Ieremia când subliniază faptul că revelația divină l-a adus într-o

---

[2] Gerhard Von Rad, **Old Testament Theology**, vol. II, London, 1993, p. 37.

[3] J. Lindblom, **Prophecy in Ancient Israël**, Oxford, 1963, p. 103-108.

[4] André Neher, **L'Essence du Prophetisme**, Calman-Levy, 1972, p. 9.

[5] André Neher, **op. cit.**, p. 9.

[6] **Idem**, p. 9.

negrăită stare de bucurie (Ieremia 15, 16)[7], şi tot el dă glas durerii, şi mai ales dezamăgirii, că unii dintre confraţii săi au pierdut iremediabil această sursă de bucurie: *"Două rele a făcut poporul Meu: pe Mine, izvorul apei celei vii, M-au părăsit, şi şi-au săpat fântâni sparte, care nu pot ţine apă"* (Ieremia 2, 13).

Într-adevăr, în Vechiul Testament, învăţătura unui dascăl era comparată cu apa răcoritoare şi binefăcătoare a unei ploi de vară, aşa cum citim despre

Moise, cel dintâi profet al lui Israel, care zice: *"Ia aminte, cerule, şi voi grăi! Ascultă, pământule, cuvintele gurii Mele! Ca ploaia să curgă învăţătura mea şi graiurile mele să se coboare ca roua, ca bura pe verdeaţă şi ca ploaia repede pe iarbă"* (Deuteronom 32, 2)[8]. Este limpede că textul în cauză nu-l are în vedere pe Moise şi cuvintele lui, ci pe Dumnezeu şi cele revelate de El şi transmise prin Moise, care au darul de a satisface setea spirituală a omului.

O coordonată majoră a cuvântărilor profetice, ca de altfel şi a textelor scripturistice vechi şi noutestamentare, o constituie preocuparea de a păstra nealterată credinţa adevărată, aşa cum a fost revelată de Dumnezeu. Astfel, profeţii simţeau că datoria prioritară a misiunii lor era aceea de a apăra cu zel neţărmurit monoteismul religiei mozaice împotriva tentaţiilor permanente de a cădea în idolatrie care, în mod cert, era cea mai gravă primejdie a timpului; abia după aceea propovăduiau pacea mesianică ori combăteau faptele ce contraveneau poruncilor divine. Dacă unii israeliţi au crezut în existenţa reală a dumnezeilor altor popoare (Judecători 11, 23-24; I Regi 26, 19), profeţii în schimb ridiculizau divinităţile spre care se îndreptau aceştia (I Regi 18, 26; Osea 2, 5-13; Isaia 44, 6-23)[9]. Exemplul profeţilor l-au urmat fără şovăire Sfinţii Apostoli şi după aceea şi cei instituiţi de ei la conducerea Bisericii. Astfel, după mărturia cărţilor noutestamentare, în special a epistolelor pauline şi a Faptelor Apostolilor, ucenicii Domnului se dedicau atât răspândirii mesajului lui Hristos în lumea păgână şi iudaică cât şi apărării credinţei creştine împotriva numeroaselor erezii care, în perioada

---

[7] J. Lindblom, **op. cit.**, p. 179.

[8] Annie Jaubert, **Symbolisme de l'eau et connaissance de Dieu**, în "Cahiers bibliques", nr. 3, Paris, 1965, p. 456.

[9] Daniel Bach, **Idolatrie**, în "Dictionnaire Encyclopedique de la Bible", Brepols, 1987, p. 601.

sedimentării adevărurilor de credinţă, proliferau ca ciupercile după ploaie. Sfinţii Părinţi au urmat aceeaşi linie de apărare a dreptei credinţe. Aşa se şi explică abundenţa lucrărilor apologetice scrise de ei.

MISIUNEA PREOŢILOR ÎN CONCEPŢIA PROFEŢILOR ISRAELIŢI

Mai înainte de profeţi, dacă ţinem seama de faptul că preoţia a precedat profeţia, preoţii aveau menirea de a asigura cunoaşterea şi aplicarea corectă în viaţa practică a poruncilor Legii divine, de a mijloci la Dumnezeu pentru popor în ideea de a obţine iertarea păcatelor, şi tot ei vegheau la păstrarea stării de curăţie a comunităţii (Iezechiel 44, 23). Pe cei care, printr-o viaţă imorală, au desconsiderat slava şi cinstea ce se cuvin lui Dumnezeu, îi mustrau după cum grăieşte Maleahi (cap. 1, 6-8). Pe lângă misiunea de a învăţa poporul, după cum zice acelaşi profet: *"buzele preotului vor păzi ştiinţa şi din gura lui se va cere învăţătura, căci el este solul Domnului Savaot"* (Maleahi 2, 7), o obligaţie la fel de importantă era săvârşirea cu evlavie a actelor de închinare şi cinstire a lui Dumnezeu prevăzute de Lege. Cei care nu se achitau cum se cuvinte de aceste sarcini cădeau sub păcatul de moarte al desconsiderării lui Dumnezeu, pentru care profetul Ieremia are cuvinte foarte dure când zice: *"Blestemat să fie tot cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă"* (Ieremia 48, 10). Prin urmare, pentru ca misiunea preoţească să se desfăşoare în bune condiţii şi ca să-şi împlinească rosturile sale, se impuneau următoarele; în primul rând, o viaţă corespunzătoare, care să certifice că preotul este într-adevăr într-un raport de filiaţie cu Dumnezeu, şi, în al doilea rând, să respecte Legea şi să o transmită prin învăţătură (Iezechiel 44, 23-24). Atunci când preoţii se abăteau de la misiunea lor, profeţii nu rămâneau indiferenţi, ci rosteau aspre pedepse divine, arătând că acestea vor culmina cu desfiinţarea preoţiei şi chiar a templului pe lângă care aceştia activau (Ieremia 7, 14). De aceea, *"Sionul*

va fi arat [...] şi Ierusalimul va ajunge ca un morman de ruine" vesteşte Miheia (cap. 3, 12). Preotul trebuia să joace rolul de stabilizator moral şi social, păstrând cu grijă sfinţenia, printr-o permanentă îmbunătăţire a vieţii personale. Când neglijau aceasta, Dumnezeu putea transforma binecuvântarea în blestem (Maleahi 2, 2). Primul semn că misiunea unora nu mai era corespunzătoare exigenţelor divine îl constituia faptul că poporul nu-i mai înconjura cu cinste. Aceasta se vede din rechizitoriul făcut de profet unui segment al treptei preoţeşti, când zice: *"Voi v-aţi îndepărtat de drumul cel drept şi pe mulţi i-aţi făcut să se poticnească de la Lege. Voi aţi stricat legământul Meu [...] Pentru aceasta şi Eu v-am făcut să fiţi de dispreţuit şi de nimic în faţa întregului popor, fiindcă voi n-aţi păzit căile Mele, şi, învăţând Legea, aţi privit cu părtinire la faţa oamenilor."* (Maleahi 2, 8-9).

Se impunea aşadar ca preoţii, cărora li s-a încredinţat misiunea de a fi mijlocitori între Dumnezeu şi oameni, să aibă o conduită morală ireproşabilă. Altfel, îşi pierdeau această calitate. În această ordine de idei, profetul Isaia arată lămurit că Dumnezeu nici nu ascultă rugăciunea celor corupţi moral, nemaigăsindu-Şi în ei nici o plăcere: *"Ci nelegiuirile voastre au pus despărţire între voi şi Dumnezeul vostru şi păcatele voastre L-au făcut să-Şi ascundă faţa ca să nu vă audă."* (Isaia 59, 2).

Pe preoţii imorali profeţii îi mustră şi, în acelaşi timp, îi avertizează că nu vor scăpa de pedeapsa divină dacă neglijează îndatorirea de a învăţa poporul. Reliefând gravitatea consecinţelor neîndeplinirii misiunii sfinte, Osea grăieşte: *"Poporul Meu va pieri, pentru că nu mai cunoaşte pe Domnul. Şi pentru că tu ai trecut cu vederea cunoaşterea Domnului, Eu te voi da la o parte din preoţia Mea. Şi fiindcă tu ai uitat de legea Domnului, şi Eu voi uita pe fiii tăi"* (Osea 4, 6). Îndeplinirea formală a unor acte de cult prevăzute de Lege nu folosea la nimic şi nici nu era agreată de Dumnezeu. Acestea se întâmplau mai ales în perioada premergătoare exilului babilonic, pe care de fapt i-au şi grăbit. De aceea, rugăciunile lor nu mai erau ascultate. Urmarea era că cei în cauză cădeau şi în păcatul deznădejdii, îndoindu-se de mila lui Dumnezeu, de ajutorul Său, şi chiar de capacitatea Lui de a interveni în favoarea credincioşilor Săi[10]. Ori, acest păcat era foarte grav, întrucât, în calitatea lor de preoţi, se impunea să aibă încredere în providenţa lui Dumnezeu şi în egală măsură în dreptatea Sa.

Deşi de profeţi ne desparte o perioadă de timp destul de îndelungată, cuvântul lor rămâne mereu actual, deoarece prin ei ne vorbeşte Duhul lui Dumnezeu Care descoperă lumii aceeaşi iubire faţă de om şi, în acelaşi

---

[10] Pr. Petre Semen, **Profeţii combat corupţia**, Ed. Trinitas, 1993, p. 11.

timp, măreţia şi vocaţia omului înaintea lui Dumnezeu[11]. Este adevărat că profeţii, ca de altfel aghiografii în general, n-au avut conştiinţa, şi poate nici pretenţia, de a scrie pentru eternitate[12], dar, cu toate acestea, învăţăturile lor rămân mereu valabile şi sunt o mărturie vie a experienţei pe care a avut-o omul în întâlnirea cu divinul, experienţă care se cere reluată şi chiar amplificată.

Astăzi se impune mai mult ca oricând, ţinând seama desigur şi de contextul actual, ca Biserica, în misiunea ei, secondată şi totodată sprijinită de şcolile de teologie care dispun de un apreciabil potenţial intelectual, să aibă ca ţel prioritar lucrarea misionar-pastorală de păstrare a credinţei creştine autentice, aşa cum au făcut profeţii şi urmaşii acestora. Dascălii de teologie se pot astăzi inspira cu succes din scrierile profeţilor, ale Apostolilor, ale Sfinţilor Părinţi şi scriitori bisericeşti în vederea perfecţionării slujirii lor. De asemenea, ei trebuie să conştientizeze faptul că sunt responsabili în faţa lui Hristos-Dumnezeu de modul în care se dăruiesc modelării sufleteşti a celor încredinţaţi lor atât spre formare teologică, cât şi pentru accederea în împărăţia lui Hristos. Ei au, de asemenea, încredinţarea că sunt împreună-lucrători cu întreaga Biserică pentru păstrarea la sânul ei a tuturor fiilor săi botezaţi în numele Sfintei Treimi.

---

[11] Ulrich Luz, **La Bible — une pomme de discordie**, Génève, 1992, p. 18.

[12] **Idem**, p. 18.

SFÂNTUL AMBROZIE AL MILANULUI (339-397) APĂRĂTOR AL ORTODOXIEI NICEENE ÎN IMPERIUL ROMAN DE APUS

Pr. lect. dr. *Nicolae Chifăr*

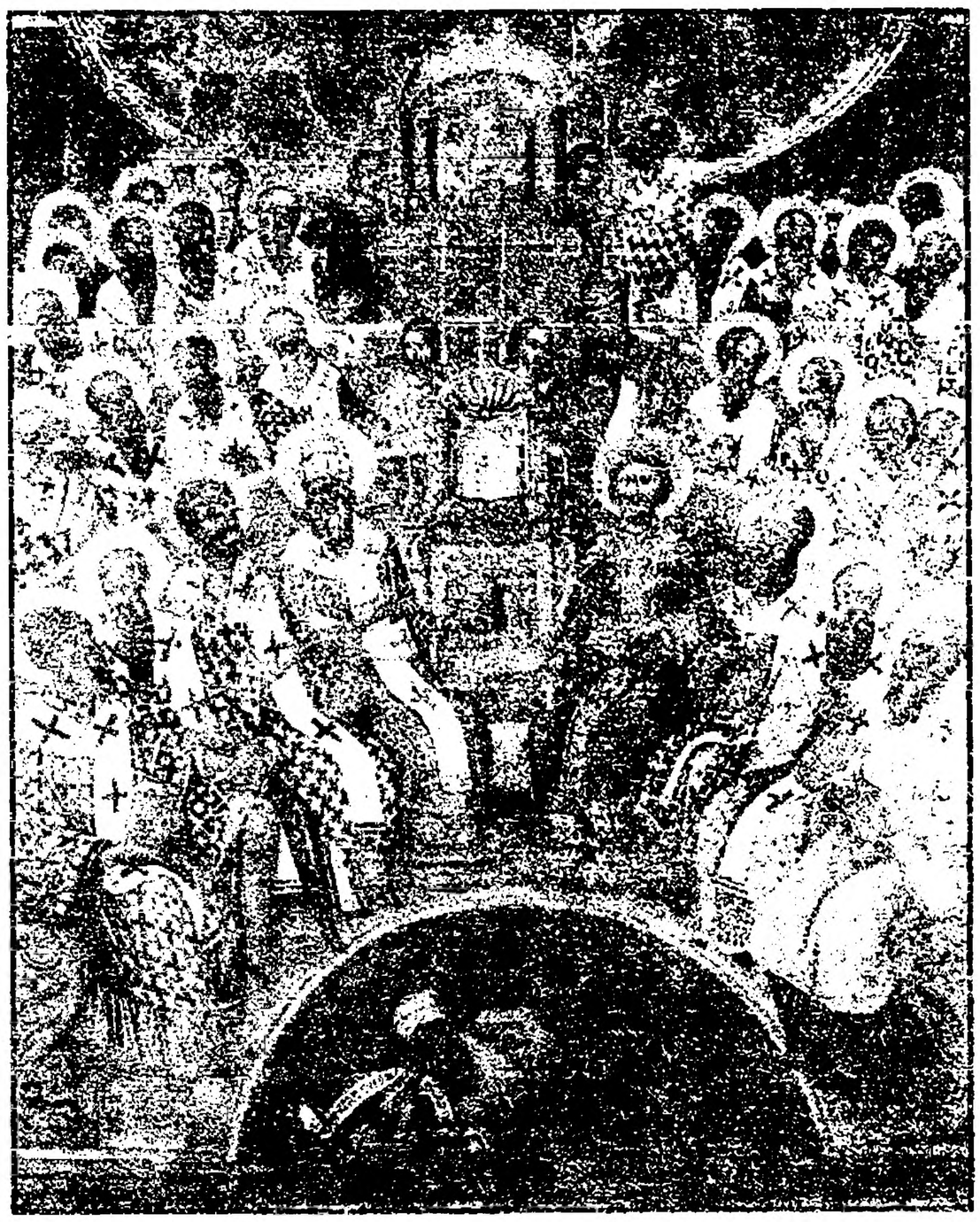

Se împlinesc 1600 de ani de la moartea marelui ierarh din Milano, Sfântul Ambrozie. El s-a remarcat nu numai ca un vrednic apărător al Ortodoxiei niceene în Imperiul roman de Apus, ci şi ca un remarcabil diplomat bisericesc, reglementând relaţiile dintre Biserică şi stat în spiritul unei adevărate colaborări, în care Biserica să-şi păstreze libertatea, iar statul, ca instituţie creştină, să protejeze şi să ajute Biserica în misiunea ei pastorală, misionară, caritativă şi teologică. De aceea, se cuvine ca la acest moment aniversar să fie schiţat un portret al ilustrului ierarh, spre aducere aminte de mai marii noştri şi spre imitarca exemplului lor.

Sfântul Ambrozie, descendent al unei familii nobiliare romane (probabil un Aurelian), s-a născut, după toate probabilităţile, la Trier (Treveri) în anul 339[1]. Tatăl lui, Aurelius Ambrosius, era prefectul Galiei. Moartea lui timpurie a făcut ca soţia sa, împreună cu cei trei copii[2], să revină la Roma.

---

[1] Jean-Rémy Palanque, **Saint Ambroise et l'Empire romain. Contribution à l'histoire des rapports de l'Eglise et de l'Etat à la fin du IV-e siècle**, Paris, 1933, p. 480-482, 542 ş.u.

[2] Sora Sfântului Ambrozie, Marcellina, s-a călugărit în anul 353, iar fratele său, Uranius Satirus, mai întâi funcţionar public, iar mai apoi administrator bisericesc pe lângă Sfântul Ambrozie la Milano, a murit în urma unei călătorii în Africa, în anul 375 (vezi Ernst Dassmann, **Ambrosius von Mailand**, in Theologische Realenzyklopädie. Ed. Gerhard Krause şi Gerhard Müller, vol. II, Berlin, 1978, p. 363).

Aici, Sfântul Ambrozie a studiat retorica, dreptul şi limba greacă[3]. Şi-a început cariera publică mai întâi ca avocat la prefectura din Sirmium, devenind consilier al prefectului Probus, cu sprijinul căruia primeşte în anul 370 funcţia de guvernator al provinciei Acmilia-Liguria cu reşedinţa la Milano. Ca demnitar de stat, Sfântul Ambrozie nu s-a dedicat numai activităţilor administrative, ci a prezentat şi unele preocupări pentru filosofie şi viaţa contemplativă.

Moartea episcopului arian Auxenţiu al Milanului a provocat o aprinsă dispută între partida ortodoxă şi cea arianã. Pentru a linişti spiritele şi a restabili ordinea, Sfântul Ambrozie a venit la biserică. Prezenţa lui acolo, şi glasul unui copil care a strigat "Ambrozie episcop", au fost considerate ca semn divin, mulţimea agitată arătându-se mulţumită cu această alegere. Primind confirmarea alegerii sale ca episcop din partea împăratului Valentinian I, Sfântul Ambrozie a acceptat această demnitate, deşi iniţial refuzase, motivând că el fiind încă nebotezat alegerea ar fi necanonică. A fost botezat, şi la 1 decembrie 373 hirotonit episcop[4]. Acest lucru n-a impus schimbări deosebite în viaţa Sfântului Ambrozie, deoarece era un creştin convins, descendent al unei familii care a susţinut cu înfocare credinţa niceeană. Modul în care şi-a îndeplinit sarcinile în funcţia de prefect nu i-a creat antecedente neplăcute, de aceea alegerea sa a fost salutată de cei mai mari episcopi din Răsărit şi Apus. Aducerea moaştelor episcopului Dionisie, predecesorul său la Milano, martirizat în Capadocia apărând credinţa niceeană, a arătat deschis faptul că Sfântul Ambrozie era favorabil partidei antiariene[5]. Totuşi, pentru a împăca cele două grupări, acceptă clerul hirotonit de predecesorul său arian Auxenţiu, iar primelor sale cuvântări nu le dă un sens antiarian. Astfel, a reuşit să câştige de partea sa atât clerul cât şi pe credincioşi, încât, mai târziu, în vâltoarea controverselor ariene, ei au rămas fideli ierarhului lor[6].

Ajutat de prietenul său Simplicianus, viitorul episcop al Milanului[7], Sfântul Ambrozie s-a dedicat formării sale teologice, în paralel însă sprijinind lucrarea filantropică, atât de necesară într-o comunitate atât de mare cum era cea din Milano. Succese extraordinare a înregistrat în acest

---

[3] Se pare că familia sa provenea din mediul oriental grecesc (vezi F. Homes Dudden, **The life and Times of Sf. Ambrose**, vol. I, 2, Oxford, 1935, nota 3, apud E Dassmann, **art. cit.**, p. 363).

[4] B. Altaner fixează data hirotoniei la 7 decembrie 374 (vezi B. Altaner /A. Stuiber **Patrologie**, Freiburg, 1978, p. 378).

[5] Vezi Sfântul Vasile cel Mare, Epistola 197.

[6] Cf. E. Dassmann, **art. cit.**, p. 364.

[7] Altaner /Stuiber, **op. cit.**, p. 378.

sens prin predicile sale, dovedindu-se un talentat orator[8]. Activitatea sa ca episcop nu s-a redus doar la cele amintite, ci importanța scaunului episcopal din Milano îi conferea posibilitatea şi oarecum dreptul de a supraveghea viața bisericească în eparhiile învecinate, în special în Illyricul Occidental. Pentru a contracara acțiunea ariană, a sprijinit ocuparea scaunelor episcopale vacante de către episcopi ortodocşi[9]. Deoarece situația politică în nordul Italiei şi în Balcani nu era favorabilă, iar dreptul jurisdicțional nu-i permitea să se impună prea mult în celelalte dioceze, acțiunea sa antiariană a putut înregistra succese numai datorită inteligenței şi dorinței de împăcare a taberelor aflate în conflict. În acest sens, el şi-a dat seama că numai promovarea unei bune colaborări între Biserică şi stat, bineînțeles cu menținerea libertății bisericeşti, va da câştig ortodocşilor în fața arienilor[10].

Reuşind să impună alegerea unui episcop ortodox la Sirmium, în persoana lui Anemius, a înregistrat un nou succes şi la sinodul ținut probabil în acelaşi timp la Sirmium, prin acceptarea de către sinodali a unui document antiarian care se găseşte inclus în Tomosul papei Damasus din anul 378[11]. Poziția neutră a împăratului Valentinian I a favorizat acțiunile antiariene. Aceeaşi atitudine a păstrat-o şi noul împărat Grațian, cel puțin până către anul 378 când, la rugămintea lui, Sfântul Ambrozie a scris lucrarea ***Despre credință***, în apărarea Ortodoxiei niceene[12]. Până către anul 380 este greu de stabilit evoluția relațiilor dintre împăratul Grațian şi Sfântul Ambrozie. Cert este faptul că datorită Sfântului Ambrozie împăratul Grațian a abrogat în toamna anului 379 edictul de toleranță religioasă emis în anul 378, care excludea doar pe manihei şi pe arienii extremişti, iar după această dată colaborarea dintre cei doi s-a întărit. Astfel, împăratul Grațian a dispus retrocedarea unei biserici din Milano ortodocşilor, a renunțat la titlul păgân de "pontifex maximus", a dispus înlăturarea altarului zeiței Victoria şi a sprijinit convocarea sinodului de la Aquileea din 381 unde, grație

---

[8] Fer. Augustin, **Confesiuni**, 6, 4, 6.

[9] Despre situația geo-politică şi bisericească în Illyric şi nordul Italiei a se vedea Pr. prof. I. Rămureanu, **Creştinismul în provinciile romane dunărene ale Illyricului la sfârşitul secolului IV**, în S.T., 7-8 /1964, p. 408-450.

[10] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 364.

[11] Ludwig Herrmann, **Ambrosius von Mailand als Trinitätstheologe**, în *Zeitschrift für Kirchenschichte* 69 /1958, p. 197 ş.u. (vezi şi J. R. Palanque, **op.cit.**, p. 496 ş.u., I. Rămureanu, **op. cit.**, p. 428 ş.u.).

[12] În legătură cu datarea lucrării a se vedea J. R. Palanque, **op. cit.**, p. 498 şi Pierre Nautin, **Les premiers relations d'Ambroise avec l'empereur Gratien**, în *Ambroise de Milan XVI-e Centenaire de son élection épiscopale*, Ed. Yves-Marie Duval, Paris, 1974, p. 231-235.

cuvântărilor Sfântului Ambrozie, s-a impus învăţătura dogmatică de la Niceea în faţa arienilor şi a fost condamnat macedonismul, o altă erezie antitrinitară care respingea învăţătura despre dumnezeirea Sfântului Duh, egalitatea şi deofiinţimea Lui cu Tatăl şi cu Fiul[13]. Definiţia dogmatică a sinodului a fost promulgată ca lege de stat de către împărat. Lupta antiariană a Sfântului Ambrozie poate fi caracterizată şi ca un act de patriotism. El foarte greu ar fi putut renunţa la convingerea că roman înseamnă creştin, iar barbar şi străin înseamnă eretic sau duşman[14]. Acest lucru nu l-a înţeles însă ca identificare a împărăţiei lui Dumnezeu cu Imperiul roman, ci ca o împreună-lucrare a Bisericii cu statul. Biserica asigura mântuirea oamenilor, iar statul protecţia ei, nu aservirea Bisericii propriilor sale interese. Biserica trebuia să-şi păstreze libertatea, împăratul aparţinând Bisericii şi nu stăpânind peste ea[15].

Deşi prin sinoadele de la Constantinopol şi Aquileea din 381 s-a pus capăt ereziei ariene, Sfântul Ambrozie s-a confruntat şi după această dată cu reprezentanţi sau susţinători ai arianismului. El a trebuit să protesteze faţă de decizia împărătesei Justina, mama împăratului Valentinian II, de a pune la dispoziţia arienilor Basilica Portiana, o bisericuţă din afara zidurilor oraşului. Chemat fiind să trateze cedarea capelei, Sfântul Ambrozie a fost susţinut în acţiunea sa antiariană de o demonstraţie agitantă a populaţiei oraşului, desfăşurată în faţa palatului imperial. Insuccesul suferit de autoritatea imperială în 385 a făcut ca la 23 ianuarie 386 să fie dat un edict de toleranţă în favoarea arienilor omieni[16]. Faptul că cei care se opuneau aplicării acestui edict erau acuzaţi ca uzurpatori şi duşmani ai păcii l-a făcut pe Sfântul Ambrozie să vorbească despre existenţa unui edict şi mai radical, care ar fi dispus înlocuirea preoţilor ortodocşi cu cei omieni. În realitate un astfel de edict nu a existat, dar aplicarea primului edict ar fi însemnat în unele cazuri cedarea unor biserici de către preoţii ortodocşi omienilor. Edictul de toleranţă urmărea însă îngrădirea autorităţii Sfântului Ambrozie faţă de autoritatea laică, căci în realitate el n-a fost aplicat, împăratul Teodosie, care stăpânea Orientul, refuzând susţinerea lui[17].

---

[13] Rudolf Lorenz, **Das vierte bis sechste Jahrundert**, în KIG I, C 1, 1970, p. 38.

[14] Vezi E. Dassmann, **op. cit.**, p. 366.

[15] Ambrosius, **Sermo contra Auxentium de basilias tradendis**, 35.

[16] Arienii, omei sau omieni, au apărut după anul 358 afirmând că "Fiul este asemănător cu Tatăl în toate" sau "asemănător cu Tatăl după Scripturi", Fiul având cu Tatăl o similitudine nesubstanţială. Liderul lor era episcopul Acaciu de Cezareea (I. Rămureanu, M. Şesan, T. Bodogae, **Istoria Bisericească Universală**, vol. I (1-1054), ed. a III-a, Bucureşti, 1978, p. 325 şi 329).

[17] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 366.

În momentul în care Basilica Portiana a fost confiscată iar Sfântul Ambrozie chemat în faţa instanţei pentru nesupunere faţă de puterea de stat, el a refuzat, motivând că slujitorii Bisericii trebuie să se supună autorităţii de stat în problemele administrative însă nu poate admite amestecul statului în treburile Bisericii. Împăratului îi aparţin palatele, bisericile sunt ale episcopului[18]. În problemele bisericeşti nu hotărăşte împăratul, ci episcopii iau decizii cărora trebuie să se supună chiar şi împăratul. De aceea, episcopul nu poate fi judecat pentru apărarea intereselor Bisericii de o instanţă laică şi eretică[19].

Personalitatea şi verticalitatea Sfântului Ambrozie în apărarea libertăţii bisericeşti faţă de stat au avut un mare efect pentru viaţa bisericească de mai târziu. El a devenit un deschizător de drum în problema libertăţii religioase a Bisericii din Apus, însă nu în sensul unei separări a Bisericii de stat. Sfântul Ambrozie nici nu concepea o astfel de separare pentru că îşi dădea seama că Biserica are de suferit dacă nu este protejată de stat, cum s-a întâmplat în cazul împăratului Iulian Apostatul (361-363). Acest lucru poate fi văzut din atitudinea Sfântului Ambrozie faţă de solicitarea lui Symmachus de a fi reaşezată statuia zeiţei Victoria în senat. El ameninţă cu excomunicarea dacă împăratul, care este creştin, va favoriza păgânismul, căci — spunea el — nu pot fi admise darurile euharistice ale unui împărat creştin care oferă daruri şi templelor păgâne[20].

De aici se vede că Sfântul Ambrozie nu era adeptul unei poziţii neutre a autorităţii laice faţă de Biserică. Pentru el un stat devenit creştin nu poate sluji decât numai singurului, adevăratului Dumnezeu, iar indiferenţa faţă de credinţa adevărată şi tolerarea ereticilor şi păgânismului este nepermisă. Atitudinea lui faţă de actele contrare intereselor bisericeşti demonstrează că în concepţia lui adevărul nu poate sta pe aceeaşi treaptă cu rătăcirea. Deşi condamnă acţiunile în forţă pentru impunerea credinţei niceene, deci condamnă execuţia ereticilor, politica bisericească a Sfântului Ambrozie nu poate fi privită decât ca favorabilă în exclusivitate Bisericii[21].

Tot ca o realizare a politicii sale religioase trebuie considerată reacţia faţă de masacrul din Tesalonic. În anul 390, Ambrozie, comandantul garnizoanei Illyricului din Tesalonic, a fost linşat de mulţimea entuziasmată de spectacolele din arena circului. Împăratul Teodosie cel Mare a ordonat pedepsirea vinovaţilor. Deşi a revenit asupra acestei decizii, soldaţii, dornici

---

[18] Epistola XX, 19, în Sfântul Ambrozie, **Scrisori II**, P.S.B. 53, Bucureşti, 1994, p. 111.

[19] **Ep. XXI**, 4, p. 114.

[20] **Ep. XVIII**, 13 ş.u., p. 91.

[21] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 368.

să-şi răzbune comandantul, au executat 7000 de oameni[22]. Sfântul Ambrozie a cerut împăratului Teodosie printr-o scrisoare (Ep. 51) să facă penitenţă publică şi nu a fost primit la Sfânta Împărtăşanie decât după ce, venind la biserică fără însemnele imperiale, şi-a recunoscut public greşeala. Acest lucru nu a fost interpretat ca umilire politică, ci ca act de iertare a unei greşeli de către Biserică. Sfântul Ambrozie, în cuvântarea funebră ţinută la moartea împăratului Teodosie (395) l-a elogiat ca model de suveran creştin[23].

Un element fundamental al episcopatului său, care caracterizează personalitatea Sfântului Ambrozie, este activitatea pastorală şi socială.

Liturghia milaneză sau ambroziană, care se oficia zilnic, este opera aproape în exclusivitate a Sfântului Ambrozie. Prin talentul său oratoric şi poetic a dezvoltat nu numai imnele Sfintei Liturghii, ci şi a altor slujbe care completau cultul liturgic. Deşi i-au fost atribuite multe imne, este sigur faptul că Sfântul Ambrozie este autorul a 13 imne, în special la marile sărbători: Naşterea Domnului, Botezul Domnului şi Invierea Domnului. El poate fi numit creatorul genului muzical al imnelor în Biserica apuseană, din anul 386 cântarea imnelor şi a psalmilor în formă antifonică devenind specifică Bisericii milaneze. De aici s-a răspândit această practică în tot Apusul creştin[24].

Activitatea sa pastorală se reflectă şi în predici. Deşi nu era un orator de excepţie, cuvântările sale erau primite cu entuziasm de credincioşi, o mărturie competentă în acest sens lăsând Fericitul Augustin[25]. După cum reiese din lucrarea sa *Despre Sfintele Taine*, Sfântul Ambrozie le-a vorbit catehumenilor în fiecare zi, probabil în Postul Paştilor, şi apoi în mod regulat neofiţilor, explicându-le înţelesurile tainice ale ceremoniilor liturgice din slujba Botezului, a Mirungerii şi a Împărtăşirii[26].

Convertirile masive la creştinism nu însemnau numai necesitatea unei susţinute supravegheri a noilor botezaţi de către Sfântul Ambrozie, ci creau îndeosebi probleme legate de căsătorie, iar apariţia ereziilor presupunea o supraveghere atentă a excomunicărilor şi a repunerii ereticilor în

---

[22] Altaner /Stuiber, **op. cit.**, p. 379.

[23] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 369.

[24] Altaner /Stuiber, **op. cit.**, p. 384.

[25] **Confessiones**, 5, 13, 23 "şi am venit la Milano, la episcopul Ambrozie, cunoscut pe tot pământul printre cei mai buni, un cucernic cinstitor al Tău, ale cărui strălucite cuvântări puneau atunci la îndemâna poporului Tău, cu sârguinţă, grăsimea hranei Tale şi veselia uleiului şi beţia cumpătată a vinului" după P.S.B., vol. 64, Bucureşti, 1985, p. 129.

[26] **Despre Sfintele Taine**, I, 1, în P.S.B., vol. 53, Bucureşti, 1994, p. 9.

comunitatea Bisericii. Mutaţiile demografice au schimbat configuraţia socială a oraşului Milano. Fără o activitate socială şi pastorală organizată nu se putea face faţă cerinţelor sociale impuse de existenţa săracilor, bolnavilor, călătorilor şi a celor din închisori. Bunurile bisericeşti puse în serviciul asistenţei sociale trebuiau administrate, acţiune în care erau antrenaţi în primul rând slujitorii bisericeşti şi nu în ultimul rând episcopul locului. De aceea, se poate spune că Sfântul Ambrozie a fost acela care a luat în serios această activitate. Se poate vedea în cuvântările sale grija pe care o purta săracilor, bolnavilor, familiilor prizonierilor, dar şi protecţia acordată orfanilor, văduvelor sau datornicilor aflaţi în pericolul vinderii lor ca sclavi. La acestea se adaugă grija faţă de educarea şi instruirea copiilor. Sfântul Ambrozie şi-a oferit întreaga avere pentru susţinerea activităţii sociale a Bisericii, iar reproşurile privitoare la faptul că ar fi folosit bunurile bisericeşti pentru răscumpărarea prizonierilor şi a celor întemniţaţi, nu l-au făcut să renunţe la viziunea sa faţă de misiunea socială a Bisericii[27].

Împăratul Constantin cel Mare dăduse posibilitatea episcopilor să acţioneze în procesele civile fie ca judecători, fie ca avocaţi. Acest lucru însemna pentru Sfântul Ambrozie o altă activitate care îi răpea mult timp deoarece, câştigând încrederea oamenilor şi fiind permanent dispus să ajute pe cei aflaţi în necaz, curtea reşedinţei - care din ordinul episcopului nu era niciodată închisă[28] - era mereu plină de solicitanţi. Intervenţiile episcopului, în special pentru cei condamnaţi la moarte, nu urmăreau subminarea autorităţii judecătoreşti, ci, pe cât posibil, respectarea şi în afara Bisericii a principiului - nu moarte păcătosului, ci îndreptarea lui[29].

În general corespondenţa sa demonstrează grija episcopului milanez pentru problemele păstoriţilor săi, fie individual, fie colectiv. Acest lucru

---

[27] A se vedea **De officiis ministrorum**, II, 15, 69-71; 16, 77; 28, 136-139.

[28] Fericitul Augustin, **Confessiones**, IV, 3, 3, p. 133.

[29] A se vedea **Ep. XXV** şi **XXVI**, în P.S.B., vol. 53, Bucureşti, 1994, p. 139-143. Un exemplu concret în acest sens îl constituie grija Sfântului Ambrozie de a obţine iertare pentru susţinătorii uzurpatorului Eugenius, învins la Frigidus de împăratul Teodosie cel Mare, în anul 394; **Ep. LXI, 7** şi **LXII, 3**, p. 246-247.

poate fi constatat şi din prioritatea pe care o dădea Sfântul Ambrozie alegerii şi întronizării în eparhiile vacante a unor episcopi care să transpună în fapt principiile sale sociale, morale şi teologice, dar nu a însemnat nicidecum o impunere a puterii sale sacerdotale, în sensul recunoaşterii unui primat mitropolitan. El, la rândul său, recunoştea întâietatea onorifică a episcopului Romei, dar una juridică, neacordând importanţă deosebită nici necesităţii impunerii unei ordini bisericeşti pe linie verticală, nici egalităţii reale a episcopilor pe linie orizontală, cum întâlnim la Sf. Ciprian al Cartaginei şi la Fericitul Augustin[30].

Momentul istoric reclama în primul rând impunerea credinţei niceene în faţa arianismului, ceea ce se poate vedea şi din atitudinea Sfântului Ambrozie faţă de activitatea misionară. Convertirea masivă a păgânilor la creştinism, dar nemotivată de convingere şi fără renunţarea la vechile practici religioase şi la filosofia păgână, însemna un câştig pentru arianism, care se hrănea din idile filosofice. Sfântul Ambrozie nu nega rolul filosofiei în pregătirea omenirii pentru primirea lui Hristos, însă în creştinism ea are valoare numai dacă este pusă în slujba Bisericii, altfel devenind periculoasă şi nefolositoare[31]. El insistă pentru convertirea a cât mai mulţi oameni la creştinism, dar nu pierde din vedere un aspect esenţial şi anume că o creştere artificială a numărului creştinilor poate însemna înmulţirea răutăţii între oameni şi slăbirea iubirii. De aceea, el pune un mare accent pe asceză, el însuşi practicând-o permanent şi îmbinând-o cu rugăciunea[32]. Importanţa pe care o dădea Sfântul Ambrozie trăirii autentic creştine reiese şi din scrierile sale cu conţinut moral-ascetic, ca de exemplu *De virginibus ad Marcellinam Sororem, De viduis, De virginitate, De institutione virginis* şi *Exhortatio virginitatis.*

În ceea ce priveşte activitatea sa literară, Sfântul Ambrozie nu e cotat ca un scriitor original. Fiind instruit în domeniul retoricii, dreptului şi filosofiei, el va recurge în operele sale la nenumărate citate din poeţii şi filosofii antici, în special Cicero, din a cărui lucrare *De officiis* s-a inspirat pentru alcătuirea cărţii *De officiis ministrorum*, scrisă după anul 386 şi care este primul tratat de morală creştină[33].

---

[30] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 371.

[31] Despre felul cum sunt abordate ideile filosofice în opera Sfântului Ambrozie a se vedea Goulven Madec, **Saint Ambroise et la Philosophie**, Paris, 1974.

[32] Paulinus, **Vita S. Ambrozii**, 38, Ed. Michele Pellegrino, **Vita de S. Ambrogio**, Roma, 1961; **Expositio de Psalmo CXVIII, 8, 45, 52**, Ed. M. Petschenig, în "Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum" 62 /1913.

[33] Altaner /Stuiber, **Patrologie**, p. 382.

În domeniul exegezei biblice Sfântul Ambrozie a avut ca model filosofic pe Philon din Alexandria, lucrări ca *De paradiso, De Cain et Abel, De Noe, De Abraham,* scrise între anii 377-383, putând fi caracterizate ca expuneri similare celor ale filosofului alexandrin[34]. Cu toate acestea, nu trebuie minimalizat rolul pe care l-au avut exegeții creștini în formarea teologică a Sfântului Ambrozie. Alegorismul promovat de Origen este întâlnit în toate scrierile exegetice ambroziene, ponderat fără îndoială de influența benefică a Sfântului Vasile cel Mare. Pe lângă alte lucrări exegetice referitoare la Vechiul Testament, cum ar fi cele despre patriarhi, profeți, despre David, Iov, Ilie sau Tobie, despre Psalmi[35], de o frumusețe literară deosebită, într-o descriere naturală de mare măiestrie, trebuie amintită lucrarea în 6 cărți intitulată *Hexaemeron*, compusă din 9 omilii scrise după anul 388, care constituie o completare la lucrarea cu același nume a Sfântului Vasile cel Mare. Singura scriere exegetică privitoare la Noul Testament este un *Comentariu la Evanghelia după Luca*, în 10 cărți, a cărui început rămâne tributar tot metodei exegetice promovate de Origen[36].

După cum se observă, formarea sa teologică, începută după alegerea sa ca episcop al Milanului, este strâns legată de Părinții greci - Origen, Eusebiu de Cezareea, Sfântul Vasile cel Mare, Didim cel orb, Hipolit, dar și de Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Grigorie de Nazianz, la care trebuie adăugat fără îndoială marele teolog latin Ilarie de Pictavium, care îl face un ambasador al teologiei răsăritene pentru Apus[37].

Pe lângă lucrările moral-ascetice și exegetice amintite mai sus, în repertoriul scrierilor Sfântului Ambrozie se înscriu și importante opere cu conținut dogmatic, ele făcând de fapt începutul activității scriitoricești. Tema principală a scrierilor dogmatice ambroziene o constituie promovarea învățăturii de credință niceene și combaterea arianismului (menținerea și răspândirea căruia erau sprijinite de instituția imperiaiă și facilitate de apariția unei noi erezii antitrinitare, macedonismul).

Cu prilejul desfășurării unui sinod la Sirmium, între anii 378-379[38], la solicitarea împăratului Grațian, Sfântul Ambrozie a scris lucrarea în 5

---

[34] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 373.

[35] Altaner /Stuiber, **Patrologie**, p. 381.

[36] **Ibidem**.

[37] E. Dassmann, **op. cit.**, p. 374.

[38] Vezi I. Rămureanu, **Creștinismul în provinciile romane dunărene ale Illyricului la sfârșitul secolului IV. Sinodul de la Sirmium (378) și cel de la Aquileea (381)**, în S.T., 78 /1964, p. 408-450.

cărți *De fide ad Gratianum*, accentuând dumnezeirea Fiului, împotriva arienilor care la mai multe sinoade locale ținute la Sirmium, între anii 348-358, au aprobat mai multe formule de credință de factură ariană[39]. La scurt timp după aceasta, el a compus, tot la solicitarea împăratului Grațian, lucrarea intitulată *De Spiritu Sancto*, în trei cărți, care a avut darul de a schimba atitudinea moderată a împăratului față de arianism, devenind un adevărat apărător al Ortodoxiei. Faptul că şi această carte trădează influența teologiei trinitare răsăritene nu diminuează importanța şi personalitatea autorului, ci, dimpotrivă, îi dă girul unui important tratat dogmatic.

Tot în acest context, Sfântul Ambrozie a scris lucrările *De incarnationis dominicae sacramento* şi *Expositia fidei*, din care s-a păstrat un singur fragment la Teodoret de Cyr, *Eranistes (Cerşetorul)*, cap. 2, şi a cărui autenticitate e încă discutabilă[40].

Dacă în scrierile sale exegetice Sfântul Ambrozie vedea credința în general ca o virtute prin care avem acces la mântuire, în lucrările dogmatice se înregistrează o altă nuanțare, mai profundă, legată de credință, în sensul că adevărata credință e văzută ca o mărturisire a dumnezeirii Fiului şi a Sfântului Duh.

Preocupările sale teologice se pot remarca şi în scrierile despre Sfintele Taine, având şi un bogat conținut catehetic. Din această categorie cea mai importantă scriere este *De mysteriis*, în care Sfântul Ambrozie vorbeşte despre Botez, Mirungere şi Împărtăşanie. Prin această lucrare el nu avea în vedere numai instruirea catehumenilor, ci urmărea şi întărirea convingerilor religioase ale neofiților.

Tot pe aceeaşi temă a fost compusă şi lucrarea *De sacramentis*, care este de fapt o colecție de cateheze ținute de Sfântul Ambrozie şi notate de un oarecare catehet. De aici şi unele îndoieli asupra autenticității ei.

Lucrarea intitulată *Exploratio symboli ad initiandos* este o explicare a Simbolului de credință pentru candidații la Taina Botezului şi se înscrie tot în categoria scrierilor catehetice.

O importanță deosebită pentru activitatea literară a Sfântului Ambrozie o prezintă colecția de imne. El nu a fost numai poet ci şi componist, inspirându-se din muzica religioasă grecească, devenind astfel pentru Apus şi creatorul unei muzici religioase care îi poartă numele. Printre cele mai semnificative imne trebuiesc amintite: "Deus creator omnium", "Aeterne rerum conditor", "Jam surgit hora tertia", şi altele.

---

[39] Vezi *idem*, **Sinoadele de la Sirmium dintre anii 348 şi 358**, în S.T., 5-6/1963, p. 266-316.

[40] Altaner /Stuiber, **op. cit.**, p. 382.

Cuvântările şi scrisorile Sfântului Ambrozie prezintă atât interes istoric cât şi interes literar, pentru stilul lor artistic deosebit. Scrisorile, doar 91 dintre ele păstrate, conţin recomandări sau referate ale activităţii administrative sau referitoare la unele sinoade. Din cuvântările sale se deduc pe de o parte prestigiul de care se bucura la curtea imperială, dându-i-se cinstea de a rosti cuvântările funebre la moartea împăraţilor Valentinian II (†392) şi Teodosie cel Mare (†395), iar pe de altă parte atitudinea tranşantă faţă de amestecul puterii imperiale în treburile bisericeşti, punându-se în pericol păstrarea credinţei niceene (cuvântarea împotriva lui Auxenţiu despre predarea bisericilor). În cele două cuvântări prilejuite de moartea fratelui său, Satirus (†378), Sfântul Ambrozie îşi exprimă profunda dragoste frăţească şi regretul pentru această pierdere.

Referitor la doctrina promovată de el, se pot evidenţia câteva aspecte esenţiale.

Ca apărător al Ortodoxiei niceene, Sfântul Ambrozie insistă permanent asupra dumnezeirii Fiului — împotriva arianismului, a Sfântului Duh — împotriva macedonismului, şi asupra egalităţii Persoanelor treimice. Deşi vorbeşte despre o purcedere a Duhului Sfânt de la Tatăl şi de la Fiul, ea nu se referă decât la trimiterea Lui în lume şi nu la o purcedere intratrinitară.

Insistă asupra dumnezeirii Fiului, dar nu pierde din vedere importanţa mărturisirii umanităţii lui Hristos, combătând pe docheţi, manihei şi apolinarişti, nedespărţind Persoana, ci afirmând că cele două firi sunt una şi în deplinătate perfectă[41].

Vorbind despre păcat, Sfântul Ambrozie învaţă că fiecare om este supus păcatului, deoarece moşteneşte păcatul strămoşesc şi urmările lui. De aceea e necesar botezul şi pentru copii, pentru că cei nebotezaţi sunt legaţi organic de cel rău. În contextul învăţăturii despre păcatul strămoşesc, Sfântul Ambrozie vorbeşte despre Sfânta Fecioară Maria ca model de a fi al omului, dar nu în sensul că ar fi lipsită de păcatul strămoşesc, ci în sensul că nu a avut păcate personale.

Referindu-se la starea sufletelor după moarte, el acceptă existenţa unui foc curăţitor pentru toţi. Drepţii vor trece prin acest foc precum poporul evreu prin Marea Roşie, iar necredincioşii precum oastea lui Faraon, rămânând permanent în focul iadului. Păcătoşii sunt împărţiţi în două categorii: cei cu păcate uşoare se vor curăţa prin foc după o perioadă de timp, iar cei cu păcate grele vor avea aceeaşi soartă ca şi necredincioşii. Nu exclude însă nici mântuirea celor din urmă, dar nu în sensul unei apocatastaze origeniste[42]. Tot în legătură cu păcatul, Sfântul Ambrozie

---

[41] **Idem**, p. 386.

[42] **Idem**, p. 388.

accentuează rolul pocăinţei, care după părerea lui trebuie să fie totală şi zilnică.

Împlinind slujirea sa ca păstor şi învăţător, ca apărător şi promotor al credinţei ortodoxe niceene, ca trăitor autentic al vieţii în Hristos, Sfântul Ambrozie îşi încheie firul vieţii la 4 aprilie 397, fiind înmormântat la Milano, în biserica ce-i poartă numele. El rămâne "unul din Dascălii Bisericii care ne impresionează prin opera sa literară, prin curăţia vieţii sale, vrednică de toată admiraţia, prin noblеţea sufletului său, prin dezinteresul faţă de propria persoană"[43], prin profunda sa dăruire pentru slujirea Bisericii lui Hristos.

[43] V. Răducă, Introducere la: Sfântul Ambrozie, **Despre Duhul Sfânt**, Ed Anastasia, Bucureşti, 1997, p. 25.

CATEHEZELE SFÂNTULUI CIRIL AL IERUSALIMULUI ŞI ROLUL LOR ÎN CULTIVAREA CREDINŢEI

Pr. lect. *C. Grigoraş*

Cunoscutul patrolog francez F. Cayré în a sa *"Précis de Patrologie. Histoire et doctrines des docteurs de l'Eglise"*[1] spune următoarele: *"A coté de maîtres de ces deux **grandes** écoles (Écoles d'Alexandrie et d'Antioche), on trouve, an IV-e siècle, des écrivains que l'on considère comme les représentants **d'une Ecole exclusivement ou du moins principalement traditionaliste**. Les plus en vue sont au début du siècle, Saint Methode d'Olimpe et à la fin, Saint Epiphane. **Nous y rattacherons aussi, et en tenant compte que du caractére de son oeuvre, Saint Cyrille de Jérusalem**"*[2].

În citatul de mai sus se vorbeşte de *"tradiţionalismul"* unei şcoli, trăsătură ce o caracterizează, definind-o. Firească este întrebarea: despre ce tradiţie este vorba în *"tradiţionalismul"* acestei şcoli? Desigur, ea poate fi gândită ca o tradiţie comună tuturor şcolilor, anume cea legată de învăţătura Mântuitorului şi a Apostolilor Săi. Ori, şcoala din Antiohia, una dintre cele două *"mari"* şcoli teologice, a pus la baza activităţii ei respectarea acestei tradiţii. Astfel, tradiţionalismul şcolii din Ierusalim se referă la tradiţionalismul primar şi la cel al *"şcolii mamă"* (cea antiohiană) care l-a ridicat la rang de principiu al învăţământului religios. Desigur, este vorba de prima perioadă a şcolii antiohiene, ale cărei note esenţiale sunt continuate

---

[1] F. Cayré – Tom I, Paris, 1930, Livre II, pg. 290.

[2] "Alături de profesorii celor două mari şcoli (Şcolile din Alexandria şi Antiohia), se găsesc în secolul al IV-lea, scriitori pe care lumea îi consideră ca fiind reprezentanţii unei Şcoli exclusiv, sau măcar predominant tradiţionalistă. Astfel sunt consideraţi, la începutul secolului IV, Sfântul Metodiu de Olimp şi, în finalul aceluiaşi secol, Sfântul Epifanie. Noi însă adăugăm, de asemenea, ţinând cont de caracterul operei sale, pe Sfântul Ciril al Ierusalimului".

în perioada a doua de Sf. Ioan Gură de Aur. De altfel, în acest filon tradiționalist se cuprind și cei trei mari capadocieni. Sf. Ciril este, în acest sens, o verigă de legătură a tradiției primare cu cea neoantiohiană, o verigă de aur curat, cum vom vedea îndată.

Iată câteva lucruri dintre cele scrise în Sinaxarul din Minei la 18 martie: *"Acesta s-a născut din părinți evlavioși, care mărturiseau dreapta credință"*. După o lungă perioadă de exil, datorată tăriei de care a dat dovadă în păstrarea și mărturisirea dreptei credințe, s-a întors la scaunul său episcopal. Sinaxarul continuă: *"Păstorind bine și cu iubire de Dumnezeu turma încredințată lui, și* ***lăsând Bisericii pomenire Catehezele ce-i poartă numele****, a trăit puțină vreme după întoarcerea sa din exil și s-a odihnit în fericire [...].* ***La fire semăna a om de țară****"*. (*"Tradiționalismul"* Sf. Ciril era, se pare, nu numai o notă caracteristică structurii sale intelectuale, ci și a firii sale, *"om de țară"* însemnând om legat de pământ, cu conservatorismul tradiționalist ce-l caracterizează). Am văzut că Sinaxarul pomenește catehezele sale lăsate *"pomenire Bisericii"*, considerate izvorul ortodox cel mai prețios în pregătirea conștiinței creștine. Ele ni se înfățișează ca stenograme ale catehizării ținute în Ierusalim de Sf. Ciril, la vârsta de 35 de ani, pentru *"cei spre luminare"*, în anii 348 sau 350. Găsim în ele întregul program de pregătire a catehetului, de la primele inițieri până după Taina Sfântului Botez, până la primirea Sfintei Împărtășanii, program ce ne arată firul unitar al pregătirii conștiinței creștine, de la primele clipe ale convertirii până după transmiterea harului sfințitor. Rostite în biserica *Sfintei Învieri și a Sfântului Mormânt* din Cetatea Ierusalimului, catehezele oglindesc spiritul locurilor în care a trăit Mântuitorul Iisus Hristos. Importanța lor pentru învățământul religios este inestimabilă; ele sunt cele mai vechi documente ale catehizării patristice în care se prezintă **ansamblul** catehumenatului (cele două cateheze ale Sf. Ioan Gură de Aur, *Marele Cuvânt catehetic* al Sf. Grigorie de Nyssa, operele Fericitului Augustin, lucrările lui Clement Alexandrinul și Origen dau informații despre catehumenat, prețioase, dar incomplete în ce privește concretizarea principiului fundamental al catehizării: pregătirea gradată, în cadrul disciplinei arcane, a conștiinței creștine a catehumenatului).

Profesorul M. Bulacu apreciază: *"Catehezele Sf. Ciril se prezintă în istoria catehumenatului creștin ca* ***o operă catehetică monumentală****, nu numai pentru că sunt un* ***model de catehizare*** *în ce privește pregătirea pentru botez și pentru fazele însemnate și distinse ale catehizării, ci și pentru faptul că prezintă singurul* ***exemplar complet de cateheze*** *din veacurile creștine primare"*[3].

---

[3] M. Bulacu, **Conștiința creștină - studiu catehetic după catehezele Sf. Ciril al Ierusalimului**, București, 1941.

De mare importanță este şi pasajul următor, în care autorul subscrie, într-o manieră tranşantă, la o concepție a catehizării actuale în care scrierile patristice să constituie texte de bază, ghid metodic pentru continuarea catehеticii şi omileticii patristice: *"Catehetica propriu-zisă, ca studiu al teologiei practice, sub influența temporară a anumitor curente din Apus, a privit catehezele Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, mai mult ca importanță istorică a unei etape în desfăşurarea catehumenatului în primele veacuri creştine, decât ca un* ***ghid metodic pentru continuarea catehеticii patristice***". Prin această *"operă catehetică monumentală"* vălul disciplinei arcane este ridicat şi aflăm un giuvaer de mare preț, şlefuit de Biserică pentru oameni, cu migală de mare giuvaergiu, cu știință şi cu iubire. Aici **fenomenul psihologic religios al conştiinței creştine se conturează nu numai în trepte formale, ci în momente psihologice religioase cu mult mai adânci**, în care sufletul este călăuzit de cel mai curat fir al Sf. Scripturi, după grija tradițională a Sf. Părinți. Treptele formale din doctrina pedagogică modernă pot fi urmărite şi în catehezele Sf. Ioan Gură de Aur, cum observa deja Pr. D. Fecioru[4]. Două, într-o primă formulare, (*Pătrunderea* şi *Reflexis*), au fost modificate ulterior de Herbart şi Ziller prin subdivizări. Astăzi, după W. Rein, aceste trepte sunt: 1) Pregătirea, 2) Tratarea, 3) Asocierea, 4) Generalizarea, 5) Aplicarea[5]. Ele sunt psihologic motivate de structura procesului de cunoaştere care are ca punct de plecare **intuiția**, de la care se ridică la **noțiuni** şi apoi de la noțiuni cu sferă mai mică de cuprindere dar conținut mai mare la noțiuni cu sferă mai mare şi conținut mai mic, prin abstracție. Procesul se încheie printr-un concret ultim, confirmarea practică a abstracțiunilor realizate. Astfel, treptele formale se suprapun pe schema concret - abstract - concret, adică: **tratarea intuitivă** (primele două), **sistematizarea logică** (3 şi 4) şi **aplicarea noțiunilor abstracte dobândite** în etapa de sistematizare la noi cazuri concrete (5).

În fenomenul psihologic al trezirii conştiinței creştine, Sf. Ciril împleteşte aceste trepte formale, prezente în orice proces de cunoaştere, nu numai în cel al instrucției religioase, cu tripticul momentelor **psihologiei religioase**; de data aceasta: căința față de păcat - evlavia - credința.

Procateheza deschide ciclul, prevenindu-i asupra celor trebuitoare pe cei ce încep urcuşul: *"Noi, slujitorii lui Hristos am primit pe fiecare şi, având oarecum slujba de portari, am lăsat uşa deschisă. Poate că ai intrat având sufletul pângărit de păcate şi intenție rea. Ai intrat; ai fost primit; numele tău s-a înscris. Vezi această cinstită aşezare a Bisericii? Observi*

---

[4] D. Fecioru, **Ideile pedagogice ale Sf. Ioan Hrisostom**, Bucureşti, 1937.

[5] Gh. Antonescu, **Doctrinele fundamentale ale pedagogiei moderne**, 1927.

ordinea şi disciplina de aici? Eşti atent la citirea Sfintelor Scripturi, la clericii prezenţi, la rânduiala învăţăturii? Locul în care te găseşti să-ţi inspire evlavie şi instruieşte-te în cele ce vezi!" (cap. 4). *"Se poate ca tu să vii aici mânat şi de altă pricină. Se poate ca un bărbat să vină pentru că vrea să facă pe placul femeii. Acelaşi motiv este valabil şi pentru femei. Adeseori vine aici robul pentru că a voit să facă plăcere stăpânului, iar prietenul să facă plăcere prietenului. **Accept momeala undiţei şi te primesc pe tine** care ai venit cu intenţie rea, dar am bună nădejde că te vei mântui. Poate că nu ştiai unde vii şi nici ce fel de mreajă te prinde. **Ai intrat înlăuntrul mrejelor** bisericeşti. Lasă-te prins de viu! Nu fugi! **Iisus te prinde cu undiţa**, nu ca să te omoare ci ca prin moarte să-ţi dea viaţă"* (cap. 5).

Iată, în capitolul următor, imaginea catehumenului din prima treaptă de intrare în creştinism: *"Priveşte ce mare vrednicie îţi dăruieşte Iisus! Până acum erai numit catehumen; cuvintele dumnezeieşti răsunau în afară de tine, de jur împrejur. Auzeai de nădejde, dar nu o ştiai. Auzeai de taine, dar nu le înţelegeai. Auzeai Scripturile, dar nu cunoşteai adâncul lor. Acum însă, cuvintele dumnezeieşti nu mai răsună în jurul tău, ci răsună în adâncul tău, **căci Duhul locuieşte în tine şi face de acum înainte din mintea ta casă dumnezeiască**... Bagă de seamă, însă, ca nu cumva să ai numele unui credincios şi intenţia unui necredincios. Ai intrat în luptă, fă toate sforţările să duci la bun sfârşit cursa"*. Mai departe, la cap. 8 şi 9, adaugă: *"Nimic altceva nu cere Dumnezeu de la noi decât **intenţie bună**. Nu spune: Cum mi se şterg păcatele? Îţi spune: prin voinţă; prin credinţă. Ce este mai scurt decât aceasta?"; "Picioarele tale să se grăbească spre cateheze. **Primeşte cu râvnă exorcismele**. Şi dacă ţi se suflă peste faţă şi dacă eşti exorcizat acestea sunt spre mântuirea ta... Exorcismele sunt dumnezeieşti **căci sunt adunate din dumnezeieştile Scripturi**. Ţi s-a acoperit faţa ca de acum înainte să-ţi fie mintea limpede... Aşadar să rămânem, fraţilor, în nădejde, **să ne dăm pe noi înşine** şi să nădăjduim, pentru ca Dumnezeul tuturor, **văzând intenţia noastră**, să ne cureţe de păcate, să ne dăruiască bune nădejdi în cele ce se fac şi să ne dea pocăinţă de mântuire. Dumnezeu a chemat, iar tu ai fost chemat"*.

Caracterul sistemic al catehizării, ştiinţific, clădit pe considerente de psihologie religioasă, este bine arătat în următorul pasaj de la cap. 11: *"Să-ţi dau un sfat. Învaţă cele ce ţi se spun şi **păstrează-le** veşnic. Să nu le socoteşti simple convorbiri. Şi acestea sunt bune şi vrednice de credinţă; şi dacă cumva astăzi le vom neglija, putem să le învăţăm şi mâine. Dar dacă astăzi se vor neglija învăţăturile despre baia renaşterii, **predate într-o ordine precisă**, atunci, când se vor mai putea îndrepta?... Închipuieşte-ţi că este o clădire catehizarea! Dacă nu vom săpa adânc pământul şi nu vom pune temelie, dacă nu vom încheia casa după toată regula, cu legăturile zidirii ca să nu rămână vreun loc gol şi să se strice clădirea, atunci nu-i nici un*

folos de osteneala de mai înainte... În chip asemănător îţi oferim pietrele cunoştinţei. Trebuie să auzi învăţăturile despre Judecată; trebuie să auzi învăţăturile despre Hristos; trebuie să auzi învăţăturile despre înviere; învăţăturile pe care ***metodic*** *vi le vom expune sunt multe. Acum vi le-am amintit răzleţ, dar la timpul lor vi le vom expune armonic".* Postulatul întoarcerii de la păcat, al transformării şi purificării, ca primă treaptă în zidirea conştiinţei religioase creştine, este formulat nu numai în **Procatehează**, ci şi în alte cateheze; este laitmotivul întregului ciclu. Iată, în **Cateheza întâi**, cap. 2: *"Dacă este cineva rob al păcatului să fie cu totul gata,* ***prin credinţă****, pentru libera renaştere a înfierii"*; iar la cap. 3: *"După cum cei care vor să pornească la război cercetează vârsta şi trupurile ostaşilor, tot astfel şi Domnul, înrolând în armata Sa sufletele, cercetează* ***intenţiile****. Dacă Dumnezeu ar găsi pe cineva că are ascunsă în el făţărnicia, atunci îl leapădă pe omul acela, ca pe unul ce nu-i în stare să ia parte la lupta cea adevărată. Dar dacă ar găsi un om vrednic, acestuia îi dă cu grabă harul. Domnul nu dă cele sfinte câinilor, ci acolo unde vede* ***conştiinţa cea bună*** *acolo dă pecetea cea mântuitoare şi minunată, de care tremură demonii şi o cunosc îngerii, ca unii să fugă, fiind goniţi de pecete, iar ceilalţi să o îmbrăţişeze ca pe bunul lor propriu".*

Cateheza a II-a, *"Despre pocăinţă. Despre iertarea păcatelor şi despre cel potrivnic"*, pregăteşte sufletul pentru asaltul împotriva păcatului, pe care-l defineşte lapidar, dar cu o uluitoare precizie: *"Păcatul taie nu numai* ***nervii sufletului****, dar este pricinuitorul focului veşnic. Păcatul este un rău,* ***săvârşit prin libera voinţă a omului****, odraslă a intenţiei".* Aceste 20 de pagini despre pocăinţă sunt, poate, cele mai mişcătoare, mai profunde în ceea ce priveşte cunoaşterea firii omeneşti din câte s-au scris în legătură cu conştiinţa penitentă a lumii. ***"Canonul cel Mare"*** al Sf. Andrei Criteanul este construit pe tiparul acestei extraordinare **Cateheze**, numai că la capătul Canonului se află pocăinţa prin zdrobirea inimii, iar la capătul Catehezei se află vederea iubirii de oameni a lui Dumnezeu: *"Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, tu, care ai venit de curând la catehează? Vrei să vezi iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi mulţimea îndelungatei Sale răbdări? Ascultă cum S-a purtat cu Adam, pe timpul lui Noe, cu Raav şi Vavilon, cu Aaron,. cu David, cu Solomon, cu Ierovoam, cu Manasi, cu Ezechia, cu Anania şi tovarăşii lui, cu Nabucodonosor şi cu alţii, multe exemple de oameni care au păcătuit, dar s-au pocăit şi s-au mântuit, căci Dumnezeu iubeşte pe oameni şi-i iubeşte mult".* (**Cateheza a II-a**, 6). Semnificative sunt textele biblice cu care se introduce fiecare catehează. Textul de la Iezechiel 18, 20-21 introduce **Cateheza a II-a**. Astfel, ceea ce Sf. Clement Alexandrinul spunea în **Protepticul** (Convertitorul) trilogiei sale pedagogice creştine, Sf. Ciril spune în textul Procatehezei şi în primele cateheze: curăţenia morală, împreună cu eliberarea de păcat şi convertirea

spre bine, este prima treaptă a pregătirii interioare. Dar acest fond sufletesc al conştiinţei, prielnic conştiinţei morale, presupus de Sf. Ciril ca existent, precum au gândit şi Sf. Părinţi, trebuie cultivat, luminat, adică acţiunea educativă a *Convertitorului* Sf. Clement trebuie continuată cu acţiunea pedagogului, ca educator creştin al moravurilor.

În **Cateheza a III-a**, *"Despre botez"*, se pune următoarea piatră de temelie a urcuşului duhovnicesc: ***"evlavia cea cu bună conştiinţă a sufletului"*** (cap. 3), prin care, *"după ce s-a dat harul, conştiinţa curată să meargă împreună cu harul"* (cap. 2). Astfel, evlavia conştiinţei poate da catehumenului o **credinţă puternică** (a treia treaptă duhovnicească) care să ajute sufletul deopotrivă la o superioară cunoaştere a lui Dumnezeu ca şi la împlinirea voii Sale. Cunoaşterea superioară a lui Dumnezeu presupune învăţătură, iar împlinirea voii Sale presupune fapte bune: *"esenţa credincioşiei constă în două lucruri: învăţături drepte şi fapte bune"* (**Cateheza a IV-a**, cap. 2). Învăţăturile drepte sunt cuprinse în Simbolul credinţei (*"cea mai mare bogăţie este **învăţarea dogmelor**"* cap. 2, **Cateheza a IV-a**).

Dar, iată, în capitolul 3 spune: *"Mi se pare că este bine ca înainte de a **vă preda** «Simbolul credinţei» să vorbesc acum, într-un scurt rezumat despre învăţăturile absolut necesare; aceasta pentru ca nu cumva, din pricina mulţimii celor ce vor fi spuse şi din pricina duratei zilelor Sfintei patruzecimi, să fie uitate de cei mai puţin dotaţi la minte dintre voi. Dar, ca să nu uităm pe cele ce le vom cultiva mai pe larg mai târziu, de aceea le semănăm pe scurt acum. Cei care, din cei de faţă, au mintea mai înzestrată şi care au acum **simţurile exercitate spre deosebirea binelui şi a răului**, aceia să nu se supere dacă aud învăţături potrivite pruncilor şi principii elementare. **Prin aceasta se folosesc şi cei care au nevoie de catehizare dar şi cei care au cunoştinţă de învăţătura creştină, căci îşi reîmprospătează memoria cu cele pe care le ştiu de mai înainte**".*

Învăţământul diferenţiat pe individualităţi, principiul didactic al repetiţiei, principiul accesibilităţii prin gradarea instrucţiei se găsesc aici **formulate corect şi aplicate la cea mai subtilă învăţătură**, aceea despre Dumnezeu. Învăţătura *"pentru prunci"* cuprindea: dogma despre Dumnezeu, dogma despre Hristos (în care, deşi ortodox, Sf. Ciril nu foloseşte termenul consacrat de Sinodul I Ecumenic pentru a arăta raportul Fiului cu Tatăl - ὁμοούσιος - *de o fiinţă*, ci numai termenul - ὅμοιος - *asemenea*, adoptat de semiarieni), dogma despre Naşterea din Fecioară, despre Cruce, despre Îngropare, despre Înviere, despre Judecata viitoare, despre Duhul Sfânt, despre suflet, despre trup, despre mâncări, despre îmbrăcăminte, despre învierea morţilor, despre baia botezului, despre dumnezeieştile Scripturi. În toată acestă învăţătură rezumată străluceşte dovada Sfintelor Scripturi: *"Căci **nu trebuie să se predea la întâmplare şi fără dovezi din dumnezeieştile***

***Scripturi** învățătura despre dumnezeieştile şi sfintele Taine şi nici nu trebuie să fie înfățişată numai prin presupuneri şi prin cuvinte căutate. Nici chiar pe mine care-ți vorbesc acestea să nu mă crezi dacă nu vei primi din dumnezeieştile Scripturi dovada celor ce-ți vestesc".*

Temelia este zidită, şi în **Cateheza a V-a** se învață *"Despre credință"* pe baza *Epistolei către Evrei* (Evrei 11, 1-2). O catehează admirabilă, în care se împletesc bunul simț cu înalta cultură teologică, căci de la constatarea că *"toate cele ce se fac în lume şi chiar şi cele ce se săvârşesc de cei care sunt străini Bisericii se săvârşesc prin credință (căsătoria, agricultura, călătoria pe mare)"* se ajunge la ***"credința ce este ochiul care luminează întreaga conştiință şi naşte înțelegerea"***, la *"credința ce are atât de mare putere încât se mântuieşte nu numai cel care crede, ci chiar şi alții sunt mântuiți prin credința aceluia"*, apoi la *"un fel dogmatic de credință, în care există **un acord al sufletului cu un anumit lucru"***, ajungând la *"un al doilea fel de credință, **dăruită de Hristos prin har** [...], dăruită de Duhul, ce nu este dogmatică ci lucrează şi cele ce sunt mai presus de om"* (treptele formale sunt respectate şi aplicate cu strălucire aici).

În capitolul 12 al **Catehezei a V-a** disciplina arcană este poruncită cu străşnicie. De altfel, catehezele încep cu un apel *"Către cititor"*: *"Dă spre citire aceste cateheze pentru cei care au să se lumineze, numai celor care se apropie de botez şi celor credincioşi, care s-au botezat. În nici un caz nu le da nici catehumenilor şi nici altora, care nu sunt creştini, căci vei da cuvânt Domnului. Dacă le transcrii, transcrie-le ca şi cum Domnul ar fi de față"*, care se circumscrie aceleiaşi discipline. Iată ce spune Sf. Ciril în capitolul 12: *"Vreau să vă amintesc de aceste cuvinte şi să fie recitate de voi cu toată râvna; **să nu fie scrise pe hârtie, ci săpate, cu ajutorul memoriei, în inima voastră**! Să vă păziți atunci când le studiați să nu audă vreun catehumen cele predate! Să aveți această învățătură ca merinde în tot cursul vieții voastre!".*

În capitolul 29 al **Catehezei a VI-a** — explicând versetul de la II Corinteni 4, 4 — adaugă: *"Tuturor este îngăduit să asculte Evanghelia. «Slava Evangheliei», însă, este rezervată numai ucenicilor adevărați ai lui Hristos. Domnul vorbea în pilde celor care nu puteau să audă; dar ucenicilor le explica îndeosebi pildele. Prin urmare, strălucirea slavei este pentru cei luminați; orbirea pentru cei necredincioşi. **Nu este obiceiul să fie spuse păgânilor aceste taine, pe care Biserica ți le expune acum ție, care ai venit dintre catehumeni. Căci nu expunem păgânului tainele despre Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, şi nici nu vorbim pe față catehumenilor despre taine. Dar adeseori vorbim despre multe locuri în chip acoperit, pentru ca cei credincioşi, care le cunosc, să le înțeleagă, iar pe cei care nu le cunosc să nu-i vatăme".***

Periodic, şi în alte cateheze, când simte că explicarea urcă o nouă treaptă, revine în alte chipuri la porunca disciplinei arcane. Explicarea doctrinei creştine urmează pas cu pas Simbolul credinţei. Astfel: **Catheza a VI-a** (Despre unitatea lui Dumnezeu, catehează la cuvintele: *"Cred într-unul Dumnezeu"*), **Cateheza a VII-a** (Despre Tatăl), **Cateheza a VIII-a** (la cuvintele *"Atotputernicul"* - Παντοκράτωρ), **Cateheza a IX-a** (la cuvintele *"Făcătorul cerului şi al pământului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor"*), **Cateheza a X-a** (la cuvintele *"Şi întru unul Domn Iisus"*), **Cateheza a XI-a** (la cuvintele *"Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Carele din Tatăl S-a născut, Dumnezeu adevărat, mai înainte de toţi vecii, prin Carele toate s-au făcut"*), **Cateheza a XII-a** (la cuvintele *"S-a întrupat şi S-a făcut om"*), **Cateheza a XIII-a** (la cuvintele *"S-a răstignit şi S-a îngropat"*), **Cateheza a XIV-a** (la cuvintele *"Şi a înviat din morţi a treia zi; şi S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui"*), **Cateheza a XV-a** (la cuvintele *"Şi are să vină cu slavă, să judece viii şi morţii, a Căruia împărăţie nu va avea sfârşit"*), **Cateheza a XVI-a şi a XVII-a** (la cuvintele *"Şi întru unul Sfântul Duh, Mângâietorul, Care a grăit prin prooroci"*) şi **Cateheza a XVIII-a** (la cuvintele *"Şi întru una sfântă sobornică Biserică; şi întru învierea trupului şi viaţa veşnică"*).

Observaţi mai întâi marea ştiinţă cu care este alcătuită această suită de cateheze: o catehează se referă la un singur cuvânt (deşi spune *"la cuvintele"*): Atotputernicul; două cateheze la învăţătura despre Duhul Sfânt; şase cateheze la învăţătura despre Domnul nostru Iisus Hristos. A zăbovit mai mult acolo unde învăţătura se cerea adânc cercetată, dovedită scripturistic şi apărată de ereziile ce hărţuiau Biserica vremii. Titlurile primelor 18 cateheze se constituie într-un model de programă analitică pentru un ciclu de catehizare, o programă alcătuită ţinând seama de toate principiile didactice, dar şi de principiile specifice învăţământului de credinţă. Partea specifică se desprinde cu limpezime, căci, iată, într-un proces de instrucţie obişnuit, bazat pe teoria treptelor formale anunţată, s-ar începe firesc cu primele elemente, intuitive, ale disciplinei predate. Aici se începe cu procateheza şi cu două cateheze despre pocăinţă, iertarea păcatelor şi despre cel potrivnic, care pregătesc din punct de vedere moral pe catehumeni pentru primirea învăţăturii celei noi. Abia cu **Cateheza a III-a** se începe pregătirea elementară propriu-zisă: **despre Botez, despre cele zece dogme şi despre credinţă**. Să luăm aminte şi la gradarea din această primă treaptă formală: **despre Botez**, ca ţintă a întregului ciclu, pusă în faţa celor ce vor osteni spre ea ca spre un far de lumină, despre primele dogme ale învăţăturii creştine — fără de care nu se poate închipui un asemenea drum, dogme expuse fără complicaţii de principiu, la nivelul intuiţiei intelectuale a unui începător, şi - în fine - despre credinţa în aceste dogme, care face posibilă conlucrarea, sinergia prin har în urcuşul care începe odată

cu a 6-a lecţie. Deci, dintru început, treptele formale ale învăţământului în general se împletesc cu cele trei trepte ale învăţământului de credinţă, într-o asemenea măiastră alcătuire încât concluzia nu poate fi decât una: se află aici o lucrare dumnezeiască, făcută printr-un om al lui Dumnezeu. Dar să urmărim mai departe alcătuirea tematică.

În catehezele VI - XVIII se predă Simbolul de credinţă, cunoscut şi acceptat în vremea aceea, până la partea care priveşte botezul. Este o expunere de mare teolog şi pedagog, în care textul scripturistic este adus înaintea ascultătorilor ca argumentare principală şi apoi propria raţiune. Dar ce ştiinţă în alegerea textelor! Sunt frecvente locurile în care un dialog imaginar cu catehumenii dirijează cursul expunerii. Iată câteva exemple: *"Oare nu este vrednic mai mult să fie slăvit Meşterul? Căci ce? Dacă tu nu cunoşti natura tuturor lucrurilor, urmează oare că cele făcute sunt fără rost? Poţi cunoaşte rostul tuturor plantelor? Sau poţi să ştii tot folosul care rezultă din fiecare animal? Chiar din viperele veninoase se extrag medicamente pentru vindecarea oamenilor. Dar îmi vei spune: «Şarpele este periculos!» Teme-te de Dommul şi nu va putea să te vatăme! «Scorpiomul răneşte!» Teme-te de Dommul şi nu te va răni! «Leul este setos de sânge!» Teme-te de Dommul şi va şedea lângă tine ca şi lângă Daniel!"* **(Cateheza a IX-a**, cap. 14).

Sau: *"Vrei să primeşti şi a treia mărturie a dumnezeirii lui Hristos? Ascultă pe Isaia care spune..."* **(Cateheza a XI-a**, cap. 16). Sau: *"Spune-mi mai întâi cine este Cel care a născut şi apoi învaţă ce a născut! Dar dacă nu poţi să înţelegi firea Celui care a născut, nu iscodi modul naşterii Celui născut! Îţi este de ajuns să ştii* ***pentru evlavie****, după cum am spus, că Dumnezeu are numai un singur Fiu, Unul pe Care L-a născut în chip firesc."* **(Cateheza a XI-a**, cap. 19-20). Furat de subiect, uneori, expunerea capătă forma unei predici. (Exemplificatoare în acest sens sunt **Catehezele a XIII-a** şi **a XIV-a**). De altfel, despre prima spune el însuşi: *"După cum* ***predica*** *despre răstignirea lui Iisus v-a întristat sufletul vostru..."* **(Catheza a XIV-a**, cap. 1).

Citind catehezele Sf. Ciril se poate vedea limpede diferenţa între o catehează, chiar făcută ex-catedra, şi o omilie. Cateheza urmează, ţine seama de meandreie gândului şi simţirii celor carora se adresează, ca o apa ce se strecoară printre pietre. Acordurile ample ale unei curgeri largi sunt ale omiliei, în care auditoriul este personajul colectiv care transmite predicatorului un mesaj inefabil de gând şi simţire. Nu individul cu complexul său de trăire contează pentru predicator, mai exact nu fiecare individ cum se întâmplă, trebuie să se întâmple pentru un catehet, ci masa de ascultători al cărei mesaj este uneori purtat de câteva fiinţe, care-i realizează şi-i potenţează expresia. În catehezele sale Sf. Ciril realizează o vioiciune a expunerii şi printr-un dialog imaginar cu profeţii pe care-i

citează ca la un proces, pentru a-i opune rătăcirilor iudeilor, elinilor sau unor eretici. Iată un exemplu din Cateheza a XIII-a, cap. 25: *"Totuşi, tu cauţi să ştii exact la ce oră s-a întunecat soarele. Oare în ceasul al cincilea sau al optulea sau al zecelea? Spune-le, profete, iudeilor neascultători precis ceasul când se va întuneca soarele! Se va întâmpla — spune profetul Amos — în ziua aceea, zice Domnul Dumnezeu, că soarele va apune la amiază"; în adevăr întuneric s-a făcut din ceasul al şaselea - "şi se va întuneca lumina ziua pe pământ". Spune, profetule, cum are să fie timpul acela şi ziua aceea? "Şi voi preface sărbătorile voastre în jale [...]".*

Astfel, profeţii sunt martori, în cel mai obişnuit înţeles al cuvântului, pentru dovedirea adevărurilor pe care le propovăduiesc. Este limpede astfel că primirea învăţăturii tainice de după **Cateheza a VI-a** nu este cu putinţă fără credinţa şi evlavia zidită în catehumenatul începător şi în primele cinci catehteze. Adevărul mărturiei Scripturilor este deplin acceptat de cei veniţi să se lumineze şi pe această piatră a credinţei se zideşte casa trainică a învăţăturii creştine.

Să semnalăm acum şi un alt fapt semnificativ. După pregătirea făcută în cele 18 catehteze, *"într-o ordine precisă"*, la sfârşitul ciclului, în cap. 33 al catehezei a XVIII-a se face programul pentru următoarea treaptă ce va urma **după botez**: *"După Sfânta şi mântuitoarea zi a Paştelui, începând chiar de Luni, **dacă va vrea Dumnezeu**, veţi auzi alte catehteze în fiecare zi din zilele săptămânii viitoare, **după slujbă**, venind în Sfânta Biserică a Învierii. În aceste catehteze veţi fi învăţaţi iarăşi pricinile pentru care a fost săvârşit fiecare fapt, iar dovezile le veţi lua din Vechiul şi Noul Testament. În primul loc veţi fi învăţaţi despre cele săvârşite înainte de botez (**Cateheza I Mistagogică**); apoi modul în care aţi fost curăţiţi de păcate de Domnul, prin cuvânt, în baia apei (**Cateheza a II-a Mistagogică**); apoi cum aţi ajuns părtaşi, în chip preoţesc, numelui lui Hristos şi cum v-a fost dată pecetea împărtăşirii Sfântului Duh (**Cateheza a III-a Mistagogică**); apoi despre tainele din altar ale Noului Testament, care de aici, de pe Golgota, şi-au luat începutul; aceste taine ne-au fost predate de dumnezeieştile Scripturi (**Cateheza a IV-a Mistagogică**); apoi vom vorbi despre chipul şi timpul în care trebuie să ne apropiem de ele şi cum trebuie să fim pregătiţi. La sfârşitul tuturor acestora vă vom învăţa cum trebuie să vă purtaţi pe viitor, în fapte şi în cuvinte, într-un chip vrednic de harul pe care l-aţi primit, ca să puteţi voi toţi să dobândiţi viaţa veşnică (**Cateheza a V-a Mistagogică**). **Acestea vor fi spuse dacă va voi Dumnezeu"**.

Aşadar, nici un urcuş nu se face fără a pune în faţă o ţintă care să justifice efortul. Dacă botezul şi pregătirea pentru el era ţinta primelor 18 catehteze, după botez urmează partea cea cu taină a Tainelor, cea mistagogică. Sf. Ciril simte că trebuie să pună în faţa catehumenilor această programă pentru săptămâna luminată, ceea ce nu face cu primul ciclu al

pregătirii. Desigur, botezul este centrul de foc în jurul căruia se organizează întreaga învățătură din aceste 23 de lecții. Dar dacă prima parte este **spre** botez, şi acest lucru este suficient pentru a motiva învățătura dată, a doua parte, de **după** botez, implică posibilitatea unei suficiențe dată de ținta atinsă. Sf. Ciril nu face aici teoria epectazelor a Sf. Grigorie de Nyssa, dar o aplică, căci ea este legată firesc de drumul firii omeneşti spre Dumnezeu. Un alt fapt semnificativ: despre botez se vorbeşte în **Cateheza a III-a**, pentru ca în primele două catheze mistagogice să se explice cele săvârşite la botez. Iată că cele două trepte ultime, abstract-concret, din schema concret-abstract-concret se topesc în una singură, căci actele rituale ale botezului, concretul ultim, sunt explicate prin motivația lor duhovnicească (abstractul). Învățătura despre cele dumnezeieşti nu este aidoma învățăturii profane. Ea nu poate fi cuprinsă în scheme izvodite de oameni, despre oameni. Ceea ce contrariază, din punctul de vedere al spiritului acestui veac, este faptul că explicarea celor săvârşite la botez se face după botez şi nu înainte. Ne-am putea gândi că acelaşi procedeu de prevenire, utilizat cu celelalte Taine în **Catehezele mistagogice a IV-a** şi **a V-a**, era firesc să fie utilizat şi în cazul Botezului şi Mirungerii. Ei bine, aici se află marea taină a disciplinei arcane: ea nu este justificată şi motivată de considerente psihologice, deşi acestea, cum am văzut, nu sunt neglijate, ci, mai ales, de principiile învățământului religios, pentru care omul este unul din factorii unei relații sinergice, al cărei centru este Mântuitorul Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu pentru oameni.

"Dacă va voi Dumnezeu" - acesta este laitmotivul catehezelor Sf. Ciril. Dacă va voi Dumnezeu vor fi convertiți oamenii la o conştiință trează, dacă va voi Dumnezeu vor putea fi ei educați pentru a ajunge la treapta primirii Botezului şi, dacă va voi Dumnezeu, vor primi ei cele de după Botez, ale creştinilor. În Taina Botezului şi cea a Mirungerii, factorul om în conlucrare este prezent doar prin viață morală, credință şi evlavie, ca un medium în care poate lucra harul sfințitor. Ele sunt, în mai mare măsură decât celelalte Taine, pare a spune Sf. Ciril, dar de la Dumnezeu, prin har. A pătrunde înțelesul actelor sacramentale de la Botez este cu putință numai **după** ce botezul şi pecetea Duhului Sfânt fac posibilă aceasta. De la această concepție despre Botez şi Mirungere până la botezul şi mirungerea copiilor nu este decât un pas, din punct de vedere principial, iar acest pas va fi făcut de Biserică mai târziu. În afară de Biserica sobornică nu există mântuire: *"Sfânta sobornică Biserică este **singura** care are putere nemărginită asupra întregii lumi. [...] Dacă învățăm temeinic şi avem o viață bună, în această sfântă, sobornică Biserică vom dobândi împărăția cerurilor şi vom moşteni viața veşnică"* **(Cateheza a XVIII-a**, cap. 27-28).

Ceea ce impresionează în cele cinci catheze mistagogice, ca şi în celelalte catheze de altfel, este stăruința Sf. Părinte Ciril **în a lămuri**

elementele mistice, tainice, pe temeiuri biblice. Mistagogia Sf. Ciril nu face filozofie, ci merge pe firul cel drept şi curat al Sf. Scripturi. Semnificative sunt următoarele pasagii programatice:

"Uită-te mai întâi la soare şi după aceea iscodeşte pe Stăpân.

«Nu căuta cele mai adânci decât tine şi nu cerceta pe cele ce depăşesc puterile tale! Ceea ce ţi s-a poruncit, aceea gândeşte!» (Isus Sirah 3, 20-21). Cineva însă va obiecta:

- Dacă fiinţa dumnezeiască este cu neputinţă de înţeles, pentru ce vorbeşti despre ea?

*Oare pentru că nu pot să beau tot fluviul să nu iau cu măsură ceea ce îmi foloseşte? Oare pentru că nu pot să cuprind tot soarele cu privirea, să nu văd nici cât este de ajuns pentru trebuinţa mea? Sau pentru că nu pot să mănânc toate fructele dintr-o mare grădină în care am intrat vrei să ies cu totul flămând? Laud şi slăvesc pe Făcătorul nostru; **poruncă dumnezeiască** sunt aceste cuvinte: «Toată suflarea să laude pe Domnul»".* **(Cateheza a VI-a**, cap. 4-5).

*"Totdeauna m-am minunat de curiozitatea oamenilor îndrăzneţi, care printr-o pretinsă evlavie au căzut în erezie. În adevăr, ei încearcă să iscodească **cu curiozitate** pe Însuşi Creatorul, când nu cunosc nici făpturile lui Hristos: tronurile şi domniile, începătoriile şi stăpâniile. Spune-mi mai întâi, îndrăzneţule, care este deosebirea între tron şi domnie şi apoi iscodeşte cu curiozitate cele cu privire la Hristos. Spune-mi ce este începătoria, ce este stăpânia, ce este puterea, ce este îngerul şi apoi iscodeşte cu curiozitate pe Creator! «Toate prin El s-au făcut». Dar nu vrei să întrebi tronurile sau domniile, sau nu poţi? **Cine altul oare cunoaşte adâncurile lui Dumnezeu decât numai Duhul Sfânt Care a vorbit în dumnezeieştile Scripturi**? Dar nici Însuşi Duhul cel Sfânt n-a vorbit în Scripturi despre naşterea Fiului din Tatăl. **Pentru ce deci iscodeşti pe acelea pe care nici Duhul cel Sfânt nu le-a scris în Scripturi; nici ceea ce este scris nu înţelegem, pentru ce iscodim ceea ce nu e scris?"*** **(Cateheza a XI-a**, cap. 12).

Iată, ca fiind exemplară, explicarea mistagogică a mirungerii: *"Mai întâi aţi fost unşi pe frunte ca să fiţi sloboziţi de ruşinea pe care primul om călcător de poruncă o purta pretutindenea şi ca să priviţi ca în oglindă, cu faţa descoperită, slava Domnului (II Corinteni 3, 18). Apoi aţi fost unşi la urechi **ca să dobândiţi urechi în stare să audă tainele dumnezeieşti**; despre astfel de urechi zicea Isaia: «Domnul Dumnezeu deşteaptă, trezeşte urechea Mea, ca să ascult ca un ucenic» (Isaia 50, 4), iar Domnul Iisus în Evanghelie zice: «Cine are urechi de auzit să audă» (Matei 11, 15). Apoi aţi fost unşi la nări ca să spuneţi după ce aţi primit dumnezeiescul mir: Suntem lui Dumnezeu «bună mireasmă a lui Hristos între cei ce se mântuiesc şi între cei ce pier» (II Corinteni 2, 15). După aceasta pe piept, «ca să puteţi sta*

împotriva uneltirilor diavolului [...], îmbrăcându-vă cu platoşa dreptăţii» (Efeseni 6, 11-14)". **(Cateheza a III-a Mistagogică**, cap. 4).

Dar, mereu, catehizarea apela la credinţă, alături de argumentele biblice, pentru ca învăţătura cea nouă să se clădească pe stânca **credinţei şi a argumentelor biblice**.

După explicarea Sfintelor Taine, Sf. Chiril a crezut că este necesar să le explice neofiţilor şi Sfânta Liturghie la care vor trebui să participe cu deplină conştiinţă, această explicaţie fiind, în concepţia sa catehetică, *"cununa pe zidirea duhovnicească a folosului vostru"*. Astfel, neofiţii Sf. Ciril erau purtaţi prin însuşi cuprinsul mistagogic al jertfei euharistice, căci, dacă ei ştiau că pâinea şi vinul s-au prefăcut în Trupul şi Sângele Domnului Hristos, însăşi dumnezeiasca jertfă a Liturghiei trebuia cunoscută cu elementele ei mistice şi simbolice. În **Cateheza a V-a Mistagogică** se realizează o admirabilă catehează liturgică, în care explicarea Rugăciunii domneşti pe calea catehizării se află alături de explicarea altor momente ale Liturghiei. Explicarea Rugăciunii domneşti alături de Crez, Fericiri şi Decalog a rămas prototipică. Merită observat că, la fiecare cerere din rugăciunea *"Tatăl nostru"*, la explicarea catehetică se adaugă textele biblice legate de ideea cuprinsă în cerere (*"Tatăl nostru Carele eşti în ceruri"*: I Corinteni 15, 49; II Corinteni 6, 16 [cap. 12]; *"Sfinţească-se numele Tău"*: Isaia 52, 5; Romani 2, 24 [cap. 13] ...).

Toate notele caracteristice arătate mai sus justifică, credem suficient, tradiţionalismul şcolii biblice a Ierusalimului al cărei reprezentant tipic este Sf. Ciril. Delimitat prin coridorul dat de cele două mari şcoli, acest tradiţionalism a fost ulterior încununat cu ce au dat ele mai bun, zidind Sfânta noastră Tradiţie ortodoxă. Chiar opera Sf. Ciril sintetizează o tradiţie ulterioară perioadei patristice, cum se poate vedea cu uşurinţă. Caracterul popular al catehezelor sale ascunde adâncimi de teologie, subtilităţi de interpretare, frumuseţi stilistice care fac din aceste cateheze capodopere de simţire creştină. Un pasaj remarcabil în acest sens este cel din **Catehcza a VII-a**, cap. 7: *"Dar, ca să nu spună cineva, din simplitate sau din rea credinţă, pe temeiul cuvintelor Lui: «Mă sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru» (Ioan 20, 17), că Hristos are aceeaşi cinste ca şi oamenii drepţi, este bine să fie precizat de mai înainte că numele Tatălui este unul, dar puterea lucrării este felurită. Pentru motivul că Domnul a cunoscut aceasta a zis cu temeinicie: «Mă sui la Tatăl Meu şi Tatăl vostru». N-a spus: «la Tatăl nostru», ci a făcut distincţie: mai întâi a spus ceea ce Îi era propriu: «la Tatăl Meu», ce este **prin fire**; apoi a adăugat: «şi Tatăl vostru», ce este **prin poziţie**"*. Aceeaşi grijă pentru semnificaţia cuvântului, caracteristică şcolii antiohiene din care se trage, o găsim şi în alte puncte fierbinţi ale catehezelor Sf. Ciril.

Iată, în **Cateheza a III-a**, explicând Botezul Mântuitorului în Iordan, Sf. Ciril spune: *"Dacă şi tu ai credinţa nefăţarnică, Se coboară şi peste tine Duhul cel Sfânt şi glasul Tatălui va răsuna deasupra ta. Nu-ţi va spune: «Acesta **este** Fiul Meu» ci «Acum acesta a ajuns fiul Meu». Numai despre Iisus s-a spus **este**, deoarece dintru început era Cuvântul «şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul». Despre Iisus s-a spus **este** fiindcă întotdeauna este Fiu al lui Dumnezeu. Despre tine, însă, acum a ajuns să se spună aceasta, pentru că nu eşti fiu prin fire, ci prin poziţie. Acela este Fiu din veşnicie, pe când tu primeşti acest har în timp"*. Admirabil pasaj de interpretare literală! Oare alegoria de sorginte alexandrină i-a fost străină? Sigur, cea de sorginte scripturistică i-a fost cunoscută. Un singur exemplu, din multe altele, în **Cateheza a XIII-a** cap. 17-18: *"Orice împărat este proclamat de ostaşi. Trebuia ca şi Iisus să fie încununat în chip simbolic de ostaşi. Pentru aceasta Scriptura spune în Cântarea Cântărilor: «Ieşiţi, fetele Sionului, priviţi pe Împăratul Solomon încoronat, cum a lui maică l-a încununat». Şi cununa era o taină: era dezlegarea păcatelor şi anularea sentinţei de condamnare [...]. După ce strămoşii noştri au păcătuit, s-au acoperit cu frunze de smochin. De aceea şi Iisus a pus ca sfârşit al minunilor smochinul. Când avea să meargă spre patimă, a blestemat smochinul. N-a blestemat pe toţi smochinii, ci numai pe acela, din pricina **simbolului ce-l cuprindea**. Când Iisus a spus: «Nimeni să nu mai mănânce vreodată roadă din tine», s-a dezlegat blestemul. Pentru că atunci strămoşii noştri s-au acoperit cu frunzele de smochin, Iisus a venit la smochin într-un timp în care n-are fructe. Cine oare nu ştie că în timpul iernii smochinul nu rodeşte, ci-i acoperit numai cu frunze? Oare Iisus nu ştia ce ştiau toţi? Totuşi, cu toate că ştia, a venit la smochin să caute fructe. Ştia negreşit că n-are să găsească fructe, totuşi l-a blestemat, voind să arate că **blestemul simbolic** se referă numai la frunze"*.

"Clădirea" catehezei Sf. Ciril este nu numai trainică, cu o temelie solidă, ci armonioasă şi frumoasă, ca orice lucrare dumnezeiască. S-o luăm ca model, adăugându-i pietrele aduse de alţi Sfinţi Părinţi, în munca noastră de catehizare. Mărturisirea de credinţă a Sf. Ciril, care se găseşte sub altă formă în catehezele sale, a stat la baza Simbolului de credinţă, completat la Sinodul II ecumenic. Cu alte cuvinte, mărturisirea de credinţă a Sf. Ciril, desprinsă din fondul catehezelor sale, a contribuit la **precizarea conştiinţei ortodoxe a ecumenicităţii**. Sf. Ciril poate fi considerat, ţinând seama şi de ecourile catehezelor sale în toate confesiunile, ca fiind catehetul ecumenic al perioadei a II-a patristice.

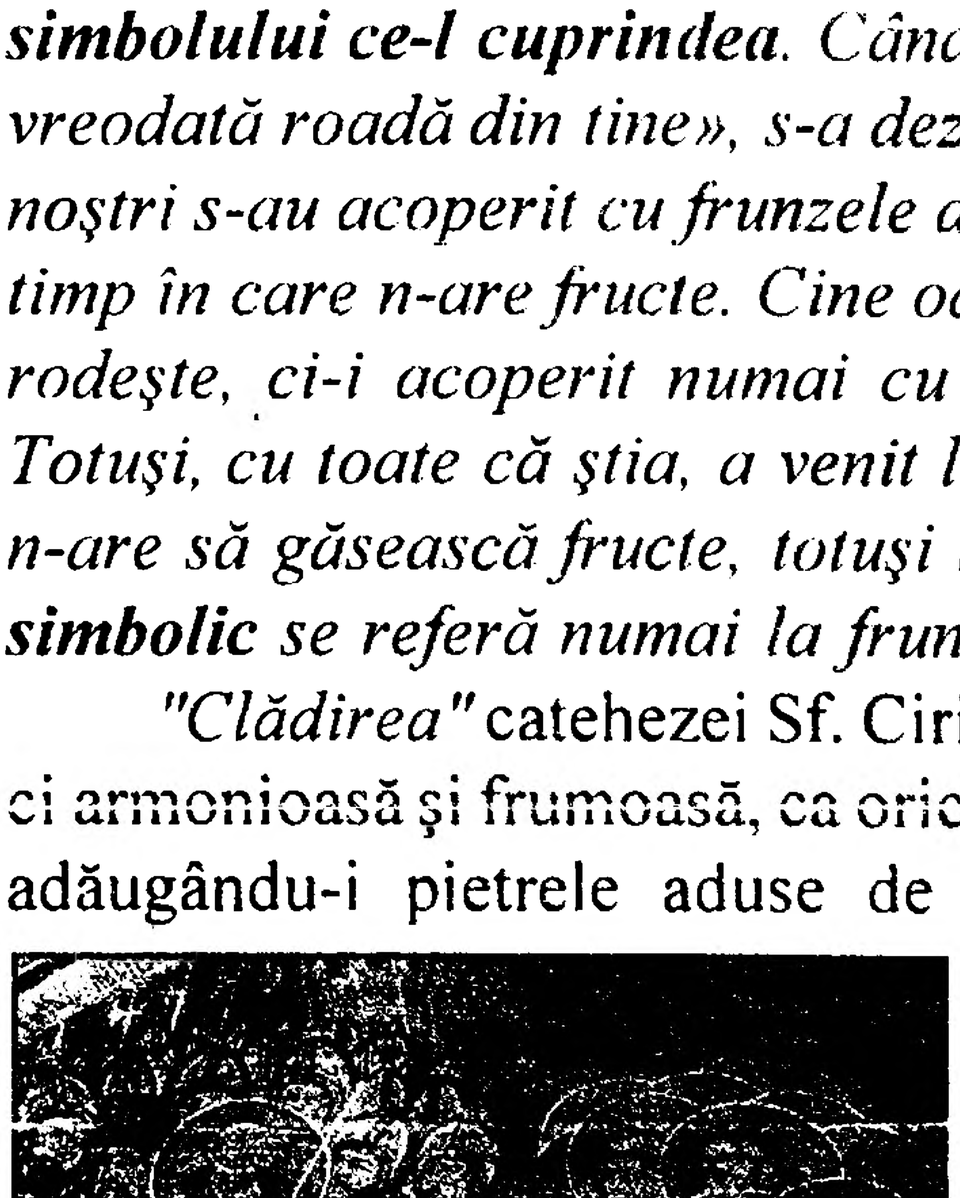

MOMENTUL ŞAGUNA ÎN ISTORIA BISERICII TRANSILVANIEI

† ANTONIE, Mitropolitul Ardealului

Momentul Şaguna în istoria Bisericii şi în destinul Transilvaniei se înscrie, ca un moment de răscruce, pe o întindere de mai mult de un sfert de veac (1846-1873). Un sfert de veac mereu în dilatare, pentru că Şaguna a iniţiat şi a trasat orientări noi pentru Biserica Ortodoxă a vremii lui, dar beneficiile lor se resimt şi azi şi se vor resimţi peste veacuri. Valorile fac istorie şi cariere fără limite. Ele antrenează în lucrarea lor mai multe generaţii şi sunt ca pomii: înfloresc şi reînfloresc, dau fructe într-un an şi în anii următori, într-un perpetuum care capătă caracter de act genezic, fiecare sfârşit dovedindu-se părelnic, căci se transformă într-un nou început.

Activitatea lui Şaguna e una de temelie. Pe o astfel de temelie se pot reface ziduri, se pot rectitori instituţii, în pas cu vremea şi cu cerinţele ei, fără a se lua totul de la început. Aşa tradiţiile nu împiedică dezvoltarea, iar dezvoltarea — care e în firea lumii — nu omoară tradiţiile. Starea de continuitate şi cea de înnoire e o mergere firească înainte, mână în mână.

În cazul nostru, chiar dacă societatea e într-o continuă evoluţie, ea rămâne aşezată pe permanenţe care dau unitate unui neam şi istoriei sale. Cineva a spus despre Şaguna că a fost "începătorul a toate" şi a fost aşa. El a dat consistenţă şi o nouă conştiinţă la tot ceea ce trebuia scos din rutină şi trezit din somnul care uneori exprimă oboseli născute din suferinţe şi din

prea multă aşteptare. Şaguna a fost un dangăt de clopot uriaş care a trezit din amorţire conştiinţe şi destine, a redat speranţe şi vigoare, a pus plugul în brazdă şi a deştelenit ceea ce ameninţa să devină o pârloagă. Ani şi ani, ca într-un coşmar secular, ajuns să numere optsprezece secole în care li s-a pândit limba şi credinţa — ca elemente de identitate, Transilvania şi transilvănenii au rezistat. Şi când puterile păreau să se apropie de sfârşit, a venit Şaguna. Om de răscruce. Om providenţial. Şi toţi s-au trezit. Au redevenit frumoşi, încrezători, luptători, "ca viteazul din poveste". Trecuseră prin ani grei de umilinţe.

Fiind cei mai mulţi, erau îngenunchiaţi de cei puţini, favorizaţi de împrejurări politice prielnice. Acasă la ei fiind, erau trataţi ca străini. Şi casa lor nu era a lor, şi timpul lor nu era al lor, siliţi să accepte o stare de iobăgie. Şi sufletul le era pândit cu gândul hain al stăpânilor străini de a-i mutila, de a-i împărţi, de a-i pune chiar să se lupte între ei, ca să nu mai spere împreună, ca să nu mai lupte împreună, creând unei părţi iluzia că e mai privilegiată decât cealaltă. Nici ca neam nu erau recunoscuţi, ca să nu aspire la drepturi. Nu s-a lăsat românul, chiar în aceste condiţii vitrege, într-un context care îl predestina la sclavie. A fost Horea cu ai lui. L-au decapitat. A fost Avram Iancu. L-au silit la o însingurare care l-a măcinat ani îndelungaţi.

Au răsărit apărătorii Ortodoxiei, interzise, dar arzând sub cenuşă. I-au mucenicit de la vlădică până la opincă.

Şi a venit Andrei Şaguna.

ÎNCEPĂTORUL A TOATE

A venit dintr-un spaţiu de dincolo de hotarele între care s-au adunat românii, pe un pământ care ie-a fost hărăzit lor de Dumnezeu. Dar conştiinţele româneşti nu sunt determinate numai de graniţe. Iată, ele se pot naşte oriunde există sămânţă românească. Putea să fie un om mare, un om deosebit şi în spaţiul în care s-a născut, între alte naţiuni. A şi dovedit-o. Acolo a ajuns la înălţimi care l-au impus a fi vrednic de a fi trimis între cei de un neam cu el, în Transilvania. Dumnezeu l-a trimis. A fost un moment în care Dumnezeu Şi-a aruncat o privire anume asupra Transilvaniei.

Formalităţile urmau să se facă pe pământ. Atunci, deodată, s-au trezit "stăpânii lumii", cum sunt numiţi printr-o metaforă stăpânitorii lumeşti, sensibili adesea la momeli de codiţe negre, şi au încercat să-l refuze pe Şaguna. Din trei candidaţi el a ieşit, din voinţa electoratului dirijat, al treilea. Dar ceea ce se hotărăşte Sus, nu mai poate fi modificat. Providenţa nu se lasă supusă la vot.

Şi a fost ales Şaguna.

Era dreptul împăratului de a alege pe unul din trei, indiferent de numărul voturilor. În "constituția" Providenței sunt prevăzute şi situații în care Providența să fie factor de selecție şi de decizie, chiar dacă acest lucru pare a fi de competența unui stăpânitor lumesc.

Aşa a venit Şaguna pe scaunul episcopal al Transilvaniei, după ce doi ani (1846-1848) păstorise pe scaunul incert de vicar-arhimandrit. Până la 1761 Ortodoxia transilvăneană n-a avut ierarhie. Sub presiune, şi mimând anumite măsuri mai luminate din partea "Impărăției" vieneze, românilor li se permite după 60 de ani să aibă din nou un episcop ortodox. Li se dă însă unul sârb, ai cărui trei urmaşi până la 1810, deci pe o perioadă de jumătate de secol (1761-1810), vor fi toți sârbi, până la Vasile Moga care va fi aproape 40 de ani (1810-1846) timorat, înfricoşat, obligat să trăiască sub amenințarea unui "decalog" umilitor, care i s-a cerut în scris, adică unor condiții drastice de exercitare a misiunii lui pastorale, între tot felul de îngrădiri, dezonorante în primul rând pentru cei care le-au emis. Sunt aşa de multe umilințele la care au fost supuşi românii ortodocşi, încât catalogul lor devine obositor şi încărcat până la neverosimilitate.

Câteva elemente din biografia lui Şaguna ar fi necesare înainte de trecerea la inventarierea faptelor lui mari, care îl țin şi astăzi treaz în conştiința românilor.

TREZIRE DIN ADÂNCUL SOMN

S-a născut la 1 ianuarie 1809, la Miskolț, în nordul Ungariei, din părinți aromâni, originari din Grabova, lângă Moscopole, în Balcani, unde au trăit până la finele secolului al XVIII-lea. În 1814 Naum Şaguna, tatăl lui Andrei Şaguna, trece la catolicism. În 1816 copilul Anastasie (viitorul Andrei) începe şcoala de la Miskolț. În 1826 termină gimnaziul catolic la călugării piariști din Pesta. La 29 decembrie 1826 trece la Ortodoxie printr-o declarație scrisă în limba latină, din convingere şi pentru că aceasta a fost religia strămoşilor săi. A fost un act de curaj şi de demnitate, deşi aproape se autoexcludea din societatea în care trăia şi care era exclusiv catolică şi protestantă.

Între 1826-1829 urmează filosofia şi dreptul la Buda şi le termină. În 1829 pleacă la Vârşeț şi se înscrie la Teologie. La 1 noiembrie 1833 intră în monahism şi îşi schimbă numele în Andrei, probabil nu fără a dori să se lege de Apostolul care stă la începutul creştinării românilor — Sf. Andrei. Între 1834-1838 trece prin toate treptele ierarhice până la preot şi cele onorifice până la protosinghel. În 1842 este făcut arhimandrit la Mănăstirea Hopova. În 1845 este stareț al Mănăstirii Covil, în eparhia Neoplantei din Serbia. La 15/27 iunie 1846 este trimis vicar general la Sibiu, în locul

episcopului Vasile Moga, decedat la 1 octombrie 1845. Avea rangul de arhimandrit, nu de episcop.

La 18/30 aprilie 1848 este hirotonit la Carloviț episcop al Transilvaniei. Cu prilejul hirotoniei a rostit cuvintele rămase memorabile: "*Pe românii transilvăneni, din adâncul lor somn (vreau) să-i trezesc şi cu voia către tot ce e adevărat, plăcut şi drept să-i îndrumez*". E o declarație - program. Ea dovedeşte că ştia unde merge şi ce avea de făcut. Nu era un simplu plasament al unui oarecare aromân, poate incomod pentru sârbi, şi pe care aceştia au voit a-l trimite cât mai departe, sau poate să fi gândit că trimit aici un om — format şi promovat de ei — prin care să se revină în Transilvania la situația de dinainte de Vasile Moga, cu episcopi sârbi la Sibiu.

Între 3 şi 15 mai 1848, la numai câteva zile după hirotonie şi întoarcerea de la Carloviț, merge la Blaj şi prezidează, împreună cu episcopul greco-catolic Lemeny, Adunarea de pe Câmpia Libertății.

I se încredințează *Petițiunea națională* ca s-o înmâneze împăratului de la Viena, Francisc Iosif. La 16/28 decembrie 1848 organizează o nouă *Adunare* la Sibiu. Se întocmeşte o nouă *Petițiune* şi tot el este însărcinat s-o ducă împăratului, ceea ce şi face. Era o vreme de redeşteptare națională şi Şaguna devine dintr-o dată conducătorul ei. Peste câteva luni conduce o nouă delegație la Viena. Prezintă *Memoriul națiunii române din Marele Principat al Ardealului, din Banat, din părțile vecine ale Ungariei şi din Bucovina*, un document politic de mare importanță, mai ales pentru că în el se afirmă ideea unității românilor din Imperiul habsburgic. Şaguna se implică tot mai mult în destinul Transilvaniei şi în afirmarea drepturilor românilor. De aceea, Eminescu va observa că "*Şaguna a fost om politic din creştet până-n tălpi*".

IZVORUL CULTURII INTELECTUALE

La 12 martie 1850 Şaguna organizează la Sibiu **Congresul bisericesc al Transilvaniei**. Din acest Congres a făcut parte şi Avram Iancu. La 27 august 1850 se deschide la Sibiu **Tipografia eparhială**, întemeiată pe banii lui Şaguna. Aici se tipăresc abecedare, cărți de istorioare biblice şi manuale de teologie. În acelaşi an, 1850, a primit titlul de baron. Inaugurarea *Tipografiei* lui Şaguna la Sibiu venea numai la zece ani după cea inaugurată de M. Kogălniceanu la Iaşi. Aceşti zece ani diferență sunt însă aproape neglijabili dacă avem în vedere condițiile în care cei doi au pus bazele unei instituții de mare importanță pentru dezvoltarea culturală: Moldova era

liberă, Transilvania era din nou sub opresiune, după slabele rezultate ale Revoluției de la 1848.

E trist să ne aducem aminte că ierarhia sârbă din Banat a afurisit pe cei ce vor cumpăra cărți editate la Sibiu, iar tipografia Seminarului unit de la Blaj s-a plâns în scris ministrului Thun că Șaguna a încălcat privilegiul, pe care numai uniții îl aveau, de a edita cărți bisericești în limba română! Mai aproape de Șaguna a fost sasul Iacob Rannicher care, la 1855, aprecia că Șaguna: "*a lovit în stâncă și a deschis pe seama poporului său izvorul culturii intelectuale*"[1]. Ne-a fost de folos acest număr al revistei *Contact internațional* nu numai pentru inventarul reperelor biografice, dar și datorită articolelor semnate de dr. Aurel Papari, dr. Mihai Bucovală, cât și cele semnate de Justin Tambozi. Revista are și un *Tablou bibliografic*, din care, desigur pentru că era prea mare, a fost omisă *Biblia*. Trebuie menționat și *Calendarul*, revistă anuală întemeiată de Șaguna, care își continuă apariția și astăzi, sub titlul de *Îndrumător bisericesc*.

La 1 ianuarie 1853 se întemeiază *Telegraful Român*, singurul ziar din România cu apariție neîntreruptă până astăzi. În anul 1853 Șaguna reorganizează învățământul teologic din Sibiu sub forma unui Institut de teologie și pedagogie cu durata de 3 ani, care se va numi *Seminarul Andreian*. Începând cu anul 1854 organizează peste 800 de școli primare confesionale. Din îndemnul lui Șaguna se tipăresc 25 de manuale școlare. Sub îndrumarea sa s-au întemeiat liceele ortodoxe din Brașov și Brad. În anul 1857 începe strângerea fondurilor pentru o nouă catedrală în Sibiu. Împăratul contribuie cu 1000 de galbeni, iar Șaguna cu 24.000 de florini.

A CINCEA BIBLIE

În 1858 Șaguna publică *Biblia*, a cincea după *Biblia* de la București (1688), a lui Ioan Bob (1795), a lui Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Petersburg (1819) și cea de la Buzău (1854) a lui Filotei. Șaguna face îndreptări de limbă și îi scrie prefața. El se declară de acord cu teoria circulației cuvintelor, în sensul că "*acea limbă este bună, care e înțeleasă de toți românii de pretutindeni*". Limba *Bibliei* trebuie să fie limba vorbită de popor, să exprime "*chipul cugetării poporului*". Nu cade în plasa exagerărilor latinizanților, dovedind un bun simț literar și filologic mult mai corect și mai firesc decât al filologilor profesioniști, care voiau să creeze o

---

[1] Justin Tambozi, *Andrei Șaguna și lumina tiparului*, în rev. *Contact internațional*, Iași, vol. 9, 1993, p. 9.

limbă artificială, mai aproape de ceea ce vor fi propunerile esperantiştilor decât de bunul simţ al poporului.

PARLAMENTUL ŞI CONSTITUŢIA ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI

În octombrie 1860 Şaguna convoacă din nou **Congresul bisericesc** care începuse să fie un fel de Parlament al românilor. Suntem în momentul trecerii de la absolutism la un regim mai liberal. Congresul cere autonomie pentru români, drepturi egale cu ale celorlalte culte pentru Biserica Ortodoxă, mai cere recunoaşterea naţionalităţii române ca egală cu celelalte naţiuni din Imperiu şi, tot aşa, recunoaşterea limbii române ca limbă egală cu celelalte vorbite în Imperiu.

La 4 noiembrie 1861, în urma demersurilor lui Şaguna la Viena, la Curte, se aprobă Statutele *Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi pentru cultura poporului român* (ASTRA). Ideea *Asociaţiunii* aparţine lui Ioan Cavaler D. Puşcariu. Materializarea ei aparţine unor bărbaţi de seamă ai vremii, printre care Şaguna, G. Bariţiu, preotul Timotei Cipariu, Ion Raţiu şi alţii. Şaguna a fost ales primul preşedinte şi a fost inima lui până la moarte. Despre rolul *Asociaţiunii* în viaţa Transilvaniei nu se va vorbi niciodată îndeajuns. El se bucura că *Asociaţiunea* va promova limba română: "*Aici voi fi norocos a auzi sunetele cele dulci ale limbii mele materne*". Duşmanii lui — de aceştia nu duce lipsă nimeni — au lansat la un moment dat zvonul că n-ar şti româneşte. Oameni mici la suflet au existat dintotdeauna!

In iulie 1862 s-a organizat la Braşov Adunarea generală a *Asociaţiunii* şi o expoziţie de produse industriale transilvănene. Şaguna vorbeşte despre cultivarea limbii şi a culturii române. La 24 decembrie 1864 Şaguna reuşeşte să capete recunoaşterea reînfiinţării Mitropoliei Transilvaniei, cu reşedinţa la Sibiu, Mitropolie care fusese desfiinţată în anul 1700, când s-a impus violent în viaţa Transilvaniei uniaţia. El înfiinţează şi două episcopii noi, una la Arad şi alta la Caransebeş. În ianuarie 1865 el cere ieşirea de sub jurisdicţia Patriarhiei sârbeşti de la Carlovit. În anul 1867, împotriva voinţei românilor - de nobis sine nobis (despre noi fără noi) - se instalează dualismul austro-ungar, se anulează toate legile favorabile românilor. Românii se vor frământa mult şi se vor împărţi în două tabere: *activiştii*, care doreau să lupte pentru drepturile lor chiar în Parlamentul de la Budapesta, şi *pasiviştii*, care recomandau abţinerea de la orice colaborare politică în Parlament. Şaguna a fost de partea *activiştilor*. Temperament de luptător, el n-a crezut în retragerea din luptă, ştiind că o astfel de "grevă" n-ar putea obţine nimic de la o stăpânire cinică şi opresoare. I se va da dreptate abia la sfârşitul vieţii, când toţi se vor uni din nou, urmând

programul activismului. Neînțelegerile acestea dintre români l-au amărât grav pe Şaguna, până la îmbolnăvire.

La 14 septembrie 1868, la propunerea şi pe baza textului lui Şaguna, Congresul Național Bisericesc aprobă *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*. Biserica sa avea un Parlament: Congresul, acum căpăta şi o *Constituție*. Românii nu le puteau avea pe cele politice: Şaguna suplineşte aceasta prin organizarea bisericească. Printre marile şi genialele idei şi fapte ale lui Şaguna, aceasta nu trebuie uitată sau omisă. Principiul de bază al *Statutului* era angajarea laicilor şi a preoților în conducerea treburilor româneşti şi a Bisericii Ortodoxe, în proporție de două treimi laici şi o treime preoți. Ponderea laicilor era justificată de Şaguna prin intenția ca ceea ce laicii nu puteau face prin mijloacele politice să poată face prin Biserică. Peste ani, când se vor întocmi Statutele Patriarhiei Române din România Mare, acest principiu şagunian va fi preluat şi păstrat în organizarea bisericească, până astăzi.

"TRĂIȚI ÎN PACE, NU VĂ ÎNVRĂJBIȚI"

În 1870 Şaguna a fost ales membru de onoare al Academiei Române – o recunoaştere a marilor sale merite culturale, bisericeşti şi naționale deopotrivă. La 25 iunie 1873 a trecut la cele veşnice şi a fost înmormântat în cimitirul bisericii din Răşinari. A murit întristat de neputința românilor de a fi într-o simțire, o voință şi un gând. De aceea, ultimul său cuvânt testamentar a fost: "*Trăiți în pace, nu vă învrăjbiți*".

Mesajul e valabil şi astăzi, şi nu numai în Transilvania.

Dar mai ales în Transilvania.

Om al Bisericii, dar şi om cu deosebite calități politice - indispensabile într-o vreme în care fără acestea nu se putea face față abuzurilor Puterii - Şaguna a ştiut să citească în semnele timpului, în evenimente şi împrejurări şi să tragă pentru poporul său foloasele până la limita posibilului. Cutezător al înnoirilor, a înființat instituții noi, românești, a imaginat forme de activități publice, adesea în spiritul vremii, dar şi împotriva ei, vizând perspective pe care le anticipa cu deosebit spirit diplomatic. A ştiut să profite de slăbirea Imperiului, când a fost cazul, şi să-i dea impresia că îl susține când era evident că nu se putea altfel.

În 1859 Austria pierde Lombardia în războiul cu Franța şi Italia, fiind nevoită să facă față unui deficit bugetar de 280 de milioane de florini.

În aceste condiții, participând la lucrările Senatului, Şaguna a ştiut să profite de evenimente. Şi-a dat mâna cu Andrei Mocioni, care reprezenta pe românii din Banat, şi cu baronul Nicolae Petrina din Bucovina. Erau ca şi el macedoromâni. Se cerea trecerea la o guvernare constituțională, şi

naţiunile componente ale Imperiului cereau drepturi. În ciuda evidenţei, ungurul Gheorghe Majlath afirma că în Ungaria există o singură naţiune, cea maghiară, şi respingea pretenţiile celorlalte naţiuni. Şaguna s-a opus acestor afirmaţii, afirmând identitatea românilor ca români. El a cerut "*constituţii provinciale corespunzătoare, egala îndreptăţire a tuturor naţiunilor şi dreptul limbii lor în toate dregătoriile, aşezarea religiei creştine pe o treaptă egală între ele ca şi faţă de stat, asigurarea de către stat a tuturor instituţiilor confesionale*"[2].

Şaguna avea încă din prima tinereţe experienţa maghiarizării. La şcoală a fost trecut "hungarus". De aceea cere trecerea la ortodoxie, căci era socotit şi catolic. A fost şi acesta un act care prevenea asupra unui destin deosebit.

La moartea lui Şaguna, episcopul sas G. D. Teutsch a scris: "Şaguna a fost conducătorul intelectual - singurul cunoscut - al poporului său, şi a putut să obţină în această calitate astfel de rezultate politice cum rar se întâmplă vreunui muritor a se învrednici de ele". George Barițiu, care era unit, scria: "Ce să zicem despre imensele progrese făcute în arhidiecezia greco-orientală, atât în reşedinţa sa de la Sibiu, cât şi în afară, în cler! Despre aceasta pot să judece numai acei fii ai Patriei care cunoscuseră starea ei deplorabilă dinainte de 1848. Se ceruse un spirit gigantic şi o voinţă neînduplecată pentru ca să o regenereze. O adevărată providenţă a fost aceea care îl trimisese pe Andrei baron de Şaguna".

Iorga îl numea "bătrân majestuos, care de pe scaunul său de arhiereu conducea ca de pe un scaun de rege". Şi tot Iorga l-a pecetluit cu aprecierea de a fi fost "un cârmuitor de oameni şi un îndreptător al vremilor".

Emilian Cioran, preot în Răşinari, tatăl lui Emil Cioran, notează cum a rămas Şaguna în amintirea răşinărenilor, el încă apucând bătrâni care l-au cunoscut. E un Şaguna care intrase deja în legendă. El s-a simţit bine în Răşinari; de aceea a şi dorit să fie înmormântat acolo. "Era un popă frumos şi voinic, om aspru dar cuminte, care ne-a deschis nouă, românilor, calea spre învăţătură". Răşinărenii ştiau că Şaguna a vrut să întemeieze în Răşinari un Seminar, dar până la urmă "a cumpărat în Sibiu casele care astăzi formează *Seminarul Andreian*" (*Revista Teologică*, 9-10, 1909, pp. 429, 431).

Ioan Lupaş scria despre Şaguna: "Pentru toţi românii de bine, acest nume va trebui să sune cât mai des şi mai înteţit, ca o trâmbiţă de chemare la muncă nepregetată, la luptă conştientă şi neşovăitoare, la împlinirea bărbătească, fără zăbavă, a datoriilor faţă de lege şi neam". Ioan Slavici l-a numit pe drept cuvânt pe Şaguna "Mesia ardelenilor". Când, în 1848, a fost hirotonit episcop, chiar un unit ca Timotei Cipariu a scris: "Virtuţile acestui

---

[2] Justin Tambozi, ***Andrei Şaguna — om politic***, în rev. *Contact international*, vol. 9, 1993, Iaşi, p. 4.

bărbat român [...] nici inamicii nu i le-ar putea nega". Ca şi cum ar fi fost o stea a speranţei românilor, precum steaua magilor, virtuţile i-au fost recunoscute încă de la începutul activităţii lui.

Cât de mult a cântărit statura lui Şaguna în tumultul evenimentelor Transilvaniei vremii lui, şi încă de la început, poate că n-a spus-o nimeni mai exact decât unul din duşmanii lui, revoluţionarul maghiar Kossuth. În octombrie 1848 Kossuth promitea că dacă va învinge el, va amnistia pe toată lumea "cu excepţia lui Şaguna" (cf. Conf. univ. dr. Dan Drossu Şaguna, *Străbunii: Mitropolitul Andrei baron de Şaguna*, în rev. *Contact internaţional*, vol. 9, 1993, Iaşi, p. 8).

Se spune că Şaguna, cunoscându-şi valoarea şi apreciind că unii au trecut pe lângă el fără să-l cunoască la adevăratele dimensiuni, ar fi lăsat posterităţii dreptul şi îndatorirea de a i-o aprecia. Spusese: "Întorcându-vă de la mormântul meu, veţi cunoaşte pe cine aţi pierdut". Şi-a prevăzut posteritatea.

Multe amănunte din viaţa şi activitatea lui Şaguna, în afara cunoscutelor monografii, se pot găsi adunate la un loc în *Revista Teologică*, Sibiu, an III, nr. 9-10, 1909, unde semnează Nicolae Bălan, Sebastian Stanca, dr. Ilarion Puşcariu, Augustin Hamzea, Elie Miron Cristea, G. Pletosu, Vasile Gan, N. Dobrescu, Emilian Cioran, Policarp Moruşca, prof. Crăciunescu, Gh. Tulbure.

Viaţa, opera şi activitatea lui Şaguna nu pot fi cu uşurinţă prinse într-o conferinţă, şi nici într-o carte. El e mereu redescoperit, şi pentru fiecare generaţie redevine dascăl de conştiinţe şi Mitropolit.

De aceea, de la Şaguna încoace, urarea de vârf care li se face mitropoliţilor Transilvaniei e: "Să fii ca Şaguna!".

Dar cine l-ar putea egala?!

MITROPOLITUL ANDREI ŞAGUNA OMUL, IERARHUL, CĂRTURARUL

Pr. lect. dr. *Nicolae Chifăr*

Concretizând îndemnul Sf. Apostol Pavel (Evrei 13, 7), aducem astăzi elogiu — la 125 de ani de veşnicie — celui care şi-a dedicat întreaga viaţă slujirii Bisericii Ortodoxe şi neamului românesc din Transilvania — Mitropolitul Andrei Şaguna.

Nu intenţionăm în expunerea de faţă să conturăm un tablou complet al marelui ierarh, ci doar să reliefăm câteva aspecte fundamentale ale activităţii sale, care, după cum socotim, înfăţişează personalitatea lui şi fac din el un model al ierarhului ortodox contemporan. El a susţinut dorinţa de emancipare a poporului român din Transilvania, a luptat pentru drepturile naţionale ale românilor din Imperiul Austro-ungar şi a refăcut vechea Mitropolie Ortodoxă a Transilvaniei.

De neam macedoromân, Mitropolitul Andrei Şaguna[1] s-a născut la 20 decembrie 1808 (1 ianuarie 1809) la Mişcolţ, ca al treilea copil al lui Naum

---

[1] Dintre lucrările de referinţă care privesc viaţa şi activitatea Mitropolitului Andrei Şaguna enumerăm: Ilarion Puşcariu, **Mitropolia românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania**, Sibiu, 1900; N. Popea, **Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei Şaguna**, Sibiu, 1879; Idem, **Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei, baron de Şaguna**, discurs de recepţie, Acad. Rom., tom XXI, Bucureşti, 1900; Idem, **Vechea Mitropolie Ortodoxă Română a Transilvaniei. Suprimarea şi restaurarea ei**, Sibiu, 1870; Ioan Lupaş, **Mitropolitul Andrei Şaguna. Monografie istorică**, ed. a II-a, Sibiu, 1911; Idem, **Mitropolitul Andrei Şaguna**, Sibiu, 1921; Idem, **Viaţa şi faptele lui Andrei Şaguna, Mitropolitul Ardealului**, Bucureşti, 1926; I. Matei, **Şaguna şi restaurarea Mitropoliei Transilvaniei**, Sibiu, 1943; Gh. Turbure, **Mitropolitul Şaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulări şcolare. Diverse**, Sibiu, 1938; Ştefan Meteş, **Relaţiile Mitropolitului Andrei Şaguna cu românii din Principatele Române**, Arad, 1925; N. Iorga, **Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor**, ed. a II-a, vol. II, Bucureşti, 1930, p. 272-286; Idem, **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria**, ed. a III-a, Bucureşti, 1989, p. 401-491; M. Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 92-110 (cu o bogată bibliografie la p. 111-112). Idem, **100 de ani de la reînfiinţarea Mitropoliei Ardealului**, în Mitropolia Ardealului, nr. 11-12/1964, p. 814-840; **Arhiepiscopia Sibiului. Pagini de istorie**, Sibiu, 1981; K. Hitchins, **Ortodoxie şi naţionalitate. Andrei Şaguna şi românii din Transilvania 1846-1873**, Bucureşti, 1995.

şi al Anastasiei Şaguna, primind la botez numele Anastasiu. Deşi a trăit printre străini, nevoit să învețe carte în limbi străine (sârbă, maghiară şi germană), viitorul ierarh transilvănean nu a uitat niciodată că este român şi că trebuie să-şi pună toate cunoştințele şi capacitatea intelectuală în slujba neamului său. În formarea şi menținerea conştiinței lui de român şi ortodox un rol deosebit i-a revenit mamei sale Anastasia şi rudelor din Pesta, în special unchiul mamei, Atanasie Grabovschi, mare negustor. Când tatăl său, Naum, a ajuns într-o situație materială precară a apelat la episcopul catolic Ştefan Fischerdin Egger şi, trecând ei însuşi la catolicism, a încredințat cei trei copii — Evreta, Ecaterina şi Anastasiu — educației şi instrucției catolice. Mama viitorului ierarh transilvănean s-a refugiat în 1815 împreună cu cei trei copii la rudele sale din Pesta. Nenumăratele memorii adresate autorităților de stat şi bisericeşti, chiar la Viena, prin care cerea, după moartea soțului în anul 1815, să i se recunoască dreptul de a-şi educa copiii în credința ortodoxă, au fost fără rezultat. În cele din urmă, de teamă că va fi despărțită pentru totdeauna de copii, Anastasia a acceptat la 12 septembrie 1816 să-i încredințeze preotului catolic din Mişcolț, cerând permisiunea de a rămâne alături de ei. Astfel, s-a întors la Mişcolț, însă nu a încetat să exercite o puternică influență asupra copiilor. Rezultatele nu s-au lăsat mult aşteptate, căci, la 12 ianuarie 1822, Evreta, împlinind 19 ani, a revenit la Ortodoxie, afirmând că nu a fost constrâns de nimeni, ci numai din convingere şi că "după instrucția catolică nu simte nici o înclinație pentru această religie"[2].

Anastasiu a învățat la şcoala greco-valahă (ortodoxă) din Mişcolț, iar apoi la gimnaziul catolic al călugărilor piarişti din Pesta, absolvindu-l în anul 1826 cu calificativul "eminent". Era o mare cinste pentru el şi pentru familia lui, aşa încât unchiul său, Atanasie Grabovschi, l-a ajutat să studieze 3 ani, la Universitatea Imperială din Pesta, filosofia şi dreptul. Încă din anul I, la numai 9 zile după majorat — 29 decembrie 1826 (9 ianuarie 1827) — şi-a declarat revenirea la Ortodoxie din "convingere intimă sau inspirație proprie"[3]. Prin aceasta se aducea mângâiere multor lacrimi vărsate de Anastasia Şaguna, ca oarecând Monicăi, mama Fericitului Augustin[4].

---

[2] Ioan Lupaş, *Viața şi faptele Mitropolitului Andrei Şaguna*, în **Mitropolitul Andrei Şaguna baron de Şaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a naşterii lui**, Sibiu, 1909, p. 19. Pe Evreta îl întâlnim şi mai târziu ca remarcabil negustor în Pesta ajutându-l pe Andrei la 18 ianuarie 1848 cu suma de 1000 florini, iar la 21 mai 1848 ca deputat al oraşului Pesta (idem, ibidem note 1 şi 2). Despre Ecaterina nu se ştie nimic, probabil neputând reveni la Ortodoxie, a murit de tânără într-o mănăstire catolică.

[3] Idem, **ibidem**, p. 22.

[4] Fericitul Augustin, **Confessiones III**, 12, trad. rom. de Nicolae Barbu, Scrieri alese, în colecția P.S.B., nr. 64, București, 1985, p. 100.

Cei aproximativ 6 ani petrecuţi la Pesta, în casa unchiului său, numit de învăţatul român Ştefan Popovici "patronul românilor"[5], au contribuit la formarea sa ca român, această casă devenind la începutul sec. al XIX-lea un adevărat salon literar al literaţilor români. Pe aici au trecut Samuil Micu şi Petru Maior, Ioan Corneli, Ioan Teodorovici, Alexandru Teodori, autori ai Lexiconului de la Buda (1825), Zaharia Carcalechi şi Ştefan Neagoe, autorul unor calendare româneşti. Astfel, tânărul Anastasiu a beneficiat de un mediu cu remarcabile preocupări literare, culturale şi de istorie românească[6].

Dându-şi parcă seama că cele studiate la Pesta nu-i sunt suficiente pentru marea operă de emancipare naţională şi culturală, de eliberare religioasă a românilor ardeleni de sub jurisdicţia străină, a plecat la Vîrşeţ ca să studieze teologia. Aici păstorea episcopul român Maxim (Moise) Manuilovici (1829-1834), un prieten al familiei Grabovschi, în casa căruia Anastasiu Şaguna şi-a continuat cultivarea sentimentelor româneşti, la adresa căruia Şaguna aduce cuvinte elogioase[7].

Imediat după terminarea studiilor, Şaguna a fost numit profesor de teologie la Seminarul Ortodox din Carlovit şi secretar al Consistoriului mitropolitan condus de Mitropolitul Ştefan Stratimirovici (1790-1837). În această calitate şi-a acumulat o preţioasă experienţă practică în administrarea unei eparhii, ceea ce-i va folosi mai târziu.

Cu toate că Mitropolitul Ştefan Stratimirovici manifesta o atitudine ostilă faţă de români[8], pe Şaguna l-a apreciat foarte mult, tunzându-l în monahism la 1 noiembrie 1833 în Mănăstirea Hopovo cu numele Andrei şi în curând hirotonindu-l ieromonah. De o deosebită apreciere s-a bucurat viitorul ierarh şi din partea celorlalţi mitropoliţi ai Carlovitului, Ştefan Stancovici (1837-1842) şi Iosif Raiacici (1842-1861), avansând în scurt timp

---

[5] I. Lupaş, **op. cit.**, p. 26.

[6] M. Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 93.

[7] Şaguna spune în articolul "Meditaţiuni" că pe "timpul lui Maxim Manuilovici cântările bisericeşti în catedrala de la Vîrşeţ se săvârşeau în româneşte şi sârbeşte", **Telegraful român**, nr. 22/1865. Această atitudine proromânească era rar întâlnită la episcopii sârbi.

[8] Deputaţii români de la Viena îl numeau "un prigonitor notoriu al românilor deoarece el însuşi s-a exprimat că nu îi este ceva mai urât decât limba română" în "Die Romanen der osterreichischen Monarhie", III, Viena, 1851, p. 55, după I. Lupaş, **op. cit.**, p. 31, nr. 4; vezi şi N. Iorga, **Istoria Bisericii româneşti**, vol. II, Bucureşti, 1930, p. 281.

la rangul de protosinghel (1838) şi arhimandrit (1842)[9]. În acelaşi an este numit profesor la secţia română a Seminarului din Vîrşeţ şi asesor al consistoriului de aici[10], iar în 1845 devine egumen al mănăstirii sârbeşti Covil[11].

La 27 iunie 1846, tânărul arhimandrit Andrei, în urma morţii episcopului Vasile Moga (17 octombrie 1845), călca pământul Transilvaniei, venind la Sibiu ca vicar general al episcopiei ortodoxe de aici.

Pe cât de mare i-a fost bucuria începerii activităţii sale în folosul românilor transilvăneni, pe atât de mare i-a fost dezamăgirea faţă de situaţia în care se afla episcopia. Durerea şi uimirea şi-o exprima astfel: "Stam ca un nemernic şi nu zăream nici măcar un semn, cât de mic şi de neînsemnat, al unei episcopii româneşti la Sibiu. Unica casă, numită a clerului, dar şi aceea în starea cea mai primitivă, era totul ce se putea zice: al nostru"[12]. Îşi dădea bine seama că stătea în faţa unei foarte importante şi în acelaşi timp extrem de dificile activităţi, dar care în final s-a dovedit că a fost desfăşurată de un mare om, înscris în galeria marilor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române.

Păstorirea lui Şaguna în Transilvania a fost, cum bine o caracterizează renumitul istoric Ioan Lupaş, "binecuvântată şi roditoare ca o revărsare a Nilului peste un câmp frumos, dar lăsat vreme îndelungată în părăginire"[13].

Una dintre principalele preocupări ale tânărului vicar a fost aceea de a ridica poporul român prin cultură. În acest sens, un rol deosebit revenea preoţilor, ca luminători ai satelor. Încă din perioada vicariatului a mărit durata cursurilor de pregătire a preoţilor de la 6 luni la 1 an, ajungând ca, în anul 1861, aceasta să fie de 3 ani. Erau primiţi numai absolvenţi de gimnaziu cu examen de bacalaureat. Din anul 1850 s-a creat un institut teologic-pedagogic, absolvenţii urmând să funcţioneze şi ca învăţători, iar din anul 1853 a început să funcţioneze o secţie separată de pedagogie. Pentru buna desfăşurare a procesului de învăţământ au fost cumpărate, între anii 1852 - 1865, mai multe case în apropierea actualei clădiri a Facultăţii de Teologie din Sibiu, fie din banii episcopului Andrei, fie din banii

---

[9] Vezi I. Lupaş, **op. cit.**, p. 34; N. Iorga, **op. cit.**, p. 274; M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 93.

[10] Nume ca Popescu, Scumpie sau Gheorghe Hagi Pedestrăşescu — "robul muselor şi al poeziei din Valahia Mică" (Oltenia) — atestau prezenţa teologilor români la acest seminar, cf. N. Iorga, **op. cit.**, p. 274.

[11] M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 93.

[12] N. Popea, **Memorialul Arhiepiscopului şi Mitropolitului Andrei Şaguna**, tom. I, Sibiu, 1889, p. 5.

[13] I. Lupaş, **op. cit.**, p. 48.

colectaţi în acest scop, case care au servit ca spaţii de învăţământ sau internat. Din banii personali, sau din fondurile fundaţiilor întemeiate de el, Mitropolitul Andrei Şaguna a oferit unor studenţi burse de studii. De pildă fundaţia Francisc-Josefina, înfiinţată la 15 aprilie 1853, a oferit în anul şcolar 1854-1855 patru burse de 50 florini şi 7 burse de 30 florini[14].

Pentru pregătirea unui corp didactic corespunzător, cei mai buni absolvenţi ai Institutului teologic au fost trimişi să studieze la universităţi apusene, între care amintim: Nicolae Popea — viitorul episcop de Caransebeş şi membru al Academiei Române, Zaharia Boiu, Nicolae Cristea — mulţi ani redactor la ziarul "Telegraful Român", Ilarion Puşcariu — viitor vicar al Arhiepiscopiei Sibiului şi Membru de onoare al Academiei Române, Dimitrie Cunţanu — profesor de cântări bisericeşti.

Mitropolitul Andrei a întocmit mai multe cărţi care au servit ca manuale pentru studenţi: Elemente de Drept Canonic (1854), Euhiridion (1871), Istoria Bisericii Ortodoxe Răsăritene Universale (2 vol., 1860), Teologia Dogmatică (1854), Manual de Teologie Morală (1855), Teologia Pastorală (1857), Tâlcuirea Evangheliilor în Duminicile Învierii şi ale sărbătorilor (1857). Tot aici amintim şi Biblia cu ilustraţii (1856-1858), prima ediţie de acest fel la noi şi Noul Testament (1867)[15].

O şcoală de teologie nu putea funcţiona fără o bibliotecă bine dotată. În anul 1850 episcopul Andrei a cumpărat foarte bogata bibliotecă a protopopului ortodox român din Pesta, Nicolae Vitcovici, iar apoi, prin cunoştinţele sale, a procurat multe cărţi valoroase de la librării şi anticari din Pesta şi Viena. Un bogat fond de carte a procurat atât de la parohiile transilvănene cât şi din Ţara Românească şi Moldova. La moartea mitropolitului (28 iunie 1873) biblioteca însuma 4000 de volume, cele mai multe cumpărate din banii personali[16].

Dacă s-a îndârjit să formeze preoţi şi învăţători destoinici, a urmărit să se înfiinţeze şi şcoli unde aceştia să poată activa. În 1852 cerea ca în fiecare parohie să se ridice o şcoală al cărei director să fie preotul paroh. Pentru a stopa propaganda catolică maghiară a interzis folosirea altor manuale şcolare decât cele apărute în tipografia eparhială din Sibiu, cumpărată din banii săi şi inaugurată la 27 august 1850[17]. El însuşi era autorul unora dintre aceste

---

[14] Idem, **ibidem**, p. 150.

[15] N. Iorga, **op. cit.**, p. 284 şi M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 100-102; vezi şi Gh. Papuc, **Tipografia mitropolitană din Sibiu** în "Arhiepiscopia Sibiului. Pagini de istorie", Sibiu, 1981, p. 134.

[16] Amănunte despre bibliotecă vezi: Victor Bunea, **Biblioteca mitropolitană din Sibiu**, în lucrarea "Arhiepiscopia Sibiului. Pagini de Istorie", Sibiu, 1981, p. 113-127.

[17] Gh. Papuc, **art. cit.**, p. 129.

manuale, preocupare cu care se îndeletnicise încă din anii când profesa la Vîrşeț[18].

Chemarea lui Şaguna a avut un mare ecou şi strădania sa de a lumina poporul prin cultură nu a fost zadarnică, întrucât la sfârşitul păstoririi sale existau în cuprinsul eparhiei aproape 800 de şcoli ortodoxe. Din păcate nu şi-a putut îndeplini visul de a înființa şi 12 gimnazii (6 superioare, cu 8 clase, şi 6 inferioare, cu 4 clase) în oraşele mai importante din Transilvania, mulțumindu-se cu înființarea unui gimnaziu superior la Braşov în 1850, care îi poartă până astăzi numele, unul inferior la Brad (după 1868 avea 8 clase) şi o "şcoală reală" comercială la Braşov, în 1869. O atenție deosebită a acordat liceului braşovean, participând personal la examenele de bacalaureat şi supraveghind îndeaproape formarea profesorilor şi elevilor, numindu-l chiar el "o coroană a întregii trebi şcolare din Ardeal"[19].

Mitropolitul Andrei Şaguna a căutat să ridice prestigiul poporului român nu numai prin cultură, ci a sfătuit credincioşii să învețe diferite meserii, căci, concluziona el pe la anul 1851: "tu fiind turmă numeroasă, poți forma din fiii tăi oameni învățați, care să-ți înmulțească şi susțină economia națională..."[20]. De un real folos în acest sens a fost înființarea ziarului "Telegraful Român" la 3 ianuarie 1853[21], care apare fără întrerupere până astăzi.

Problema națională şi lupta pentru obținerea unor drepturi pentru românii din Imperiul Austro-ungar a fost o altă preocupare fundamentală a Mitropolitului Andrei Şaguna. Încă de la alegerea sa ca episcop al românilor ortodocşi din Transilvania, la 5 februarie 1848 Simion Bărnuțiu, în cuvântarea de întâmpinare, ținută la Sibiu, i-a cerut să ia "conducerea națiunii", misiune pe care Şaguna şi-a îndeplinit-o cu desăvârşire în cei 25 de ani de păstorire, ridicând cârja arhierească românească la mare prestigiu şi făcând din ea "singurul sceptru național" posibil la vremea aceea, el devenind prin calitățile sale "un patriarh al românilor" transilvăneni[22]. Era o concretizare a legământului făcut în Catedrala din Carlovițcu ocazia

---

[18] Este vorba de **Gramatica românească**, o prelucrare a **Gramaticii daco-romane** a lui Ioan Alexe, cf. I. Lupaş, **op. cit.**, p. 153; N. Iorga, **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria**, ed. a III-a, Bucureşti, 1989, p. 457.

[19] M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 99.

[20] **Ibidem**, p. 108.

[21] N. Iorga, **Istoria românilor**, p. 484, nr. 14.

[22] Idem, **ibidem**, p. 402 şi 408.

hirotonirii întru episcop: "pe românii ardeleni din adâncul lor somn (voiesc) să-i deştept şi cu voia către tot ce e adevărat, plăcut şi bun să-i trag"[23].

Începutul luptei pentru câştigarea drepturilor românilor transilvăneni l-a făcut Şaguna la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848. Deşi guvernul, mizând pe disensiunile confesionale dintre ortodocşi şi greco-catolici, dorea două adunări separate pentru români, la Sibiu şi Blaj, Şaguna a pus mai presus de diferenţa confesională interesele naţiunii române din Transilvania, deplasându-se personal la Blaj şi acceptând să fie găzduit chiar la reşedinţa rivalului său unit, episcopul Lemeni[24].

Ştiind că de un real folos pentru români este unitatea şi nu dezbinarea confesională, impusă românilor de Curtea din Viena în 1701, lupta sa pentru drepturile românilor nu s-a limitat doar la Blaj, ci, făcând parte din delegaţia care trebuia să prezinte împăratului doleanţele românilor, s-a folosit de toate relaţiile sale cu cercurile influente vieneze şi de întreaga sa capacitate diplomatică pentru a obţine o rezolvare favorabilă a acestor doleanţe. Dacă episcopul Lemeni, cunoscut pentru atitudinea sa şovăielnică şi duplicitară, a renunţat uşor, Şaguna a devenit "ambasadorul românilor" la Viena, lupta sa pentru drepturile naţiunii române transilvănene ridicându-i prestigiul şi în faţa conaţionalilor greco-catolici, care vedeau în el "reprezentantul cel mai bine înzestrat, cel mai influent, cel mai capabil de a duce la biruinţă poporul românesc"[25].

Dezamăgit, şi totuşi având speranţe de izbândă datorate obţinerii unei promisiuni, la 22 iunie 1848, din partea împăratului (care recunoştea că hotărârea Dietei ardelene din 29 mai 1848 — şi semnată de el însuşi la 10 iunie 1848 — privind unirea Ardealului cu Ungaria a făcut o mare nedreptate românilor) exprimată astfel: "Naţionalitatea voastră va fi asigurată printr-o lege specială. Se vor ridica şcoli naţionale, se va purta de grijă ca Biserica voastră să fie egală cu celelalte Biserici — dar, firește, după lege —, românii vor fi primiţi în funcţiuni"[26], Şaguna a venit la Pesta pentru a se asigura de realizarea celor promise.

Schimbările politice intervenite, prin abdicarea împăratului Ferdinand V şi deci neaplicarea în practică a promisiunilor făcute, l-au dezamăgit pe Şaguna, dar nu l-au dezarmat. O mare speranţă avea în tânărul împărat Francisc Iosif (1848-1916). Prezentându-se la 6 februarie 1849 la Olmütz,

---

[23] Gramata episcopală a lui Şaguna, semnată de "smeritul Arhiepiscop şi Mitropolit Iosif Raiacici", dată la 18 aprilie (Duminica Tomii) 1848, cu text românesc în grafie sârbească, cf. I Lupaş, **op. cit.**, p. 65, nr. 2.

[24] N. Iorga, **Istoria românilor**, p. 420.

[25] Idem, **ibidem**, p. 442.

[26] N. Popea, **op. cit.**, p. 138-139.

ca reprezentant al românilor de pe întreg cuprinsul Imperiului (ardeleni, bănățeni şi bucovineni) el cerea suveranului:

- acordul pentru unirea tuturor românilor din statul austriac într-o singură națiune independentă — sub coroana austriacă — având congres național românesc, senat românesc, un singur conducător bisericesc, un şef politic român;
- dreptul de folosire a limbii române în toate afacerile care îi privesc pe români;
- adunare națională anuală;
- reprezentare proporțională în Dietă;
- un ambasador al națiunii;
- împăratul să binevoiască a primi titlul de "Mare Duce al românilor".

Împăratul i-a răspuns că "petiția curajoasei şi fedelei națiuni române față de tronul imperial" va dispune "să fie rezolvată în cel mai scurt timp spre mulțumirea ei"[27].

Ca şi altă dată aceste promisiuni au rămas nerezolvate, iar în perioada absolutismului (1849-1859), în care suveranul curtându-i pe maghiari urmărea să-şi consolideze tronul, episcopul Andrei nu a mai putut acționa. Abia după anul 1860 — când a fost ales şi membru al Senatului imperial din Viena — a rostit mai multe discursuri, cerând drepturi pentru românii transilvăneni şi Biserica lor. Împreună cu alți remarcabili reprezentanți ai românilor sibieni, a înaintat împăratului, tot în 1860, un memoriu, cerând numirea unui român în funcția de Cancelar al Transilvaniei şi recunoaşterea limbii române ca limbă oficială, alături de germană şi maghiară. În februarie 1861, la Conferința mixtă de la Alba Iulia, a pledat pentru ca românii să ajungă "la acea stare de libertate şi luminare la care celelalte națiuni au fost ajuns mai dinainte" şi să aibă drepturi egale în ceea ce priveşte naționalitatea, religia şi folosirea limbii române[28].

Ca reprezentant al românilor, conducând delegația propusă de Congresul național al românilor, întrunit la Sibiu în aprilie 1863, a plecat din nou la Viena, intrând în audiență la împărat la 4 mai. I s-au făcut din nou promisiuni rămase fără rezolvare. Ca deputat în Dieta Transilvaniei a reuşit să obțină pentru români recunoaşterea prin lege a drepturilor lor, egale cu drepturile celorlalte națiuni, însă evenimentele care au urmat nu au permis punerea lor în aplicare.

Crearea statului dualist austro-ungar în 1867, când Ungaria, care încorporase samavolnic Transilvania, devenea stat independent, având-l ca rege pe Împăratul Austriei, i-a determinat pe majoritatea intelectualilor

---

[27] N. Iorga, **Istoria românilor**, p. 437-438.

[28] M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 106.

români să adopte pasivismul politic. Doar Şaguna a considerat că această atitudine nu e benefică românilor şi a adoptat activismul, poziţie recunoscută ca fiind necesară şi utilă pentru români chiar şi de politicienii români de mai târziu.

O încununare a strădaniilor necontenite ale lui Şaguna a fost reînfiinţarea Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei. Pentru realizarea acestui deziderat Şaguna a ştiut că mai întâi are nevoie ca eparhia să fie bine organizată. Folosind deosebita experienţă dobândită în anii de secretariat la Carloviţ, a început organizarea eparhiei ardelene imediat după numirea ca vicar general la Sibiu. Dacă în timpul revoluţiei de la 1848 a trebuit să întrerupă această activitate, îndată după aceea a încercat să conştientizeze atât pe români cât şi forurile conducătoare — politice şi bisericeşti — despre existenţa Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei până în 1701 şi necesitatea reînfiinţării ei.

Sinodul eparhial deschis la Sibiu, în 12 martie 1850, avându-l ca participant şi pe Avram Iancu, a adresat Curţii din Viena un memoriu prin care se cerea reînfiinţarea Mitropoliei, iar la 24 noiembrie 1852, nemulţumit de felul cum trata sinodul sârbesc de la Carloviţ problema scaunelor episcopale româneşti din Banat şi Transilvania şi în general Biserica românească, Şaguna cerea împăratului permisiunea pentru întemeierea ierarhiei româneşti proprii[29].

Faptul că Viena aprobă ridicarea scaunului episcopal greco-catolic de la Blaj la rang de Mitropolie, în 1853, l-a înverşunat şi mai mult pe Şaguna, pentru că nu putea accepta ca mulţimea românilor ortodocşi ardeleni să fie organizaţi doar într-o episcopie, iar mitropolitul unit de la Blaj să cheme la uniaţie, ca singura cale de mântuire, pe toţi urmaşii lui Traian, pe toţi românii "de la Marea Neagră prin Tesalia şi dincolo de Carpaţi până la malurile Tisei", acuzându-l pe Şaguna de prozelitism[30]. Şi în decembrie 1855 Şaguna cerea împăratului dreptate pentru românii ortodocşi, căci nu e posibil ca religia celor mai mulţi români să fie considerată ca schismatică, în timp ce patriarhul sârb, susţinut de Curtea din Viena, revendica dreptul jurisdicţional asupra acestor "schismatici"[31].

Abia petiţia din 21 august 1860 a fost luată în considerare de Curtea din Viena. S-a ordonat ţinerea unui Sinod general în 27 septembrie, împăratul declarând că nu este împotriva înfiinţării unei Mitropolii române de religie ortodoxă răsăriteană, aşa cum cereau încă o dată românii în

---

[29] Ilarion Puşcariu, **Mitropolia românilor ortodocşi din Ungaria şi Transilvania**, Sibiu, 1900, Documente, p. 102 ş.u.

[30] N. Iorga, **Istoria românilor**, p. 449.

[31] Idem, **ibidem**, p. 450.

Sinodul eparhial de la Sibiu, din 26 octombrie 1860. Bineînțeles că cei dezinteresați în această problemă (împăratul, Biserica Greco-catolică și patriarhia Sârbă) tergiversau împlinirea acestei doleanțe a românilor. În sfârșit, în martie 1864, când Sinodul Eparhial din Sibiu a analizat un proiect de regulament de organizare a eparhiei formulat de Șaguna, s-a dat un nou impuls cercurilor conducătoare vieneze. Împăratul se arătă binevoitor, patriarhul Samuil Masirevici deschise Sinodul "socotelilor de pe urmă", iar Congresul Național Bisericesc Sârb consimți despărțirea ierarhică a Bisericii românești de cea sârbească. Împăratul, printr-un autograf imperial, aprobă la 24 decembrie 1864 reînființarea Mitropoliei Ortodoxe Române a Transilvaniei, cu două eparhii sufragane — Arad și Caransebeș, Șaguna primind titlul de Arhiepiscop și Mitropolit.

Datorită îndărătniciei episcopului Hacman al Bucovinei, românii ortodocși bucovineni, deși doreau acest lucru[32], nu s-au unit cu frații lor ardeleni într-o singură Mitropolie a românilor din Austria[33].

În acest fel, vrednicul păstor al românilor ortodocși transilvăneni, printr-o luptă dârză și neobosită, turna balsam tămăduitor pe rana provocată de desființarea Mitropoliei Transilvaniei în 1701.

Dacă în ceea ce privește dobândirea drepturilor pentru românii ardeleni activitatea lui Șaguna, lupta sa înverșunată cu cercurile opozante maghiare și habsburgice — ostile națiunii române din Transilvania, nu a fost încununată cu mari succese, pe plan cultural și religios marele Mitropolit a dus la împlinire multe și mari proiecte. Prin cele 800 de școli confesionale, prin gimnaziile de la Brașov și Brad, prin școlile reale-comerciale și prin Institutul teologic-pedagogic din Sibiu a contribuit la ridicarea prin cultură a poporului român, iar prin organizarea Bisericii Ortodoxe din Transilvania pe baza Statutului organic aprobat de Congresul național-bisericesc al românilor ortodocși din Transilvania din septembrie-octombrie 1868, care promova autonomia și sinodalitatea, a apărat Biserica de orice amestec din partea împăratului, guvernului sau, în general, din partea autorităților politice și de absolutismul ierarhic.

Pentru aceste merite și pentru multe altele pe care nu le-am putut cuprinde în aceste rânduri, Mitropolitul Andrei Șaguna s-a înscris ca

---

[32] Fruntașii români bucovineni, printre care Hurmuzeștii, consimțeau acest lucru, iar Gheorghe Hurmuzachi scria lui Șaguna: "Atât însă știu și eu, și frații și amicii mei, că altă speranță și altă mântuire pentru Biserica Bucovinei nu este afară de supunerea episcopiei noastre supt o Mitropolie română ortodoxă, care după socotința noastră, numai și numai în Ardeal poate fi, și al căreia scaun numai și numai de Prea Sfinția Voastră poate fi ocupat, spre binele și scăparea Bisericii Române Ortodoxe", după Nicolae Iorga, **Istoria românilor**, p. 461-462.

[33] Idem, **ibidem**, p. 461 și M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 95.

personalitate marcantă în galeria ierarhilor români. Meritele sale au făcut ca românii de dincolo de munţi să-l aprecieze în mod deosebit, fiind ales membru de onoare al Academiei Române, Preşedinte de Onoare al Societăţii "Transilvania" din Bucureşti şi Membru de Onoare al "Societăţii pentru literatură şi cultură română din Bucovina".

Grăitoare sunt pentru conturarea personalităţii marelui Mitropolit cuvintele elogioase ale episcopului luteran G.D. Teutsch: "Aproape o generaţie întreagă Şaguna a fost conducătorul intelectual - singurul recunoscut - al poporului său şi a putut să obţină în această calitate astfel de rezultate cum rar se întâmplă vreunui muritor a se învrednici de ele... Prietenii şi duşmanii marelui bărbat [...] vor fi toţi de aceeaşi părere, că numele lui Şaguna înseamnă o nouă epocă în viaţa poporului român şi a Bisericii Ortodoxe"[34]. Marele istoric N. Iorga, impresionat de figura marelui ierarh, scria: "Puţine nume sunt aşa de populare în Ardealul românesc ca al lui Şaguna. Chipul lui, cu ochii străbătători şi larga barbă răsfirată, e în mintea tuturor şi în conştiinţa generală a intrat faptul definitiv că acest maiestuos bătrân a fost, de pe scaunul său de arhiereu, un cârmuitor de oameni şi un îndrumător al vremurilor, cărora nu li s-a supus, ca exemplarele obişnuite ale omenirii, ci le-a întors de pe povârnişul lor spre culmea lui"[35].

De numele lui Şaguna se cuvine să ne aducem pururea aminte, căci el a fost şi este un model pentru toţi ierarhii români şi un mare luptător pentru ridicarea prestigiului naţional, cultural şi spiritual al neamului românesc.

---

[34] După M. Păcurariu, **op. cit.**, p. 109.

[35] Idem, **ibidem**, p. 109.

ANDREI ŞAGUNA
ŞI ROMÂNII DIN TRANSILVANIA
"Ortodoxie şi Naţionalitate"

Pr. asist. *Ion Vicovan*

A ne cunoaşte istoria neamului şi a Bisericii - care i-a păstrat fiinţa şi unitatea - nu ar trebui să mai fie astăzi doar un act de cultură, ci mai mult, o datorie. Dacă nu ne cunoaştem istoria, de fapt nu ne cunoaştem pe noi înşine.

În ultima vreme au apărut (şi apar) o serie de cărţi care au tocmai acest rol, de a ne ajuta să pătrundem în trecutul neamului şi Bisericii noastre. Importanţa studierii Istoriei Bisericii Ortodoxe Române, a evenimentelor şi personalităţilor ei, a depăşit de mult hotarele ţării, constituind obiect de cercetare şi pentru istorici de seamă străini.

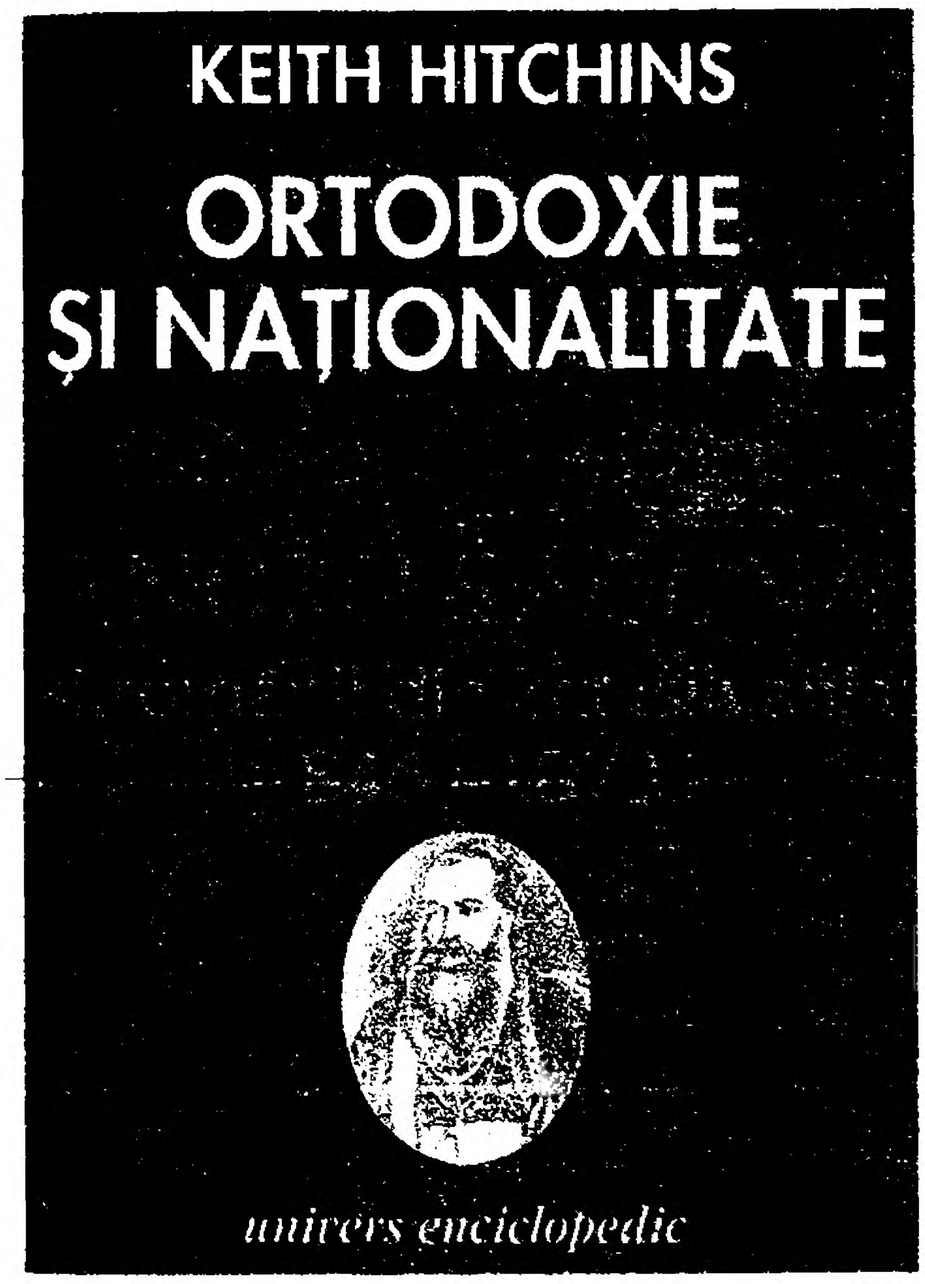

Printre aceştia se numără renumitul profesor de istorie **Keith Hitchins**, de la Universitatea Illinois din statul Urbana (S.U.A.), doctor în istorie cu o temă care priveşte Istoria Românilor şi a Sud-Estului european. Membru de onoare al Academiei Române şi doctor honoris causa al Universităţilor din Cluj şi Sibiu, istoricul **Keith Hitchins**, *"stăpân pe o bibliografie esenţială română, maghiară şi austriacă, cunoscător al unor fonduri arhivistice de primă mână"*, a dat la lumină în 1977 o monumentală monografie istorică despre mitropolitul Andrei Şaguna, intitulată ***"Ortodoxie şi Naţionalitate"***, care, prin traducerea preotului profesor dr. Aurel Jivi de la Facultatea de Teologie ortodoxă din Sibiu, în 1995 a fost tipărită şi în româneşte.

Întrucât în acest an se împlinesc 125 de ani de la moartea acestui *"Goethe al românilor"*, cum a fost numit Şaguna (Alois Sentz), considerăm a fi nu numai important şi necesar ci chiar de datoria noastră a sublinia încă o dată personalitatea şi deosebitele realizări ale marelui ierarh transilvănean.

Despre el s-a scris destul de mult şi de bine, însă ultima monografie închinată memoriei sale, la care ne-am referit mai sus, merită prezentată mai în detaliu, lucru pe care ni l-am şi propus în rândurile de faţă.

Cartea este structurată pe 10 capitole, abordând personalitatea marelui ierarh în toate aspectele bogatei sale activităţi. În introducere, autorul arată clar că încă din secolele XV-XVII *"singură Biserica Ortodoxă a supravieţuit ca instituţie specific românească şi apărătoare a intereselor românilor"* (p. 22).

În cel dintâi capitol, ***UCENICIA*, Keith Hitchins** prezintă strămoşii lui Andrei Şaguna. De neam aromân, ei se ocupau cu comerţul. Din cauza diminuării schimburilor comerciale în sudul Balcanilor şi a nesiguranţei – încurajate de aparatul administrativ turcesc, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea s-au stabilit în părţile de nord-est ale Ungariei. Tatăl său, Naum, nepriceput în afaceri, după ce a dat faliment a fost părăsit de soţia lui, Anastasia Şaguna, fiind nevoită să trăiască în casa tatălui ei la Miskolc. In 1814 Naum a trecut la catolicism pentru a putea asigura viitorul copiilor săi, deoarece Biserica Catolică lua sub tutela sa pe copiii convertiţilor de sex bărbătesc, suportând cheltuielile necesare educării lor.

Cu toate că Anastasiu a urmat gimnaziul catolic, *"obţinând aprecieri deosebite la teologie şi limba maghiară"*, a rămas ferm în devotamentul său atât pentru Ortodoxie cât şi pentru tradiţiile naţionale ale familiei sale. Cea care i-a insuflat dragostea faţă de Biserica Ortodoxă a fost mama lui, care *"s-a ocupat de formarea sa religioasă, neutralizând efectele instrucţiei formale în catolicism, l-a învăţat să respecte învăţăturile morale ale Ortodoxiei şi a aprofundat aprecierea lui pentru frumuseţea ei (a Ortodoxiei n.n.) liturgică"* (p. 30).

Pentru mama lui, ca dealtfel pentru cei mai mulţi aromâni, *"Biserica nu era numai centrul vieţii sociale şi culturale, ci [...] ea era şi un scut în spatele căruia ei îşi puteau păstra vechile lor tradiţii şi obiceiuri şi limba. Ei erau convinşi că abandonarea Ortodoxiei constituia doar un prim pas în procesul de deznaţionalizare"* (p. 31).

Ca urmare a acestei educaţii, Şaguna, la numai nouă zile de la cea de-a optsprezecea aniversare a zilei de naştere, a cerut Locotenenţei Regale din Ungaria permisiunea de a se putea reîntoarce la Biserica Ortodoxă, declarând că *"convingerile sale lăuntrice l-au condus la această hotărâre"*. Cererea sa a fost aprobată după *"o amânare considerabilă"*, în speranţa că se va răzgândi.

În acelaşi capitol se arată că marele mitropolit sârb Stratimirovici, care *"se bucura de un prestigiu imens şi putea chiar, în anumite ocazii, trata cu miniştrii de la Viena aproape cu autoritate suverană"*, i-a servit ca model atunci când a început să reorganizeze Biserica Ortodoxă din Transilvania,

deoarece situația Bisericii de aici în parte era similară cu cea a Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Reforma sa bisericească a început cu preoții eparhiei, *"ei fiind obiectul central al ambițiosului său program. El era convins că doar având preoți luminați la sate putea spera să aducă poporul în epoca modernă din punct de vedere material şi spiritual"* (p. 43).

Cu toate că își dădea seama că mijloacele pe care le avea la dispoziție erau sărăcăcioase şi că va trebui să primească sprijin din partea Statului, el a început *"să îmbunătățească calitatea vieții religioase din eparhia sa cu mijloacele care îi stăteau la îndemână".*

Reforma mitropolitului s-a concretizat prin:

- accentuarea studiului Bibliei - Biblia fiind în concepția lui *"cea mai bună călăuză spre o adevărată viață creştină - şi a îndemnat pe preoți să împărtăşească această comoară duhovnicească predicând cu regularitate"* (cele mai bune predici urmând a fi publicate);

- vizite în eparhie, care *"stârneau activitate febrilă şi în unele locuri teamă".* Autorul surprinde cu mare precizie şi un alt aspect: anume că preoții nu mai avuseseră parte de o asemenea cercetare de 40 de ani. Cu prilejul acestor vizite verifica starea fizică a clădirii bisericii şi a şcolii, controla registrele de statistică demografică şi catastifele financiare, examina conduita preoților şi a parohienilor, stabilea gradul în care comunitatea își susține în mod adecvat preotul, cerceta competența învățătorului, examina pe elevi la istorie bisericească şi la alte discipline.

Eforturile lui însă au întâmpinat opoziția episcopului Lemeni şi a altor conducători uniți care *"preferau o Biserică Ortodoxă lipsită de puterea unei instituții viguroase aşa cum o plănuia Şaguna, ale cărui calități de administrator le recunoşteau fără ezitare"* (p. 56).

Capitolul al II-lea, ***REVOLUȚIA***, tratează despre revoluția de la 1848 în care Andrei Şaguna a avut un rol conducător, aşa după cum Simion Bărnuțiu a declarat *"în numele său, că Şaguna singur este în stare să conducă națiunea română în lunile hotărâtoare ce vor urma"* (p. 70). Cu toate că revoluția nu s-a încununat de succes, din cauza autorității politice de la Viena, în capitolul al III-lea, ***ABSOLUTISMUL***. autorul arată că *"în mod paradoxal intelectualii români au ieşit din revoluție cu o încredere sporită în capacitatea lor de a se conduce singuri"* (p. 111).

În tot timpul activității sale Şaguna a condus Biserica cu o înaltă conştiință a responsabilității - sub toate aspectele - față de cei păstoriți. *"El avea un mare respect pentru continuitatea istorică şi era profund conştient de responsabilitățile pe care le moştenise de la înaintaşii săi, de a apăra națiunea română şi de a o face să prospere.*

El n-a şovăit niciodată în credința că Biserica, prin intermediul învățăturii ei morale şi duhovniceşti, constituie influența decisivă asupra

dezvoltării atât a individului cât şi a societăţii în totalitatea ei. Era în egală măsură convins că Biserica Ortodoxă Română din monarhia habsburgică n-a reuşit niciodată să facă, atât pentru creştin cât şi pentru român, ceea ce Creatorul a destinat-o să facă". Şi care era soluţia prin care vedea posibilă împlinirea misiunii Bisericii? O colaborare între Biserică şi Stat.

Pentru el separarea era o imposibilitate, întrucât, potrivit cuvintelor sale, *"Biserica este în Stat şi Statul în Biserică, iar creştinul este cetăţean şi cetăţeanul este creştin".* În viziunea lui relaţia ideală dintre Stat şi Biserică este una de armonie şi cooperare *"pentru întemeierea unei comunităţi creştine viguroase şi luminate"* (p. 114).

În capitolele IV — ***O SCHIMBARE DE SISTEM***, V — ***ÎMPLINIREA NAŢIONALĂ*** şi VI — ***MARELE COMPROMIS*** autorul descrie frământările din cadrul Monarhiei habsburgice, încheiate în 1865 cu alipirea Transilvaniei la Ungaria, iar în 1867 cu dualismul austro-ungar, perioadă în care, mai ales între 1861-1864, *"românii s-au angajat în cea mai intensă activitate politică ce o cunoscuseră vreodată".* In toată această perioadă, conform afirmaţiei lui **Keith Hitchins**, *"n-a existat vreun eveniment politic important, fie că a fost vorba de un congres naţional, de o discuţie a conducătorilor, reprezentări la Viena, sau strategie în Dieta transilvană în care Şaguna să nu fi avut un rol proeminent sau decisiv"* (p. 145). Totodată, autorul face şi precizarea că obiectivul imediat al lui Şaguna a fost acela de a obţine pentru români o poziţie legală fixă în cadrul monarhiei.

Capitolul VII — ***ORTODOXIE, SÂRBI ŞI UNIŢI***, prezintă cele două mari însuşiri - şi în acelaşi timp cele două laturi de activitate ale lui Şaguna - *"căpetenia unui mare şi tot mai independent grup de creştini şi principalul purtător de cuvânt al naţiunii sale"* (p. 204).

Aşa cum el a sesizat, *"interesele superioare ale Ortodoxiei nu corespundeau întotdeauna cu aspiraţiile celor care puneau naţiunea mai presus de Biserică"* şi, mai mult, *"ideea de naţionalitate părea a înlocui însăşi credinţa religioasă, ca influenţă dominantă asupra gândirii oamenilor"*, şi de aici gradul de dificultate al misiunii sale.

"El nu vedea «o contradicţie necesară» între misiunea spirituală şi cea socială a Bisericii, sau între credinţa religioasă şi sentimentul naţional, însă a simţit nevoia «urgentă» de a trasa hotarele «proprii» ale fiecăreia şi, în acelaşi timp, de a găsi mijloace de coordonare a întregului" (p. 205).

După Şaguna, Biserica *"are o misiune dublă, una spirituală şi transcendentă, cealaltă în primul rând socială".* Îndeplinind-o pe prima considerată de altfel ca cea mai importantă, Biserica este preocupată de propovăduirea adevărurilor creştine universale şi de mântuirea sufletelor pentru viaţa veşnică de după moarte; prin însăşi natura lor, aceste preocupări sunt atemporale şi neschimbătoare, şi astfel nesupuse vicisitudinilor politice şi crizelor economice. Însă Biserica este şi a acestei lumi; ea este o instituţie

socială cu o varietate de instituții care trebuiesc păstorite de un cler luminat şi viguros: şcoli moderne, diferite asociații dedicate propăşirii spirituale şi culturale.

El credea că *"Biserica are datoria specială de a prelua conducerea în acele probleme seculare care afectează în mod vital pe credincioşi, tocmai pentru că ea este deținătoarea adevărurilor eterne spirituale şi morale"* (p. 205).

Ca urmare a acestei concepții, Biserica din Transilvania în timpul episcopatului său a devenit foarte activă. El socotea propria sa angajare în mişcarea națională *"ca pe o datorie"* (p. 206). Cu toate acestea, se impune şi precizarea că *"el nu a inițiat mari acțiuni politice, întrucât cadrul său principal de referință a fost întotdeauna Biserica"*.

Autorul mai precizează şi faptul că *"mai degrabă acțiunea sa politică a constituit un răspuns față de obligațiile care îi reveneau ca episcop, atât față de autoritatea civilă existentă, cât şi față de proprii săi credincioşi. El s-a angajat politic pentru că socotea că face parte din misiunea sa de a predica Evanghelia şi de a se îngriji de bunăstarea materială a turmei sale; în acelaşi timp, el a mai încercat să ferească Biserica de implicare în lupte politice partizane"* (p. 206).

Țelul principal al episcopatului său a fost acela al restaurării Mitropoliei Ortodoxe de Alba Iulia, care încetase să funcționeze odată cu acceptarea de către mitropolitul Atanasie Anghel a unirii cu Roma. El urmărea să armonizeze *"conducerea Bisericii sale cu dreptul canonic al Bisericii răsăritene ecumenice şi, în felul acesta, de a o aşeza pe o temelie constituțională solidă față de Stat şi față de celelalte confesiuni ale monarhiei habsburgice"* (p. 207).

În continuare, autorul subliniază concepția clară a lui Şaguna potrivit căreia Biserica Ortodoxă este o instituție națională, prezentând *"un număr impresionant de dovezi adunate din tratate teologice savante şi din hotărârile şi opiniile sinoadelor ecumenice, pentru a susține cererea sa ca toți românii ortodocşi din monarhie să fie uniți într-o singură mitropolie"* (p. 207).

În acelaşi capitol, autorul subliniază şi importanța pe care Şaguna o acorda mirenilor în Biserică: *"vitalitatea Bisericii nu depinde doar de ierarhi [...] ea este un organism viu şi trebuie să se adapteze constant nevoilor schimbătoare ale credincioşilor"*; de aceea trebuie să se găsească căi *"pentru întărirea legăturilor dintre ierarhie şi masa credincioşilor"* (p. 213).

Autorul nu trece cu vederea nici încercările insistente ale lui Şaguna de a uni într-o singură Biserică națională pe românii ortodocşi din Transilvania şi Bucovina. Însă episcopul celei din urmă, Eugeniu Hacman,

s-a opus acestui plan, cerând în schimb întemeierea unei Mitropolii separate pentru Bucovina (p. 222).

În ceea ce priveşte uniaţia, el a înfierat acţiunea de semnare, la 1700, de către Atanasie Anghel a actului final de unire *"perfidă"*, întrucât aceasta presupunea renunţarea la jurământul pe care l-a făcut la hirotonirea sa în Bucureşti, şi a respins părerea că *"episcopul are putere de a transfera sau de a lua cu el oficiul şi prerogativele pe care Biserica Ortodoxă i le-a conferit"* (p. 224).

În capitolul VIII — ***MISIONARISMUL***, **Keith Hitchins** arată că *"creşterea secularismului în rândul claselor româneşti educate a generat pentru Şaguna o problemă cu mult mai serioasă în perspectivă îndelungată decât cea pe care o reprezentau fie sârbii, de aceeaşi religie cu el, fie uniţii"*. Cel care se afla în fruntea acestui curent era Simion Bărnuţiu, filosof, dascăl şi teoretician principal al raţionalismului românesc, *"cel care a oferit intelectualilor ideologia noii societăţi seculare"*.

Autorul arată că toate scrierile lor de beletristică, pedagogie, filosofie şi politică se ocupau *"de omul contemporan şi de fericirea lui în această lume"*. Autorul îi caracterizează astfel: *"multora dintre ei, dacă nu la toţi, li se părea că Biserica a pierdut legătura cu problemele vitale ale zilei şi cu cele mai profunde aspiraţii ale oamenilor"* (p. 236).

Dacă pentru cei mai mulţi dintre intelectuali învăţăturile Bisericii păreau incompatibile cu lumea modernă - deşi nu s-au pronunţat împotriva Bisericii şi nici n-au îmbrăţişat ateismul - pentru fiii de ţărani preoţia reprezenta, aşa cum s-a întâmplat de secole, *"primul pas spre propăşire intelectuală şi socială"* (p. 239). Pe de o parte, intelectualii recunoşteau Bisericii cel puţin rolul istoric pe care l-a avut şi importanţa ei pe plan moral-social, iar pe de altă parte, dacă ar fi acceptat o poziţie antireligioasă ar fi riscat să se izoleze de marea masă a poporului.

Hitchins a surprins, poate ca nimeni altul, cu mare precizie atitudinea intelectualilor din Transilvania acelui timp: *"cu toate că ignorau dogma şi condamnau sectarismul, ei intenţionau să folosească din plin Biserica şi clerul ei pentru a-şi atinge scopurile"*. Cu aceeaşi precizie, autorul îl prezintă pe Şaguna ca având o cu totul altă orientare: *"orientarea lui era religioasă, el credea că mântuirea veşnică trebuie să fie preocuparea principală a omului, întrucât oferă omului singura lui speranţă de a atinge acest ţel, constituie forţa decisivă în viaţa fiecărei persoane"* (p. 245).

Şaguna recunoştea că există o legătură specială, profundă, între **ORTODOXIE** şi **NAŢIONALITATE**. După el — şi aici se arată, într-o sinteză extraordinară, rolul Bisericii în istorie — *"Biserica a fost instrumentul principal al supravieţuirii românilor ca popor în timpul celor patru sute de ani de persecuţii"* şi că menirea celei dintâi era de a servi celei de-a doua, ca *"suflet şi trup"* (p. 245). Ca urmare a acestei convingeri,

Şaguna a refuzat să îngăduie Bisericii *"să devină doar un instrument în mâinile laicilor pentru promovarea cauzei naționale"*.

Pentru a menține independența Bisericii a încercat să împiedice pe clericii săi să desfăşoare o activitate politică prea zeloasă. Pe de altă parte, deşi era convins că intelectualii laici greşesc încercând să implice Biserica prea mult în inițiativele lumeşti, totuşi nu dorea să-i excludă de la conducerea Bisericii.

Unul dintre cele mai importante capitole este cel de-al nouălea, intitulat ***BISERICA ŞI STATUL***, în care autorul surprinde cu o deosebită precizie claritatea concepției lui Şaguna privitoare la raporturile dintre Stat şi Biserică.

În viziunea lui, acest raport trebuie să fie *"unul de armonie şi cooperare în promovarea bunăstării generale a comunității creştine"* (p. 259). Şaguna a admis faptul că originile şi natura Bisericii şi Statuiui sunt diferite. Cu toate acestea însă, ele pot colabora foarte bine pentru binele poporului. Deşi aceste idei n-au fost exprimate acum pentru prima oară (ele întâlnindu-se mai întâi la istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea — în sec. IV, la patriarhul Fotie — în sec. IX), la Andrei Şaguna au o argumentare şi o logică impecabilă.

Pentru frumusețea expunerii acestor raporturi, şi pentru importanța funcționării lor, socotim ca fiind binevenită redarea citatului în întregime: *"Biserica a fost întemeiată de Hristos şi scopul ei este de a inspira credincioşilor un sentiment de moralitate şi de spiritualitate în conformitate cu învățăturile Lui, pentru a-i pregăti să dobândească mântuirea veşnică. Mijloacele pe care ea le-a folosit sunt propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu şi administrarea tainelor. Pe de altă parte, Statul a fost creat printr-o unire de familii sub un conducător de comun acord acceptat. Scopul său este de a menține ordinea în rândul cetățenilor săi şi de a le proteja viața, onoarea şi proprietatea, iar principalele sale instrumente sunt politice şi juridice. Cu toate că fiecare îşi are propria misiune de îndeplinit - una dumnezeiască, iar cealaltă lumească - ei au nevoie unul de altul, pentru că nici unul nu poate nădăjdui să-şi realizeze țelurile în izolare. Statul dă Bisericii sprijin material şi respectă autonomia instituțiilor ei şi libertatea de conştiință a credincioşilor ei. Biserica în schimb, acordă Statului sprijin moral, indiferent de forma sa"* (p. 261).

Concepția şaguniană despre raportul Stat-Biserică capătă importanță datorită argumentelor care stau la baza ei. Temeiurile marelui ierarh privind autonomia Bisericii sunt Sfânta Scriptură, canoanele şi *"cerințele bisericeşti locale"*. *"În toate problemele privitoare la Biserică canoanele au aceeaşi forță ca şi legile seculare, dar de fiecare dată când există conflict între cele două, dreptul canonic premerge; atunci când sursele canonice nu oferă nici*

o călăuză, trebuie consultată legea romano-bizantină, în măsura în care ea corespunde principiilor Bisericii Ortodoxe" (p. 262).

La fel de important de subliniat este şi faptul că, în viziunea sa, *"Biserica nu era doar un primitor de ajutoare de caritate din partea Statului, ci şi ea avea ceva valoros de oferit"*.

În ultimul capitol, ***ACTIVISMUL SOCIAL***, autorul subliniază încă o dată importanţa pe care mitropolitul o dădea Bisericii Ortodoxe, şi aceasta mai ales datorită rolului ei în istoria românilor transilvăneni: *"numai ataşamentul faţă de ea i-a salvat de la asimilare [...], iar dispariţia nobilimii române a fost pricinuită de abandonarea de către aceştia [...] a Bisericii strămoşeşti în schimbul romano-catolicismului maghiar"*. Andrei Şaguna era convins că Biserica Ortodoxă este *"scutul cel mai puternic de a-şi apăra naţionalitatea împotriva oricăror vijelii"* (p. 284).

Pentru Şaguna rolul social al Bisericii era cu precădere unul spiritual şi moral, iar *"naţiunea română şi Biserica română şi-au început existenţa în mod simultan, şi pe parcursul secolelor au creat o fuziune aproape perfectă de tradiţie populară şi de credinţă religioasă"*. Tot în Biserică - zice Şaguna - s-a păstrat cel mai bine caracterul naţional, religia fiind după el *"adevăratul ferment al naţiunii române"*.

În finalul capitolului, istoricul **Keith Hitchins** subliniază activitatea lui Andrei Şaguna pe plan cultural, concretizată prin înfiinţarea şcolilor confesionale şi tipografiei, prin tipărirea cărţilor de cult şi mai ales prin ASTRA, *"făcând să triumfe ideea solidarităţii naţionale prin cultura deasupra confesionalismului"*.

În **Epilog** autorul scoate încă o dată în evidenţă personalitatea lui Şaguna, care a făcut din Biserica Ortodoxă o forţă socială mai activă decât fusese vreodată. Concluzia istoricului este clară: *"el a fost ultimul dintre marii ierarhi conducători naţionali"*.

Preocupările autorului pentru Transilvania acelei perioade, bogăţia izvoarelor folosite, claritatea textului şi frumuseţea stilului fac ca această lucrare să fie una de excepţie, reuşind să prezinte în dimensiunile ei reale personalitatea marelui mitropolit Andrei Şaguna. Cartea este cu atât mai interesantă cu cât unele din problemele cu care s-a confruntat atunci Şaguna ne confruntă şi pe noi astăzi.

AŞEZĂMINTELE MONAHALE

Arhid. prof. *Ioan Ivan*

Însemnătatea "aşezămintelor" monahale ar putea fi definită de două linii directoare cu caracter general:
1. Au ţinut trează în conştiinţa oamenilor (prin puterea exemplului sfinţilor) dovada concretă şi reală a faptului că datoriile creştineşti în general şi voturile monahale în special pot fi îndeplinite.
2. Au realizat o disciplină constantă în rândul vieţuitorilor din mănăstiri.

Aceste două caracterizări ne îndeamnă să facem o scurtă incursiune în istoria monahismului creştin, aşezări monahale, întemeietori de aşezări monahale de-a lungul vremii.

Viaţa duhovnicească pe care Cuviosul Paisie a statornicit-o în Moldova a răsărit întrucât a avut ca model pe cea "carea şi în Ierusalim, după Învierea Domnului nostru Iisus Hristos şi după Înălţarea Sa la ceruri, de Sfinţii Apostoli s-a alcătuit şi mai pe urmă tot acolo de Prea Cuvioşii Părinţi Sava şi Teodosie - şi în Egipt de Prea Cuviosul Pahomie — şi după aceştia, în Ţarigrad de Prea Cuviosul Teodor Studitul şi în Rusia de Prea Cuvioşii Antonie şi Teodosie al Pecerskii, pe care nu o văzuse încă nici odinioară Moldavia, de la mulţi Sfinţi Părinţi luând lucrarea, prin darul (f. 118) şi ajutorul lui Dumnezeu o au izvodit şi lumii o au arătat, încât, spăimântându-să şi mirându-să lumea de viaţa şi petrecerea această îngerească, au început a alerga la dânsul din toate neamurile cele de prin prejur: adică - moldoveni - rumâni - bulgari - greci - moscali şi ruşi; şi se adunase - de dragoste - mai mulţi de două sute cincizeci la număr, cărora mâncarea le era de obşte, îmbrăcămintea de obşte, viaţa de obşte, averea de obşte şi mântuirea de obşte..." (f. 118v).

Ucenicii Cuviosului Paisie în o astfel de "cucernică şi plină de sfinţenie adunare [...]", puteau afirma: "şi ne nevoiam, fie cât era cu putinţă neputinţei noastre a le urma şi a păşi după dânşii, adecă celor de demult începători vieţii de obşte Sfinţii Părinţi precum am zis şi a **păzi rânduielile şi aşezământul lor** (s.n.), întru aceste vremi ticăloase, plânsului şi tânguirii vrednice" (f. 118v) (citat după Manuscrisul 154 - chirilic românesc din Biblioteca Mănăstirii Neamţ, în care se află inclusă şi "Viaţa Cuviosului Paisie, Stareţul Mănăstirilor Neamţ-Secu").

Asistăm în vremea noastră la un interes sporit pentru cunoaşterea monahismului creştin; apar astăzi noi şi noi lucrări de specialitate în acest domeniu[1]. Se vorbeşte de "fenomenul" monahal şi se încearcă a se surprinde viaţa sufletească a monahului.

Îmbrăţişarea unei vieţi de trăire duhovnicească, îmbrăcată în coordonatele unor "reguli" sacre severe, are scopul dobândirii acelei stări de desăvârşire, egală în conţinut cu Sfinţenia, care asigură **mântuirea, împăcarea cu Dumnezeu, viaţa veşnică** în Împărăţia Fiului lui Dumnezeu. Motivul pentru care unii oameni se hotărăsc să intre în viaţa monahicească rămâne însă într-un con de umbră pentru cercetători, deoarece viaţa personală a fiecărui monah este o "taină". Ceea ce reuşesc să vadă cei care privesc din afară viaţa monahală nu va putea să dea niciodată o imagine completă a întregului. Marea lucrare, aceea de a se birui pe sine, în smerenie şi frângerea inimii, pentru a se dărui în toată intimitatea lui Dumnezeu, nu se lasă în "transparenţa" aparatelor de fotografiat sau a unor scurte "comunicări", cum doresc unii cercetători. Marii trăitori ai vieţii monahale dacă au făcut unele descrieri ale propriilor lor experienţe le-au făcut cu mare scumpătate, **ferindu-se de a nu cădea în capcana "mândriei"**.

*

* *

Monahismul creştin, apărut practic odată cu creştinismul pe scena istoriei lumii, a prezentat interes prin **noutatea** şi **raritatea** lui. Se poate vorbi de două mari capitole în istoria monahismului creştin: I - **Perioada premonahismului** şi II - **Perioada monahismului propriu-zis**.

I. **Premonahismul** - este perioada anterioară dobândirii de către Biserica creştină a libertăţii de manifestare în Imperiul roman, de la Cincizecime până la edictul din anul 313 (sec. I — începutul sec. IV). Celibatul religios - vizând ambele sexe - a fost o practică răspândită în Biserica creştină primară, iar "înstrăinarea" de lume era forma cea mai înaltă

---

[1] Pe bună dreptate s-a spus: "[...] S-au restaurat mănăstirile. Dumnezeu le-a pregătit pentru ca să nu mai aibă călugării de lucrat la ele şi să se ocupe cu adâncirea vieţii duhovniceşti. Au acum **Filocaliile** care mai înainte nu erau nici la Facultate, nici la mănăstiri nu se ştia de ele. Acum avem la îndemână un noian de cărţi. Dacă oamenii sunt îndrumaţi să se hrănească din hrana aceasta tare a Sfinţilor Părinţi, rodul vine îndată" (Vestitorul Ortodoxiei, 15.XI.1993, p. 3, din afirmaţia Părintelui Petroniu Tănase, Starețul Schitului românesc "Prodromu" din Sfântul Munte Athos).

a ascezei. Această lucrare spirituală a marcat profund spațiul primelor secole, iar astăzi este mai binecunoscut decât în trecut.

Retragerea din viața publică în viața tainică singuratică, sau și obștească, își are izvorul în însăși pilda vieții pământești a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Chemarea la ascetism a fost făcută de Mântuitorul prin cuvintele: "Oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" (Marcu 8, 34).

Un fapt care cuprinde în sine "forța" fenomenului premonahal poate fi considerat "asaltarea" de către mulțime a Mântuitorului şi a ucenicilor Săi, "încât ei nu puteau nici să mănânce" (Marcu 3, 20). Această situație se repetă de multe ori şi, pentru a se odihni cât de cât, Mântuitorul îi lua pe ucenici şi, desprinzându-se de mulțimea oamenilor, se retrăgea la "loc pustiu" (Luca 9, 10-11), la "loc singuratic" (Matei 14, 13). Într-o astfel de situație Mântuitorul a zis ucenicilor: "Veniți numai voi undeva, în loc pustiu, şi odihniți-vă puțin" (Marcu 6, 31)[2].

Această invitație a avut darul de a strecura în inima ucenicilor o bucurie cu un înțeles mai adânc decât cel de odihnă trupească, şi anume înțelesul mistic - spiritual, duhovnicesc. Invitația la "loc pustiu", sau la "singurătate" era o invitație la o clipă de rugăciune în deplină liniște şi în prezența Mântuitorului, o invitație la o clipă de meditare pentru întărire spirituală. "Veniți numai voi, deosebi..." este chemarea apostolilor spre un timp închinat integral legăturii de gândire, de simțire şi de trăire **cu, în şi pentru Hristos**, o chemare la comuniune deplină. Este exprimată grija directă şi părintească a lui Dumnezeu ca omul să poată imita modalitatea de lucru a Mântuitorului: "slujirea omului" alternează cu activitatea de rugăciune personală. Pentru ucenici, ca şi pentru toți cei care L-au primit sau Îl vor primi pe Mântuitorul, apare un sens mai adânc: acela de a fi împreună cu El în patima Sa, acela de contopire în misterul pascal al dragostei jertfelnice pentru oameni.

Viața de retragere la "singurătate" - "în deosebi" - "de o parte" capătă o dimensiune de mare importanță. Ea ajută, în mod paradoxal, la activitatea misionară a Bisericii; întăreşte credința; mărturiseşte taina morții pentru înviere; indică calea "exodului" din lumea învălmăşelii şi a păcatului spre raiul desfătării. Contemplativii se separă de lume spre a sluji lumea. Ei se angajează la o formă de lucrare mistuitoare, în care principiul **ora et labora** trebuie să se aplice cu fermitate. Golirea interioară la care riscăm să ajungem prin munca intensă de orice nuanță (intelectuală, de cercetare, fizică), în scopuri personale sau obşteşti, trebuie evitată, şi în consecință "retragerea", chiar şi pentru puțin timp, la **isihie** (liniște) este necesară şi

---

[2] În edițiile româneşti aflăm câteva variante: "Veniți voi înşivă de o parte"...; "veniți voi, deosebi..."; "veniți voi înşivă deosebi...".

recomandată tocmai în scopul adâncirii contactului cu sursa primă a vieţii - Iisus Hristos.

Mântuitorul ne îndeamnă în Sfintele Evanghelii la **desăvârşire** (Matei 5, 48; 19, 17; 19, 21) şi **sfinţenie** (Luca 1, 75).

Desăvârşirea a fost năzuinţa primilor creştini iar ei au transmis generaţiilor următoare pilda vieţii lor. Cei care au îmbrăţişat viaţa de castitate încă din primele zile după Pogorârea Sfântului Duh s-au constituit în comunităţi ale trăitorilor în "singurătate"; apare astfel monahismul dinainte de cel oficializat în epoca constantiniană. Fără a se evita viaţa în mijlocul lumii, apare şi viaţa de perfecţiune sau de desăvârşire, aceasta din urmă fiind căutată ca participare la acel ideal care asigură mântuirea, ca participare la desăvârşirea şi sfinţenia lui Dumnezeu, prin lucrarea Sfântului Duh, Cel care dă viaţă titlurilor de noblețe - teofori, hristofori, pnevmatofori, temple ale Duhului Sfânt (I Corinteni 6, 19), mădulare ale trupului lui Hristos (Efeseni 1, 23; 5, 23).

Cartea Faptele Apostolilor (4, 32-37) ne arată care era credinţa şi năzuinţa primilor creştini, cei care "inima şi sufletul o avea una [...] şi nimeni între ei nu era lipsit...". Se trăia în curăţie, în dorinţa de a se desăvârşi în virtute. Unii dintre creştinii de atunci se retrăgeau în locuri ferite, ducându-şi viaţa în cumpătare, cu post, rugăciune şi feciorie. Foarte de timpuriu s-a realizat o formă de viaţă pustnicească (eremită - anahoretică - ascetică) care anticipa viitoarea viaţă monahală. S-au format grupuri de asceţi care s-au încredinţat spre călăuzire unor bătrâni experimentaţi, unor "**avva**" (părinţi duhovniceşti).

II. **Monahismul propriu-zis**. Secolul al IV-lea este recunoscut ca Secolul de aur al Bisericii: acum se dobândeşte libertatea de manifestare a credinţei creştine, au loc primele două sinoade ecumenice, acum trăiesc bărbaţi sfinţi, teoreticieni de mare valoare şi organizatori ai monahismului, autori ai primelor tratate teologice care justifică viaţa monahală, statornicind reguli care să uniformizeze viaţa monahală şi s-o facă, prin unitate de concepţie şi realizare, puternică şi demnă de urmat.

Din Ţara Sfântă, prin convertirea păgânilor, trăirea creştină celibatară şi-a mărit aria geografică şi părţi importante din Orient au devenit oaze ale "eremiţilor". Sfântul Antonie cel Mare (251-356) a fost cel care a organizat viaţa solitarilor după principiile de bază: rugăciunea, munca, abstinenţa, sărăcia de bună voie, necăsătorirea, trăirea neîntreruptă în chinoviile în care au intrat, muncind pentru întreţinerea lor şi ajutorarea săracilor.

Este binecunoscut momentul din anul 325, când un vestit eremit, episcopul Pafnutie al Tebaidei de Sus (Egipt), a apărat cinstea şi vrednicia Tainei căsătoriei, declarând că numai cei hirotoniţi ca celibatari să nu aibă dreptul de a încheia o căsătorie[3].

Sfântul Pahomie întemeiază prima mănăstire cu viaţă de obşte după 315 la Tabenari - Egipt. În anul 328 a ridicat o biserică de zid în mijlocul mănăstirii, fiind iniţiatorul, organizatorul şi legislatorul vieţii de obşte în monahism. Sfântul Pahomie a realizat trecerea de la viaţa eremitică a lui Pavel Tebeul la viaţa de obşte. Subliniem că Sfântul Pahomie este cel care stabileşte primele reguli sau primul "aşezământ" al vieţii monahale de obşte.

Spaţiul nu ne îngăduie a face toate referirile istorice în legătură cu răspândirea monahismului.

Cu privire la perioada istorică în care a început şi s-a răspândit **monahismul la români** putem spune că ea coincide cu aceea a creştinării neamului nostru. În secolul al IV-lea apar deci primii eremiţi - monahi, păstori spirituali ai primelor episcopii. Legăturile cu Răsăritul creştin au facilitat pătrunderea vieţii monahale: săpăturile arheologice, documentele istorice, mărturiile literare furnizează un bogat material referitor atât la creştinarea neamului nostru cât şi la existenţa încă de timpuriu a unei concepţii monahale, materializată prin sihăstrii, schituri şi mănăstiri (cu reguli şi aşezăminte de vieţuire), ca peste tot în ţările Rasăritului care au primit învăţătura creştină.

Elitele vieţii monahale din secolele IV-V au rămas în istoria Bisericii Ortodoxe Române: Episcopul **Bretanion**, pe care Sfântul Vasile cel Mare (†379) îl caracterizează ca fiind "evlavios", era împodobit cu multe calităţi; s-a mutat la cele veşnice către anul 381. **Teotim**, Episcopul Tomisului, a avut legături cu Sfântul Ioan Gură de Aur. De la Sfântul Teotim ne-au rămas frumoase gânduri despre liniştea sufletească şi rolul ei în drumul către desăvârşire. Sfântul **Ioan Casianul**, dobrogean de origine, a cercetat Părinţii duhovniceşti din deşertul Egiptului, adevăraţii atleţi ai virtuţii. Merge apoi în Ţara Sfântă, iar la Constantinopol cunoaşte pe Sfântul Ioan Gură de Aur. Duce în Apus rânduielile vieţii monahale ale Răsăritului şi îşi încetează lucrarea pământească la Marsilia (†435). **Dionisie cel Mic** (†545) scrie

---

[3] **Istoria Bisericească Universală** - vol. I (până la 1054), Ed. II, Bucureşti, 1975, p. 233.

despre Sfântul Pahomie; stabileşte cronologia erei creştine, luând ca moment de referinţă Întruparea Domnului.

Aria de răspândire a monahismului se extinde foarte de timpuriu în tot spaţiul locuit de daco-romani (români).

Monahismul în Moldova — în secolele X-XI — era cunoscut şi experimentat de nevoitori în locuri retrase, pline de o frumuseţe naturală întregită parcă de parfumul nevoinţelor duhovniceşti. Locaşurile de sihăstrie au evoluat, ajungând în secolul al XIV-lea la construcţii de piatră, unele dintre ele ajungând până în zilele noastre.

Odată cu dezvoltarea monahismului în Moldova apar primele "aşezăminte" monahale, începând cu cel al domnitorului Alexandru cel Bun (†1432) care, cu prilejul unirii Mănăstirilor Neamţ cu Bistriţa, în ianuarie 1407, a statornicit pentru acestea un aşezământ. Mănăstirile Secu şi Dragomirna au avut aşezăminte de la ctitorii lor: Nestor Ureche şi Anastasie Crimca; Schitul Pocrov de la ctitorul său — Pahomie episcopul.

Intre 1375-1391 şi apoi între 1400-1432 mănăstirile din Moldova — Neamţ şi Bistriţa, ca şi Rădăuţi iar mai târziu - la 1470 - şi Putna — s-au bucurat de "aşezămintele" confirmate de voievozii vremii şi ierarhii de atunci, care priveau: alegerea în scaunul egumenesc, judecarea pricinilor locuitorilor din unele sate, ocupaţiile vieţuitorilor: rugăciunea, sporirea gospodăriilor cu ateliere în care să se producă cele necesare vieţii mănăstireşti, iar în plan spiritual "tâlcuiri" ale Sfintei Scripturi, traducerea unor tratate teologice şi patristice, cărţi de ritual, muzică bisericească, de "împodobire" sau "înfrumuseţare" a unor lucrări care au rămas ca o adevărată "glorie" a muncii de migală a unor artişti monahi ca Gavriil Uric şi urmaşii lui. Unele lucrări au fost aduse de la Sfântul Munte, spaţiul ortodox care a întreţinut atmosfera duhovnicească şi a realizat progresul pe care istoria îl subliniază cu deosebit interes. Manuscrisele pe de o parte, broderiile pe de altă parte, piesele de legătorie şi orfevrărie sunt expresie a nivelului la care a ajuns organizarea mănăstirilor din Moldova, ca şi din celelalte provincii.

"Epoca Paisie" — la Dragomirna, Secu şi Neamţ — a reînnoit viaţa monahală prin aplicarea "Aşezământului" confirmat de Sinodul Mitropoliei Moldovei în anul 1763 şi reaprobat după aşezarea la Secu şi apoi la Neamţ.

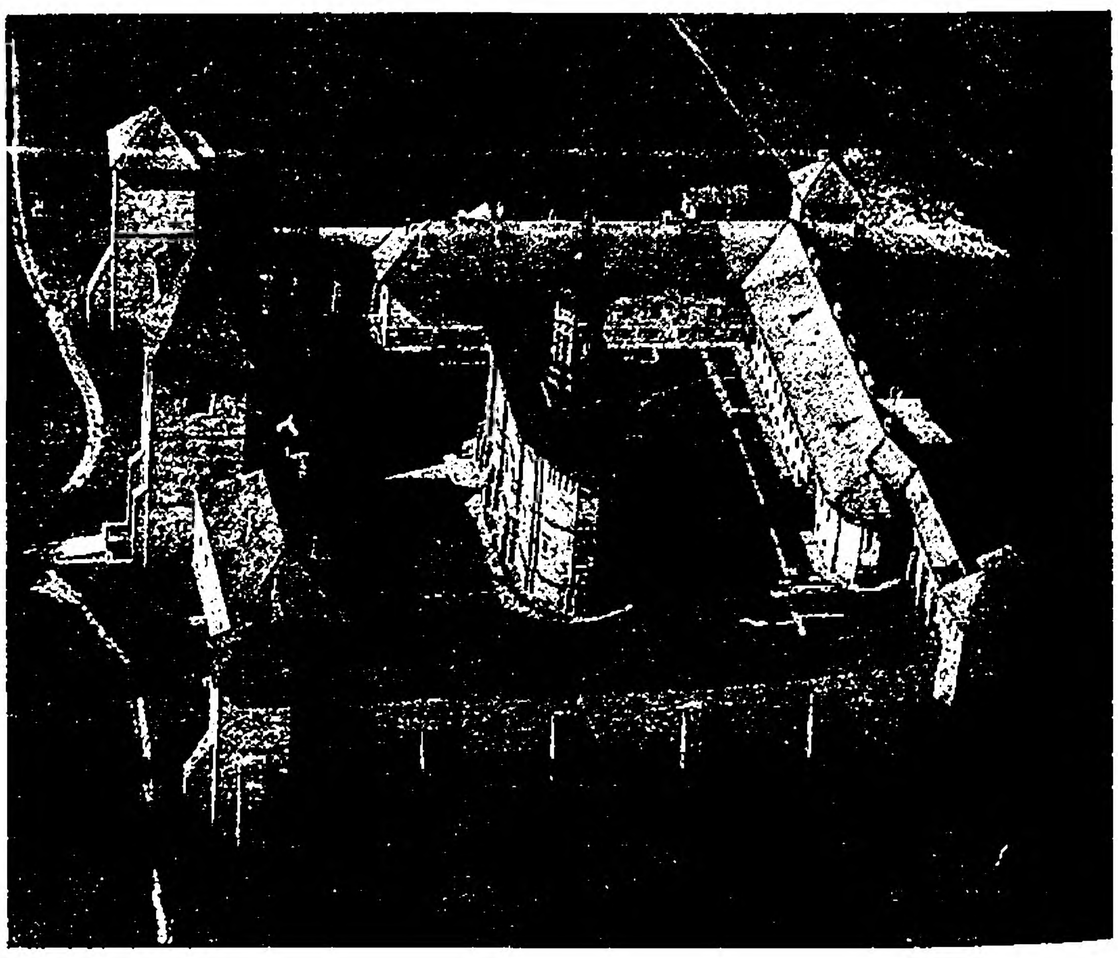

În secolul al XVII-lea Mănăstirea Dragomirna avea deja un "aşezământ" alcătuit de către ctitorul ei în anii 1626-1627, din care vom prezenta în continuare câteva aspecte.

I. AŞEZĂMÂNTUL DIN 1626-1627 AL SOBORULUI ARHIEREILOR MITROPOLIEI MOLDOVEI ÎN TIMPUL MITROPOLITULUI ANASTASIE CRIMCA ŞI CU APROBAREA DOMNULUI MIRON BARNOVSCHI

Se opresc monahii de a mai ţinea avuţia lor deosebită "nici cal, nici alt dobitoc, nimica, nici arături nici dinafară nici dinlăuntru în mănăstiri, afară de haina de pe dânşii şi de uneltele de lucru.

Egumenul va hotărî dacă un călugăr poate păstra ce i s-a dat de rude şi prieteni.

Se opreşte negoţul cu vie sau cu miere şi darea banilor cu camătă.

Călugării străini nu vor putea petrece mai mult de trei zile într-o mănăstire.

Toţi călugării şi fraţii laolaltă, vor alcătui o singură obşte, o singură adunare, un singur sobor, cu viaţă de obşte, după modelul chinoviilor din cele dintâi timpuri ale vieţii monastice. Vor avea aceeaşi trapeză, cu aceleaşi bănci de lemn, înaintea aceloraşi icoane, pentru a se hrăni din aceleaşi bucate şi a bea aceeaşi băutură, apă rece, afară de zilele de praznic.

Stareţii (şi egumenii) nu vor avea în cămările lor hrană şi băutură mai bune. Şi "rudele de boieri" sau târgoveţi ori călugării veniţi de prin alte ţări, cu altfel de obiceiuri - şi aceştia sunt datori a păzi rânduiala mănăstirii.

La hram călugării vor putea primi oaspeţi dintre rude, prieteni cunoscuţi şi chiar dintre străini.

În chelărie şi în pivniţă nu se bea cu nici un chip, nici în zilele obişnuite, nici în zile mari.

Nimeni dintre călugări nu va merge în schimnicie, în singurătăţi fără învoiala egumenului şi a soborului care-l aduce înapoi dacă se poartă rău, ca să fie sub ascultare.

Maici, coconi mici, ţigance nu vor sta în mănăstirile de bărbaţi. Ţigancele cu ţiganii lor vor petrece la un loc afară, în casele robilor.

Egumenul va fi un ieromonah ales din sobor.

Un econom va avea grija treburilor mai mărunte.

Un "vistearnic sau eclesiarh" ales de sobor va păstra "cheltuiugul" (câştigul mănăstirii).

Să nu fie primiţi în mănăstire "ungureni" (adică români din Transilvania).

Reconstituire după:

Nicolae Iorga, **Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor**, ediţia a II-a, vol. I, Bucureşti, 1924, p. 268-271.

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol. II, Bucureşti, 1981, p. 8.

Nicolae Grigoraş, **Situaţia clerului moldovenesc în prima jumătate a sec. al XVII-lea şi reforma domnitorului Miron Barnovschi şi mitropolitului Anastasie Crimca**, în Revista "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an XXXIII (1957), nr. 1-2 (ianuarie-februarie), p. 75.

Arhim. Efrem Enăcescu, **Privire generală asupra monahismului creştin**, Partea I, Râmnicu-Vâlcea, 1933, p. 184-186.

Aşezământul a fost scris pentru toţi călugării, în limba română, spre a putea fi citit de toţi, nu numai de către cei care cunoşteau limba slavă.

Soborul a avut loc la 20 septembrie 1626 în Suceava. Au participat: mitropolitul Anastasie Crimca şi episcopii Atanasie de Roman, Evloghie de Rădăuţi şi Pavel de Huşi.

*

În secolul al XVIII-lea, înaintea "Aşezământului" Sfântului Cuvios Paisie, schitul Pocrov din subordinea mănăstirii Neamţ, întemeiat de Pahomie — Episcopul Romanului, a avut un "aşezământ" cu reguli de viaţă monahală ceva mai aspre decât cele care erau aplicate în mănăstirea Neamţ.

Unele intervenţii pentru o rânduială de viaţă monahală care să înlesnească păstrarea reputaţiei morale s-au făcut şi în alte unităţi monahale, în special pentru cele de maici. S-au păstrat documente domneşti, din anii 1756-1759, care reglementau unele stări de lucruri în fosta mănăstire de maici de la Topoliţa - judeţul Neamţ:

În Mănăstirea Topoliţa s-a interzis şederea străinilor, la sesizarea starețelor. Documente din anii 1756-1759 reluau "testamentări" şi "documente" ale "altor luminaţi domni":

"În mănăstirea aceasta să n-aibă volnicie nimenea din boiari a intra să descalece, nici boiari de curte, nici pârcălabi de ţinut, nici slugi boiereşti, nici slugi vlădiceşti, nici în mănăstire - fiind călugăriţele parte femeiască. Nici la casele preoţilor bisericii şi a diaconului, nici la poslușnică a merge. Numai la biserică cine va năzui să fie slobod a merge cum scriu documentele (1756) (respectiv testamenturile - 1759) altor luminaţi domni."

II. "AŞEZĂMÂNTUL SFÂNTULUI CUVIOS PAISIE"

— consideraţiuni generale —

"Aşezământul" iniţiat la Mănăstirea Dragomirna de către Sfântul Cuvios Paisie a primit aprobarea Sinodului Mitropoliei Moldovei şi a fost sancţionat de către puterea statală, fiind apoi pus în aplicare la Mănăstirile Secu şi Neamţ, împlinindu-se — de către aceleaşi foruri — şi de această dată formalităţile de aprobare şi sancţionare. Punerea în practică a "aşezământului Cuviosului Paisie" la Neamţ a dat roade şi în afara Moldovei, prin faptul că a fost aplicat şi în alte mănăstiri din ţările ortodoxe vecine. În deceniile de

după mutarea din viața pământească a Cuviosului Paisie, datorită faptului că au apărut condiții noi geopolitice, unii monahi, plecând din Moldova în alte părți, în special în Basarabia, unde s-a înființat Mănăstirea Noul Neamț, în mănăstirile paisiene din Moldova viața a început să lâncezească şi s-a simțit nevoia reînnoirii aşezământului. La cererea unor stareți ai Mănăstirilor unite Neamț-Secu - aşa cum s-a întâmplat în anii 1839 şi 1843 - forurile competente, bisericeşti şi civile, au reanalizat "aşezământul" inițial şi l-au adaptat nevoilor noi ale vieții Bisericii şi statului Moldovei, întocmind şi pentru mănăstirile de călugărițe un aşezământ asemănător. Astfel a apărut aşezământul promulgat prin hrisov domnesc în anul 1843.

Trebuie să spunem că nu au existat stări de contestare a aşezământului întocmit în 1763 de Sfântul Paisie, datorită faptului că el însemna de fapt o încununare a aşezămintelor din secolele anterioare. Nevoia unei înnoiri a vieții monahale era imperios cerută. Cu experiența din Sfântul Munte, Sfântul Paisie a putut întocmi un aşezământ statornic, de mare folos pentru viața de obşte a mănăstirilor.

Aşezământul Paisie - cel inițial - ca şi înnoirile la care a fost supus timp de 80 de ani (1763 - 1843) - a purtat pecetea duhului de înviorare a vieții monahale.

Aşezământul Paisie a fost şi a rămas o lucrare de sinteză care oglindeşte cultura teologică, cunoaşterea Sfintei Scripturi, a scrierilor Sfinților Părinți şi nu în ultimul rând înalta viețuire duhovnicească a marilor trăitori din viața monahală - "singuratică" şi "de obşte" - a acelor timpuri. Petrecerea în Țara Românească şi în Sfântul Munte au întărit Sfântului Paisie convingerea că viața monahală în duhul isihasmului ortodox este cu putință a se aplica atât în viața de obşte cât şi în cea "de sine", sub îndrumarea duhovniceştilor părinți.

Aşezământul din 1763, întocmit în 18 articole de către Sfântul Paisie, cu o introducere-scrisoare plină de politețe şi smerenie către toți factorii de răspundere, concentrează **esența vieții de obşte**. Scrisoarea solicita o cercetare atentă a aşezământului şi preciza faptul că, dacă se va socoti că ar fi de adăugat ceva folositor "către mântuire", va fi primit şi va fi împlinit "cu datoria pe care o au oile față de păstorii cei sufleteşti".

Aşezământul Paisie a devenit un instrument de lucru în cadrul Dreptului canonic al Bisericii Ortodoxe Române, fiind parte componentă a capitolului "Viaţa monahală şi organizarea mănăstirească".

Cei peste două sute treizeci de ani de la alcătuirea aşezământului Paisie au demonstrat temeinicia şi sfinţita lui alcătuire, pentru că şi-a păstrat mereu actualitatea. Unităţile monahale care l-au aplicat, în spiritul şi litera lui, au cules bogate roade duhovniceşti.

Aşezământul Paisie a învăpăiat sufletele generaţiilor de monahi din spaţiul ortodox şi a contribuit şi la buna primire (şi înţelegere) a **Dobrotoliubiei** (Filocalia) din anul 1793.

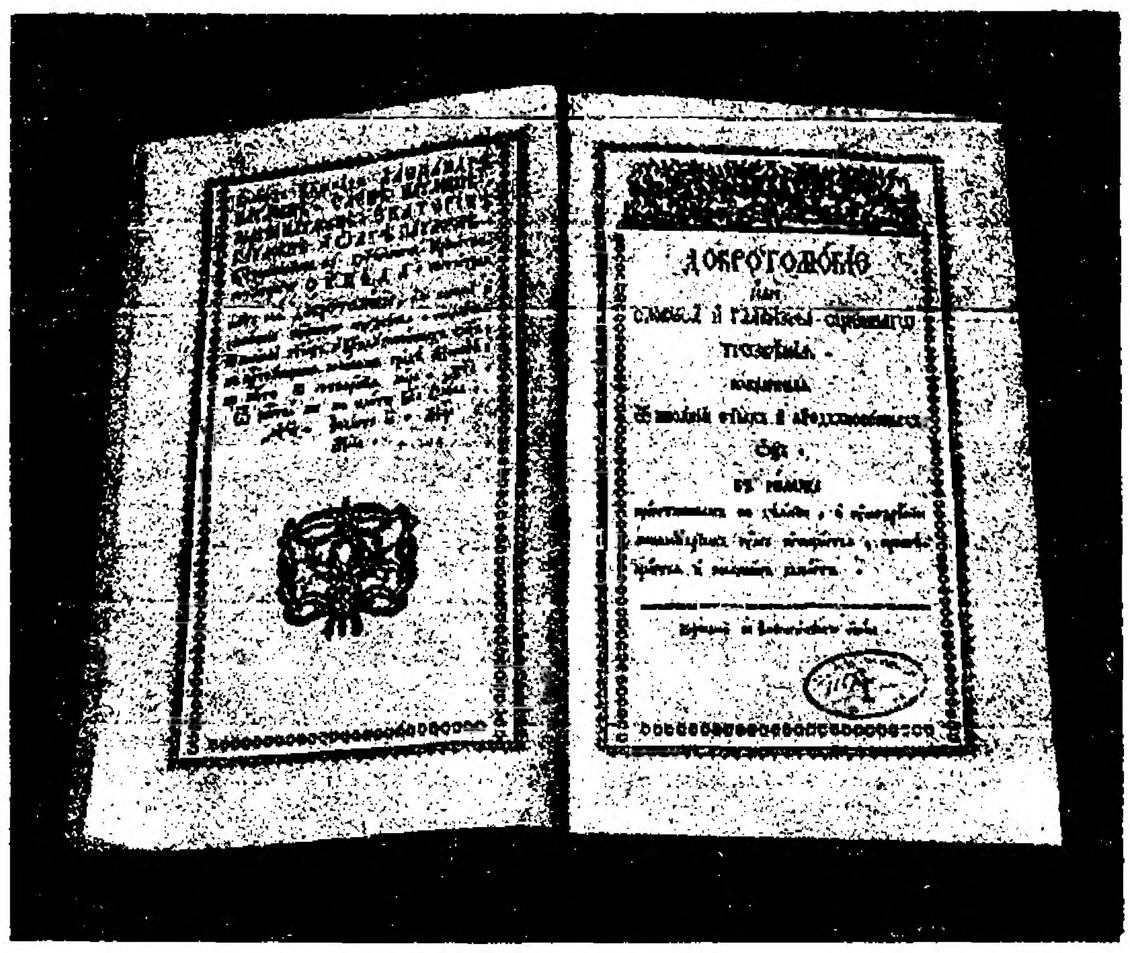

Ecoul acestor mărturii de viaţă sfântă se face vizibil şi la acest sfârş de mileniu. De aceea, nădăjduim că publicarea — *pentru prima dată în mo integral* — a Aşezământului de la Dragomirna să folosească monahilor ş monahiilor de astăzi. Fie ca roua duhovnicească a Duhului Sfânt să s reverse asupra lor, spre marea cinstire a Celei de o fiinţă şi de viaţa dătătoarei *Sfintei Treimi* şi spre slava Bisericii lui Hristos de pretutindeni.

Manuscris cirilic românesc
aflat în Biblioteca Mănăstirii Neamţ, nr. 35.
După Aşezământul de la Dragomirna 1763
şi tradus în 1867 pentru Mănăstirea Noul Neamţ.

AŞĂZĂMÂNTUL
Prea fericitului Părintelui nostru Stareţului
PAISIE
pentru viaţa monahicească în chinovia sa
din anul 1763

1. ÎNTÂIU, Aşezământul şi rânduiala care în chinovia noastră şi întru puţin şi în mult număr de fraţi s-au păzit cu mare luare aminte - şi să păzeaşte şi până acum cu darul lui Dumnezeu, este acesta:

"Ca nici un frate, supt nici un cuvânt, să nu aibă vreo avere a sa - mișcătoare sau nemișcătoare - măcar până la cel mai mic lucru, nici să numească ceva al său. Ci tot ce s-ar trimite de la Dumnezeu spre folosul vieții de obște - să fie de obște. Pentru buna rânduială însă, înainte stătătorul este dator, o luare în băgare de seamă nevoile fiecăruia frate - atât cele ale hranei și a îmbrăcămintei - cum și celelalte de neaparat. Și ca un bun părinte a să îngrijì de fiii săi duhovnicești. Regulându-i după Dumnezeu și dând fiecăruia cele de trebuință, potrivit cu nevoia fiecăruia, însă și darea celor de nevoie fiecăruia frate să cuvine să fie potrivită cu ascultarea și îngăduința sa, iară nu după singură alegerea sa.

Și pre această rânduială și așezământ, ca o rădăcină și întemeiare, o am pus cu darul lui Hristos, chinovia noastră știindu-să, cum că din aceasta crește între frații cei ce viețuiesc în chinovie dragostea cea adevărată către Dumnezeu și aproapele: blândețea, smerenia, pacea, unirea, desăvârșita tăiere a voii sale și ascultarea, prin care frații vor putea ajunge și dobândi - nu slavă sau cinstea vremelnică și odihnă trupească sau altă oarecare nălucire omenească - ci singură mântuirea sa și, dintru aceasta poate fi dintre dânșii o inimă și un suflet; iar mândria lumească și urâciunea asupra aproapelui - zavistia, sfada, ținerea aminte de rău și celelalte răutăți - lepădându-se frații de a avea osebită avere în viața de obște ce naște toată răutatea și călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Și dacă, oarecarii îndrăznesc a avea măcar câtuși de puțină osebită avere, viețuind în obște, aceia, după Marele Vasile, se fac al doilea luda, vânzând adevărul precum acela pe Domnul.

Deci, văzând din scrierile de Dumnezeu însuflețiților Părinți o așa răutate, stricare de suflet, pricinuită din a avea osebită avere în viața de obște, foarte m-am înfricoșat cu sufletul! Ca nu cumva, o asemenea boală pierzătoare de suflet, furișându-se pe ascuns în chinoviia noastră să-i pricinuiască cea desăvârșită ruinare. Pentru aceasta, mai mult decât toate, am avut cea mai mare îngrijare, ca fiecăruia frate, ce s-au dat pe sineși chinoviei și ascultării, îndeosebi a-i descoperi din Sfințita Scriptură, cum că nu trebuie să aibă sub nici un cuvânt, vreun fel de avere osebită, până la cea de pe urmă a sa răsuflare, căreia învățături, toți frații, ca un suflet supuindu-se, o păzesc cu o foarte mare îngrijare. Ba încă, nici prin minte nu-i trece vreunuia dintrânșii cândva, ca să câștige ceva îndeosebi, îndestulându-se toți cu cele neapărat trebuitoare, spre ținerea vieții prin cele ce se trimit de la Dumnezeu.

2. A doua rânduială, pe care cu darul lui Hristos o am pus vieții noastre de obște, de carea, precum se înțelege, și toată viața monahicească atârnă, este aceasta: "cum că toți frații cei ce cu un gând și cu un suflet, pentru numele lui Hristos s-au adunat întru această viață de obște, sunt datori, mai întâi de toate și mai mult decât toate, a călători calea ceia ce

neabătut duce la împărăţia cerească - care este ascultarea, scuipând şi departe aruncând toată voia sa şi socotinţa şi orânduirea de sineşi, iară voia, socotinţa şi porunca părintelui său, fiind întemeiată pe puterea Sfinţitei Scripturi, să se sârguiască cu toată osârdia, a o face şi a o împlini. Şi fraţilor, cu toată bunăvoinţa, ca Însuşi Domnului, iară nu ca oamenilor, cu frica lui Dumnezeu şi cu cuget curat, după puterea sa sufletească şi trupească, până la moartea sa să slujască.

3. Înaintea stătătorului fiindu-i ştiut, cum că în ziua înfricoşatei a doua veniri a lui Hristos, va să fie cercetat pentru sufletele fraţilor - este dator a cerca cu toată sârguinţa Sfinţita Scriptură şi învăţăturile purtătorilor de Dumnezeu Părinţi şi fără mărturiile învăţăturii Scripturii nici o învăţătură de la sineşi fraţilor să nu le predeae, nici să predanisească porunci sau alte aşezăminte. Ci în puterea Sfinţitei Scripturi şi a învăţăturilor Sfinţilor Părinţi - este dator adesea ori a învăţa pre fraţi şi a-i povăţui şi voia lui Dumnezeu a le descoperi şi după înţelegerea poruncilor lui Hristos, a rândui pe fraţi în ascultări mănăstireşti, temându-se şi cutremurându-se ca ceva de la sine, iară nu după înţelegerea Scripturii a învăţa pe fraţi, fiindu-i ştiut că Sfânta Scriptură şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi - este şi lui însuşi şi fraţilor povăţuitor şi nerătăcit ducător către mântuire. Dator fiind înainte stătătorul a se face pe sineşi chip de smerită cugetare; şi cu totul pildă soborului, prin unirea cea cu un gând a dragostei cei duhovniceşti, neîncepând nimic de la sineşi a face, fără sfătuire, ci în multe lucrări cele mai de nevoie. Să adune din fraţi pe cei mai iscusiţi în cele duhovniceşti şi cu a lor sfătuire, cercând şi Scripturile, ca să nu fie ceva împotriva lui Dumnezeu, a dumnezeieştilor Lui porunci şi a Scripturii - aşa să înceapă şi să facă. Iar dacă s-ar arăta vreun lucru mai de nevoie, pe carele ar trebui a-l arăta şi înaintea a tot soborului să adune şi pe tot soborul, şi prin ştiinţa şi cercetarea obştească a tot soboruiui. Asemenea iucru să se înceapă şi să se facă - şi prin acest chip va putea să fie între fraţi, totdeauna pace, un cuget şi o legătură a dragostei cei duhovniceşti neruptă.

4. Pravila soborului Sfintei Biserici a Răsăritului - Vecernia, Pavecernița, Polunașnița, Utrenia, Ceasurile și dumnezeiasca Liturghie - asemenea la toate sărbătorile domneşti şi ale Născătoarei de Dumnezeu şi ale Sfinţilor celor mari - privegherile de toată noaptea cu citirile, iar la praznicele cele mici, polielee şi slavoslovia cu citirile. Şi toată cealaltă rânduială şi urmare bisericească după tipicul cel sobornicesc, aşa precum ne-a obişnuit în Sfântul Munte al Atonului, se cuvine şi în acest locaş al nostru, necălcat întru nimic, fără încetare şi fără toată grăbirea la a sa vreme să se

săvârșească, la care (pravilă) este netrecută datorie a se pomeni ctitorii și făcătorii de bine ai Sfântului locaș, după rânduiala și tipicul Sfintei Biserici, viii adică și morții, începătorul și toți frații ca de-a pururea la toată sobornicească pravila bisericească, după cinul lor să se afle în mantie, rasă și camilavcă, și nimenea nici odinioară să o lase, fără binecuvântată pricină sau boală ori ascultare prea de nevoie. Iar dacă vreunul din frați, nu s-ar afla la pravila bisericii, se cuvine proiestosul, în trapeză, înaintea tuturor fraților, a-l cerceta de aceasta. Și dacă nu s-ar arăta pricină binecuvântată, este dator proiestosul, ca acelui frate să-i dea cuviinciosul canon de închinăciuni, pe cât va ținea masa, sau să nu-i dea mâncare în acea zi, după obicei, sfătuindu-l duhovnicește cu cuvântul.

5. La trapeză, înainte stătătorul cu toți frații, în toate zilele este dator a se aduna și, din obștească mâncare și băutură - trimisă de la Dumnezeu - nevătămătoare cinului monahicesc, toți să se împărtășească foarte păzind dezlegarea și nedezlegarea tipicului obștesc al Sfintei Biserici. Frații sunt datori ca la trapeză, fiecare după cinul său, cu mantie, rasă și camilavcă să șază și să mănânce din bucate cu mare și mărginită tăcere și frică de Dumnezeu, foarte luând aminte la citire, care este datorie întru toate zilele, negreșit să se facă în trapeză: din Viețile Sfinților, din Pateric și alte cărți învățătoare, după așezământul bisericesc, iar în toate duminicile de peste an, sărbătorile domnești cele mari și la praznicile Sfinților, ba încă și mai bine este - și neapărat datorie, de s-ar putea - ca și în fiecare zi, să fie panaghie, pentru toată rânduiala trapezei se cuvine a fi și a se săvârși în chinovia noastră după obiceiul Sfântului Munte. Și după nici un chip pe la chilii, niciodată să nu mănânce - nici proiestosul, nici frații, osebit de boală sau de prea adâncă bătrânețe, împărtășindu-se toți din singurele bucatele obștești. Iar dacă vreun frate va avea stomacul stricat, și nu va putea mânca din bucatele obștești, unuia ca acestuia, se cuvine, ca potrivit învățăturilor Sfinților Părinți și după socotința proiestosului să i se dea hrană care să-l folosească, dar și aceasta este dator a o mânca în trapeză, înaintea tuturor fraților, iar nici de cum în chilie.

6. În chilii se cuvine frații a ședea, după predaniile Sfinților Părinți, cu frica lui Dumnezeu, protimisind mai mult decât toate nevoințele, rugăciunea minții, ca o iubită lui Dumnezeu și izvor al bunătății, săvârșind lucrarea cu mintea în inimă, precum despre aceasta mulți din purtătorii de Dumnezeu Părinți învață și, care sunt aceștia: Sfântul Ioan Gură de Aur; Sfântul Calist al doilea, patriarhul Țarigradului; Sfântul Simeon, Mitropolitul Tesalonicului; Sfântul Diadoh, Episcopul Foticeiei; Sfântul Isihie, al Ierusalimului; Sfântul Nil Sinaitul; Sfântul Ioan Scărarul; Sfântul Maxim Mărturisitorul; Sfântul Petru Damaschinul; Sfântul Simeon

Noul Bogoslov; Sfântul Grigorie Sinaitul. Toți aceștia - și alți de Dumnezeu purtători Sfinți Părinți învață acest lucru duhovnicesc adică: rugăciunea minții. Și cea mai multă vreme a se îndeletnici la aceasta, iară după dânsa la cântarea psalmilor și la citirea Testamentului Vechi și Nou, la cărțile învățătorilor și ale părinților să se îndeletnicească, iară pomenirea morții și a păcatelor sale, și gândire de înfricoșata judecata lui Dumnezeu, de muncile cele veșnice și de împărăția cerească și ocărârea de sineși, totdeauna precum în chilie asemenea în tot locul și la tot lucrul se cuvine să aibă, fiecarele după puterea sa și a se îndeletnici la lucrul mâinilor ce i se va hotărî de proistosul. În zădar însă prin chilii, nicicum să nu șază fiindcă **șederea în zădar învață pe monah a face toate răutățile**, iar de ieșirea din chilie cea fără de vreme și de vorbele cele nefolositoare ca de iadul cel purtător de moarte se cuvine a fugi și a se depărta.

7. Se cuvine înainte stătătorul (pe frați) a-i iscusi la smerita cugetare și la adevărata ascultare; la tăierea voii și a socotințelor sale; care este scara ce suie la cer pe ascultător. Drept aceea îi va rândui la cuhne, pitării, chitărie, trapeză și, cu un cuvânt, la toate ascultările în lăuntrul mănăstirii, neîntrebuințând la asemenea ascultări pe robii mănăstirii ci numai din frați schimbându-i în vremea cuviincioasă. Frații însă privind la puitorul de nevoință și plinitorul credinții Iisus, Carele S-a arătat pe Sineși chip al ascultării ceii adevărate și al smereniei când a spălat picioarele ucenicilor, să nu se lepede nici de cea mai de pe urmă proastă ascultare, crezând că îi va fi mijlocitoare către împărăția cerească; dacă, cu smerită cugetare și cu frica lui Dumnezeu, vor sluji fraților - nu ca oamenilor ci ca Însuși lui Dumnezeu. Pe robii mănăstirii însă este dator proiestosul a-i rândui la acele lucruri care pentru frați ar fi pricinuitoare de răspândirea minții și de ieșirea din mănăstire ar fi pricinuitoare de răsipirea liniștii

8. Pre cum înainte stătătorul este dator a avea dragoste de-o potrivă către toți frații ca, către adevărații întru Domnul duhovnicești săi fii, asemenea este dator a lua aminte foarte cu pază ca și frații să aibă unul către altul adevărată, nefățarnică și de-o potrivă duhovnicească dragoste, carea este semn al uceniciei lui Hristos iar dragostea particulară și osebită prietenie, ce s-ar ivi ca unora către alții, ca cea

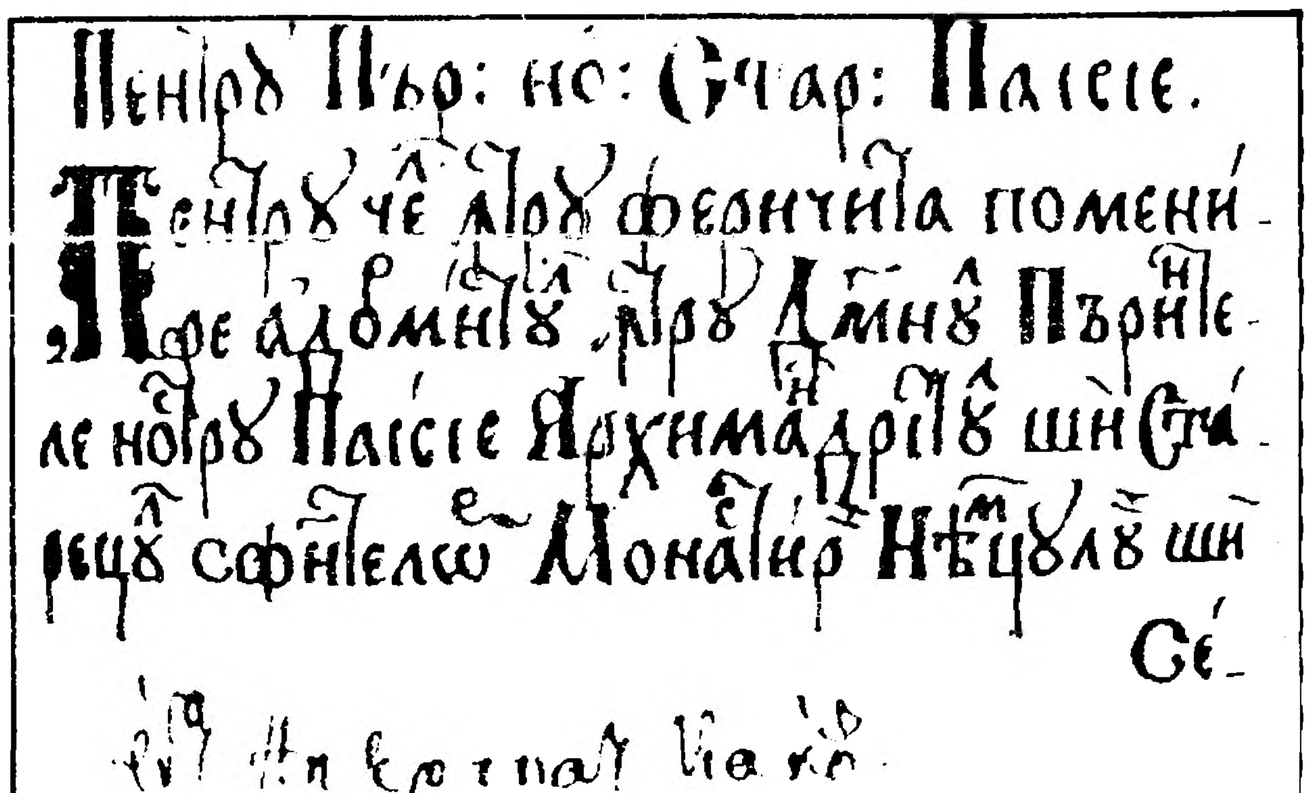

pricinuitoare de ruinare și de zavistie și sfărâmătoare a adevăratei dragoste să se sârguiască ca prin toate chipurile să o dezrădăcineze din obște, dator fiind ca toate neputințele și căderile neputincioșilor săi fii a le purta părintește și cu îndelungă răbdare, în nădejdea de a-i îndrepta prin adevărata pocăință, și îndreptându-i pe dânșii cu duhul blândețelor, și de-a pururea povățuindu-i cu cuvântul spre folosul lor. Iar din obștime, pentru vreo neputință a lor sufletească, să nu-i depărteze, mai ales când de la aceasta nu se face vătămare altora. Pe cei ce însă vor umbla cu rânduirea de sineși și vor urma socotinței sale și vor lepăda jugul cel bun al ascultării, și care prin al lor viclean chip fac vătămare obștii - nici de cum să-i supere, ci, după îndelungă sfătuire, povățuire și mustrare ce le va face îndeosebi și între doi sau trei și înaintea soborului, rămâind tot întru aceleași sau încă și mai proaste ale sale obicinuiri, și nevoind a se îndrepta ca pe niște mădulări pierzătoare de la trupul obștei fraților prin multe lacrimi cu părere de rău și durere sufletească! - să le taie, izgonindu-i, ca nu cumva și ceilalți frați să se vatăme de acest fel de boală stricătoare de suflet; iară pe cei ce își vor veni întru simțire și se vor întoarce către adevărata pocăință să-i primească cu bucurie, ca părintele cel iubitor de fii și să arate către dânșii toată milostivirea și compătimire, iertându-le greșeala lor și duhovnicește veselindu-se cu toți fraților pentru întoarcerea lor.

9. Înaintea stătătorul, pentru ocărmuirea moșiilor, a robilor mănăstirii și a tuturor lucrurilor celor din afara mănăstirii - este dator a avea un frate, carele să fie iscusit la acestea și, carele, fără de călcarea poruncilor lui Dumnezeu și pierzarea sufletească ar putea ocârmui bine aceste trebi, iară el singur, fiind slobod de acestea, să poată mai bine a avea grijă duhovnicească pentru mântuirea fraților, și pentru toată buna rânduială bisericească și a vieții de obște, asemenea, este îndatorit proiestosul a îngriji pentru frați și în cele duhovnicești, având ajutător luișipe un frate, carele să fie iscusit întru înțelegerea duhovnicească, pe carele pentru buna rânduială și duhovnicească ocârmuire a fraților, când ar ieși, pentru trebile obștești ale mănăstirii, este dator a-l lăsa în locul său, asupra fraților; însă când înainte stătătorul pentru interesele obștești ale mănăstirii ar avea a se duce undeva și a zăbovi câtăva vreme este dator a aduna prin sunetul clopotului pe tot soborul fraților în biserică și sărutând Sfintele Icoane și luând rugăciune de călătorie de la preot, să facă cunoscut la tot Soborul socotința sa, rugându-se cu smerenie, ca tot Soborul fraților să se roage pentru dânsul lui Dumnezeu, să-l întoarcă la ei sănătos și cu bună norocire; și după toate acestea, luându-și iertăciune de la frați, și dându-le tuturor a sa blagoslovenie să plece în călătorie. Iară întorcându-se, cu ajutorul lui Dumnezeu din cale, nu îndată să meargă în chilie ci, adunând pe toți frații, mai întâi să meargă în biserică unde, înaintea a tot soborului, dând lui Dumnezeu cuviincioasa mulțumire pentru că l-a păzit întru a sa călătorie cu rugăciunile fraților - să mulțumească și fraților pentru

ale lor rugăciuni, făcându-le cunoscut și mila dumnezeiască, urmată pentru folosul obștei fraților despre care i-a fost și călătoria lui și așa să meargă la chilia sa.

Pentru primirea fraților la viața monahicească, pentru bolniță, pentru lucrul mâinilor și pentru primirea străinilor

10. Pre fratele cel trimis de Dumnezeu, din lume, la viața monahicească, este dator proiestosul ca mai întâi să ispitească la singurătate despre cugetul lui, despre rându-i, din Scripturi în destul, puterea vieții de obște ceii monahicești și a ascultării ceii după Dumnezeu și până la moarte tăierea și omorârea voii și a socotinței sale. Și văzând întru dânsul adevărată și nefățarnică dorință a vieții monahicești și dumnezeiasca râvnă, atuncea și înaintea a tot soborului fraților iarăși să-i descopere lui puterea vieții de obște ceii monahicești și a ascultării și, apoi, să-l primească pe un asemenea frate în viața de obște și ascultare. Și iarăși nu îndată a-l tunde în călugărie, ci în timpul hotărât de pravilă: pe unul adică la trei ani, iar pe altul și la șase luni, ținându-l spre ispitire în haine mirenești; tunderea în călugărie să fie adică, pe unii rasofori, iar pe alții în mantie și așa a-i număra cu frații. Iar dacă în vremea cât a fost ținut în ispitire, nu s-a văzut (de proiestosul) întrânsul adevărata supunere și tăierea în totul a voinței sale, pe unul ca acesta nici după ispitirea a trei ani să nu-l tundă, ci să-i dea drumul în lume ca să nu se primească turburare a vieții de obște de la niște asemenea de sineși rânduitor.

•

11. Dacă se va întâmpla, ca fratele ce va veni din lume în viața monahicească să aducă în mănăstire și oarecare avere, această avere este dator proiestosul de a o păstra în cămara cea de obște a mănăstirii fără să se cheltuiască până la tunderea în călugărie a acelui frate. Iar după ce se va tunde, atunci se va cheltui la nevoile obștești ale mănăstirii și a fraților. Iar dacă acesta, mai înainte de a se tunde, fiind la ispitire, se va căi pentru ieșirea sa din lume, sau a se duce la altă mănăstire, pe unul ca acela, împreună cu averea adusă de dânsul în mănăstire, întru toată întregimea dându-i-o, să-l sloboadă, ca să nu fie și mănăstirii și acelui frate pentru acesta tulburare.

12. Se cuvine numai de cât, ca înlăuntrul mănăstirii să fie înființată bolniță, pentru frații ce ar cădea în felurite boale: ca cel bolnav să aibă osebită sieși dietă, pentru mâncare și băutură și în totul - liniște și căutare, fiind dator înainte stătătorul a rândui acolo un frate iscusit, carele cu duhovnicească înțelegere să slujească bolnavilor și, dacă s-ar putea, ca măcar din parte, să știe

meșteșugul doftoricesc, carele slujind bolnavilor cu înțelepciune, este dator a da fiecăruia dintrânșii, mâncarea și băutura care ar folosi la boalele lor, odihnindu-i întru toate, cu frica lui Dumnezeu slujindu-le ca Însuși Domnului, ca și cel ce slujește să aibă plată de la Domnul, Carele a zis: "bolnav am fost și M-ați cercetat". Și bolnavii aflându-se întru toată îndestularea și odihna lor, mulțumind lui Dumnezeu să primească și plată de la Dumnezeu pentru suferirea cea cu mulțumită a durerilor sale.

13. Se cuvine înainte stătătorul a se îngriji ca în mănăstire să fie înființate felurimi de meșteșuguri, și mai ales că fără de acestea nu este cu putință a se ținea viața omenească, și la care să rânduiască pe frați și pe cei neștiutori să-i învețe, care să se lucreze de frați, în folosul obștiei. Toată obștimea fraților va putea fără de cârtire, a se îndestula, în neapăratele lor nevoi și vor fi scutiți de a ieși prin lume fără de vreme, pentru niște asemenea lucruri - și dintre acestea vor putea a fugi de sufletească vătămare, ce ar putea să le vie.

14. Arhondarice (primitoare de străini) se cuvine două să fie: unul înlăuntrul mănăstirii, pentru persoane însemnate duhovnicești și mirenești, iar altul afară de mănăstire, ca cei ce vor veni la mănăstire, să aibă loc pentru sineși înlăuntrul mănăstirii; iar pentru vitele lor, afară de mănăstire cuviincioasă mulțumire și odihnă și asupra acestei ascultări se cuvine înainte stătătorul să rânduiască din frații cei mai iscusiți, care ar putea, cu duhovnicească înțelegere, să slujească străinilor, ca să se învrednicească și plată de la Dumnezeu să primească pentru înțeleapta lor slujire ce vor face străinilor, și toată obștea văzând străinii primiți și mulțumiți precum se cuvine, cu hrana și căutarea, să rămâie liniștită și nesupărată. Se cuvine însă proiestosul ca precum către duhovnicești săi frați, a avea dragoste duhovnicească după Dumnezeu, așa și către toți săracii care vor veni în mănăstire bolnavi și care nu au unde își pleca capul după dumnezeiasca poruncă aceeași dragoste să arate, primindu-i cu dragoste - pe unii în arhondaric, iar pe alții în bolniță, având grijă după puterea sa, pentru trebuințele lor cele trupești și, după putința mănăstirii, dându-le și cele trebuincioase de cale, să-i slobozească cu pace.

Pe acestea toate și alte așezăminte chinoviale, ale Sfinților Părinți, precum și în Sfântul Munte al Atonului, după puterea noastră le-am păzit, așa și aicea, după cât ne este prin putință, cu darul lui Hristos, se păzește întru a noastră viață de obște. Încă nu avem de ajuns încăperi gata - atât pentru primirea străinilor și odihna celor ce vin în mănăstire - precum și chilii spre odihna fraților nu avem de ajuns - și întru mare strâmtorare ne aflăm, și pentru aceasta, nu putem să avem toată rânduiala de săvârșit, precum s-ar cuveni a se păzi în viața de obște, ci dupre

cum ne este cu putință și ne îndemnăm - petrecem cu darul lui Hristos, până când și această nevoie a noastră Domnul cu negrăita Sa Pronie o va îndeplini, dupre cum și pentru celelalte neapărate nevoi spre ținerea vieții noastre a așezat, pentru ca fiecarele frate, după osteneala pravilei bisericești și a deosebitelor ascultări, pentru lucrarea minții și nevoință trupească, asemenea și pentru odihnă, să aibă osebita sa chilie, ca un liman liniștit și netulburat, că dintru aceasta va putea fi între frați mai bună așezare duhovnicească și mai multă sporire; asemenea și la tot lucrul, pot să fie mai cu bună rânduială și așezare.

Pe această rânduială și așezare a chinoviei noastre, o am arătat prea sfinției voastre și la tot de Dumnezeu alesul sobor, măcar deși nu cu tot amănuntul, ca să nu îngreuiem pe înțelepciunea voastră, cu neînțelegerea noastră și dacă este voia lui Dumnezeu și se potrivește în ceva, spre folosul sufletesc vă rugăm ca și prea sfinția voastră și tot de Dumnezeu alesul sobor să o întăriți aceasta, cu puterea dată vouă de la Dumnezeu și cu înscris. Iar dacă aceasta nu este conglăsuită cu Scriptura și potrivnică mântuirii sufletelor, atuncea ceea ce este plăcut lui Dumnezeu și conglăsuit cu Sfânta Scriptură, aceea să se facă.

15. Pe lângă acestea, vă mai rugăm pe prea Sfinția Voastră, pe tot sfințitul duhovnicescul sobor ca cu stăpânirea cea duhovnicească de la Dumnezeu, partea femeiască să fie oprită de a intra în mănăstire, afară de obștești le nevoi hristianicești, care se întâmplă în vreme de fugă, pentru războaie. Asemenea și schitul care s-a zidit încă mai înainte de a fi mănăstirea, de întru tot fericitul ctitorul nostru, întru cinstea a trei Sfinți: Enoh, Ilie și Ioan de Dumnezeu cuvântătorul - nici odată sub nici un chip, să nu fie depărtat și despărțit de mănăstire; ci întru dânsul să se rânduiască, de către proiestosul și de către tot soborul, frați din mănăstire, din aceia care și-au tăiat voile lor, ca să șază ca de ascultare, și să păzească buna rânduială și așezământul vieții de obște, având de la obște și toate cele de nevoie, trebuitoare spre ținerea vieții. Străini însă monahi și cu a sa osebită a sa avere, sub nici un chip să nu fie îngăduiți a ședea acolo, ca nu dintru aceasta să fie tulburare obștească soborului. Iară frații cei rânduiți din sobor să șaze acolo de ascultare, sunt îndatoriți a săvârși totdeauna pravila bisericească după tipic și la dumnezeiasca Liturghie să pomenească ctitorii și făcătorii de bine.

16. Încă rugăm pe prea sfințitul marele domnul nostru arhiepiscopul și mitropolitul, ca dacă va voi Dumnezeu, în primăvara viitoare să poruncească cu puterea sa cea dată de la Dumnezeu, robilor mănăstirii să se mute la mitocul mănăstirii și, acolo, după blagoslovenia prea sfinției sale, cu ajutorul lui Dumnezeu, să se zidească biserică, și să fie rânduit preot de mir care să viețuiască

la mitoc, pentru norod și robii mănăstirii, ca să slujească acolo, pentru nevoile cele hristianești neapărat trebuitoare și mântuitoare sufletelor și mănăstirea să fie despre acestea fără de toată tulburarea, și la tot soborul fraților înlăuntrul mănăstirii și la schit să se întemeieze viață liniștită și fără de gâlceavă.

17. Încă, mă rog eu, ca cel mai de pe urmă, cu tot soborul, prea sfințitul nostru marelui domn, arhiepiscopului și mitropolitului și de Dumnezeu iubitorilor episcopi și la tot sfințitul Sobor, ca tare și neclintită, să fie așezată în chinovia noastră următoarea rânduială:

Ca după moartea unui înainte stătător să nu fie trimis altul de aiurea la proiestoșie ci, după conglăsuirea cea cu un cuget și alegerea a tot soborului și după sfatul mortului proiestos și blagoslovenia prea sfințitului mitropolit, se cuvine, ca asemenea frate, să se aleagă din obștea fraților și să se puie carele să fie iscusit întru înțelegerea duhovnicească și știința Sfintelor Scripturi și așezământul vieții de obște; așișderea și întru ascultare și tăierea voii și a socotințelor sale: în dragoste, blândețe și smerenie și întru toate bunătățile să întreacă pe ceilalți frați putând, ca cu cuvântul și cu lucrul, a se face pe sineși pildă folositoare fraților, fiind cinstit și cu treapta preoției și, pentru că obștimea noastră se află din trei nații, pentru aceea se cuvine ca aceste trei limbi: grecește, slavonește și românește, sau de nevoie măcar două - românească și slavonească - să le știe bine, ca toată obștea fraților, întru nevoile lor duhovnicești să-și afle lorusi duhovnicească vindecare. Asemenea începătoriu ales din toată comunitatea soborului și din aceeași chinovie alegându-se și fiind pus cu blagoslovenia prea sfințitului mitropolit - va putea cu darul lui Hristos, toată chinovia și pe frații cei în Domnul adunați și viața lor, a cârmui nevătămat, ca și cârmaciul cel bun Corabia, căci, dacă, oarecare egumen de aiurea adus, iar nu din soborul fraților ar fi pus; carele cu singur lucrul sărăcia cea desăvârșit, ascultarea și tăierea voii și a socotinței sale și, răbdarea ocărilor și necinstea nu ar fi câștigat și nu ar ști puterea Scripturilor și așezămintele chinoviale și, mai ales, dacă ar avea a sa osebită avere și nu cu acea înțelegere ar primi începătoria, ca să-și puie sufletul pentru frați ci numai ca să se odihnească și să-și înmulțească averea sa. Cum va putea unul ca acela să pască turma oilor lui Hristos celor cuvântătoare bine și cu trezvire, la păsunea cuvântului lui Dumnezeu și a dumnezeieștilor Lui porunci și corabia vieții de obște bine să o cârmuiască, dacă însuși nu a fost ocârmuit după Dumnezeu de alții.

Ci și soborul fraților, care de bunăvoie s-a adunat pentru mântuirea lor, a petrece împreună în obște, pentru Domnul, cum se va supune acelui povățuitor; și dacă cândva aceasta prin silnicie s-ar face, fără de alegerea soborului, puindu-se asemenea începător asupra fraților, atunci nu ar urma alta, fără numai cea mai de pe urmă și desăvârșit împrăștiere a fraților și stricare a vieții de obște și, pentru

aceasta, iarăși rugăm pe prea o sfinția voastră, ca cu puterea ce vă este dată vouă de la Dumnezeu să întăriți aceasta, ca din soborul fraților să se aleagă începătorul, iară să nu fie trimis de aiurea, că nu știm alta cu totul desăvârșit pustiire a vieții de obște, precum pricina aceasta.

Osebit, dacă nici prin un chip, în tot soborul fraților, nu s-ar afla vreun asemenea frate, carele ar fi putut - și cu cuvântul și cu lucrul și cu pilda, - a fi povățuitor fraților către mântuire și aiurea s-ar afla oarecarele părinte asemenea, carele ar ști și puterea Sfintei Scripturi și așezămintele vieții de obște și ar fi isprăvit desăvârșita necâștigare: omorându-și voia sa și socotința întru supunere duhovnicească sub părintele său în viață de obște, putând bine a păstori turma lui Hristos prin cuvânt, atuncea și un asemenea părinte, pentru o așa nemărginită nevoie iarăși cu bunăvoirea și unirea a tot soborului și blagoslovenia preaosfințitului mitropolit poate să fie pus începător asupra fraților după ce mai întâi cu singură a sa știință creștinească și monahicească, înaintea a tot soborului s-ar făgădui lui Dumnezeu ca nici prin un chip, până la moarte, nu va avea vreun fel deosebit averea sa - mișcătoare sau nemișcătoare - în viața de obște și nici nu va câștiga, ci împreună cu frații pe toate cele de Dumnezeu trimise, trebuitoare și de nevoie, spre ținerea chinoviei, de obște le va avea. Asemenea începătorul și cu asemenea chip dacă va fi pus asupra fraților ce viețuiesc în chinovie, credem că cu darul lui Hristos iarăși nu va fi spre pustiire vieții de obște, și prin așa chip, socotind cum că nu va fi pustiire chinoviei, deși, fericitul întru pomenire ctitorul acestui sfânt lăcaș, poruncește cu înfricoșat blestem, ca într-însul să se așeze viața de obște și egumen de la altă mănăstire să nu fie pus întru acest locaș pentru ca să nu urmeze pustiire obștejitiei, de aceasta dar rugăm pe prea sfinția voastră, ca și această a noastră smerită cerere și legiuirea ctitorului nostru, cu puterea cea dată vouă de Dumnezeu, să se întărească, pentru ca tare și neclintită să se ție întru această viață de obște a noastră ca și obștejitiia aceasta, cu darul lui Hristos și cu mult puternicele voastre rugăciuni - pururea să fie întreagă și nestrămutată.

18. Încă iarăși Vă rugăm pe prea sfinția voastră și pre tot duhovnicescul sfințit sobor, ca cu puterea ce vă este dată de la Dumnezeu și aceasta să o întăriți - ca mănăstirea aceasta, nicăierea niciodată să nu fie închinată, precum pentru aceasta și înfricoșat blestem am aflat de la fericitul întru pomenire ctitorul acestei mănăstiri, pentru că și din această se poate face cea mai de pe urmă stricare a vieții de obște, iară nefiind închinată nicăierea mănăstirea, să poată cu darul lui Hristos, să fie întru dânsa, și viață de obște a fraților: nerăsipită și neclătită.

Pe această rânduială a vieții noastre de obște și smerită cerere, pentru a noastră nevoie, arătându-o în scurt o supunem de față prea sfinților voastre și la tot sfințitul sobor lăsând la de Dumnezeu insuflată duhovniceasca voastră judecată

și oricum Duhul Sfânt, Carele totdeauna, întru adunarea pravoslavnicilor arhierei și a celorlalte fețe duhovnicești nevăzut stă de față, Vă va insufla vouă și precum veți porunci, așa să se ție rânduiala în chinovia noastră, aceasta, pe care o am ținut până acum și o ținem, măcar că nu toată o am scris, ci numai ceea ce am socotit a fi mai de nevoie, spre a o arăta iubirii voastre de Dumnezeu sau, precum veți porunci și precum este plăcut și lui Dumnezeu și de nevoie către mântuire aceia să se și facă, sau dacă și către această rânduială pe care și până acum o ținem, iubirea Voastră de Dumnezeu va așeza și va adăoga ceva, ca de la Dumnezeu, o primim și o sărutăm și ne supunem întru toate ca oile păstorilor noștri celor puși de Dumnezeu și, rămânem ai preasfinției voastre și la tot sfințitul duhovnicescul sobor, prea plecați ascultători.

Cel mai de pe urmă între ieromonahi
PAISIE
cu toţi cei în Hristos fraţi
1763

Cuviosul Paisie la Dragomirna în 1763 nu ar fi găsit un Aşezământ de la Anastasie Crimca, dar a aflat totuşi de "un înfricoşat blestem de la fericitul întru pomenire, ctitorul acestei sfinte mănăstiri, ca nicăierea niciodată să nu fie închinată".

Despre Aşezământul Cuviosului Paisie singur arăta că ar fi putut să fie şi mai mare (nu numai cu 18 puncte), ci a înscris numai ceea ce a socotit a fi mai de nevoie. Lăsa loc ca "dacă Mitropolitul va socoti să mai adauge ceva va primi, va săruta şi se va supune".

*

Mitropolitul Varlaam a fost un deschizător de tradiții cărturăreşti în Mănăstirea Secu şi s-a călăuzit după aşezământul ctitoricesc al mănăstirii.

Mănăstirea Neamț a avut şi ea aşezământ din vechime.

Cuviosul Paisie venind în aceste mănăstiri nu ar fi aflat de existenta si funcționalitatea unor așezăminte, de aceea l-a pus în aplicare pe al său, care în secolul al XVIII-lea s-a transferat şi la Noul Neamț din Basarabia.

De altfel, Cuviosul Paisie în *Înainte cuvântare* la Aşezământul de la Dragomirna arăta: "[...] a moşteni locaş, carele precum auzim, cu acelaşi scop s-au şi zidit, de cel întru fericită pomenire chir Anastasie Arhiepiscopul şi Mitropolitul Sucevei, ca să fie întru toate întrânsul viața de obşte, după Scriptură, iară nu vreo osebită viețuire, foarte dorim a păzi şi rânduiala dată de el, a vieții de obşte, ca a părintelui şi ctitorului nostru. Cu toate că între cărțile ce se află în mănăstire, dăruite de ctitorul într-un mic număr, nu se

găseşte acel aşezământ, după toată căutarea cea cu deamănuntul, care am făcut [...]".

Aceasta ar fi motivarea pentru care s-a alcătuit aşezământul de la Dragomirna în 1763.

Remarcăm faptul că Aşezământul din 1763 numit şi Regulamentul lui Paisie, la Cetvericov (în traducerea lui Nicodim Munteanu) este "rotunjit" nu cu toată detalierea de la unele puncte.

III. ELOGIUL ÎNSCRIS ÎN PREAMBULUL VOIEVODULUI "MIHAIL GRIGORIU STURZA" PRIN HRISOVUL DIN ANUL 1843 LA ADRESA *SFÂNTULUI CUVIOS PAISIE*

Cel care se intitula "Cu mila lui Dumnezeu... domnu Ţării Moldoviei", voievodul Mihai Grigorie Sturza, la 4 mai 1843, în preambulul hrisovului pentru Mănăstirile unite Neamţ - Secu, a făcut câteva aprecieri elogioase pentru cel care a fost Starețul acestor două aşezăminte monahale – Sfântul Cuvios Paisie.

"Hrisovul" din anul 1843 este un act care are la bază "Aşezământul" Cuviosului Paisie din 1763.

Spicuim din preambulul hrisovului domnesc următoarele:

"[...] Soboarele tagmei monahiceşti au fost menite şi povăţuite de Duhul Sfânt către trei mari sfârşituri mântuitoare omenirii:

1. A fi locaşul mântuirii sufleteşti.
2. A fi adăpostul şi limanul celor ce au nevoie de milă şi de îndurare.
3. A fi pildă acei adevărate vieţuiri duhovniceşti, din care, ca razele unei lumini, să se răspândească aceasta, fără încetare, asupra credincioşilor" (p. 2).

"[...] Fericitul întru pomenire prea Cuviosul Arhimandrit şi stareţ Paisie, pătruns fiind de aceste înalte adevăruri, şi având mai înainte dată pre Cuvioşiei Sale şi soborului ce avea pe lângă sine adunat încă din Sfântul Munte al Athonului, Sfânta Monastire Dragomirna, de unde după ce s-au luat locul acela întru care să cuprindea şi acea Monastire sub Austriicească stăpânire, viind aicea în pământul Moldaviei, din dumnezeiescul năstav[4], i s-au dat de către ocărmuirea politicească şi bisericească, întâiu Monastirea Secului, apoi nu după multă vreme s-au socotit de cuviinţă a i să da şi Monastirea Neamţul, pentru că este mai de evlavie la norod, având şi Sfânta Icoană a Maicii Domnului făcătoare

[4] Năstăvi (verb) = a inspira; năstav = inspirat.

de minuni, la care năzuise[5] mulţi spre folos şi vindecare, la orice boală şi năcazuri. Pentru că se făcuse cunoscută viaţa cea îmbunătăţită a acelui Cuvios părinte, petrecerea cea încuviinţată a Soborului Său, şi rugile ce cu necontenire urma întocmai după duhul aşezământurilor Sfinţilor Părinţi ce s-au arătat mai sus. Aşa dar având amândouă Monastirile acestea întru deplină a sa cărmuire şi purtare de grijă, au aşezat întrânsele rânduială cu prea bună cuviinţă, atât pentru slava şi lauda lui Dumnezeu prin Sfintele Biserici, cât şi pentru părinţii şi fraţii adunaţi, ca sub ascultarea chipului călugăresc să petreacă viaţa de obşte la aceste monastiri, urmând întru toate şi supunându-se povăţuirilor Cuviosului aceluia bărbat. Şi era de multă evlavie pricinuitoare şi pildă de mare laudă petrecerea părinţilor unii cu alţii, şi întru a le lor purtări ori unde se trimiteau în ascultări, încât nu numai în pământul acesta era cunoscută şi plăcută viaţa lor cea de obşte, care acum (p. 2) se întemeiase şi se înrădăcinasă cu tot dinadinsul. Dar şi prin multe alte străine ţări de pe unde cu necontenire năzuia şi se da la cea de obşte viaţă în aceste monastiri în care înflorea buna rânduială şi liniştea, urmându-se de către toţi de obşte întocmai deopă aşezământul Sfinţilor Părinţi.

Apoi pomenitul Stareţ Paisie, pentru ca şi în urma Sa să se păzească aceeaşi rânduială ce au fost aşezat, întru aceste două mănăstiri încredinţate lui şi între părinţii şi fraţii ce vor petrece întrânsele, au făcut rugătoare cerere către fericitul întru pomenire Mitropolitul Gavriil Calimah, ca să binevoiască a întări acel Sobor cu un aşezământ după ponturile închipuite de Prea Cuvioşia Sa.

Dar fiind că au urmat după aceea trecerea din viaţă a acestui mitropolit şi nu după multă vreme s-a deschis război între împărăţii, nu s-au împlinit atuncea cererea sa. Iar după încheierea păcii, în zilele fericitului întru pomenire Mitropolit Iacov (Stamate n.n.), după vămuirea soborului, s-au întărit rânduielile Cuviosului Stareţ Paisie spre a sluji de aşezământ statornic acestor mănăstiri, aflându-se arătatele rânduieli într-o copie a pomenitei mai sus a sale scrisori din 1778 (s.n.), către Mitropolitul Gavriil Calimah, scrise cu slova lui Ghenadie Cocoreanul, logofătul[6] acestui stareţ şi mărturisită de însuşi fostul Mitropolit Veniamin Costache, că este întocma cu cea originală pierdută din pricina întâmplărilor [...] care aşezământ, în vremea turburărilor de la anul 1821, mutându-se de la Mănăstirea Neamţul la aceea a Secului spre mai bună păstrare, cu alte multe documenturi şi hrisoave, între care şi acel a domnului Constantin Moruz voevod, ce uneşte pentru totdeauna aceste două Mănăstiri ca în veci să fie nedespărţite, s-au topit dimpreună cu însuşi Monastirea în focul întâmplat atuncea.

Soborul însă a acestor Monastiri, întru a căruia cuget şi inimă era adânc sădite înţeleptele rânduiale a Cuviosului său întemeietor, n-au încetat a le păzi ca un scump odor şi a le urma cu neabatere încât slavei omenirii este cu putinţă. Dar de la o vreme încoace mulţi din acei părinţi care au fost crescuţi şi însufleţiţi de acest prea Cuvios bărbat mutându-să din această viaţă către cea vecinică, învăţăturile şi obiceiurile cele mântuitoare (p. 3) ca nişte predanii ce era numai în aducerea aminte a celor trecători, au început a slăbi şi alunecându-se la alte puţine abateri care apoi au tras după sine multe neîncuviinţări, a cărora sporire, pricinuită din felurite împrejurări, îngrozea surparea acestui dumnezeiesc locaş (s.n). La anul 1839, Stareţul vremii aceia şi Soborul au fost siliţi să le supuie prin jalbă domniei noastre cu plecată rugăminte de a le hărăzi un aşezământ statornic întemeietor a sus pomenitelor rânduieli, spre stărpirea vătămătoarelor pricini şi liniştita petrecere a acestui chinoviu" (p. 4).

"[...] Fostul mitropolit Veniamin Costachi a întocmit un aşezământ din rânduielile Sfântului Paisie, dar, urmându-se în curgere aproape de patru ani, n-a răspuns către scoposul înfiinţării lui. Aceasta a condus ca Mihail Sturdza, cu dispoziţia nr. 10 din 18 februarie 1843 către Prea Sfinţitul Arhiereu Meletie Stoeropoleos (Meletie Stavropoleos Burdujanul la Roman 1821 locţiitor de

---

[5] năzui (verb) = a tinde, a aspira, a recurge, a apela.

[6] logofăt = scriitor de documente, secretar, copist.

mitropolit, 1848-1849 stareţ la Burdujeni n.n.), să învoiască Soborului mănăstirilor Neamţ şi Secu de a alcătui un aşezământ întemeiat pe rânduielile Cuviosului Paisie.

Soborul Mănăstirii Neamţ a întocmit aşezământul pe care l-au depus domniei la 16 martie 1843.

Domnul Mihail Sturdza a chemat pe Episcopul de Roman, Meletie (Meletie Lefter Brandaburul la Roman 1826-1844, apoi mitropolit 1844-1848 n.n.), şi i-a înmânat spre cercetare alcătuirea Soborului Neamţ din martie 1843. Episcopul Meletie al Romanului, sfătuindu-se şi cu alte feţe duhovniceşti, a aflat potrivit lucru cele consemnate în lucrarea de aşezământ a Soborului Mănăstirii Neamţ, pe care l-a restituit domniei care l-a întărit prin hrisov domnesc în 4 mai 1843.

Grigore Alexandru Ghica Voievod, prin decizia nr. 659 la 1850 - 27 mai şi prin decizia nr. 2215 a secţiei a II-a din Departamentul averilor bisericeşti şi învăţăturilor publice, răspunde la intervenţia Stareţului Arhim. Neonil, întărind toate cele făcute de Mihail Sturdza în 1843.

Tot Grigore Alexandru Ghica, prin decizia nr. 38 din 30 ianuarie 1855 şi prin decizia nr. 618 a secţiei I din Departamentul Cultului şi instrucţiunii publice, dă indicaţii în legătură cu înfiinţarea Seminarului şi înfiinţarea spitalului celor smintiţi la minte (în 8 puncte).

Grigore Ghica, la 2 martie 1865 adresează o scrisoare arhimandritului Antonie Dumbravă, egumenul Mănăstirii Bogdana, pentru a se ocupa cu stăruinţă îndeosebi pentru înfiinţarea Seminarului la Neamţ. Cele ce va face va încunoştiinţa pe Mitropolit şi pe domn, fără a se mai adresa către departamentul bisericesc.

Pentru soboarele feminine, Văratec şi Agapia, s-au întocmit 30 de ponturi cu "ramul duhovnicesc" şi cu cel "iconomicesc" şi s-a tipărit în anul 1844".

Toate acestea luate din
Aşezământ hărăzit de către luminatul
domn Mihail Grigore Sturdza voievod
pentru soborul Sfintelor Mănăstiri Neamţul şi Secul
întărit de prea înălţatul şi prea bunul nostru
domn Grigorie Alexandru Ghica Voievod
cu adăugirea ofiselor întăritoare acestuia,
slobozită până acum.
Tipărit a doua oară din poruncă
înaltă, întru această Sfântă Mănăstire Neamţul
anul 1855, octombrie 20.
70 pagini, numerotate 1-70, afară de foaia de poartă.

Aşezământul din anul 1843 este, prin prefaţa lui, o elogiere a celor câte s-au rânduit de Cuviosul Paisie — punctându-se calităţile sufleteşti şi administrative în Soborul Mănăstirilor unite Secul - Neamţ.

AŞEZĂMÂNT HĂRĂZIT DE DOMNITORUL MIHAIL GRIGORE STURDZA

— 4 mai 1843 —

Ramul duhovnicesc

1. Ori carele va năzui de a sa bună voe și dorință spre viețuirea în Soborul acestor Mănăstiri cu sufletul și cu trupul său sub jugul cel bun al dumnezeieștii

ascultări cei mărturisită de Sfânta Scriptură, și hotărâte de Sfinții Părinți, după puterea Poruncilor lui Dumnezeu, să nu mai fie stăpân de sineși și însuși rânduitor de sineși și să nu aibă întru nimic a sa osebită voință și socotință, ci întru toate cele după Dumnezeu și de suflet folositoare să fie supus și plecat până la moartea sa, și nici un lucru măcar bun de ar fi după părerea sa, să nu facă fără știrea și blagoslovenia Stareţului, carele pre neascultători după canoanele Sfinților Părinți îi va canonisi. Și pentru că acest Sobor însămnător carele până acum au fost foarte lăudat și cinstit în toate țările pravoslavnicilor creștini, să fie și în viitor întrupat numai de petrecători cuvioși și cu purtări plăcute. Iar pe părinții cât și pre frații care după sfătuirile, ascultările și ispitirile la care vor fi supuși n-ar făgădui că vor putea ajunge vrednici chiemării lor să-i depărteze din sânul acestei obști.

2. Acei care vor veni la Mănăstire spre viața monahicească, vor putea fi primiți numai cu înscris blagoslovenia mitropolitului încredințătoare, după cercetarea ce va fi făcut, pentru acei de loc, că nu sunt supuși birului, nici din meliție, că nu se află învăluiți în niscareva împrejurări de vinovăție și că au ajuns vârsta de optsprezece ani, iar nu mai jos, și pentru acei străini, după încredințare că nu au nici o oprire ce ar împiedica primirea lor. Iar apoi chipului monahicesc nici de cum nu să vor învrednici, de cât la împlinirea vârstei de douăzeci și patru de ani, după ispitirea vremii hotărâte de Sfinții Părinți, a cărui scurtare sau prelungire va atărna de la duhovnicul ucenicului și de la Stareţul, și când după o desăvârșită încredințare, pe cât înțelepciunei omenești este cu putință a o dobândi, stareţul ar găsi pe vreunul sau mai mulți din frați, vrednici acestei schime își va lua mai întâi blagoslovenie de la Chiriarhul țării spre a-i călugări după canoanele Bisericii. Asemenea și pentru aceia pe care Stareţul cu duhovnicii îi vor socoti vrednici de hirotonie, va face rugăminte chiriarhului, spre a-i săvârși diaconi și preoți sau duhovnici.

La primirea în mănăstire se vor îmbrățoșa mai cu seamă acei ce pe lângă dorința către viața monahicească, ar arăta și plecare la cetire și învățarea Sfintelor Scripturi potrivit cu pontul 5 din așezământul Prea Cuviosului Paisie. Cum și bărbații care prin a lor talente și vrednicii ar fi arătat slujbe folositoare statului și care obosiți de sarcina vieții, ar dori îmbrățișarea Schimei monahicești ca un adăpost mântuitor.

3. Nimeni din cei care se vor da spre viețuire în Soborul acestor Sfinte Mănăstiri, să nu fie nici de cum volnic a ținea la sine nimica din cele cu care va fi venit, nici bani, nici odoară, nici alt fel de lucruri scumpe, pentru multe nerânduieli ce se pot întâmpla. Iar de nu va voi să le dea ca să fie de obște, este mai întâi dator, îndată ce va veni, să le arate toate Stareţului, și apoi prin știrea acestuia, și în ființa duhovnicului la carele va fi rânduit, să le depue spre păstrare și singurație în cămara mănăstirii. Pentru așa lucruri, se va ține o condică osebită șnuruită și pecetluită cu pecetea mănăstirii, în care toți acei care vor încredința lucrurile lor cămării, vor înscrie însuși și vor iscăli în ce zi, și ce lucruri au dat anume, și pentru acel care n-ar ști a scrie, va îndeplini aceasta duhovnicul său, iar vrăjmașul va fi dator să dea încredințătoriului adeverința cu întocma rostire a condicii. Și în câtă

vremii noii începători vor petrece în sânul acestui Sobor ca fraţi, să nu poată lua nimica din cele depuse la cămară, afară numai pentru niscaiva binecuvântate trebuinţe, prin ştirea duhovnicului şi cu blagoslovenia Stareţului, dând cămăraşului pentru ori ce vor primi contra chitanţie. Iar dacă, neîmpăcându-se cu vieţuirea de obşte, ar dori să iasă din mănăstire îşi vor lua toate până la cel mai mic lucru vor fi dat spre păstrare. Acela însă care se va fi învrednicit după rânduiala Soborului chipului monahicesc, este slobod a-şi lua şi a face cu ale sale ce va voi, dar tot prin ştirea Stareţului. Toţi trăitorii în sânul acestui sobor, nu vor putea să lase nimănuia spre moştenire acelea câte vor avea ale lor în cuprinsul mănăstirilor: nici vor putea face testament pentru ele, ci vor rămâne avere a obştii: chiliile însă ce vor fi drepte ale lor, sunt volnici a le lăsa după moarte, ori căruia din părinţii acolo petrecători, pentru pomenirea lor.

4. Toţi părinţii şi fraţii sunt datori pre ades, iar acei noi începători negreşit în toate zilele după Pavecerniţă să se mărturisească şi să le descopere fieştecarele la duhovnicul său nu numai cele prin lucru a lor greşale, ci şi gândurile lor şi ale inimii taine neîndrăznind a ascunde nimica, pentru că fără de cea deasă mărturisire, primire de învăţătură şi mustrare, nu este nicidecum cu putinţă să dobândească îndreptarea sufletului şi povăţuire la calea mântuirii. Duhovnicii sunt datori însuşi ades a-i cerceta, şi cu neadormire a priveghia ca fieştecarele să împlinească această neapărată datorie.

5. Toate Sfintele Posturi, cele hotărâte şi aşezate de Sfinţii Apostoli, şi de Sfânta Sobornicească Biserică, să se păzească peste tot anul, fără nici o strămutare sau scădere cât de puţin. Aşişderea şi Pravila Bisericii să se păzească în toată vremea întocma după Tipicul şi după rânduiala ce s-au păzit şi până acum, fără a fi iertat nici o dată încâtă vreme va milui Dumnezeu de a sta aceste Sfinte Mănăstiri, să se scadă ori să se prefacă cel mai mic lucru. Numai puţin şi Pravila cea osebită prin chilii, fieştecarele să o păzească cum au rânduit Sfinţii Părinţi: şi duhovnicii sunt datori a avea de aproape luare aminte asupra ucenicilor lor, ca să o împlinească: datori fiind cât şi Părinţii care se trimit în ascultări să o urmeze când slujba îi va îngădui.

6. După făgăduinţa ce au dat înaintea prea puternicului Dumnezeu fieştecarele ce s-a învrednicit chipului monahicesc şi după legătura dragostei cei dumnezeieşti, veşnică şi nedezlegată este dator să păzească până la moarte cu soborul fraţilor celor adunaţi pentru care dau şi făgăduinţă în Numele lui Hristos la tunderea călugăriei, fiindu-le cu totul oprit după aceasta a se abate în alte căi, ori a primi ori ce altă chemare li se va face prin orice îndemnare şi închipuire ca să iasă de la mănăstirea metaniei sale, unde este dator să rabde şi să sufere până la mormânt toată strâmtorarea vieţii, pentru Împărăţia Cerului. Asemenea răbdând cu vitejie toate ispitele, şi defăimările, după învăţăturile Sfinţilor Părinţi, prin care, ca aurul în foc, se lămureşte smerenia călugărului însuşi pre sine totdeauna prihănindu-se şi mustrându-se în cugetul său, şi întru toate având pre sine nevinovat şi ca robul cel cumpărat, după putinţa sa, să slujească pe toţi trupeşte şi sufleteşte, cu multă

osârdie, cu smerenie și cu frica lui Dumnezeu, nu ca oamenilor ci ca fraților lui Hristos, și lui Hristos Însuși.

7. Părinții ce au fost de folos acestei dumnezeiești case, adică acei care din averile lor vor fi făcut ajutor mănăstirilor, și acei care în tinerețele lor vor fi săvârșit cu vrednicie slujbe și ascultări și, ajunși la bătrânețe sau cuprinși de boale și slăbiciune, să fie căutați cu multă îngrijire și ajutați cu toate cele de mângâiere. Asemenea și pentru acei din frați care vor fi mai țigănoși și mai slabi, să aibă luare aminte Starețul a-i rândui la măsurate ascultări, purtând de grijă, asemenea și pentru ale îmbrăcămintei și a hranei lor, ca nu din multă asprime și strâmtorare, să fie siliți a se întoarce în lume, căci multă vătămare se poate pricinui din aceasta unora ca acelora. Iar osebirea de vreo treaptă - să nu fie nici de cum - pentru că toți sunt deopotrivă înaintea preaputernicului Dumnezeu și numai sporirea în faptele cele bune îi deosebește.

8. Adunările pe la chilii și ospețele întovărășie nici de cum sunt iertate, pentru că din acestea se nasc împerecheri și sfaturi necuviincioase spre surparea dragostei cei în Dumnezeu, se stârnesc vorbe deșarte și glume, din care apoi izvorăsc patimile și tot răul. Pentru aceasta fiștecarele părinte când va avea vreme slobodă, va fi îndatorat pentru mântuitoarea sa petrecere a ceti cărți folositoare din biblioteca mănăstirii și numai când va avea trebuință de vreo tâlcuire este învoit a merge la cei mai bătrâni sau mai învățați spre a-l lămuri întru nedomeririle sale căci numai acest fel de petrecere poate fi adevărat folositoare. Asemenea și mâncările cele neîngăduite de tipicul Bisericii pentru călugări, între care mai ales mâncare de carne, sunt de istov neiertate, precum și întreboințarea de tutun și de tabac, sunt cu totul oprite părinților și fraților, nu numai când petrec înlăuntrul mănăstirii lor, și pe la Schiturile unde sunt așezați ci și când se află trimiși în ascultări pe afară vremelnicește, sau pentru îndelungată vreme. Starețul și duhovnicii vor avea încă cea mai de aproape îngrijire prin pildă și sfătuire și prin mustrare ca să stârpească întrebuințarea a tot felul de băuturi, afară numai de orânduita băutură ce se dă la trapeză.

9. Ieșirea atât a părinților cât și a fraților din cuprinsul mănăstirilor și a Schiturilor să fie cu totul oprită, nici măcar până la Târgul Neamțului, căci este neîncuviințat lucru și multora poate să aducă mare vătămare sufletului a se purta prin lume acei care s-au dat vieții de obște și numai cu înscris blagoslovenia Stareților se poate ieși în ascultări sau pentru niscaiva de mare nevoie a lor împrejurări pe o vreme în scris hotărâtă. Dar nici de la o mănăstire la alta precum nici de la un schit la altul, să nu fie iertați a umbla fără în scris voia proiestoșilor. Călcarea acestei rânduieli se va socoti una din cele mai însămnătoare greșeli.

10. Acest Sobor adunat în numele Domnului, fiind de multe nații de oameni întrupat, precum de moldoveni, rosiani, români, greci, sârbi și alții dar pravățul lor cel duhovnicesc fiind unul și același - mântuirea sufletului - sunt datori a petrece cu dragoste adevărată după asemănarea obștii cei întâi a Pravoslaviei și a se socoti ca toți după însuși graiul Apostolului, una sunt întru Hristos: și nu este iudeu nici elin,

nu este scit, nici barbar, nu este rob nici slobod, pentru acei adunaţi şi înscreşi sub steagul mântuirii... precum şi Sfântul Ioan Hrisostomul prin Cuvântul al 3-lea către credinciosul Părinte, pentru a nu opri pe fii de la viaţa monahicească, zice: "de vreme ce viaţa îngerească au ales, întru nimic mai răi decât aceia trebuie ei a fi, că precum întru aceia nu este vreo nepotrivire, nici unul întru îndestulare iar alţii în cele de lipsă, ci toţi întru o pace, întru o bucurie şi întru o slavă". Aşadar şi acolo din chinovii nimenea să se prihănească pentru sărăcie şi nimenea să se laude pentru bogăţie, zicerea: "Al meu şi al tău" ceea ce pe toţi strică şi turbură, cu totul să lipsească. Toate să fie lor de obştie, şi masa şi locuinţa şi îmbrăcămintea şi să nu pară de mirare pentru că însuşi sufletul unul şi acelaş trebuie a fi: că toţi cu aceeaşi cinste sunt cinstiţi, cu aceeaşi robie robi, cu aceeaşi slobozenie slobozie, acolo tuturor o bogăţie este cea cu adevărat bogăţie, o slavă cea cu adevărat slavă, că nu întru numire ci faptele sunt bunătăţile lor, o îndulcire, un dor, o nădejde la toţi, şi ca un îndreptar oarecare şi de o cumpănă toate să se îndrepteze. Iar nerânduiele nici una să fie, ci buna rânduială şi desăvârşita unire, (şi mai jos) "că numai acolo întru acest chip aceasta se poate vedea curat, aiurea însă nicăierea nu numai de a trece cu vederea pe cele de faţă, (adică deşertăciunile lumii) ci şi tot prilejul a-l tăia al turburării şi al gâlcevii, şi a fi lor strălucite nădejdile, pentru cele ce vor să fie, şi a socoti cele ce se întâmplă fieşte căruia ori mâhnitoare, ori veselitoare că sunt ale tuturor de obştie". Deci îndatorit este Stareţul a avea neadormită priveghere, de a nu-şi da părinţii porecle unul altuia ca nu prin aceasta să nască între ei urâciune şi dezbinare. Iar mai cu osebire a fi însuşi chip şi pildă a smereniei, a dragostei şi a blândeţei.

11. Pentru înlesnirea punerilor la cele a pricinilor celor tainice duhovniceşti va face alegere Stareţul de trei şi şase părinţi duhovnici, care şi împreună cu stareţul şi fără de stareţul vor cerceta asemenea pricini, şi le vor pune la cale; însă acele ce se vor cerceta în nefiinţa stareţului, i se vor aduce la cunoştinţă, şi unindu-se vor rămânea sfârşite, iar neîmpăcându-se la niscaiva pricini ce ar trebui mai cu de-adinsul luate în băgare de seamă, acelea se vor cerceta de al doilea în fiinţa şi a Stareţului, ca să le facă îndreptarea cuviincioasă.

12. Pentru toate cele din potrivă urmării ale oricăruia din vieţuitorii în Soborul acesta, cerând trebuinţa a se canonisi, atât pentru îndreptarea lui, cât şi pentru pilduirea celorlalţi este deplin puternic Stareţul după faptă să-i orânduiască potrivit canon. Pentru greşealele mai însămnătoare ce pot fi supărătoare cârmuirii casei, ori pricinuitoare de scandilă fraţilor, va trimite pe vinovaţi şi pe la Schiturile acestor mănăstire, sub osebită priveghere a egumenului pe vreme hotărâtă sau şi pe viaţă, după cum va fi şi fapta pentru care se canonisesc. Iar dacă vinovăţia a vreunuia ar fi atât de grea încât să nu o poată suferi soborul nici ierta, atuncea prin ştirea Chiriarhului, după hotărârea Sfinţilor Părinţi, unul ca acela să se depărteze din sânul Soborului, ca nu cumva rămâind şi pre celelalt trup al Soborului să-l vatăme, ca nişte oi râioase: şi numele acestora cu a lor greşală, pe cum şi a fraţilor care se vor fi depărtat, să se scrie întru o condică osebită, spre ştiinţă şi a Stareţilor după vremi.

13. La întâmplare de săvârșirea Stareţului, sau de tragerea vreunuia, împlinirea tuturor datoriilor duhovnicești va atârna asupra acelor părinți aleși de Stareţul, spre a-i da ajutor, pentru care s-au vorovit la pontul al 11. Aceștia dimpreună cu cârmuitorii interesurilor mănăstirilor, adică: dichiul, cămărașul și logofătul, vor fi răspunzători pentru orice sminteală s-ar face până la punerea noului Stareţ, și tot ei sunt îndatoriți, pe de o parte a înștiința pe mitropolitul țării despre împrejurarea care nevoiește alegerea unui stareţ și pe de alta, după ce vor primi răspunsul mitropolitului întovărășit de cartea domnească, a păși atuncea către alegere după chipul mai jos arătat, având de aproape priveghere cu rânduielile așezate întraceasta, să se păzească cu sfințenie, căci la dinpotrivă vor avea a da seamă atât Preaputernicului și Dreptului Judecător, cât și stăpânirii întru cea mai mică abatere sau prefacere din cele scrise.

14. Stareţul acestor mănăstiri Neamţul și Secul, să fie deapururea ales din părinții Soborului amândorora mănăstirilor, fără să se poată nici odinioară sub nici un cuvânt a se rândui, dar nici măcar a se alege la această vrednicie vreun părinte venit sau adus de aiurea. Acel carele s-ar ridica la această treaptă, trebuie să fie bărbat cu neprihănită viaţă, sporit întru cele duhovnicești și în cunoștința dumnezeieștii Scripturi, iscusit întru cele iconomicești, călugărit în mănăstirea aceasta, hirotonisit pentru ele și nelipsit să fi petrecut în sânul acestui sobor, căci întru alt fel cum l-ar putea ști părinții că este vrednic a le fi povățuitor și cârmuitor.

15. Alegerea să se facă totdeauna după cum Prea Cuviosul Paisie a cerut a se întemeia, în chipul următor:

După trecerea din viaţă a Stareţului ori după a sa tragire, se va urma precum la pontul 13 se arată, și după primirea dezlegării se va da de știre prin clopotul cel mare ca să fie toți gata spre săvârșirea celor cu umilință Sfânte rugăciuni către Dumnezeu, ca să se milostivească a le alege povățuitor vrednic chemării sale. După această de toată noaptea priveghere, să se adune toți duhovnicii, ieromonahii și monahii bătrâni, atât cei aflători în mănăstirile acestea cât și cei de pe la Schituri în casa trapezei, unde fiind pe masă Sfânta Evanghelie și Cinstita Cruce, mai întâi să se scrie pe o foaie de hârtie numele tuturor Părinţilor aflători de față, după care îndată să păsească către alegerea Stareţului cu mare luare aminte, încuviințare și frica lui Dumnezeu, ca unii ce cunosc pe fieștecarele, și cine ce poate și cum se silește pentru întemeierea acestui sobor. Și alegându-se și numindu-se un părinte, înzestrat cu însușirile cerute spre a fi Stareţ, atunci pe loc să se scrie numele alesului pe o altă foaie în care după rânduiala ce s-a păzit până acum, și toți câți se vor uni la această alegere, să meargă pe rând spre a se iscăli întrânsa și așa se va numi Stareţ acel către carele cea mai numeroasă parte a Soborului va atârna cu dragoste. Iar când pentru cel întâi propus nu ar covârși numărul glasurilor în privința sa, atunci se va propune pe un altul până când s-ar sfeti bărbatul pentru orânduirea căruia s-ar uni cele mai multe glasuri ale alegătorilor. În urmă se va face îndată știut mitropolitului țării alegerea noului Stareţ, trimiţându-se totodată și pomenita foaie a alegerii, sobornicește rugându-l ca să fie și a prea sfinției sale bună voință la

aceasta, despre care prea sfinția sa va face împărtășire domnului și, după întărire să trimită a sa blagoslovenie prin vreun arhiereu eparhialnic împuternicit, ca pre alesul stareț, după bisericeasca urmare obicinuită, să-l hirotisască arhimandrit, cu ceremonie și după rânduiala ce s-au păzit până acum în această Sfântă Lavră.

16. Arătata alegere să se facă cum s-a zis cu multă luare aminte, încuviințare și frica lui Dumnezeu, puindu-și fiștecarele în gând, ca cel mai de căpetenie lucru ce aceluia este să povățuiască un mare număr de suflete ce i se încredințează. Pentru aceea se cuvine să se aleagă stareț acela, după cum scrie Prea Cuviosul Paisie, carele multă vreme ar fi petrecut sub cea desăvârșit ascultare, fără toată prihana și prin ascultarea și tăierea voii sale, ar fi câștigat adâncă smerenie în sufletul său și prin smerenie s-ar fi învrednicit darului socotelii cei drepte și ar fi dobândit dragostea lui Hristos către toți frații de o potrivă și pace adâncă și răbdând toate ispitele și defăimările prin multă vreme și ocărându-se de a pururea pe sine ar fi scăpat cu totul de iuțime și mânie și ar fi câștigat blândețele cele întemeiate în sufetul său: și în scurt, prin cea fierbinte lucrarea a poruncilor lui Hristos Dumnezeu, și a Sfinților Părinți, ar fi scăpat de toate patimile și ar fi câștigat și cea desăvârșit răbdare, prin care ar putea să sufere toate neputințele cele sufletești ale tuturor părinților. Unul ca acesta dar alegându-se din Soborul Părinților va putea cu ajutorul lui Dumnezeu și povățuirea învățăturilor Sfinților Părinți, a rândui și a povățui sufletele părinților la calea poruncilor lui Dumnezeu și cu lucrul și cu cuvântul, și a păzi și așezământurile Sfinților Părinți, cele întocmite în Soborul Părinților, neclătite și nemișcate cât de puțin. Pentru aceea nu este iertat nici de cum a se alege Stareț prin părtinitoare împărecheri pentru că o așa uneltire n-ar putea ținti la alt sfârșit de cât a înlesni în urmă părtinitorilor, dregătorii și folosuri, care vor fi neapărat în nepriința obștimei. Nici se poate vreodată ca alegerea Starețului să se facă prin dare de mită, măcar ori către cine, căci pentru niște așa urâtă și lui Dumnezeu și oamenilor neplăcută lucrări cu vânzare de suflete omenești supunem atât pe așa alesul cât și pre mijlocitori hotărârii Sfintelor Sobornicești canoane. Așijderea și monahii care se vor lipsi pentru vreo vinovăție din Sobor, iar în urmă căindu-se ar veni iarăși la locul metaniei lor, să fie primiți. Iar unii ca aceștia încă de se vor fi hirotonisit diaconi sau preoți aiurea, nu vor lucra cele sfinte aicea în Sobor, după predania Fericitului Paisie, nici să se poată a se ridica vreodată la treapta stăreției și aceea cari dimpotrivă s-ar ispiti, prin orice chip, să se înalțe la această treaptă să fie căzuți dimpreună cu sprijinitorii lor sub asprimea acelorași Sfinte canoane.

17. Starețul carele se va alege după cuprinderea ponturilor 15 și 16 va fi neieșit din bunul obicei al Soborului ce cu nestrămutare se păzește de la toți stareții de mai nainte adormiți până astăzi, adică: nu se va osăbi nici cu îmbrăcămintea mai pre sus de cât s-a obicinuit, nici cu mese sau băuturi, nici cu altele afară din buna rânduială a celor de mai înainte.

Toți stareții după vremi, de cum vor fi chemați la această treaptă, să se pătrundă de sfințenia datoriilor lor. Și să-și ieie de pildă pe întâistătătorul și

întemeietorul acestui Sobor, a căruia toată viața a fost o neîncetată jertfă pentru obștescul bine al fraților săi.

Starețului nu-i este iertat să aibă nimic deosebit al său mai mult de cât ceilalți părinți; nu poate să strângă nici să ieie ceva pentru sine dintru cele ale obștii - nici bani, nici lucruri, precum nici a dărui sau prin iconomie a vinde la rude, neamurile sau prietenii săi, cel mai mic lucru. El trebuie ca un bun părinte să caute cu multă durere pe toți sărmanii obștii acesteia ca să fie mângâiați cu toate cele trebuitoare, mai ales despre a le hrănii și a le îmbrăcămintei din cele cuvenite lor și apoi și din străini, pe acei vrednici de milă va ajutora cu cât închipuirile mănăstirilor îl vor ierta.

18. Starețul este de plin puternic poruncitor și cârmuitor Soborului acestor mănăstiri Neamțul și Secul, dar fiindcă numai Starețul singur nu poate cuprinde a priveghia pentru toate spre buna rânduială a Soborului, pentru aceea va avea orânduiți priveghetori tainici pe acei ce va socoti din părinți care să fie vrednici, liniștiți și neclevetitori, ca să ieie seama și obștește în Sobor și cu osăbire asupra oricui i s-ar părea că petrece cu necuviințare: Și aceia simțind că se urmează vreo nerânduială despre cineva să arate Starețului și Starețul să facă punere la cale spre îndreptare cu chip duhovnicesc. Iar unde va covârși răul, apoi va și canonisi pe vinovat, după puterea ce are, precum la pontul al 12-lea s-a arătat.

19. Mănăstirea Secul care încă din vremea fericitului întru pomenire domn Constantin Moruz voievod și a Prea Sfințitului Mitropolit Gavriil Calimah s-au unit cu Mănăstirea Neamțul și s-a întemeiat de atunci un sobor și o obște întru amândouă aceste mănăstiri, statornicindu-se stăreția a amândorora mănăstirilor în Neamț, așa și rămân pentru deapururea nedezbinate și povățuite de aceeași legiuire, orânduindu-se la Secul un vechil cu nume de Egumen. Vechilul acesta, deși s-a obișnuit a-și avea numire de egumen dar este și rămâne supus starețului întru toate, cerând și primind de la el povățuire în cuprinderea așezământului acestuia , de pe care i se va și da întocmai copie adeverită de Starețul. Și egumenul acesta va fi din mijlocul soborului ales de duhovnici și ieromonahi bătrâni, a amândorora mănăstirilor, și întărit de starețul, făcându-l cunoscut și chiriarhului de Egumen, mădular al Soborului și cel întâi după Starețul.

Pe monahii cei vrednici de hirotonii în trebuința Soborului, îi vor face cunoscuți Staretului si acesta împreună cu duhovnicii găsindu-i vrednici si cu vârsta legiuită, adică: diaconul de douăzeci și cinci de ani și preotul de treizeci de ani - atunci va face cerere pentru aceia mitropolitului spre a-i hirotonisi.

Ramul iconomicesc

20. Starețul va cârmui averile mișcătoare și nemișcătoare ale acestor mănăstiri, spre folosul lor cu chipul și după rânduiala ce au fost așezată de Prea Cuviosul Paisie, adică: v-a rândui cu sfatul duhovnicilor pe dichiul cel mare și pe cămărașul cel mare și pe logofătul care sunt cârmuitorii interesurilor mănăstirilor sub povățuirea

sa, datori fiind aceştia a-i cere dezlegare pentru toate, fără să îndrăznească a face nimica de la sine în întâmplări neprevăzute, ci să fie datori a-i da ascultare împlinind ale sale porunci fără de nici o abatere. Asemenea el va rândui pe nocialnici la Schituri, pe iconomi la mitoace şi la moşii precum şi la toate celelalte slujbe şi ascultări atât înlăuntrul mănăstirilor cât şi pe afară.

21. Pentru căutarea folosului mănăstirilor şi a feluritelor pricini, interesuri şi judecăţi ce au acestea, se va urma precum din vechi prin sfătuirea Stareţului cu părinţii cei mai cuvioşi, vrednici, ispitiţi şi cu ştiinţă despre cele politiceşti şi iconomiceşti: după a cărora punere la cale, fieştecarele din părinţii Soborului va fi dator, poruncile şi povăţuirile ce va primi de la Stareţul a le împlini cu toată osârdia şi râvna pentru folosul mănăstirilor, fără cruţare de sine sau privire către vreun particularnic interes, ca o datornică ascultare. Vechili stăruitori în pricini de judecăţi pe la instanţii, nu este iertat nici odinioară sub nici un cuvânt a se rândui din monahi, ci numai din mireni a se alcătui oameni ispitiţi a se alcătui cu chezăşie şi frica lui Dumnezeu, având şi însuşirile cerute de pravila acea pentru vechili din 1839-iunie-11-nom. 1127 publicată prin foaia sătească din acelaş an, nom. 46.

Ori care din acei părinţi căruia s-a învrednicit o slujbă vremelniceşte sau pe mai îndelungă vreme şi se va dovedi că au fost călcător poruncilor şi povăţuirilor ce au primit, că au păgubit pe mănăstiri ori din lenevire, sau din nepurtare de grijă sau din ajungere cu alţii, sau pentru al său particularnic folos, Stareţul nu este în dreptate a-l ierta, ci dator a face sobor cu părinţii duhovnici şi, judecându-l după toată asprimea să-l canonisească potrivit. Se hotărăşte că Stareţul nu poate ierta pe unul ca acela, pentru că vinovatul n-a greşit lui nici părinţilor cari îl judecă ci obştii pentru a cărora bine sufletesc şi materialnic, ei sunt răspunzători.

22. Stareţul va cârmui şi va povăţui toate după chipul arătat în ponturile de mai sus, iar vânzările în posesie a moşiilor atât acelor din Moldova, cât şi a celor de peste Prut, nu le va putea săvârşi singur, dar nici măcar cu unirea duhovnicilor, ci trebuie să le orânduluiască prin formalnice mezaturi. Mai întâi încă va osăbi acelea câte se vor socoti trebuitoare pentru casnica iconomie, pentru care să se îngrijască de a se gospodări bine. Unde şi mănăstirile şi schiturile să fie îndestulate cu toate cele de trebuinţă, fără să vie în nevoie de a cumpăra nici un fel de product · şi pornind de la cel întâi an roditor prisosul să nu-l vânză ci să-l păstreze ca o rezervă [...] care sporită cu prisosul a acelor următori să poată siguripsi îndestularea soborului pe trei ani, şi numai după întemeierea unei aşa rezerve, să se vândă pe tot anul prisosul cât ar fi, desfăcând se înţelege totdeauna producturile cele mai vechi. Apoi pentru acele moşii câte vor rămâne spre înposesire, la începutul anului de pe urmă a oricăruia condract de moşii sau de acaret stareţul va înştiinţa pe mitropolitul pe departamentul din lăuntru ca să se publice prin buletin şi foile sătești, însămnând un termen de trei luni, pentru acele din Moldova şi, de şase luni pentru acele de peste hotar, ca doritorii, la o zi hotărâtă să se adune în Târgul Neamţului.

Până a nu se urma mezatul, Stareţul dinpreună cu cârmuitorii interesurilor mănăstirilor şi unii din părinţii cei mai ispitiţi în asemenea trebi vor alcătui cu multă

lămurire condiţiile cu care moşia ori acaretul ce are să se strige se dă în posesie sau se închiriază. Apoi la ziua hotărâtă, vor merge la Târgul Neamţului cârmuitorii interesurilor mănăstirilor, acei care vor fi slobozi, dichiul însă neapărat, şi trei patru din cei mai aleşi părinţi, pe care stareţul îi va însărcina cu aceasta şi adunându-se cu toţii în mitocul ce au mănăstirile în acel târg, mai întâi să se cetească condiţiile pomenite, care vor fi iscălite de Stareţul, cu hotărâre cu acestea rămân nestrămutate aterdisitorii nu vor putea în urmă cere nici o prefacere cât de mică. După aceasta se va începe strigarea care pentru moşiile, se va urma trei zile de rând şi a treia zi se vor harecilui asupra aceluia carele va da preţul cel mai folositor şi chezăşia răspunzătoare îndatoririi lor. Iar pentru acareturile, mezatul se va sfârşi întru o singură zi: şi în urmă după cuprinderea condiţiilor pomenite, se vor face contracturile, dar numai pe trei ani pentru acele din ţară şi până la şase ani pentru acele de peste hotar şi iscălindu-se de Stareţul cu pecetea mănăstirii precum şi de către cumpărător, se vor încredinţa după legile statornicite de către tribunalul ţinutului. Orice contracturi s-ar face în alt fel, se vor socoti ca neînfiinţate şi banii ce ar apuca muşterii a da li se vor întoarce, fără să poată ei ridica vreo pretenţie sub nici un cuvânt, căci aşezământul acesta fiind publicat, nu le rămâne dreptate că nu ar fi avut ştiinţe.

23. Nu este iertat nici unui călugăr din acest sobor a lua în posesie moşii sau acareturi pentru dânsul nici de a le mănăstirilor dar nici străine, precum nici a avea tovărăşie cu cineva, nu numai la moşii şi acareturi dar nici la un fel de speculaţii şi nici măcar a aterdesi în numele altuia.

24. Aceste mănăstiri sunt oprite cu totul şi pentru totdeauna sub orice cuvânt sau închipuire de a vinde de veci moşii, acareturi, vii sau robi. Ori carele din Stareţii sau părinţii acestui sobor ar îndrăzni împotriva afierosirilor ctitoreşti să săvârşească o aşa nelegiuire, să fie căzuţi dinpreună cu îndemnătorii şi părtaşii la asemenea faptă, sub blestemurile acelor şapte a toată lumea Soboară. Iar frăţimea obştiei acesteia este datoare a stărui prin toate mijloacele putincioase pentru sfărâmarea ei. Asemenea acest sobor de mare număr după însuşi a sa cerere este oprit de acum înainte de a mai face schimburi, deşi pravelele slobod acestea când este de folos [...]. Aşişderea nu este iertat sub nici un cuvânt, şi după nici o împrejurare, să se îndatorească cât de puţin şi dar nici să se zălogească moşii, acareturi sau altă avere ori lucru de a mănăstirilor. Iar când vre o extraordinară întâmplare sau nevoie (de care să ne ferească Dumnezeu) l-ar sili să facă vre o împrumutare Stareţul cu Soborul duhovnicilor şi a celor mai bătrâni părinţi, va cere mai întâi voe, cu arătarea tuturor împrejurărilor, prin Chiriarhul ţării de la domnul şi numai după dezlegare ce va primi va putea săvârşi împrumutarea trebuitoare.

25. Veniturile atât acele regulate a posesiilor cât şi acele neregulate, precum, din embaticuri, vânzări de vite, producturi şi imaşuri de la moşiile oprite în căutarea mănăstirilor şi altele de asemenea, toate au a se primi prin ştirea Stareţului de către cămăraşul sau dichiul, pentru a cărora răspundere Stareţul va avea de aproape îngrijire a se ţine două condice şnuruite şi pecetluite cu pecetea mănăstirii, în care

se vor trece regulat fără scăpare din vedere până la cea mai mică sumă ce s-ar primi și s-ar cheltui. Apoi la sfârșitul a fiește cărui a an, alcătuindu-se lămurită samă, și iscălindu-o Starețul, dichiul, cămărașul și logofătul fiindcă toate primirile și daturile prin mâinile lor se petrec, și patru din duhovnici, o va trimite împreună cu doi părinți la mitropolitul țării care împreună cu episcopii cercetându-o, părinții trimiși vor da lămuririle ce li se vor cere și după ce se va căuta și încredința de către tustrei arhiereii care înființează pe înaltul cliros a țării se va întoarce ca să se păstreze în arhiva mănăstirii.

Starețul și cu orânduiții în slujbe sunt datori a cumpăni cu mare luare aminte toate cheltuielile până la cea mai mică și a închipui cele trebuitoare cu toată cruțarea putincioasă, pentru ca nici odată cheltuielile să nu covârșască veniturile, ci din potrivă, să fie încă silitori a iconomisi pe tot anul un prisos, pentru niscaiva ecstraordinare cheltuiali și întâmplări neprevăzute, care prisos să se păstreze, în o ladă de fier cu două chei, din care una va sta la Starețul și cealaltă la cămărașul.

26. Lefa hotărâtă de la cămară nice de cum să nu se dea părinților, de cât cu aceea ce Starețul va socoti că se cuvine a mângâia și să ajutoreze pe bolnavii și pe oropsiții de bătrânețe și de slujbe, este slobod a le da câte ceva din vreme în vreme, potrivit nevoilor lor.

27. Nici unul din călugări precum nici însuși Starețul nu au voie de a ținea cai sau alte vite a lor pentru că în viața cea de obște nimenea, pe cât se poate, nu trebuie să aibă al său în deosebi, căci, pentru trebuința Soborului, la cele binecuvântate, iconomia mănăstirilor este datoare a ținea un număr de ajuns de cai și de vite și a da trăsura aceluia carele cu blagoslovenia Starețului s-ar duce pentru particulară ori a Soborului treabă.

28. Cumpărări și vânzări în Sobor unul la altul, nici de chilii, nici de alte lucruri, nici de cum să nu se îngăduiască, precum nici rucodealele ce unii din părinți obicinuiesc a lucra, nimeni nu are voe a le vinde pe la târguri, ci sunt mai întâi datori a le duce la cămara mănăstirii, de unde să li se deie de împotrivă ceva din cele lor de nevoie. Iar câte nu vor trebui cămării, prin știrea duhovnicului sunt slobozi a le vinde străinilor la poarta mănăstirii. Pentru aceasta toți acei ce vor întâmpina greutatea în cetirea și învățarea de carte, vor fi îndemnați de către Starețul a se deprinde la lucrurile de mână ca nu cumva din șederea în zădar, să se dea la gânduri rele și să cadă în ispită. Spre acest sfârșit se va pune în lucrare pontul al 9 din Așezământul Fericitului întru pomenire Starețul Paisie ce glăsuiește, că s-au așezat și aceasta în Soborul Părinților ca după hotărârea Sfinților Părinți, să lucreze însuși frații feluri de feluri de meșteșuguri de lucruri de mână, ca să nu aibă pentru acelea nici o nevoie a ieși în lume, ci singuri să împlinească cea neocolită nevoie a lor cu toată liniștea și nerăsipirea sufletului.

29. Băuturi spirtoase să nu să poată nici de cum vinde înlăuntrul mănăstirilor sau pe la chiliile de afară ori pe la Schituri și în veci să nu fie iertat a se face cârciuma cu apropiere de mănăstiri sau de schituri. Nici la praznicele mănăstirilor să nu fie îngăduiți nici învoiți străinii ce vin a urma vânzare de băuturi tari, căci norodul

se adună spre închinăciune și nu ca să facă beții, mai vârtos când fieștecarele este slobod a-și aduce cu sineși băutura ce-i poate fi trebuitoare.

30. Bolnița să se aducă în cea mai bună stare, așezându-se întru toate rânduiala ce întru un Spital bine înjghebat, trebuie a se păzi. Să se alcătuiască o bună spițerie sub un spițer iscusit și un doftor de cei învoiți de comitetul sănătății a practisi. Bolnavii să aibă cu îndestulare toate cele trebuitoare - hrană, îmbrăcăminte și schimburi și să fie rânduit un număr de ajuns de poslușnici, care să caute și să slujască pe bolnavii lor frați cu toată râvna, răbdarea și dragostea, acele poruncite de Domnul nostru Iisus Hristos. Țiind deapururea cea mai mare curățenie în bolniță. Starețul este neapărat dator de nu în toate zilele măcar pe săptămână odată a merge la bolniță și a cerceta pe fieștecarele bolnav în deosebi, spre a se încredința de este căutat pre cum se cuvine. Și în zilele când n-ar putea să meargă însuși de orice pricină împiedicat, să trimită pe unul din cei mai credincioși părinți carele să facă această revizie și să-i aducă răspuns. Osebit că doftorul trebuie să fie îndatorat ca în toată vremea să-i aducă raport atât pentru starea bolniții cât și pentru căutarea bolnavilor.

31. Asemenea și bolnița celor lipsiți din păcatele lor de minte și munciți de lupte grele, să se ție deapururea în cea mai bună stare, fiind acești nenorociți vrednici de o îndoită milă și îngrijire, ca unii ce sunt și pătimași și în neputință de a se căuta însuși și a se îngrădi cu cele de nevoie. Așa dar Starețul este dator a căuta pe aceștia cu mai multă osârdie încă de cât pe acei bolnavi numai și a-i cerceta deopotrivă, și însuși și prin părinți de toată nădejdea. Să fie luător aminte, pe de o parte a fi căutați trupește și pe de alta sufletește făcându-li-se deapururea în toată Vinerea Sfintele Masle și osebit un duhovnic din cei mai cuvioși, carele având numai această bolniță în sarcina sa, să fie dator în toate zilele a-i cerceta, a-i mângâia pe care starea lor iartă și a le ceti Molitvele Sfântului Vasilie, dupre cum din veci a fost așezat și în vremea de înainte s-a așezat. Toamna să li se deie îmbrăcămintea și încălțămintea trebuitoare pentru vremea cea aspră, și primăvara luându-se hainele de iarnă, să li se deie altele potrivite timpului. Într-un cuvânt, să nu fie lipsiți de nimica. Părinții și frații care se rânduiesc să-i păzească și să-i slujească, să se aleagă dintre cei mai vrednici și ispitiți prin multa ascultare întru tăierea voii lor, milostivi, îndelung răbdători, căci carele cu tot sufletul și din toată inima lor caută pe așa nenorociți mare dar vor dobândi înaintea Domnului nostru Iisus Hristos și mare le va fi răsplătirea.

32. Tipografia ce este așezată în Mănăstirea Neamțul să se întemeieze și în puterea dreptului ce și reglementul i-au întărit, să urmeze a tipări și a vinde ori la cine fără nici o oprire despre nimenea, toate cărțile bisericești câte au dobândit odată voia chiriarhului de a se întrebuința în țara aceasta. La întâmplare însă unde ar voi să scoată la lumină o carte, deși bisericească ce nu va fi fost încă tipărită în Moldova, Starețul va cere mai întâi blagoslovenia Chiriarhului și apoi numai va slobozi tipărirea ei.

Stareţul este dator să aibă osebită luare aminte a se ţinea de această tipografie totdeauna în cea mai bună stare înaintatoare şi a se tipări neîncetat cărţile acele bisericeşti, ca din asemenea să se adăoga şi să se sporească biblioteca mănăstirilor de unde fieştecarele părinte are dreptul a primi sub a sa iscălitură cărţi spre cetire, pe care apoi este îndatorit a le întoarce bibliotecarului luîndu-şi adeverinţa dată.

33. De cea mai neocolită nevoie fiind a se lua cele mai nimerite măsuri pentru învăţătura în cele bisericeşti a tinerilor acestui Sobor, Stareţul se va îndeletnici cu tot dinadinsul ca să facă căzuta spre acest sfârşit punere la cale, în cea mai scurtă putincioasă vreme. Aicea se vor învăţa carte moldovenească şi rusască, totodată se vor paradosi şi acele ştiinţe pregătitoare, care sunt de neapărat şi de mântuitor folos vieţii monahiceşti, după cel înadins reglement pe carele Stareţul împreună cu duhovnicii îl va alcătui potrivit cu duhul pontului al 5 din Aşezământul Prea Cuviosului Paisie ce zice: ca părinţii cei cărturari cu mare râvnă, cu credinţă şi cu dragoste, să cetească învăţăturile Sfinţilor Părinţi care povăţuiesc spre dreapta înţălegere a Sfintelor Scripturi, şi spre cunoştinţa dogmelor credinţei cei Pravoslavnice a Bisericii cei Sobornicesti, prin care învăţături cu ajutorul lui Dumnezeu poate să cunoască şi voia lui Dumnezeu şi puterea poruncilor lui Dumnezeu, celor mântuitoare de suflet şi ca în o oglindă priveşte toată aşezarea sufletului său, şi prin acelea şi prin cea desăvârşit ascultare şi tăierea şi omorârea voii sale, poate cu ajutorul lui Dumnezeu, povăţuit să fie la dreaptă şi neabătută nici în dreapta nici în stânga socotează a dumnezeieştii biserici, care este mai de nevoie de cât toate spre mântuirea sufletului. Se hotărăşte cu nestrămutare că nu mai tinerimea Soborului acestuia va putea asculta arătatele învăţături la care nu va fi nici de cum iertat, nici se va putea face silă despre nimenea, a se primi mireni, ori preoţi de mir, sau călugări de pe la alte mănăstiri. Stareţul împreună cu duhovnicii vor alege pe acei din monahi şi fraţi pe care îi vor cunoaşte mai râvnitori asupra ştiinţelor celor mântuitoare.

34. Egumenul mănăstirii Secului precum întru cele duhovniceşti aşa şi întru cele iconomiceşti este supus stareţului de la care le va lua povăţuire pentru orice treabă, şi va fi dator a-i da sama de toate primirile şi cheltuielile ce printrânsul se vor urma de bani, vite, producturi şi bunuri oricând i s-ar cere.

35. Odoarele, argintăriile, veşmintele şi toate celelalte care cu anume arătătoare catagrafie se vor încredinţa egumenului sub a sa iscălitură, este dator a le păstra totdeauna în cea mai bună stare având el a răspunde pentru toate.

36. Schiturile, Sihăstria, Sihla şi Nifon vor rămânea întru purtarea de grijă a egumenului rânduindu-se de către Stareţul la dânsele proistoşi din părinţii cei mai încuviinţaţi a mănăstirii acesteia Secul, după rânduiala păzită încă din zilele Prea Cuviosului Paisie, sub a căruia Stăreţie s-au unit pentru totdeauna aceste două mănăstiri. Şi când la această mănăstire nu s-ar afla părinţi pentru aşa vrednicie, se vor rândui din cei de la Neamţ. De asemenea din Secul cei mai tineri părinţi şi fraţi, vor fi rânduiţi în Neamţ să înveţe sau la lucruri de mână, sau la tipografie sau la

învățăturile rânduite, fiștecarele după plecarea sa, spre a se putea face prin aceasta o mai mare frăție încă și unire între amândouă mănăstirile.

37. De vreme ce s-a găsit de folos, ca mănăstirile Neamțul și Secul să fie împreunate și soborul lor să alcătuiască în veci un trup și un suflet, neapărat urmează, ca și cârmuirea materialnicilor interesuri, precum și povățuirea celor duhovnicești, să fie una și aceeași. În urmare, Starețul este dator să aibă necurmată luare aminte, ca obștească iconomie să îndestuleze pe părinții și frații de la Mănăstirea Secul și de la Schituri cu toate cele trebuitoare ca și pe cei de la Mănăstirea Neamțui, fără nici o deosebire sau scădere întru nimic. Să le trimită în vremi cele spre hrană și hainele trebuitoare și să-i îngrădească în preajma lor cu vitele, grădinile, argații și toate câte se cer pentru numărul viețuitorilor acolo, ca nici odată și nici într-o zi măcar, să nu ducă lipsă de nimica din cele cuvenite, căci o dimpotrivă urmare ar fi păcat și o strâmbătate mare, când această Mănăstire s-a făcut un trup cu aceea a Neamțului.

38. Peceţile amândorora mănăstirilor să fie deapururea în păstrare la starețul și egumenul de la Secul pentru trebuința corespondenței ce urmează a ţinea cu Starețul sau cu alte fețe, își va face a sa particularnică pecete.

39. Pentru pomeniții la pontul 20 cârmuitorii și toți ceilalți câți se rânduiesc în slujbe statornice, Starețul dimpreună cu părinții cei mai practisiți, va alcătui pentru fiștecarele, instrucție atingătoare de slujba ce i se încredințează, ca avându-le deapururea în vedere, să împlinească în toată vremea datoriile lor fără a se putea apăra cu cuvânt de neștiință sau uitare.

40. Starețul va avea în grijă a se ţine totdeauna o condică șnuruită și pecetluită în care să fie anume însemnate odoarele, argintăria, veșmintele, cărțile și toate lucrurile bisericești, atât acele ale mănăstirilor cât și a schiturilor atârnate de ele, ca să ieie izvod foarte lămuritor despre orice lucru de la egumenii, proiestoșii și slujitorii ce va avea rânduiți sub iscălitura lor. În arătata condică se vor trece încă, toate altele asemenea odoare și lucruri câte după vremi se vor adăugi, cu osebită arătare ce s-ar preface sau învrednicindu-se, nu ar mai putea fi de slujbă. Așișderea se va ţinea o altă osebită condică și cu aceeași rânduială, pentru toate lucrurile și uneltele ale iconomiei și gospodăriei.

41. Ori care din stareți, egumeni și părinți întrebuințați, în slujbe statornice, ori vremelnice, în știință ar călca datoriile lui și rânduielile cuprinse în acest așezământ și această abatere s-ar pricinui Soborului rătăcire, vătămare ori pagube și vinovatul nu ar îndrepta greșala sa, să fie tras sub judecata și canonisirea Soborului făcând știut de aceasta și chiriarhului.

42. Acest așezământ să se tipărească și împărțindu-se pe la toate Schiturile și metoacele mănăstirilor acestora, să se statornicească pentru totdeauna, ca de patru ori pe an, la zile hotărâte după săvârșirea Sfintei Liturghii, să se cetească în auzul a toată frăţimea, pentru ca prin adeasa aducere aminte, toți să se pătrundă de datoriile lor și fiștecarele împarte de ale sale și în unire să fie silitori și stăruitori pentru împlinirea lor.

În sfârșit acest sfânt sobor, împlinind legiuirile așezate va răspunde cu ajutorul lui Dumnezeu la cele înalte a începutului temeiuri, statornicite pe nestrămutata rânduială a sfintelor așezământuri ale bisericii. Și va putea ajunge acea mântuitoare rostire a Domnului nostru Iisus Hristos ce zice: "Că, Casa Părintelui Meu, Casa de rugăciune și de învățătură este." Potrivit glasului celui ce strigă în pustie "gătiți calea Domnului" și celelalte a Sfântului Ioan Botezătorului, care se trase la munți pentru a lăsa învățătura celor din lume, pildei căruia apoi au urmat toți sihaștrii și postnicii vremilor vechi și mai nouă, de asemenea și lavrele cele mai vestite.

Și dar cu Mila și Darul Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos s-a scris hrisovul acesta la scaunul domniei în orașul Iași în anul al 10 a Domniei noastre.

1843 mai 4. nr. 175
Ştefan Catargiu vel logofăt
sub dictaţia mea a jos iscălitului s-a scris
Iacovache Veisa spătar.

IV. **Regulamente monahale la sfârşitul secolului al XIX-lea şi în secolul al XX-lea**

Biserica Ortodoxă Română, la 7 iunie 1870, a întocmit un Regulament al vieții monahale cu 113 articole, publicat în Monitorul Oficial din 19 iunie 1873, față de care multe glasuri au opinat că trebuia revăzut şi modificat.

Regulamentul din anul 1873 a fost emis de Sfântul Sinod la 29 mai, purtând titlul "*Regulamentul pentru disciplina monahală*", încă din 1870 începând preocupările pentru alcătuirea lui. Regulamentul are 9 capitole cu 110 articole, plus trei articole de "Dispoziţiuni generale" - în total 113 articole.

Regulamentul evidențiază în conținut un pronunțat duh bisericesc şi exprimă dorința de progres duhovnicesc în mănăstiri.

După primul război mondial a apărut Legea de reorganizare a Bisericii Ortodoxe Române (1925), în care s-au prevăzut şi dispoziţiuni privind mănăstirile.

Cu acel prilej — în 1925 — s-au făcut încercări de a se găsi modalitățile de revigorare a vieții mănăstireşti; Mănăstirea Neamț, în opinia starețului ei de atunci — viitorul patriarh Nicodim Munteanu, trebuia să reînvie tradiția Cuviosului Paisie. Regulamentul Seminarului monahal din Mănăstirea Neamț (1925) prevedea introducerea printre materiile de studiu şi a îndeletnicirilor practice: pomicultură, horticultură, sculptură, pictura şi iconografia de stil bizantin. Apăreau şi ore de pedagogie practică, de contabilitate, medicină populară şi mica chirurgie.

Episcopul Visarion Puiu, în acelaşi context al anului 1925, şi-a exprimat punctul de vedere privind reorganizarea mănăstirilor, primit de unii fără rezerve, iar de alţii cu oarecare formulări critice.

Arhimandritul Dionisie Udişteanu dădea detalii în legătură cu modul în care s-ar putea valorifica pământul, "iar prisosul să fie desfăcut în folosul îmbunătăţirii mănăstirii". Dionisie Udişteanu făcea câteva recomandări interesante, care se pot lua în considerare astăzi, când comunităţile monahale au reintrat în posesia unor terenuri: "*Anumite produse agricole se pot industrializa. Într-o harnică şi gospodărită mănăstire se poate face magiun, oţet, prune uscate, melisă, lichioruri, uleiuri, lumânări, săpunuri şi în toate mănăstirile, de orice categorie, trebuie să se cultive plante medicinale şi să se organizeze stupine. Nepreţuite bogăţii pot fi scoase, prin munca nepreţuită a călugărilor, din pământurile nelucrate ale mănăstirilor şi din industrializarea produselor agricole. Truda, efortul de deşţelenire şi lucrare a pământului din jurul zidurilor ruinate, trebuie înălţat la rangul de virtute religioasă: «a lucra şi a te ruga»*".

După cel de al doilea război mondial, în anul 1953, s-a alcătuit un alt Regulament pentru organizarea vieţii monahale, la care s-au folosit temeiuri scripturistice şi patristice ale vieţii de obşte.

Regulamentul din anul 1953 îşi propunea o sintetizare a experienţei de peste un mileniu şi jumătate a vieţii de obşte, după cum este ea prezentată de Sfintele Canoane, rânduielile monahale şi pravilele bisericeşti.

Spre a se înlătura orice suspiciune referitoare la unele aspecte ale acestui regulament, s-ar cuveni să fie supus unei cercetări şi revizuiri, urmând a se adăugi şi acele activităţi ale monahismului ortodox actual, în care să se reflecte modul în care poate şi trebuie să se implice monahismul în problematica zilelor noastre în care misionarismul, pastoraţia, asistenţa religioasă, învăţământul religios, relaţiile cu societatea, armata devin probleme majore în viaţa Bisericii şi a monahismului.

Scurtă bibliografie:

1. Arădeanul Eugen Lucian Emandi, Teodor Bodogae, **Mănăstirea Hodoş-Bodrog**, Arad, 1980, p. 58-59, semnalează suflul înnoitor paisian de care a beneficiat şi spaţiul de dincolo de Carpaţi.

2. Pr. Cocora Gabriel, **Mănăstiri din Eparhia Buzăului. Vetre de cultură şi trăire românească**, Buzău, 1987.

3. Diac. David Petru I., **Sfântul Ioan Cassian din Dobrogea - organizarea monahismului din Apusul Europei**, în "Îndrumătorul pastoral" - 1981, Arhiepiscopia Bucureştilor, p. 203-207.

4. Enăcescu, Arhim. Efrem, **Privire generală asupra monahismului creştin după diferiţi autori**, Partea I, Râmnicu Vâlcea, 1933, p. 223.

5. Guillaimont Antoine, **Originile vieţii monahale. Pentru o fenomenologie a monahismului**, tr. de Constantin Finga, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1998, p. 327.

6. Dr. Irineu Pop Bistriţeanul, **Monahismul, chivotul neamului românesc**, Craiova, 1995, p. 85.

7. Ierodiac. mag. Nestor Vornicescu, **Începutul vieţii de obşte în monahism**, în revista "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIII (1957), nr. 5-7 (mai-iunie), p. 416-430.

8. Narcis Creţulescu, tom V, **Istoria Sf(in)tei M(ănăsti)ri Noui Neamţ din Basarabia - anul 1858-1880**, Manuscris nr. 164 în Biblioteca M-rii Neamţ.

9. **Spiritualitate şi istorie la Întorsura Carpaţilor**, vol. I, Buzău, 1983, articolele de Pr. prof. dr. I. Coman, p. 231-258; Pr. Horia Constantinescu, p. 321-340; Pr. prof. dr. D. Stăniloae, p. 341-346.

10. Răzvan Theodorescu, **Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400-1400)**, Bucureşti, 1976, vol. 3.

11. **Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos în trecut şi astăzi**, Galaţi, 1981.

12. **Hrisoave gospod pentru regula sfintelor Monastiri Neamţul şi Secul**, tipăritură chirilică în tiparniţa Mănăstirii Neamţ, cota 1563 în Biblioteca Mănăstirii Neamţ.

ÎNTEMEIEREA UNEI OBȘTI
Scrisoarea Stareţului Paisie către Maica Nazaria de la Ceahlău

Monahia *Nazaria Niţă*

După ce în anul 1986 un colectiv de redacţie a reuşit să publice o monografie - mai bogată şi cu o bibliografie adusă la zi - pentru Mănăstirea Văratic, am încercat să îmbuchetez într-o singură lucrare o succesiune de modeste biografii, cu titlul generic **Ctitori ai evlaviei străbune — Ctitori fondatori ai Mănăstirii Văratic**, apărută la Iaşi în 1994. Această lucrare prezintă trei venerabile figuri ale Mănăstirii Văratic - adevăraţi ctitori fondatori: 1. Cuvioasa Schimonahia Nazaria Braşoveanu (Braşoveanca); 2. Schimonahia Olimpiada Ieşeanca-Herescu; 3. Cuviosul duhovnic Ieroschimonahul Iosif Pustnicul.

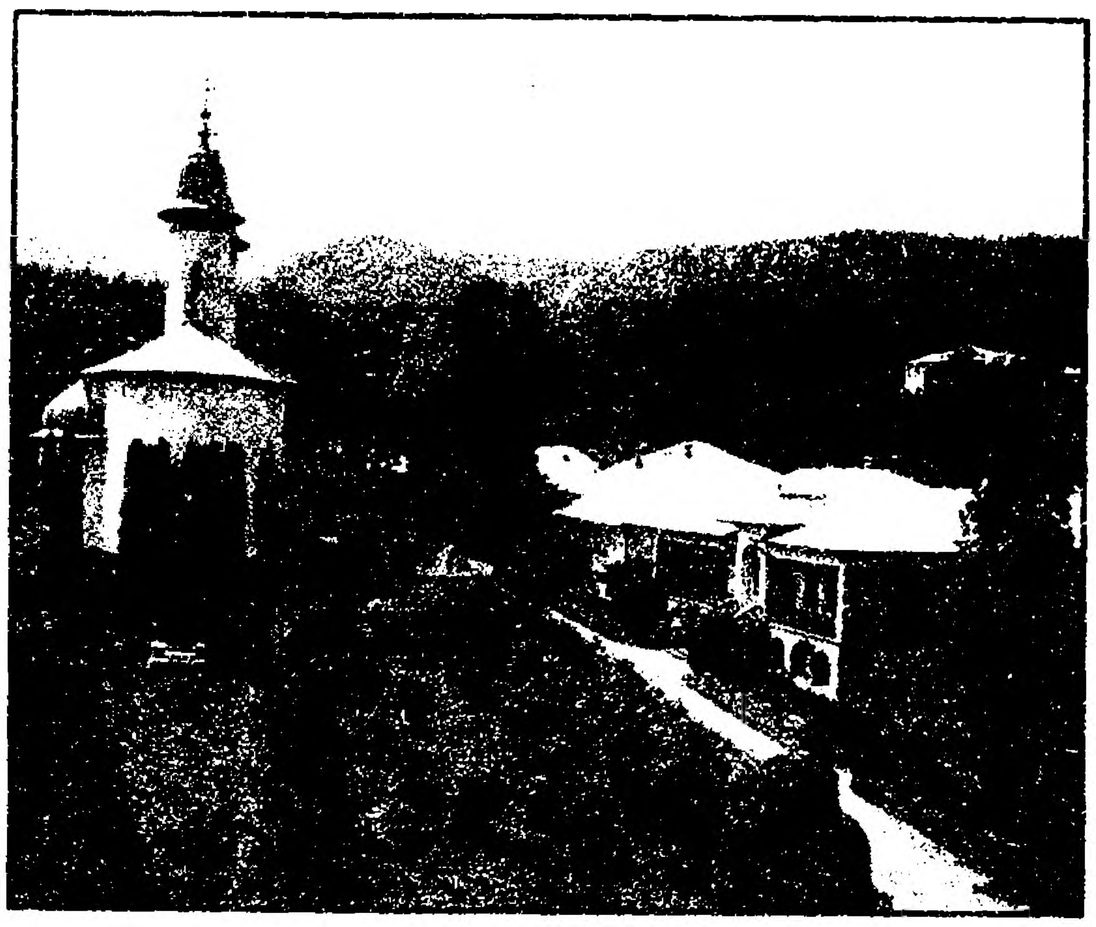

Este bine cunoscut faptul că Sfântul Cuvios Paisie Velicikovski (1722-1794), a avut o contribuţie deosebit de importantă în ceea ce priveşte urzirea şi înscrierea în istoria monahismului românesc a unei aşezări monahale feminine la Văratic, după modelul aşezământului "paisian", cu statut de rânduială athonită, statornicit şi experimentat la Dragomirna, Secu şi Neamţ.

Ca Stareţ la mănăstirile Secu (1775-1779) şi Neamţ (1779-1794), Cuviosul Paisie cunoştea schitul de călugăriţe existent la Poiana Carpănului (Gura Carpănului, Pârâul Carpănului) care se numea Schitul "Leghen", înfiinţat înainte de 1510, pe moşia Mănăstirii Neamţ[1]. Amplasat între două mănăstiri de călugări, adică între Secu şi Neamţ, schitul de călugăriţe "Leghen" putea stârni oricând bănuieli necuviincioase. Reflectând la aceasta, Cuviosul Paisie, după îndelungă chibzuire, cu aprobarea Mitropoliei din Iaşi şi a stăpânirii civile, a convins-o pe egumena Schitului "Leghen", Cuvioasa

---

[1] Radu Rosetti, **Conflictul dintre Guvernul Moldovei şi Mănăstirea Neamţului înainte de anul 1858**, în "Analele Academiei Române", an. II, Tom. XXXII, Memoriile Secţiunii Istorice (extras), Bucureşti, 1910, p. 160.

Nazaria, că este potrivit a se strămuta cu mica sa obşte de maici şi surori la Durău, la poalele Ceahlăului, schit care pe atunci era de călugăriţe[2]. Receptivă la folosul cel sufletesc, precum şi datorită faptului că Schitul Durău era în legătură cu Mănăstirea Neamţ, Cuvioasa Nazaria s-a strămutat cu mica sa obşte la Durău. Între 1780-1781, ucenica Maicii Nazaria, Olimpiada, cu binecuvântarea duhovnicului Iosif, a propus să se caute un loc cu mai multă înlesnire pentru surori şi maici — la Durău viaţa fiind mai aspră. Maica Olimpiada provenea de la Schitul Topoliţa, schit aşezat în sat şi expus unor mari tulburări, datorită cărora multe dintre surori doreau un loc mai tihnit unde să se înceapă de la temelie o aşezare monahală. În acest scop a mers la Cuviosul Paisie şi i-a mărturisit gândul, iar Cuviosul a dat binecuvântare ca, împreună cu duhovnicul Iosif, să caute, şi de va afla un astfel de loc să vină şi să i se spună. Plecând, au căutat şi au găsit locul unde este astăzi Mănăstirea Văratic şi, fiind al Mănăstirii Secu, de sub administraţia Cuviosului Paisie, s-a dat îngăduinţa să se înceapă ridicarea unei aşezări monahale pentru maici. S-a început lucrul, şi acestui bun început i-a urmat venirea unor maici dornice de o viaţă curată şi bine organizată. Se cuvenea ca în fruntea noii obşti să fie o persoană cu experienţă, cu nume bun, cu viaţă duhovnicească recunoscută. Maica Olimpiada era prea angajată în treburile "materiale" şi de aceea Cuviosul Paisie a socotit că persoana care ar putea împlini nişte calităţi ca cele arătate mai sus nu poate fi decât Cuvioasa Nazaria de la Durău. Ca urmare, îndată i-a făcut invitaţia de a se strămuta la Văratic şi a lua conducerea spirituală, ceea ce Cuvioasa a acceptat, venind la nou înfiinţatul schit de la Văratic. Între timp, între maicile Olimpiada şi Magdalena[3], deşi prietene, au început unele animozităţi care au supărat-o pe Cuvioasa Nazaria şi au determinat-o să plece de la Văratic, retrăgându-se la "linişte", la Schitul Durău, de la poalele Ceahlăului.

. Speranţa pe care Cuviosul Paisie şi-o pusese în această mănăstire nou înfiinţată, aceea de a fi model pentru toate obştile monahale de maici, l-a determinat să scrie de îndată Cuvioasei Nazaria, invitând-o ca, trecând peste orice formă de "supărare", să facă pogorământ, din dragoste creştinească, să se întoarcă la Văratic şi să reia conducerea, căci rezultatul va fi foarte de folos pentru viitorul acestei asezări.

Scrisoarea care a fost trimisă de către Sfântul Paisie la Durău, adresată Cuvioasei Nazaria, a fost cunoscută contemporanilor, iar autorii scurtelor

---

[2] Colectiv de redacţie, **Mănăstirea Văratic**, Bucureşti - Iaşi, 1986, p. 832.

[3] Vasile Lupea, **Talpa sau începutul Monastirei Văraticul**, Iaşi, 1863, p. 20, 37, 40: *"Au venit împreună la mănăstire, Olimpiada a învăţat-o pe Măriuţa (viitoarea Magdalena) să scrie şi să citească, precum şi cântările bisericeşti şi bunele maniere, iar ea drept recunoştinţă, după trecerea din această viaţă a Cuvioasei Nazaria, prin uneltiri, i-a luat stăreţia care se cuvenea Maicei Olimpiada, ctitora".*

monografii ale Văraticului au folosit din ea unele fragmente. Este foarte surprinzător că scrisoarea originală nu s-a putut afla până acum. Va fi rămas această scrisoare la Durău atunci când Cuvioasa Nazaria a revenit la Văratic? A luat-o la Văratic şi a fost sustrasă de cineva? Cine şi unde a putut face ***singura copie*** despre care se poate vorbi astăzi? Fragmente din copia scrisorii se găsesc în manuscrise chirilice în Biblioteca Mănăstirii Neamţ (cum este cel cu numărul 154) şi au fost folosite în unele lucrări despre Mănăstirea Văratic[4].

In zilele noastre, Scrisoarea Cuviosului Paisie către Cuvioasa Nazaria — plecată din Văratic la Durău — a suscitat interesul cercetătorilor. Motivaţia acestui interes deosebit e subliniată prin faptul că aceasta este ***unica*** **scrisoare trimisă de marele Stareţ al Mănăstirilor Neamţ-Secu unei conducătoare de obşte mănăstirească feminină din Moldova**[5]. Prin modul cum s-a făcut popularizarea acestei scrisori, ea nu putea trece neobservată: "întinderea apreciabilă"; "un interes deosebit"; "este de dorit să facă obiectul unei ediţii cât mai grabnice"[6]. Trebuie subliniat faptul că scrisoarea se află numai ***într-o singură copie*** în Arhiva Naţională a Republicii Moldova - Chişinău. A trebuit să mă gândesc cum s-ar putea proceda pentru obţinerea unei copii autentificate a acestui preţios document. Momentul a venit în 15 august 1996, la Hramul Mănăstirii Văratic, când s-a ivit posibilitatea de a discuta cu Părintele prof. Arhidiacon Ioan Ivan (care a contribuit la alcătuirea monografiei **Mănăstirea Văratic**, 1996) în legătură cu problema care îmi era la inimă. Astfel, am aflat că cercetătoarea dr. Valentina Pelin din Chişinău a fost în câteva rânduri la Mănăstirea Neamţ, studiind fondul manuscriselor româneşti şi slavone din perioada stăreţiei Cuviosului Paisie şi de după aceea. Posibilitatea de a face apel la cercetătoarea Valentina Pelin ne-a fost oferită prin bunăvoinţa cercetătoarei dr. Zamfira Paul Mihail din Bucureşti. Am ajuns astfel în posesia copiei scrisorii în cauză[7], precum şi a unui foarte binevenit şi util pentru

---

[4] Stavrofora Nazaria Niţă, **Ctitori fondatori ai Mănăstirii Văratic**, Iaşi, 1994, p. 35; Colectiv de redacţie, **Mănăstirea Văratic**, Bucureşti - Iaşi, 1986, p. 19.

[5] Dr. Dan Zamfirescu, **Paisianismul**, volum alcătuit în întâmpinarea primului Congres Ecumenic Internaţional "Paisie Velicikovski şi mişcarea/moştenirea sa spirituală", Magnano, Italia, 20-23, 1995, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1996. În acest volum se află şi articolul Arhim. Ciprian Zaharia, **Contribuţia românească la sinteza paisiană. Paisianismul şi spiritualitatea**, p. 65-115.

[6] Arhim. Ciprian Zaharia, **art. cit.**, nota 8, p. 110.

[7] Copia scrisorii Cuviosului Paisie din 24 aprilie 1789 către Cuvioasa Nazaria de la Ceahlău se află la Chişinău, fondul 2119, inventarul 3, dosarul 34.

Mănăstirea Văratic extras din **Istoria Mănăstirilor Neamţ-Secu**[8] a duhovnicului Andronic Popovici, din care luăm cunoştinţă cu bucurie şi de scrisoarea din anul 1812 a Cuvioasei Nazaria către stareţul Mănăstirii Neamţ-Secu, Ioan, martie 14[9].

Cercetătoarea dr. Valentina Pelin a prezentat un articol referitor la corespondenţa Stareţului Paisie al Mănăstirilor Neamţ-Secu - de unde Arhim. Ciprian Zaharia şi-a completat informaţia cu privire la scrisoarea Cuviosului Paisie către Maica Nazaria retrasă la Ceahlău[10].

*

* *

Cu privire la Scrisoarea Cuviosului Paisie către Maica Nazaria s-a făcut afirmaţia că autorii istoriei Mănăstirii Neamţ reproduc în încheiere un alt fragment din scrisoarea Stareţului Paisie către schimonahia Nazaria, Stareţa de la Văratic: "Când va fi trebuinţă de a călugări niscaiva surori [...] eu apoi voi trimite preot duhovnicesc şi le va călugări"[11]. După cum se vede însă, fragmentul face parte din întregul **copiei** din Arhiva Naţională a Moldovei - Chişinău.

În ce măsură în scrisoarea copie pe care o avem vor fi şi interpolări, cercetări ulterioare şi descoperiri mai fericite vor rezolva aceste presupuneri.

Căutând documente în legătură cu Mănăstirea Văratic, am constatat că au existat scrisori, consemnări, lucrări care au dispărut fără urmă.

---

[8] Andronic Popovici, **Istoria Mănăstirii Neamţ-Secu**, Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Chişinău, Fondul 2119, inventarul 3, dosarul 70.

[9] Stareţul Ioan a condus Mănăstirile Neamţ-Secu între 1808-1812 († 20 decembrie). A fost ucenic al Cuviosului Paisie - "era om învăţat întru Sfintele Scripturi şi sporit întru faptele bune". În vremea stăreţiei lui Ioan a stat la Neamţ, retras din scaun Mitropolitul Veniamin Costachi.

Din anii 1809-1811 cunoaştem un "răvaş al stareţului Ioan către Cuvioasa Nazaria în legătură cu locul ce este zidită Mănăstirea Văratic", trimis şi autentificat şi de către proin Mitropolitul Veniamin (Stavrofora Nazaria Niţă, **op. cit.**, Anexa II, p. 79).

[10] Dr. Valentina Pelin, **La correspondance de Staretz Paisie du Monastère de Neamţ**, în "*Revue des études Sud-Est Européennes. Civilisation - Mentalités*". Tome XXXI, 1993, nr. 3-4, p. 408-409, la nr. 13 consemnează: *"Lettre à la mère Nazaria dans les Monts de Ceahlău, avec la bénédiction paternelle"* (Neamţ, le 24 avril 1789), la nr. 28 se indică şi cele despre Scrisoarea stareţei Nazaria către stareţul Ioan a Mănăstirii Neamţ, din "Istoria..." Arhimandritului Andronic.

[11] Colectiv de redacţie, **Mănăstirea Văratic**, p. 19-20.

Există informaţii vagi, dar piesele originale au ieşit din circuitul oficial, fără a se cunoaşte ce s-a întâmplat cu ele. Cui să atribuim acest fapt?! Ştim că Mănăstirea Văratic, în timpul celor peste 200 de ani de la înfiinţare, a trecut şi prin unele "rele întâmplări" care au periclitat atât bunurile obşteşti — clădiri, acareturi — cât şi bunurile de valoare şi de patrimoniu aflate în chiliile călugăreşti, moştenire de la mari familii boiereşti din Moldova sau din alte părţi ale ţării. Ne stau în faţă paginile care descriu clipele de mare cumpănă din septembrie 1821, în vremea Eteriei, incendiul din iulie 1900, care a fost devastator, provocând prejudicii grave bisericii şi paraclisului din incintă, arhondaricului, stăreţiei, trapezei, eclesiarhiei şi chiliilor[12]. Atât în urma primului cât şi a celui de-al doilea război mondial au avut loc şi alte întâmplări nefavorabile — plecarea din mănăstire a multor vieţuitoare, prilej cu care multe lucruri păstrate în "taină" şi "sfinţenie" au putut deveni de irecuperat.

Am putut afla că au existat unele scrisori dintre care citãm:

1. 1780 - Cuviosul Paisie a scris Maicii Nazaria la Durău ca s-o primească acolo pentru împreună vieţuire pe Maica Olimpiada.

2. 1780\1781 - Maica Nazaria scria Cuviosului Paisie, prin Maica Olimpiada, în legătură cu aflarea locului pentru ridicarea unei mănăstiri de călugăriţe.

3. 1781\1782 - Cuviosul Paisie, prin Maica Olimpiada, trimite la Iaşi câteva scrisori boierului Deleanu[13].

4. 1780\1781 - Cuviosul Paisie scrie Maicii Olimpiada. Scrisoarea a fost găsită la Mănăstirea Văratic în anul 1872 de către Episcopul Melchisedec Ştefănescu şi trimisă spre tipărire la Mănăstirea Neamţ. Episcopul Melchisedec foloseşte formula: "Olimpiada Stareţă de la Văratecul"[14]. De altfel, Episcopul Melchisedec Ştefănescu scrie Stareţului Timotei de la Mănăstirea Neamţ că posedă "în limba rusească mai multe scrisori de ale Cuviosului Paisie; când veţi păşi la tipărire, să mă anunţaţi, şi eu cu plăcere mă voi osteni a le traduce"[15].

5. În scrisoarea nr. 83 din 4 octombrie 1872 — către Stareţul Neamţului, Timotei — Episcopul Melchisedec adaugă, odată cu trimiterea pentru biblioteca Mănăstirii Neamţ a 18 cărţi tipărite, "încă două copii de lucrări" ale Stareţului Paisie.

---

[12] **Idem**, p. 33-39.

[13] Stavroforă Nazaria Niţă, **Ctitori fondatori...**, p. 51.

[14] Pr. Paul Mihail, **Din corespondenţa Episcopului Melchisedec**, în revista "Biserica Ortodoxă Română", an LXXVII (1959), nr. 5-6 (mai-iunie), p. 493-612 şi Scrisoarea nr. 82, din 4 octombrie, 1872, p. 559-560.

[15] **Ibidem**, scrisoarea nr. 83, din 4 octombrie, 1872, p. 560-561.

*"**Una copie de pe scrisoarea lui către Stareța Olimpiada de la Văratecul care am aflat-o în acea monastire, în vara trecută**; alta traducere de pe un cuvânt al Starețului către sobor de la începutul Postului Mare".*

Episcopul Melchisedec dorea şi îndemna pe stareţul Timotei:

*"[...] **să păstraţi aceste copii, şi să le alăturaţi la colecţia ce veţi face despre lucrările literare ale Stareţului Paisie şi să le tipăriţi**, împreună cu viaţa lui, pentru ca să se perpetue în neamul nostru urmele şi învăţăturile marelui bărbat duhovnicesc, spre a servi de lumină în marele întuneric moral ce ne-a învăluit sufletul"*[16].

6. În scrisoarea nr. 35, din 20 ianuarie 1873, către Episcopul Melchisedec, **Stareţul Timotei confirma că a primit două copii originale ale Prea Cuviosului Părintelui şi Stareţului Paisie**. Totodată comunica că în Biblioteca Mănăstirii Neamţ a aflat câteva manuscrise slavone ale Stareţului Paisie şi enumera 6 exemplare[17].

7. In scrisoarea nr. 36, din 28 aprilie 1873, Episcopul Melchisedec îi comunica Stareţului Timotei faptul că a mai tradus câteva lucrări ale Cuviosului Paisie, cuprinse în 22 de coale, "scrise cu mâna mea", adică de însuşi Melchisedec, şi înşiră şapte titluri[18].

Este de la sine înţeles că în cea de-a treia scrisoare Episcopul Melchisedec nu mai aminteşte de scrisoarea către Maica Olimpiada deoarece aceea este scrisă în limba română ca şi cea către Stareţa Nazaria şi făcuse obiectul scrisorii din 4 octombrie 1872.

8. Episcopul Melchisedec, scriind maicii Evghenia Negri (sora lui Costache Negri) — stareţă între anii 1887-1894 — îi făcea rugămintea: "Vă rog amintiţi Maicii «Gănița» să nu uite a scrie istoria Monastirei"[19].

Este posibil ca Maica "Gănița" să fie una dintre cele trei surori: Epraxia, Partenia şi Olimpiada, "luminate şi instruite, care pe multe tinere din monastire şi chiar din satele învecinate le-au învăţat să scrie şi să citească"[20].

9. Episcopul Melchisedec dorea să aibă "notiţe despre viaţa şi cuvintele fericiţilor părinţi şi dascăli ai monastirii: IOSIF şi CALISTRAT"[21]. Culegerea şi redactarea acestor notiţe le încredinţa Maicii Eufrosina cântăreaţa. Era un interes deosebit manifestat de Episcopul Melchisedec

---

[16] Pr. Paul Mihail, **op. cit.**, p. 559-561.

[17] Constantin C. Diculescu, **op. cit.**, p. 60-61.

[18] Constantin C. Diculescu, **op. cit.**, p. 62-63.

[19] **Ibidem**, Scrisoarea nr. 82, din 4 octombrie 1872, p. 559-560.

[20] Colectiv de redacţie, **Mănăstirea Văratic**, p. 75.

[21] Pr. Paul Mihail, **op. cit.**, scrisoarea nr. 80, din 29 septembrie, 1872, p. 558-559

pentru Mănăstirea Văratic. Avem impresia că în redactarea vieții celor doi părinți pentru care solicita notițe a apărut o confuzie, astfel că în loc de Calinic a apărut Calistrat. Iosif şi Calinic sunt cei doi duhovnici ai mănăstirii, care au trăit momentul din 1821, în special Calinic fiind acela care a întărit duhovniceşte vieţuitoarele mănăstirii spre a-şi pune nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu şi al Sfintei Fecioare Maria.

Dacă s-au realizat aceste solicitări ale Episcopului Melchisedec nu avem cunoştinţă.

Nădăjduim că odată cu canonizarea Cuviosului duhovnic *Iosif de la Văratic* — care se va face când va voi Bunul Dumnezeu şi va hotărî Sfântul Sinod — vor fi trecute la loc de cinste şi numele celor două mult nevoitoare, Cuvioasele Nazaria şi Olimpiada, împlinindu-se astfel triada ctitorilor Mănăstirii Văratic, toţi trei fiind ucenici ai Sfântului şi Marelui Stareţ Paisie de la Neamţ şi următori ai sfaturilor şi învăţăturilor lui.

Prezentăm în continuare **Scrisoarea Cuviosului Paisie către Maica Nazaria**, din 24 aprilie 1789, şi **Scrisoarea Cuvioasei Nazaria către Stareţul Ioan**, din 14 martie 1812.

SCRISOAREA STAREŢULUI PAISIE CĂTRE MAICA NAZARIA
(copie din sec. al XIX-lea)
— 24 aprilie 1789 —

Hristos au înviat!

Cinstită maică Nazarie, să te bucuri întru Domnul,
iar de la mine părintească blagoslovenie îţi trimit.

Scrisoarea mea de alt nu iaste cătră Sfinţia ta fără decât am înţăles că Sf[inţia ta] te-ai fi mâhnit oarecum şi îţi pare rău, căci ţ-ai lăsat chiliuţa cea de la Ceahlău şi liniştea, şi pacea sufletească, şi odihna care ai avut acolo. Şi ai venit acolea, unde acum îţi urmează oarecare neîmpăcare sufletului Sf[inţiei tale] şi neliniştire, şi turburarea din pricina a oareşcărora neorânduieli şi tulburări ce se întâmplă între oareşcare din maice. Şi căci ai înţăles că eu m-aş fi lepădat cu totul de maice şi n-aş voi să fie supt sfătuire nevredniciei mele, pentru care te rog pre Sf[inţia ta], să lepezi toată scârba şi toată mâhniciunea din sufletul Sf[inţiei tale] şi cu toată osârdia şi bucuria să săvârşăşti lucrul ce ţi s-au încredinţat de la Dumnezeu, ştiind că toate necazurile şi ispitele lumii aceştia sunt vremelnice şi trecătoare, iar plata şi bucuria ce să pricinuieşte dintr-însele iaste vecinică şi netrecătoare. Şi să nu-ţi pae (pară) că pentru căci îţi urmează oareşcare turburare şi răsipire a liniştii ce ai avut acolo, ţi s-ar pricinui vreo pagubă sau vreo

scădere din fapta bună, aflându-te în mijlocul surorilor şi slujind mântuirii lor. Nu, nicidecum să nu socoteşti una ca aceasta, că nu ţi să pricinuieşte pagubă, ce încă mai tare şi mai multă plată, şi mai strălucită cunună, că precum dragostea iaste mai tare decât toate faptele cele bune, aşa şi lucrul acesta ce ţi s-au încredinţat, fiindcă iaste lucrul dragostei, mai mare iaste decât toate lucrurile bune, celelalte. Şi aceste ţi le scriu Sf[inţiei tale] vrând să mângâi scârba Sf[inţiei tale], ceea ce ţi s-au pricinuit din venirea de la Ceahlău.

Iar pentru că ai înţăles că eu m-aş fi lepădat cu totul de sfătuirea maicilor şi de schit, vei şti sfinţia ta că până acum nici au trecut prin mintea mea un cuget ca acela, ce acele ce ai auzit, au fost nişte cuvinte răsuflate, grăite de la oarecarii, dar eu nu m-am lepădat nicidecum, nici mă lepăd. Şi cum ar fi fost una ca aceasta? Căci când am făcut rânduiala aceasta, împreună cu cartea părintelui Mitropolitu, şi vestire oarecare am avut, cum că după Dumnezeu şi dumnezeiescu iaste lucrul acesta. Pentru aceasta, de vei mai auzi de acum înainte niscareva cuvinte de acest fel, să nu le crezi.

Pentru aceasta iarăşi mai adaog pre acestea hotărâri ale ticăloşiei mele. Adică ca să nu laşi pre maice să mai vie în mănăstire pentru mărturisire, ce să se mărturisească la preutul Ioniţă, dupre cum am zis de multe ori. Iar având vreuna vreo îndoire la vreo pricină duhovnicească când cu întâmplare pentru vreo treabă va veni vreun duhovnicu de ai noştri, atuncea îşi va dezlega îndoirea. Cum şi altele care vor ave nevoie dindestul să vor mărturisi la dâns[u]l atuncea.

De să va întâmpla vreunei surori moarte grabnică şi n-ar fi vreme ca să trimiţi în mănăstire, apoi atuncea să aveţi voie să chiemaţi un ieromonah orideunde veţi avea îndemână, ca să o călugărească.

Când va fi trebuinţă de a călugări niscareva surori, să trimiteţi două maice cucernice cu răvaş către mine, scriind şi numele surorilor acelor. Şi luând eu răvaş, şi numele lor, voi chiema pre duhovnicul lor, carele să mărturisăscu surorile, şi-l voi întreba pentru aşăşarea lor, şi atuncea, de mă voi vesti şi eu, apoi voi trimite preut duhovnicu şi le va călugări, dupre cum şi din gură din destul am vorbit cu Sf[inţia sa] cinstita maica Olimbiada şi maica Matrona, pre care sunt bine încredinţat că pre toate le vei fi auzit din gura Sf[inţiilor lor].

Şi pentru ca mai mult şi mai bine să se întărească lucrul acesta, iată că trimisăi şi pre iubiţii fraţii ticăloşiei mele, adecă pre duhovnicul Silivestru şi pre monahul Iosif, ca şi prin glas viu să vestească toată voie şi scopusul meu, şi să împace maicele, şi să potolească turburarea lor, şi să ridice smintelele din sufletele lor. Acestea vestescu Sf[inţiei tale], iar darul şi mila Domnului nostru Iisus Hristos prin rugăciunile Preacuratei Sale Maice să vă acopere şi să vă păzască de-a pururea,

April 24, 1789

Rămâind şi eu a Sf[inţiei tale] smerit părinte sufletescu şi către Dumnezeu nevrednic rugătoriu,

Paisie stareţul Sf[intei] M[ănăstiri] Neamţului

Şi când milostivul Dumnezeu mă va mai împuternici ceva cu putere trupească, poftescu să vii şi sfinţia ta aice în mănăstire, împreună şi cu maica Olimbiada, şi atuncea şi mai pre larg vom vorbi pentru toate.
(B.M.N.N. [Biblioteca Mănăstirii Noul Neamţ], fond 2119, inv. 3, nr. 34, f. 60-60^{v} - la A.N.M. din Chişinău).

Scrisoarea Cuvioasei Nazaria
către Stareţul mănăstirilor Neamţul şi Secul
- 1812 -

"[...] Iară această stareţă Nazariia mai pre urmă, după mutarea cătră Domnul a Părintelui nostru în anul 1812, la 14 zile ale lunii lui martie, scrie cătră Prea Cuvioşiia Sa Părintele nostru, Ieroshimonahul Ioan, Arhimandritul şi Stareţul acestor Sfinte monastiri Neamţul şi Secul, pentru începerea Sfintei Monastiri Văratecul aşa:

«Cu smerite metanii, închinându-ne, serutăm cinstită dreapta Sfinţiei Tale, cinstite Părinte Arhimandrite Ioane.

Pentru aşezarea noastră la Schitul Vărateculuiştiut este părinţilor celor mai bătrâni că, după ce au venit Părintele, Stareţul Paisie, din Dragomirna, în Monastirea Secului, şi după ce au priimit şi Monastirea Neamţului, în vremile acelea unele din noi ne aflam lăcuind cu chilioare în Gura Carpănului[22]*. Pentru aceea, mărturisirea şi povăţuirea noastră au început a să face de la părinţii duhovnici ai soborului Părintelui şi începându-să a să mai aduna, de pretutindenea, la soborul Părintelui din cei ce cu râvnă dumnezeiască au lăsat lumea şi au alergat la viaţa călugărească, nu numai din partea bărbătească, ci şi din cea femeiască. Părintele, Stareţul Paisie, ca un părinte bun şi iubitoriu de fii, nu numai din partea bărbătească, ci şi din cea femeiască, să însărcina a să îngrijii. Ştiind că tot cu acea râvnă dumnezeiască şi iale aleargă după Dumnezeu la calea mântuirii, atuncea au socotit Părintele să se găsească un locuşor, ca să se facă schit şi chilii pentru aşezarea maicilor, ca şi pe noi ce eram în Gura Carpănului să ne rădice şi să ne ducă la locul acela, şi ceale care mai vin cu râvnă dumnezeiască din lume, să aibă unde să-şi plece capul. Şi fiind atuncea Părintele Patrichie iconom în partea Secului, au spus Părintelui Paisie că este întru un loc o bucăţică de moşie dreaptă a Monastirii Secului, în mijlocul altor moşii, ce să numeşte Văratec. Şi nu are nici un folos monastirea de locul acela. Să o dăm maicilor rugătoarelor lui Dumnezeu ca să facă schit şi chilii. Şi părintele Stareţul, aşezându-o aceasta, prea s-au împăcat. Şi fiindcă mai nainte părintele Iosif avea purtare de grijă pentru noi care eram în Gura Carpănului. Pentru aceea, l-au chiemat Părintele Stareţul şi i-au spus pricina. Şi trimiţând pre părintele Iosif şi pre părintele Patrichie şi pre părintele Varlaam Secanul au arătat*

---

[22] Gura Carpănului să chiamă un loc în pădure între aceste Sfinte Monastiri Neamţul şi Secul.

locul, şi pre urmă singure unele din maice alergând, au privit locul, şi le-au plăcut. Şi întru acest chip au făcut schit şi chilii...».

Şi altele mai scrie acea Prea Cuvioasă Stareţă Nazaria întru acea scrisoare, cerând blagoslovenie de la părintele nostru, Stareţul Ioan, ca să zidească de piiatră sobornicească biserică a Adormirii Maicii Domnului, în Sfânta Monastire Vărateculi. Această biserică carea şi până în ziua de astăzi să află. Deci, noi lăsându-le pre acestea, ne întoarcem iarăşi a istorisi pre ceialaltă parte a vieţii Prea Fericitului Părintelui nostru Stareţului Paisie şi pre cele lucrate cu soborul său".

Scrisoarea este după **Istorie pentru începutul obştejitiei stareţului Paisie**, de Arhimandritul Andronic aflătoare în Arhiva Naţională a Moldovei, Chişinău, Fondul 2119, Inventarul 3, Dosarul 34, p. 152v-153v.

*

Doresc să aduc aleasă mulţumire tuturor celor care au contribuit (faţă de care mă simt mai mult decât îndatorată) ca această scrisoare — chiar **o copie** fiind a originalului, cu care încă nu se cunoaşte ce s-a întâmplat — să ne parvină. Acest document, "unica" scrisoare pe care Cuviosul Paisie o adresează unei romînce[23] conducătoare a unei obşti feminine înfiinţată din iniţiativa marelui îndrumător duhovnicesc în ţara noastră, nu poate decât să ne fie pricină de mare bucurie.

S-a oferit culturii spirituale monahale un instrument de lucru foarte necesar, care clarifică locuri obscure şi evidenţiază, odată mai mult solicitudinea inepuizabilă a Sfântului Cuvios Paisie în ceea ce priveşt propăşirea monahismului pe pământul românesc.

---

[23] Este ştiut că Stareţul Paisie a mai adresat o scrisoare şi către o egumenă - dar nu de la noi, ci din Rusia - Matia (Maria). Acea scrisoare a fost tradusă în limba română şi de Episcopul Melchisedec, trimiţând-o Mănăstirii Neamţ în vederea tipăririi. A se vedea: Constantin C. Diculescu, **Din corespondenţele Episcopului Melchisedec, culese, adunate şi însoţite de o prefaţă**, Bucureşti, 1909, Scrisoarea XXXVI - Ismail, 28 aprilie 1873, p. 61.

PREDICĂ LA DUMINICA a XIX-a DUPĂ RUSALII

(Luca 6, 31-36)

Arhim. *Clement Haralam*

"Iubiți pe vrăjmașii voștri"
(Luca 6, 35)

Domnul nostru Iisus Hristos, dorind să învețe pe oameni să fie blânzi şi răbdători, le spunea celor care Îl urmau cum să se poarte cu semenii, şi — spunându-le acelora — ne-a lăsat şi nouă această învățătură, ca pe o moştenire cu care noi să putem dobândi împărăția cerurilor. De aceea zicea Domnul: *"De nu vă veți întoarce şi nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor."* (Matei 18, 3), pentru că pruncul nu ține minte răul, nu ține mânie şi nici supărare, ca să gândească cumva de rău pe cineva. Chiar atunci când este nedreptățit sau bătut, deşi se supără şi se întristează, totuşi, dacă este chemat şi mângâiat se întoarce şi se bucură, uitând ceea ce i s-a întâmplat. Invidie şi zavistie nu are, pentru că inima lui tânără este curată, iar ceea ce este în inimă se arată pe față şi se exprimă cu buzele. De aceea Domnul i-a pus pe copii (prunci) înaintea noastră ca pe nişte modele demne de urmat, pentru că aşa doreşte să fie şi cei care cred în El: răbdători, blânzi, nemânioşi, nerăzbunători.

Nerăbdarea, iuțeala, mânia, ținerea de minte a răului coboară nivelul duhovnicesc al fiecăruia dintre noi, acestea fiind boli ale sufletului, care trebuiesc vindecate tot cu leacuri duhovniceşti.

Sfânta Evanghelie citită astăzi la Sfânta şi dumnezeiasca Liturghie ne pune în față o doctorie care — deşi amară — este totuşi foarte folositoare pentru vindecarea sufletelor noastre bolnave de orgoliu, de trufie şi aroganță. Acestea

duc pe om la nerăbdare, iuţeală şi mânie, împiedică mintea să se înalţe la cer, împiedică manifestarea iubirii către aproapele şi către Dumnezeu.

O doctorie duhovnicească pentru unele ca acestea este iubirea de vrăjmaşi. Despre aceasta dorim să vorbim astăzi.

II. Dumnezeu în Vechiul Testament a poruncit evreilor prin Moise: *"să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi"*, iar faţă de vrăjmaşi să arate (să manifeste) o oarecare bunăvoinţă, dar să nu-i iubească. Şi iată cum şi de ce.

La evrei - pe vremea aceea - "aproapele" era socotit numai cel de acelaşi neam. Dumnezeu n-a zis atunci: *"iubiţi pe vrăjmaşii voştri"* din cauză că inima evreilor care s-au născut şi au crescut împreună cu egiptenii era prea învârtoşată, pătimaşă chiar, şi nu ar fi putut cuprinde sau înţelege această învăţătură a iubirii. De aceea, ca să nu cadă în păgânătate şi să ajungă închinători la idolii cinstiţi de neamurile care se învecinau cu dânşii, după ce Dumnezeu le-a arătat evreilor că aceste neamuri vrăjmaşe sunt vrednice de moarte, i-a învăţat ura, nu dragostea faţă de ei: *"Când Domnul Dumnezeul tău te va duce în pământul la care mergi ca să-l moşteneşti şi va izgoni de la tine neamurile, [...] le va da Domnul Dumnezeul tău în mâinile tale şi le vei bate, atunci să le nimiceşti, să nu faci cu ele legământ şi să nu le cruţi"* (Deuteronom 7, 1-2). Aceasta din cauza idolatriei.

Vedem astfel că iudeii socoteau între poruncile Legii lui Dumnezeu nu numai dragostea faţă de prieteni şi faţă de cei care erau de un neam cu ei, ci şi ura faţă de vrăjmaşii lui Dumnezeu şi faţă de cei din alte neamuri.

Din această cauză auzim în Noul Testament pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos zicând: *"Aţi auzit că s-a zis: «Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău»"* (Matei 5, 43). Dar pentru că Mântuitorul nu a venit în lume ca să strice Legea lui Moise ci ca să o plinească, a arătat nedesăvârşirea acestei porunci dată de demult şi a hotărât, zicând: *"Iar Eu zic vouă: iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc. Ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi şi peste cei buni, şi trimite ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi"* (Matei 5, 44-45).

Acestea sunt învăţături date în *Predica de pe munte*, în care Domnul Hristos, prin cele propovăduite, încoronează edificiul vechitestamentar al binelui. El arată o posibilitate de uşurare a căii către Dumnezeu - pentru cei ce o doresc, bineînţeles - prin primirea acestei învăţături mult mai înalte. Şi ce găsim superior în această învăţătură? În aceasta constă superioritatea: iubind pe vrăjmaşi ajungi să nu mai ai deloc duşmani. Şi chiar mai mult: ajungi să ai numai prieteni, cel puţin din partea ta. Adică tu personal să-i vezi pe toţi şi să îi ai ca pe nişte prieteni, căci nu a zis Domnul: *"să nu urâţi"*, ci a zis: *"să iubiţi"*, şi nu a spus *"să nu faci răul"*, ci a zis: *"faceţi bine [...] fără să nădăjduiţi nimic în schimb"* de la cei cărora le arătăm bunăvoinţa noastră.

Aceasta pentru că Domnul ne promite o altă răsplată, şi acolo ne îndreaptă mintea şi nădejdea noastră, adică *"răsplata voastră va fi multă (în ceruri) şi veţi fi fiii Celui Preaînalt"* (Luca 6, 35).

Dar de unde să învăţăm noi a face bine vrăjmaşilor noştri? Căci până nu vom vedea pe cineva făcând ne va veni greu să începem noi această lucrare duhovnicească. Dar iată ce spune Hristos: *"Tatăl Meu până acum lucrează, şi Eu lucrez..."* (Ioan 5, 17). Dacă Hristos lucrează lucrul Tatălui Său, Care este Dumnezeu, acest lucru nu este altceva decât binele, căci Însuşi Mântuitorul spune despre Dumnezeu-Tatăl *"că El este bun cu cei nemulţumitori şi răi"* (Luca 6, 35) sau, cum am văzut mai înainte, *"El face să răsară soarele peste cei răi şi peste cei buni"* (Matei 5, 45), arătând prin aceasta bunătatea şi îndelunga Sa răbdare. Şi dacă noi, care ne-am făcut vrăjmaşi lui Dumnezeu prin neascultarea protopărinţilor Adam şi Eva, am primit nenumărate binefaceri din partea Lui, trebuie ca, la rândul nostru, să facem bine celor care sunt răufăcătorii noştri. Şi nu am spus vrăjmaşi pentru că vrăjmaş al omului este numai diavolul; pentru că diavolul este vrăjmaş al mântuirii noastre, iar oamenii care ne fac oarecare rău sunt numai amăgiţi de vrăjmaşul nostru - diavolul.

Aşa că noi avem un singur vrăjmaş — diavolul, pe care într-adevăr, după cum spune Scriptura Vechiului Testament, nu trebuie să-l iubim. Şi cred că ceea ce numeşte Domnul în Scriptură "vrăjmaş", a numit aşa pentru a fi mai aproape de înţelegerea noastră. De fapt nu contează aşa de mult pe cine numim noi vrăjmaş, ci contează foarte mult ca noi să fim în relaţii bune cu toţi oamenii, să-i iubim ca pe noi înşine, pentru că *"dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte, mincinos este!"* (I Ioan 4, 20), iar noi datori suntem să iubim pe Dumnezeu mai mult decât orice altceva, iar pe semenii noştri ca pe noi înşine (primele două porunci), indiferent dacă ni se întâmplă lucruri bune sau rele. Să urâm fapta cea rea, păcatul săvârşit de cineva, dar să nu urâm persoana, care este chip al lui Dumnezeu, chemată să devină asemenea cu Dumnezeu. Dumnezeu doreşte întoarcerea păcătosului şi să fie viu (Iezechiel 18, 32), pentru că El vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină (I Timotei 2, 4). În acest context trebuie să contribuim şi noi la mântuirea lor cu iubirea noastră, arătându-le prin aceasta că şi ei trebuie să se poarte cu iubire faţă de semenii lor.

III. Mântuitorul nostru Iisus Hristos a venit în lume pentru a instaura legea iubirii în locul legii răzbunării. Trebuie să mărturisim că, deseori, în inima şi în mintea noastră socotim că legea veche era totuşi dreaptă, ceea ce înseamnă că suntem încă rămaşi la nivelul acestei legi, a legii talionului, adică a dreptului la răzbunare.

Fără îndoială, nu este uşor să urci la bunătatea recomandată de Hristos atunci când cineva îţi face ceva rău. Teoretic ne declarăm de acord cu învăţătura Mântuitorului, gândindu-ne mai ales că El doreşte să ne mântuiască, dar dacă este vorba să trecem la aplicarea ei vedem că ne este cam greu, aproape

imposibil. Pornirea noastră este de a răsplăti răul cu rău, dar făcând aceasta sigur greşim. Mântuitorul ne cere un mare efort de autodepăşire. Acesta este scopul venirii Sale, ca să ne îndrume şi să ne ajute în încercările noastre. Este aproape supraomenească aceasta poruncă a iubirii, dar să nu uităm că suntem chemaţi la desăvârşire, la sfinţenie, la asemănarea cu Dumnezeu. Trebuia ca în sfinţenie să se întâlnească evreii cu Dumnezeu pentru a putea primi Legea sau alte porunci dumnezeieşti. Doar în aceleaşi condiţii - adică în sfinţenie - vom putea vedea şi noi pe Dumnezeu în viaţa veşnică. Şi nu se poate ajunge la sfinţenie urând cumva pe cineva; de aceea, cu multă îngăduinţă, cu multă răbdare, aşa cum am dori să ne facă şi nouă alţii, să lucrăm încet, încet, la mântuirea noastră. De aceea Sfântul Apostol Pavel spune foarte clar: *"Căutaţi pacea cu toţi şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul"* (Evrei 12, 14).

Un bătrân trăia într-o pustie împreună cu ucenicul său. Odată au lipsit de acasă mai multe zile, iar când s-au întors nişte hoţi tocmai ieşeau din casa lor cu cele câteva lucruri pe care le aveau acolo. Atunci ucenicul, revoltat, a îndemnat pe bătrân la răzbunare: "Hai, părinte, să-i urmărim şi să le luăm lucrurile!" Dar bătrânul l-a îndemnat mai întâi la rugăciune; şi au stat împreună ca să zică Tatăl nostru... Iar când au ajuns la cuvintele: *"şi ne iartă nouă greşalele noastre"* bătrânul a schimbat cuvintele amintite mai înainte, zicând: *"şi **nu** ne ierta nouă greşalele noastre precum nici noi nu iertăm greşiţilor noştri"*. Atunci tânărul şi-a dat seama că bătrânul său a procedat ca un adevărat părinte, iertându-le fapta necugetată celor doi hoţi, şi s-a potolit.

Iertând să ne arătăm iubirea faţă de vrăjmaş şi iubind să ne dovedim iertarea, cum a făcut bătrânul din Pateric. Să ne iubim aşadar unii pe alţii şi vom fi iubiţi de Dumnezeu. Să fim cu îndelungă răbdare întreolaltă şi va fi şi El cu îndelungă răbdare faţă de păcatele noastre; să nu răsplătim răul cu rău şi nu vom primi (nu vom fi pedepsiţi) după păcatele noastre. Căci iertarea greşelilor noastre — aşa cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul — o aflăm în iertarea fraţilor, iar mila lui Dumnezeu este ascunsă în milostivirea noastră faţă de aproapele. De aceea a zis Domnul: *"iertaţi şi veţi fi iertaţi"* (Luca 6, 37). Căci bună este iertarea când avem nevoie de ea. Deci iertând să ne dovedim iubirea faţă de toţi oamenii, căci dragostea este mai mare decât toate. Amin!

DESPRE RUGĂCIUNE ȘI TREPTELE EI*

Arhim. *Cleopa Ilie*

Virtutea de obşte, cea mai generală, e rugăciunea. Vorbind însă despre aceasta să nu gândim că toată rugăciunea e rugăciune. Sau că toată rugăciunea e de un singur fel.

Rugăciunea are 7 trepte, 3 sunt generale iar patru integrale, după cum arată Sfinții Părinți şi mai ales Sfântul Simeon Noul Teolog.

RUGĂCIUNEA BUZELOR ŞI A LIMBII

Ce este cuvântul acesta pe care-l auziți de la Apostol: *"aduceți Domnului roadele buzelor voastre"*? Sau când auziți pe proorocul care zice: *"L-am înălțat pe El cu limba mea"*, sau *"Doamne, auzi rugăciunea mea şi strigarea mea la Tine să ajungă"*, sau *"cu glasul meu către Domnul am strigat, cu glasul meu către Domnul m-am rugat"*? Sau auzi în Psalmul 33: *"bine voi cuvânta pe Domnul în toată vremea, pururea lauda Lui în gura mea"*? Când auzi aceste temelii scripturistice ale rugăciunii să ştii că ele se referă la rugăciunea buzelor şi a limbii, a gurii şi a glasului. Dar Sfântul Grigorie de Nyssa zice: *"Să nu rămâi la rugăciunea glasului şi a limbii, că aceasta e granița cea mai depărtată a rugăciunii!"* — adică vederea cea mai de departe a înălțimilor duhovniceşti.

Acesta e cuiul cel mai de jos în scara rugăciunii, a te ruga cu gura şi cu limba, iar mintea să umble pe dealuri. Dacă rămâi la aceasta, ai rămas în învățarea rugăciunii începător toată viața, ca un prunc. Deci aceasta se cheamă rugăciunea buzelor şi limbii, a gurii şi a glasului. Şi atunci să nu creadă cineva în cantitatea rugăciunii... Să socotească adică în sine că multe catisme din Psaltire a citit, sau acatiste ori paraclise a făcut! Rugăciunea de cantitate îl hrăneşte pe fariseul cel dinlăuntrul nostru, ca să zicem: *"Daa! multă rugăciune am făcut!"*.

---

* Aceste sfaturi duhovniceşti despre rugăciune au fost rostite de părintele Cleopa la chilia sa din Mănăstirea Sihăstria pentru folosul sufletesc al unor pelerini. Transcrierea textului păstrează meandrele inerente unei expuneri verbale, adăugând însă astfel unui conținut ideatic pe care poate mulți cititori îl cunosc mesajul tainic al unei vieți petrecută în rugăciune. Subtitlurile şi sublinierile aparțin redacției.

Să vă spun eu, din practica mea, măcar că sunt cel mai de jos cu practica decât toată lumea: uneori ţine pravila ore în şir şi eu nu m-am rugat o secundă. Eu cunosc că nu m-am rugat. N-am cu ce mă lăuda, decât cu neputinţa mea, cu păcatele mele. Cel care simte rugăciunea îşi dă seama dacă s-a rugat sau nu. Nu trebuie să rămânem la rugăciunea limbii, dar toată rugăciunea de aici începe. Întâi cu limba, cu gura, cu glasul...

Nimeni nu poate decât începând cu treptele acestea. Când vrei să urci pe o scară nu pui pasul pe cuiul al doilea sau al treilea, îl pui pe cel de jos.

Toţi începem rugăciunea de la manuale de rugăciune, de la cărţi de rugăciune, de la PSALTIRE şi CEASLOV. De aici începem toţi. Dacă eşti nou începător, sârguieşte-te să împlineşti rugăciunea gurii. Nu trebuie însă să rămânem aici. În virtute, pe treptele cele duhovniceşti, trebuie să sporeşti cu rugăciunea. Şi nu poţi spori la treptele duhovniciei, dacă n-ai sporit în rugăciune.

Trei sunt treptele urcuşului duhovnicesc: făptuirea morală; contemplaţia naturală în duh; îndumnezeirea după dar.

În măsura în care sporeşti rugăciunea, poţi să sporeşti şi în treptele urcuşului duhovnicesc.

RUGĂCIUNEA MINŢII

A doua stare a rugăciunii este cea a minţii. Rugăciunea minţii o numesc Părinţii omul cu un picior sau pasărea cu o aripă. Dacă credem că rugăciunea minţii e o rugăciune desăvârşită, ne înşelăm foarte mult. E jumătate de rugăciune. Când eu zic *"Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul (sau păcătoasa)"* — o zic cu limba şi o înţeleg cu mintea — deja am trecut în faza a doua, rugăciunea minţii. Dar nici aceasta nu-i rugăciune întreagă. Poate pasărea să zboare cu o singură aripă sau omul să meargă cu un singur picior? E jumătate de rugăciune.

De ce? Pentru că nu participă la dânsa inima. Ai văzut corespondenţa dintre Teofan Zăvorâtul şi Agapie cel orb? Citeam prin pădure. Mai sporit era Agapie ieroschimonahul, stareţul de la Valaam, decât episcopul care stătea de 43 de ani în peşteră. Mai înalt era! Auzi cum îl întreabă episcopul: *"Părinte, de când ai orbit, nu-ţi pare rău?"* Stareţul (care orbise la bătrâneţe) îi răspunde: *"Nu-mi pare rău deloc. Că ochii aceştia mult au supărat pe Dumnezeu. Multe deşertăciuni am văzut cu dânşii. Dar îi mulţumesc îndelungatului Dumnezeu, că de când au orbit ochii aceştia s-au deschis ceilalţi ochi"*, iar aceasta n-a fost decât prin rugăciune.

Şi atunci, întreabă Sfântul Teofan pe Sfântul Agapie: *"Părinte sfinte, ce faci cu imaginaţiile sfinte în vremea rugăciunii, când n-ai voie să-ţi închipui nimic?"*.

Imaginaţiile sunt de trei feluri: bune, rele şi mijlocii. Cele bune sunt sfinte. Îţi închipui cum plângea Maica Domnului lângă Crucea Mântuitorului,

răstignirea Mântuitorului, sau Schimbarea la față. Ai voie. Imaginațiile sfinte sunt afară de inimă.

Dar mintea lui Hristos n-a avut imaginație. Şi dacă rămâi la imaginațiile astea, cum te închini la icoane, înseamnă că rămâi la închipuire! Şi Dumnezeu nu cade sub imaginația nici unei minți; nici heruvimii, nici serafimii. **Tu trebuie să te topești în dragostea lui Dumnezeu din inimă, să părăsești orice imaginație**. Auzi ce spune Sfântul Nil ascetul, în Filocalie: *"fericită e mintea care a ajuns să se roage fără imaginația lui Dumnezeu"*. Pentru că mintea, când trece să se unească cu inima, întâlneşte două vămi.

Care sunt? Ne spune Sfântul Teofan: *"Nu rămâne la rugăciunea minții, că acolo-i iarmaroc mare"*. Aşa-i spunea Sfântul Agapie Sfântului Teofan. *"N-ai pace cu rugăciuńea minții"*. Câtă vreme te rogi cu rugăciunea minții eşti într-un iarmaroc, auzi mereu un zumzăit ca de viespi care-ți cântă. Acum la Dumnezeu, acum la materie, în toate părțile. Dă-te jos în inimă!

COBORÂREA MINȚII ÎN INIMĂ

Sfântul Simeon Noul Filosof (Teolog) spune: *"În nimic nu poți ascunde mintea, în nici o zidire, nici în cer, nici pe pământ; numai în inimă o poți ascunde"*. Acolo e cămara lăsată de Mântuitorul. Ascultați ce spune Evanghelia: *"când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție"* (Matei 6, 5). Acolo trebuie ascunsă mintea, căci **cămara minții e inima**.

Iar Sfântul Ioan Scărarul spune: *"ia seama, când intri în cămara inimii cu mintea trei uşi ai de încuiat şi două vămi ai până la dânsa"*. Vămile sunt: prima **a imaginației**, a doua **a rațiunii**.

Stai într-o poziție. Nu caută Dumnezeu la poziție. Poți să stai culcat. Sfântul Grigorie Sinaitul zice: dacă eşti bolnav, roagă-te stând pe scaun, sau culcat, cum poți sta, că Dumnezeu ştie neputința trupului. El caută poziția inimii şi a minții, nu că stau aşa sau aşa. Când poți, e păcat să stai în altă poziție decât în genunchi; atunci stai drept la rugăciune, dar când eşti bătrân sau bolnav poți sta şi altfel, pentru că Dumnezeu primeşte rugăciunea din inimă, nu din felul cum stăm noi la rugăciune.

Vama imaginației

Ş-atunci zici: stau la rugăciune şi vreau să concentrez atenția spre inimă. Prima vamă, prima *"stație"* unde dracii întâmpină mintea este imaginația, închipuirea, sau fantezia, cum se mai zice. Ori ți-ai închipuit un lucru bun, ori mijlociu, ori rău, **toată imaginația n-are ce căuta în vremea rugăciunii**.

Legea cea mai scurtă a rugăciunii aceasta este: ***"să nu-ți închipui nimic în vremea rugăciunii**, pentru că mintea lui Hristos n-a avut imaginație"*. Când

vine Hristos, noul Adam, să-l restaureze pe cel vechi, vine exact cum a fost Adam înainte de cădere. Adam n-a avut imaginație înainte de cădere. Sau cum spune dumnezeiescul Maxim Mărturisitorul: *"Ia seama, când Adam a căzut în imaginație, a căzut şi în închipuire, tocmai cu dumnezeirea"*. I-a zis satana: *"Ce-a spus Dumnezeu: «Să nu mănânci de acolo!». Nu-i adevărat. N-asculta de Dumnezeu, ascultă de mine. Când ai să mănânci de acolo, se vor deschide ochii tăi şi vei cunoaşte, vei fi ca Dumnezeu, vei cunoaşte binele şi răul"* (cf. Facerea 3, 1-5). Iar când omul şi-a zis: *"Ei, oare de aceea m-a oprit?"* atunci şi-a închipuit c-o să fie Dumnezeu. Şi gata! A mâncat, şi-a căzut neamul omenesc. Prin ce? Prin imaginație.

Cine sunt însă cei care au pus început imaginației? Diavolii! Arată Sfântul Grigorie de Nyssa tâlcuind cuvintele profetului Isaia: *"Tu care ziceai în cugetul tău: «Ridica-mă-voi în ceruri şi mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi aşeza jilțul meu! În muntele cel sfânt voi pune sălaşul meu, în fundurile laturei celei de miazănoapte. Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu Cel Preaînalt voi fi»"* (Isaia 14, 13-14). A fost gândul lui Lucifer.

Imaginația... *"Şi cum ai căzut tu din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineții!"* (Isaia 14, 12), cum te-ai făcut locaş a toată urâciunea, a tot duhul necurat, cel ce sălăşluieşti în tot locul necurat.

Iată prin ce a căzut diavolul. Apoi şi-a zis: *"A făcut pe om în locul meu?"*. Şi atunci tot prin aceasta l-a dărâmat pe acest *"înger amestecat"*, închinător lui Dumnezeu, omul cel din două firi — după cum spune Sfântul Ioan Damaschin.

Centrul tuturor zidirilor, omul, era dumnezeu după har. Şi a vrut să se suie prin imaginație. Când şi-a închipuit dumnezeirea, gata, a căzut. Asta a fost patima care a intrat în sufletul lui Adam. Şi atunci nu cu imaginația vine noul Adam, Hristos. Dumnezeu fiind din fire, El nu avea — ca om — imaginație, era ca pruncii cei nevinovați. Imaginația a intrat în firea omenească prin închipuirea de a fi întocmai cu Dumnezeirea; dar de îndată ce şi-a închipuit, omul a şi căzut. Noul Adam vrea să-l restaureze pe om exact în firea de la început a lui Adam celui vechi, aşa cum a fost făcut de mâna lui Dumnezeu.

S-o luăm mai practic: stai la rugăciune; îți aduci aminte de ceva. Ba îți aduci aminte fața aceluia care te-a supărat, ba te sfădeşti cu ea, ba fața aceea pe care ai privit-o cu patimă, ba gânduri de slavă deşartă te supără, sau că vrei să te uiți la film, sau că ai de cumpărat, sau că ai să faci cutare lucru... Aceea e rugăciune? Dracii râd cu gura până la urechi de rugăciunea aceea. Că noi stăm la rugăciune ca nişte chipuri cioplite de creştini. Şi în noi nu e rugăciune, e împrăştiere; şi e atât de multă că dracii râd. **Când ne rugăm aşa, niciodată mintea noastră nu e în inimă**.

Locul unde se ascunde mintea e deci inima; acolo Îl ai pe Hristos de la Botez. Acolo se întâlneşte Mirele cu mireasa, sufletul nostru cu Hristos. Ce spune Apostolul? *"V-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfățişez*

lui Hristos fecioară neprihănită. Dar mă tem ca nu cumva, precum şarpele a amăgit pe Eva în viclenia lui, tot aşa să se abată şi gândurile voastre de la curăția şi nevinovăția cea în Hristos" (II Corinteni 11, 2-3). Deci, în cuvintele *"intră în cămara ta"*, cămara minții e inima, iar aceasta după toți Sfinții Părinți.

Dar dracii ştiu că dacă a ajuns mintea să se pogoare în inimă aceasta îi arde.

De aceea, în vremea rugăciunii, imaginația îți dă război. Nu vedeți ce pățim? Să nu crezi însă că lepădarea de imaginație durează săptămâni sau ceasuri! Nu! Într-o clipă ți-ai pus în gând, şi nu-ți mai închipui nimic, domnule!

Ai văzut starețul Vasile de la Poiana Mărului, cât de frumos spune căderea celui ce n-a ajuns să coboare mintea în inimă? La fel şi Cuviosul Paisie de la Neamț.

Să ai în minte prezența lui Dumnezeu, că e de față, în inimă setea după El, şi pe limbă *"Doamne Iisuse"*. Dar să nu-ți închipui nimic. Dumnezeu nu cade sub puterea închipuirii; dacă ar cădea sub închipuire n-ar mai fi Dumnezeu. Nu poate imagina vreo minte pe Dumnezeu.

Deci vama întâi este ***imaginația*** şi ea se trece aşa: **nu-ți închipui nimic**; asta-i legea cea mai scurtă. Nici bune, nici rele, nimic. Dracii, văzând că mintea a trecut ca fulgerul prin asta, că nu-ți închipui nimic, o aşteaptă la poarta inimii. După cum arată Calist Ignatie Xantopulous. **La poarta inimii dracii aşteaptă mintea cu vama rațiunii**.

Vama rațiunii

Asta e mai greu de trecut. Vama rațiunii se află exact în poarta inimii. Iar noi, ca să putem trece de ea, **n-avem voie să ne pogorâm cu rațiunea, ci numai cu gândul la Iisus**. Şi atunci dracii teologi — cum îi numeşte Sfântul Macarie — dracii arhiconi, care ştiu Scripturile, teologii iadului şi filosofii întunericului, opresc mintea cu rațiuni dumnezeieşti.

De pildă eu stau la rugăciune, în genunchi sau în picioare, sau sunt obosit şi atunci stau pe scaun. Arată Sfinții Părinți: poți folosi un scaun mic, o palmă de înalt, două palme de lung şi una de lat. Stai în poziția şezătorului. Stau la rugăciune şi deodată văd că apar în mintea mea aceste cuvinte: *"Ridicat-ai la mare caii tăi, tulburând ape multe"* - Cântarea a doua a lui Moise.

Cum a apărut? Îți pui întrebări: Cine sunt caii? Ce sunt apele multe şi care este marea? Aici tâlcuieşte marele Vasile. Caii sunt Apostolii, care au tulburat lumea cu predicarea Evangheliei, cu dărâmarea capiştilor, apele cele multe sunt popoarele, marea e toată lumea.

E o rațiune tâlcuită foarte frumos. Şi dacă vede că-ți place, îți aduce altă rațiune, cum ar fi aceasta: *"lipsit-a de la mâncare oile, că nu vor fi boii lângă iesle"*. Cine sunt boii? Care-s oile, cine-i ieslea?

La Sfântul Maxim, întrebarea 89: boii raționali sunt mai mari ca oile, sunt Biserica povățuitoare: mitropoliții, dascălii, preoții; oile cuvântătoare sunt poporul de jos, Biserica ascultătoare. De câte ori n-a numit Dumnezeu pe poporul Său: *"oile mele, ascultați glasul Meu"*? Oile cuvântătoare sunt poporul de jos. Biserica povățuitoare sunt boii raționali, cuvântători. Ieslea care-i? E Biserica. Că din Biserică se hrăneşte Biserica povățuitoare, din Preacuratele Taine, din învățăturile, din dogmele Bisericii, cu cântările, cu făgăduințele şi amenințările, cu tot ce are Biserica, iar din Biserică se hrănesc şi oile cele cuvântătoare, tot poporul. Iată, ieslea e Biserica, boii - Biserica rațională sau povățuitoare, iar oile - Biserica ascultătoare sau cea supusă.

Auzi ce zice Duhul Sfânt! *"lipsit-a de la mâncare oile"*. Dar pentru ce? *"Că nu vor fi boii lângă iesle."* Cum adică? Atunci n-o să aibă ce mânca oile în Biserică, când n-o să fie povățuitori lângă Biserică - adică lângă iesle. Când n-or predica preoții şi arhiereii, iar poporul e flămând. El caută hrană acolo, la iesle. Nu-i dai mâncare, se duce flămând. Sau o să lipsească oile de la iesle pentru că nu vor fi povățuitori lângă ele, adică învățători în Biserică. Vezi că şi aceasta e minunată?

Altă rațiune: *"Munții au săltat ca berbecii şi dealurile ca mieii oilor"* (Psalmul 113, 4). Se pot aduce şi altele...

Sfântul Grigorie Palama spune: unde sunt oameni desăvârşiți în rugăciune şi în lucrările Duhului Sfânt, ei au săltarea în inimile lor. Înțelegi? Extazul şi uimirea şi oftările lor, acestea sunt săltările. Că uneori pot să se despartă de trup, cum zice Apostolul: *"voim mai bine să plecăm din trup şi să petrecem la Domnul"* (II Corinteni 5, 8). Aceştia, care au săltările inimii şi suspinurile către Dumnezeu, înalță rugăciunea tare.

Aceştia sunt cei mai desăvârşiți oameni, iar temeliile lor sunt munții cei sfinți. În altă parte, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că *"munții cei sfinți"* sunt oamenii cei desăvârşiți, care poartă sfințenia lui Dumnezeu în ei, şi *"dealurile ca mieii oilor"* sunt cei de pe treapta a doua în urcuşul duhovnicesc: ei nu au atâta putere ca acei desăvârşiți, ci se înalță cât le dă Dumnezeu. Săltarea lor către Dumnezeu e mai mică; dealurile, fiind adică mai jos, saltă ca mieii, iar munții au săltări ca ale berbecilor. Iată, aşa tâlcuiesc Sfinții Părinți.

Şi stai şi te gândeşti! Dacă vede că-ți place rațiunea, îți aduce alta, bunăoară din Psaltire: *"şi văile vor înmulți grâul; vor striga şi vor cânta."* (Psalmul 64, 14). Dacă ne-am lua numai după literă, ar însemna să înțelegem că grâul care se seamănă în văi se face mult. Să vedem însă ce spun Sfinții Părinți. Sfântul Efrem Sirul arată că dacă sufletul se pogoară în văile smereniei, atunci se înmulțeşte grâul faptelor bune. **Că nu rodeşti în sufletul tău până nu ajungi la smerenie**. Vezi! Aşa tâlcuiesc Sfinții Părinți. Iar noi stăm la rugăciune cu aceste rațiuni în minte, şi dracii râd cu gura până la urechi. De ce? Pentru că acestea nu intră în rugăciunea minții sau a inimii, nici în lucrările ei. Acestea sunt bune, fiindcă sunt rațiuni duhovniceşti, dar nu în vremea rugăciunii.

Aceste cugetări şi raţiuni dumnezeieşti sunt bune ca lucrări ale minţii. Dar când ar fi să te rogi şi să vorbeşti cu Iisus, dracii — teologi, arhiconi — te leagă cu aceste raţiuni. Dar Sfântul Ioan Gură de Aur spune că atunci când te rogi, să nu te rogi raţional; când te rogi nu teologhisi, că eşti batjocorit de draci. De ce să filosofezi, dacă stai înaintea Minţii celei dintâi? Pentru cine filosofez eu dacă stau înaintea Minţii celei negrăite, Care e izvorul tuturor minţilor raţionale din cer şi pe pământ.

Trebuie să bag mintea în inimă. Şi la această vamă a raţiunii, care-i la poarta inimii, trebuie să nu primim în minte nici o raţiune duhovnicească din Scripturi. Nici tâlcuirile lor, ca cele pe care le-am arătat mai înainte. Să ne pogorâm în inimă c-o singură raţiune: *"Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul!"* C-o singură raţiune, ca să poţi să treci şi să ajungi în inimă.

UNIREA MINŢII CU INIMA

Poate însă întreba cineva: *"Dar e vreun semn sfinţit că s-a unit mintea cu inima?"*

Este! Arată Sfântul Partenie, Sfântul Serafim de Sarov. Când s-a unit mintea cu inima, sau, mai bine zis, când s-a pogorât mintea în inimă, primul semn e acesta: apare un cui de foc în mijlocul inimii. Iar cuiul ăsta de foc, şi la bărbaţi şi la femei, apare drept în centrul inimii. Pentru că partea raţională a sufletului e deasupra inimii.

Acesta e primul semn că s-a pogorât mintea în inimă. Pe urmă se încălzeşte inima, apoi se încălzesc umerii, coloana vertebrală, începe a se încălzi tot corpul omului cu mare putere.

M-am întâlnit oarecând, undeva prin păduri — ca să dăm o pildă despre cele spuse mai sus — c-un oarecare om sărac, care se chinuia cu foametea, cu frigul şi cu singurătatea în pădure. Şi el mi-a spus mie ceea ce i s-a întâmplat.

Săracul acesta avea o Biblie; şi a plecat de la bordeiul lui din pădure, ducându-se în sat s-o ieie.

Şi s-a nimerit într-o duminică. Ajuns în sat, la rugat omul la care era cartea: *"stai părinte până mâine dimineaţă"*, că el avea bordeiul la vreo 20 de kilometri mai sus de-acolo.

Şi — spunea el — stând acolo, ca duminica să n-o pierd pe drumuri, mi-am făcut pravila 4-5 ore dimineaţa. Oamenii tocmai plecau la biserică.

După Sfânta Liturghie s-a întâmplat că s-au cununat la biserică nişte tineri. Ai văzut cum e la țară. Până la cununie îi duce Hristos, apoi îi ia Dracul în primire, cu lăutari. Şi nunta era cu clarinete şi instrumente cu coarde care cântă frumos. Dar s-a întâmplat că treceau pe aproape de casa unde călugărul, stând la rugăciune, avea în față o icoană a Maicii Domnului; aceea de Iosif Gheorghiu, cu cei 24 de prooroci cu engolpioane, cu îngeri care stau în genunchi, având brațele pline de florile pe care le dăruiesc Mântuitorului.

Şi el, săracul călugăr, se silea la rugăciune şi mereu se gândea; a auzit însă muzica ce cânta. Sfântul Ioan Scărarul zice aici foarte bine: cântările mireneşti, pe cei ce au sporit în calea duhovnicească, îi pot ridica în cele mai înalte şi dumnezeieşti contemplații. Şi ce s-a întâmplat? Când a auzit el muzica, deodată s-a gândit: dacă oamenii ştiu să cânte aşa frumos, dar aceştia care dăruiesc flori Mântuitorului? Îngerii fără de trup. Cum cântă aceştia în ceruri? Din această gândire s-a pogorât mintea în inimă. Două ore a stat cu mintea în inimă. Şi auzi din ceruri îngerii şi cântările. Însă câtă transpirație a fost! Atâta dulceață în inimă şi atâta căldură, că n-am avut săracul de el batiste din destul pentru atâtea lacrimi care îi veneau. Şi, ca să nu piardă atenția din partea Mântuitorului în inimă, într-una se ştergea, că lacrimile curgeau pârău. Corpul s-a înfierbântat, iar ochii au început să deie în lacrimi. Şi a dat inima în clocot! Şi clocotea! Şi vedea pe Mântuitorul cum vorbea cu sufletul lui! Şi atâta mireasmă a Duhului Sfânt era în jur şi atâta căldură şi dulceață, încât se ruga Domnului ca să moară! Şi ar fi vrut să moară atunci. Aşa doreşte sufletul, în dulceața aceea, să se ducă, să se lepede de trup.

CE SE ÎNTÂMPLĂ CÂND S-A POGORÂT MINTEA ÎN INIMĂ

Ce se întâmplă însă când s-a pogorât mintea în inimă? Inima se deschide des, cum arată Sfinții Părinți, şi iar se închide. Inima înghite pe Iisus şi Iisus inima. Aici s-a întâlnit Mirele cu mireasa. Sufletul nostru, prin partea cuvântătoare, cu Mirele Hristos, pe care-L avem de la Botez. *"Câți în Hristos v-ați botezat"* îl aveți.

Sfântul Maxim zice: *"mormântul Domnului este sau toată lumea aceasta, sau inima din noi"*.

Din toată lumea aceasta, din rațiunile lucrurilor, chiar şi într-un fir de iarbă, prin contemplația naturală în duh, vedem minunile lui Dumnezeu. Aceasta prin inimă, prin rugăciunea cea gândită. Acesta este mormântul. Iar rațiunile sunt giulgiul în care a fost înfăşurat Mântuitorul.

Omului acesta după două ore i-a ieşit mintea din inimă. A rămas aşa, c-o mâhnire dulce. Şi dorea mai bine să moară, numai să vină lucrarea de mai înainte. N-a mai venit. Spun Sfinții Părinți că harul nu se duce departe atunci. E aproape, dar pentru smerenie, ca să nu te mândreşti, stă deoparte. Ei, mai roagă-te! Cum te rugai înainte? Aceasta numesc Sfinții Părinți părăsire sau răceală. Adică s-a îndepărtat puțin harul, dar se dă ajutor din ascuns. Te

lasă să vezi întâi ce poți tu față de rugăciunea harică, în care sufletul vorbește cu Iisus în inimă.

Zicea acel om: *"Părinte, cam o lună de zile pe cerurile inimii mele nu s-a mai ridicat ceva din lumea asta. Primeam numai bucuriile acelea, dar nu le mai simțeam ca atunci. Îmi aduceam însă aminte ce bucurie am avut, ce dulceață, ce mângâiere. Şi ce căldură dumnezeiască era. Inima clocotea! Şi ce clocot!"*. Fierbea de dragostea lui Dumnezeu inima acestui om, datorită pogorârii minții în inimă. Dar dulceața aceasta pentru cei ce nu-s desăvârşiți vine numai din când în când. Iar cei ce sunt desăvârşiți o au la toată rugăciunea. Aşa se întâmplă pe treapta a doua a urcuşului duhovnicesc. Cei ce s-au îndumnezeit după dar pururea au pe Dumnezeu în minte şi în inimă.

Însă mai întâi este pogorârea minții în inimă. Trecând aceste două vămi, se ascunde mintea în inimă şi, având lacrimi ca acestea la rugăciune, foarte tare se curăță partea cuvântătoare a sufletului. Spune undeva Apostolul că lacrimile cele izvorâte de la Duhul Sfânt spală ochii întinăciunii, ochii închipuirii, ochii imaginației păcătoase. Rămâne sufletul curat şi atunci îşi dă seama cum de s-au întâmplat toate necazurile lui. Atunci vedem! Ai văzut ce îi răspunde Sfântul Agapie cel orb Sfântului Teofan când îl întreba: *"Ce faci părinte sfinte când mintea se împotmoleşte în cugetări duhovniceşti?"*. Nu rămâne aici! **Toate gândurile cele bune ale minții du-le până la sfințirea inimii, ca fiecare cuvânt al minții să-l simtă inima**. Atunci sufletul omului devine un cerc, având mişcări ocolitoare, sferice. Zic Sfinții Părinți: pătrunde ispita în rugăciunea gurii, în a minții încă pătrunde, iar când lucrarea sufletului se face în cerc, nu mai poate intra. Mintea s-a pogorât în inimă, şi din inimă înalță rugăciunea către Dumnezeu.

În rugăciune cuvântul e până la sfințirea inimii; atunci ne rugăm în chip sfințit lui Dumnezeu, şi începem să avem şi lacrimi, şi curățire, şi uimire. Dar deasupra aceastei rugăciuni a inimii Sfinții Părinți arată altele. La această rugăciune curată spune Sfântul Isaac Sirul ajunge unul din zece mii care se silesc. Dar — la treptele mai de sus — e altă rugăciune, numită văzătoare.

RUGĂCIUNEA VĂZĂTOARE

Despre aceasta vorbesc Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Teofan şi alții. Cum este rugăciunea văzătoare? Se poate vedea la Sfinții Părinți. Stătea Sfântul Antonie în mănăstirea lui şi arată că murise Sfântul Amon, la mii de kilometri depărtare: *"A ieşit din trup fratele nostru Amon şi sufletul lui vine să se închine nouă"*. Sfântul Antonie era înainte văzător. Şi le spunea: *"Deci, pregătiți-vă fraților să vă închinați. Că iată, nu s-a îngrețoşat de noi, păcătoşii. Îngerii îl duc la cer!"* Şi ei nu-l vedeau. Şi le spunea: *"Sculați-vă şi închinați-vă că trece sufletul Sfântului Amon pe la noi"*...

Aşa este rugăciunea care se cheamă văzătoare. Mintea văzătoare se curăță prin rugăciunea cea văzătoare, care face mintea să străvadă şi să cunoască.

După rugăciunea văzătoare este însă o altă rugăciune, mai înaltă. Se cheamă *"de sine mişcătoare"*.

RUGĂCIUNEA DE SINE MIŞCĂTOARE

Aceasta nu aduce perioade de descoperiri dumnezeieşti, în care să fii numai din când în când. Aceasta în inimă se roagă permanent; aşa cum ai porni un ceas care apoi merge neîncetat, aşa este rugăciunea aceasta; sau cum este soarele care nu stă niciodată în loc. Rugăciune de sine mişcătoare pururea îl mişcă pe cel care se roagă. Şi când dormi, şi când vorbeşti, şi când mănânci, şi când călătoreşti, inima se roagă. Atunci ajungi la ceea ce este scris în Cântarea Cântărilor: *"eu dorm şi inima mea veghează"*. Inima se roagă când dormi, când mănânci, când călătoreşti, inima se roagă permanent. Astfel este inima de sine mişcătoare. După rugăciunea de sine mişcătoare este o altă rugăciune, mai înaltă, în extaz sau în uimire.

RUGĂCIUNEA ÎN EXTAZ

Ai văzut ce spune în Pateric Avva Ioan? *"Am poruncit minţii mele: să te duci în cer şi acolo să stai, să nu cobori două săptămâni"*. Şi două săptămâni avva Ioan sta cu mintea în cer.

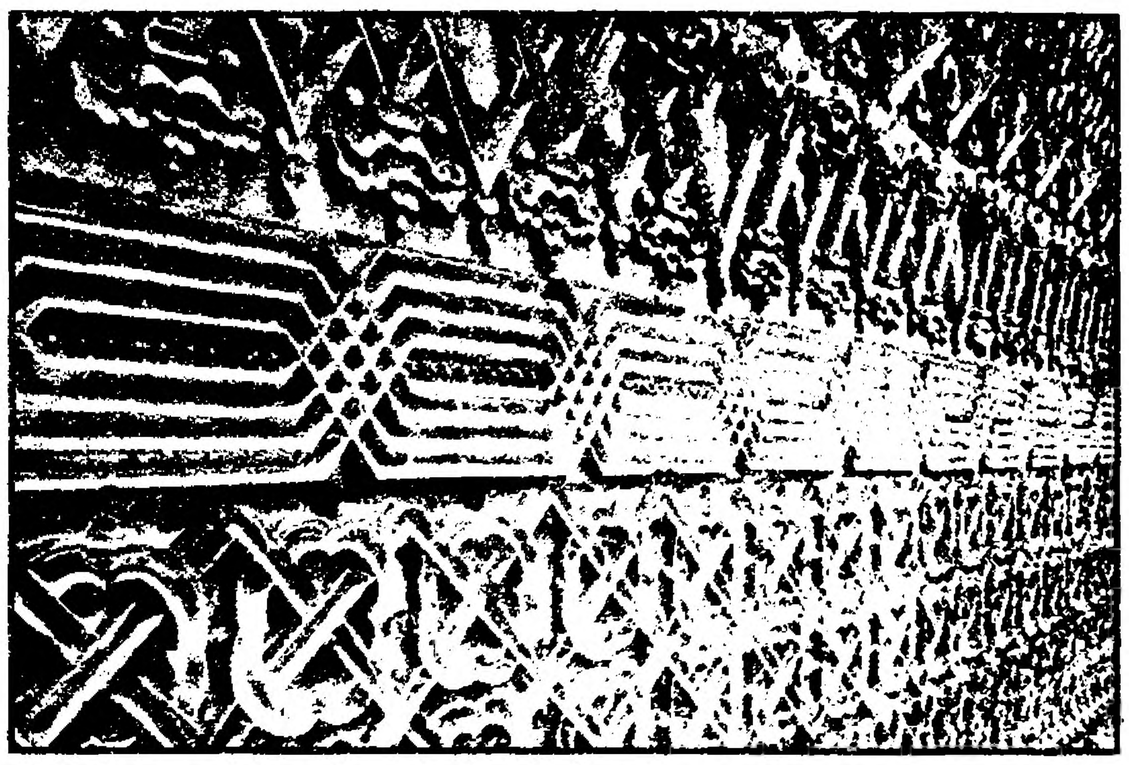

Sunt încă unii care se pot ruga în extaz, ca Sfântul Ioan cel Mic, despre care scrie în Filocalie că, fiind cu mintea în cer, îl purtau dracii ca pe o minge...

ETERNUL REMEMBER

Lidia Popiţa-Stoicescu

Cândva, cu ani în urmă, străbăteam Moldova, în calitate de redactor al unei case de filme, împreună cu realizatorii ecranizării romanului sadovenian "Fraţii Jderi", căutând acele puncte şi locuri de posibilă evocare a epocii şi verosimilă petrecere a acţiunii. Dar, în timp ce echipa investiga spaţiul cu ochi profesional-selectiv, eu m-am simţit treptat tot mai invadată de acel ceva inefabil care facilitează nu doar o evocare documentară, ci mai ales una de suflet. În cele din urmă am realizat că nici nu mai căutam locuri, ci îl căutam pe însuşi Ştefan cel Mare. Duhul lui începea să devină aproape material, plutind peste oameni şi locuri. Şi, dacă la mănăstirea Neamţ am "văzut", cu ochii minţii, cu ai lui Sadoveanu şi ai cineastului, secvenţa - decupată cadru cu cadru - a venirii Măriei-sale la hramul mănăstirii: praznicul Înălţării la cer a Domnului nostru Iisus Hristos; dacă zidurile cetăţii Sucevei "povesteau", fără cuvinte, despre întruniri ale Sfatului domnesc, despre năvălirile duşmane şi întoarcerile biruitoare din lupte, la Putna intensitatea trăirii a atins o culme aproape miraculoasă. Am descris undeva clipa în care, deschizând cu sfială şi smerită emoţie uşa bisericii, în singurătatea, liniştea şi taina mistică a locului, mi s-a părut că aud cum cineva se grăbeşte să reintre în cripta din care, poate, se furişase să se închine şi să se roage la icoanele împărăteşti. Sub copleşitoarea trăire, mi s-a părut chiar că flacăra candelei ce străjuieşte de atâtea veacuri, nestinsă, somnul de veci al marelui voievod, a tremurat ca de o adiere de vânt şi sus, într-o firidă, un heruvim şi-a adunat grăbit aripile pe lângă netrupeasca sa alcătuire, sporind sfinţenia locului şi a ceasului cu "glasul" neauzit al culorilor din zugrăveală...

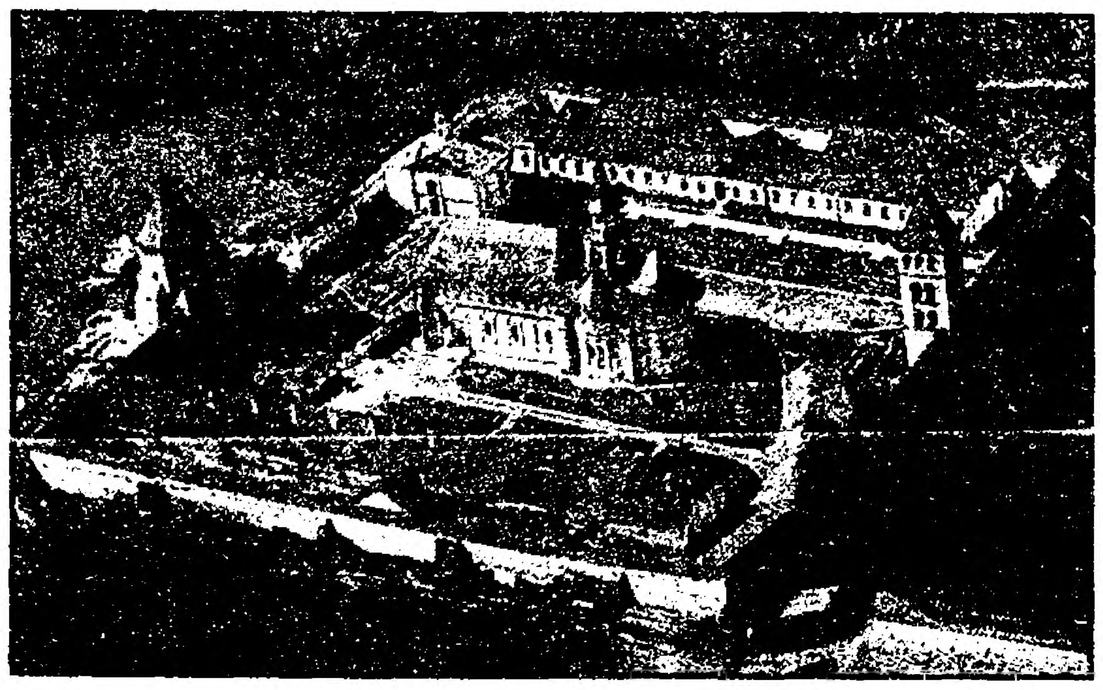

Au trecut de atunci anii. Între timp, Biserica noastră a invocat asupra numelui şi amintirii marelui domnitor harul Sfântului Duh, sfinţitor a toate, şi s-a rugat pentru primirea lui în cetele sfinţilor. Ştefan cel Mare şi Sfânt s-a întors astfel pe tronul Moldovei de astăzi, alcătuit din munţi, câmpii, ape şi păduri, cu treptele suitoare până la locul de şedere veşnică şi ocrotitoare privire asupra întregii ţări şi a neamului românesc - culmile Ceahlăului.

Un tron de slavă şi smerenie totodată, în umbra vegheată de flacăra lumânărilor şi credinţa ostenitorilor pelerini care se încumetă a urca şi a se închina în bisericuţa înălţată acolo, închinată lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. Rod al gândului ziditor al I.P.S. Daniel, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, precum şi al dăruirii din "tot mai puţinul" credincioşilor, schitul pare ocrotit şi împrejmuit - imaginar şi haric - de toate vetrele de isihasm care, cu veacuri în urmă, au făcut din Ceahlău muntele sfânt al românilor,

Athosul Ortodoxiei românești. Toți sihaștrii care se vor fi nevoit prin sâhle și între stâncile înfricoșătoare, care vor fi trecut la Domnul în taina desăvârșită a smereniei, vin acum la Ceasuri și Pavecerniță, la Utrenie și Vecernie, dar mai ales la Miezonoptică, să țină ison cântării celor patru frați care alcătuiesc "obștea" schitului.

La poalele muntelui, în stațiunea Durău, unde, cu ani în urmă, liniștea mănăstirii de aici era, zi și noapte, tulburată de tranzistoarele ce răneau cu decibelii infernali, paroxistici, ai unei "modernități" deșănțate și unde, azi, clopotul și toaca răsună clar, nestingherite, chemând la rugăciune, se înalță o clădire nouă, impunătoare, destinată a fi loc de întâlnire, consfătuire, comuniune și coliturghisire pentru toți cei care - în țară sau peste hotare - slujesc Unicului Dumnezeu, Atoateziditorul.

Din inițiativa aceluiași tânăr, vrednic, plin de râvnă duhovnicească ierarh — cuget înalt și dăruit cu adânca înțelegere a tâlcurilor vieții omului pe pământ, I.P.S. Daniel — acest centru spiritual creștin a fost binecuvântat și cu un paraclis, al cărui veghetor și rugător către Dumnezeu este Sfântul Daniil Sihastrul.

Să încercăm a ne închipui, dincolo de vedere și auz, împreună-sfătuirea de taină dintre voievodul Ștefan și duhovnicul său, acum, însă, amândoi deopotrivă purtători de aură sfântă. Numai că, de data aceasta, sihăstritul în pustietățile olimpiene

ale Ceahlăului pare că este măria-sa Ștefan Vodă. Nopțile, netemător de fiarele sălbatice, el coboară pe potecile sufletești la "chilia" sfântului său sfetnic. Coborâșul este, însă, doar geografic, întrucât, din punct de vedere duhovnicesc, el este tot un urcuș, râvnitor și greu, spre înălțimile spirituale ale ascetului.

Și dacă, de astă dată, sfatul de taină nu privește soarta vreunei bătălii, nici hotărârea locului de zidire al unei mănăstiri, o luptă tot este de dat: cu vrăjmașul nevăzut, dar tot mai puternic, al sufletului omenesc, al credinței creștine, pentru apărarea căreia Ștefan cel Mare a fost numit de către contemporanii săi "atlet al lui Hristos". Și-apoi, de ce n-ar privi tăinuita "voroavă" chiar o zidire, dar una lăuntrică, adică în sufletul neamului românesc, unde zidurile credinței strămoșești se cam clatină, sau chiar se surpă, sub loviturile atâtor neprieteni, văzuți și nevăzuți, știuți sau încă neștiuți?!

Sintagma potrivit căreia "nimic nu e întâmplător" din cele ce se petrec cu noi şi cu lumea este de mult o axiomă. Aşa mi-am tradus eu însămi şansa pe care Dumnezeu mi-a dat-o să mă aflu de faţă, să-mi plec genunchii şi sufletul, ascultând pentru prima oară troparul celui care, din ziua de 2 iulie 1992, avea să-şi simtă lespedea mormântului îngreunată de evlavia sutelor şi miilor de pelerini care se vor închina de acum înainte chipului său devenit icoană:

"*Apărător al credinţei şi patriei străbune, mare ctitor de lăcaşuri sfinte, Ştefane Voievod, roagă pe Hristos Dumnezeu să ne izbăvească din nevoi şi din necazuri*".

Clopotele Putnei bolteau turle nevăzute, repetate la infinit, propagate odată cu undele sonore, peste împrejurimile scăldate-n soare şi bucurie. Ochii mi-au rămas pironiţi pe coama domoală a dealului de pe care, legenda spune - şi dacă spune legenda trebuie să se afle în lăuntrul ei şi sâmburele de adevăr istoric - că Ştefan cel Mare ar fi tras cu arcul pentru a statornici locul altarului acestui sfânt locaş. Ziduri şi oameni nu vor fi fost, desigur, pe-atunci de faţă, nici copaci aşa vechi de zile. Dar el, dealul, va fi fost cu certitudine!

Şi iată că, în acea zi din anul Domnului 1992, 2 iulie, peste dealul acela şi peste marea de oameni veniţi de cu noapte, din toate colţurile ţării, să fie martori, să afle - aşa zicea un bătrân de prin părţile locului - "cum ar' să se facă un sfânt?!", s-a stârnit din senin vântul şi în albastrul cerului s-a ivit un elicopter! Sub zgomotul elicei, o clipă, vuietul glasurilor în uimire a fost biruitor. Apoi, numaidecât, toate cele de dedesubt au tăcut, în aşteptare. Nu pentru că nu mai văzuseră un elicopter, ci pentru că aflaseră că acesta purta un obiect încărcat deopotrivă de istorie şi legendă: **sabia** marelui Ştefan Voievod! Ea avea să fie prezentă — în numele fiinţei pământeşti a măriei-sale — la trecerea lui în rândul sfinţilor.

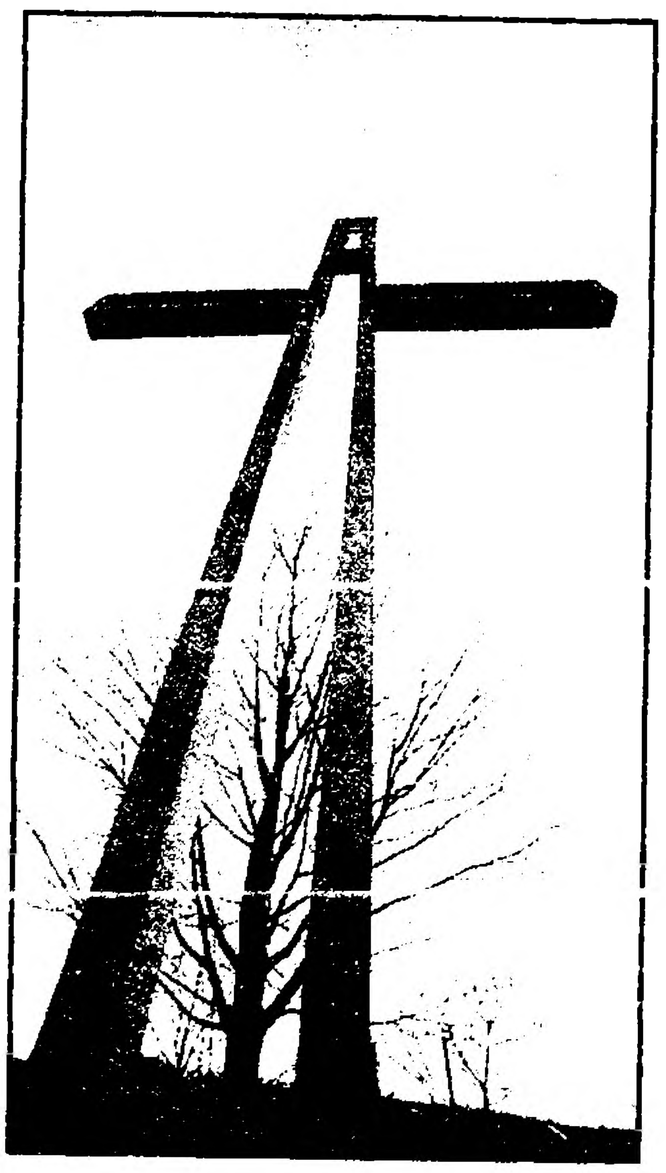

Simplă, dreaptă, cu garda în formă de cruce, judecând şi cântărindu-i greutatea, ţi se părea incredibil să fi fost mânuită de un om "nu mare la stat". Am aflat apoi că îndelungi şi subtile tratative diplomatice au înduplecat în cele din urmă guvernul Turciei - spada aflându-se în custodia muzeului din Istanbul - să ne "împrumute", pentru câteva zile, o fărâmă din propria noastră istorie!...

Tot atunci, cu acelaşi prilej al canonizării lui Ştefan cel Mare, s-a fost pornit dinspre ţinutul peste care a domnit deopotrivă, între Prut şi Nistrul străjuit de salba de cetăţi: Hotinul, Orheiul, Soroca, Tighina, etc. către Moldova de dincoace de Prut o Cruce mare, albă, purtată cu evlavie de umerii unor tineri. Veneau pe jos, de câteva zile, să ajungă la Putna. "Drumul Crucii" - aşa ziceau ei - simboliza Golgota neamului românesc, încă o dată sfâşiat pe dinafară, dar mai adânc şi mai dureros pe dinlăuntru. Ea, Crucea aceasta, din lemn crud, gata parcă să-nverzească peste noapte, venea să se-ntâlnească aici, la Putna, cu crucea din garda spadei lui Vodă Ştefan!

În noaptea aceea l-am simţit iarăşi prin preajmă. Acum cu puterea pe care o au sfinţii de a veni printre oameni. Parcă l-am şi auzit, întrebându-ne pe noi, cei de azi, nevrednicii săi urmaşi, prin cuvintele stihurilor scrise cu decenii în urmă, când Basarabia fusese iarăşi smulsă de lângă noi. Stihurile poetului Dimitrie Iov întrebau,

acum cu glasul măriei-sale, despre tot şi toate, despre cetăţile ai căror străjeri îi ascultaseră cândva porunca straşnică să apere hotarul dinspre Nistru. Refrenul poemului revine obsedant:

"Vă-ntreb, Io Ştefan Voievod ot Putna:
Hatmànii mei, au unde mi-i Hotinul?..."

(...au unde mi-i Orheiul?!... au unde mi-i Soroca...?!, etc.). Pentru ca, în final, să geamă cu durere:

"Vă-ntreb, Io Ştefan Voievod ot Putna,
Urmaşii mei, au unde mi-i Moldova?!..."

Şi iată, deloc întâmplătorul mi s-a relevat încă o dată în acea zi. Aşa cum glăsuieşte înscrisul săpat pe lespedea de mormânt şi cronica vremii, Ştefan cel Mare, plâns de norod mult, a fost aşezat la hodină veşnică, iar groapa i-a fost pecetluită cu binecuvântare de către mitropolitul de atunci al Ţării Moldovei - chir **Teoctist**.

Peste patru veacuri, în ziua de 2 iulie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române încredinţa drept mărturie "urmaşilor urmaşilor noştri", celor de azi, o *Gramată* care glăsuia despre trecerea în rândul sfinţilor neamului românesc a vrednicului de cinstire voievod. La locul cuvenit, *Gramata* poartă semnătura Intâistătătorului de azi al Bisericii noastre - Preafericitul Părinte Patriarh **Teoctist**!!!

Părăsind lumea aceasta cu opt ani înaintea fiului său duhovnicesc, trecând la cele veşnice, de acolo, de sus, dintre cei deopotrivă plăcuţi lui Dumnezeu ca şi sfinţii, Daniil Sihastrul va fi petrecut şi el cu rugăciunea şi apoi va fi întâmpinat la poarta cerului pe Ştefan Vodă, sufletul lui, să-l aşeze întru odihnă.

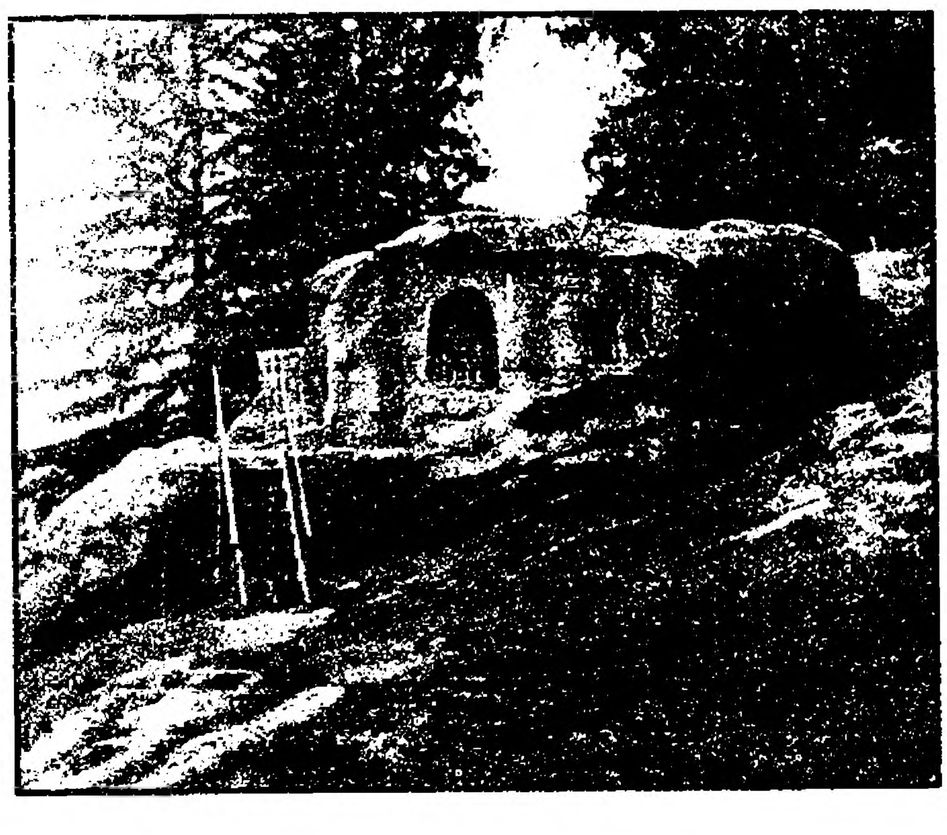

Dar iată că astăzi Sihastrului îi închină schituri şi mănăstiri, chemându-i numele sfinţit şi sfinţitor, luându-şi-l chiar sieşi patron întru monahism şi arhierie, I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei!

Despărţindu-se cu un deceniu în urmă - care nu demult s-a împlinit - de lumea aceasta, îmbrăcând straiul îngeresc prin tunderea în monahism la Sihăstria Neamţului, fostul profesor la Facultatea de Teologie din Bossey (Elveţia) - Dan Ilie Ciobotea - va cere binecuvântare şi-ngăduinţă de la marele prooroc al Vechiului Testament, Ilie Tesviteanul - sub al cărui cinstit nume a primit Taina Sfântului Botez întru Iisus Hristos - şi se va pleca sub binecuvântarea şi ocrotirea altui prooroc veterotestamentar - Daniel, martir al credinţei întru Unicul Dumnezeu Cel Viu. Şi iată cum, în persoana omenească şi mai ales cea duhovnicească a tânărului ierarh, Vechiul Testament s-a întâlnit şi conlucrează haric cu Creştinismul de pe plaiurile moldave. Acesta din urmă întruchipat în icoana smereniei isihaste de Sfântul Daniil Sihastrul.

Cine crede şi spune că trecutul poate şi chiar e de dorit a fi lăsat să doarmă-n "colb de cronici", că el stă cuminte acolo, între "ale tomurilor bracuri", şi ne dă pace, se înşeală. Nu. Trecutul ne "survolează" continuu, la figurat - dar, iată, uneori, şi la propriu! - trece peste noi "la firu' ierbii" şi "cine are urechi de auzit" îl percepe şi-l înţelege. Se întâlneşte veac cu veac, aşa cum s-au întâlnit cele două Cruci în ziua binecuvântată de 2 iulie 1992, sub clopotele zbătute-n chingi ale Putnei.

Şi pentru a vedea şi înţelege cât de neîntâmplătoare sunt toate cele ce se petrec cu noi şi sub soare, îndemn pe toţi aceia care vor trece să se-nchine la mormântul Sfântului Voievod să nu ocolească muzeul Mănăstirii Putnei. Să dea paginile Cărţii de Aur înapoi, până la ziua de 2 iulie 1992 şi să citească acolo cele câteva versuri alcătuite ad-hoc, la incandescenţa nediminuată a momentului, de către un pelerin prezent la bucuria clipei. Nu i-am reţinut numele. Poate făcea parte din grupul acelor tineri şi tinere care purtaseră şi însoţiseră până aici, lângă somnul de veci al lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, Crucea răstignirii perpetue a neamului românesc:

"Fă, Doamne-n clipa asta o minune,
Presară-n Drumul Crucii busuioc.
Azi Timpul stă-n genunchi, la rugăciune:
Adună, Doamne, Ţara la un loc!

. . . . . .

Fă, Doamne-n ziua asta o minune,
Şi fă din Drumul Crucii un SOROC.
Azi Timpul stă-n genunchi, la rugăciune:
ADUNĂ, DOAMNE, ŢARA LA UN LOC!"

Dedic - cu smerenie - aceste rânduri şi gânduri I.P.S. Sale Daniel, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, la ceas aniversar...

Întru mulţi ani, Înalt Prea Sfinţite Părinte!

PRIMUL DOCTORAT OBŢINUT DE UN PREOT ORTODOX ROMÂN LA HARVARD UNIVERSITY — Pr. dr. EUGEN J. PENTIUC

George Alexe

La 20 noiembrie 1997, Părintele Iconom Stavrofor Eugen J. Pentiuc, parohul bisericii ortodoxe române *"Sfântul Arhanghel Mihail"* din Southbridge, de sub jurisdicţia Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru America şi Canada, a promovat cu *"honors"* examenul de susţinere a tezei sale de doctorat: *"Studies in the Emar Lexicon"*, pe care a prezentat-o în cadrul Departamentului *"Near Eastern Languages and Civilizations"*, al celebrei Universităţi Harvard din Cambridge, Massachusetts, devenind astfel primul preot ortodox român care obţine titlul de Doctor al faimoasei universităţi americane de pe coasta Atlanticului, spre bucuria teologilor şi orientaliştilor români.

Este, fără îndoială, un eveniment care, prin unicitatea lui academică, se va înscrie ca o dată memorabilă nu numai în analele Universităţii Harvard, dar şi în cele ale Facultăţii de Teologie din Bucureşti şi ale Bisericii Ortodoxe Române.

Desigur, ca să ajungă la acest doctorat de mare prestigiu ştiinţific, itinerarul teologic al Părintelui Eugen J. Pentiuc purcede din Suceava lui Ştefan cel Mare, unde a văzut lumina zilei la 8 decembrie 1955, şi va trece jertfelnic prin Bucureşti şi Ierusalim spre a poposi peste ocean, la Universitatea Harvard din Cambridge.

La Bucureşti îşi va desăvârşi studiile universitare, urmând cursurile de Licenţă în Teologie (1975-1979) şi cele de Doctorat în Vechiul Testament (1980-1983), descoperindu-şi o adevărată vocaţie în pasiunea lui exegetică şi filologică, în interpretarea teologică ortodoxă a textelor sacre vechitestamentare.

La Ierusalim, ca preot ortodox român (hirotonit în 1984) şi ca bursier - prin concurs - al Patriarhiei Române, va urma cursuri biblice la Institutul *"Ecole Biblique et Archéologique Française"* din Ierusalim (1984-1987), unde i se va acorda Diploma de *"Élève Titulaire de l'École Biblique"* (1986) pe baza lucrării *"Osée XI. Une interprétation"*. În 1985 va fi numit reprezentant al Patriarhiei Române la Ierusalim şi îşi va redacta teza de doctorat *"Cartea profetului Osea. Introducere, traducere şi comentariu"*, în vederea susţinerii ei la Facultatea de Teologie din Bucureşti, atunci când îi va sosi timpul.

Firește, capătul itinerarului teologic al vocației sale exegetice și filologice îl aștepta departe, peste Ocean, în apropierea Universității Harvard. Din anul 1990 funcționează ca preot paroh al comunității *"Sfântul Arhanghel Mihail"* din Southbridge, unde, pentru meritele sale bisericești și culturale deosebite, I.P.S. Arhiepiscop Victorin îi va conferi, în anul 1994, distincția preoțească de *"Iconom Stavrofor"*. Astfel, Părintele Eugen Pentiuc împreună cu soția sa, dr. psihiatru Flora (Popescu) Pentiuc (Boston University Hospital), și cu cei doi copii — Daniel, student la Departamentul de Psihologie al Universității Catolice din America (*"The Catholic University of America"*, Washington D.C.) şi Cristina, elevă la Liceul din Southbridge, formează o familie total dedicată studiului şi slujirii comunității ortodoxe macedo-române din Southbridge, integrându-se românește în ritmul american de existență.

Aşa se face că, îngemănând ziua şi noaptea, în rugăciune şi studiu, Părintele Eugen J. Pentiuc frecventează, între anii 1992-1997, cursurile de doctorat în Filologia Comparativă Semitică la Universitatea Harvard, unde îşi va alege ca specialitate principală limba

accadiană şi grupul de limbi nord-vestice semite (Aramaica, Deir Ala, Canaanita, Ugaritica), studiindu-le sub conducerea ştiinţifică, extrem de riguroasă, a exigentului semitolog şi lingvist, prof. dr. John Huehnergard.

În acelaşi timp, în paralel cu aprofundarea şi redactarea tezei sale de doctorat, funcţionează ca asistent şi lector universitar, predând cursuri de ebraică şi gramatica istorică a limbii ebraice, şi ca bibliotecar la *"Dudley Library"* din cadrul Universităţii Harvard, fără să-şi neglijeze nici un moment obligaţiile sale preoţeşti pastorale şi sacramentale.

Întocmită într-un timp record, dacă ţinem seama de dificultăţile filologice întâmpinate, disertaţia sa doctorală, *"Studies in the Emar Lexicon"*, este alcătuită din două părţi: un dicţionar şi o gramatică a dialectului Emarit (înrudit cu Ebraica şi Ugaritica), identificat şi analizat de Părintele Pentiuc în aproape 200 de forme nord-vestic semitice detectate în cele 2000 de tăbliţe scrise în cuneiformă accadiană de scribi sirieni, în sec. XIV-XII înainte de Hristos, şi descoperite la Emar (azi Meskene Qadime, Siria) între anii 1972-1976.

Evident, contribuţia cu totul originală a Părintelui Eugen J. Pentiuc în elaborarea tezei sale de doctorat în *"Filologia Comparativă Semitică"* se înscrie printre încercările avansate ale ebraiştilor de reconstruire ştiinţifică a stadiului pre-masoretic al limbii ebraice, mai bine zis al limbii proto-ebraice. De aceea, considerăm că publicarea acestei excepţionale teze de doctorat va însemna o contribuţie românească de prestigiu într-un domeniu în care studiile apriorice constituirii Vechiului Testament, iniţiate şi abordate ştiinţific de Părintele dr. Eugen J. Pentiuc, vor deschide noi perspective exegetice şi filologice în interpretarea tradiţională a Sfintei Scripturi.

Ca o recunoaştere ştiinţifică şi teologică a activităţii sale în America, trebuie să menţionăm faptul că Părintele dr. Eugen J. Pentiuc este deja membru activ şi apreciat al cunoscutelor asociaţii: *"Society of Biblical Literature"*, *"Oriental Association of America"* şi *"The Catholic Biblical Association"*. Nu trebuie să uităm nici permanentele sale prezentări pe teme de filologie semitică, pe care le publică în cunoscuta revistă de specialitate *"The Catholic Biblical Quarterly"*.

Întrebat la ce lucrează în prezent şi ce planuri are în viitorul apropiat, Părintele dr. Eugen J. Pentiuc ne-a răspuns — cu modestia unui om de ştiinţă devotat preocupărilor sale, circumscrise savant unui univers cultural insolit şi care prefigurează lumea vechi-testamentară — că pregăteşte un studiu filologic intitulat *"West Semitic Glosses in the Akkadian Texts from Emar"*, pentru prestigioasa revistă *"The Journal of Near Eastern Studies"* (Chicago University), că intenţionează publicarea tezei sale de doctorat, dar mai ales să studieze raportul Emar - Vechiul Testament, atât la nivel filologic cât şi religios-cultural.

Precizăm că Părintele dr. Eugen J. Pentiuc este şi editorul Buletinului Parohial *"Echoes"* din Southbridge, adevărată revistă în miniatură, ale cărei articole etnice, teologice şi biblice depăşesc cu mult media comună a publicaţiilor de acest fel. De asemenea, noul doctor al Universităţii Harvard este şi un stâlp de nădejde al Institutului Român de Teologie şi Spiritualitate Ortodoxă din New York.

Desigur, pentru slujirea sa preoţească sub omoforul I.P.S. Arhiepiscop Victorin şi pentru împlinirile sale ştiinţifice exemplare, încununate festiv cu titlul de Doctor în Filologia Comparativă Semitică al Universităţii Harvard, fiind astfel primul preot ortodox român, cunoscut în istorie, care, printr-o activitate susţinută, cucereşte acest titlu de glorie academică — americană şi internaţională — Părintele dr. Eugen J. Pentiuc, împreună cu familia P.C. sale, merită, pe bună dreptate, toate felicitările noastre, odată cu recunoştinţa teologiei ortodoxe româneşti, căreia îi adaugă, de aici — din America, un nimb universitar de noblеţe culturală şi spirituală.

RECENZII SI NOTE BIBLIOGRAFICE

Preot dr. Stelian Tofană, **Iisus Hristos Arhiereu Veşnic, după Epistola către Evrei**, *Editura "Presa Universitară Clujeană", 1996.*

1. Lucrarea P.C. Pr. Stelian Tofană, structurată în patru capitole, se înscrie în coordonatele tradiţionale de abordare a unei lucrări de exegeză biblică, dedicând o parte apreciabilă introducerii în problematica paternităţii epistolei în cauză, trecând în revistă opiniile cele mai autorizate în acest sens, începând cu Sfinţii Părinţi ai Bisericii şi sfârşind cu exegeţii biblişti moderni. După o pertinentă analiză a termenilor lingvistici din epistolele pauline corelate cu cea către Evrei, precum şi a unor idei reprezentative pentru neobositul *apostol al neamurilor*, cum se autodefineşte Sf. Pavel, autorul ajunge la concluzia că nu se poate identifica paternitatea scrierii, dar că există totuşi o şocantă familiaritate cu specificul gândirii pauline.

2. Subiectul este abordat cu o vădită tentă interdisciplinară, cu reale şi meritorii valenţe exegetice şi dogmatice. Astfel, autorul foloseşte din plin metoda exegetică, analizând cu multă acurateţe termenii biblici din limba originară, pentru a face cât mai accesibilă dogma hristologică, aşa cum se desprinde de altfel din epistolă, ca şi din alte texte sacre colaterale. Chiar dacă, aşa cum este de fapt cunoscut, Biserica şi-a cristalizat de mult şi într-o formă definitivă învăţătura hristologică, totuşi, lucrarea de faţă se impune prin reactualizarea problematicii într-un context istoric de o oarecare dezorientare a unor credincioşi creştini, pe fondul apariţiei a numeroase idei cu caracter centrifugal faţă de doctrina Bisericii.

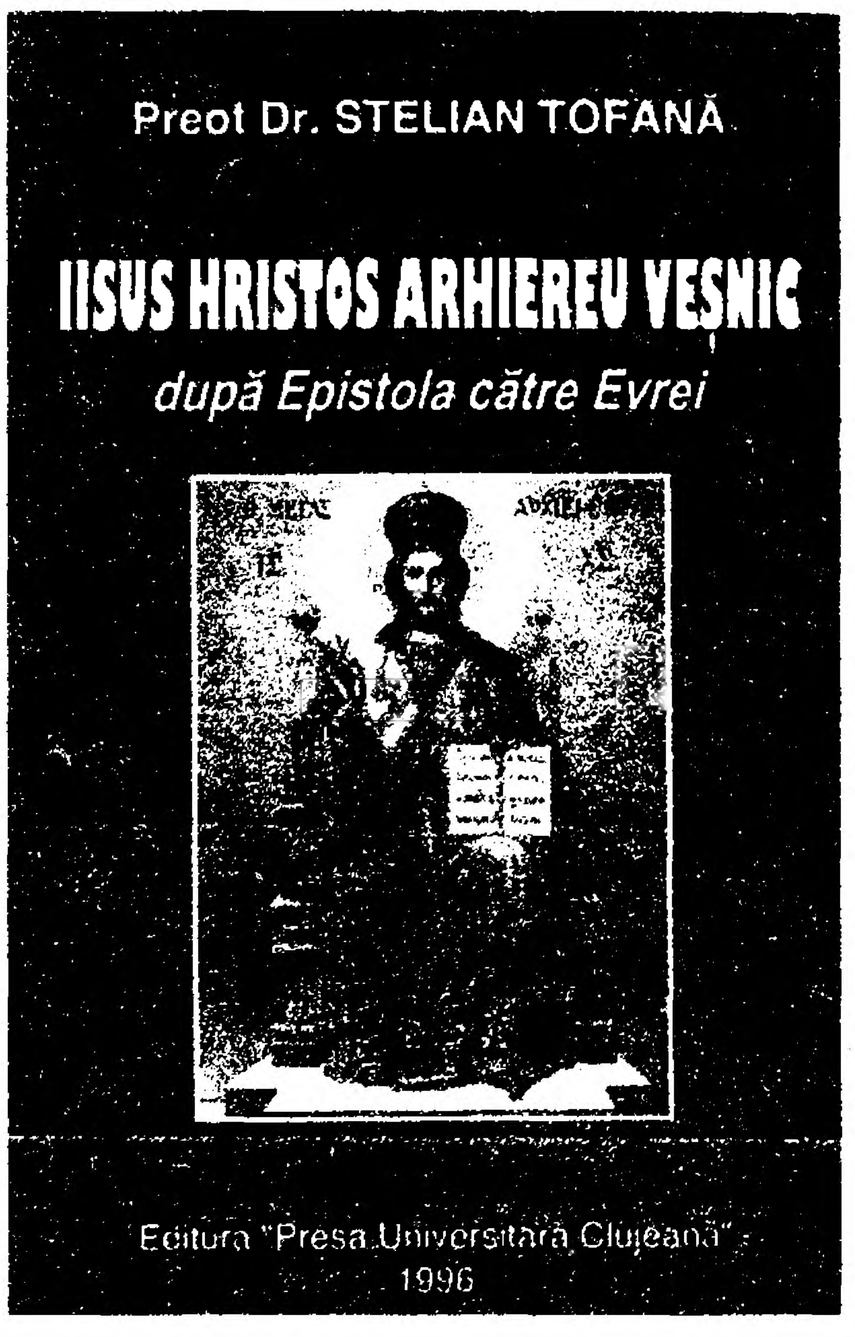

3. În partea întâi, intitulată "**Fiul lui Dumnezeu întrupat - Împăratul universului**" (cap. 1, 1-2, 18), autorul insistă asupra legăturii dintre cele două Testamente pe care o formează Persoana întrupată a lui Hristos, prin El consumându-se de fapt ultima etapă a revelaţiei supranaturale. În cele cinci subpuncte ale acestei părţi, o importanţă majoră se acordă lămuririi, cu suficiente argumente biblice, a deofiinţimii lui

Hristos cu Dumnezeu Tatăl, precum şi implicarea nemijlocită a Fiului în actul creaţiei. Se insistă foarte mult asupra semnificaţiei termenilor "ἀπαυγασμα" şi "Χαρακτήρ" care exprimă cel mai elocvent deofiinţimea Fiului cu Tatăl.

4. Partea a doua, după cum o arată chiar titlul — "**Chemarea cerească a lui Iisus Hristos - Arhiereu, expresia voinţei lui Dumnezeu**" — este dedicată paralelei dintre cei doi mari arhierei ai lumii monoteiste, respectiv Moise şi Hristos.

5. Punctul forte al lucrării considerăm că îl constituie partea a treia care, de asemenea, continuă ideea capitolului anterior cu privire la paralela dintre Hristos, Arhiereu după rânduiala lui Melchisedec, şi preoţia veche. Perfecţiunea preoţiei lui Hristos faţă de cea a legii vechi rezidă şi în aceea că nu apare în epistola în cauză, ca de altfel nici în alte texte noutestamentare, expresia "după rânduiala lui Aaron", ci "după rânduiala lui Melchisedec", care înseamnă rege al dreptăţii şi al păcii, tocmai în ideea că prima (rânduiala lui Aaron) nu era destinată să dureze veşnic. Într-adevăr, acest Melchisedec, fie că se are în vedere etimologia cuvântului, fie titulatura, este icoana lui Hristos, despre Care profetul Isaia spune că este un om al păcii şi dreptăţii (Isaia 9, 6). Analiza riguros ştiinţifică a termenilor utilizaţi de autorul epistolei şi reuşita încadrare teologică fac ca din acest capitol al cărţii să se întrevadă posibilităţile de interpretare exegetică şi în acelaşi timp de reactualizarea unei teme de maximă importanţă pentru teologia biblică.

6. În subcapitolul II al aceleiaşi părţi se remarcă maturitatea cu care candidatul analizează problematica preoţiei noutestamentare, prefigurată de fapt şi anticipată de preoţia lui Melchisedec. Insuficienţa vechii preoţii levitice de a mijloci adevărata curăţie interioară a credincioşilor pentru care era instituită, ca de altfel şi maturizarea spirituală a acestora, impunea schimbarea acelei preoţii şi, odată cu ea, şi a legii cultice pe care se întemeia. De remarcat că autorul lucrării surprinde cu abilitate interdependenţa dintre cele două preoţii şi justifică solid, pe baza textelor scripturistice, motivaţia instituirii unei noi preoţii din altă seminţie decât cea levitică, şi anume o preoţie din neamul lui Iuda, căruia i se şi făcuse făgăduinţa. Noua preoţie va avea alte atribute, pentru că Însuşi Capul ei depăşeşte cu mult pe cel al vechii preoţii.

7. Temeinica argumentaţie biblică şi dogmatică, judicios coroborată cu analiza filologică a termenilor, dă substanţă cărţii, impunând-o ca pe o lucrare de ţinută, reprezentativă pentru autor. Dovada posibilităţilor de evaluare ştiinţifică a unui text biblic reiese şi din aceea că autorul lucrării reuşeşte în mod fericit să facă o comparaţie între slujirile celor două preoţii, şi implicit între cei doi arhierei, şi respectiv testamentele pe care le reprezintă, precum şi o sinteză reuşită de teologie biblică vechi şi noutestamentară. O altă remarcă este aceea că din superioritatea preoţiei noutestamentare decurge în mod logic şi superioritatea cultului, atât ca eficienţă curăţitoare cât şi ca posibilitate de reconciliere divino-umană. Superioritatea jertfei lui Hristos se datorează pe de o parte Persoanei Care a adus-o, căci este Fiul lui Dumnezeu, iar pe de altă parte faptului că jertfa noutestamentară "nu mai are un caracter ciclic şi nici un rezultat iluzoriu", ci, dimpotrivă, are o eficacitate definitivă şi este în acelaşi timp universal-recapitulativă.

8. În partea a patra, intitulată "**Efectele jertfei celei unice şi definitive a lui Iisus Hristos - Arhiereu şi**

consecinţele ei prezente şi viitoare", împărţită în două subcapitole, candidatul reactualizează într-un fel subiectul tratat în primele trei părţi. Astfel, după ce mai face încă o succintă comparaţie între formele cultului vechi şi jertfa lui Hristos, dar nu pentru a se repeta, ci în ideea de a sublinia şi mai pregnant valoarea inestimabilă a actului jertfei Marelui Arhiereu Hristos, care asigură atât împăcarea cât şi desăvârşirea, echivalentă în sine cu înfierea din partea lui Dumnezeu a celor ce cred în El, prin Hristos, numiţi de Apostol "cei ce sfinţesc", "οἱ ἁγιαξόμενοι" (c. 10, 14). Subcapitolul ultimei părţi, având titlul "**Arhieria lui Iisus Hristos - izvorul preoţiei Bisericii**", constituie pe de o parte finalul propriu-zis al lucrării, iar pe de altă parte actualizarea temei tratate. Se subliniază în această parte necesitatea permanentizării jertfei lui Hristos ca mijloc şi garanţie sigură a mântuirii noastre. Totodată arată că necesitatea absolută a preoţiei sacramentale nu exclude preoţia generală în noul legământ. Dimpotrivă, ele se susţin şi se condiţionează reciproc.

9. In concluzie, subliniem că lucrarea Pr. Stelian Tofană se impune prin valoarea sa exegetică şi este întocmită în deplină concordanţă cu gândirea şi exegeza patristică. Imensa bibliografie de specialitate utilizată de autor i-a dat posibilitatea accederii la un bogat fond de idei, expuse sistematic şi într-un limbaj academic. Apreciem lucrarea ca pe o contribuţie valoroasă în dezvoltarea exegezei biblice noutestamentare şi considerăm că este o bună achiziţie pentru teologia biblică.

Pr. prof. dr. Petre Semen

Evagrie Ponticul, **Tratatul practic. Gnosticul**. *Studiu introductiv, traducere şi comentarii de Cristian Bădiliţă, Editura Polirom, Iaşi, 1997, 163 p.*

Editura "Polirom" din Iaşi publică, în traducerea lui Cristian Bădiliţă, **Tratatul practic** şi **Gnosticul**

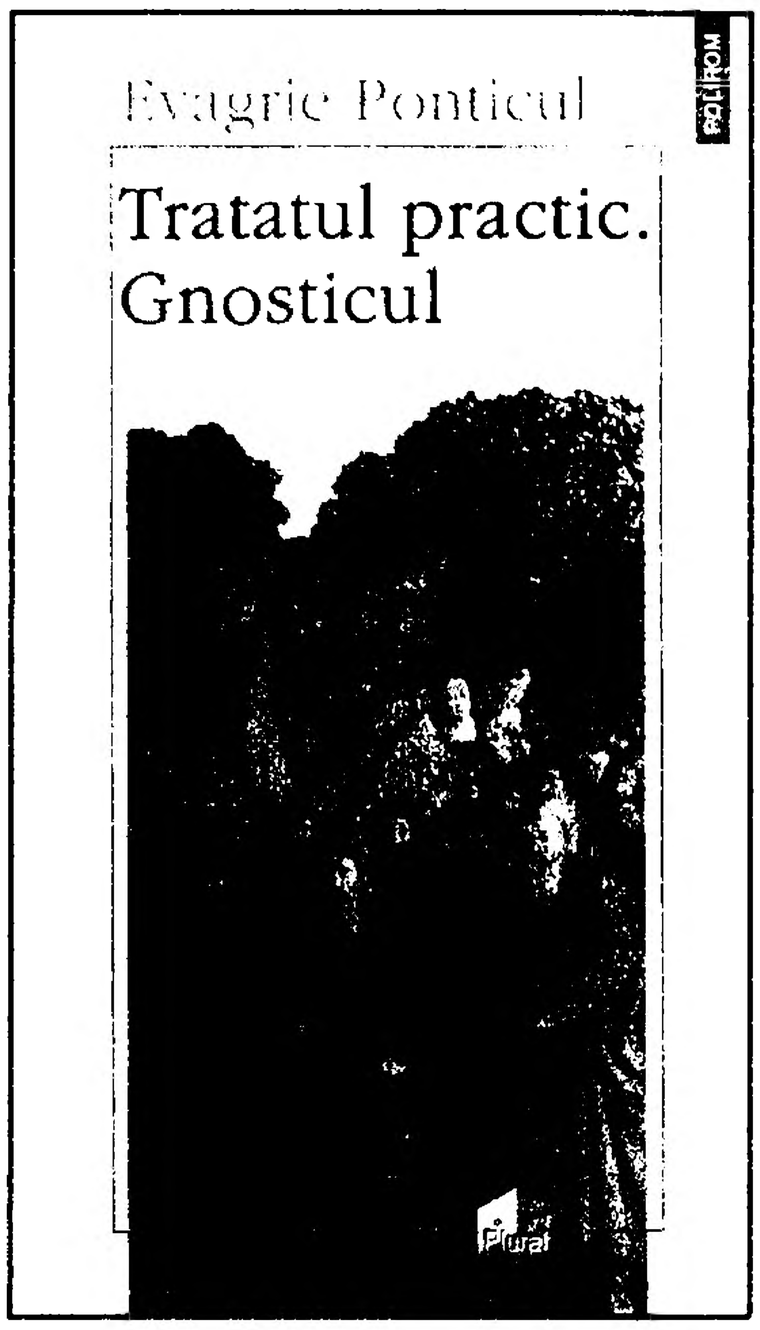

— două dintre lucrările cele mai importante ale lui Evagrie Monahul, scriitor duhovnicesc esenţial al veacului V creştin.

Traducătorul semnează atât studiul introductiv cât şi comentariile care însoţesc fiecare dintre "capetele" (kephalaia) lucrării.

În **Studiul introductiv**, structurat în două părţi: *O viaţă plină de aventuri duhovniceşti* şi *Teologia ca exerciţiu spiritual*, pe baza unor lucrări studiate, traducătorul face caracterizări la adresa persoanei şi operei lui Evagrie. Predomină elemente de aghiografie, Evagrie fiind prezentat ca un ascet

dintre cei mai aspri, cu uşa chiliei sale permanent deschisă şi având "darul viziunilor".

În ceea ce priveşte caracterizarea operei sale, ea este situată la întâlnirea a două lumi: monahismul egiptean şi tradiţia filosofică greacă (platoniciană şi neoplatoniciană). Sunt făcute referiri la etapele vieţii spirituale, aşa cum le dezvoltă Evagrie, la antropologia pe care el o exploatează şi dezvoltă, la lista patimilor, la creaţie, suflet, trup, precum şi alte noţiuni pe care traducătorul le consideră esenţiale în înţelegerea operei spirituale a lui Evagrie care, în ciuda condamnării ei la Sinodul al V-lea Ecumenic, a supravieţuit sub pseudonim, devenind fundamentală pentru evoluţia ulterioară a spiritualităţii creştine.

Tratatul practic este precedat de o notă preliminară a traducătorului, în care este explicată semnificaţia "capetelor" în literatura duhovnicească a Răsăritului şi a numărului lor simbolic, în cazul de faţă 100. De asemenea, traducătorul propune o împărţire a tratatului după conţinutul acestor capete.

În debutul tratatului, în **Prolog**, Evagrie dezvăluie simbolistica veşmintelor călugăreşti. În continuare, în **Cuvânt practic al aceluiaşi. O sută de capete**, Evagrie face elogiul creştinismului, ca învăţătură a Mântuitorului Iisus Hristos. Împărăţia cerurilor este definită a fi "nepătimirea sufletului însoţită de cunoaşterea adevărată a fiinţelor", iar Împărăţia lui Dumnezeu - "cunoaşterea Sfintei Treimi".

În capetele 4 - 55 predomină preocupările de ordin ascetic. Evagrie face delimitare între plăcere, dorinţă, simţire, pentru a intra apoi în problema demonologiei, spunându-ne că "împotriva anahoreţilor, demonii luptă goi, împotriva cenobiţilor ori a celor ce lucrează laolaltă întru dobândirea virtuţii, ei îi înarmează pe fraţii cei mai delăsători".

Următoarea parte a **Tratatului practic** prezintă învăţătura despre **cele opt gânduri**: lăcomia, desfrânarea, iubirea de argint, tristeţea, mânia, acedia (lenea), slava deşartă, trufia, lista aceasta devenind clasică în ascetica ortodoxă. La fiecare dintre acestea Evagrie face o analiză duhovnicească privind modul de lucrare asupra sufletului nostru.

După ce le descrie, Evagrie scrie **Împotriva celor opt gânduri rele**, în care ne explică remediile împotriva fiecăruia dintre ele. Metoda este cea care va deveni şi ea esenţială în ascetica răsăriteană: metoda contrariilor - înlăturarea unei patimi prin lucrarea virtuţii opuse.

În continuare Evagrie ne vorbeşte **Despre patimi**, sufleteşti şi trupeşti, despre ispita externă şi cea internă, dându-ne şi mijloace sau învăţături despre cum să luptăm împotriva fiecăreia dintre ele. Dintre acestea, Evagrie insistă asupra înfrânării şi rugăciunii. Detaliile pe care le dă ei privind ispita şi lupta drăcească, retragerea diavolilor pentru a ne pregăti o ispită şi mai puternică, războiul declanşat de ei prin lucruri sau prin gândire, "meşteşugul drăcesc", sunt dintre cele mai adânci din întreaga spiritualitate creştină.

Bun cunoscător al vieţii duhovniceşti şi al mecanismelor ei, Evagrie ne dă criterii de interpretare a ceea ce se întâmplă în timpul somnului. Reţinem şi observaţia făcută de traducător, aceea că "psihanaliştii moderni ar avea multe de înţeles din textele monahismului creştin din toate epocile".

Capetele următoare vorbesc despre nepătimire sau apatheia: cum se ajunge la ea, dar şi ispitele pe care trebuie să le treacă ascetul, precum şi semnele adevăratei nepătimiri.

Tratatul continuă cu **Sfaturi practice**, scurte, cu un pronunţat caracter monahal şi ascetic. Esenţiale sunt în special detaliile de antropologie privind structura sufletului, precum şi virtuţile şi patimile care se pot lucra prin fiecare din ele.

Tratatul se încheie cu "ziceri ale unor sfinţi monahi", zece capete sau apoftegme de *Pateric*, sfaturi date de unii monahi ucenicilor lor şi cu un **Epilog**.

Gnosticul, cea de-a doua scriere a lui Evagrie inserată în volum, se referă mai mult la eforturile contemplativului, a celui care s-a eliberat de păcate şi de patimi, şi stăruie în practicarea virtuţilor creştine.

În legătură cu termenul "gnostic" Evagrie defineşte gnoza, pentru ca apoi să facă un portret al gnosticului în detalii duhovniceşti dintre cele mai fine, care merg de la înfăţişarea sa exterioară sau fizică, până la cea interioară, asupra căreia Evagrie insistă în mod deosebit. Gnosticul trebuie să-şi stăpânească mânia, "să stea neclintit în mijlocul condescendenţelor", să fie gata întotdeauna să vină în ajutor, să suporte nedreptatea, să fie lipsit de mânie, ranchiună, tristeţe, de chinuri trupeşti şi de griji, retras, smerit. Prin aceasta el îşi curăţă mintea, dobândeşte ştiinţa cea duhovnicească şi înţelegerea raţiunilor tuturor (logoi).

Evagrie inserează şi de această dată numeroase sfaturi privind modul de luptă împotriva ispitelor, însă cele care vin asupra gnosticului nu mai sunt predominant materiale sau trupeşti, ci spirituale, căutând să provoace împrăştierea şi rătăcirea minţii.

Atunci când mintea s-a eliberat de toate cele mărginite, finite, se îndreaptă spre Arhetipul ei, spre Cauza primă. Experierea acestuia este "un dar al teologiei".

Volumul se încheie cu o listă bibliografică în care sunt menţionate lucrări privind monahismul egiptean, anturajul spiritual al lui Evagrie, viaţa şi opera sa.

Dincolo de comentariile cu care traducătorul a însoţit fiecare din capetele traduse, de modul în care a încercat să pătrundă în esenţa gândirii ascetice a lui Evagrie şi să-i sublinieze elementele esenţiale precum şi particularităţile, cititorului român i se oferă bucuria de a avea la îndemână, pentru prima dată, o traducere de acest gen.

Lucien Regnault, **Viaţa cotidiană a Părinţilor deşertului în Egiptul secolului IV**. *În româneşte de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1997, 255 pagini.*

Editura "Deisis" îşi continuă cu real şi sporit succes lucrarea sa de popularizare a operelor esenţiale pentru cunoaşterea teologiei şi spiritualităţii răsăritene, oferind cititorilor de limbă română lucrarea Părintelui Lucien Regnault, **Viaţa cotidiană a Părinţilor deşertului în Egiptul secolului IV**, în traducerea părintelui diac. Ioan I. Ică jr.

Lucrarea debutează cu o **Notă asupra autorului**, cuprinzând câteva date cu privire la persoana şi preocupările autorului cărţii, una dintre "autorităţile ştiinţifice" în ceea ce priveşte cunoaşterea apoftegmelor şi scrierilor Părinţilor pustiei din Egipt şi Palestina.

Este prezentată apoi o listă de **Izvoare şi prescurtări**, după care, **într-un Cuvânt înainte**, autorul îşi arată recunoştinţa faţă de mentorul său, Părintele I. Haushern, şi mărturiseşte că această lucrare este rodul şederii şi muncii sale de doi ani în Egipt.

Numind "Părinţi ai deşertului" sau "ai pustiei" pe celebrii anahoreţi egipteni care părăsiseră regiunile fertile şi populate ale văii sau deltei Nilului spre a se afunda în deşert, el arată valoarea perenă a "rostirilor" sau apoftegmelor lor. Acestea "nu sunt cuvinte rostite în aer, nici sentinţe scrise, nici istorii frumoase, ci cuvinte care au fost mai întâi pronunţate în împrejurări bine determinate, întotdeauna în scopul zidirii spirituale, în legătură cu viaţa dusă de anahoreţi în deşert" (p. 15).

Intenţia mărturisită a autorului este de a descrie "adevărata epopee creştină", care începe cu vieţile Părinţilor deşertului (p. 16).

Introducerea lucrării debutează cu un articol al autorului: **Cine sunt Părinţii deşertului?** — o frumoasă caracterizare duhovnicească a acestora. Aflăm astfel că "în conduita lor Părinţii deşertului au excelat prin multe singularităţi: au fost asceţi aspri şi mari mistici, au trăit uneori ca nişte fiare, uneori ca nişte îngeri, au făcut minuni şi au bravat pe demoni" (p. 21). Trăsăturile distinctive ale vieţii lor spirituale sunt următoarele: 1. au plecat să vieţuiască în adâncul deşertului; 2. ei sunt singurii ce exercită o paternitate specială, care îi face să fie numiţi "avva" (p. 22).

O interesantă distincţie face autorul între "deşertul apropiat", "deşertul din afară", marginea deşertului şi "deşertul cel mare", interior, deşertul prin excelenţă.

Sensul retragerii în deşert este pentru anahoret acela de "a-şi desăvârşi

renunţarea la lume, la bogăţii, la plăcerile pământeşti şi la slava omenească" (p. 25). Această retragere este "o cale privilegiată de realizare integrală a programului propovăduit de Hristos, mai cu seamă în cuvântarea de pe munte" (p. 25).

De aceea, ascetismul, anahoretismul — în sensul îndepărtării de orice făptură — este, de fapt, dorinţă de a fi singur cu Dumnezeu, de a recunoaşte în mod absolut numai suveranitatea Lui, în lume şi în viaţă.

Paternitatea acestor "îngeri pământeşti" este una specială, duhovnicească, deosebită de aceea a episcopilor, care avea un caracter ierarhic şi oficial, exercitându-se colectiv asupra ansamblului credincioşilor. După veacul al IV-lea, ea va deveni precumpănitoare, Părinţii duhovniceşti adunând în jurul lor şi conducând spiritual pe cei însetaţi de desăvârşire. Paternitatea acestora este mult mai adâncă şi constă într-o legătură de viaţă duhovnicească. Unele aspecte ale acestei legături s-au păstrat şi transmis sub forma unor "ziceri", a unor "cuvinte inspirate", a unor apoftegme. Acestora autorul cărţii le face o frumoasă caracterizare, spunând că "nu sunt cuvinte rostite în văzduh, nici sentinţe frumoase, mai mult sau mai puţin pioase, scrise de un autor duhovnicesc. Sunt cuvinte ţâşnite din viaţă şi întrupate în viaţă, pentru a răspunde unei întrebări vitale, unei chestiuni stăruitoare şi presante" (p. 32). Aceasta le-a făcut să devină repede "o hrană potrivită gustului fiecăruia, ca mana" (p. 33). În scurt timp, colecţiile de apoftegme, precum **Gherontikon**-ul sau **Paterikon**-ul - "mediul familiar în care se trăia" - au devenit cele mai răspândite lucrări, după Sfânta Scriptură.

Prin aceasta se demonstrează că "de fiecare dată când există o înnoire spirituală în Biserică, Părinţii deşertului îşi redobândesc actualitatea, fie ca efect, fie drept cauză, fie mai curând şi una şi alta" (p. 35).

Autorul subliniază, în continuare, interesul actual manifestat faţă de Părinţii deşertului, exprimat prin numărul considerabil de traduceri vechi şi moderne ale apoftegmelor în tot mai multe limbi. Impactul lor este cu mult mai adânc, vieţile şi cuvintele lor oferind "antidotul cel mai potrivit pentru multe dintre maladiile pe care le deplângem astăzi". Sau, în exprimarea autorului: "Într-o lume zgomotoasă, agitată, trepidantă, ele proclamă binefacerile singurătăţii, ale calmului şi liniştii. Într-o societate care nu apreciază decât bogăţiile, bunurile zise de consum şi plăcerile efemere, ele reamintesc cu vigoare fericirile evanghelice. Într-un mediu materialist superficial, vocea Părinţilor deşertului e o chemare la spiritualitate şi la interioritate, austeritatea lor e o sfidare la adresa confortului şi facilităţii ce domnesc pretutindeni, aparenta lor inutilitate îi pune pe gânduri pe oamenii de azi atât de preocupaţi de productivitate şi de rentabilitate. Şi, mai presus de orice, simplitatea şi autenticitatea lor sfidează toate complicaţiile, artificiile şi falsităţile pretinsei noastre civilizaţii" (p. 36). Aşa se şi explică influenţa lor asupra spiritelor creştine dintotdeauna şi de pretutindeni.

De la această adevărată "şcoală a deşertului" generaţiile noi pot învăţa direct sau indirect "adevăratul sens al autorităţii şi supunerii, valoarea singurătăţii şi a tăcerii, măreţia smereniei şi, mai presus de orice, rolul unic şi de

neînlocuit al unei paternități demne de acest nume" (p. 38).

Cei care au ales o astfel de viață de renunțare şi solitudine au fost bărbați, femei şi copii. Bogata documentație asupra vieții şi învățăturii lor, dincolo de rigorismul dus uneori la extrem, atestă că "nu exista la ei urmă de maniheism care să-i fi făcut să deteste trupul, sexul, femeia, ci un solid realism în fața condiției trupeşti a omului" (p. 64).

Autorul inserează apoi câteva capitole cu o reală valoare documentară privind locuința, vestimentația şi regimul alimentar al anahoreților din Pustiul Egiptului, care ne ajută să înțelegem mai bine modul în care s-a cristalizat şi afirmat această "spiritualitate a deşertului":

În capitolul **Şederea în chilie**, autorul ne înfățişează, cu adevărate pilde de Pateric, valoarea şederii şi rămânerii în chilie, după crezul Părinților că şederea în chilie şi ascultarea este mântuitoare.

Un farmec duhovnicesc deosebit are modul în care Părintele Lucien Regnault reuşeşte să descrie stilul de viață anahoretic, ziua anahoretului. Aceasta se desfăşura în rugăciune şi muncă, care alternau cu lecturi duhovniceşti şi recitări din Sfânta Scriptură.

Dincoio de această viață exterioară, văzută, mult mai importantă este "lucrarea tainică", lăuntrică a anahoretului. "Esențialul lucrării monahului în deşert - spune autorul - era nevăzut şi neauzit, împlinindu-se în intimitatea ființei lui, era ceea ce Părinții numeau lucrarea lăuntrică, sau «lucrarea tainică», îmbrățişând ansamblul gândurilor, dorințelor, voințelor, sentimentelor, cuvintelor lăuntrice ce ocupă mintea şi inima" (p. 130). Cu privire la cunoaşterea ascetică şi la lucrarea lăuntrică a anahoretului notăm pertinenta concluzie a autorului: "Strămoşi ai psihologilor şi psihanaliştilor moderni, n-au împins ei oare înainte mai mult decât toți înaintaşii lor explorarea "eului", a acestei lumi interioare în care se exercită activitatea propriu-zis umană şi se realizează adevăratul destin al omului?" (p. 131).

În cadrul acestei "lucrări tainice", şi în acelaşi timp multiplă, un rol esențial îl are amintirea păcatelor trecute, paza inimii, respingerea gândurilor rele, recursul la Dumnezeu sau invocarea numelui lui Iisus.

Acelaşi farmec duhovnicesc şi aceeaşi valoare o descoperim în capitolul privind **Primirea vizitatorilor**, în care sunt descrise vizitele între monahi, ritualurile de primire, prânzul oferit vizitatorilor, ospitalitatea în deşert, ieşirile şi călătoriile anahoreților, toate acestea constituindu-se în adevărate pagini de aghiografie, cu parfum şi semnificații duhovniceşti deosebite.

În capitolul **Week-end comunitar** autorul face referiri la modul în care decurgea sfârşitul de săptămână al anahoreților, respectând aceleaşi rânduieli obişnuite, dar la care se adăuga bucuria primirii Sfintei Împărtăşanii. Sfintei Liturghii şi Sfintei Împărtăşanii le urmau prânzurile luate în comun, convorbirile şi discuțiile, prilejuri excelente de a primi şi da sfaturi duhovniceşti, dar şi de a discuta chestiuni de disciplină anahoretică.

Capitolul **Îngeri şi demoni** reprezintă o incursiune în lumea spirituală a îngerilor buni şi răi. Aflăm despre îngeri care stau pe lângă monahi, ajutându-i în lupta lor împotriva

demonilor, despre "îngeri hrănitori şi îngeri ajutători", "îngeri vindecători şi chirurgi", "îngeri cu misiuni speciale", dar şi despre asalturile violente ale demonilor împotriva anahoreţilor, despre modul în care se desfăşoară lucrarea cea rea, despre gândurile şi imaginile sugerate de demoni, despre slăbiciunea lor, despre "demoni bufoni şi ridicoli", "demoni scoşi afară şi alungaţi de anahoreţi". Armele folosite de asceţi împotriva acestor îngeri răi au fost şi sunt: smerenia, rugăciunea, chemarea numelui lui Iisus şi semnul Sfintei Cruci. La fiecare din aceste relatări, autorul adaugă pilde din viaţa acestor Părinţi anahoreţi, modele de viaţă şi prilej de adâncă meditaţie.

Dovedind o cunoaştere autentică a acestei spiritualităţi, autorul, într-un capitol intitulat **Fiarele deşertului**, clasează întâlnirile dintre fiare şi anahoreţi în trei categorii sau grade: ocazionale, bunele servicii reciproce şi convieţuirea paşnică. Dincolo de imaginaţii şi exagerări, un lucru este cert: asceţii deşertului caută să restabilească în această lume paradisul iniţial şi viaţa primordială, anterioară căderii.

În capitolul **Minunile lui Dumnezeu** autorul enumeră câteva dintre darurile extraordinare acordate de Dumnezeu anahoreţilor: facerea de minuni, prezicerea şi descoperirea, vedeniii din lumea de dincolo, extazul, învierile din morţi. Acestea erau acordate de Dumnezeu anahoreţilor cu o sfinţenie excepţională. Ceea ce caracterizează aceste experienţe este sobrietatea, discernământul de care dau dovadă Părinţii şi smerenia cu care ele sunt împodobite. Toate acestea îi vădesc pe aceşti Părinţi ai deşertului a fi într-adevăr mari prieteni ai lui Dumnezeu.

Ultimul capitol al lucrării este intitulat **Din deşert spre pământul făgăduinţei**. Ceea ce caracterizează "trecerea" Părinţilor din această lume în lumea cealaltă, către viaţa cea fericită, este aceeaşi smerenie cu care şi-au trăit întreaga viaţă de aici, ca pe o pregătire pentru viaţa veşnică. Gândul la moarte, care le-a însoţit viaţa, se transformă în ultimele clipe în bucuria şi seninătatea dobândirii roadelor ostenelilor.

În **Epilog**, autorul, vorbind despre iradierea extraordinară pe care au exercitat-o în lumea creştină, viaţa atât de simplă şi umilă a acestor "oameni cereşti", arată că ea va constitui o pildă pentru creştinii tuturor veacurilor, iar apoftegmele lor vor fi o "colecţie neegalată de înţelepciune proverbială" (p. 239).

Lucrarea este însoţită, în final, de o bibliografie, de unele repere cronologice şi de o hartă a Egiptului monastic.

Nu numai că salutăm o astfel de apariţie editorială şi apreciem osteneala traducătorului, dar recomandăm prezenta lucrare ca fiind absolut necesară tuturor celor ce doresc să dobândească o cunoaştere mai bună a spiritualităţii răsăritene şi în mod deosebit celor însetaţi de frumuseţe duhovnicească. În pildele acestei cărţi cititorul duhovnicesc va găsi imbold şi motivaţii pentru ostenelile sale.

Pr. asist. Ioan C. Teşu

Ioan Marin Mălinaş, **La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuş**. *Reflecţii istorice şi liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775, Editura "Mihai Eminescu", Oradea, 1997, p. 195 + 148.*

Cu un dens "Cuvânt înainte" semnat de către P.C. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu - decan al Facultăţii de Teologie de la Sibiu şi membru corespondent al Academiei Române a apărut, în excelente condiţii grafice, o valoroasă şi interesantă "premieră".

Autorul cărţii este părintele Arhimandrit dr. Ioan Marin Mălinaş, care a publicat, pe lângă numeroase studii, şi următoarele cărţi: "*Bisericile de lemn din judeţul Satu-Mare*", în volumul "Monumente istorice bisericeşti din Eparhia Oradiei", Ed. Episcopiei Ortodoxe Române, Oradea, 1978, p. 439 - 476; "*Satul şi Biserica din Ciutelec - Bihor, file de monografie*" - Teză de licenţă în Teologie la Institutul Teologic Ortodox, Sibiu, 1974, Ed. M. Eminescu, Oradea, 1997, 198 p.; "*Situaţia învăţământului bisericesc al românilor în contextul reformelor şcolare din timpul împărătesei Maria Tereza (1740 - 1780), a împăraţilor Iosif al II-lea (1780 - 1790) şi Leopold al II-lea (1790 - 1792). Contribuţii privind relaţiile româno-austriece*" - Teză de doctorat în Teologie, Facultatea de Teologie Catolică, Universitatea din Viena, 1984, Ed. M. Eminescu, Oradea, 1994, 239 p.; "*Omagiu Cardinalului Dr. Franz König la 90 de ani. Crâmpeie româno-austriece privind ecumenismul ortodoxo-catolic*", Ed. M. Eminescu, Oradea, 1995, 36 p.; "*Bizanţ, Roma, Viena şi fenomenul uniatist*", Ed. M. Eminescu, Oradea, 1997, 112 p.

În perioada studiilor de la Viena (1978 - 1984), a peregrinărilor apusene (1985 - 1990), dar şi ca preot paroh catolic în apropierea Vienei, Părintele Mălinaş s-a inspirat din valoroase cărţi şi manuscrise păstrate în arhive şi biblioteci. Aşa se face că în urmă cu 15 ani a întâlnit şi a citit o carte rară şi puţin cunoscută la noi: "*Die Altertümer Daciens in dem heutigen Siebenbürgen. Aus den Zeiten als dieses schöne Land die Römer regierte*" - "*Antichităţile Daciei în Transilvania de azi. Din timpurile când această frumoasă ţară era guvernată de romani*". Această carte a fost scrisă de către Sylvester Joseph Baron de Hohenhausen, fost ofiţer austriac imperial în regimentul grăniceresc de la Orlat — Sibiu, care a cunoscut bine bisericile din Transilvania şi a fost impresionat de frumuseţea lor. Această carte a reprezentat izvorul de inspiraţie şi punctul de pornire în elaborarea şi publicarea volumului pe care îl semnalăm. Datorită valorii şi frumuseţii iniţiale, lucrarea lui Hohenhausen este tipărită în facsimil, ca o anexă (148 pagini) a cărţii Părintelui Mălinaş.

Autorul dedică străvechiului lăcaş de închinare din Densuş o interesantă monografie cu reflecţii istorice şi liturgice. Primul capitol (p. 15 - 64) este o analiză istorică generală a lucrării ofiţerului austriac, completată de examinarea sanctuarului daco-roman de la Densuş ca mărturie a încreştinării strămoşilor noştri prin primirea mesajului Evangheliei mântuitoare. Având în vedere însemnătatea lăcaşului de la Densuş, care era situat în imediata apropiere a fostei capitale daco-romane Sarmizegetusa, Părintele Mălinaş emite ipoteza existenţei în această zonă a unui

horepiscop. Biserica din Densuş a fost iniţial un monument funerar ridicat în primul deceniu al secolului al II-lea creştin, imediat după cucerirea Daciei de către romani, sub împăratul Traian. Acest monument funerar a fost transformat în lăcaş liturgic creştin după retragerea soldaţilor şi a administraţiei romane din Dacia în anul 275. Această basilică paleocreştină de pe pământul românesc este cea mai veche dintre câte s-au păstrat. Datele şi descrierile făcute de ofiţerul imperial austriac şi preluate de către P.C. Părinte dr. Mălinaş constituie o mărturie a continuităţii pe meleagurile transilvane a urmaşilor daco-romanilor autohtoni, dar evidenţiază şi interesul manifestat de habsburgi faţă de vestigiile romane păstrate într-o regiune care aparţinea în secolul al XVIII-lea Imperiului Austriac. Împăratul coregent Iosif al II-lea era numit cel de-al II-lea Traian, căci imperialii vienezi se considerau singurii continuatori fideli ai tradiţiilor şi faimei Imperiului roman.

Lectura şi analiza cărţii descoperă în persoana autorului ei nu numai un cercetător istoric, un interesat liturgist, dar şi un ecumenist, P.C. Părinte dr. Mălinaş funcţionând ca vicar general al Eparhiei Române Unite de Oradea (1992 - 1996) şi ca profesor vizitator de Liturgică şi Artă Creştină la Institutul Teologic Român Unit de grad Universitar Oradea (1994 - 1997). Autorul emite o nouă ipoteză privitoare la existenţa unui aşa-numit *"rit liturgic daco-roman"* sau străromân, ori protoromân. Limba folosită în acest rit era latina, iar specificul textului, cu ceremoniile şi muzica era răsăritene, orientale (p. 36). Este prezentată o comparaţie între primul simbol de credinţă daco-roman de la Remesiana (din Dacia sud-dunăreană) şi simbolul de la Sirmium şi o analiză a tradiţiei baptismale străromâne.

Ruptura dintre cele două părţi ale creştinismului, începută prin marea schismă din anul 1054, a pecetluit-o cruciada a IV-a (1204) *"şi a fost imposibil de revenit asupra ei, după crearea Bisericilor Unite, care a provocat o rană nevindecată până astăzi în sânul Bisericilor Ortodoxe [...]. Pentru noi, românii, adevărata Schismă nu s-a produs la 1054, ci la 24 - 25 martie 1701, când cardinalul Kollonich l-a hirotonit a doua oară pe Mitropolitul Atanasie Anghel"* (p. 70). Autorul face o radiografie clară a fenomenelor istorice: *"Greutăţile, abuzurile, dezbinările, polemica, promisiunile nerespectate, umilirea lui Atanasie şi a Bisericii Ortodoxe, prin semnarea actului de rehirotonire, cu călcarea în picioare a Teologiei Sacramentelor Răsăritene, sunt toate adevărate, triste şi de condamnat, dar trebuie să recunoaştem şi numai o fărâmă din ceea ce, ulterior, Biserica Unită a avut pozitiv şi folositor românilor"* (p. 113). Pe baza hotărârilor Conciliului II Vatican (1962 - 1965) s-au definitivat şi perfecţionat stilul de dialog şi modul de refacere a unităţii cu Biserica Ortodoxă. Autorul îşi exprimă speranţa ca o astfel de refacere a unităţii *"să nu mai urmeze stilul uniatist al unirilor ortodoxe cu Roma şi nici modelul românesc de la Alba Iulia - Viena din 1697 - 1701"* (p. 113).

Prin cartea prezentată, autorul are meritul de a face accesibilă cititorilor români, reprodusă în facsimil, cartea lui Hohenhausen, completată cu reflecţiile sale istorice şi liturgice. Această lucrare poate să contribuie la apropierea şi întărirea legăturilor dintre Austria şi România, dintre Bisericile noastre, ca Biserici surori (scrie Bernhard Backovsky, starețul Mănăstirii de la Klosterneuburg, în *Cuvântul introductiv*, p. 11).

P.C. Părinte Arhimandrit dr. Marin Mălinaş a dat la lumina tiparului o carte pentru care a folosit o bogată bibliografie; a valorificat opere fundamentale ale istoriografiei şi teologiei româneşti; a citat din operele marilor teologi şi istorici ortodocşi: Mitropolitul Nicolae Mladin, Mircea Păcurariu, Ştefan Lupşa, Ştefan Alexe, Dumitru Stăniloae, Nicolae Şerbănescu, Milan Şesan, Ene Branişte, I.G. Coman ş.a, din lucrările celor care aparţin Bisericii unite: Monseniorul Octavian Bârlea, Augustin Bunea, Alois Tăutu, Zenovie Pâclişanu, N. Densuşanu ş.a., dar şi din marii istorici ai neamului românesc: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Dimitrie Onciul şi Constantin Giurescu.

Autorul a cercetat arhive şi biblioteci, oferind cititorului o carte interesantă, care aşteaptă un răspuns din partea istoricilor de artă, dar şi a teologilor liturgişti. Lectura cărţii, prin *"stilul vioi şi academic"*, este captivantă, pentru că ne conduce nu numai în basilica de la Densuş, ci şi prin istoria noastră veche, încărcată cu multe veacuri de spiritualitate creştină românească.

Pr. dr. Nicolae Dura, Viena

Reinhard Thölle, **Orthodoxe Kirchen in Deutschland (Bisericile Ortodoxe în Germania)**, *Göttingen, 1997, 112 p.*

Cartea lui Reinhard Thölle este un excelent studiu al vieţii şi organizării Bisericilor celor peste un milion de creştini ortodocşi care locuiesc în Germania (p. 7).

Autorul precizează că dezvoltarea ultimelor decenii a condus la conturarea Ortodoxiei ca a treia în rândul celor mai puternice confesiuni din ţară. Teolog cunoscut, el vede istoria nu numai ca produs al dezvoltării seculare, ci ca "istorie a lui Dumnezeu cu poporul său". Din această perspectivă înţelege prezenţa Bisericilor ortodoxe în Germania nu ca o întâmplare, ci ca o providenţă a lui Dumnezeu şi ca un dar: "Dacă privim istoria nu numai ca produs al dezvoltării seculare, ci şi ca istorie a lui Dumnezeu cu poporul Său, atunci prezenţa Bisericilor ortodoxe la noi este atât pentru ele însele cât şi pentru noi nu o întâmplare, ci o călăuzire a lui Dumnezeu (eine Wegführung Gottes) şi un dar" (p. 7).

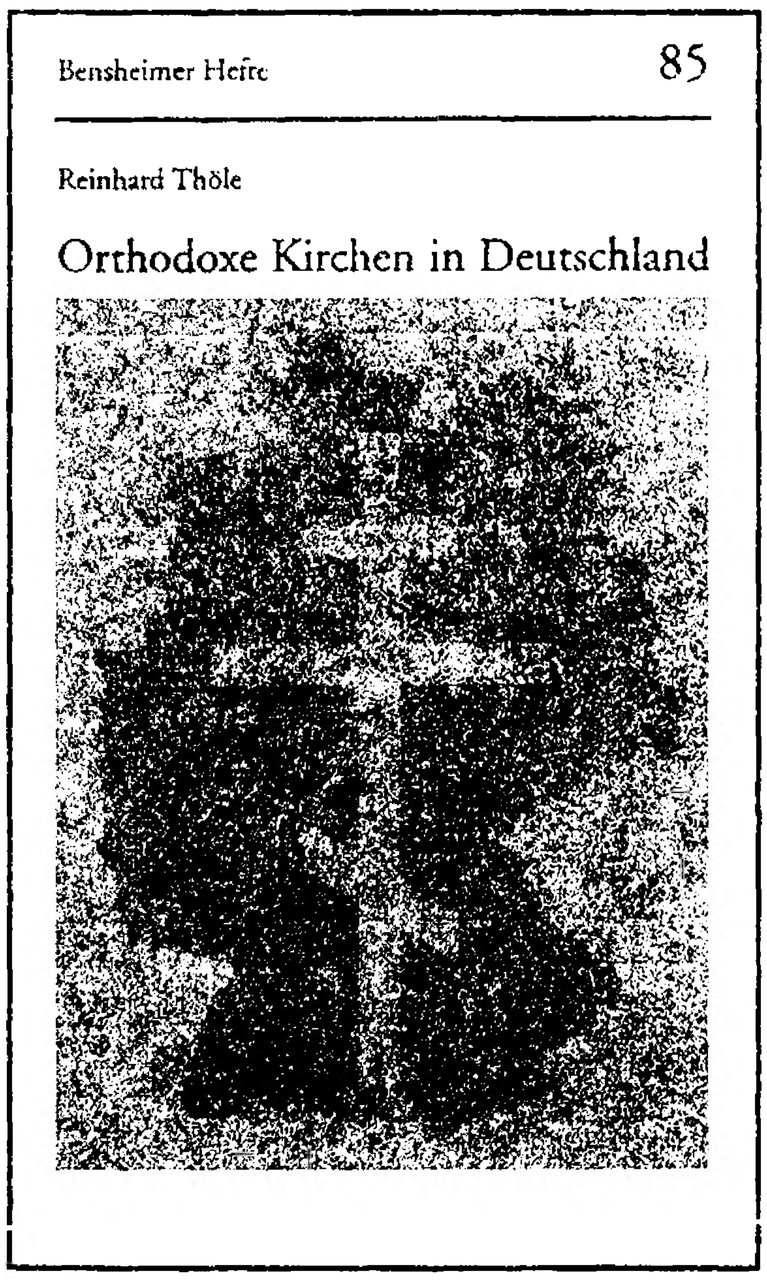

Autorul a împărţit studiul în trei părţi: prima parte cuprinde prezentarea celor 13 Biserici ortodoxe din Germania, a Bisericilor apostolice armene şi a celei catolice apostolice. La prezentarea fiecărei Biserici a fost făcută o scurtă istorie, o prezentare a situaţiei actuale şi a contactelor ecumenice.

În partea a doua, numită "Căi comune", este prezentată activitatea comisiei Bisericilor ortodoxe din Germania precum şi a teologiei ortodoxe din Universităţi.

În partea a treia, "Căi deosebite", este prezentată situaţia următoarelor Biserici ortodoxe organizate în Germania: Biserica ortodoxă din Macedonia, Ucraina, Franţa, etc.

1. Mitropolia ortodoxă greacă

A fost întemeiată în anul 1963 prin hotărârea patriarhului Atenagoras I. Este subordonată patriarhiei ecumenice din Constantinopol.

Mitropolitul Irinaios Galanakis, care a activat între anii 1971-1980, a încercat să întărească identitatea comunităţilor ortodoxe din Germania. Astăzi Mitropolia ortodoxă greacă este Biserica cu cel mai mare număr de credincioşi - 400.000 (p. 10), având peste 150 de comunităţi. Cele mai multe servicii divine sunt oficiate în locaşurile proprii, dar sunt primiţi să oficieze şi în bisericile luterane şi catolice. Actualul mitropolit este Augustinos Lambardakis în Bonn, ce are ca episcop-vicar pe Vasilios Tsiopanas (Stuttgart), Chrisostomos Dimitriadis (Hannover) şi Dimitrios Grollios (München).

În München s-a alăturat Mitropoliei o comunitate ortodoxă de limbă germană (p. 10). În Nordrhein - Westfalen învăţământul religios a putut fi introdus ca disciplină obişnuită în şcoli. La Universităţile din Münster şi München s-a ajuns la instituirea catedrelor pentru teologia ortodoxă ce au fost ocupate de profesorii Anastasios Kallis şi Teodor Nikolau.

Întâlnirile ecumenice cu Biserica Romano-Catolică au fost organizate din 1969. Comisia comună dintre Mitropolia ortodoxă greacă şi Conferinţa episcopilor catolici din Germania a putut să editeze lucrarea "Euharistia unei singure Biserici. Tradiţia liturgică şi comuniunea ecclesială". În 1993 Comisia a editat o altă lucrare: "Căsătoria între creştinii ortodocşi şi catolici".

Dialogul cu Biserica Evanghelică a început din 1969, fiind numit "dialogul iubirii şi al unităţii". Ambele Biserici s-au declarat la Creta, în 1990, pentru "responsabilitatea creştină comună pentru viitorul europei" (p. 14). În 1992 şi 1997, la întâlnirile de dialog de la Iserlohn şi Rodos s-a discutat problema diaconiei. În 1993 a avut loc vizita Patriarhului ecumenic Dimitrios I în Germania.

2. Arhiepiscopia ortodoxă din vestul Europei

După primul război mondial s-au format în afara Rusiei numeroase comunităţi ortodoxe ce s-au unit în anul 1921 în Karlowitz la invitaţia Patriarhatului sârb. În acelaşi an patriarhul Tihon l-a numit pe episcopul Evlogij ca păstor al comunităţilor ortodoxe ruse. Mitropolitul Veniamin de Petersburg a consimţit la aceasta. La scurt timp după aceasta a fost condamnat de regimul comunist şi împuşcat (p. 16). Recent a fost canonizat de Biserica ortodoxă rusă.

Din 1931 Arhiepiscopia stă sub jurisdicţia Constantinopolului. Astăzi aparţin episcopiei 59 comunităţi. Din 1958 s-au alăturat Arhiepiscopiei comunităţi ortodoxe române din exil. În 1992 acestea au acceptat jurisdicţia canonică a Mitropoliei ortodoxe greceşti din Germania (p. 19).

3. Biserica ortodoxă greacă din Antiohia

Biserica are origine apostolică, având printre primii conducători pe Sfântul Apostol Petru însuşi (Faptele Apostolilor 11, 26). Sinodul I Ecumenic

a ridicat scaunul episcopal din Antiohia în primul rang între regiunile mitropolitane siriene, iar Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon i-a acordat rangul de patriarhie. Antiohia s-a dezvoltat ca centru al provinciilor orientale ale imperiului roman. De Patriarhia ortodoxă din Antiohia aparţineau Georgia, Grecia şi părţi din popoarele greceşti ale Orientului apropiat. Astăzi Patriarhia ortodoxă de Antiohia are un milion şi jumătate de credincioşi în Orientul mijlociu şi o jumătate de milion de credincioşi vorbitori de limbă arabă aflaţi în diaspora.

În Germania Patriarhia ortodoxă de Antiohia are 1500 de credincioşi. În 1995 a luat fiinţă Consiliul Bisericii ortodoxe greceşti de Antiohia din Germania cu sediul în Köln. Serviciul divin este oficiat în limba arabă. Mai nou, Consiliul a hotărât ca serviciul divin să se oficieze şi în limba germană. În 1992 Biserica ortodoxă greacă de Antiohia din Germania şi Biserica Evanghelică din Kurhessen-Waldeck au iniţiat un dialog al prieteniei ce include întâlniri între cele două Biserici (p. 24).

4. Biserica ortodoxă rusă

Primele comunităţi ale Bisericii ortodoxe ruse în Germania au luat fiinţă în sec. XVIII, în timpul ţarului Petru I. După revoluţia din octombrie a avut loc o adevărată emigraţie a poporului rus spre Germania. În 1923 existau în Germania 600.000 de emigranţi ruşi. Din cauza situaţiei economice grele o bună parte au emigrat mai departe, spre Franţa, America şi alte ţări. După al doilea război mondial existau în Germania 150 de comunităţi ortodoxe ruse. În 1950 numărul lor a scăzut la 77 având 50.000 de credincioşi (p. 30).

În anul 1948 s-a format "Eparhia Berlinului şi a Europei centrale", numindu-se apoi "Eparhia de Berlin şi Germania". După prăbuşirea comunismului Biserica ortodoxă rusă din Germania a intrat într-o nouă fază. În 1992 ea a trebuit să-şi adapteze structura după unificarea Germaniei. Astfel, din cele trei eparhii existente până atunci s-a format "Eparhia berlineză a Bisericii Ortodoxe Ruse".

Episcopul Teofan Galinski a fost însărcinat cu conducerea acestei eparhii. În ultimii ani au plecat în Germania peste 80.000 de creştini ortodocşi. La aceştia se adaugă numărul creştinilor de alte naţionalităţi care s-au alăturat eparhiei ruse. Deoarece cerelaţiile dintre Patriarhia Moscovei şi Biserica Ortodoxă Rusă din Germania au fost mult timp tensionate, datorită politicii comuniste, s-a încercat în ultimul timp anularea acesteia. La al VIII-lea dialog dintre Patriarhia Moscovei şi Biserica Rusă din Germania, în 1997, s-a discutat posibilitatea unei mai mari apropieri.

Între Patriarhia Moscovei şi Biserica Evanghelică din Germania a început în 1959 un dialog teologic. Un alt eveniment important a fost vizita Patriarhului Alexei al II-lea.

Sub titlul "O sfântă de origine germano-rusă", autorul relatează într-un mod impresionant viaţa Sfintei Elisabeta, fostă prinţesă de Hessen. Educată în credinţa evanghelică, ea a trecut la Ortodoxie prin căsătoria cu marele prinţ Serghei, frate al ţarului Alexandru al III-lea. În urma unui atentat soţul său a fost ucis. Prinţesa Elisabeta l-a vizitat pe asasinul soţului ei în închisoare, l-a iertat şi l-a rugat pe ţar pentru o pedeapsă uşoară. La locul asasinatului a ridicat o cruce cu inscripţia "Doamne,

iartă-le lor că nu ştiu ce fac" (Luca 23, 34).

A ridicat un spital pentru răniţi şi a întemeiat fundaţia "Marta-Maria", ca centru al surorilor de caritate. În 1910 împreună cu 30 de surori a intrat în monahism, devenind stareţă. În evenimentele tulburi ale revoluţiei din octombrie a fost arestată şi împreună cu alţi membri ai familiei ţarului a fost ucisă. După descoperirea trupului sfintei, moaştele ei au fost trimise prin China în Palestina şi înmormântate în Ierusalim, într-o biserică la a cărei sfinţire participase împreună cu soţul său în anul 1888. A fost canonizată în anul 1992. Autorul arată că în viaţa ortodoxă este cunoscută ca Ocrotitoarea unei "Ortodoxii germane" (p. 36).

5. **Biserica ortodoxă sârbă**

Primele comunităţi ortodoxe sârbe au luat fiinţă în Germania după cel de-al doilea război mondial, ca urmare a emigrării sârbilor spre Occident. În 1969 a fost întemeiată o Episcopie pentru Europa Occidentală, Australia şi Noua Zeelandă, cu centrul la Londra şi apoi la Düsseldorf. În 1994 episcopul Nikolaij a fost instalat ca primul episcop al Episcopiei de Australia şi Noua Zeelandă. În 1978 centrul Episcopiei s-a mutat la Hildesheim-Himmelsthür. A existat o divergenţă între Patriarhatul sârb şi Biserica sârbă din străinătate, care a culminat cu hotărârea celei din urmă de a se alătura Mitropolitului Dionisije (S.U.A.) (p. 39). Cel care a aplanat foarte mult această tensiune a fost episcopul Lavrentije, care a condus Episcopia de Australia şi Noua Zeelandă între 1979-1991. Din 1991 episcopul Konstantin conduce Episcopia pentru Europa centrală şi totodată Biserica ortodoxă sârbă din Germania. Începutul războiului în fosta Iugoslavie a determinat exilul a peste 30.000 de sârbi în Germania. Biserica ortodoxă din Germania a iniţiat o acţiune de ajutorare.

În anul 1993 Biserica Ortodoxă sârbă şi Biserica Evanghelică din Germania s-au declarat împotriva războiului şi a folosirii oricărei forme a puterii de stat ca mijloc pentru impunerea intereselor naţionale.

6. **Biserica ortodoxă română**

Prinţul Moldovei Mihail Sturza a ctitorit în 1864 pentru fiul său omorât la Baden-Baden o capelă ortodoxă, ce a fost sfinţită în 1866. Din anul 1882 capela se află sub jurisdicţia Mitropoliei Moldovei. S-a slujit în ea până în anul 1917. Prezenţa Bisericii Ortodoxe române în Germania a început după anul 1930, când preotul Emilian Vasiloschi a fost trimis ca preot în Berlin. A rămas până după al doilea război mondial. Mai târziu, datorită schimbărilor politice din ţară (comunism n.n.), el a dorit să intre sub jurisdicţia Mitropolitului român aflat în exil, Visarion Puiu. Sub presiunea statului comunist, Mitropolitul Visarion a fost însă depus din treaptă. În timpurile mai noi a fost reabilitat postum. Preotul Vasiloschi a intrat sub jurisdicţia Patriarhiei ecumenice. În 1958 comunităţile ortodoxe române din Germania au fost încorporate Episcopiei pentru Europa occidentală.

Datorită schimbării politicii externe a României după 1970, românii aflaţi în exil nu au mai fost numiţi "trădători de ţară", ci "români care trăiesc departe de ţară". Capela de la Baden-Baden a putut astfel să aibă un preot. În Hamburg, Offenbach, Salzgitter şi München au luat naştere comunităţi

aflate sub jurisdicţia Episcopiei pentru Europa centrală şi de Vest, cu centrul la Paris. După schimbările politice din România anului 1989, a existat posibilitatea pentru preoţii ortodocşi să meargă în Germania. Pentru a întări statutul lor a fost propusă întemeierea Mitropoliei ortodoxe române pentru Germania şi Europa centrală. La 4 iunie 1994 a fost instalat noul Mitropolit Dr. Serafim Joantă pentru Germania şi Europa centrală. Deoarece numărul românilor care trăiesc în Germania a crescut, Mitropolitul Serafim Joantă a întemeiat noi comunităţi în Augsburg, Aschaffenburg, Ulm, Düsseldorf, Offenburg şi Stuttgart. În prezent numărul comunităţilor ortodoxe din Germania care sunt sub jurisdicţia Mitropoliei este de douăzeci (p. 48).

Din 1979 a început dialogul teologic între Patriarhia română şi Biserica Evanghelică din Germania, cunoscut sub numele de "Dialogurile Goslar", după numele primei întâlniri la Goslar. La dialog au luat parte şi reprezentanţiai Bisericilor Evanghelice A.B. şi reformate din România.

7. **Biserica ortodoxă bulgară**

Datorită unei schimbări în politica externă a Bulgariei după anul 1970 s-au putut constitui comunităţi ortodoxe bulgare în străinătate. În Europa occidentală acestea au recunoscut jurisdicţia Patriarhiei bulgare. În 1980 episcopul Simeon Kostadinov a fost instalat ca Episcop-vicar pentru Europa occidentală. În 1986 a fost constituită Mitropolia pentru Europa occidentală. Ca urmare a hotărârii sinodului bulgar, Mitropolia şi-a schimbat sediul la Berlin, în 1994 (p. 53).

8. **Biserica ortodoxă autocefală polonă**

Prezenţa Bisericii ortodoxe poloneze în Germania s-a făcut simţită începând cu anul 1974, când preotul vechi-catolic K. Perendyk a întemeiat la Hamburg o comunitate. La cererea sa, a fost primit în Biserica ortodoxă şi în 1986 a primit preoţia, intrând sub jurisdicţia Mitropoliei de Varşovia şi întreaga Polonie. Este singura comunitate din Germania care stă sub jurisdicţia Mitropoliei de Varşovia şi întreaga Polonie (p. 56). În 1993 a fost încheiat un acord între Eparhia de Liubliana şi Biserica Evanghelică din Balingen, care aparţine de landul Württemberg.

9. **Biserica ortodoxă ucraineană**

După revoluţia din 1917 din Rusia, Ucraina şi-a declarat independenţa şi odată cu aceasta a fost proclamată autocefalia Bisericii ortodoxe ucrainiene. Aceasta a durat până la invazia armatei roşii. În 1944 s-au întrunit în Germania 12 episcopi ai Bisericii ucrainene pentru a încerca să întemeieze aici viaţa creştină. Biserica ortodoxă din Germania a fost numită organ al Bisericii autocefale ucrainene. La iniţiativa Mitropolitului Polykarp a fost întemeiat, în 1946, la München, Institutul teologic. A durat până în 1969.

Biserica ortodoxă din Ucraina se află din 1969 sub jurisdicţia Bisericii ortodoxe ucrainene din SUA. După schimbările din 1989 s-a creat în Ucraina o situaţie jurisdicţională neprevăzută (p. 60). S-a format Biserica ortodoxă autonomă sub jurisdicţia Patriarhiei de Moscova. Pe lângă aceasta s-a organizat Biserica ortodoxă autocefală, sub conducerea Mitropolitului Mstyslaw, aflat

în exil. La sinodul din 1990 a fost întemeiată Patriarhia Kievului şi Mitropolitul Mstyslaw a fost ales Patriarh al întregii Ucraine. După moartea lui Biserica autocefală s-a divizat. O parte a format ramura Bisericii ucrainene de Vest, sub conducerea Mitropolitului Wolodymyr Jarema, întemeind propria Patriarhie cu numele Dimitrie. Biserica ortodoxă ucraineană cu Patriarhia la Kiev i-a ales în cadrul sinodului din 1993 pe Mitropolitul Romaniuk ca Patriarh. După moartea sa, în 1995, a fost ales Mitropolitul Filaret. Ca să nu se răspândească conflictul şi la comunităţile din afară, Biserica ortodoxă ucraineană din SUA şi din diaspora a fost primită în jurisdicţia canonică a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol (p. 61). În prezent trăiesc în Germania 6.000 de credincioşi sub conducerea Mitropolitului Anatolij.

10. **Biserica ortodoxă coptă**

Biserica ortodoxă coptă are ca întemeietor pe Sf. Evanghelist Marcu care a propovăduit în Alexandria, primind cununa muceniciei în anul 68, sub persecuţia lui Nero. Prezenţa Bisericii ortodoxe copte în Germania s-a făcut simţită în anul 1970, când preotul Salib Sourial din Giza a fost trimis pentru păstorirea credincioşilor. Au fost întemeiate comunităţi în marile oraşe ale ţării. În 1980 a început construirea unui centru copt ortodox.

11. **Biserica ortodoxă etiopiană**

Biserica ortodoxă etiopiană are ca întemeietori pe Frumenţiu şi Edesiu care au propovăduit creştinismul în jurul anului 330. Despre prezenţa Bisericii ortodoxe etiopiene în Germania se poate vorbi după 1979, când Patriarhia de la Addis Abbeba a însărcinat pe preotul Merawi Tebege cu pastoraţia creştinilor aflaţi aici. Numărul acestora se ridică astăzi la cifra de 18.000. Pentru Europa este însărcinat cu pastoraţia episcopul londonez Yohannes (p. 72).

12. **Biserica ortodoxă siriacă**

Primele comunităţi ortodoxe siriace în Germania s-au constituit după anul 1978. Astăzi trăiesc în Germania 40.000 de ortodocşi sirieni. Dintre aceştia 3.000 sunt din Siria, Irak şi Liban. Pentru păstorirea lor patriarhul ortodox sirian de Antiohia, Mar Ignatios Jakub III, a numit în anul 1979 pe arhiepiscopul Julius Cicek. Centrul Episcopiei a fost fixat în 1981 la Glane-Losser (p. 76).

Pentru a întări identitatea comunităţilor, copiii şi tinerii învaţă în limba siro-aramaică. În 1997 comunităţile ortodoxe siriace au fost unite într-un vicariat. Cu conducerea acestuia a fost însărcinat Arhiepiscopul Mor Dionosius Isa Gürbüz care şi-a fixat reşedinţa în 1997 la Paderborn (p. 78).

13. **Biserica ortodoxă indiană din Malabar**

Evenimentul care a marcat începutul venirii creştinilor ortodocşi indieni în Germania, în 1970, a fost legat de cererea celor două sute de eleve, surori de caritate, către Ambasada Germaniei pentru a activa în Germania. Biserica Evanghelică din landul Westfalia a răspuns cu bucurie acestei dorinţe, colaborând cu creştinii ortodocşi indieni în această direcţie. În 1972 a fost numit preotul Korah Varghese pentru păstorirea

creştinilor ortodocşi indieni din Germania.

În prezent trăiesc în Germania 1.300 creştini ortodocşi indieni (p. 80). În partea a doua, "Căi comune", autorul porneşte de la situaţia obiectivă a Bisericilor ortodoxe în Germania, arătând că începuturile acestora n-au fost lipsite de greutăţi. În acelaşi timp, autorul arată şi măsurile concrete care au fost luate pentru rezolvarea problemelor. Astfel, în 1957, a luat fiinţă "Comisia ecumenică pentru sprijinirea preoţilor ortodocşi" (p. 90), pentru a sprijini preoţii ortodocşi veniţi din sud-estul Europei datorită prigoanei comuniste. Preşedintele acestei comisii a fost numit la început de Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Pe lângă reprezentanţi ai Bisericii Evanghelice şi catolice, a fost prezent şi un reprezentant al guvernului. Până în 1995 preşedintele Comisiei a fost numit dintre reprezentanţii Bisericii Evanghelice din Germania. După 1995 preşedenţia i-a fost oferită Mitropolitului grec Augustinos.

În 1996 Ilse Friedeberg a iniţiat un cerc creştin format din ortodocşi, catolici şi luterani numit "Filoxenia". În 1977 a luat fiinţă "Fraternitatea ortodoxă" formată din germani convertiţi. Aceasta a urmărit crearea unei comuniuni între creştinii ortodocşi din Germania. Totodată, problema unei ortodoxii germane a devenit o preocupare importantă pentru ea (p. 91). În 1994 a fost instituită "Comisia Bisericilor ortodoxe în Germania", ce priveşte învăţământul creştin ortodox în şcoli.

În partea a treia, "Căi deosebite", autorul se opreşte asupra Bisericilor ortodoxe care nu se găsesc în comuniune cu Bisericile ortodoxe sus-menţionate şi al căror statut canonic nu a fost clarificat. Din grupul acestor Biserici fac parte Biserica Ortodoxă Macedoneană (M.O.K.) (1958), Biserica Ortodoxă Ucraineană - Patriarhia Kievului (U.O.K-P.K.), Biserica Ortodoxă Ucraineană Autocefală (U.A.O.K.) şi Biserica Ortodoxă Catolică din Franţa (p. 98-102).

Trebuie menţionat că în prima parte autorul a prezentat pe lângă evenimentele care constituie istoria modernă a vieţii Bisericilor ortodoxe din Germania şi pe cele mai importante din trecutul lor istoric. Aceasta permite cititorului să găsească o continuitate istorică a vieţii creştine a Bisericilor ortodoxe în Germania şi în acelaşi timp să identifice atât identitatea fiecăreia cât şi comuniunea dintre ele (partea întâia şi a doua).

Prezentarea acestor nuanţe vine atât dintr-o legătură directă a autorului cu viaţa creştină a Bisericilor ortodoxe din Germania, cât şi dintr-o cunoaştere personală a vieţii creştin ortodoxe de acasă, în perioada în care a fost bursier al Bisericii Ortodoxe. Cartea lui Reinhard Thölle poate fi privită ca un dar şi o recunoştinţă făcute Bisericii Ortodoxe.

Lect. *Vasile Cristescu*

Jean Delumeau, **Păcatul şi frica - Culpabilitatea în Occident (secolele XIII - XVIII)**, *Editura Polirom, Iaşi, 1997, vol. I.*

Lucrarea istoricului Jean Delumeau **Păcatul şi frica** (vol. I) se situează în spaţiul demersului iniţiat de cercetător începând cu **Frica în Occident** (traducerea românească la Editura Meridiane, 1986), acela de a analiza, într-o manieră mai puţin "conformistă" şi utilizând o informaţie impresionantă prin cantitate şi diversitate, elementele fundamentale

ale mentalităţii occidentale din perioada în care apar şi se decantează structurile materiale şi spirituale ale modernităţii.

Delimitându-se de periodizările tradiţionale, mai mult sau mai puţin convenţionale, care au tendinţa de a "fragmenta", Delumeau localizează perioada premodernă a istoriei europene între secolele XIII - XVIII (de la Evul Mediu târziu şi până la începutul Iluminismului), argumentând această extindere în timp prin necesitatea de a surprinde cu maximă fidelitate complexitatea fenomenului istoric relatat.

În mod paradoxal, într-o perspectivă integratoare de ansamblu, epoca premodernă se înfăţişează ca o epocă de criză prelungită a civilizaţiei occidentale, în interiorul ei coexistând momente de spectaculoasă înflorire (în care societatea pare a-şi regăsi identitatea) cu momentele critice, de acutizare a fricii până la disperare colectivă. Propunându-şi o maximă obiectivitate prin verificarea minuţioasă a ipotezelor de lucru şi confruntarea lor cu documentele de epocă, dar fără a ignora amprenta subiectivă care înrâureşte cercetarea istorică, Delumeau îşi focalizează atenţia asupra fenomenelor pe care istoriografia modernă tinde să le marginalizeze ("conceptele negative": sentimentul crizei, pesimismul, angoasele şi fricile), dar care reflectă în mare măsură mentalitatea premodernă. Abordarea tematică a istoriei civilizaţiei (tentativa de a cerceta epoca din perspectiva *fricii* - resimţită individual sau colectiv, în mediul popular sau cultivat) se dovedeşte fertilă, capabilă să sistematizeze coerent o problematică deosebit de complexă, conducând la importante concluzii şi mai ales deschizând orizontul unei istorii neconvenţionale şi spectaculoase a mentalităţii occidentale.

În **Frica în Occident** cercetătorul structurează sistemul "fricii obiective" (totalitatea factorilor exteriori care agresează şi inspiră frică omului occidental) pe două coordonate esenţiale: frica provocată de circumstanţe social-istorice (frica de mare, frica de depărtare şi de apropiere, frica de malefic şi de divinaţie, frica de strigoi şi de noapte, frica de ciumă, frica de foamete şi insecuritate, frica de zvonuri, de subversiune şi răzvrătire) şi frica determinată de circumstanţe cultural-religioase (frica eshatologică, frica de Satan şi de agenţii săi: idolatri, musulmani, evrei, femei, frica de vrăjitorie şi blasfemie). **Păcatul şi frica** extinde şi completează acest sistem, analizând "frica subiectivă" (totalitatea factorilor interiori care pun în pericol omul şi îl înfricoşează, pe care acesta îi descoperă în sine însuşi prin introspecţie). Într-o societate a cărei dimensiune spirituală este creştinismul, frica de păcat (derivată din frica de pedeapsa veşnică) reprezintă "frica de sine" prin excelenţă. Lupta comunităţii împotriva duşmanilor creştinismului, a căror ofensivă o asaltează din exterior şi din interior, este dublată de o şi mai dramatică luptă individuală cu sine, care

îşi pune decisiv amprenta asupra întregii civilizaţii europene moderne. În momentele sale de apogeu, frica ia înfăţişarea unei adevărate epidemii psihice ("frica subiectivă" acutizată provoacă sindromul psihic de "cetate asediată", iar "frica obiectivă" acutizată provoacă nevroza de supraculpabilizare colectivă) - ceea ce îl îndreptăţeşte pe cercetător să avanseze ipoteza că sentimentul fricii se situează la baza mentalităţii societăţii occidentale moderne.

Secolele XIII - XVIII au adus în Occident o pondere sporită a culpabilităţii şi ruşinii. Demersul cercetătorului în a face o istorie a păcatului reprezintă o viziune a raportului dintre Dumnezeu şi om, deci, cu alte cuvinte, o istorie a lui Dumnezeu şi o istorie a omului.

Prima parte a acestei "istorii culturale a păcatului" tratează "macabrul şi pesimismul Renaşterii". Insistând asupra complexităţii şi contradicţiilor acestei perioade, cercetătorul se raportează polemic la imaginea convenţională asupra Renaşterii (ca epocă de înflorire a artelor şi ştiinţelor, prin recuperarea creatoare a tradiţiei Antichităţii clasice, promovând umanismul antropocentric). Studiul aprofundat al documentelor de epocă (teologice, filosofice, istorice, artistice) demonstrează în mod paradoxal că ruptura Renaşterii de Evul Mediu nu este atât de radicală încât să anuleze orice continuitate şi, mai mult decât atât, spiritualitatea medievală, într-o judecată cantitativă, este dominantă în Renaştere.

Caracterul contradictoriu al Renaşterii este evidenţiat de coexistenţa acestor două opţiuni spirituale care se exclud reciproc: pe de o parte încrederea în valoarea şi frumuseţea omului, încoronare a creaţiei divine (un text celebru al lui Picco de la Mirandolla fixează reinstaurarea demnităţii umane), şi pe de altă parte îndoiala acută asupra valorii omului şi a întregii lumi. La originea pesimismului renascentist se află "disprețul față de lume şi de om", o temă veche care reintră în actualitate în momentul în care Renaşterea iniţiază interogaţia asupra condiţiei umane.

Capitolul I intitulat **Disprețul față de lume şi om** este încercarea autorului de a situa în fresca pesimismului european frica de sine. Noţiunea de "lume" în Sfânta Scriptură exprimă două semnificaţii opuse: pe de o parte domnia lui Satan (contrară domniei lui Dumnezeu) şi pe de altă parte relaţia strânsă dintre neamul omenesc şi pământ. Din a doua consideraţie reiese că lumea este obiect al răscumpărării (şi nu al damnării), iar urmaşilor lui Adam li se cere renunţarea la "cel rău", dar nu la destinul lor omenesc. Confuzia celor două sensuri ale cuvântului "lume" a dus de-a lungul istoriei la adevărate drame: *fuga mundi* (care a luat forma unei acuzări a lumii) şi *contemptus mundi* (care determină o irupţie a macabrului).

În protestantism spiritul şi materia nu mai sunt opuse ca în concepţia neoplatonică (concepţie adoptată în spaţiul monastic apusean). Anatemele pe care asceţii le adresau lumii laice păreau că propagă ideile de disprețuire a lumii şi a fugii din lume, făcând ca acestea să devină o componentă importantă a mentalităţii epocii. Încercând să spulbere pesimismul literaturii monastice, Luther şi Calvin nu s-au putut desprinde de această tradiţie, ajungând să dea o nouă dimensiune pesimismului în protestantism. După Reformă tema se acutizează în loc să fie soluţionată: deşi se atenuează condamnarea spiritului laic, părerea despre lume nu se modifică, ajungându-se la "disperarea totală de sine" (Luther) încât *fuga mundi* a călugărilor catolici devine inutilă. Odată afirmată "răutatea"

materiei şi a spiritului uman, numai graţia divină îl mai poate salva pe disperat. Apariţia sectelor milenariste în protestantism ilustrează, prin spiritul lor separatist, tema refuzului lumii (*fuga mundi*).

Capitolul II, **De la dispreţul faţă de lume la dansurile macabre**, continuă demersul autorului referitor la ilustrarea mentalităţilor epocii abordate. "Familiaritatea cu moartea" constituie o importantă trăsătură a mentalităţii epocii, având mai multe surse: pe de o parte stoicismul antic, care recomanda meditaţia asupra morţii, pe de altă parte reminiscenţele păgâne (cultul strămoşilor, problema strigoilor - actualizată odată cu recunoaşterea purgatoriului). "Familiaritatea cu moartea" are drept cauze îndelungatul proces de culpabilizare (care atinge întreaga populaţie europeană) şi pesimismul acumulat din vremea "ciumei negre" până la sfârşitul războaielor religioase. Este vorba de o familiaritate forţată (care avea un rol pedagogic, determinând evitarea păcatelor care duc la pedepsele infernului), ca rezultat al unui efort continuu asupra sinelui. Discursul creştin asupra morţii amplifică frica de moarte prin ameninţarea cu "moartea sinelui": alături de evocarea cadavrului şi a putrefacţiei, a mizeriei corpului uman este invocată tema "dies irae". În această perioadă motivele predilecte sunt "memento mori" şi "ubi sunt?". Teama de a nu rezista în timpul agoniei finale, pierzând mântuirea, determină apariţia de "ars moriendi" creştine (secolul XV). Acestea conţineau îndrumări pentru a muri bine, ispite ale agoniei, întrebări de pus muribundului, rugăciuni pe care trebuie să le rostească, conduita anturajului, rugăciuni recomandate (pregătirea pentru moarte avea ca scop o moarte bună, ca o consecinţă a unei vieţi creştine autentice).

În iconografie tema "dansului macabru" este emblematică: o procesiune funebră în care spectrele îi atrag pe cei vii în hora morţii. Dansul macabru pare a avea la origine un ritual păgân de celebrare a morţilor în cimitire. E. Male este de părere că originea dansului macabru ar fi ilustrarea mimată a unei predici despre moarte. Altă ipoteză referitoare la originea dansului macabru ar fi aceea că Biserica a recuperat dansurile vechi şi le-a încreştinat, aşa cum a procedat cu cânturile profane pe care le-a transformat în imnuri, schimbând cuvintele, însă păstrând melodiile. Cert este faptul că în Evul Mediu s-a dansat în biserici - şi în special în cimitire - "scandal" împotriva căruia s-a ridicat conciliul de la Basel (1435). Dansul macabru era o defilare a diverselor condiţii umane în drumul lor spre moarte (scara valorilor începea cu papa lăsând la sfârşit pe ţăran).

"Triumful morţii" este o altă temă iconografică importantă, inspirată de unele evenimente istorice care marchează epoca: ciumă, foamete, războaie, schismă... O semnificativă exacerbare a violenţei (torturi, execuţii, masacre) se produce în arta şi literatura timpului.

Ambiguitatea macabrului (capitolul III) se datorează originii sale hibride, creştine şi folclorice: cultivat în predica despre moarte, macabrul tinde să scape de sub controlul discursului religios, fie inspirând un paradoxal "memento vivere" libertin, fie devenind morbid şi desacralizat. Originea macabrului provine din reflecţia ascetică a călugărilor care pleda pentru o orientare a oamenilor spre viaţa de apoi, descriind caracterul nefast şi iluzoriu al agonisirilor pământeşti. Macabrul s-a extins printr-o predică a fricii (prin predică şi prin icoane). Se manifesta o îngrijorare faţă de goana după lux a unei societăţi ce dorea să scape de sărăcie.

Evident este faptul că dansul macabru era o predică (didactică), cuprinzând texte şi imagini ce urmau logica unui misionarism care dorea ca etica mănăstirilor să fie acceptată de păturile largi ale populaţiei.

Seducţia macabrului a riscat să-i ducă pe oamenii timpului în două direcţii greşite, opuse mesajului religios. Pe de o parte, plecând de la răstigniri, flagelări şi evocări de martiri, s-a ajuns la preferinţa pentru spectacolele suferinţei şi ale morţii, la scene voit nesănătoase, cu torturi, execuţii şi masacre. Pe de altă parte s-a ajuns la transformarea lui *memento mori* în *memento vivere*: pentru că viaţa este scurtă trebuie să ne bucurăm de ea; dacă trupul mort va fi aşa de respingător trebuie să ne dedăm la desfătări cât mai mari (ca exemplu avem comportarea din timpul epidemiilor de ciumă: unii se năpusteau în biserici, iar alţii se dedau la dezmăţuri).

Capitolul IV, intitulat **O lume păcătoasă**, prezintă o perspectivă pesimistă asupra lumii şi a omului, care reflectă criza de identitate a civilizaţiei Renaşterii. Convingerea că "totul merge rău", că lumea păcătoasă este aproape de sfârşit şi venirea lui Antihrist iminentă (apariţia monştrilor, minuni şi semne), apoi motivul "lumii pe dos" şi al nebuniei oamenilor (burlescul şi carnavalescul) marchează mentalitatea epocii.

Odată cu ascensiunea bogăţiei şi a abundenţei de lucruri secundare (societatea de consum) luxul şi-a făcut apariţia şi în Biserică, slăbindu-i disciplina (lăsând cale liberă atacurilor protestante).

La începuturile timpurilor moderne Biserica a dus o luptă viguroasă împotriva nebuniei colective şi publice.

În capitolul V (**Un om fragil**) continuă demersul istoricului Jean Delumeau asupra mentalităţii europene, ajungând la concluzia că nu numai omul este rău, dar şi inteligenţa lui este neputincioasă. În secolul XIV ia naştere un curent care combătea trufia ştiinţei şi punea în cumpănă siguranţa intelectuală a lui Aristotel şi a lui Toma d'Aquino. Scepticismul faţă de cunoaşterea şi raţiunea umană, frica de destin (**fortuna labilis**) greu de pus de acord cu providenţa divină (ilustrată de importanţa astrologiei), interesul pentru melancolie, a cărei reabilitare ca "boală superioară" nu este dusă până la capăt, pentru acedie, disperare, sinucidere, denotă limitele severe ale încrederii în om.

Respingând optimismul tomist, Luther şi Calvin cred că omului corupt îi rămâne o anumită "lumină naturală", rămăşiţă a strălucirii de dinaintea căderii. Fără graţia şi iluminarea credinţei, acordate gratuit, omul nu face decât să rătăcească, să se piardă în contradicţii, să-şi făurească idoli.

A doua parte a lucrării, intitulată sugestiv **Eşecul răscumpărării**, argumentează ipoteza că problema-cheie care a determinat evoluţia mentalităţii occidentale în perioada premodernă (în care creştinismul a deţinut rolul de autoritate spirituală absolută) este problema păcatului.

Meditaţia asupra păcatului, până atunci limitată îndeosebi la mediul teologic monastic, capătă un impact tot mai puternic asupra întregii comunităţi creştine. Efectul acestei "descentralizări" a preocupării pentru problematica păcatului (de la teologi către societatea laică) a condus la întărirea pesimismului în privinţa mântuirii, până la apariţia unei psihoze colective de culpabilitate, dar, în acelaşi timp, meditaţia individuală aplicată păcatului a relevat omului occidental vastitatea şi complexitatea propriului său univers interior, puţin sondat până atunci (astfel a fost reînnodată, în mod paradoxal într-o

perspectivă pesimistă, tradiţia introspectivă a antichităţii clasice: "Cunoaşte-te pe tine însuţi").

Filosofii antici (în special Platon şi stoicii) considerau păcatul consecinţa directă a ignoranţei, acreditând opinia că omul nu este capabil să comită răul în mod voluntar, cu bună ştiinţă; astfel, terapia păcatului era identică cu terapia ignoranţei, realizându-se prin cunoaştere şi anamneză. Vechiul Testament acordă o mare importanţă păcatului, insistând asupra păcatului originar, asupra păcatului colectiv (încălcarea legământului de către poporul ales este pedepsită de Dumnezeu), anunţând venirea lui Mesia, Care va izbăvi lumea de păcate. Noul Testament reinstaurează speranţa în mântuire, care nu îi ocoleşte pe păcătoşi atunci când aceştia se pocăiesc.

În primul mileniu creştin problema păcatului a preocupat pe Sfinţii Părinţi şi scriitori bisericeşti. Ei au căutat să definească păcatul (călcarea ordinii şi a legii divine) şi să ierarhizeze păcatele în funcţie de gravitatea lor (stabilind cele şapte păcate capitale care aduc damnarea, deosebindu-le de păcatele veniale). O altă problemă, cu implicaţii asupra "teologiei păcatului", a fost cea a liberului arbitru şi a predestinării. Însă cea mai importantă problemă, pentru comunitatea creştină care aspiră la mântuirea sufletului, a fost cu siguranţă aceea a ispăşirii păcatelor, încă din această lume, pentru a evita pedeapsa divină veşnică. Încrederea în mântuire s-a atenuat în timp, iar importanţa păcatului, ca barieră între om şi divinitate, a devenit tot mai apăsătoare.

În istoria creştinismului occidental au existat mai multe regimuri de penitenţă (prezentate în capitolul VI: **Punerea la punct a examenului de conştiinţă**), iar instaurarea ultimului dintre ele este considerată de către Delumeau un moment de referinţă pentru istoria mentalităţii occidentale. "Regimul de penitenţă publică" a fost cel mai sever, întrucât aducea stigmatizarea pe viaţă în comunitatea creştină a păcătoşilor penitenţi şi limita numărul de păcate grave care puteau fi ispăşite. Acesta a fost succedat de un "regim de penitenţă tarifată" - în care confesiunea deţinea deja un rol important: în urma confesiunii penitentul era "judecat" de preot pentru păcatele mărturisite şi îndemnat să le ispăşească prin rugăciune, post şi milostenie. Acest regim restrângea sfera penitenţei de la domeniul comunitar la domeniul individual, confruntându-se însă cu dificila problemă a stabilirii canonului, de obicei sever, care putea fi "răscumpărat" prin mortificări sau prin plata unor slujbe (practică a Bisericii Catolice vehement condamnată de protestanţi). Cel de-al treilea regim de penitenţă, cu implicaţii deosebite asupra specificului spiritualităţii occidentale, a fost instaurat în urma hotărârii celui de-al patrulea Conciliu de la Lateran (1215) privind obligativitatea confesiunii anuale, în parohie, a tuturor creştinilor. Astfel, pocăinţa şi confesiunea secretă, împreună cu absolvirea păcatelor acordată de preot, devin principala modalitate de ispăşire a păcatelor pentru întreaga comunitate.

Confesiunea anuală obligatorie, individuală, a impulsionat atât "teologia păcatului" cât şi viaţa spirituală a întregii societăţi. În urma acestei măsuri sfera păcatului a fost considerabil lărgită, prin ascensiunea în centrul atenţiei a "păcatelor cu gândul" (apariţia psihologiei păcatului), alături de "păcatele cu fapta", aflate cu predilecţie în atenţia celorlalte regimuri de penitenţă. Confesiunea obligatorie a sporit autoritatea clericilor asupra credincioşilor, devenind un important

mijloc de catehizare. În acelaşi timp, necesitatea de a realiza un "examen de conştiinţă" cât mai complet (păcatele nemărturisite ameninţând mântuirea sufletului penitentului) a lărgit considerabil preocuparea introspectivă a fiecărui creştin. Pentru a veni în sprijinul credincioşilor, dar şi al preoţilor, în epocă au apărut un mare număr de "manuale de confesiune" şi de "sume cazuistice". Dacă manualele aveau un preponderent caracter didactic şi practic, sumele cazuistice — adevărate enciclopedii ale tuturor păcatelor posibile (tot mai bogate şi mai nuanţate), structurate în funcţie de gravitate, de filiaţia şi înrudirile lor — aveau mai curând un caracter dogmatic, ţinând de "teologia păcatului". Importanţa pe care o deţin în epocă preocupările de inventariere şi ierarhizare a păcatelor este reflectată şi de literatura laică, putând fi invocate în acest sens opere ilustre: **Divina comedie** a lui Dante Alighieri şi **Corabia nebunilor** a lui Sebastian Brant.

La rândul său, "teologia păcatului", elaborată iniţial în mediul monastic şi ascetic, s-a adaptat într-o oarecare măsură (deşi rezistenţa curentului rigorist rămâne puternică) la condiţiile specifice mediului laic, asupra căruia şi-a extins autoritatea. Cercetarea "sumelor cazuistice" înregistrează unele modificări în aprecierea gravităţii şi în stabilirea conţinutului unor păcate: *trufia*, păcatul cel mai temut în mediul ascetic, îşi diminuează importanţa în epocă. *Invidia* (păcat cu care începe capitolul VII: *Teritoriul confesorului*) capătă o importanţă sporită, modificându-şi sensibil conţinutul (ea semnifica succesiv: clevetire, râvnirea la bunul altuia, ură). Practicarea confesiunii aduce în atenţia cazuiştilor *desfrâul* (situat de obicei în poziţie ultimă pe vechile liste) ca un păcat important şi având un conţinut foarte nuanţat. Ampla investigaţie pe care Biserica o operează, prin confesiune, asupra intimităţii cuplurilor căsătorite, trecând peste dificultăţile cauzate de pudoare, pune în discuţie statutul căsătoriei: este scoasă de sub incidenţa păcatului (având ca scop procrearea şi evitarea adulterului) cu condiţia evitării plăcerii. *Avariţia* (care include în conţinutul său şi camăta) a fost rediscutată în circumstanţele apariţiei primelor structuri ale economiei capitaliste (având la bază tranzacţiile de capital) în societatea occidentală. *Lenea*, care iniţial avea conotaţii spirituale, fiind înrudită cu "acedia" din mediul monastic, a căpătat un înţeles pragmatic, fiind condamnată ca irosire a timpului şi cauză a sărăciei, dăunătoare într-o societate care aspira la bunăstare economică. Studiind reprezentările păcatelor în iconografia epocii (mult mai frecvent înfăţişate decât virtuţile) — arborele păcatelor, cercul păcatelor, imagini ale unor animale, imagini feminine în anumite atitudini, sau păcătoşi celebri — Delumeau constată apariţia unor noi păcate capitale în conştiinţa oamenilor epocii războaielor religioase: *răutatea* şi *cruzimea* (chiar dacă nu capătă statut dogmatic, ele sunt prezente în reprezentările artistice prin imaginea torţionarilor în tablouri inspirate de patimile Mântuitorului sau de martiriile mucenicilor creştini). Identificarea păcatelor se încheie în secolul XVI, când abundenţa scrierilor şi reprezentărilor dedicate păcatelor se reduce considerabil.

Deşi mesajul evanghelic al răscumpărării păcatelor oamenilor prin jertfa lui Iisus Hristos era lipsit de echivoc, problema păcatului originar a continuat să-i preocupe pe teologi (subiect abordat de istoric în capitolul VIII - **Păcatul originar**). În relaţia cu

omul atributele lui Dumnezeu sunt *dreptatea* (deoarece pedepseşte păcatele oamenilor care încalcă legea divină) şi *bunătatea* (deoarece a răscumpărat păcatul strămoşesc şi acceptă ispăşirea păcatelor prin pocăinţă), însă existenţa păcatului la originea condiţiei umane terestre provoacă suspiciune asupra valorii omului şi bănuiala unei răutăţi naturale. În Evul Mediu occidental s-a impus opinia pesimistă a lui Augustin, conform căreia întreaga omenire izvorâtă din Adam a fost părtaşă la păcatul originar şi nu are dreptul la circumstanţe atenuante: prin căderea în păcat omul a devenit rău şi tot prin păcat au pătruns în lume moartea, concupiscenţa şi ignoranţa. Încercările diverse de a localiza "paradisul terestru" — teritoriul "vârstei de aur" (în epoca marilor descoperiri geografice) — sunt relevante pentru a reflecta măsura în care conştiinţa păcatului originar exista la oamenii timpului. Neîncrederea în natura bună a omului este ilustrată şi de opinia "negativă" asupra copiilor şi femeilor existentă în Evul Mediu: în lipsa unei atente educaţii creştine firea lor dovedeşte înclinaţii spre viciu şi fapte rele. Renaşterea a mai "îndulcit" această opinie, valorizând inocenţa angelică a copiilor şi maternitatea (imaginea Fecioarei cu Pruncul sau reprezentările angelice din istoriografia epocii). Derivând din problematica păcatului originar, cazul copiilor morţi înainte de a primi botezul a constituit un motiv de angoasă şi frică pentru părinţi, mai ales în rândurile oamenilor simpli. Biserica Catolică a tolerat apariţia "sanctuarelor de răgaz", în care erau botezaţi copiii morţi, pentru a nu fi osândiţi datorită păcatului originar. Protestanţii, şi în special anabaptiştii (care practică botezul la maturitate), marginalizează această frică.

Un alt motiv de angoasă colectivă (tratat de Delumeau în capitolul IX - **Mulţimea de pierzanie şi sistemul păcatului**) a fost opinia pesimistă asupra raportului numeric dintre mântuiţi şi damnaţi, care se va stabili la Judecata de Apoi; credinţa generală că numărul aleşilor este infim faţă de cel al osândiţilor a fost acceptată ca o evidenţă (existând şi în viziunile profetice asupra lumii de dincolo). În sprijinul acestei opinii au fost aduse diverse argumente: că păcatul cântăreşte mai greu decât binele în balanţa judecăţii, că păcatele uşoare pot şi ele să "umple măsura" răbdării divine - argumente ce duc la concluzia că omul nu este capabil a se mântui prin propriile sale forţe (mântuirea omului este consecinţa graţiei, în timp ce damnarea este consecinţa dreptăţii divine). În acest fel s-a conturat imaginea unui Dumnezeu înfricoşător, drept şi răzbunător în mod excesiv (care urmăreşte păcatele oamenilor cu intenţia de a le pedepsi, care a acceptat chiar supliciul propriului Său Fiu - ca răzbunare pentru ofensa adusă de om prin păcatul originar). În acest context, presiunea psihică asupra omului a atins apogeul, provocând apariţia unei nevroze colective de culpabilitate. În mod paradoxal, practicarea confesiunii - cu scopul de a obţine iertarea păcatelor - a avut ca efect culpabilizarea generală: Dumnezeu apare ca un creditor faţă de care datoria oamenilor este insolubilă.

Importanţa acestei angoase colective este afirmată şi de neîncrederea în propria salvare. Capitolul X - "**Stânjeneala religioasă**" - prezintă "dolorismul" ca o practică frecventă în epocă, iubirea de Dumnezeu exprimându-se prin provocarea suferinţelor: mortificări, torturi, umilinţe, imitări ale patimilor Mântuitorului, frecvente în special la mistici (curentul jansenist). La

nivelul conştiinţei apare "maladia scrupulului" la bunii credincioşi. Copleşiţi de jungla păcatelor, derutaţi de cazuistici, creştinii nu mai fac diferenţa dintre ispită şi păcat, ajungându-se la practica confesiunii repetate cât mai des. Sfârşitul drepţilor nu mai este unul senin, ci se petrece o agonie finală, o pierdere a nădejdii. Clerul însuşi se autoterorizează predicând asupra păcatului, având ca efect o supraculpabilizare (frica este puternic resimţită de toţi).

Observaţii şi concluzii

Chiar dacă nu este o cercetare teologică, ci una care vizează istoria civilizaţiei, lucrarea lui Delumeau are şi valoarea unei istorii a creştinismului occidental (mai ales a dimensiunii sale pesimiste, macabre şi "disperate").

Cercetătorul explică dominanta individualistă şi introspectivă a mentalităţii omului occidental prin popularizarea largă a "teologiei păcatului", la dimensiunea întregii societăţi. Epoca modernă, care începe odată cu Secolul Luminilor, va fi o reacţie intelectuală împotriva pesimismului epocii anterioare (prin încrederea în raţiunea umană, capabilă să alimenteze progresul nelimitat).

Pornind de la argumentaţia şi datele referitoare la creştinismul occidental (catolic şi protestant) furnizate de Delumeau în ceea ce priveşte frica de păcat şi culpabilizarea colectivă, nu sunt greu de remarcat deosebirile clare faţă de tradiţia orientală a Bisericii Ortodoxe.

Deosebirea datorată circumstanţelor istorice este aceea că, dacă în Occident ameninţarea musulmană nu a avut consecinţe directe, Orientul a fost progresiv cucerit de otomani. Biserica Ortodoxă a fost preocupată să-şi păstreze propria tradiţie, rezistând ocupaţiei turceşti şi încercărilor de a se impune cu forţa islamismul. Lupta cu musulmanii a întărit credinţa creştină în Orient, în timp ce în Occident luptele între creştini au provocat disperarea. Conflictele schismatice interne au avut un rol decisiv în Occident pentru crearea unui climat favorabil acutizării fricii de păcat.

Deosebirea reflectată de operele artistice produse în cele două părţi ale Europei creştine este uşor de observat. Delumeau s-a ocupat doar de dimensiunea macabră a artei creştine occidentale, sugerând că în Orient elementele macabre, chiar dacă nu lipsesc total, au o pondere mult mai puţin importantă. Asupra deosebirilor dintre arta occidentală (catolică şi protestantă) şi cea orientală o analiză valoroasă se dovedeşte cea realizată de Lucian Blaga în *Trilogia culturii*.

Filosoful român distinge trei stiluri fundamentale (în arhitectură, pictură şi literatură) corespunzătoare Ortodoxiei, Catolicismului şi Protestantismului. Arta catolică-romanică este echilibrată, "realistă", "orizontală" (supusă autorităţii Bisericii); arta protestantă-gotică, este individualistă, "verticală" - o aspiraţie a omului de a se ridica prin efort propriu către Dumnezeu; pe de altă parte, arta ortodoxă-bizantină este expresia unui "creştinism cosmic" (apropiat de creştinismul Bisericii primare), în care omul este parte integrantă în armonia creaţiei divine, asupra căreia se revarsă harul lui Dumnezeu - "transcendentul care coboară". Arta bizantină este mai curând una paradisiacă decât una infernală, cantitatea elementelor macabre fiind redusă.

O a treia deosebire importantă ţine de implicarea societăţii laice în "teologia păcatului". Dacă în Occident frica de păcat s-a răspândit din mediul monastic

asupra întregii comunități (care nu avea o cultură teologică) — aceasta căzând uşor în ispita disperării şi a neîncrederii în mântuire, alunecând într-o dezorientare religioasă care a dat naştere unor practici extremiste (sanctuare de răgaz, dolorism, etc.) — în Orient clerul şi poporul nu au căzut victime rătăcirii dogmatice şi schismatice ci au luptat să păstreze credința nealterată. Dacă în Occident a existat o "evoluție" de la spiritul comunitar la cel individual, în Orient spiritul comunitar a fost bine conservat în duhul Bisericii primare.

În timp ce Occidentul din epoca premodernă a cunoscut o predilecție pentru societatea de consum şi o acutizare a fricii de păcat şi a disperării în fața damnării — oglindite prin macabru, Orientul Ortodox a păstrat credința în mântuire, transmisă de Evanghelia lui Hristos prin luptă şi jertfă împotriva păgânilor, printr-o viziune artistică paradisiacă şi printr-o viață comunitară ferită de ispite eretice şi schismatice.

Astăzi, când se pune problema dialogului şi întâlnirii Occidentului cu Orientul, într-un context post-modern şi secularizat, trebuie să avem în vedere atât moştenirile trecutului cât şi şansele viitorului.

Cezar Ţăbârnă

A DOUA ADUNARE ECUMENICĂ EUROPEANĂ
— Graz, 23-29 iunie 1997 —

Delegaţia oficială a Bisericii Ortodoxe Române la Adunarea ecumenică europeană de la Graz a fost condusă de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi a fost compusă din: I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I.P.S. Mitropolit Serafim al Germaniei şi Europei Centrale, P.S. Episcop Nifon Ploieşteanul, P.S. Episcop vicar patriarhal Teofan Sinaitul, P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, P.C. Pr. Consilier Michael Tiţa, P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, P.C. Pr. Protopop Petru Buburuz, Inspector Dan Cojan, Monahia Maria Bălan, D-ra Annemarie Vişoianu, D-ra Adriana Preda, Dl. Dan Săvan.

Tema generală a Adunării a fost **Reconcilierea- dar al lui Dumnezeu şi izvor de viaţă nouă**. Pe lângă cei 600 de delegaţi oficiali, care au reprezentat Bisericile Ortodoxe şi Protestante membre ale Conferinţei Bisericilor Europene şi ale Conferinţei episcopale catolice din Europa, au mai participat permanent la Adunarea de la Graz încă 10.000 de persoane, reprezentând organizaţii bisericeşti şi ecumenice naţionale şi internaţionale, mass-media, vizitatori şi pelerini. Luând în consideraţie numărul

participanţilor pe ţări, s-a constatat că numărul participanţilor din România a fost cel mai mare, peste 1200 din diferite Biserici din România: ortodocşi, romano-catolici, greco-catolici, reformaţi şi luterani.

Unii membri ai delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române au avut contribuţii deosebite în desfăşurarea Adunării de la Graz. Astfel, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei a fost, înainte de Adunare, Copreşedinte al Comitetului pregătitor al Adunării, iar în timpul Adunării a fost ales membru al Comitetului de conducere al acesteia. De asemenea, a prezentat două studii biblice, o meditaţie la icoana Sfintei Treimi a pictorului Andrei Rubliov.

I.P.S. Mitropolit Daniel, în timpul Adunării, a acordat multe interviuri presei, radioului şi televiziunii din diferite ţări europene, despre Adunare şi despre România.

P.S. Episcop vicar Teofan Sinaitul a prezentat relaţiile dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Greco-Catolică din România. Ceilalţi membri ai delegaţiei oficiale au fost activi mai ales în şedinţele pe grupuri tematice şi în cadrul rugăciunilor ecumenice. Mai mulţi tineri români au fost activi în timpul Adunării.

Copreşedinţii Adunării au fost Cardinalul Miloslav Vlk şi decanul John Arnold. Oratorii principali ai Adunării au fost: Sanctitatea Sa Kerekin II, Patriarhul catolicos suprem al armenilor, Sanctitatea Sa Alexei II, Patriarhul Moscovei şi a toată Rusia, Chiara Lubich, fondatoarea mişcării focolare (romano-catolice), Cardinalul Carol Maria Martini, Arhiepiscop de Milano.

Lucrările Adunării de la Graz s-au desfăşurat în şedinţe plenare, în rugăciuni comune zilnice şi meditaţii biblice, în grupe de lucru ale delegaţilor oficiali, în care au fost dezbătute cele mai importante aspecte ale temei generale, dar şi în forumuri şi diverse ateliere tematice la care au avut acces toţi participanţii, nu numai delegaţii oficiali. Serile au fost pline de rugăciuni de seară organizate la diferite biserici din oraşul Graz şi de programe culturale, la care au contribuit coruri şi orchestre din diferite ţări ale Europei Occidentale, Centrale şi Răsăritene.

A îmbogăţit diversitatea acestei Adunări ecumenice un program special pentru tineret şi copii, care s-a desfăşurat într-o atmosferă de destindere şi sărbătoare pentru toţi participanţii. Impresionant a fost şi numărul mare de reprezentanţi ai diferitelor comunităţi monahale din Europa, numărul mare de jurnalişti şi fotoreporteri, numărul mare de vizitatori.

Totuşi, Adunarea de la Graz a arătat şi dificultăţile prin care trece ecumenismul azi, datorită creşterii confesionalismului, datorită prozelitismului occidental în Europa Răsăriteană, crizei spirituale contemporane, crizei economice, mutaţiilor culturale şi tehnice rapide etc.

De aceea, ecumenismul Adunării de la Graz nu a fost numai sărbătoare, ci şi un exerciţiu de coresponsabilitate a Bisericilor pentru viaţa şi unitatea Europei de azi şi de mâine.

Aspectele majore ale acestei coresponsabilităţi sunt exprimate cu claritate în documentul final al Adunării. Adunarea de la Graz a arătat că **Reconcilierea** este deodată un dar al lui Dumnezeu şi o lucrare grea, într-o lume marcată de păcat şi dezbinare. Dar Bisericile Europei trebuie să slujească Evanghelia împăcării în orice context şi să aducă speranţă omului de azi.

Participant

TINERI DIN BISERICI ARABE VIZITEAZĂ ROMÂNIA

Gruia Jacotă
Liviu-Ştefan Bârgăoanu

În 1991, la un an de la înfiinţare, filiala din Iaşi a Asociaţiei Studenţilor Creştini Ortodocşi Români, demara un program îndrăzneţ, ce viza iniţierea de legături şi dezvoltarea unui dialog cu tineri creştini din alte ţări. Scopul programului era (şi este în continuare) cunoaşterea şi evaluarea - împreună cu membrii asociaţiilor similare de peste hotare - a situaţiei şi rolului tineretului creştin din diferite contexte sociale şi universitare. De asemenea, A.S.C.O.R. - Iaşi îşi asuma astfel misiunea de a prezenta şi interpreta atât simboluri şi realităţi din Biserica Ortodoxă, noi pentru partenerii săi de dialog, cât şi aspecte privind societatea românească de după revoluţia din 1989.

În cadrul acestui program un eveniment major a fost primirea unei delegaţii de tineri creştini din Egipt şi Liban, care a vizitat România la invitaţia A.S.C.O.R - Iaşi, în timpul vacanţei universitare de vară, în perioada 3 - 13 septembrie 1997. Au participat la acest schimb de experienţă 18 membri ai organizaţiilor de tineret din Bisericile celor două ţări arabe asociate la Federaţia Mondială a Studenţilor Creştini (WSCF - Middle East):

- **Mouvement de Jeunesse Orthodoxe du Liban** (din partea Patriarhiei Antiohiei, Mitropolia din Muntele Liban);
- **Jeunesse Etudiante Catholique** (Patriarhia Melkită din Liban);
- **Peace and Justice Youth Association** (Patriarhia Coptă Catolică din Egipt).

Programul vizitei a cuprins oraşele Bucureşti, Braşov şi Iaşi. Itinerarul, parcurs în 11 zile, a inclus numeroase obiective culturale şi bisericeşti: Muzeul satului, Mănăstirea Cernica, Catedrala şi Palatul Patriarhal, Muzeul colecţiilor de artă din Bucureşti, Castelul Bran, biserica "Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului, Lacul Roşu, Mănăstirea Durău, Mănăstirile Voroneţ şi Moldoviţa, prima parte a vizitei încheindu-se cu Iaşii celor şapte coline. Pe lângă această parte "practică", programul a inclus şi o secţiune tematică. Oaspeţii arabi au audiat prelegeri despre istoria naţiunii române, în care s-au prezentat: etnogeneza românilor şi formarea limbii române, viaţa monastică din România, fresca bizantină în Moldova secolului al XVI-lea. S-a realizat de către gazde iniţierea tinerilor arabi într-un vocabular restrâns, "de prim ajutor", al limbii române.

La Bucureşti, grupul s-a bucurat de primirea deosebită oferită de Prea Sfinţitul Vicenţiu Ploieşteanul în fosta clădire a Camerei Deputaţilor, devenită de curând Palat Patriarhal. Superior al Aşezământului Românesc din Ierusalim, P.S. Vicenţiu este un bun cunoscător al lumii arabe şi al Bisericilor ei, lucru ce a reieşit în cursul dialogului purtat în marea aulă din Dealul Mitropoliei.

La Iaşi, gazdă şi susţinător al programului, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel a primit delegaţia tinerilor din Orientul arab în sala "Patriarh Iustin Moisescu" de

la Centrul Eparhial, prezentând activitățile desfăşurate în ultimii ani şi prioritățile Arhiepiscopiei Iaşilor în domeniul social şi pastoral. I.P.S. Mitropolit Daniel a lansat invitația de a organiza şi în viitor asemenea întâlniri cu tematică socială, evidențiind faptul că Bisericile arabe au o experiență mai îndelungată în domeniul organizării laicatului, cât şi faptul că valorile culturale şi spirituale româneşti se află la confluența Orientului cu Occidentul, facilitând astfel dialogul între Bisericile din cele două părți ale lumii. În această perspectivă, la încheierea programului, s-a ținut la sediul A.S.C.O.R. o masă rotundă la care reprezentanții asociațiilor participante au discutat diferite modele de organizare a activității desfăşurate cu tineretul universitar în țările lor de origine.

În final, oaspeții au subliniat cât de mult a însemnat pentru ei vizita în România, ca posibilitate de a cunoaşte o țară cu valori creştine milenare, aflată la răscrucile Europei "creştine" cu Orientul "musulman", şi un popor demn şi credincios, ceea ce a spulberat prejudecăți alimentate în țările lor de origine atât de prestația slabă a mass-mediei internaționale, cât şi de comportamentul unor conaționale ale noastre, aflate în "angajament sezonier" pe plajele mediteraneene. Referitor la gazde, trebuie arătat că această vizită se adaugă la şirul evenimentelor internaționale pe care A.S.C.O.R. le-a organizat sau la care a participat, demonstrând capacitatea tinerilor ei membri de a purta un dialog multiplu cu asociații similare, atât din Europa cât şi din alte continente. Scopul asociației studenților ortodocşi, atât din Iaşi cât şi din toată țara, este facilitarea pe plan local a misiunii Bisericii în mediul universitar, iar pe plan internațional prezentarea Ortodoxiei şi a României astăzi.

În încheierea acestor însemnări se cuvine să adresăm mulțumiri Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, care a binecuvântat desfăşurarea acestui program. Sprijinul şi încurajarea pe care le-am primit din partea Mitropoliei au fost esențiale pentru realizarea acestei vizite, având în vedere numeroasele obstacole pe care le-am avut de depăşit (fie din cauza mijloacelor financiare restrânse de care dispunem, fie din cauza unor legi de emigrare româneşti complicate, pe care reprezentanții locali ai Ministerului de Interne au dorit să le aplice într-un mod prea rigid), până când am putut să le spunem prietenilor noştri: "Welcome to Romania!" - "Welcome to Europe!".

DIAGRAMA ŞCOLILOR TEOLOGICE DIN ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
în perioada sept. 1996 - sept. 1997

Pr. lect. *Mihai Vizitiu*

După anul 1990, odată cu înscăunarea Înalt Prea Sfinţitului Daniel ca Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, învăţământul teologic seminarial a cunoscut o dezvoltare fără precedent în istoria acestei eparhii. Prioritatea acordată învăţământului teologic s-a datorat griji deosebite a Înalt Prea Sfinţiei Sale faţă de nevoile spirituale ale credincioşilor. Frământat de gândul că nici o parohie nu trebuie să stea ani de-a rândul fără păstor, Înalt Prea Sfinţia Sa a dezvoltat reţeaua de şcoli teologice, astfel încât astăzi avem în Arhiepiscopia Iaşilor un număr de şase seminarii teologice, două şcoli de cântăreţi, două şcoli postliceale teologico-sanitare şi o facultate de teologie.

Într-o lume care se secularizează pe zi ce trece, şcolile teologice, prin exemplul viu al dascălilor şi elevilor oferit celor care ne văd şi ne ascultă, pot stopa acest proces ce poate avea efecte nocive, atât din punct de vedere religios moral cât şi social.

*Ca să-şi poată îndeplini acest rol, Seminariile Teologice, deşi integrate în învăţământul de stat, trebuie să-şi păstreze specificul, iar numărul mare de şcoli nu trebuie să lase impresia că s-ar diminua calitatea procesului instructiv-educativ. Iată de ce, potrivit orientării dată de I.P.S. Mitropolit Daniel — preşedintele comisiei sinodale pentru învăţământul teologic şi religios — ca şcolile eparhiei să urmeze principiul consolidării şi îmbunătăţirii calitative a procesului instructiv-educativ, este necesar ca, periodic, conducerile seminariilor să prezinte **"Diagramele teologice"** — documente care reflectă întreaga activitate desfăşurată în aceste instituţii de învăţământ, pentru ca aceste şcoli să fie cunoscute cât mai bine, nu numai de clerici ci şi de credincioşi, dând posibilitatea unor sugestii şi recomandări menite să ducă la îmbunătăţirea activităţii acestor unităţi şcolare.*

Prezentăm, în rezumat, diagramele şcolilor teologice din Arhiepiscopia Iaşilor care reflectă activitatea acestora până la începutul anului şcolar 1997-1998.

1. Şcoala Postliceală Teologico-sanitară, Piatra Neamţ, jud. Neamţ

- **denumire**: Şcoala Teologică Sanitară "Sf. Teodora de la Sihla".
- **înfiinţată** în urma adresei Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nr. 1335 din 19 martie 1993 şi a deciziei Inspectoratului Şcolar din 3 decembrie 1993, are ca profil

"asistent generalist" cu durata de 3 ani. Şcoala nu deţine teren arabil şi nu este implicată în nici un fel în activitatea agricolă;
- **sediul** a fost stabilit în cadrul Liceului "Calistrat Hogaş" - Piatra Neamţ care a preluat şi execuţia bugetară a acestei şcoli. Liceul "Calistrat Hogaş" a pus de asemenea la dispoziţie trei săli pentru cele trei clase de eleve. Problema spaţiului pentru laboratoarele necesare activităţii practice s-a rezolvat de asemenea favorabil cu ajutorul conducerii liceului.
- *a rămas nerezolvată* ***problema spaţiului pentru o "sală de demonstraţii"*** necesară în procesul de instruire a elevelor acestei şcoli şi de asemenea procurarea materialelor medicale necesare acestei activităţi, instrumentar pentru chirurgie şi obstetrică. De asemenea, şcoala încă nu deţine un fond de carte şi o bibliotecă de specialitate, până în prezent elevelor li s-a eliberat legitimaţie pentru a putea folosi biblioteca spitalului;
- *o altă problemă nerezolvată este cea a* ***spaţiului de cazare*** a elevelor. În acest sens se încearcă obţinerea aprobării ca elevele şcolii să locuiască în căminul Liceului "Calistrat Hogaş" şi, de asemenea, să se poată amenaja un mic paraclis;
- *în funcţia de* ***director al acestei şcoli*** a fost numit Pr. *Ilie Ion*, licenţiat în teologie, promoţia 1982, cu media generală 9,50, absolvent al cursurilor de psiho-pedagogie organizate în cadrul Universităţii "Al. I Cuza" Iaşi, şi care are în prezent gradul didactic I. A predat religia atât la cursurile primare cât şi gimnaziale.
- Pr. prof. *Nicolescu Nicolae*, licenţiat în teologie cu media generală 8,90, înscris la cursurile de doctorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti, are gradul didactic definitiv şi predă cursul de ***Dogmatică şi Morală creştină***.
- **Consiliul profesoral** este compus din doi clerici, 12 medici, un chimist, un biolog, un farmacist (tot personalul de specialitate este angajat la Spitalul Judeţean Neamţ, mare parte dintre ei fiind şefi de secţie), un profesor de limba engleză (absolvent al Facultăţii de Filologie) şi un psiholog. Statutul de funcţii este completat cu un post de secretar şi unul de îngrijitoare;
- *în ceea ce priveşte* ***promovabilitatea***, în semestrul I, din totalul celor 84 de eleve repartizate în trei ani de studii, 79 de eleve au mediile între 7,00 şi 8,99, iar 5 eleve au mediile între 9 şi 10. Nu au existat eleve corigente, repetente sau retrase, iar mediile semestriale sunt între 8 şi 10;
- sunt în pregătire ***legături de colaborare*** *cu Centrul Medical din Olanda* prin intermediul D-lui Dr. Târcoveanu Eugen, Directorul Spitalului "Sf. Spiridon" din Iaşi;
- **activităţile filantropice** au fost strâns legate de parohia "Sf. Trei Ierarhi" care, pentru cea mai mare parte a elevelor şcolii, este şi biserica unde ele merg duminica la Sf. Liturghie. Unele eleve s-au deplasat şi la Azilul de bătrâni de la Bozienii de Sus (la 32 de km de Piatra Neamţ);
- **programa de învăţământ** a şcolii nu prevede în mod special ore de pregătire cu caracter duhovnicesc, dar, cu toate acestea, preoţii, lectorii, au organizat mai multe întâlniri cu un astfel de caracter, unde s-au abordat prin dialog mai multe teme moral-religioase;
- **elevele care au absolvit cursurile şcolii** în anul 1996 s-au angajat în cea mai mare parte în reţeaua sanitară a judeţului Neamţ, atât în mediul urban cât şi în mediul rural, care este cel mai afectat de lipsa personalului de specialitate în îngrijirea bolnavilor;

- există din partea cadrelor de conducere de la celelalte şcoli postliceale sanitare din Piatra Neamț **intenția de a se introduce cursuri de învățătură morală şi creştină ortodoxă** pentru că acestea ar da un plus de eficiență şi dăruire în munca de îngrijire a bolnavului;
- **propuneri** pentru următoarea perioadă de timp:
  - extinderea spațiului pentru studiu prin înființarea "sălii de demonstrație", dotarea cu tehnică medicală;
  - repartizarea unui etaj, a unui nivel din căminul Liceului "Calistrat Hogaş", pentru cazarea elevelor şcolii şi amenajarea unui paraclis;
  - înființarea unei biblioteci de specialitate, teologică şi sanitară, pentru care se va apela la ajutorul parohiilor din Piatra Neamț;
  - organizarea unor conferințe în cadrul liceului cu implicarea lectorilor dar şi a elevelor şcolii;
  - menținerea unor legături strânse cu mănăstirile nemțene, cu părinții duhovnici care să contribuie la formarea duhovnicească a tinerelor eleve;
  - se va insista pe realizarea unor colaborări pentru obținerea de finanțare din partea unor organisme de stat, pe plan intern, iar pe plan internațional se vor face demersurile necesare pentru a se realiza o colaborare cât mai bună cu instituții de învățământ din Olanda;
- **propuneri** pentru îmbunătățirea activității didactice:
  - cooptarea în corpul didactic şi profesoral al şcolii a unor medici şi lectori buni profesionişti, cu un statut moral deosebit;
  - publicitate privind examenul de admitere.

2. Şcoala Teologică sanitară "Sf. Parascheva", Iaşi

- deține **sediu propriu** în cadrul şcolii sanitare "Grigore Ghica Vodă" din strada Nicolae Bălcescu, nr. 19 - 28, telefon 114051, 144937, dispunând de baza materială a acesteia. În prezent deține 37 de săli de clasă pentru procesul de învățământ.
- **conducerea şcolii** este formată din Director - medic primar *Alexandrescu Emil*, absolvent al Facultății de Medicină şi Psiho-pedagogie, Director adjunct - *Şuvăială Ecaterina*, gradul didactic I.
- **consiliul profesoral** este compus din medici şi asistenți medicali, profesori de practică şi profesori retribuiți prin plata cu ora;
- **viața liturgică şi spirituală a şcolii** constă în rugăciunea de dimineața în paraclis, rugăciunea de începere şi de încheiere a cursurilor, participarea unor eleve la slujba oficiată în spitale;
- **activitățile misionare şi filantropice**: elevele şcolii participă la pregătirea şi servirea mesei la Cantina săracilor de pe lângă parohia "Sf. Haralambie". S-au colectat haine prin donații personale, care au fost împărțite copiilor săraci de la o şcoală din cartierul Galata şi sinistraților din Pârcovaci.
- **situația şcolară în anul de învățământ 1996-1997**: numărul de elevi înscrişi este de 230, din care 3 elevi s-au retras, 26 sunt corigenți şi 22 au situația neîncheiată, rămânând un număr de 179 de elevi promovați.

3. Seminarul Teologic Piatra Neamţ

- a fost **înfiinţat** în anul 1996 şi funcţionează în localul oferit de "Grupul Şcolar de Chimie Industrială" Piatra Neamţ, B-dul Traian, nr. 165, tel. 632470; şcolarizează o clasă de 30 de elevi (fără elevi din afara graniţelor ţării);
- **conducerea şcolii** este formată din Director *Strătilă Cezarina*, gradul didactic I — specialitatea matematică, Director adjunct *Gheghesan Lucia*, gradul didactic I — specialitatea electrotehnică, şi Director adjunct *Ţăranu Simion*, gradul didactic I, specialitatea Educaţie fizică;
- **corpul didactic** este format din 22 de cadre didactice, din care 5 sunt de specialitate teologică şi 17 de cultură generală; 11 profesori sunt titulari, 9 suplinitori şi 2 detaşaţi. Dintre cadrele didactice ale seminarului teologic din Piatra Neamţ, 8 au gradul didactic I, unul are gradul didactic II, şi 6 au definitivatul;
- **situaţia şcolară a elevilor în anul 1996 - 1997** a fost favorabilă, toţi cei 30 de elevi promovând clasa a IX-a;

4. Seminarul Teologic "Veniamin Costachi" şi Şcoala de cântăreţi Neamţ

- **adresa**: M-rea Neamţ, comuna Vânători, jud. Neamţ, tel. 033/251876; funcţionează în localul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei şi are trei forme de învăţământ: Seminarul Teologic liceal, Şcoala de cântăreţi, Seminarul Teologic - cursuri serale;
- **repartiţia pe ani de studii**: seminarul teologic liceal are un total de 8 clase din care o clasă a IX-a, una a XIII-a şi câte două clase a X-a, a XI-a şi a XII-a. Şcoala de cântăreţi are un total de trei clase (a IX-a, a X-a şi a XI-a). Seminarul teologic curs seral are în total 6 clase, din care două clase a IX-a şi câte o clasă a X-a, a XI-a, a XII-a şi a XIII-a;
- **conducerea seminarului** este asigurată de Director Pr. prof. *Ioan Mihoc* şi Director adjunct Pr. prof. *Vasile Sandu*, ambii având specialitatea Teologie.
- **corpul profesoral** este format dintr-un număr de 23 de profesori, astfel: 13 cadre didactice pentru *disciplinele teologice*, din care 3 au gradul didactic II, 6 au definitivatul, iar 3 sunt debutanţi; dintre aceştia 7 sunt titulari, iar 6 sunt suplinitori. La *disciplinele de cultură generală* funcţionează un număr de 10 profesori, din care unul are gradul didactic I, 2 au gradul didactic II, 3 au definitivatul, iar 4 sunt debutanţi; dintre aceştia, 4 sunt titulari, iar 6 sunt suplinitori.
- **situaţia şcolară** a elevilor în anul de învăţământ 1996 - 1997 este următoarea: la toate cele trei forme de învăţământ s-au înscris 427 elevi, din care 198 la Seminarul Teologic liceal, 68 la Şcoala de cântăreţi bisericeşti şi 161 la cursurile serale ale Seminarului. Au promovat un număr de 182 de elevi la Seminarul Teologic liceal, 59 de elevi la Şcoala de cântăreţi şi 127 de elevi la cursurile serale ale Seminarului. Din cei înscrişi la Seminarul Teologic liceal, 8 elevi au fost eliminaţi, 8 au fost declaraţi repetenţi, prin transfer au venit 2 elevi, iar alţi 2 au plecat. La Şcoala de cântăreţi bisericeşti, 2 elevi au fost exmatriculaţi, iar 7 au fost declaraţi repetenţi. Dintre cei care urmează cursurile serale ale Seminarului 29 s-au retras şi 5 au fost declaraţi repetenţi. Dintre absolvenţii anului şcolar 1996 - 1997 au obţinut Diploma de atestare şi au promovat examenul de Bacalaureat 33 de elevi ai Seminarului Teologic liceal

şi 26 de elevi ai cursurilor serale ale Seminarului. În anul şcolar 1997 - 1998, la Seminarul Teologic liceal s-au înscris 30 de elevi, din care 25 admişi în urma concursului de admitere, 3 basarabeni, un ceh şi un elev primit prin transfer; la Şcoala de cântăreţi bisericeşti au fost admişi prin concurs 26 de elevi, iar la Seminar - cursuri serale s-au înscris 28 de elevi. Din afara graniţelor ţării au venit, cu bursă de studiu, un număr total de 18 elevi, din care unul este din Cehia, unul din Slovacia, iar restul de 16 elevi au venit din Republica Moldova. Dintre aceştia, 4 s-au înscris în clasa a IX-a, 4 elevi s-au înscris în clasa a X-a, 9 în clasa a XI-a şi 2 în clasa a XII-a.

5. Seminarul Teologic Ortodox liceal "Sf. Vasile cel Mare", Iaşi

- **sediul**: funcţionează în sălile de clasă ale Şcolii Normale "Vasile Lupu" (Liceul Pedagogic din Iaşi), Aleea "M. Sadoveanu", nr. 48, tel. 219225, 219011. Căminul internat este organizat într-o clădire închiriată de la S.C.V.V. Iaşi, aflată în imediata apropiere a şcolii. Capela seminarului este situată în curtea Liceului Pedagogic. În cadrul Seminarului funcţionează trei clase de elevi, respectiv o clasă a IX-a şi două clase a XI-a, urmând ca din anul şcolar 1997 - 1998 să se mai introducă încă o clasă a IX-a.
- **conducerea şcolii** este formată din directorul liceului — prof. *Mariana Purţuc*, directorul adjunct — prof. *Mircea Agrigoroaiei* şi directorul Seminarului Teologic "Sf. Vasile cel Mare", prof. *Daniel Niţă - Danielescu.*
- **consiliul profesoral** cuprinde un număr de 28 cadre didactice, din care 7 sunt de specialitate teologică: unul are definitivatul, ceilalţi 6 fiind debutanţi, având toţi statutul didactic de suplinitor; 21 cadre didactice funcţionează pentru disciplinele de cultură generală. Dintre aceştia, 10 au gradul didactic I, 2 au definitivatul, iar 7 sunt debutanţi.
- **activitatea didactică a şcolii**: procentul anual de promovabilitate al seminarului a fost de 97,3%; la disciplinele teologice majoritatea elevilor au obţinut medii anuale peste 6 (şase), elevii au participat la olimpiade şcolare şi la diverse concursuri organizate de "Liceul Pedagogic" şi Mănăstirea "Sf. Trei Ierarhi" din Iaşi; a fost deschisă biblioteca Seminarului în incinta căminului-internat, care dispune de 1000 de titluri.
- **programul liturgic al Seminarului** este asigurat de preotul duhovnic al Seminarului, Pr. *Ionel Şerban*, iar pentru mai buna organizare gospodărească s-a constituit un Consiliu al Capelei Seminarului. S-a reuşit o mai bună dotare cu cărţi, precum şi completarea inventarului cu un rând de veşminte. Elevii şcolii participă duminica la Sfânta Liturghie la bisericile la care au fost repartizaţi de către preotul duhovnic. De asemenea, corul şcolii a participat la sfinţiri de biserici, la hramuri, precum şi la aniversarea "Zilei armatei". În şcoală funcţionează cercuri ale elevilor, între care amintim cercul de dogmatică.
- *s-au organizat diferite **acţiuni filantropice***, mai cu seamă în posturi. La desfăşurarea unor astfel de acţiuni se au în vedere Căminul "Sf. Nicolae" de la Popricani şi Căminul de bătrâni din Copou.
- **situaţia şcolară a elevilor** în anul şcolar 1996 - 1997 este următoarea: dintr-un total de 103 elevi au promovat 102 (3 au rămas corigenţi: doi au promovat examenul din toamnă, iar unul s-a transferat). Pentru anul şcolar 1997 - 1998 s-au înscris în total 136 de elevi, din care 29 în clasa a IX-a nou creată.

- **liceul şcolarizează elevi veniţi din afara graniţelor ţării**, care beneficiază de bursă din partea Ministerului Educaţiei Naţionale şi au fost acceptaţi de Patriarhia română. Doi sunt din Bucovina de Nord şi opt din Republica Moldova.

6. Seminarul Teologic Ortodox liceal "Sf. Ioan Iacob", Dorohoi

- **pe plan administrativ**: în ultima perioadă de timp s-au efectuat unele lucrări în ceea ce priveşte mobilarea camerelor (123 de paturi, 150 de pături şi 180 seturi de lenjerie şi 432 metri liniari mochetă). Clădirea a suferit lucrări de reparaţii la instalaţiile de încălzire. Pentru anul viitor se are în vedere reparaţia capitală a clădirii, mai ales în ceea ce priveşte acoperişul, instalaţia sanitară şi aspectul interior al internatului. În anul următor Seminarul este trecut pe lista de investiţii a Inspectoratului Şcolar pentru o centrală termică, calculator cu imprimantă, xerox, ladă frigorifică, fond de carte şi alte utilităţi. Din fondurile legale, se doreşte achiziţionarea unui autoturism de serviciu pentru Seminar, pe lângă microbuzul existent. Clădirea a suportat anul acesta lucrări în valoare de 60.000.000 lei, iar în anul următor valoarea lucrărilor este estimată la 60% din valoarea ei actuală, adică circa 700.000.000 lei. S-au achiziţionat: scaune pentru cancelarie şi protocol, un televizor color, mochetă săli şi dormitoare, o maşină de spălat automată, carte pentru bibliotecă şi diverse materiale şcolare. Cheltuielile sunt acoperite în proporţie de 95% din fondul bugetului de stat.
- **localul în care funcţionează şcoala** este socotit provizoriu, urmărindu-se obţinerea clădirii vechiului Seminar, care, după ultimele prognoze, se va elibera în 2-3 ani.
- **conducerea şcolii** este formată din director, Pr. *Constantin Muha*; consiliul de administraţie este format din Pr. Constantin Muha, Pr. Cătălin Ifrim, Pr. Bogdan Ailenei, Pr. Stelian Ciurciun, un responsabil din partea părinţilor şi unul din partea elevilor.
- **consiliul profesoral** este alcătuit din 20 de profesori, din care 7 preoţi, doi teologi, iar restul laici, din care 8 sunt femei.
- **controlul şi îndrumarea** este asigurată de Centrul Eparhial şi de Inspectoratul Şcolar prin inspectorul de teren.
- elevii au fost stimulaţi la învăţătură prin excursii în ţară şi străinătate, schimburi interne de elevi.
- **situaţia promovabilităţii**: În ultimul an şcolar nu s-au înregistrat repetenţi şi s-a observat o creştere a interesului pentru disciplinele de specialitate; s-a manifestat interes pentru participarea la olimpiade pe discipline teologice.
- **viaţa liturgică** a seminariştilor constă din participarea fiecărui an de studiu la câte o Vecernie şi o Utrenie pe săptămână. Elevii sunt repartizaţi la bisericile din oraş şi din împrejurimi, participând activ la viaţa liturgică a Bisericii.
- **situaţiile tensionate** au fost rezolvate prin eliminarea disciplinară a 6 elevi, alţi câţiva plecând de bunăvoie, fiind incompatibili cu regimul de seminar.
- **din punct de vedere cultural** sunt de semnalat activităţile prilejuite de sărbătorile naţionale şi locale, participarea la revistele locale prin articole şi poezii, concerte religioase, prezenţa la slujbele oficiate în biserici şi în alte instituţii.
- *seminariştii au participat la **acţiuni filantropice***, mai ales cu ocazia sărbătorilor, fiind prezenţi în mijlocul bolnavilor, bătrânilor şi copiilor din casele de copii,

adresându-le cântări şi urări adecvate momentului, oferindu-le produse pregătite de brutăria Protopopiatului.
- **pentru buna gospodărire a seminarului**, anul acesta s-au acordat 2 ha de pământ Seminarului, care va fi lucrat cu ajutorul mănăstirii şi al câtorva parohii pentru a se asigura necesarul de produse agricole pentru toamnă.
- **propuneri**: trebuie să se respecte un sistem riguros de selecție în cadrul Seminarului pentru a se asigura o calitate corespunzătoare a procesului de învățământ şi pentru ca absolvenții să dobândească pregătirea necesară. Dăunătoare este şi neprincipialitatea unor cadre didactice, cât şi concepția greşită a unor părinți de a susține copiii în situațiile critice în care ajung.

7. Seminarul Teologic Ortodox liceal "Sf. Gheorghe", Botoşani

- **sediul** seminarului este repartizat de Inspectoratul Şcolar al Județului Botoşani; adresa: str. Prieteniei, nr. 7, tel. 031/81773. În acest sediu nu funcționează şi alte instituții de învățământ. Sunt necesare reparații capitale şi mărirea spațiului destinat procesului instructiv - educativ.
- **dotări în domeniul administrativ**: prin relația Parohiei Cuvioasa Parascheva, respectiv a P.C. Pr. prof. *Grigore Diaconu*, directorul Seminarului "Sf. Gheorghe", cu parohia Lennen din Germania, şcoala a fost dotată cu 90 scaune, 20 mese, o combină frigorifică, o ladă frigorifică de 300 l, 3 frigidere cu capacitatea de 280 l, 2 maşini de spălat, 3 maşini de cusut, 50 m^2 de mochetă, 50 de saltele, 100 m^2 gresie şi 15 m^2 faianță; şcoala a fost dotată, prin intermediul Inspectoratului Şcolar, cu 100 bănci, mobilier pentru cele trei birouri existente, aparatură electronică, birotică (calculator, aparate de radio, televizor), material didactic.
- **conducerea şcolii**: şcoala este condusă de P.C. Pr. Prof. *Grigore Diaconu*.
- **consiliul profesoral** este format din 21 de profesori, din care 13 preoți şi 8 mireni. Dintre aceştia 14 sunt bărbați, iar 7 sunt femei. În acest an şcolar în seminar sunt 17 profesori suplinitori, iar 4 sunt titulari. Dintre cei 13 preoți, unul are gradul didactic I, unul a obținut definitivatul în învățământ, iar alți 2 preoți s-au înscris la examenul de definitivat în anul 1998.
- **consiliul de administrație** este format din 7 membri: director, secretar, responsabilul comisiei metodice a diriginților, responsabilul comisiei metodice a disciplinelor teologice, preşedintele comitetului de părinți din şcoală, un elev, un reprezentant al Primăriei.
- **situația şcolară în anul 1996 - 1997**: au fost înscrişi 211 elevi, din care au promovat 204 elevi. Astfel, în clasa a IX-a au fost înscrişi 30 de elevi din care au promovat 29, un elev retrăgându-se din motive medicale. În anul următor s-au înscris 27 elevi; în clasa a X-a, din cei 27 elevi înscrişi, unul a fost exmatriculat, au promovat 26 elevi. S-au înscris în anul acesta 31 elevi. În clasa a XI-a au fost înscrişi 32 elevi, din care au promovat 31, unul rămânând repetent. În acest an s-au înscris 38 elevi. În clasa a XII-a au fost înscrişi şi au promovat 32 elevi, urmând ca în acest an să fie înscrişi 39 elevi. În clasa a XIII-a au fost înscrişi 25 elevi; au promovat toți cu diplomă de bacalaureat şi atestat profesional. Din cei 19 elevi înscrişi la Facultățile de Teologie din Iaşi, Sibiu şi Bucureşti au reuşit un număr de 11 elevi. La anul I cântăreți bisericeşti au fost înscrişi un număr de 25 elevi din care au promovat 22,

trei retrăgându-se medical. În acest an şcolar sunt înscrişi 25 elevi. La anul II cântăreţi bisericeşti au fost înscrişi 20 elevi, din care au promovat 19, unul a fost exmatriculat. La anul III cântăreţi bisericeşti au fost înscrişi 20 de elevi, toţi fiind promovaţi cu examen de diplomă.

- **viaţa liturgică**: la paraclisul şcolii se desfăşoară un program liturgic regulat deoarece toţi elevii sunt interni (Marţi 6,20-7,00 Utrenie; Joi 17,00-18,00 Vecernie; Miercuri 6,35-7,30 Sfânta Liturghie; Vineri 17,00-18,00 Vecernie). În fiecare Duminică şi în sărbătorile de peste an, elevii sunt repartizaţi pe grupe la bisericile din oraş unde participă la slujbele religioase.
- toţi elevii au fost îndrumaţi să desfăşoare **activităţi filantropice** împreună cu preotul paroh.
- seminarul deţine o **gospodărie anexă** unde cresc 15 porci.

8. Seminarul Teologic Ortodox liceal "Sf. Cuvioasa Parascheva", Mănăstirea Agapia, judeţul Neamţ

- **seminarul şcolarizează** un număr de 6 clase din care două clase a XII-a şi câte o clasă a IX-a, a X-a, a XI-a şi a XIII-a.
- **din afara graniţelor ţării** şcoala are un număr de 11 elevi, dintre care 9 sunt acceptaţi prin Patriarhia Română şi Ministerul Educaţiei Naţionale, primind burse de la Bugetul de Stat. Unul este din Ucraina iar restul sunt din Republica Moldova.
- **corpul didactic** are în total 17 cadre didactice, din care 6 sunt de specialitate teologică (dintre care unul are gradul didactic II, doi au definitivatul şi trei sunt debutanţi: unul este titular, iar ceilalţi suplinitori). Din cei 11 profesori de alte specialităţi trei au gradul I, doi au gradul II, iar restul sunt debutanţi: doi sunt titulari iar ceilalţi sunt suplinitori.
- **conducerea şcolii** are în frunte pe Monahia Eustochia Volmer.
- **situaţia şcolară**: la începutul anului s-au înscris 187 elevi, din care au promovat 183. Unul a fost retras şi trei au fost transferaţi. Au absolvit cu diplomă (atestat şi bacalaureat) un număr de treizeci de elevi. În anul şcolar 1997 - 1998 s-au înscris 178 elevi.

METROPOLITANATE OF MOLDAVIA AND BUKOVINA

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVIEW OF THOUGHT AND SPIRITUALITY

CONTENTS

CHRIST'S LOVE – THE RICHNESS OF OUR LIFE

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Christmas Pastoral Letter – 1997 5
† PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădăuţi,
Christmas Pastoral Letter – 1997 10
† EFTIMIE, Bishop of Roman,
Christmas Pastoral Letter – 1997 13
† IOACHIM, Bishop of Huşi,
Christmas Pastoral Letter – 1997 17

THE VOCATION OF CHURCH TODAY

An interview with His Eminence DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina (*Fr. N. Dorneanu*) 25

MISSION AND SERVICE

Fr. prof. dr. Petre SEMEN, **Mission and service according to the Jewish prophets** 59
Fr. lect. dr. Nicolae CHIFĂR, **Saint Ambrosias of Milan – a defender of the Nicenean Orthodoxy In the Western Roman Empire** 67
Fr. lect. C. GRIGORAŞ, **The catechisations of Saint Kiril of Jerusalem and their role in the teaching of faith** 79

PAGES IN OUR NATIONAL HISTORY
The Metropolitan Andrei Şaguna – 125 years of eternity

ANTONIE, Metropolitan of Transylvania, **The Şaguna Moment in the history of the church in Transylvania** 93
Fr. lect. dr. Nicolae CHIFĂR, **The Metropolitan Andrei Şaguna – the man, the hierarch, the man of letters** 102
Fr. assist. Ion VICOVAN, **Orthodoxy and Nationality – Andrei Şaguna and the Romanians in Transylvania** 113

LAYING THE FOUNDATION OF THE ROMANIAN MONACHISM
– undiscovered chronics –

Archdeacon prof. Ioan IVAN, **The monastic establishments. Saint Paisie Velicikovki's establishment** 121
Nun Nazaria NIȚĂ, **The foundation of a monastic community – the letter of the Abbot to Nun Nazaria** 153

SERMONS, CATECHISATIONS, MEDITATIONS

Archim. Clement HARALAM, **You will have to love your enemies** (Sunday XIX of Pentecost) 171
Archim. Cleopa ILIE, **About prayer and its stages** 175

N O T E S

The Everlasting Remember (*Lidia Popița Stoicescu*); **The first Doctorate got by a Romanian Orthodox Priest at Harvard University - Fr. dr. Eugen Pentiuc** (*George Alexe*) 185

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Fr. dr. Stelian Tofană, **Jesus Christ - the Eternal Archpriest according to the Epistle to the Hebrews**, "Presa Univ. Clujeană" Publishing House, 1996 (Fr. prof. dr. *Petre Semen*); Evgarie of Pont, **The Practical Treaty. The Gnostic**, the introductory note, translation and comments by Cristian Bădiliță, "Polirom" Publishing House, Iași, 1997, 163 pp.; Julien Regnault, **The everyday life of the Fathers of the Egyptian Desert in the 4th century**, trans. by deacon Ioan I. Ică jr., "Deisis" Publishing House, Sibiu, 1997, 255 pp. (Fr. assist. *Ioan C. Teșu*); Ioan Marin Mălinaș, **In the shadow of the Roman Sarmizegetusa. The basilica in Densuș. Historic and liturgical reflections inspired by a book published in Vienna in 1775**, "Mihai Eminescu" Publishing House, Oradea, 1997, 195+148 pp. (Fr. dr. *Nicolae Dura*); Reinhard Thölle, **Orthodoxe Kirchen in Deutschland**, Göttingen, 1997, 112 p. (Lect. *Vasile Cristescu*); Jean Delumeau, **The sin and the fear – Culpability in the West**, "Polirom" Publishing House, Iași, 1997, vol I (*Cezar Tăbârnă*) 192

ECUMENICAL NEWS

The Secend European Ecumenical Gathering, Graz, June 23-29, 1997 (*Participant*); Youth from Arabian Churches visit Romania (*Gruia Jacotă*) . . 219

THE THEOLOGICAL TEACHING

The diagram of the theological school in the Archbishopric of Iași (Fr. lect. *Mihai Vizitiu*) 223

B.C.U.M.B. 2007

ZIDIRI LA TEMELIA MONAHISMULUI ROMÂNESC
— documente istorice inedite —

Arhid. prof. Ioan IVAN, **Aşezămintele monahale** 121
Monahia Nazaria NIȚĂ, **Întemeierea unei obşti — Scrisoarea Stareţului Paisie către Maica Nazaria de la Ceahlău** 153

PREDICI, CATEHEZE, MEDITAȚII

Arhim. Clement HARALAM, **Voi să iubiţi pe vrăjmaşii voştri** (Duminica a XIX-a după Rusalii) 171
Arhim. Cleopa ILIE, **Despre rugăciune şi treptele ei** 175

Î N S E M N Ă R I

Eternul Remember (*Lidia Popiţa Stoicescu*); **Primul Doctorat obţinut de un preot ortodox român la Harvard University - Pr. dr. Eugen Pentiuc** (*George Alexe*) 185

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Pr. dr. Stelian Tofană, **Iisus Hristos Arhiereu Veşnic, după Epistola către Evrei**, Ed. "Presa Univ. Clujeană", 1996 (Pr. prof. dr. *Petre Semen*); Evagrie Ponticul, **Tratatul practic. Gnosticul**, Studiu introductiv, trad. şi comentarii Cristian Bădiliţă, Ed. "Polirom", Iaşi, 1997, 163 p.; Lucien Regnault, **Viaţa cotidiană a Părinţilor deşertului în Egiptul secolului IV**, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Ed. "Deisis", Sibiu, 1997, 255 p. (Pr. asist. *Ioan C. Teşu*); Ioan Marin Mălinaş, **La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuş.** Reflecţii istorice şi liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775, Ed. "Mihai Eminescu", Oradea, 1997, 195+148 p. (Pr. dr. *Nicolae Dura*); Reinhard Thölle, **Bisericile Ortodoxe în Germania**, Göttingen, 1997, 112 p. (Lect. *Vasile Cristescu*); Jean Delumeau, **Păcatul şi frica - Culpabilitatea în Occident**, Ed. "Polirom", Iaşi, 1997, vol. I (*Cezar Ţăbârnă*) 192

ACTUALITĂȚI ECUMENICE

A doua Adunare ecumenică europeană, Graz, 23-29 iunie, 1997 (*Participant*); Tineri din Biserici arabe vizitează România (*Gruia Jacotă*) . . . 219

ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS

Diagrama şcolilor teologice din Arhiepiscopia Iaşilor (*Pr. lect. Mihai Vizitiu*) . 223